הלכה · שולחן ערוך · מפרשים · מקור חיים

טור ברקת - הלכות סוכה, לולב, חנוכה ומגילה

רבי חיים הכהן מארם צובה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

טור ברקת - הלכות סוכה, לולב, חנוכה ומגילה

רבי חיים הכהן מארם צובה

מקור הטקסט: ויקיטקסט · רישיון: CC BY-SA 3.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/טור-ברקת-הלכות-סוכה-לולב-חנוכה-ומגילה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן תרכה-תרכו 5
סימן תרכז 16
סימן תרכח 21
סימן תרכט 26
סימן תרל 40
סימן תרלא 54
סימן תרלב 63
סימן תרלג 72
סימן תרלד 82
סימן תרלה 92
סימן תרלו 97
סימן תרלז 101
סימן תרלח 108
סימן תרלט 115
סימן תרמ 125
סימן תרמא-תרמב 141
סימן תרמג 142
סימן תרמד 145
סימן תרמה 147
סימן תרמו 162
סימן תרמז 178
סימן תרמח 185
סימן תרמט 209
סימן תרנ 227
סימן תרנא 231
סימן תרנב 251
סימן תרנג 257
סימן תרנד-תרנז 260
סימן תרנח 269
סימן תרנט 282
סימן תרס 285
סימן תרסא-תרסג 288
סימן תרסד 291
סימן תרסה 297
סימן תרסו 299
סימן תרסז 303
סימן תרסח 305
סימן תרסט 308
סימן תרע 311
סימן תרעא 314
סימן תרעב 324
סימן תרעג 329
סימן תרעד 334
סימן תרעה 340
סימן תרעו 345
סימן תרעז 349
סימן תרעח 355
סימן תרעט 356
סימן תרפ 357
סימן תרפא 357
סימן תרפב 358
סימן תרפג 360
סימן תרפד 361
סימן תרפה 362
סימן תרפו 365
סימן תרפז 367
סימן תרפח 368
סימן תרפט 373
סימן תרצ 377
סימן תרצא 386
סימן תרצב 395
סימן תרצג 397

סימן תרצד 399
סימן תרצה 401
סימן תרצו 404
סימן תרצז 406

סימן תרכה-תרכו

פירוש ראשון

"יגיד "הכתוב "ויפרש "הסיבה מה טעם צוה הקב"ה ליישב[1] בסוכה לפי "**כי בסוכות הושבתי את בני ישראל**". והנראה כי כונת הפסוק להגיד על שני דברים הבאים כאחד. ראשונה טעם למה צוה ה' בסוכות תשבו מפני כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וכו'. והוא גם כן טעם למה צוה להיות שבעת ימים לא פחות ולא יותר, לפי כי בסוכות הושבתי את בני ישראל תחת ענני כבוד והם היו שבעה עננים כמו שאמרו חז"ל ארבעה לארבע רוחות העולם ואחד מלמעלה ואחת מלמטה ואחת שמהלכת לפניהם. ולפי שהיו מסככין עליהם אמר הכתוב "**בסוכות הושבתי**" לבל יכם שרב ושמש. ואמרו חז"ל כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכים עשה הקב"ה לבניו שלשה פעמים; במדבר, ובארץ, ולעתיד. במדבר מנין? "**כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים**". בארץ מנין? "**בסוכות תשבו שבעת ימים**". לעתיד מנין? שנאמר "**וסוכה תהיה לצל יומם**".

דיש להבין מאי קאמר "**עשה לבניו שלשה פעמים**"? והלא לא עשה זולת פעם אחת בלבד היינו במדבר שהקיפן בענני כבוד. אמנם בארץ לא עשה כלום זולת אשר צוה לישראל שיעשו סוכות שנאמר "**בסוכות תשבו**" והיינו מצוה אחת. וכי תימא כי המצוה הזאת אשר צוני היה בזכות אברהם שאמר "**והשענו תחת העץ**" - והרי התורה כולה נתן לנו בזכות אברהם כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**לקחת מתנות**" היא התורה בעבור אברהם הנקרא "**האדם הגדול בענקים**". ומאי שנא דקחשיב מצות סוכה לחוד?

ויש להשיב כי אם היה ענין צווי הסוכה לצורך המצוה בלבד היה מצוה הקב"ה לישראל לעשות סוכות שלש ימים. אמנם מה שצוה הקב"ה להיות שבעה ימים היה בעבור אברהם. דאי לא תימא הכי הרי חג השבועות יוכיח שהוא יום קדוש שנתנה בו התורה ואינו זולת יום אחד. וכן נמי היה מן הראוי שיצוה הקב"ה לעשות חג הסוכה יום או יומיים ולרוב שלש. אמנם זכות אברהם גרם לנו להיות שבעת ימים.

ואמנם בא התוכחת בזה לכל איש ישראל אל יהיו בטוחים במעשה יום הכפורים ויאמרו "כבר נמחלו העונות" ותו לא מידי -- אינו כן. אלא הנמשל בזה הוא לאחד שניצול מחולי כבד ונתרפא כי צריך להתרחק מן המותרות ולחזק עצמו במיני משקים להועיל לו. כמו כן הלא צוה ה' הרופא חנם אחר כלותו למחול ולהעביר ממנו חולי כבד של העונות -

[1] כך האיות בדפוס - ויקיעורך

צוה את בני ישראל כמה מצות בחג הסוכות לחזק עצמינו. הוא צוה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי שלכן זכור תזכור נפשך המתאוה כל הדברים הגשמיים יום אשר תצא על פני צורי היעלים ושכן חררים במדבר. והשבעה ימים יהיו להזכיר כי שבעה עידנין יחלפון עלוהי מדינים משונים וכאשר יבא אחד מן הנושים או הנוגשים מכים בו ושונים עד יעובר עליו כמה מן הזמנים.

ולכן כאשר האדם יתן אל לבו אלה הדברים יהיו סיבה לקנות שלימות בנפשו בכל האיפשר להיות עד סוף ימיו על דרך מה ששנינו "**אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה**" מפני השלימות אשר קנה דדארו ליה שלשה עשר חוורתי כנודע ונעשה זקן. ולכן לרמז זה צוה הקב"ה להיות הסוכה שבעת ימים כי ימי שנותינו בהם שבעים שנה כי אינו דומה השלימות הנמצא באדם כאשר הוא בן עשרים לבן שלשים כדאיתא פרשת משפטים "**זכה יתיר יהבין ליה רוח, זכה יתיר יהבין ליה נשמה**". וכן בדברי חכמים ז"ל "**שור כשב או עז**" - מאי טעמא לא קאמר עגל או גדי? לפי כי השלימות של בעל חי נמצא בו משעה שנולד, לא נמצא כן באדם כי כפי שניו עולה במעלות השלימות. ואיתא בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ה (ח"ב קפה, א) וזה לשונו: "**והאי יומא נטיל לכל נפשאן והוו ברשותיה, ואי לא קיימא ברזא דשבעין לית רשו לנפשאן דקיומא דנפשאן ברזא דשבעין כמה דאת אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו'. ואי תימא לנפשאן ד*** דלא אשלימו לשבעין שנין לא שלטא בהו -- ודאי שלטא בהו. אבל לא בשל** כמאן דזכי יומין סבאן לפקודי אורייתא וכו'**".

הנה הדבר מבואר מן המאמר כי כפי שניו של האדם כך הוא נכנס בפנימיות ימים העליונים ולכן על ידי מצות הסוכה שהיא שבעת ימים על כונת "**ימי שנותינו שבעים שנה**" ימצא שלימות בעצם אדם כאילו נכנס באותם 'שבעים שנה' העליונים. וכדאיתא בזוהר פרשת פרשת תצוה דף קפ"ו (ח"ב קפו, א) וזה לשונו: "**ובעי עמא קדישא למיתב תחות צלהא ברזא דמהימנותא ומאן דיתיב בצלא דא יתיב באינון יומין עילאין, ועל דא כולהו בסכת חד שלים לאחזאה דמאן דיתיב בצלא דא יתיב באינון יומין עילאין לעילא לחפיא עליה ולאגנא עליה בשעתא דאצטריך**", עכ"ל.

עוד זאת יזכה האדם על ידי מעשה הסוכה הגשמית לעשות לו סוכה רוחנית בגן עדן כמו שאמרו חכמים ז"ל עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל עמלי תורה שנאמר "**כי בצל החכמה בצל הכסף**". ועוד במה יזכה נער את ארחו למה שאמרו חכמים ז"ל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשר לויתן ומן העור שלו עושה לכל אחד סוכה

שנאמר "**התמלא בסוכות עורו וכו**'". וכל זה יזכה על ידי מעשה הסוכה הגשמית. הנה זאת תורת האדם.

ולענין המועיל למעלה - איתא בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ו (ח"ב קפו, א) וזה לשונו: "**כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים - דא הוא רזא דמהימנותא. האי קרא על עלמא עילאה אתמר והכי תנינן: כד אתברי עלמא אתמר האי קרא. כד שרא חכמה עילאה לנפקא מאתר דלא ידיע ולא אתחזי - כדין נפיק חד משחתא ובטש וההיא חכמתא עילאה נציץ ואתפשט לכל סטרין ברזא דמשכנא עילאה, וההוא משכנא עילאה אפיק שית סטרין וכדין ההוא נציצו דמשחתא נהיר לכלא ואמר "בסוכות תשבו שבעת ימים". מאן סכת חסר ו'? דא משכנא תתאה דאיהו כששיתא לאחזאה לכלן נהורין וכדין אמר בסכת תשבו שבעת ימים. מאן 'שבעת ימים'? מעלמא עילאה לתתאה דכולהו קיימי בקיומא לאנהרא להאי סוכת. ומאן איהי? דא סכת דוד הנופלת, סכת שלום וכו**'".

הנה מבואר הדבר מזה המאמר כמה מועיל מעשה הסוכה למעלה.

"**העושה סוכתו תחת האילן וכו**'" - להיות כי תחילת הקלקלה של אדם הראשון היה בעץ הדעת, והביא מיתה לעולם ואחר כך בא אברהם אבינו ע"ה ותיקן הדבר ויטע אשל בבאר שבע אילן. והיה גם כן על ידי אכילה שהיה מאכיל לכל עובר ושב הפך ממה שעשה אדם הראשון שהאכיל מעץ הדעת לכל הנבראים ולכן נגזר עליהם מיתה. אמנם אברהם מאכיל לכל באי עולם ואומר להם "**ברכו אל עולם שאכלנו משלו**", והם מקרבים לכולם תחת כנפי השכינה. ומפני כי כל עצמה של הסוכה בזכות אברהם מ"ש "**והשענו תחת העץ**" -- ולכן הדין הוא "**העושה סוכתו**", צלא דמהימנותא שלו, "**תחת אותו האילן**", כי ירצה לעשות תיקון לאותו העון לפי כי כל האדם שבעולם הם היו שם בגוף אדם הראשון (כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**איפה היית ביסדי ארץ**" - איפה שלך היכן הייתה? בגוף של אדם הראשון) -- ולכן ימצא כי אין אדם נקי מן העון זה, הן חסר הן יתר. ולכן ירצה אדם זה "**לעשות**" - רוצה לומר 'לתקן' - כמה דאת אמר "**ועשתה את צפרניה**". "**לעשות סוכתו**" רזא דמהימנותא דיליה, "**תחת האילן**" הידוע. הנה בזה צריך להיות זריז כדי שלא יקלקל תמורת התיקון מפני כי בענין האילן יש אילנות שונים זה מזה.

והענין יובן עם מ"ש בתיקון ס' דף צ"ו וזה לשונו: "**אילנא דחיי - קליפין דיליה שפיר ומוחא דיליה שפיר וכו**'. **ואית אילנא דכוליה ביש - מוחא וקליפה כולהו מרירן ומיין דלהון מרירן וכו**'. **ואית דפלגו דיליה מתיקא ופלגו דיליה מרירא ודא עץ הדעת טוב ורע וכו**'". הנה נתבאר מן המאמר כמה מיני אילנות הם ולכן צריך להיות זהיר אדם זה

שבא לתקן ולעשות "**סוכתו תחת האילן**" הנזכר כדי לזכות להיות לו סוכה בגן עדן תחת האילן הנקרא 'עץ החיים' שנאמר "**ועץ החיים בתוך הגן**".
לכן תדע ותשכל ההפרש הנמצא בין אילנות הללו.
כי "**יש אומרים שאם האילן צלתו מרובה מחמתו פסולה בכל ענין אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה**". והענין כי הנה נתבאר מן המאמר כי שלשה מיני אילנות הם. ולכן האילן שחמתו וצלתו שוים הוא בסוד עץ הדעת טוב ורע. אמנם כאשר האילן שחמתו מרובה מצילתו יש בו דבר והפכו, כי הנה איכא למימר כי הצל הוא רע והחמה טוב, ואיפשר נמי לומר כי הצל הוא טוב והחמה רעה. כי הנה מצאנו צל רע והוא בסוד מה שאמר הכתוב "**צלמות ולא סדרים**" כמו שאמרו חז"ל "**צל ומות**". ויש נמי צל לטובה שנאמר "**סר צלם מעליהם**" ונאמר "**ה' צלך על יד ימינך**". וכן נמי נמצא כי החמה הוא לרעה שנאמר "**וחפרה הלבנה ובושה החמה**", ויש לטובה שנאמר "**והיה אור הלבנה כאור החמה**". ולכן נמצא הספק באילן זה - לא נודע מה טיבו ובאיזה מציאות נדון אותו. ולכן אל זה נביט, כל מה הוא מאהיל וכפי הסוכה הנתונה תחתיו כמו כן יהיה הדין שלו לפי כי הסוכה זו היא נעשית על ידי המעשה אשר יעשה האיש הישראלי כמו שאמרו חכמים ז"ל "**עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל בעלי תורה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף**". ואמנם הסוכה בעצ** נודע הוא המציא שלה כי כאשר צלתה מרובה מחמתה כשרה מפני כי זה יורה על כי אדם זה זכויותיו הם מרובים אשר על כן נעשה לו סוכה זו שצלתה מרובה להגין עליו שלא יהיה החמה קופחת על ראשו על דרך מה ששנינו "**תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות**".
אמנם כאשר סוכה זו היא "**תחת האילן**" שהרמז לזה הוא כי זה האדם כונתו לתקן חטא אדם הראשון באותו החלק שלו שהיה בגופו של אדם הראשון כאמור -- אז צריך עיון אם האילן זה צלתו מרובה מחמתו - נמצא זה מבטל השבח של הסוכה. שאילו היתה היא בעצמה ואינה תחת האילן זה היא כשרה כך מורה כי אדם זה הוא כשר והגון מצד עצמו מצד מעשיו. אבל בהצטרף עם האילן (הוא החטא של אדם הראשון) - נפסלה הסוכה מפני כי זה מורה כי זה אשר צלתו מרובה מחמתו הוא צל חיצון רע מאותו צלמות שהוא סטרא אחרא, צל ועמו מות. ולכן הוא "**מרובה מחמתו**" - שהוא חלק הקדושה על שם שנאמר "**כי שמש ומגן ה'**". ולכן "**יש אומרים**" - יאמרו נא יראי ה' כי בכל גוונא זו הסוכה פסולה היא בכל ענין, אין להתבונן במעשיו של אדם זה אף על גב שזכויות שלו הם מרובים. כי לכן הסוכה שלו צלתה מרובה מחמתה. רק אל זה נביט לאילן שעל גבה. ונפקא מינה כי לא תוכל סוכה זו להגן עליו להיות צל על ראשו להציל אותו מן הייסורין.

וזהו סוד אחר בענין "**צדיק ורע לו**", כלומר כי הנה הוא צדיק מעצמו דאין ראוי לבא עליו אפילו רעה אחת אבל מפאת החטא של אדם הראשון לא תיקן אותו ולכן 'רע לו' ייסורין. וזה הוא אצלי פירוש אחד בפסוק "**משפטי ה' אמת**" (תהלים, יט). וכי תימא אנו רואים לחוש צדיק ורע לו?! תדע כי "**צדקו יחדיו**" - רצה לומר בהצטרף מעשיו עם חלק שיש לו בגוף אדם הראשון אשר חטא ואכל העץ הדעת - לכן צדקו יחדיו. ולכן הוא צדיק ורע לו כאמור. וזה הגיע לו מקרה בלתי טהור מפני האילן זה שהוא מאהיל על הסוכה שלו כאמור, ולא מהני מעשיו.

"**אבל אם האילן חמתו מרובה מצלתו**" - אז אל זה נביט - "**אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא אילן - כשרה**" לפי כי זה יורה היות חמתו של האילן מסטרא דקדושה, "**כי שמש ומגן ה'**". והוא מרובה מצלתו של סטרא אחרא - צל מות. ולכן כשרה "**אפילו לא השפיל הענפים למטה לערבם עם סכך הסוכה**". והענפים - אלו הם חטאות האדם שהם מצטרפים עם חטא שלו כאשר יבא לקמן בעזרת ה'.

"**אבל אם אין הסוכה**", שהם המעשים שלו, "**מרובים**" ולכן אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה "**אלא על ידי האילן**" שעשה תיקון בחטא אדם הראשון - אז "**צריך שישפיל הענפים**", החטאות הנמצאים בעץ הדעת שאכלו ממנו אדם הראשון - ישפילם "**ויערבם עם סכך הסוכה**" - הוא המעשה שלו - "**בענין שלא יהיו ניכרים**" אותם המדות רעות, "**ויהיה סכך הסוכה**" של מעשיו הטובים "**רבים עליהם ומבטלן**" כי לא ישוב עוד לעשותן.

"**ויש אומרים שאפילו אם הסוכה**" של מעשיו הטובים "**צלתה מרובה מחמתה בלא האילן**" וחטא אדם הראשון זה האילן "**חמתו מרובה מצלתו**" אף על פי כי אינו מצל האילן על הסוכה, "**אם ענפי האילן**" (הם מדות הרעות הנמשכות מאותו עון) "**הם מכוונים כנגד סכך הכשר**" של מעשים הטובים של האדם, "**פסולה**" לפי כי אותם מדות הרעות הנזכרים מבטלים הזכות של הסכך שעשה, "**בין שהאילן קדם בין שהסוכה קדמה**" - כלומר בין אם תיקן אדם זה בחטא אדם הראשון בתחילה ואחר כך עשה הסוכה ממעשה המצות, או בהפך. אף על גב דקים לן כי "**סור מרע**" קודם - היינו לענין המעשה שלו אבל זה הוא בענין חטא הקודם ולכן אף על פי שקדמה הסוכה ממעשה המצוה ואחר כך סור מרע של האילן - כיון ש"**ענפי האילן**" (הם החטאות הקלים כנזכר) "**הם מכוונים כנגד סכך הכשר - פסולה**", שהרי נתמעטו זכויותיו כאמור.

"**אבל אם הענפים**" (המדות הרעות) הם "**כנגד האויר שבין הכשר הסוכה**", כלומר כי אותם המדות לא היו קבועים בעצמו שהרמז הוא סכך הסוכה כאמור, "**אלא היו כנגד**

האויר" תלויים ועומדים כי נמצאו בו בהזדמן - "**כשרה**" הואיל וצל הכשר הוא מרובה מחמתה, ורובו זכיות. ונתן טוב טעם "**שאפילו ינטל האילן**", כלומר אף על גב כי אדם זה לא נתן אל לבו לתקן חטא זה האילן וכמאן דליתיה דמי תיקון האילן - הרי יש שיעור בכשר להכשיר ממעשיו הטובים ראוי להיות לו סוכה להגן עליו.

"**ובכל זה לא שאני לן בין קדם האילן לקדם הסכך**" - דין אחד להם כאמור כי אין להקפיד על סור מרע תחילה.

"**אם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מהסיכוך כשר וכו'**" - מאחר שהנחנו כי האילן זה הוא רמז לעץ הדעת שאכל ממנו אדם הראשון, ולהיות כל האדם כלול בגופו וכן בנשמתו - לכן כל איש מישראל מוכרח הוא להיות נמצא בתולדה שלו צד ממנו כאשר נתבאר בפסוק "**הן בעון חוללתי**". ולכן אם אדם הלזה נתן אל לבו לתקן זה החא בכל הנוגע אליו עד מקום שנקרא ש"**קצץ זה האילן**", הוא החטא, לגמרי. והיינו "**להכשירו ולהיות הוא עצמו מהסיכוך**" שעושה האדם מן המצות להגן על[2] "**כשר**".

"**והוא שינענענו**" - כלומר כי הנה בענין החטא של אדם הראשון עצמו יש סור מרע ועשה טוב, כי הנה אשר חכמים ז"ל הגידו "**אדם הראשון מושך בערלתו היה**". וכן מה שאמר "**מין היה**" וכיוצא - אינו מספיק שיתרחק מן הדברים אלו הרעים וכיוצא מן העניינים הנאמרים בו, אלא צריך להיות זהיר ביותר בשבעה מצות אשר נצטוה. ועוד אמרו חכמים ז"ל בפסוק "**ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה**" - אלו מצות עשה ומצות לא תעשה. ולכן צריך "**שינענענו כל אחד מהענפים**" הנזכר - אינו מספיק שיעשה כל המצוה שנצטוה אלא גם כן ענף המצוה התלוי בה כי יש מנין דמצות ויש ענפים כמה שאמר הרמב"ם והרמב"ן והפוסקין. ולכן צריך שינענענו ענף זה ויעשה מעשה, ויניחנו ומגביה חבירו ענף האחד ומניחו. "**ואם לאו**" הסוכה שעשה מן המצות "**פסולה**" - אינה מגינה עליו - "**משום תעשה**" מחדש "**ולא מן העשוי**".

"**העושה סוכה למטה בבית וכו'**" - ירצה כי האיש הלזה יעשה הסוכה, הם המצות מעשיות שלו, בלתי שלימות; היינו "**למטה בבית**" כי יביט לצורכי הבית הגשמי, זה שהוא "**תחת הגג**" - הם השמים אלו והגלגל אשר הוא תחתיו. היינו מה שאמרו חכמים ז"ל "**כתיב כי גדול מעל שמים חסדך וכתיב כי גדול עד שמים חסדך**". ומשני "**כאן לעושים לשמה כאן לעושים שלא לשמה**" שהם עד שמים ולא עד בכלל, רק הם למטה מן המזל, היינו "**תחת הגג**".

[2] אולי חסר כאן מילים - ויקיעורך

והנה בענין המעשה אשר יעשה האדם שלא לשמה הוא בשני פנים. האחד הוא כי לא נתכוון בשעת מעשה המצוה שתהיה שלימה לשמה כאשר צוני ה' אלהי, כי צריך שיהיה בה שלשה דברים - מחשבה דיבור מעשה (כאשר מתבאר במקומו). ואדם זה לא עשה כן וזה נקרא "שלא לשמה" מפני כי מוסכם הוא זה כי מצות צריכות כוונה. אמנם יש עושה שלא לשמה כגון שעושה המצוה כדי שיהיה לו קניינים המדומים מצורת העולם הזה, דהיינו "**תחת הגג**" כאמור, תחת הגלגל. ולכן פירש כיצד יהיה הדבר זה: "**שהסירו הרעפים**" - כלומר כי אדם זה הסיר מנגד כונתו בשעת מעשה אלו הקניינים המדומים חרשי אדמה, שאין להם אחרית זולת הנאת שעה לאותם שוכני בתי חומר להגן עליהם מדלף טורד בעולם הזה מן העניינים הצריכים. ולא פנה אליהם בשעת מעשה המצות. ולכן "**אף על פי שנשארים עדיין העצים הדקים**", הם העצות היעוצות על דרך מה שאמרו חכמים ז"ל "**לא תשחית את עצה**", וכן בפסוק "**מעצי הלבנון**". והיה בדעתו בשעת מעשה המצוה עצות מרחוק להצלחת ענין מענייני העולם הזה שאינם גשמיים בערך הרעפים, "**אף על פי שהרעפים**" שהם הקניינים המדומים, "**מונחים עליהם**" וסמוכים עליהם וזה בזה תלוי כגון מה שאמרו חכמים ז"ל "**עשר בשביל שתתעשר**". "**עשה צדקה ימצא חיים צדקה וכבוד**". וכן שנינו "**האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני או בשביל שאזכה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמור**". ואלו הם העצים הדקים הנשארים שהרעפים (כל צורכי העולם הזה) עליהם - כשרה להציל אותו ולהגן עליו כאמור.

פירוש שני לצד עליון

וכאשר הנחנו בכל הדינים המתבארים כי משפט אדם הגשמי ומשפט אדם הרוחני אחד הוא, כי כל משפטי אלו הדינים בין מטה ובין למעלה אחד הוא כמו שאמר הכתוב "**משפטי ה' אמת**" (תהלים, יט) - כל אחד בפני עצמו, וגם "**צדקו יחדיו**" של אדם הגשמי עם הרוחני. שאלולי היה מצוה זו שורש למעלה לא היה כן למטה.

וזהו הטעם כי "**מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל**" (תהלים קמז, יט) מפני כי איש הישראלי מושרש למעלה בחלק הנשמה שלו שהיא חלק אלוה ממעל, ונאמר "**ויברא ה' את האדם בצלמו**" אשר שם כלולים כל מצות התורה, מצות עשה ומצות לא תעשה. אמנם "**לא עשה כן לכל גוי**" כי העכו"ם אין לו חלק בזה, "**מנשמת אלוה יאבדו**", ולכן "**ומשפטים בל ידעום**" אפילו השבעה מצות שנצטוו הם גלומות לא פורש להם על פי ה' כמו שאמרו חכמים ז"ל. ולכן בא מצות הסוכה אחר מעשה יום הכפורים שהיינו חולים מתחלואי הנפש, ובאה רפואת הסליחה. ולכן להברות נשמותינו שהם

חלושות כדמיון חולה הגוף שנתרפה שצריך שירה מעולה ומשקים המחזקים - כך צוה אותנו הרופא הרחמן יתברך מות אלו לחזק בריאות נשמתינו, והוא תיקון עצמי לחטא אדם הראשון שנברא בראש השנה ונידון ומחל לו הקב"ה בצד מה, והנשאר מאותו עון נתקן על ידינו - אין להאריך. ולהיות כי אדם חטא במחשבה ובמעשה כדאיתא בזוהר ובתיקונים - ולכן במעשה כל מצוה צריך מחשבה כמה שאמר "**מצות צריכות כוונה**". ולפי כי על ידי מצות סוכה זוכים ישראל לעתיד שאומרים עכו"ם "**תן לנו עתה התורה וכו' א"ל הקב"ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה - לכו ועשו אותה**", וכאשר מבעטים בה שנאמר "**ננתקה את מוסרותימו**" - אז נודע שבח של ישראל דאף על גב דזמנין משכה תקופת תמוז וכו' אין מבעטים בה. לכן יהיה זהיר במצוה זו כל איש ישראל בכונה טובה. ומה גם איתא בבראשית רבה מזמן הבריאה עשה לו הקב"ה סוכה בירושלים ומתפלל ואומר "יהי רצון שאראה בבנין ביתי שנאמר ויהי בשלם סוכה". ולכן יש לתת רמז לדבר מה ענין סוכה זו שעשה לו הקב"ה. והענין הוא מה שאמר בזוהר פרשת אמור דף ק"ג (ח"ג קג, א) וזה לשונו: "**בסכת תשבו - חסר. חדא דכולהו קשירן בה, דכתיב כי ענן ה' עליהם יומם, וכתיב ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם - דא הוא עננא דאהרן דכתיב יומם יצוה ה' חסדו ועננא חד נטיל עמיה חמש אחרנין ואינון שית. ועננא אחרא דכתיב והעמוד אש לילה - דא נהרא להו לישראל מנהירו דאינון שית**", עכ"ל.

והנה מזה המאמר ממנו נקח כי סוכה זו היא המדה האחרונה. ולכן חסר ו' כי כן השלימות של חסרון שלה הוא על ידי הצדיק אות ו' כדאיתא פרשת בראשית בפסוק "**ולחשך קרא לילה**" - אינו אומר "ויקרא" לפי כי לילה חסר אותיות ו"י. והבן. ולכן אמר שהקב"ה עשה לו סוכה להנאתו - הוא הצדיק - לדור בתוכה. אז אומר יהי רצון עליון וימשך בסוד **יהי** כדאיתא פרשת בראשית שמלת "**יהי**" הוא המשכת האור מיו"ד ראשונה לאות **ה**', ומשם עד **י**' אחרונה. וזהו "**בנין ביתי**". ולכן נאמר "**בסוכות תשבו שבעת ימים**". והענין מה שאמר בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ו (ח"ב קפו, א) וזה לשונו: "**כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים - דא הוא רזא דמהימנותא. האי קרא על עלמא עילאה אתמר והכי תנינן כד אתברי עלמא אתמר האי קרא כד שרא חכמה עילאה לנפקא מאתר דלא ידיע ולא אתחזי - כדין נפיק חש משחתא ובטש וההוא חכמתא עילאה נציץ ואתפשט לכל סטרין ברזא דמשכנא עילאה. וההוא משכנא עילאה אפיק שית סטרין וכדין ההוא נציצו דמשחתא נהיר לכלא ואמר בסכת תשבו שבעת ימים - מאן סכת חסר ו'? דא משכנא תתאה וכו'. מאן 'שבעת ימים'? מעלמא עילאה לתתאה**

דכולהו קיימי בקיומא לאנהרא להאי סכת. ומאן איהי דא סוכות דוד הנופלת, סוכת שלום", עכ"ל.

הנה נתבאר כי מזמן הבריאה הוא צווי זה - היינו מה שאמר במאמר מיום שנברא העולם עשה לו שם סוכה. וכנגד מה שאמר "יהי רצון" שהוא המשכת האורות מאות **יוד** כך אמר במאמר "**כד שרא חכמה עילאה וכו' וכדין ההוא נציצו אמר בסכת תשבו שבעת ימים**". ולכן על ידי מעשה הסוכה נמשכים שבעת מדות עליונות לתוך סכת דוד. וכן נמי באים שבעה צדיקים לתוך סוכה הגשמית שהם אברהם וכו' כנגד שבעה ימים עליונים כדאיתא בזוהר פרשת אמור דף ק"ג (ח"ג קג, א) וזה לשונו: "**תא חזי בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא - צלא דמהימנותא שכינתא פרסת גדפהא עליה מלעילא וכו'. אמר רבי אבא אברהם וחמשה צדיקייא ודוד מלכא שויין מדוריהון עמיה. הדא הוא דכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים - "שבעת ימים" כתיב ולא "בשבעת ימים""**, עכ"ל לענייננו. "**העושה סוכתו תחת האילן וכו'**" - ירצה כי כאשר הצדיק עשה סוכתו הנזכר, סוכת דוד, "**תחת האילן**" הידוע, עץ החיים כדי להציל אותה מסטרא אחרא לפי שנאמר "**רגליה יורדות מות**" - ולכן התיקון שלה להיות סמוכה לעץ החיים. ולכן "**יש אומרים שאם האילן זה צלתו מרובה מחמתו פסולה**" בכל ענין. חמה זו היא ענין חימום מסיבת כח הגבורות. והנה הרצון בעשייה סוכה זו פשוט הוא - שהתיקון הוא לצורך הייחוד. כי תחילה נתקנת ואחר כך "**ויביאה אל האדם**". ולכן צריך שיהיה כחתן ענין חימום להדבק עם הכלה הנזכר כדאיתא פרשת בראשית דף ט' (ח"א ט, א) וזה לשונו: "**ואין נסתר מחמתו - מכל דרגין עילאין לית דייתכסי מיניה. מחמתו - בשעתא דאתחמם וכו'**". ולכן יאמר כי אילן זה צפ"צפה, צלתו מרובה מחמתו, ואין בו צד חימום - "**פסולה בכל ענין**" לפי כי לא יהיה לה ייחוד עמו ולכן לא תנצל מסטרא אחרא רק כאשר "**המלכים נועדו**", מאריהון דדינין, עברו, לפי שמלכים יחדיו. ולכן מאחר שאין בזכר חימום - פסולה ומתאחז ממנה סטרא אחרא.

"**אף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה**" - לא מיבעיא אם מדה זו חמתה מרובה ונתחממה, כי זה החימום רע לה מאחר כי אין שם ייחוד - אז מתאחזים הדינים משם. אלא אף אם צלתה של בחינת החסדים מרובים מחמתה - לא תנצל מפני כי אין לה ייחוד. "**אבל אם האילן זה חמתו**" שנתחמם "**מרובה מצלתו**" - שהם החסדים - אז "**אם הסוכה צלתה**" מן החסד "**מרובה מחמתה**" של החימום מן הדין בלא אילן "**כשרה**" - כי זה מורה בסוד "**וימינו תחבקני**", והוא כבר נתחמם לצורך הייחוד.

ולכן "**אפילו לא השפיל הענפים**" - שהם המדות שלו - לא השפיל אותם "**לערבם עם סכך הסוכה**" כדי שיהיו מקבילות אחת אל אחת. "**כשרה**".

"**אבל אם אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה**" אלא על ידי האילן "**צריך להשפיל הענפים למטה**" - הם הקצוות של הזכר, מפני כי אין בחינת החסד (שהוא הצל) מרובה בה. לכן צריך להשפיל אלו הענפים של האילן (הוא החתן) ולערבם עם הסכך של הסוכה - הוא סוד התפארת שלה כדי שתעלה היא למעלה ולא יהיו נכרים אלא מחוברים עם המדות של הכלה, "**ויהיה סכך הסוכה רבה עליהן**" - מתעלה למעלה מהן כי יהיו שני המאורות בהשואה אחת "**ומבטלן**" אותם הענפים שלו. כי יעשה עיקר מן המדות של הכלה שנאמר "**אשת חיל עטרת בעלה**".

"**ויש אומרים שאפילו אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה**" - הם בחינת החסדים שהם מרובות כנזכר, וזה "**בלא האילן**" שהוא החתן, "**והאילן חמתו מרובה מצלתו**" וניתוסף בו החימום מכח הדין, "**אם ענפי האילן**" והמדות שלו הם "**מכוונים כנגד סכך הכשר של הסוכה - פסולה**" מפני כי בחינת הדינים שלו מתנוצצים בה ונאחזים משם מאריהון דדינים. "**בין שהאילן קדם**" להיות התיקון שלו כך, "**בין שהסוכה קדמה**" להיות התיקון שלה כך, "**כיון שענפי האילן**" (הם המדות שלו כאמור) הם "**מכוונות כנגד סכך הכשר של הסוכה פסלו אותה**".

"**אבל אם הענפים**", הם המדות של הזכר, "**מכוונות כנגד האויר שבין הכשר הסכך כשרה**" לפי כי המדות שלה כדקיימי קיימי, כי המדות של הזכר לא סככו עליהם להמשיך עליהם מן הדין הנמצא בהם. ולכן כשרה "**הואיל וצל הכשר**" שלה בחינת החסד "**מחמתה**"[3], "**שאפילו אם ינטל האילן לגמרי יש שיעור בכשר שלה להכשיר אותה**" שלא יתאחזו ממנה לפי שהצל שלה בחינת החסד מרובה, והוא הדוחה בעלי הדין כדאיתא בזוהר בפסוק "**ואל זועם בכל יום**" - נזעם או זעום לא כתיב אלא זועם - שהוא זועם לכל מאריהון דדינים. ולכן כשרה היא לבעלה.

"**ובכל זה לא שאני לן אם קדם האילן**" - התיקון שלו, "**או קדם הסכך**" - הוא התיקון של הכלה, "**דין אחד להם**" - אף על גב כי לפעמים צריך להיות התיקון של הזכר תחילה ואחר כך ממנו נמצא התיקון שלה ופעמים התיקון שלה קודם שנאמר "**ויבן ה' את הצלע וכו' לאשה**" ואחר כך "**ויביאה אל האדם**" - עתה אין הפרש לענין תיקון הסוכה כאמור. "**אם קצץ האילן להכשירו**" - כי זה מורה למעלה היות המדות של הזכר נתנים אל הנקבה, לפי כי המדה האחרונה להיות שקטרגה בזמן הבריאה ואמרה "**אי איפשר לשני**

[3] כאן הגהתי. ובדפוס כתוב "מסתמא" - ויקיעורך

מלכים להשתמש בכתר אחד" - לכן נגזר עליה "**לכי ומעטי את עצמך**". והנה הבנין שלה הוא יהיה מן הקצוות של הזכר. ולכן כאשר זה "**מקצץ האילן**" הגשמי "**להכשירו**" למטה - כך נעשה למעלה. כי הנה כבר נתבאר כי כל המעשה אשר נעשה תחת השמש בגשמי כך נעשה למעלה ברוחני. ולכן זה המקצץ האילן למטה להכשירו אהנו מעשיו כי כן נעשה למעלה. כי הענפים של אילן עליון עץ החיים נקצצין וניתנים לכלה ונכשר. "**ובלבד שינענעו**", היינו "**שיגביה כל ענף לבדו ומניחו וחוזר ומגביה ענף אחר ומניחו**" - נמצא על ידי הניענוע שמנענע המדות עשה מעשה. "**ואם לאו פסולה משום שנאמר תעשה לך ולא מן העשוי**". וסוד הדבר אגידנו עם מה שאמר בזוהר פרשת פנחס דף רמ"ח (ח"ג רמח, א) וזה לשונו: "**כלולה בשמן כתית בשמן - בההוא שמן דנגיד ונפיק מלעילא. אמר רבי שמעון יאות אמרת אבל מאי כתית? אלא רזא עילאה איהו. דכיון דאיהו שמן מאי כתית? אלא רמז הוא דקא רמיז לשמשא בנוקבא לאנגדא לגבה שמן רבות כתית כדקא יאות לא הוי אלא כתית לאפקא מזתים דאינון שייפין דגופא ולא משכא ההוא נגידו מלעילא בכל שייפא ושייפא לא הוי אלא כתית. וצדיק איהו דכתיש כתישין ואפיק מכל אינון שייפין עילאין דאינון זיתין קדישין משח רבו בתיאובתא שלים לגביה נוקביה. ואי לא כתיש לא יפוק ההוא משחא אלא בלא תיאובתא דשייפין וההוא נגידו לא אתהני מניה נוקבא ולא הוי כדקא יאות עד דתהא כלולה מניה לאתבנאה מיניה. ועל דא כלולה בשמן כתית**", עכ"ל.

והנה נתבאר לך בזה סוד הנענוע אשר צריך להתנענע האדם בזמן שעוסק בתורה - הלא זה דברי כמו שאמרו חכמים ז"ל "**אשרי מי שעמלו בתורה ועשה נחת רוח ליוצרו שנאמר טוב שם משמן טוב**". כי כונת התנא להודיע סוד זה של הנענוע, מבואר עם הפסוק, והכי קאמר: אשרי מי שעמלו בתורה שאומרים עליו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ועוד אמרו "**הוא עמל כאן ותורתו עמלה במקום אחר**". והוא סוד הנענוע אשר יעשה בעת הלימוד הנקרא "**יגיעת בשר**". ובעמל זה הוא עושה נחת רוח ליוצרו לפי כי הכלה היא בחינת נפש דוד והרוח הוא בסוד הזכר. ועל ידי הנענוע של איבריו נעשה כך למעלה "**ועושה נחת רוח**" - גורם שיורד בחינת רוח, "**ליוצרו**" - המדה האחרונה שעליו נאמר "**יוצר רוח אדם בקרבו**" כנזכר בזוהר. הוא פירוש הפסוק אצלי "**ראה חיים עם אשה אשר אהבת**" - העליונה. ואיך ימשיך לה חיים "**ובעמלך אשר אתה עמל**" - בסוד הנענוע שהוא יגיעת בשר אשר אתה עמל תחת השמש - כך נמשכים חיים עליונים עם אשה זו. כל זה נעשה בסוד הנענוע.

ולכן "**צריך שיגביה כל אחד ויחזור ויניחנו**" שעל ידי כך כתיש כתישין הצדיק. "**ואם לאו פסולה דכתיב תעשה**" על ידי הנענוע. "**ולא מן העשוי**" שהוא יורד הטיפה בלתי נענוע. והבן כל זה.

"**העושה סוכה למטה בבית תחת הגג וכו'**" - הרמז בזה - אם התיקון של סוכה זו נעשה "**למטה**" במקום הנקרא "**בית**", **היינו בבריאה**. "**תחת הגג**" של עולם האצילות. "**שהסירו הרעפים שלה**" וירדה למטה, "**אף על פי שנשארים עדיין העצים הדקים**" - הם המדות שלה שהם סוד 'קרני חגבים'. "**שהרעפים מונחים עליהם**" - וסוד הדבר הוא אשר נתבאר אצלי במאמר "**עשרה קרנות היו בראשן של ישראל וכולם נתנם בראשן של אדם הראשון שנאמר גדע בחרי אף על קרן ישראל**". ונאמר "**ועל קרניא עשר די בראשיה**". ולעתיד נאמר "**וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק**". ושם נאמר כי אלו הקרנות הם סוד עשר מדות שנותן הזכר לנקבה לבנות אותה. ולפי כי הם סוד המלכיות שבו נקראו 'קרנות'. ואלו הם הרעפים הנאמר כאן שהם ארבע יסודות. ואלו הם מיסוד העפר. ואלו הם מו**** "**על עצים הדקים**" - שהם המדות שלה שהם בסוד עצים של עץ הדעת והם 'דקים' קטנים. עם כל זה "**כשרה**" לדור בתוכה הצדיק עליון כדבר האמור.

סימן תרכז

פירוש ראשון

הגיד לך אדם מה טוב ללכת בדרך ישרה כי מאחר שהאדם עשה סוכה ממעשיו הטובים יהיה זהיר לא יפסול אותה. וגם עוד זאת לא יאבד אותה מפני מעשה הרע כמו שאמר הכתוב "**יכין וצדיק ילבש**", וחז"ל אמרו כל אדם מישראל יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגהינם. זכה - נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן. חטא - נוטל חלקו וחלק חבירו בגהינם שנאמר "**לכן בארצם משנה יירשו**" (ישעיהו סא, ז) - הצדיקים, "**ומשנה שברון שברם**" (ירמיה יז, יח) - הרשעים.

והנה מאמר זה כבר נתבאר בהקדמת זה הספר, אמנם נימא ביה מלתא. דמאחר שהנחתי למעלה כי כל איש מישראל נמשך עם נשמתו איזה חלק מאדם הראשון מצד הנפש והגוף שלו - לכן בהיכרח יהיה לו שני חלקים כל אחד מישראל; חלק אחד בגהינם וחלק אחד בגן עדן. לפי כי כן אדם הראשון חטא באכילת עץ הדעת טוב ורע ולכן מתחייב מזה שיהיה לאדם שני חלקים הנזכר. ועל ידי מעשיו יקנה חלק הרשע אחיו - הוא מזמן אדם הראשון - הלא אב אחד לכולנו. ועל ידי מעשה הרע מפסיד חלק הטוב.

ולכן יאמר נא:

"**הישן תחת המטה בסוכה**" - והוא כינוי למעשה הרע ולכן נפל למשכב והלואי היה נופל על המטה דמספקא לן אם ירד ממנה על ידי הרפואה של התשובה אם לאו. אמנם זה הרע מעשיו עד שנפל "**תחת המטה**" ערש דוי. אמנם מטה זו היא "**בתוך הסוכה**" - כלומר כי עדיין המעשים טובים שעשה (שלכן עשה לו סוכה זו) לא הפסיד אותם ואינו תוהה על הראשונות. ולכן החלק שיש לו לא הפסיד אותו. אמנם "**אם הוא גבוה עשרה טפחים**" מטה זו, שמורה היות החטא שלו פשוט כפול משולש מרובע -- לכן "**לא יצא ידי חובתו**". הוא הדבר אשר ביארתי כי המצוה אשר יעשה האדם מתקדש בה (שלכן הנוסח שתקנו חכמים ז"ל "**אשר קדשנו במצותיו**"), וכאשר האדם נתקדש נדחה ממנו סטרא אחרא הנקרא 'חובה' (תרגום 'חטא'). נמצא כאשר אינו עושה המצוה - "**לא יצא ידי חובתו**". ולפי כי המצוה מצלא בעידנא דעסיק בה, וזה שלא עשה מצוה לא יצא - אינה מצלת אותו מחובתו.

"**הישן תחת הכילה בסוכה**" - הנה ענין הכילה הוא אוהל והוא כינוי לעולם הזה שהוא כאוהל. כי ר' יהושע אמר שהוא כדוריי ור' אליעזר אמר שהם כאוהל שנאמר "**וימתחם כאהל לשבת**". והענין לפי כי אדם זה מורדף אחר תענוגי העולם הזה והקניינים המדומים. וכל עניינים הללו הם מונעים השלימות של מעשה המצוה שמהם נעשית הסוכה כאמור. אמנם "**אם אין הכילה גבוה מעשרה טפחים**" - דהיינו כי לא היה מורדף אחריהם ביותר, "**או שאין לה גג רחב טפח - יצא**". והוא ענין גאוה כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**כי עלית לך לגגות**" - אלו גסי הרוח. ולכן מאחר שאין בו גסות הרוח שהוא גג רחב טפח ונפש רחבה - יצא על דרך האמור כי נקה מן העון כאמור.

"**העצים היוצאים מארבע ראשי המטה וכו'**" - הנה נתבאר למעלה כי המטה הוא כינוי אל העון אשר יעשה האדם כמה דאת אמר "**חושבי און ופועלי רע על משכבותם**". והנה "**העצים היוצאים**" הם עצות רחוק כמו שאמר הכתוב "**חושבי און על משכבותם**" על דרך מה שאמרו חז"ל "**לא תשחית את עצה**" - הוא היועץ וכן פירשו חז"ל בפסוק "**מעצי הלבנון**" - לשון עצה. כך הם "**העצים היוצאים**" עצות רעות שיוצאים "**מארבע ראשי המטה אסור לפרוס עליהן סדין וכו'**" - כלומר אל יאמר אדם מאחר כי אנכי חטאתי וחשבתי מחשבות רעות כל ראש לחלי וכו' - אם כן אתן גמר להוציא המחשבה מן הכח אל הפועל. לכן יאמר נא "**אסור לפרוס עליהן סדין**" - כמה דאת אמר "**ופרשו השמלה**", היינו פירוש המעשה אשר יעשה האדם. "**ולישן תחתיו אפילו אם אינם גבוהים עשרה**" - כי לא הושרש בהם פעמים רבות.

"**אבל אם אחד יוצא באמצע המטה**" - היינו הרהור אחד בהזדמן עלה "**בראשו**", והרהור אחד לבסוף - הוא "**השני במרגלותיה של המטה**" הלז, "**ונותנים כלונסאות מזה לזה**" - הוא המשכת המחשבה רעה המתמדת באדם שהרהר בתחילה על המטה גם בסוף במרגלותיה ונמשך זה ההרהור מתחילת השכיבה עד סוף עמידתו מן המטה, ולא הועיל מה שאמר בברכת המפיל "**אל יבהילוני הרהורים רעים**", "**מותר לפרוס עליו סדין**" ולפרש הענין "**ולישן תחתיו**" כי כך אמרו חכמים ז"ל שלשה דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום - אחד מהנה הרהורי עבירה.

והסיבה שהותר לו "**משום דאין לה גג רחב טפח למעלה**" - לא בא לו הרהור רע מסיבת גסות הרוח כדי שניחוש דילמא יבא לידי גמר, שהרי כך אמרו חכמים ז"ל כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נכשל באשת איש. אמנם זה ההרהור אינו פוסל הסוכה לפי שהיה בדרך מקרה. והוא שלא יהיו הרהורים אלו "**גבוהים עשרה**", כלומר שלא היו בריבוי ולא נשתרש בהם.

"**ויש מתירין אפילו בגבוהים עשרה**", אעפ"י שהיו מרובים, מאחר שלא באו לו מסיבת גסות הרוח אין פוסלין מן הטעם הנזכר. כי אין אדם ניצול מהרהורים רעים בכל יום. והיה זה כאחד מהם. ואינו פוסל הסוכה של מעשיו הטובים כאמור.

"**פירש סדין תחת הסכך לנוי וכו**'" - הוא על דרך הנזכר שפירש ההרהור רע ויבטא בשפתיו לעשות אותו. וז"ש "**פירש סדין**" על שם "**סדין עשתה ותמכור**". את כל זה עשה "**תחת סכך הסוכה**" שלו. אמנם זה אשר דבר נבלות הפה היה "**לנוי**" - להתנאות בו כדרך המשחקים. ולכן "**אם הוא בתוך ארבעה טפחים לגג הסוכה**" - כלומר אם לא היה זה העון סיבה להתרחק האדם מן הקדושה זו של הסוכה זולת ארבעה טפחים - ארבע פעמים הפסיק(?) לגג הסוכה "**כשרה**" כי מובן הוא מזה שאין דרכו בכך להיות פה דובר נבלה. ולכן אע"ג כי עון גדול הוא - לא פסל הסוכה ויכולה להגן עליו מן הפורענות.

"**אבל אם הוא רחוק מן הגג**" שנתרחק מן הסוכה כל כך מפני שהוא מתמיד בדיבור רע, "**פסולה**" שנאמר "**מגביה פתחו וכו**'" (משלי יז, יט) - כך אמרו חז"ל המגביה פתחי פיו מבקש שבר. ולכן "**פוסל הסוכה**" של מעשה הטוב ולא ימלט מן הפורענות. וכל זה מיירי אם דבר אותם הנבלות "**לנוי**" כדרך המשחקים. "**ואם אינו לנוי**" אלא שהוא למוד לדבר נבלות או לשון הרע בהתמדה, "**אעפ"י שהוא בתוך ארבעה**" ולא נשתרש בחטא זה ולא הוסיף על שלש פעמים ונאמר "**הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר**" -- אף על פי כן "**הסוכה פסולה**" ולא תגין עליו מן הפורענות. אף על פי ששנינו "**תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות**" -- לא תצילהו מן הפורענות ומכל שכן מאחר

שהיא פסולה אין נכנסים לתוכה שבעה הצדיקים אברהם וכו' שהולכים מסוכה לסוכה ובוודאי השכינה עמהם כנזכר במאמר אוי לפוגם סוכתו וכך פוגם נשמתו.

פירוש שני לצד מעלה

עוד זה מדבר על דרך הנ"ל ופנה למעלה, ומלין לצד עילאה ימלל. וכך היה אומר: "**הישן תחת המטה בסוכה וכו**'" - כי הנה שנינו (משנה, סוטה ט, י) "**אף הוא בטל את המעוררין - מאי מעוררין? שהיו אומרים על גבי המזבח עורה למה תישן ה'. א"ל וכי יש לפניו שינה והרי נאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. אלא כשאין ישראל עושים רצונו של מקום כביכול כאילו יש לפניו שינה**". ולכן יגיד כי אין זה מן הסיבה הנזכה אלא כי מאחר שעשה אותה הסוכה הנ"ל, היא הכלה סוכת שלום. הנה יש שם מטה שנאמר "**הנה מטתו שלשלמה**". אמנם לענין שנוהג תמיד מזמן החרבן הוא אינו ישן על גבי מטה זו כביכול, אלא "**למטה**" מפני החרבן של זו הסוכה הנאמר בה "**ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנפלת**", ר"ל שנפלה כמה פעמים מזמן הבריאה ומאז היא גם כן נופלת בכל גלות (כמו שאמרו חז"ל גלו לבבל - שכינה עמהם שנאמר "**למענכם שלחתי בבלה וכו**'" עד גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר "**מי זה בא מאדום**"). ואיתא בבראשית רבה "**והנה אימה - זו בבל וכו', נופלת - זו אדום**". ולכן נקראת "**סוכת דוד הנפלת**" תמיד. ובעבור החרבן כפה המטה כמו שאמרו חז"ל אמר הקב"ה למלאכים מלך בשר ודם אבל מה דרכו לעשות? אמרו לו כופה את המטות. אמר להם כך אני עושה שנאמר "**עד די כרסוון רמיו**". ואיתא בזוהר פרשת אמור "**למלכא דמית בריה, כפה ערסיה ונטל כובין ודרדרין ושוי תחותוי**". ולכן בזמן שבית המקדש היה קיים לא כך היה ומכל שכן לעתיד.

ונוסף עוד כי כאשר עשה ותיקן הסוכה - אם יישן תחת המטה אף על גב כי הוא לפי שעה - לא יצא ידי חובתו. לפי כי זה הנאמר ביעקב "**ויקח מאבני המקום וכו**'" הנה פירשו חז"ל שהיה רמז לזמן הגלות - "**ויצא יעקב**" כמה דאת אמר "**ויצא מן בת ציון כל הדרה**". ר"ל לפי שיש יציאה של שמחה שנאמר "**הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח**". אבל יציאה זו לרעה "**ויקח מאבני המקום**" על שם "**תשתפכנה אבני קדש**", "**ושם מראשותיו**" על שם "**כי ירד מראשותיכם וכו**'". "**וישכב במקום ההוא**" על שם "**נשכבה בבשתינו**". ולכן "**הישן תחת המטה**" זו בסוכה, "**אם הוא גבוה עשרה טפחים**" ונשלמ' מטה זו בסוד עשר, "**לא יצא ידי חובתו**" לפי כי כאשר הוא שוכב על הארץ נאחזים ממנו אותם כובין ודרדרין הנזכר - הם מאריהון דדינין. ולכן לא יצא ידי חובתו הראשונה שנאמר "**ויגע בכף ירכו**".

ואם נאמר כי זה יהיה נמי למעלה - היינו מה שאמרו חז"ל "**הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים**". ולכן "**הישן תחת מטה**" זו בסוד יעקב הנזכר, "**אם הוא גבוה עשרה טפחים**" שראויה לביאה שמטתו שלימה - "**לא יצא ידי חובתו**" לפי שצריך לתת אותה בין צפון לדרום וחייב במצות עונה.

"**הישן תחת הכילה וכו**'" - הנה סוד המטה הוא בזמן שאותה נקודה יורדת למטה בבריאה, ושם נעשית בסוד "**עשרה טפחים**" - הם עשר ספירות. ומעלה אותן החתן למעלה ונותן אותה "**בין צפון לדרום**", שהם ימין ושמאל, ומתייחד עמה. אמנם סוד **הכילה** הוא אחר שנבנית ונעשית כלה, וניתוסף בה אות **י**' שהוא הארת עשר ספירות עליונות (לפי כי היא בסוד עשר והנקודה פנימית מתפשטת בתוכם בסוד עשר). "**אם אינה גבוה י**' **טפחים**" אף על פי שהיא קצרת הקומה עדיין "**או שאין לה גג**", הוא הכתר שלה, אינו "**רחב טפח**" בסוד ספירה אחת שלימה, "**יצא ידי חובת**" עונה כאשר ישן שם לפי כי כן מעיקרא אין לה כתר שלם רק שני מלכים משתמשים בכתר אחד.

"**העצים היוצאים מארבע ראשי המטה**" - הנה נתבאר בזוהר פרשת ויצא כי המטה זו יש לה ארבע ראשים כנזכר דף קמ"ז (ח"א קמז, א) וזה לשונו: "**וישם מראשותיו דמאן**? **אלא מראשותיו דההוא מקום. מאי מראשותיו**? **אי תימא כמאן דשוי תחות רישיה - לא. אלא מראשותיו - לארבע סטרין דעלמא**", עכ"ל. הנה מבואר הדבר כי מטה זו יש לה ארבע סטרין, היינו ארבע ראשים שנאמר "**והיה לארבעה ראשים**" (בראשית ב, י) - הם "**העצים**" יבשים "**היוצאים**" מן המטה זו והם ארבע מלכיות כמו שאמרו חז"ל. אלו "**אסור לפרוס עליהם סדין**" של הקדושה כי הנה אשת חיל נשתבחה בזה שנאמר "**סדין עשתה ותמכור**" - לישראל, אבל לא לזולת שנאמר "**ופרשו השמלה לפני זקני העם**" - ולא לפני זקני עכו"ם. "**ואפילו אם אינם גבוהים עשרה**" - ר"ל כי הנה לא נתאחזו ראשים אלו עד למעלה רק שיונקים מלמטה מעשרה - לא יישן תחתיהם שלא יתאחזו בו.

אבל אם אחד מן המלכיות אלו הוא "**יוצא באמצע המטה בראשה ואחד במרגלותיה כנגדו ונותנים כלונסאות מתפשטות מזה לזה - מותר לפרוס סדין עליו**" להיות הפסק ביניהם שלא יראו בסוד "**וישקף אבימלך בעד החלון וירא וכו**'". וישן אז תחתיו של ההפסק לפי כי אין עוד היזק ראיה "**משום דאין גג רחב טפח למעלה**" שיתראה. "**והוא שלא יהיו עצים אלו גבוהים עשרה טפחים**" שמתאחזים למעלה במטה זו ויונקים ממנה. "**ויש מכשירין אפילו בגבוהים עשרה טפחים**" ויונקים, מאחר שיש סדין מפסיק ביניהם ואין שם היזק ראייה כאמור.

"**פירש סדין תחת הסכך לנוי וכו**'" - הנה כאשר אנו אומרים כי הסוכה היא סוכת דוד הנופלת - זה הסדין יהיה הלבוש המלביש אותה "**לנוי**". והסוד מה שאמר הכתוב "**הנה הוא לך כסות עינים**" לפי שנאמר "**וישקף אבימלך וירא והנה יצחק משחק את רבקה אשתו**". ולכן צריך כסות שמועיל לה לנוי ומונע הסתכלות העינים. ולכן "**אם הוא בתוך ארבעה טפחים לגג כשרה**" כי זה הסדין מפסיק לראיה. "**ואם אינו לנוי אף על פי שהוא בתוך ארבע פסולה**" - דאע"ג שמועיל להפסיק היזק הראיה - צריך שיהיה דבר נאה שנאמר בה "**שש וארגמן לבושה**".

סימן תרכח

פירוש ראשון

אל ילוזו מעיניך דברי חז"ל שעתיד הקב"ה לעשות חופה לבעלי מצות אצל בעלי תורה שנאמר "**כי בצל החכמה בצל הכסף**". וכן ז"ל אמרו עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק יש עולמות שנאמר "**להנחיל אוהבי יש**". ולכן מתחייב מזה שיהיה לכל אחד מישראל כמה סוכות בכל עולם זו למעלה מזו. ואיתא בזוהר פרשת ויקהל דף ר"כ (ח"ב רכ, א) "**שבעה היכלין אלין אינון היכלין דמלכא וכו**'". ואיתא פרשת בראשית דף ל"ח (ח"א לח, א) וזה לשונו: "**שבעה היכלין ושבעה מדורין אינון לעילא דאינון רזא דמהימנותא עילאה. ושבעה היכלין אינון לתתא כגוונא דילהון חד לקבל חד וכו**'". הנה מבואר הדבר מן המאמר כי יש היכלות למטה ב*** הארץ אשר שם יושבים נפשות הצדיקים וכן דוגמתם היכלות למעלה לשכון בהם הצדיקים כל אחד כפי מדרגתו. ואיתא בתיקונים סוד נפש רוח נשמה כי כל בחינה מהם הוא ממקום אחר. הנפש מעולם העשיה, והרוח מעולם היצירה, והנשמה מעולם הבריאה. ולכן בלי ספק כי כאשר הרוח תשוב למעלה יש לה מדור לשכון שם, וכן הנשמה. ואמנם כל חלק יחזור למקומו כפי תורתו שעסק בה וכפי מעשיו הטובים. וזה הוא דוגמא של הלבושים שעושה האדם על ידי מעשיו כדאיתא פרשת ויקהל דף ר"י (ח"ב רי, א) וזה לשונו: "**זכאה חולקיה מאן דזכי להני לבושין דקאמרן דמתלבשן בהו צדיקיא בגנתא דעדן. אלו מעובדין טבין דעביד בר נש בהאי עלמא בפיקודי אורייתא, ובאלין קיימא נשמתא בגנתא דעדן ואתלבשא בהני לבושין אחרנין יקירן כד סלקא נשמתא בההוא פתחא דרקיעא לעילא אזדמנן לה לבושין אחרנין יקירן עילאין דאינון מרעותא וכונה דלבא באורייתא ובצלותא וכו**'". הנה מבואר מזה כמה מיני לבושים יש לאדם בכל מקום שהולך. וכדאיתא במדרש קהלת וכן איתא בענין המדור שיש לנשמה בכל עולם ועולם.

ולכן יאמר נא:

"**סוכה שתחת סוכה**" - כי כן הם בכל עולם זו למעלה מזו, "**העליונה כשרה והתחתונה פסולה**". והנה ענין 'פיסול' הוא ראשונה מה שאמרו חז"ל הנשמה שנים עשר חדש עולה ואינה יורדת. ולכן כאשר הנשמה יושבת דרך קבע בעליונה כי כן נאמר "**בסוכות תשבו שבעת ימים**" - משמע סוכות הרבה דאם לא כן היה לו לכתוב "בסוכה ישב כל איש ישראל" או יאמר לאחרונה "כל איד ישראל ישב בסוכה". וממה שכתב "**סוכות**" בלשון ריבוי היינו לומר כי יש לאדם כמה סוכות זו למעלה מזו. ואמר "**תשבו**" כעין תדורו כמו שאמרו חז"ל. ולכן אז הסוכה התחתונה - הראשונה שהיה יושב בה - נפסלה לפי כי אינו יושב בה כלל.

"**והני מילי שיכולה התחתונה לקבל כרים וכסתות של העליונה**" - הם דברים הצריכים לאותה דירה העליונה והוא על דרך מה שאמרו חז"ל באהרן, ויראו כל העדה מטה(?) מעשה שמים וכן במשה ורבי עקיבא עליו השלום. ולפי כי הסוכה התחתונה אף על גב שהיא רוחנית בגן עדן -- עם כל זה אינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה לפי שהם רוחניים יותר -- לכן אינה יכולה לקבל אותם "**אפילו על ידי הדחק ויש ביניהם עשרה טפחים**". והם רמז לעשר ספירות שבכל עולם, והם עשרה טפחים שביניהם.

"**אבל אינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה ממנה ואפילו על ידי הדחק התחתונה כשרה**" ועדיין אדם זה יורד לשכון בתוכה אם היא מסוככת כהלכתה ולא עשה עון לפסול אותה. "**אפילו העליונה למעלה מעשרים אמה**" כי זה יורה שהיא מעולם יותר עליון. "**ואם אינה מסוככת כהלכתה**" מצד העון, "**ומתכשרת על ידי סכך העליונה**" שהוא עסק התורה - לכן צריך "**לא יהא סכך העליונה גבוה מן הארץ למעלה מעשרים אמה**" כי אז מורה על סוכה אחרת למעלה. ואיתא פרשת אמור דף ט' (ח"ג ט, א) וזה לשונו: "**ותמן כתיב ג' מדורין עבד קוב"ה לצדיקייא. חד דזכו דלא אשתציאו מהאי עלמא וכו' מדורא תניינא גן עדן די בארעא ביה עביד קוב"ה מדורין עילאין יקירין ורבו דהיכלין בתרין גוונין דלית לון חושבנא וכו' מדורא ג' - ההוא מדורא עילאה קדישא דאקרי 'צרורא דחיי' דתמן מתעדנא ההוא דרגא עילאה קדישא דאקרי נשמה**", עכ"ל. הרי מבואר כמה מדורין יש לאדם זה על זה והם סוכה על גבי סוכה כאמור.

"**העושה סוכתו בראש העגלה**" - כלומר שהוא מתבונן כי גלגל הוא שחוזר בעולם ולכן כל הקניינים המדומים כאלו אינם. ועוד התבונן כי "**וזרח השמש ובא השמש**". ולכן היה מקיים "**שוב יום אחד לפני מיתתך**". ולכן עשה סוכתו של עולם הבא ממעשה הטוב על אופן עגלה זו. "**או בראש הספינה**" - כי נמשל האדם דרך אניה בלב ים

(כנזכר בזוהר), והאניה חשבה להשבר כאשר מתבונן בדרך זה. או יביט למה שאמרו חז"ל מעשה הרשע בקודח בספינה ומחריב העולם. לכן "**כשרה אם יכולה לעמוד ברוח דיבשה**". והסוד כי רוח זה הוא מה שאמרו חז"ל "**אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח של שטות**", והם רוח של יבשה ושל ים הטובעת הספינות - הגופים בשאול על ידי שמפתה אותם. ולכן בא הדמיון אם סוכה שעשה יכולה לעמוד על ידי נסיון דרוח רעה דיבשה - "**אף על גב שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים**", כי גדול הוא, "**כשרה**" והיא מגינה עליו מן הייסורין. וסוד הדבר הדבר מ"ש פרשת ויצא דף קמ"ח (ח"א קמח, א) וזה לשונו: "**וילך חרנה - סטרא דאשת זנונים אשה מנאפת וכו' דכורא אקרי סמא"ל, נוקביה כלילא בגויה וכו'. נוקבא דס"מ נחש אקרי, אשת זנונים, קץ כל בשר, קץ הימים. תרין רוחין בישין מתדבקן כחדא. רוחא דדכורא דקיק, רוחא דנוקבא בכמה אורחין ושבילין מתפרשא וכו' קשיטת גרמה בכמה תכשיטין כזונ' מרחקא קיימת בריש אורחין ושבילין לפתאה לבני נשא וכו'**".

והיינו שתי רוחות הנזכר כאן. הנקבה היא "**רוח מצויה דיבשה**" המפתה בני אדם, היינו מה שאמרו חז"ל "**אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח של שטות**". ויש פיתוי שני - הוא מ"ש בזוהר פרשת פקודי דף רס"ו (ח"ב רסו, א) וזה לשונו: "**בהאי היכלא אתחזי חד רוחא שליטא תקיפא ודא אקרי אוף הכי 'אל נכר'. ודא איהו דמפתי לבר נש דלעי באורייתא או דקאים בבי מדרשא - האי רוחא מפתי ליה וחשיב כמה הרהורין ואמר מה את קאים? הנה טב לך למהך בחבורת אינון דאזלין בתר נשין שפיראן ומתענגי בעינוגא דעלמא וכו'**". וזה הוא "**רוח מצויה דים**" התורה כדאמרן.

ולכן נתבונן בסוכה זו. "**אם אינה יכולה לעמוד**" בנסיון "**רוח מצויה דיבשה**" הנזכר - "**פסולה**" - לא תוכל להגן עליו מן הפורענות. אבל "**אם יכולה**" לעמוד בנסיון רוח מצויה זו דיבשה שהיא של עבירה, ולא יחטא, "**אע"ג כי אינה יכולה לעמוד**" בנסיון ב"**רוח מצויה דים**" הנזכר - הוא אל נכר שמפתה אותו מעכב אותו מלעסוק בתורה הרחבה מני ים - "**כשרה**" להגן עליו כאמור.

"**עשאה בראש הגמל או בראש האילן**" - והדמיון לזה הוא להורות כי האדם שעשה סוכה זו ממעשה הטוב היה פוסח על שתי הסעיפים. פעם עשה מעשה מפני יראת העונש - היינו "**שעשאה בראש הגמל**" שלכן אמרו חז"ל "**הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה עליו וניצול ממנה**" לפי שנאמר "**קול ה' משלם גמול לאויביו**". ולכן מפני כי ניצול מן המות יאמר "**אשירה לה' כי גמל עלי**". "**או שעשה סוכה זו בראש האילן**" - היינו שעשה המצות לזכות תחת עץ החיים. ולכן "**כשרה**" על כל פנים, "**אבל אין עולים**

לה ביום טוב" משום שהוא אסור להשתמש ביום טוב בבעל חי ובמחובר כאשר יבא במקומו בעזרה ה'.

פירוש שני לצד עילאה

עוד לאלוה מילין לצד עילאה ימלל. וכך היה אומר:

"**סוכה שתחת סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה וכו**'" - היינו מ"ש בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ה (ח"ג רנה, א) וזה לשונו: "**סוכה דאיהו אימא עילאה לסככא עלייכו כאימא על בנין, ובגין ז' ספיראן אמר קרא "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" במפקנותהון מארעא דמצרים בז' ענני כבוד. סוכה - איה באות וא"ו. בסכות - חסר וא"ו דאתמר בה "בסכת תשבו שבעת ימים". איהי אימא אבל סוכה באת וא"ו איהו ברזא דתרין בנין הוי"ה אדנ"י. והכי סליק סוכה כחושבן יאהד"ונהי"**.

והנה מבואר הדבר מן המאמר היות ג' מיני סוכות כתובות בפרשה. הראשון **בסכת** חסר. * והשנים מלאים כדלקמן. והנה **בסכת** חסר **ו**' הוא סוד סוכת דוד הנופלת כדלעיל. **סוכה** מלא בסוד אימא עילאה וגם כן סוכה בסוד יאהד"ונהי כאמור.

ולכן בא הדין זה "**סוכה שתחת סוכה העליונה כשרה**" - אותה שבאה בסוד אימא עילאה, "**והתחתונה**" שהוא בסוד סוכת דוד "**פסולה**". "**והני מילי שיכולה התחתונה לקבל כרים וכסתות של העליונה ואפילו על ידי הדחק ויש ביניהם עשרה טפחים**". ר"ל שאימא עילאה אינה רובצת על הבנים אלא נסתלקה למעלה מעשרה ספירות של הבנים. "**אבל אם אין ביניהם של שתי סוכות אלו עשרה טפחים**", דהיינו כי האם רובצת על הבנים, "**או שיש ביניהם י' טפחים**", שנסתלקה האם למעלה, "**אבל אינה יכולה**" סוכת דוד "**לקבל כרים וכסתות של העליונה**". והרמז לכלים של אימא העודפים ויורדים למטה בסוד אות **ל** בסוד "**ופרוס עלינו סוכת שלום**". ואינה יכולה לקבל אותם מפני שבאו לה שבעת ימים עליונים כמו שאמר הכתוב "**בסוכות תשבו שבעת ימים**" כנ"ל. ולכן אינה יכולה לקבל כרים וכסתות דאימא, המסך שלה, "**אפילו על ידי הדחק**" שרחל נדחקת מכלים שלה. וכל זה תורה שהיא גדולה ולכן כשרה ונכנס בה הצדיק לדור בתוכה "**אם היא מסוככת כהלכתה**" מן הסכך של אימא שיורד שם. "**אפילו אם הסוכה העליונה**", היא אימא, "**למעלה מעשרים**" שיעור צדיק וצדק עשרים ספירות.

"**ואם אינה מסוככת כהלכתה**", דהיינו ז' ספירות שלכן נקראת 'בת שבע' כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ה (ח"ג רנה, א) וזה לשונו: "**וחגותם אותו וכו' שבעת ימים מסטרא דבת שבע דאיהי מלכות וכו**'". ולכן יאמר אם אינה מסוככת כהלכתה ומתכשרת על ידי סכך העליונה, היא אימא, "**צריך שלא יהא סכך העליונה גבוה מן הארץ**" (היא

מלכות) "**למעלה מעשרים אמה**" שיעור עשרים ספירו של הזכר והנקבה. אלא תהיה רובצת עליהם בצד מה כמדובר.

"**העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה**" - הנה בא הרמז בזה לשני כינויים שרומזים לכנסת ישראל. אחד הוא 'עגלה' כמה דאת אמר "**וירכיבו ארון ה' על עגלה**". והכינוי השני הוא 'הספינה' כמה דאת אמר "**דרך אניה בלב ים**". ולכן יאמר כי העושה סוכתו ומתקן אותה על אחד משני דרכים הללו. "**בראש העגלה**" - כדי שתחזור אחר כך בסוד הפנים, כי בתחילה אותם הפרות הם מעלים הארון לבית שמש כמה דאת אמר "**כי שמש ומגן ה'**" כדאיתא בזוהר פרשת תרומה דף קל"ח (ח"ב קלח, א) וזה לשונו: "**מזמור שירו לה' שיר חדש וכו' פרות עלות כד נטלי ארונא אתערו בהאי תושבחתא כמה דאת אמר וישרנה הפרות בדרך וכו'. דא איהו כגוונא דלעילא בשעתא דאינון חיות נטלי כרסיא לעילא וכו**'".

ולכן להכי "**עשה סוכתו**", סוכת דוד, "**בראש העגלה**" להעלות אותה למעלה. "**או בראש הספינה**" כדאיתא בזוהר פרשת בשלח דף ן' (ח"ב נ, א): "**שם אניות יהלכון וכו' - היתה כאניות סוחר דא כנסת ישראל וכו**'". ואיתא בפסוק "**אתה מושל בגאות הים**" כי תדרשנו ימצא לך. *"*[4] "**אם אינה יכולה לעמוד**" סוכה זו "**ברוח מצויה דיבשה פסולה**", דמאחר כי זה עשה אותה על הנחה זו בסוד הספינה - ולכן מוכרח הוא כי יבא עליה ההוא דברא דימא ברוח מצויה להשקיט הים מזעפו. אמנם אף על גב שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים, מאחר שיכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה - כשרה.

"**עשאה בראש הגמל**" שהוא סטרא אחרא, "**או בראש האילן**" - הוא אילן של אשרה. "**כשרה אבל אין עולין לה ביום טוב**" כי אז שולט עץ החיים מקצתה על האילן ומקצתה על דבר אחר. אם היא בענין שאם ינטל האילן רע תשאר היא עומדת ולא תפול שנקרא 'סוכת דוד הנופלת' - עולים לה ביום טוב. ואם לאו - אין עולים לה ביום טוב שהוא אסור להשתמש בבעלי החי (שהוא בסוד היצירה) ולא במחובר (שהוא צומח בסוד מט"ט). והבן.

[4] לא ברור לי בדפוס מה כתוב כאן - ויקיעורך

סימן תרכט

סעיפים א - יב

פירוש ראשון

כבר הנחנו למעלה כי הסוכה הוא כינוי למעשה הטוב אשר יעשה האדם לעשות לו סוכה להגן עליו ולהציל לו מרעתו כמו ששנינו "**תשובה ומעשים טובים כתריס בפני פורענות**" שלכן אנו אומרים "**ומעשה ידינו כוננהו**". ולכן "**אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וכו' באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו**".

ולכן יאמר נא, כי דבר שמסככין בו ענין סוכה זו, כדי לסכך על האדם, צריך כי יהיה בו שלשה דברים. ראשונה "**שיהיה צומח מן הארץ**" כי כל המעשה אשר יעשה לא יחזיק טובה לעצמו רק יהיה בעיניו כאילו צמח מן הארץ. ובזה יזכה כי מתקיים בו "**ויציצו מעיר כעשב הארץ**" - כך אמרו חז"ל כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנאמר "**הקיצו ורננו שוכני עפר**". ויהיה "**תלוש**" - לא יעשה חייו קבע אלא כאילו הוא תלוש מן העולם הזה - כך אמרו חז"ל אין העולם מתקיים אלא על מי שאינו, שנאמר "**תולה ארץ על בלימה**". ונוסף עוד "**שאינו מקבל טומאה**" סתם, לא במעשה ולא בדיבור ולא במחשבה רעה.

לאיש אשר אלה לו שלשה עיקרים אלו בלי ספק כי עשה לעצמו סוכה להגן עליו בעולם הזה וגם לעולם הבא יעשה לו הקב"ה צל וחופה בגן עדן עם הצדיקים. "**אבל דבר שאינו צומח מן הארץ**", הוא השפלות, "**אע"פ שגדולו מן הארץ**", שמרגיל עצמו להיות שפל כמה דאת אמר "**וענוים ירשו ארץ**" -- אינו מועיל לענין סכך זה. והם השני בחינות של פסוק "**זבחי אלהים רוח נשברה**" - שמשבר אותה האדם לרצונו אף על גב כי רם לבבו. אמנם "**לב נשבר ונדכה**" מן הטבע שלו - הוא חשוב לפניו יותר - שנאמר "**אלהים לא תבזה**". ולכן אף על פי שאדם זה "**גדולו מן הארץ**" ואינו מקבל טומאה "**כגון עורות של בהמה שלא נעבדו**", דאף על גב שאמרו חז"ל בפסוק "**אדם ובהמה**" "**אלו בני אדם שהם ערומים בדעת ועושים עצמן כבהמה**" -- אבל מכל מקום לאו בכל שעתא יעשה כך כי פעמים צריך להגביה לבו לעבודת יוצרו כמו שאמר הכתוב "**ויגבה לבו בדרכי ה'**", ולא טוב עשה מי שממעט עצמו לדבר מצוה. ודוגמא לזה הם עורות של בהמה כי רמזתו ולא נרמז, עקשתו ולא נעקש. אף על פי שאין מקבלים טומאה בזה ואין זה נקרא 'עון' רק התרשלות - "**אין מסככין בו**".

"**וכן מיני מתכות**" - מי שהוא רודף אחר קניינים המדומים, אף על פי שהוא בהיתר -- אינו מועיל לעשות מזה סוכה אף על גב כי דבר הגון הוא ושואלים את האדם "**נשאת**

ונתת באמונה?" - אינו מועיל מל"ת(?) להנצל מן העונש, אבל לעשות לו סוכה בקום עשה אינו מועיל אלא דבר שהוא בקום עשה שלכן נאמר "**חג הסוכות תעשה**" ולא מן העשוי.

"**וכן דבר שמקבל טומאה אע"ג שאין זה טומאה ממש כגון שפודין**" - המרבה במשתאות לאכול צלי אש, "**וארוכות המטה**" - דאף על גב כי תשמיש המטה הוא מצוה מן התורה - היינו למצות עונה. אבל ארוכות המטה, כלומר המאריך בענין זה של המטה -- שנים אלו הם דברים שמקבלים טומאה, הם הכנה ובסיס לטומאה שעל ידי כן נעתק האדם אל החטא שהם בכלל "**מושכי העון בחבלי השוא**".

"**וכל הכלים אין מסככים בהם**", והם איברי האדם שהם כלים מוכנים לצורכי האדם ובכלל שלהם העין והלב - "**אף על פי כי נשברו**" וכל כל השפיל וכיתת איברים אלו עד מקום "**שלא נשאר בהם שיעור קבלת טומאה**" ולא היה משתמש בהם זולת לענין המטרך - "**אין מסככין בהם**". ואע"ג כי עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה נינהו ושבר אותם -- נהי כי ניצול מן החטא אבל לסכך הסוכה צריך מצות מעשיות כמדובר.

"**סיככה בחיצים שאין להם בית קיבול כשרה**". כמה דברים מכונים ל'חץ' - לשון הרע שנאמר "**חץ שחוט לשונם מרמה דבר וכו**'". ונאמר "**כחצים ביד גבור**" - נמצא כי פעולת שני איברים - הלשון והברית - נקראו 'חצים' שלכן אמרו "**זרע שמורה כחץ**". ולכן יאמר "**סיככה**" זו הסוכה "**בחיצים**", הדיבור והמעשה, "**שאין להם בית קיבול כשרה**" - מאחר שהוא זהיר בהם. אמנם "**אם יש להם בית קיבול**" לטומאה "**אין מסככין בהם**".

"**סככה בפשתן שלא נידק וניפץ**" - הנה הרמז של הפשתן הוא העון של קין עצמו כמו שאמרו חז"ל שהביא קרבן מן הפסולת שהיה לו. ולכן אם סיככה הסוכה בפשתן, אם פסולת(?) זה שעושה בו המצוה "**לא נידק ולא נפץ כשרה דעץ בעלמא**" - כלומר לא היה מתכוין לתת חלק רע אלא שלא היה בו לא דעת ולא תבונה לתת מן המובחר כמ"ש "**כבד את ה' מראשית כל תבואתך**". "**אבל אם הידק וניפץ**" והפריש מן הפסולת וחלק הרע שהיה לו, "**פסולה הסוכה**" ולא תגין עליו. "**וכן בחבלים של פשתן**" - זה חלק רע מעיקרו - "**פסולה**". "**של סיב ושל גמי כשרה**" - הוא חלק הממוצע.

"**במחצלת של קנים וכו**'" - הנה דבר ידבר בראשונה בתורת המעשה אשר יעשה האדם לעשות לו סוכה הנזכר גם בענין לימוד התורה בא ללמדנו על לימוד המועיל לעשות הסוכה שנאמר "**כי בצל החכמה בצל הכסף**". ולכן יאמר כי "**מחצלת של קנים**" - הוא ענין לימוד התורה על דרך מה שאמרו חז"ל "**לעולם יהא אדם רך כקנה וכו**'". ולא עוד אלא **כה לכתוב קולמוס ספר תורה. ולכן יהיה מחצלת זו הרמז שיהיה האדם מצע

לפני כל האדם על דרך מה ששנינו "**מאד מאד הוי שפל רוח**". וכמו שאמר הרמב"ם ז"ל בכל המדות היותר נאות הוא דרך האמצעי, הוא הנקרא 'דרך השם', אמנם לענין הגאוה צריך להתרחק ממנה עד קצה האחרון והיינו מ"ש **מחצלת של קנים** כמ"ש אנטונינוס לרבי עליו השלום "**מי יתנני מצע תחתיך לעולם הבא**". והעיקר יהיה בלימוד התורה שנכתב בקנה כדאיתא בזוהר אוי למתגאה בכתרה של תורה. וכן שנינו "**אל תעשה עטרה להתגדל בהם**". "**וכן קש ושיפה וגמי**".

ואין חילוק בזה "**בין אם חלקה**", אם הוא חלק שפתים או החליק אליו בעיניו, "**או אם אינה חלקה**" זה הלימוד שהוא לומד בתורה ואין שם עון. והיינו מ"ש "**בין ראויה לשכיבה וכו**'" - כלומר כי לימוד זה שלומד אף על פי שהוא דוגמת מחצלת על ידי השפלות, "**בין שהיא חלקה**" - שמדבר בחלקלקות ועינים רמות, כי החליק בעיניו שלכן היא "**ראויה לשכיבה**". כדאי הוא הלמד על ידי אלו המדות רעות לשכינה וימות בלא עתו. "**בין שאינה חלקה**" תורה זו שלמד ולכן "**אינה ראויה לשכינה**" - כי אין ראוי שימות אדם הלמד בסדר זה ולא לקבל ייסורין להיות שוכב על ערש דוי. "**אם היא קטנה מחצלת זו**" שמורה על מיעוט השפלות והלימוד - לכן "**מסתמא לשכיבה עומדת**" - הוא מוכן לקבל ייסורין "**ומקבלת טומאה**" אף על גב שהתורה מטהרת שנאמר "**יראת ה' טהורה**", מאחר כי יש מעט מן השפלות ושח עינים הוא מורה כי נמצא בו גאוה ועינים רמות. ולכן לשכיבה על המטה עומד, וסוף שמקבל טומאה אדם זה כמו שאמרו חכמים ז"ל כל אדם שיש בו גסות הרוח סוף שהוא נכשל באשת איש.

"**ואין מסככין בה**" כי אינה מגינה עליו "**אלא אם כן עשאה מעיקרא לסיכוך**" - כלומר כל זה שהיה עושה היה לשמה. וכך אמרו חכמים ז"ל "**גדולה עבירה לשמה**". אז מועילה לסכך בה.

"**ואם היא גדולה מחצלת זו**", כלומר שהיה שפל ביותר בענין הלימוד, "**סתמא עומדת לסיכוך**" להגן עליו ולהציל לו מרעתו, "**ומסככין בה**" להועיל לו. "**אלא אם כן עשאה מעיקרא לשכיבה**" - לסגף עצמו בייסורין. "**והני מילי שאין לה שפה**", ר"ל כי כאשר היה משפיל עצמו ולומד לא היה מוציא בשפתיו לשבח עצמו וכמו שאמרו חכמים ז"ל בפסוק "**הוא עדינו העצני**" כשהיה למד תודה דוד המלך עליו השלום היה יושב על גבי קרקע. אמר ליה ליתיב מר על גבי כסא. לא קביל עליה. "**אבל אם יש לה שפה**" שמשבח ואומר בפיו, "**אפילו ניטל שפתה אחר כך**" ואינו מתהלל, "**אין מסככין בה**" כי לא תוכל לסכך על האדם להצילו מן הייסורין כנזכר.

"**יש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך עליו**". הנה זה הסולם הוא רמז לענין התורה וכמו שאמרו חז"ל בפסוק "**סולם מוצב ארצה - זה סיני**". היינו מה ששנינו "**לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם**" ופירש רש"י "**ולית ביה משום יוהרא**". ולכן מספקא לן אם מותר להניח סולם זה שהוא מדרגות זו למעלה מזו כך הוא לענין התורה שנקנית במעלות מ"ח כמו ששנינו. אמנם להניח "**סולם על הגג**" שהוא גסות הרוח על דרך מה שאמרו חז"ל "**כי עלית כולך לגגות - אלו גסי הרוח**", דאע"ג ששנינו "**לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם**" מלת "**לעולם**" משמע בכל ענין ולית ביה משום יוהרא. "**לסכך עליו**" - לענין מעשה הטוב של צורך הסוכה לא ידענו אם יוהרא זו תחשב למצוה או לאו לסכך עליו ולהגן עליו.

"**לחבר כלונסאות הסוכה במסמרים וכו**'" - אע"ג דקאמר שענין יוהרא לשם מצוה מספקא ליה אם יועיל לסכך עליו כאמור - חזר והגיד כי "**לחבר כלונסאות**" - הם עצי הסוכה - רמז אל המצות שבהם נעשית הסוכה, וצריך לחבר אותם "**במסמרות של ברזל**", דברים קשים כברזל, על דרך מה שאמרו חז"ל בפסוק "**ארץ אשר אבניה ברזל**". או בהפך "**לקשרם בבלאות**" - דהיינו העדר הידיעה כדאמרינן בעלמא "**לא תסמכו מן משמרטוטי**". כי זה וזה "**מקבלים טומאה**". דאילו התלמיד חכם שקשה כברזל אף על גב שהוא להועיל למצות סוכה - מכל מקום הכעס פוגם בנפש האדם כמ"ש בזוהר בפסוק "**טורף נפשו באפו**". וענין הבלאות שהוא חוסר הידיעה - אף על גב שלענין הסוכה מועיל - מכל מקום מקבל טומאה; כך אמרו חכמים ז"ל "**לא עם הארץ חסיד**". אף על פי כן מועיל לענין הסוכה "**ואין בזה קפידא**".

"**כל מיני אוכלים מקבלים טומאה וכו**'" - אחר כלותו ללמד דעת את העם בענין המועיל לעשות זו הסוכה להגן עליו מענין התורה והמצוה, ועתה חזר והגיד על דברים הפוסלים הסוכה. ואמר "**כל מיני אוכלים**" - ר"ל כל ענין המאכל אשר יאכל, ההתמדה מקבל טומאה. ואמר "**כל מיני**" לומר כל מי שהוא רודף אחר כינוי המאכל למלאת רסן בטנו, בין שהוא אוכל עם ריעים ועושה מרדחין, או שאוכל הוא לבדו, לא שנא שאוכל דברים בלתי מתוקנים או מאכלים טובים -- כל מיני אוכלים המרגיל עצמו אחריהם מקבלים טומאה ויבא לידי חטא. ולכן "**אין מסככין בהם**" לפי כי לא יועילו להגן על האדם כאמור.

"**ענפי תאנה ובהם תאנים**" - כך אמרו חז"ל "**אילן שאכל ממנו אדם הראשון תאנה היתה**" שנאמר "**ויתפרו עלה תאנה**". "**זמורות ובהם ענבים**" - כך אמרו חז"ל "**כמה דורות אבד היין**". ולכן נאמר "**ענבימו ענבי ראש**" הללו שהביאו יללה לעולם. נח - "**וישת מן**

היין וישכר ויתגל". בני אהרן - שתויי יין נכנסו. עשרת השבטים שנאמר "**האוכלים כרים מצאן וכו**'" לכן עתה "**יגלו בראש גולים וכו**'". יהודה ובנימן - "**גם אלה ביין שגו וכו**'". ולכן "**אם פסולת מרובה על האוכל**" - יש זמן שהוא פוסל אכילה ושתיה ומרובה זמן זה על זמן האוכל, "**מסככין בהם**" כי גם בענין אכילה ושתיה מקיים "**בכל דרכיך דעהו**". "**ואם לאו**" אלא שהוא עושה אכילה ושתיה עיקר, "**אין מסככין בהם**". "**ואם קצרם לאוכל**" ועשה עיקר לאוכל, "**אז הידים יש להם תורת אוכל לקבל טומאה**" כי הידים, ר"ל סיבות להמשיך את הטומאה וצריך שיהיה בפסולת בזמן שפוסל המאכל ומתרחק ממנו שיעור כדי לבטל האוכל, והיד הוא הסיבה שלה. "**ואם קשר' לסיכוך**" נמנע מן המאכל כדי לזכות לסיכוך - "**אז אין לידים**" הסיבות של המאכל "**תורת אוכל**", ואדרבא "**הם מצטרפים עם הפסול**" - שפסל המרזחין לבטל האוכל ואינו נחשב לו לעון.

"**ואם קצרם לאוכל מתחילה**" על כונת ריבוי האכילה, "**ונמלך עליהם לסיכוך**" לשם מצוה, "**אין המחשבה**" טובה זו "**מוציאה הידות**", הם סיבות הנזכר, "**מתורת אוכל עד שיעשה בהם שידוש אותם**" ועל ידי שמבזה אותם מועיל לסכך בהם להועיל לו כאמור. "**מסככין בפינו**"**גו הנקרא שומר בערב**".

"**סיכך בירקות שממהרים לייבש**" והוא מה שאמר הכתוב "**כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה**" שהנביא היה מקטנרן כי החסד שהיו עושים כציץ השדה לפי שלא היו עושים לשם שמים. ולכן סמך לזה "**יבש כחציר נבץ ציץ**". וכן כדומה לזה הוא המסכך בירקות - ר"ל כי אותם המצות והצדקה שעשה לא היו כתקנן שלכן נמשלים לירקות "**שממהרים לייבש**", "**אף על פי שפסולים לסכך מפני שמקבלים טומאה**" לפי כי המצוה שתקנה יש בה כח לדחות את הטומאה מן האדם כמ"ש "אשר קדשנו במצותיו", וכאשר לא עשה כן המצוה נמצא שמקבל טומאה. אמנם "**אין דינם כסכך פסול שפוסל בארבעה טפחים**" - הם ד"פ מן העון כדלקמן, "**אלא כאויר חשיבי לפסול בג**'". "**ואם אין דרכה לייבש דינם כסכך פסול ופוסלים בארבעה טפחים**" ואין מועיל לו מעשה הסוכה להציל אותו כדבר האמור.

פירוש שני לצד עילאה

עוד תשוב ותראה כל דינים הללו כיצד הם נרמזים למעלה, אחד באחד יגשו. וכך היה אומר:

"**דבר שמסככין בו צריך שיהיה צומח מן הארץ וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי הסוכה בסוד הכלה סוכת דוד, ולכן דבר שמסככין בו צריך ג' תנאים -

זה יצא ראשונה שיהיה "**צומח מן הארץ**" על דרך הנ"ל "**ואד יעלה מן הארץ**". כי צריך שיקדים תחילה התעוררות מלמטה בסוד 'אור חוזר' ואחר כך יורד מלמעלה אור ישר והשקה את כל פני האדמה. והיינו מ"ש כי צריך שיהיה "**צומח מן הארץ**" תחילה אור חוזר, ולכן אחר כך נעשה הסכך של סוכה זו. וזאת שנית שיהיה "**תלוש**", ר"ל אינו מספיק כי אור זה יעלה מלמטה לתוך כלה הסוכה זו אלא יהיה תלוש מתוכה ויוצא. וזהו סוד מה שאמר הכתוב "**ויהי בצאת נפשה וכו**'" ויצא בנימן הצדיק. אחר כך נאמר "**ויצב מצבה על קבורתה**". וזהו סימן לדבר. והשלישית יִוָתר בה שיהיה זה "**דבר שאינו מקבל טומאה**" - אותו אור חוזר שנברר יפה. והבן.

והנה ג' דברים אלו הם הסיבה להיות נעשה סכך הסוכה. ואמנם שלשתן הם דבר אחד הצריכים להיות באותו אור חוזר. אמנם כאשר נאמר כי הסכך עצמו צריך להיות משלש אלה, ר"ל מאחת מאלה, כך הוא עיקר הדבר. זה יצא ראשונה צריך שיהיה דבר שמסככין בו צומח מן הארץ העליונה - **ה**' ראשונה. ואחר כך יהיה תלוש כי יהיה נחשב מן הכלה הנזכר. ויהיה דבר שאינו מקבל טומאה שלכן נקרא "**עץ חיים היא**". והבן.

"**אבל דבר שאינו צומח מן הארץ אף על פי שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה כגון עורות של בהמה שלא נעבדו**". והענין כי הנה כדרך שנאמר "**ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם**" - כך הוא עושה כתנות עור לבחינה הנקרא בהמה הרבוצה על אלף הרים. וזה "**אינו מקבל טומאה**" כי בהמה טהורה היא כמו שאמרו חז"ל. והוא סוד מ"ש בתיקונים בבריאה אינו מתערב טוב ורע. ועם כל זה לא נעשה ממנו סכך הסוכה אע"ג שלא נעבדו ולכן מקבלים טומאה. "**או מיני מתכות**" והם סוד ז' ספירות - עם כל זה "**אין מסככין בהם**".

"**וכן דבר שמקבל טומאה כגון שפודים**" שהברזל שולט בו סטרא אחרא, "**וארוכות המטה**" שמתפשטת למטה ונאחז בה. "**וכל הכלים אין מסככים בהם אף על פי שנשברו**" שהם שבירת הכלים היה סיבה לענין הטומאה, "**ואפילו לא נשאר בהם שיעור אין מסככין בהם**".

"**סיככה בחיצים שאין להם בית קיבול כשרה**" - שהם סוד מה שאמר הכתוב "**כחיצים ביד גבור וכו**'". "**שיש להם בית קיבול פסולה**" לפי שהם בבחינת נקבה ומקבלים טומאה.

"**סיככה בפשתן שלא נידק ולא ניפץ כשרה**" כי זה מורה שאינו מקבל טומאה. "**אבל נידק וניפץ פסולה**" לפי שמקבל טומאה.

"**בחבלים של פשתן**" הנמשכים למטה ולכן "**פסולה**". "**של גמי ושל סיב**" שאינו נמשך למטה "**כשרה**".

"**במחצלת של קנים וקש ושיפה וגמי בין שהיא חלקה בין שאינה חלקה**" - כי הנה בזה יש צד לטהרה על דרך מה שאמרו חז"ל פרשת בשלח למי שהיה לו גפן סמכה על הקנים אלו קני מנורה. וכן נמי אמרו לעולם יהיה אדם רך כקנה לקיים "**קנה חכמה קנה בינה**". ואמנם אמרו חז"ל שלשה דברים נאמרו בקרומית של קנה וכו' ורוח הטומאה שורה עליו. ולכן כאשר מדה זו בסוד 'מחצלת' "**בין שהיא חלקה שהיא ראויה לשכיבה**" שלכן רוח הטומאה נאחז ממנה, "**בין שאינה חלקה**" כי לא הגיעה למדרגת 'חקל תפוחין' שלכן "**אין ראויה לשכיבה**" לפי שעדיין היא "**קטנה**" -- "**סתמא עומדת לשכיבה ומקבלת טומאה**" לפי כי עדיין לא שכב עליה. ולכן בעלי הדין נאחזים ומקבלת טומאה. "**ואין מסככים בה אלא אם כן עשאה לסיכוך**".

"**ואם הוא גדולה סתמא עומדת**" ומוכנת "**לסיכוך ומסככין בה אלא אם כן עשאה לשכיבה מתחילה**". "**והני מילי שאין לה שפה**" - הוא בחינת הדינים כי בזה ראויה לקבל לפי שנאחזים ממנה החיצונים. ולכן "**אפילו ניטל שפתה אין מסככין בה**" - דאף על גב כי בחינת הקנה מורה טהרה וקדושה כאמור - מכל מקום יש צד אחד לגרעון ולכן זה יהיה הסימנים שלו כאמור.

"**יש להסתפק אם נותנים סולם על הגג וכו**'" - מפני פגם כזה יש שני צדדין הפכיים. הוא מה שאמרו חז"ל "**והנה סלם וכו**'" זה סיני בגימטריא, והם אמרו **סלם** זה **סמל**, הוא צלמו של נבוכדנצר שחיק מחיק. ולכן יש להסתפק אם מניחין אותו על הגג של הסוכה לסכך עליו - חיישינן שלא לתת מקום לחיצונים ליינק משם.

"**לחבר כלונסאות הסוכה**", המדות שלה, "**במסמרות ברזל וכו**'" לפי שמצינו כי מכל המתכנות נעשה המשכן ולא היה שם ברזל כדאיתא בזוהר לפי(?) שנאחז ממנו הקליפה. וכן במזבח נאמר "**לא תניף עליהם ברזל**" שלא להעלות המקצר שנים על המאריך. אמנם זה שהוא לחזק מעט הוא - אין ממנו קפידא, שנאמר "**ויחזקהו במסמרים**" ונאמר "**וכמסמרים נטועים בעלי אסופות**". "**וכן לקשרם בבלאות**" שהם מקבלים טומאה אין "**קפידא**" שהרי מהם עושים עדים לחתן וכלה.

"**כל מיני אוכלים מקבלים טומאה**" שכן שנינו המרגיל כולו חיבור לטומאה. ולכן "**אין מסככין בהם**".

"**ענפי תאנה ובהם תאנים, זמורות ובהם ענבים**" - אף על גב שנשתבחה בהם ארץ ישראל הרי בהם פגם אדם הראשון, ולכן "**אם הפסול רבה על האוכל**" שבו היה החטא,

"**מסככין בהם**". "**ואם לאו אין מסככין בהם. ואם קצרם לאוכל יש לידים תורת אוכל לקבל טומאה**" - לפי כי עיקר החטא היה בידים שנאמר "**ותקח מפריו ותאכל**", ולכן צריך שיהיה בפסולת לבטל האוכל והיד.

"**אבל אם קצרם לסיכוך אז אין לידים תורת אוכל ואדרבא הם מצטרפים עם הפסול לבטל האוכל**" - לפי כי היד בה שורה הקדושה שנאמר "**ויהי ידיו אמונה**" ונאמר "**וישא אהרן את ידיו ויברכם**".

"**ואם קצרם לאוכל ונמלך לסיכוך אין המחשבה מוציאה את היד מתורת אוכל**" לפי כי אדם הראשון חטא במחשבה ובמעשה כנזכר בזוהר ובתיקונים, ולכן "**המחשבה**" לחוד "**אין מוציאה את היד**" של המעשה "**מתורת אוכל עד שידוש אותם**" שהוא מעשה.

גם בירקות נמצא שני צדדין שנאמר "**טוב ארוחת ירק ואהבה שם**" ונאמר "**בפרוח רשעים כמו עשב**". ולכן "**אם סיכך בירקות שממהרין לייבש אף על פי שפסולים לסכך**" מפני שמקבלים טומאה, "**אין דינם כסכך פסול וכו'**".

[כאן בדפוס מופיע המשך ציטוט השו"ע עד סוף הסימן]

סעיפים יג - יט

פירוש ראשון

כבר הנחנו למעלה כי אחד מן העיקרים להועיל לאדם כדי שתגין עליו מצות הסוכה בהווה וגם לעתיד הוא צריך להיות "**תלוש**" כענין מה שאמרו חז"ל "**והיה כעץ שתול**" - 'נטוע' אינו אומר. ולכן ראוי לאדם שיהיה שותל עצמו מחבורה לחבורה והיינו "**בתלוש**". ועם כל זה לא יאמין בעצמו לחיות אפילו שעה אחת כי לא ידע האדם את עתו. ובזה ימצא כי תמיד הוא בעיניו "**תלוש**" מן העולם הזה. ולכן יאמר נא:

"**כל דבר המחובר**", שעושה עצמו עיקר בעולם הזה, "**אין מסככין בו ודינו כדין האילן**" כנ"ל.

עוד תשוב ותראה כמה צריך האדם להיות מרחיק עצמו מן החטא, ולא זו בלבד אלא צריך להתרחק מאד מענין חילול השם כי מה מועיל שיעשה האדם מצות ואחר כך יהיה מתחלל שם שמים על ידו. ולכן על כל הדברים של תורה ומצוה צריך שיהיה שם טוב עולה על גביהם. ולכן "**יש דברים שאסרו חכמים לסכך בהם לכתחילה והם מיני עשבים שאינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה**" ועם כל זה אסרו אותם "**מפני שריחם רע או שנושרים עליהן**" - כלומר כי כן נמי זאת תורת האדם שלא יהיה 'ריח רע' בפני הבריות מפני מעשה הרע, או מפני "**שנושרין העלין**" - הוא מה שאמרו חז"ל

"**שלחו מתם: יבעון אתכלייא על עלייא דאלמלא עלייא לא הוו אתכלייא**". רצה לומר שאלמלא עמי הארץ שהם מחזיקים ביד עמלי תורה לא היו מתקיימים.
ולכן יאמר נא כי כאשר העלים נושרים - לא טוב הוא. ונמצא שאין הסוכה מסוככת. ולכן אמר "**חיישינן שמא מתוך שריחן רע**" של אותם עשבים (הם בני אדם כמו שאמרו חז"ל בני אדם דומין לעשבי השדה, וכן נאמר "**בפרוח רשעים כמו עשב**"). ולכן מפני זה שריחו רע דסנאן שומעניה - לא די שהוא גורם רעה לעצמו "**ויוצא מן הסוכה**" מפני כי כך אמרו חז"ל "**האי צורבא מרבנן דסאנן שומעניה ילך למקום אחר וילבש שחורים ויעשה מה שלבו חפץ**". אם כן נמצא כי מפני ריח רע יוצא והולך לו מן הסוכה. ומה גם לפי שהוא פוגם מעשה הטוב שנעשה בו הסוכה כנ"ל.
וכן זה העשב שעליו נושרים - הוא האדם שמאבד זכיותיו על ידי מעשיו. כך אמרו חז"ל "**עבירה מכבה מצוה**". נמצא כי "**יצא מן הסוכה**" של מעשה הטוב, ומה גם הוא גרמא לשומע מעשיו כי כאשר עשה לו סוכה ממעשה הטוב והריח ריח רע ממעשה של אותו האיש הרע, או שמע על אותו שעליו נושרין מפני כי עושה אחר כך מעשים רעים - ולכן ידיו תרפנה מלעשות מצות. והיינו ש"**יוצא מן הסוכה**" של המצות ומניח אותם.
"**וכן אסרו חז"ל לסכך בחבילה וכו**'" - הענין הוא מה שאמר הכתוב "**ודע כי על כל אלה יביאך ה' במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע וכו**'" - זה הנותן צדקה לאשה בסתר דמביאה לידי חשד. וכן הנותן צדקה לעני בפני הכל שמתבייש. והיינו מ"ש שאסרו לסכך זאת הסוכה (הנעשית על ידי המצות כאמור) "**בחבילה**" - היינו בקיבוץ. עם מפני כי "**פעמים שאדם מניח חבילתו על גג הסוכה**", ר"ל בפרהסיא לעין כל "**ליבשה**" - לפי שהיא מפורסמת שלא לשם שמים. "**ואחר כך נמלך עליה ועושה אותה לשמה לשם סוכה**" - על דרך מה שאמרו חז"ל "**לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה**".
"**ואותה סוכה פסולה**" כי אין שייך לומר בה "**מתוך שלא לשמה בא לשמה**" שהרי אותה סוכה עברה הלכה לה. ולכן "**פסולה משום תעשה לך ולא מן העשוי**" שלא כתיקנו בפסול. "**וגזרו על כל חבילה**" שלא יעשה בקהל עם, אף על גב כי יותר טוב לעשות המצוה בקיבוץ עם כי הנשארים ילמדו לעשות - אמנם מפני חבילה זאת שנותן אותה על הגג לעין כל מפני הרואים גזרו על כל חבילה.
"**וכיון שמפני זה אסרוהו - לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך ליבשה ואין זה בפחות מכ"ה קנים**" - הם ריבוי בני האדם. "**הילכך כל חבילה שהיא פחות מכ"ה קנים**" ואין שם כל כך קיבוץ עם - "**מותר לסכך בה**" ולעשות מצוה בפניהם כאמור. "**ואם כ"ה**

קנים או יותר באים מגזע אחד", רצה לומר שהרי אנשים אלו חברים או קרובים הבאים מגזע אחד, "**וקשרם בראשה השני אינה נקראת חבילה כיון שעיקרם אחד**". אבל "**אם אגד עמהם קצה אחד ויש בין שניהם כ"ה**" בהצטרפות אותו אדם שאינו מחברתם רבו כמו רבו - הרי נעשה חבילה "**ואין מסככין בו**" כי לא נכון לעשות כן והכתוב אומר "**אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי**" בצנעא.

"**חבילה שאין קושרים אותה אלא למוכרם**" - חז"ל אמרו אימתי שמו של הקב"ה מתקלס בזמן שישראל הם אגודה אחת שנאמר "**הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה**". ואמנם חז"ל אמרו בפסוק "**אל תאמרו אל העם הזה קשר**" כי קשר של רשעים אינו מן המנין. ולכן חז"ל גזרו על כל חבילה שאין מסככין בה מפני אותה חבילה דקשר של רשעים שמניחין אותה על הגג - שהם עושים דבריהם בגסות הרוח כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**כי עלית כלך לגגות**" - אלו גסי הרוח. וזה הגורם ליבשה על ידי היסורין. ולכן אדם נמלך עליה לשם סוכה ואותה סוכה פסולה משום "**תעשה ולא מן העשוי**" בפסול. ולכן גזרו על כל חבילה מפני חבילה זו.

וכיון שמפני זה אסרוהו - לא הוצרכו לאסור כל מין חיבור שהרי יש חיבור טוב כאמור, לא אסרו אלא בחבילה "**שדרך ליבשה**" דהיינו קשר של רשעים. ואין זה "**בפחות מכ"ה קנים**" - כלומר קיבוץ אנשים רבים. הילכך "**כל חבילה שהיא פחותה מכ"ה קנים מותר לסכך בה. ואם כ"ה קנים או יותר באים מגזע אחד**", כלומר שהם צדיקים משורש אחד הנקרא 'שבעים נפש', "**וקשרם בראשה השני**" - נעשו גם כן קשר כולם כאחד אינה נקרא חבילה כיון שעיקרם אחד באחדות של קדושה. "**אבל אם אגד עמהם קנה אחד**", אדם אחד רשע, "**ויש בין שניהם כ"ה הויה חבילה ואין מסככין בה**" כאמור.

ולכן "**חבילה שאין קושרים אותה אלא למוכרם**" - כלומר כי אין מתחברים ונעשים קשר אלא למוכרם לענין מצוה כמה דאת אמר "**ורחוק מפנינים מכרה**" - למכרם במנין. או יהיה מלשון "**מכורותיך ומלדותיך**" - כלומר שהקב"ה בורא אותם במנין כדאיתא במדרש: למלך שהיה לו גורן של חטים יפות, היה מונה אותם כמה שקים כמה כורים וכו' שנאמר "**בטנך ערימת חטים**". כך הקב"ה קושר הצדיקים למוכרם במנין. "**ומיד כשיקנה**" ובורא אותם קונה שמים וארץ, "**יתירנה**" כמו שאמרו חז"ל ראה הקב"ה שהצדיקים מועטים - עמד ושתלן בכל דור ודור, "**אינה חבילה**" כאמור "**ומסככין בה**" כדבר האמור.

"**אם סיכך בחבילה והתירה כשרה וכו'**" - הנה נתבאר ה'חבילה' לא ניכר בה הטובה אם רעה. ולכן מפני כי תכף קבל עליו "**והתירה**" מאחר כלותו לעשותו התורה והמצוה

בחבורה כמו שאמרו חז"ל "**שלחו מתם הזהרו בחבורה**", ואחר כך התירה, "**כשירה שאין איסורה אלא משום גזרה**" של קשר של רשעים כנזכר. "**אבל חבילה שהעלה אותה ליבש**" - שהוא חבורה של רשעים שעלת אותם הקב"ה במעלות רמות ליבש שנאמר "**ויהיו כחציר גגות שקדמ' שלף יבש**", "**ונמלך עליה לסיכוך**" - מתוך שלא לשמה עשה אותה לשמה - זו "**פסולה מן התורה**" שנאמר "**ולרשע אמר ה' מה לך לספר חקי**", ולכן "**אינה ניתרת בהתרה**" כי יתפרדו כל פועלי און, "**אלא צריך נענוע**" שנאמר "**הניעמו בחילך והורידמו**" ונאמר "**נע ונד תהיה בארץ**".

"**וכן אסרו לסכך בנשרים**[5] **שרחבן ארבעה וכו'**" - אשר חז"ל הגידו פרשת קדושים הרי שנכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה, מה יעשה ויחיה? אם רגיל לקראת דף אחד יקרא שנים וכו'. והנה האדם נמשל לעץ, והבלתי הגון עץ יבש כמו שאמר הכתוב "**אשר לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת**". ולכן נקראים 'דפים' והוא כינוי נמי לעבירה כמה דאת אמר "**ונערים בעץ כשלו**" על שם "**אומרים לעץ אבי אתה**". ודף זה "**רחב**" בתורה (שנאמר "**ורחבה מני ים**" "**ברחובות תתן קולה**") "**בארבע**" - אם למוד בשנים קורא בארבע. ואע"ג כי יועיל לו להחיות כאמור אבל חז"ל "**אסרו לסכך בנשרים אלו שרחבן ארבעה**" על ידי לימוד התורה בזה האופן לפי כי הסוכה נאמר בה "**תעשה - ולא מן העשוי בפיסול**" כנ"ל.

"**ואע"ג שהפכן על צדם שאין בהם ארבעה**" - כלומר אע"פ כי נהפך מן אותו העון הקודם שלא נשאר בו ארבע פעמים ולכן מוחל לו הקב"ה שנאמר "**הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר**". "**ואם אין ברחבן ארבע**" - שמתחילה לא חטא ואין זה בערך שהפכן על ידי חרטה, רק לא היה מתחילה בהם ארבע עונות, "**כשרים אפילו הם משופים**" - שהם משופעים ביותר ולכן הם קרובים לחטא, וזהו שאמר "**שדומים לכלים**" שמקבלים טומאה - עם כל זה כשרים.

"**ונהגו יראי ה' שלא לסכך בהם כלל**" - לפי כי האדם המשופע קרוב לחטא - כך אמרו חז"ל כשהיצר רואה אדם משלשל בשערו מתלה בעקיבו, אמר "דין דידי הוא", שנאמר "**ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו**".

"**פירש עליה סדין מפני החמה וכו'**" - אשר חז"ל הגידו בפסוק "**והוקע אותם נגד השמש**" כי מן החוטא היה נעשה נקב בענן והחמה קופחת על ראשו. וכן נמי ירצה בענין דין זה אם אדם זה עשה מעשה טוב עד מקום "**שפירש סדין על סוכה**" זו בסוד הטלית, "**מפני החמה**" - שלא תהיה קופחת על ראשו החמה לעתיד שנאמר "**כי היום בא בוער**

[5] כך מופיע איות המילה פעמיים בתוך הדפוס - ויקיעורך

כתנור" ואמרו חז"ל הקב"ה מוציא חמה מנרתיקא ורשעים נידונים בה שנאמר "**וליהט אותם היום הבא**" ונאמר "**וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה**". ולפי כי דין זה יהיה סמוך לסוכה כמו שאמרו חז"ל אמר הקב"ה לעכו"ם "**מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה**", מיד כל אחד עושה סוכה על ראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה והם מבעטים בסוכה ויוצאים שנאמר "**ננתקה את מוסרותימו**". ולכן אדם זה "**פירש סדין**", זה הטלית, "**על הסוכה מפני החמה**" של עתיד - לא תהיה קופחת על ראשו כמשפט הרשעים שנידונים בה.

"**או תחתיה מפני הנשר כלומר שלא יהיו עלין וקסמין נופלים על שולחנו**" - שהנה הראשונים לא היו נהנים בעולם הזה כדי שלא יתמעט שולחנם לעולם הבא. ואמרו חז"ל "**כי מי בז ליום קטנות**" - מי גורם לצדיקים שמתבזבז שולחנם לעתיד? חוסר האמונה שהיה בהם כי מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה. ולכן זה "**פירש סדין על הסוכה**" כדי להנצל מן הפורענות - "**פסולה**" כי זה עשה שלא לשמה, ומצות לאו ליהנות נתנו.

"**אבל אם לא פירש אלא לנאותה**" ולהוסיף במצות "**כשרה והוא שיהא בתוך ארבע אמות לסכך**" כי קרוב הוא. "**ויש אומרים שסוכה שהיא מסוככת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך**" - רצה לומר שירא שלא יחטא ולכן ייבש הסכך של הסוכה של מעשה הטוב לפי כי עבירה מכבה מצוה, "**או ישרו העלין**" (הם המצות הבלתי שלימות שהם כעלה נובל), "**ותהיה חמתה מרובה מצלתה**" ואז תהיה פסולה מלהגן עליו, "**ופירש עליה סדין**" (הוא המצוה) "**כדי שלא תתייבש**" ויהיה בה לחלוחית להגן עליו, "**או תחתיה**" מצוה פחותה מצוה[6]"**שלא ישרו העלין שלה**" - אותם מצות קלות כנזכר.

"**כיון שהסדין**" (זה המצוה) "**גורם שעל ידו צלתה מרובה מחמתה**", שרצה לומר כי האדם זה זכיותיו מרובים מעונותיו, "**פסולה**". "**אבל אם לא כיון בפריסת הסדין**", במעשה המצוה, זולת "**להגן עליו מפני החמה והעלין**" כאמור, "**או לנאותה**" בלבד כדי שיראה נוי הסוכה לעתיד בפני העכו"ם כאשר הם בועטים בסוכה ויוצאים, לא כן עושים ישראל אע"ג דזמנין משכא תקופה תמוז וחם להם -- זהו הנוי של הסוכה בפני הכל. ועוד אמרו חז"ל כל מצות שישראל עושים בעולם הזה באים וטורפים לעתיד בפני העכו"ם שנאמר "**כי היא חכמתם ובינתכם לעיני הגוים**". הנה כל זה הוא 'נוי לסוכה' ולכן "**כשרה**".

[6]לא הבנתי. אולי יש למחוק מילה זו, וצע"ע - ויקיעורך

"**ובלבד שיהיה תוך ארבע אמות לסכך**" - שלא יהיה שם כונה אחרת מפסיק ביניהם. "**ומיהו לכתחילה לא יעשה אלא אם כן הוא ניכר לכל שמכוין בזה כדי להגין**" עליו, או שהסדין "**שרוי במים**" של עסק התורה "**שאז ניכר לכל שאינו שוטחו שם לייבש אותו**" ואינו רוצה ליהנות מאותה התורה זולת לעתיד כנזכר.

פירוש שני לצד עילאה

שבתי וראה לפרש דינים הללו לצד עילאה על דרך הנ"ל. כי כל הדברים יגעים גשמיים הנעשים בעולם הזה מלבד שנמצא בהם צורך לענייני האדם ללמד עיקרים גדולים המועילים בהווה וגם לעתיד -- ופנה למעלה גם כן. ולכן כך היה אומר:

"**כל דבר המחובר אין מסככין בו**" - שהרי נתבאר למעלה כי אחד מן העיקרים הצריכים לסכך הסוכה שיהיה תלוש אותו אור חוזר ויעלה למעלה. אך אם הוא במחובר, עדיין לא נתלש מציון מכלל יופי - "**אין מסככין בו**". וכן נמי מלמעלה לא יועיל במחובר שנאמר "**ונהר יוצא מעדן**" ואחר כך נעשה סכך הסוכה. כי נהר זה מועיל להשקות את הגן וגם היה "**והיה לארבעה ראשים**" - הם סכך הסוכה כנ"ל.

"**יש דברים שאסרו חז"ל לסכך בהם**" ואע"ג שאינם אסורים מן הדין לסכך בהם לכתחילה מפני כי עליהם מוטל לתקן צורכי סוכה זו שנקראים כל אחד 'פועל צדק' כדאיתא בזוהר פרשת אמור כנ"ל - ולכן הם אסרו "**שלא לסכך בעשבים אף על פי שאינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה אמנם ריחן רע**" ומצטערת בהם הכלה שנאמר בה "**וריח אפך כתפוחים**". "**או שנושרים עליהן**" - הוא מ"ש בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ו (ח"ב קפו, א) וזה לשונו: "**עלין וטרפין דהכי אינון כל שאר חילין דאתאחדן באינון כינויין דקוב"ה אקרי בהון**", עכ"ל. הרי מבואר מן המאמר כי העלין הם צבאות של מעלה הנאחזים בשמו יתברך. ולכן הם אסרו "**עשבים שנושרים עליהן**" - כך אמרו חז"ל אין לך כל עשב שאין לו מלאך והוא אומר לו גדל שנאמר "**אם תשים משטרו בארץ**". וכאשר העלה נבל מורה שנפל השר אשר עליו מלמעלה. ולא נכון לסכך בו דחיישינן שמא מתוך שריחן רע אותם עשבים או מפני שעליהן נושרמי יצא האדם עליון מן הסוכה ואין מתייחד עמה.

"**וכן אסרו לסכך בחבילה**" - הם סוד נצח הוד דאימא, או נצח הוד דתפארת ישראל. "**מפני שפעמים אדם מניח חבילתו**" הנזכר "**על גג הסוכה**" ולא נתפשטו למטה, וכך הוא עשה "**לייבשם**" לפי שהם לחים ולא יועילו עד שיתייבשו בסוד מה שאמרו חז"ל "**אין האשה יולדת עד שנעשים שני ירכותיה כאבנים**". "**ואחר שנתייבשו נמלך עליהם לשם סוכה**" לבנות אותה שנאמר "**ויבן ה' אלהים את הצלע לאשה**". "**ואותה סוכה**

פסולה משום תעשה ולא מן העשוי בפיסול" - דאף על גב כי בעלמא כך היא המדה - לא כך הוא בזמן חג הסוכות. "**וגזרו על כל חבילה אטו זאת**".

"**וכיון שמפני זה אסרוהו לא הוצרכו לאסור אלא בחבילה שדרך לייבשה ואין זה בפחות מכ"ה קנים**" - וסוד הדבר תבין בתפילת ראש השנה בכמה מדות יש בהם כ"ה, ואין ראוי לפרש. אמנם האי דנקט 'קנים' לפי שהם בסוד הבינה ונאמר "**קנה חכמה קנה בינה**". וכך אמרו חז"ל הרואה בחלום קנה יצפה לבינה. "**הילכך כל חבילה שהיא פחות מכ"ה מותר לסבך בה. ואם כ"ה קנים או יותר באים מגזע אחד וקשרם בראשה השני אינה נקראת חבילה כיון שעיקרם אחד**" - כי כן הבחינות של כ"ה העליונים כל כ"ה מהם הוא שורש אחד. "**ואם אגד עמהם קנה אחד ויש בין שניהם כ"ה הויא חבילה**" ואין מסככין בה כאמור.

"**חבילה שאין קושרים אותם אלא למוכרם במנין**" - והוא כי כן נמי למעלה זה המספר של כ"ה אין זה אלא לתת אותם במספר למדות התחתונות שהם חתן וכלה. "**ומיד כשיקננה הקונה**" אחד משניהם "**יתירנה**" כי כן הם ה' אמנם בהתחברות ה' פעמים ה' נעשים כ"ה ואחר כך חוזרים להיות כל אחת בפני עצמה, ולכן "**אינה חבילה ומסככין בה**" כאמור.

"**אם סיכך בחבילה והתירה כשרה כיון שאין איסורה אלא משום גזרה. אבל חבילה שהעלה ליבש**" כאמור, "**ונמלך עליה לסיכוך שפסולה מן התורה אין ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע**" שהוא ענין מעשה כי כן למעלה מתנענעים ממקום הראשון ויורדים למטה.

"**וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ארבעה**" - כי הנה הדף הוא רמז למדה אחת מן הכלה, רחב ד' בסוד ארבע אותיות שנאמר "**עשר אמות אורך הקרש ואמה וחצי האמה רוחב הקרש האחד**". ולפי שהוא רחב ד' אסרו לסכך בו. ומה גם כי לא היה הסכך של משכן מן הדפים רק אהל. "**ואפילו הפכן על צדן שאין בהם ארבעה**". אמנם "**אם אין בהם ארבעה ברחבן כשרים אפילו הם משופים שדומים לכלים. ונהגו שלא לסכך בהם כלל**".

"**פירש עליה סדין מפני החמה**" - זהו שאמר הכתוב "**ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם**". ואם פירש עליה זה הסדין "**מפני החמה**", סטרא אחרא, שנאמר בה "**וחפרה הלבנה ובושה החמה**" כדאיתא בתיקונים. וזה כדי שתסתכל בה. "**או תחתיה מפני הנשר**" אשר נשרו בזמן הבריאה או מפני ס"מ שהפיל אותו הקב"ה ממקום קדושתו נתן סדין זה להפסיק כדי שלא יראו בסוכה "**פסולה**" לפי כי אין נמנעים בזה ואדרבא מתעוררים ובאים למנוע הייחוד.

"**אבל אם לא פירש הסדין אלא לנאותה**" שנאמר "**שש וארגמן לבושה**", "**כשרה והוא שיהא בתוך ארבע אמות לסכך**" דהוי סמוך לה. "**ויש אומרים שסוכה שהיא מסוככת כהלכתה וירא שמא ייבש הסכך או ישרו העלין**", הם ממנן עילאין הנאחזים ממנה, "**ותהיה חמתה מרובה מצלתה**" ויתאחזו ממנה, "**ופירש עליה סדין שלא תתייבש**" מכח הדין, "**או תחתיה שלא ישרו העלין**" (הם ממנן דילה), "**כיון שהסדין גורם שעל ידו צלתה מרובה מחמתה**" וכאשר ימנע הסדין ימצא שחמתה מרובה מצלתה ונאחזים בה הדינים ולכן "**פסולה**" כאמור.

"**אבל אם לא כיון בפריסת הסדין זה אלא להגין מפני החמה**", סטרא אחרא, שלא תתאחז ממנה. "**או מפני העלין**" הנזכרים, "**או לנאותה**" דהא שש וארגמן לבושה, "**כשרה ובלבד שיהא בתוך ארבע אמות לסכך**" סמוך לה. "**ומיהו לכתחילה לא יעשה אלא אם כן הוא נכר לכל שמכוין כדי להגין**". "**או שהוא שרוי במים**", שהם בסוד מי מרה, "**שאז ניכר לכל שאינו שוטחו שם אלא לייבש אותם**" המים הרעים כדבר האמור.

סימן תרל

סעיפים א - ז

פירוש ראשון

כבר הנחנו למעלה כי שלשה תנאים צריך להמצא באדם כדי לזכות לאותה סוכה שעתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק וצדיק שנאמר "**כי בצל החכמה בצל הכסף**", והם: צומח מן הארץ, ותלוש, ואינו מקבל טומאה כנ"ל. והנה עתה חוזר והגיד כי גם יש דברים אחרים שהם צריכים אל האדם להעמיד סוכה זו כדי שתהיה קיימת.

אמנם יאמר כי "**כל הדברים כשרים לדפנות**" לענין הקיום לפי שכבר נתבאר במאמר חז"ל כי כל אחד מישראל יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגהינם. זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן. ולכן יאמר דאף על גב כי לענין קניית אותו חלק של חבירו צריך מעשים רבים וגדולים, אמנם כדי להעמיד החלק שלו "**כל הדברים הם כשרים לדפנות**", ר"ל להעמיד הסוכה הנזכר שלא תאבד ממנו. "**ואפילו חמתה מרובה מצלתה**" - דהיינו כי יותר מעשים רעים ימצא בו ממעשים טובים, דהיינו "צלתה", וזה "**מחמת הדפנות**" הם המעמידים, "**כשרה**" ולא תאבד ממנו.

ואמנם מאחר שידענו כי מנין המצות הם כנגד מנין האדם - רמ"ח מצות עשה כנגד רמ"ח איבריו, ושס"ה מצות לא תעשה כנגד שס"ה גידים. כי זה כל האדם. ובהצטרפות המצות שהאדם עושה בעולם הזה נעשה לו סוכה זו להציל לו מרעתו דוגמא לסוכה שעשה

הקב"ה בדרך נס ליונה להיות צל על ראשו. ואם תתבונן מ"ש בזוהר פרשת ויקהל כי יונה הוא משל לנשמה וכו' תראה כי הדברים הללו צדקו יחדיו.
ואמנם סוכה זו היא מועילה לכמה זמנים, בין בהיותו בעולם הזה ובין לאחר מותו בגן עדן, גם לעולם התחיה. לפי כי כל הדברים הרוחניים הם בלתי תכלית כנודע. ולכן כאשר הנחנו כי סוכה זו היא נעשית ממעשי האדם לכן מתחייב מזה כי הסכך של סוכה זו הוא נעשה מבחינת מצות המעולות, ודפנות הסוכה משאר המצות. וכיצד ימצא מצות שיהיו מעולות זו מזו? הוא אשר יאמרו חז"ל כי באחת מג' דברים נקרא 'מצוה קלה'.
או מפני כי נמצא' לעשות אותה בנקל יותר משאר המצות - לכן אותה מצוה שלא ישיג אותה האדם לעשות' תקרא 'מצוה חמורה'. או יהיה מפני כי מצוה התדירה תמיד נקראת 'קלה', ואמנם הבאה מזמן לזמן היא נקראת 'חמורה'. והסיבה השלישית יָתר בה, כי נקרא 'מצוה קלה' להיות שאין בה חסרון כיס, ומצוה חמורה שיש בה חסרון כיס.
והנה כפי דרך זה יהיה כי הסכך של סוכה זו יעשה האדם על ידי המצות חמורות והדפנות נעשות על ידי מצות הקלות. ולכן יאמר נא:
"**כל הדברים כשרים לדפנות**" של הסוכה זו אשר יעשה האדם על ידי מעשיו, דהיינו מאותם מצות הנקראות 'מצוה קלה' - בהם יעשה הדפנות של סוכה זו וחי בהם. "**ואפילו חמתה מרובה מצלתה**" - כלומר עוד קולה אחרת ימצא בזה דאע"ג דקים לן כי לענין המצוה צריך שתהיה שלימה בשלש בחינות - מחשבה דיבור מעשה. אמנם לצורך הדפנות גם שלא תהיה המצוה שלימה בעני והמחשבה מועיל לצורך הדפנות. והיינו מ"ש "**שחמתה מרובה מצלתה**". דמאחר כי לא היה שם ענין המחשבה במעשה המצוה נמצא שהחמה קופחת על ראשו על דרך מה שאמר הכתוב "**והוקע אותם נגד השמש**", דהיינו שהיתה חמה קופחת על ראשו. ועם כל זה "**כשרה**" סוכה זו מפני כי הסכך הוא שלם בכל פרטיו האמורים - מחשבה דיבור מעשה.
וכאשר נאמר כי יש הפרש במעשה המצות באופן אחר, כי ימצא מצוה חמורה ומצוה קלה, והוא על ידי הקדמה אשר נתבארה אצלי בפירושי על התורה - הנה הוא מודפס בע"ה. והוא כי מאחר שהנחנו שמנין המצות הם כמספר האיברים, ולכן ימצא במצות הפרש כמו שנמצא באיברי האדם; כי יש איברים פנימיים שבהם חיי האדם ויש איברים חיצונים כי יחסר אחד מהם חיו יחיה. גם באיברים החיצונים יש הפרש גדול כי לא יהיה הסומא או החרש שוה למחוסר אבר מן היד או מן הרגל וכיוצא בזה. אשר על כן מצאנו בענין המצות מה שאמרו חז"ל שקולה שבת כנגד כל. ומה יהיה שיקול זה אם לא נאמר על דרך זה כי השבת הוא כנגד אבר פנימי שבו תלוי חיי האדם והוא הלב שלכן

מלאכת מחשבת אסרה התורה כנזכר במקומו. וכן נמי מצות ציצית שקולה כנגד כל המצות שהיא מכוונת לעין שנאמר "**ולא תתורו אחרי עיניכם**". וכמה מן המצות בדרך זה כמו שאמרו חז"ל.

אשר על כן ימצא כי המצות שהם חמורות בדרך זה לפי שהם שקולות כנגד כל המצות - מהם נעשה סכך של הסוכה. ומשאר המצות נעשה הדפנות. ולכן יאמר נא "**כל הדברים**" של מעשה המצות "**כשרות לדפנות**". "**ואפילו חמתה מרובה מצלתה**" - כלומר כי בענין הסכך אשר נעשה ממצות שהם שקולות כנגד כל המצות לכן ימצא כי צלתה מרובה להיות כי מצוה זו היא כוללת כל המצות - לכן אף על גב כי ממנה נעשה הסכך מועיל גם להיות צל לכל הסוכה. אמנם שאר המצות שאינם שקולות כנגד כל המצוה אין בהם כח זה ולכן ימצא כי חמתה מרובה מצלתה ועם כל זה הוא "**כשרה**" ממעשה מצות אלו כמדובר.

"**דפנות הסוכה אם היו שתים זו אצל זו כמין גם וכו'**" - הנה מאחר אשר הנחנו כי דפנות הסוכה הם המצות היותר קלות באיזה אופן מן הדרכים הנ"ל, והם דוגמא אל הצלעות של האדם שהם משני צדדיו זו אצל זו, לכן "**עושה דופן שיש ברחבו יותר על טפח**" - הענין יובן עם מה שאמרו חז"ל "**וילבש צדקה כשריון**" - מה שריין זה כל חלק מצטרף וכו' כך כל פרוטה ופרוטה מצטרף (מאמר). והענין מבואר אצלי כי מה לימדונו חז"ל בענין השריין היתכן שנאמר כי הפרוטות שאדם נותן לצדקה אין מצטרפות? אמנם כונת חכמים זכרונם לברכה לומר ראה זה דבר חדש, כי השריין כל מה שמתרבה עולה הסכום הרבה - כך כל פרוטה שאדם נותן מצטרף. כי אינו השכר של נותן שני פרוטות לנותן שלשה. שאם נאמר כי בעבור ב' פרוטות ידין לו הקב"ה ארבע[7] זהובים שכרו - הנותן שלשה פרוטות אינו נותן לו ט"ו זהובים בערך ראשון אלא עשרים. כי פרוטו זו בערך שני הראשונות. וכן אם נתן ארבע פרוטות - שכרו ארבעים, וכיוצא. כי זה דומה למרגליות - כל מה שמתרבים רבה הערך שלהם לאין קץ.

ולכן יאמר נא: "**אם היו דפנות הסוכה שתים**", שהם שתי מצות כאמור. מה יעשה? "**עושה דופן**" קטון, היינו מצוה אחת קטנה, "**שיש ברחבה יותר על טפח**" - כי הנה הטפח הוא מורה על הצדקה שנותן בידו דהיינו בתורת מעשה. וה'יותר' הנמצא - זה יהיה ענין הדיבור - שהרי הקדמנו כי לענין הדפנות אין צריך מחשבה. אמנם מכל מקום צריך שיהיו הדיבור מצוי ועל ידי כן "**מעמידו על פחות משלשה לאחד מן הדפנות**" -

[7] נראה דיש להגיה כאן שיהיה י והכוונה לעשרה זהובים - ויקיעורך

אף על גב שלא עשה המצוה ג' פעמים כי אינה חשובה כל כך כאמור - הנה הוא סומך אותה ל"**אחד מן הדפנות**" - הם המצות הרגילות אצלו.

"**ויעמיד קנה כנגד אותו טפח**" - הוא ענין עסק התורה כי אם הוא עם הארץ איך הוא יודע לעשות המצות בחילוקים אלו. ולכן צריך 'קנה' כמה דאת אמר "**קנה חכמה**". "**ויעשה לה צורת פתח**" לסוכה זו, כי יבין בדעתו כי העולם הזה הוא פרוזדור לפני העולם הבא. וכבר המשילו השלמים חיי העולם הזה גם אם יהיו שנותיו כמו דור ודור - הוא כמי שנכנס בפתח אחד ויוצא בפתח שכנגדו. כך יתן אל לבו שיתן קנה של תורה "**עליו ועל הטפח וכשר**" - "**אף על גב שהקנה של תורה שעל גביהן אינו נוגע בהם**" לפי כי התורה עולה במעלות רמות ולא תועיל לזה רק שידע מעשה המצוה כאמור.

"**היו לה שתי דפנות זו כנגד זו וביניהם מפולש וכו**'" - הנה ירצה אם אדם זה היו לו לצורך סוכה זו שתי מצות זו כנגד זו, כי אינם מסוג אחד. שהנה נמצא כמה מצות של לאו הבא מכלל עשה עשה. ולכן שתי מצות אלו הם "**זו כנגד זו**" - לא ראי זה כראי זה כנזכר. "**וביניהם מפולש**" - רב המקום ביניהם בהרחק הזמן - נמי "**עושה דופן**" היינו מצוה אחת כאמור "**שיהיה ברחבו ארבעה טפחים**" - כי הנה נתבאר כי זה הטפח האמור בכל אלו התקנות הוא מעשה הצדקה כי גדול הוא. כך אמרו חז"ל מה ראה שלמה המלך להפריש ענין הצדקה לחוד לפי שהיא שקולה ככל המצות. ולכן "**עשה דופן**", היא המצוה שהיא רחבה שנאמר "**מתן אדם ירחיב לו**", שיהיה בה שיעור "**ארבעה טפחים**" - שנתן צדקה ארבע פעמים כאמור, "**ומשהו**" - שיהיו בהרחבה מתנות שלו, "**ומעמידו בפחות משלשה**" - ר"ל שיתקרב סמוך למצות אחרות שיש לו "**קרוב לאחד מן הדפנות**" (הם המצות שיש לו) "**וכשרה**" הסוכה להגן עליו כאמור.

"**וגם בזה צריך לעשות צורת פתח**" - שיכוין ויצייר בדעתו כי אין העולם הזה רק כמי שנכנס בפתח טרקלין ויוצא בפתח שכנגדו, "**שיתן קנה**" (של תורה כאמור) "**על הפס על הדופן האחד**" של מעשה המצות לדעת מעשה המצוה כאמור.

"**ויש אומרים שאינו צריך**" ידיעה זו כי הנה נאמר "**ומעשה ידינו כוננהו**", ואף על גב שלא נעשה מעשה המצוה כהלכתה.

"**במה דברים אמורים בעושה סוכתו במקום שאין דופן אמצעי**" - ר"ל כל אלו התקנות אמרנו בזמן שלא עשה אדם זה זולת שתי מצות והם נפרדות זו מזו, "**ואין דופן אמצעי**" - היינו מצוה שלישית. אמנם כאשר אדם זה נמצא בידו שלשה מצות כבר אמרו חז"ל "**והחוט המשולש לא במהרה ינתק**". "**אבל העושה סוכתו בחצר באמצע רחוק מדפנות החצר אעפ"י שאין לה אלא שתי דפנות זו כנגד זו**" - כלומר אותו המתפלל עם הציבור

שנאמר בו "**כי טוב יום בחצריך**" "**נכספה גם כלתה נפשי לחצרות ה'**" - אותו העושה סוכתו שם על זכות זה - אין צריך תיקונים הללו כי כך אמרו חז"ל "**גדולה הוא התפילה לפני הקב"ה**". ולכן "**די לה בתיקון המתיר בשתי הדפנות שהוא כמין גם**" כנזכר לעיל. "**כשהכשירו בשתי דפנות העשויות כמין גם בטפח וצורת פתח**" - היינו כאשר יש מעשים אחרים אשר לא טובים שהם מנגדים תיקון הסוכה ולכן זה התיקון הנזכר הוא "**אף על פי**[8] **אם יש בשתי הדפנות פתחים הרבה**" ואין פתחים אלו בערך זה הפתח האמור כי טוב הוא לפי שיש בו צורת פתח, ומאחר שיש בו צורה ודאי שהוא רוחניי והוא טוב. אבל פתחים הללו אין בהם צורת פתח וזה מורה אשר לא טובים כמו ששנינו "**פתחי נדה**". ואף על פי כן אם "**כשתצרף כל הפרוץ**" מן העון "**יהיה מרובה על העומד**" מן המצות, "**כשרה**".

"**ובלבד שלא יהיה בהם פרצה**" (מן העון) "**יתירה על עשר אמות**" - דהיינו בפרהסייא, אלא אם כן "**יש לה צורת פתח**" דהיינו כי לבו דואג בקרבו על פתח תקוה של עולם הבא ולכן ידמה בעיניו כאילו יוצא מבית עולמו שהוא דוגמא לפתח החצר. ולכן יאמר "**אם יש לה צורת פתח**" כי במחשבה זו נעשה צורה נכונה - "**גם שיהיה יותר מעשר**" (הוא בפרהסייא) "**כשרה**".

"**ולהרמב"ם ז"ל אפילו יש לה צורת פתח**" במחשבה טוב זו - לא יועיל והיא פסולה, "**אם יש בה פירצה יותר מ עשר**" שהוא בפרהסייא, "**אלא אם כן עומד**" ממעשה הטוב "**מרובה על הפרוץ**" ממעשה אשר לא טוב עשה.

"**נעץ ארבע קונדסין וכו'**" - הנה נתבאר למעלה כי יש מצות שהם גדולות באחד מן הדרכים הנ"ל כי מהם נעשה גג זה של הסוכה - הסכך שלה. ושאר מעשה המצות מהם נעשה הדפנות, כי כן הוא באדם עצמו - יש מצות המכוונות ללב ולראש ולעינים ככתוב בכמה מן הפוסקים במנין המצות. ולכן יאמר נא אם אדם זה "**נעץ ארבעה קונדסין**" מן המצות הנזכר בארבע פינות הגג של הבית שהוא דוגמא לבית אשר לו - אותו חלק הנמצא לו בגן עדן. "**בין באמצע הגג בין על שפת הגג וסיכך על גבן**" מן המצות המעולות - "**פסולה**" מפני כי כך אמרו חז"ל "**אורח חיים פן תפלס**" - לא תהא יושב ומשקל במצותיה של תורה; זו שכרה מרובה אעשה אותה וכו'. וכבר נתבאר כי הפיסול בדרך זה הוא כי אף על גב דמצוה בעידנא דעסיק בה מצלה (כמו ששנינו "**תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות**") - כאשר אינה עשויה כתקנה אין בה זה הכח.

[8] למעלה הגירסא 'אפילו' - ויקיעורך

"**ויש מכשירין בנתן על שפת הגג דאמרינן גוד אסיק מחיצתא**" - כמו ששנינו "**מצוה גוררת מצוה**". ולכן כשרה.

"**סיכך על מבוי שיש לו לחי**" שנאמר "**דרכיה דרכי נועם**", "**או באר**" (של תורה) "**שיש לה פסין**" כנזכר במקומו, "**כשרה לאותו שבת שבתוך החג**" מתוך כי לחי זה ופסין אלו הם ענפים מן המצות מועילים לאותו שבת נחשוב אותם כמחיצות - הם מצות שלימות הצריכים לענין סוכה כמדובר הנה זאת תורת האדם.

פירוש שני לצד עילאה

שבתי וראה לפרש דינים אלו כמשפט הראשון לענין הרומז למעלה, כי עם אלהים עשה העושה מעשה בכונה ובדעת נכונה, ולכן "**כל הדברים כשרים לדפנות**" - כי מאחר שהנחנו כי הסוכה זו היא סוכת דוד הנפלת סוכת שלום - לכן יאמר כי כל הדברים, בין שהם דברי תורה בין הלומד במעשה המצוה, בין במעשה הקרבנות -- "**הכל כשר לסוכה**" להקים אותה ולמעבד לה סמיכו מההוא נפילו דילה לעשות לה דפנות ומחיצות שנאמר "**זאת התורה לעלה למנחה וכו**'". ואף על גב כי צריך עובדא דיבור ומחשבה לאתערא מילין דלעילא -- היינו לעשות הענין בשלימות, אבל לענין הדפנות, שהם מחיצות בלבד, בדברים כשרה.

"**דפנות הסוכה אם היו שתים זו אצל זו כמין גם וכו**'" - איתא פרשת פנחס דף רנ"ו (ח"ג רנו, א) וזה לשונו: "**סוכה העשויה כמבוי מסטרא דאת ב**', **כמין ג**"**ם מסטרא דאת ג**'", עכ"ל. והנה כאשר נתבונן בדפנות אלו הם הקצוות שלה, ואלו השנים הם תפארת ויסוד שאלו השנים הם "**סמוכים לעד לעולם**" (וכדאיתא בתיקונים "**גוף וברית חשבינן חד**", וכן איתא בזוהר פרשת פנחס). ובכן תבין מ"ש בלשון זה המאמר "**כמין ג**"**ם מסטרא דאת גימל**" - אין הכונה לומר שהשני דפנות הם גימ"ל מפני שהם מחוברות שאם כן היה לו לומר "העשויה כמין גם **דא אות** גימל". אמנם זה שאמר "**מסטרא דאת גימל**", ר"ל הם מבחינת אות גימל דהיינו השני מדות שהם תפארת ויסוד שהם מחוברות. אמנם מה שאמר "**מסטרא**" הוא מורה על מה שאמרו "**הנהו דרדקי דאתי לבי רב ביומא דסתווא ואמרו גימל דלת - גמול דלים**". הנה מבואר מזה כי אות גימ"ל הוא הגומל חסד עם אות דלת והוא מדת היסוד שגומל חסד עם הכלה סוכת דוד. ולכן אמר כי שני דפנות אלו העשויות כמין גם, אף על גב שלפי הנראה מובן שהם שתי מדות אחרות הסמוכות זו לזו -- אינו כן אלא מה שאמר "**כמין גם**" הוא כינוי לאות גימל, הוא היסוד. והסמוך לו הוא מדת התפארת כי כן הוא בעל נעוריה הגומל עמה חסד.

ולכן כדי להשלים סוכה זו "**עושה דופן**" - הוא מדה אחת שלימה. "**יותר על טפח**" - והוא כי הנה המדות של המלכות הם קצרות כאשר ביארתי בפסוק "**הנה טפחות נתת ימי**", כי היה מתרעם דוד המלך ע"ה שהימים שלו (שהם הספירות של המדה שלו) הם קצרות בסוד 'טפחים'. ולכן יאמר כי צריך שיעשה דופן (מדה אחת) שתהיה "**יתירה על טפח**". "**ומעמידו על פחות משלשה סמוך לאחד מן הדפנות ויעמיד קנה**" על ידי לימוד התורה (שנאמר "**קנה חכמה קנה בינה**"), "**כנגד אותו טפח**" שלה, "**ויעשה לה צורת פתח**" שהוא אות **ד**' שיתן "**קנה מהפס על הדופן האחד**" ואז נעשית צורת **ה**. ואיתא פרשת בראשית דף ו' (ח"א ו, א) וזה לשונו: "**זה השער לה**'" - בסוד פתח לקיים מה ששנינו "**יהי ביתך פתוח לרווחה**", ואחר כך "**ויהיו עניים**" - מיעוט רבים שנים הם יוסף ובנימין - "**בני ביתך**" כי הם בסוד 'בן'. ובסיבת הגלות הם עניים. "**ואל תרבה שיחה**" אחר כך "**עם האשה**". "**ויש אומרים**" שאין זה התיקון צריך לעשות צורתה פתח לפי כי מעצמו נעשה למעלה.[9]

"**במה דברים אמורים**? **בעושה סוכתו במקום שאין דופן אמצעי**" - כי זה מורה כי אין למעלה אז לסוכת דוד דביקות עם מדת התפארת שהוא 'אמצעי' - לא כך היה בזמן הבריאה כי חוה היתה באחורי האדם וזה מורה כאשר אין דופן באמצעי כנגדה. "**אבל העושה סוכתו באמצע החצר מדפנות החצר**" - כי זה מורה שיש למדה זו דפנות שהם הקוים שלה, ועשה רחוק מדופני החצר, "**אעפ"י שאין לה אלא ב' דפנות זו כנגד זו**" שמורה על שיש לה קו ימין וקו שמאל - לכן "**די לה בתיקון**" העתיד "**בשתי הדפנות העשויות כמין גם**" כאמור.

"**כשהכשירו בשתי הדפנות העשויות כמין גם בטפח וצורת פתח**" כאמור, היינו "**אפילו יש בפתח הדפנות פתחים הרבה שאין בהם צורת פתח כשתצרף כל הפרוץ יהיה מרובה על העומד**", על ידי אותה צורת פתח שעשה, "**כשרה**" ואין לחוש לאותם הפרצות שלא יראו משם בעלי עין הרע כאשר יצחק משחק עם רבקה אשתו. "**ואם יש בה צורת פתח אפילו יש פרצה יותר מעשר אין לחוש**" מהיזק ראיה כלל. "**ולהרמב"ם ז"ל אפילו יש לה צורת פתח אם יש לה פרצה יותר מעשר פסולה**" מפני כי זה מורה שנתמעטה סוכת דוד מבחינת עשר ואין קדושה פחותה מעשרה, "**אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ**" שהרי מורה על בנין ולכן התיקון מועיל על ידי צורת פתח לפי כי "**אוהב ה' שערי ציון**" לעולם.

[9] לא ברור לי בפסקה הזו איך הפסקה מפרש סעיפים ב' וג' של השו"ע ביחד וצע"ע - ויקיעורך

"**נעץ ד' קונדסין בין באמצע הגג בין על שפת הגג**" - כי זה מורה על היות סוכת דוד בסוד **ד'** דלה. וסיכך על גבן כי זה מורה מדה זו אחורי הזכר בד' מדות שלו. ולא יתכן לעשות לה סכך עתה ולכן הסוכה פסולה. אמנם "**יש מכשירין בנעץ על שפת הגג משום דאמרינן גוד אסיק מחיצתה**" והדפנות של הבית שלמטה מגיעות על למעלה וכאילו היא בנויה סוכת דוד ומוכנת.

"**סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי או על גבי באר שיש לו פסין**" שהם המתירין לפי שהם רומזים על חיבור הצדיק עמה בכל מקום כנזכר במקומו, "**הרי זו סוכה כשרה לאותו שבת**" לענין שתתחבר למעלה עם דודה בשבת שבתוך החג בלבד. וזה לפי "**שלחי זה ופסין אלו מחיצות לענין שבת לכן נחשוב אותם כמחיצות לענין סוכה נמי**", אך לא כל הימים של חג דבעינן לתקן סוכת דוד שתהיה בנויה כעין דירה כאמור "**בסכת תשבו שבעת ימים**" כנ"ל.

[כאן בדפוס מופיע ציטוט המשך סעיפים של שו"ע]

סעיפים ח - יג

פירוש ראשון

אשר חכמים ז"ל הגידו כי העולם דומה לאכסדרה ורוח צפון היא פרוצה לומר כי האומר שהוא אלוה יבנה אותו הצד הנשאר פרוץ. ולכן יאמר:

אם אדם זה "**סיכך על גבי אכסדרה**", דהיינו כי אהנו מעשיו הטובים להיות גודר פרצה זו שהיה בעולם ומה גם בעצם אדם בקרב איש ולב עמוק. "**שיש לה פצימין**" - הם אותם השני עצים אשר סמוכים לה והם שני יועצים, הם הכליות יועצי שלום עד מקום כי היצר נהפך לעשות רצונו כמו שאמר הכתוב "**ברצות ה' דרכי איש גם אויביו** (**זה יצה"ר**) **ישלים אתו**" שלכן נאמר "**בכל לבבך**" - בשני יצריך.

ולכן "**בין שהיו נראים מבפנים**" כי ***[10], "**ואין נראין מבחוץ**" כי לא היו מעשיו מפורסמים לעין כל רק היו נראים מבפנים על דרך מה שאמר הכתוב "**אתהלך בתוך לבבי בקרב ביתי**". או איפכא "**שהיו נראים מבחוץ**" לעין כל אבל "**לא היו נראים מבפנים**" - לא היה נראה לבריות שמעשיו היו "**מבפנים**", מלב ומנפש. אף על גב כי בכל צד מאלו נמצא גריעות אחד כי בחלוקה ראשונה שאין מעשיו נראים לבריות כי לא ידעו מה הוא חושדים אותו שאינו בעל מעשה מאחר שאינו נמנה עמהם. ובחלוקה שניה גם כן לא עמדו על מעשיו לדעת אם עושה לשמה. "**אף על פי כן כשרה**" סוכה זו להגן עליו.

[10] לא מופיע כאן בדפוס מילים ואולי חסר כאן טקסט - ויקיעורך

"**לא היו לה פצימין**" - היועצים הללו המחזיקים במצות, "**פסולה מפני שהיא עשויה כמבוי**" ועליו נאמר "**יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות**", מאחר שהולך במבוי בדרכי חשך. "**שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרא**" והם השני יצרים, יצר הטוב ויצר הרע. אך "**אמצע האכסדרה**", הוא הלב, "**אין בו כותל**" להסמיך עליו תורה או מצוה - "**הנה זה עומד אחר כותלנו**", "**ומכנגדו אין לו פצימין**" המחזיקים ואיך יוכל לעבוד את יוצרו.

"**היו דפנותיה גבוהים שבעה ומשהו**" - שהרמז בזה לומר שהיה זהיר בשבע מצות שהוזהרו בני נח והקב"ה חזר והזהירן לישראל בסיני, והיינו "**ומשהו**" לפי שלבני נח היו כאלומות אבל לישראל פירש אותם כמו שאמרו חז"ל כי בתחילה היינו יורדים שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו בטיט ולבנים - אין תורה. והקים אותנו הקב"ה מן הארץ שנאמר "**ואשא אתכם על כנפי נשרים**". ולכן כך עשה "**דפנותיה**", הם המצות, "**שבעה ומשהו**" הנזכר. "**והעמודים**" - הם מה ששנינו "**על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום**". ואלו היו "**פחות משלשה**" - לא היה שלם בהם שהיו "**סמוך לארץ**".

"**כשרה אפילו הגג**" שהם המצות העיקריות כנ"ל, הם החמורות באחד מן הדרכים הנ"ל, אפילו הגג זה "**גבוה הרבה**" ורחוק מהם, ר"ל כי ירום לבו בעשותו אחת מאותם המצות - כשרה. "**ובלבד**" שיהא זה הגג מאותם מצות "**מכוון כנגדן**" של המצות שהם הנקראים 'דפנות', שיהא לבו לשמים כדתנן "**לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם ולית ביה משום יוהרא שנאמר ויגבה לבו בדרכי ה'**". ולכן "**אפילו אינו מכוון ממש**" ויש בו קצת יוהרא בעשות אחת מהנה, "**רק שהוא בתוך שלשה**" דברים הנזכר - על הדין ועל האמת ועל השלום - כשרה.

"**ואם אינה גבוה אלא עשרה טפחים**" שהם שבעה ושלש הנזכר, "**אפילו אין בדופן**", היינו המצוה שיעשה לעשות הסוכה "**אלא ארבע**" כי אין המצוה מצורפת לשבע מצות הנזכר כולם רק לארבע מהם, "**ושני משהויין**" - הפירוש ראשון ושני כמו שפירש הר"ם במז"ל כי בן נח צריך לקיים אלו המצות לפי שצוה אותם הקב"ה בסיני על ידי משה רבינו ע"ה. "**כשרה שמעמידה באמצע**" מצוה זו "**ואמרינן לבוד למעלה ולמטה**" - כך אמרו חז"ל כל העושה מצוה כתקנה כאילו קיים כל התורה כולה שנאמר "**לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק**" - למי שאין בו אפילו חק אחד. ולכן על ידי מצוה זו אמרינן "**לבוד למעלה ולמטה**" - מחובר זה האדם מכל צדדיו עם התורה והמצוה ועם

העליונים ותחתונים, "**וחשוב כסתום**" כי אין שם פרצה של עון כלל על דרך מה שאמרו חז"ל כל שמעשיו סתומים ופירש בו הפסוק ענין אחד לטובה בידוע שהוא צדיק.

"**היו הדפנות גבוהות מן הארץ שלשה טפחים**" - היינו שנמצא בו גאוה ואינו מתנהג עם כללות עם הארץ אלא מגביה עצמו מהם כשעושה המצות מתנשא מהם בשלשה דברים שצריך המצוה - מעשה דיבור מחשבה. בכל אלה הוא גבוה מהם בגאות - "**פסולה**" - נהי דאמרינן בענין הגג אם היה גבוה כשר משום שהם מצות חמורות ולכן גם אם יתראה בעיני ההמון שיש בו רמות רוחא בעשותו אחת מהנה אינו נפסל שנאמר "**ויגבה לבו בדרכי ה**'". ולא סגי בלאו הכי שאי לאו כן נמנע האדם מלעשותן. אבל דופני הסוכה שהם המצות הנהוגות - אסור לאדם להתגאות בהם מפני ההמון. וזה עשה אותם בגאותו "**גבוהים מארץ**" בג' דרכים הנזכר. או שעשה כך ג' פעמים וכבר הוחזק בענין הגאוה. ואף על גב שלא נתגאה במעשה ובדיבור ובמחשבה - עם כל זה פסולה ולא תגין עליו מן הייסורין.

"**העושה סוכתו בין האילנות וכו**'" - הוא מה שאמרו חז"ל בפסוק "**מעצי הלבנון**" שהם שני יועצים בעצת התורה המלובנת במצותיה, ובעצת התשובה המלובנת במעשיה. "**והאילנות דפנות לה**" - כי הנה עסק התורה שקול ככל המצות כמו ששנינו "**ותלמוד תורה כנגד כולם**". וכן מי שעשה תשובה נמי שמקיים כל המצות אמרו חז"ל. ולכן זה העושה סוכתו באמצעות השני אילנות אלו נמצא כי האילנות של תורה והתשובה הם דפנות מצות מוכנות לצורך הסוכה זו. "**אם היו חזקים**" - תורה ותשובה באדם זה בטבע. "**או שקשר אותם**" אחר כך באמצעות הזמן "**עד שלא תהא הרוח מצויה**" - היינו רוח רעה המצויה תמיד לפתות בני האדם כדאיתא בזוהר פרשת וישב דף קצ"ב (ח"א קצב, א) וזה לשונו: "**ויצא הרוח וכו' - אלא רוחא אחרא הוה דשלטא בעלמא דדא הוא דקיימא תדיר וסלקא קמיה קוב"ה. ודא הוא דאסטי לבני עלמא בשקרא. ומאן דאיהו רגיל בשקרא אשתדל תדיר בשקרא. ועל דא אמר אצא והיית רוח שקר. ועל דא קוב"ה אמר ליה צא עשן כן, פוק מהכא דכתיב דובר שקרים**", עכ"ל לענייננו.

וכבר נתבאר אצלי כי אין כבוות(?) בזוהר לעקור מה שאמרו חז"ל "**רוח נבות הטעתו**" (מאמר), אלא לפרש כי מה שאמרו "רוח נבות" אינו הנשמה שלו אלא אותו רוח של נבות שהטעה ולא עלה לרגל. שלכן נהרג כמו שאמרו חז"ל זה הוא שאמר אצא והייתי רוח שקר. ולפי כי היו נביאים צדיקים כנודע ממחז"ל - לכן נטל רשות באופן כי זה הוא 'רוח מצויה' תמיד לפתות בני האדם. וכך אמרו חז"ל "**אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח של שטות**". ולכן זה יהיה לו כי אין זו הרוח מצויה "**מנידה אותם תמיד**",

"**ומלא בין האמירים תבן וקש**" - היינו הדברים הצריכים אל התשובה מלא אותם תבן וקש לחשוב עצמו שמוכן לכך מפני החטא, "**וקשר אותם**" הדרכים עמו בקבע כדי שלא תניד הרוח זו המטעה הבריות -- הרי זו "**כשרה**" להגין עליו בעולם הזה ולעולם הבא.

"**על כן אין נכון לעשות כל המחיצות**", הם המצות שהם דופני הסוכה שאמר שנעשים בכל דבר מן המצות הקלות כנ"ל. אמנם אין נכון לעשות אותם "**מיריעות של פשתן**" כל כך דקות, "**בלא קנים**" שהם 'קנה חכמה'. "**אף על פי שקשרן בטוב**" - שהוא רגיל בהם. "**מפני דזמנין מנתקו ולאו אדעתיה**" לפי שהם קלות עובר עליהם ולאו אדעתיה אלא בשגגה. כמו שאמרו חז"ל אמר דוד איני מתייירא מן המצות החמורות לפי שהם חמורות אבל אני מתייירא מן המצות הקלות שמא עברתי על אחת מהן שנאמר "**למה אירא בימי רע**" - עון שאדם דש בעקיבו וכו'.

"**והוה ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה**" - כי מצוה זו להיותה קלה ביותר אינה יכולה לעמוד באותו רוח מצויה לפתות בני אדם ולהחטיא אותם כאמור. "**והרוצה לעשות בסדינים**" - הם מצות קלות כאמור, "**טוב שיארוג במחיצת קנים**" - כי בחברת הלימוד קנה חכמה, "**בפחות משלשה**" - אף על גב כי אין שם מעשה דיבור מחשבה, אין שאין זה בדרך קבע -- גם כן כשרה כנזכר.

"**עושים מחיצה מבעלי חיים וכו'**" - אשר חכמים ז"ל הגידו בפסוק "**אדם ובהמה - אלו בני אדם שערומים ועושים עצמן כבהמה**". ועוד אמרו "**מן הבהמה - אלו עמי הארץ**". ולכן יאמר כי עושים מחיצה - היא מצוה כאמור - "**מבעלי חיים שיקשור שם בהמה לדופן**" כי לפי שהוא עם הארץ אינו יודע לעשות מצוה כתקנה בכל הפרטים הצריכים לה כנזכר, ויועיל לו.

"**יכול לעשות מחבירו דופן לסוכה לכשירה**" - הוא מצוה אחת על דרך שביארתי בפסוק "**יגמור נא רע רשעים ותכונן צדיק**". כי פעמים אדם עושה מצוה והצדיק זוכה בה. לכן יכול לעשות כך להכשיר הסוכה על ידי מצוה זו. "**ואפילו ביום טוב**" - כי על ידי ששומע ממנו דבר תורה מושך ממנו המצוה. אך יש חילוק כי ביום טוב צריך שיהיה שלא מדעתו - "**שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם**" ושלא בכוונה ממשיך ממנו המצוה על ידי הלימוד. ולפי שלא נתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בתורה - ולכן מפני כי לא יבין זה ללמוד מפסיד המצוה ממנו. וזה יהיה לו תחילה להפסיד המקום שיש לו בגן עדן וחבירו קנהו.

אמנם "**בחול אפילו הוא יודע שפיר דמי**" - דמאחר כי הוא ידע בתורה ואינו למד בה ראוי שתאבד ממנו המצוה. מכל מקום הסוכה זו כשרה להציל לו מרעתו וכשרה לעתיד גם כן כאמור.

"**הסומך סוכתו על כרעי המטה וכו'**" - הנה המטה הוא כינוי אל קריאת שמע כמ"ש "**לא תגני על מטה ארמית**", ר"ל לא תישן בלא קריאת שמע. וחז"ל אמרו כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאילו אוחז חרב פיפיות. ואמר רבי בנימן כל ימי נצטערתי על תפילתי שתהיה לפני מטתי. ואדם זה "**סמך סוכתו**" לעשותה "**על כרעי המטה**", זו קריאת שמע ותפילה. כי קריאת שמע יש בה יחוד ה' ושלש פרשיות הם ארבע כרעי מטה זו. וחז"ל אמרו גדולה התפלה לפני הקב"ה. ולפי כי חז"ל אמרו איזהו עם הארץ? כל שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית. ועוד אמרו חז"ל כל הקורא קריאת שמע שחרית וערבית מקיים "**והגית בו יומם ולילה**" -- ולכן אדם זה סמך לעשות "**סוכתו**", היינו הסכך שצריך מצות גדולות חמורות כנ"ל, ולכן סמך אותה על כרעים אלו של המטה של קריאת שמע. "**והכרעים הם מחיצות**" במקום דופנות לפי שהם מצות הנכללים בקריאת שמע. וכבר נתבאר כי דופן בגימטריא הוא מצוה[11] כנ"ל. ולכן "**אם יש בה גובה עשרה**", דהיינו שקורא קריאת שמע על כונה שיש בה עשר מצות כדאיתא בזוהר פרשת ואתחנן דף רס"ח (ח"ג רסח, א) וזה לשונו: "**כד אתא ר' שמעון אמר הא ודאי פרשתא דקריאת שמע רמיזא בעשר אמירן וכו'. ובגין כך י' פקודין אית הכא לקבל עשר פקודין דאורייתא. ומאן אינון: ושננתם לבניך. ודברת בם. בשבתך בביתך. ובלכתך בדרך. ובשכבך. ובקומך. וקשרתם לאות על ידיך. והיו לטוטפות בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך. ובשעריך. הא עשר לקבל עשר אמירן**", עכ"ל.

ולכן יאמר "**אם יש בה גובה עשרה טפחים מן המטה**", שהרי מתעלה קריאת שמע על כונה זו כמ"ש במאמר זה, וזה לשונו: "**ועל דא פרשיין אלין כלל רב באורייתא. זכאה חולקיה מאן דאשלים ליה בכל יומא תרי זמני דהא אתקדש בפומיה שמא קדישא כדקא יאות**". הרי כי יש בה 'גובה עשרה טפחים' - עשרה מצות אלו הם יותר גבוהים ומעולים מן המטה עצמה (הוא קריאת שמע) לפי כי בה רמוזים עשר אמירן כאמור. אם סמך עצמו על מעלה זו שיש "**מן המטה**" של קריאת שמע "**לסכך**" - "**כשרה**". "**ואם לאו פסולה**" - ולא תגין עליו כאמור.

"**ואם סמך סוכתו על עמודים**" - הם השלשה דברים אשר שנינו "**על שלשה דברים העולם עומד**". "**והכרעיים**", הנזכר "**הם דפנות**" - נחשבים למצות לסוכה. "**אפילו אין**

[11] אולי שכחתי אבל לא זכור לי כי זה הובא לעיל וצע"ע - ויקיעורך

גובה עשרה" - שלא סמך על עשרה מצות הנאמרים בקריאת שמע כנגד עשר אמירן שהם 'גבוהים מן המטה לסכך', "**כשרה כיון שיש עשרה טפחים מהארץ עד הסכך**" - שהרי אף על גב שלא נתכוון בעשר מצות הנזכר בקריאת שמע שהם כנגד עשר אמירן -- מכל מקום גבוהים הם מעצמן על ידי הקריאה שהאדם קורא קריאת שמע. ונמצא שהם עשרה טפחים אלן הם גבוהים מעצמן מן הארץ עד הסכך, ולכן הסוכה כשרה.

פירוש שני לצד עילאה

עוד תשוב ותראה ביאור הדינים הללו שהם מושרשים למעלה על דרך הנ"ל. וכך היה אומר:

"**סיכך על גבי אכסדרה**" - היא המדה האחרונה כאשר היא בסוד אות **ד**' כי אז יש בה ג' דפנות (הם ג' מדות של הזכר) שהם מאירים בה, דהיינו "**שיש לה פצימין**" - הם שנים לשני צדדים, אחד לצד ימין ואחד לצד שמאל. "**בין שהם נראים מבפנים**" מצד הזכר "**ואין נראים מבחוץ**" לצד הנקבה, או איפכא "**שהם נראים מבחוץ**" מאצלה "**ואין נראים מבפנים**" מצד הזכר. לפי כי מדות אלו מאירים מבפנים ליעקב ומאירים מבחוץ לרחל. לכן בכל ענין "**כשרה**".

"**לא היו לה פצימין**" אלו "**פסולה**" מפני כי נאחזים ממנה הדינים ומשם יונקים החיצונים. וז"ש "**מפני שהיא סוכה העשויה כמבוי שהרי אין לה אלא שני צידי האכסדרה ואמצע האכסדרה אין בו כותל**" לסמוך עליו, "**ושכנגדו אין לו פצימין**" ואינה יכולה להבנות באופן זה.

"**היו דפנותיה**", הם הקצוות שלה, "**גבוהים שבעה ומשהו**" להיות כנגד מדת התפארת שנזכר, **והעמודים** (הם יכין ובועז של הזכר) "**בפחות משלשה סמוך לארץ**" כי זה מורה שעדיין היא קטנה, "**כשרה אפילו הגג**" (הוא מדת התפארת) "**גבוה**" מאד. "**ובלבד שיהא מכוון כנגדן ואפילו אינו מכוון ממש רק שהוא בתוך שלשה**" (הם חב"ד) "**כנגדו כשרה**".

"**ואם אינה גבוה אלא עשרה טפחים**" - בסוד עשר ספירות, "**אפילו אין בדופן שלה**" - הוא מדה אחת, "**אלא ארבע ושני משהויין**" - היינו סוד תנה"י. ו"**שני משהויין**" מן העליונות. "**כשרה שמעמידה באמצע ואמרינן לבוד למעלה ולמטה וחשוב כסתום**" - שנעשה צורת **ס**' מרובעת.

"**היו הדפנות גבוהות מן הארץ**", הם הקצוות שלה, גבוהות ממדה אחרונה הנקרא 'ארץ' (כמו שאמרו חז"ל למה נקרא 'ארץ'? שרצה לעשות רצון קונה). ומאחר שהם גבוהות ממנה - "**פסולה**".

"**העושה סוכתו בין האילנות**" - כי זה מורה היות סוכת דוד באמצעות המדות הנקרא "**עצי ה'**" כדאיתא בזוהר. והאילנות "**נעשו דפנות לה**" מאחריה. "**אם היו חזקים או שקשר אותם**" - כי זה מורה על הדיבוק העצמי שביניהם, "**עד שלא תהא הרוח מצויה יכולה להניד אותם תמיד**" - כמו שאמר "**אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם**". "**ומלא בין האמירים**[12] **בתבן ובקש**" - הם המדות שלה המתהוים מעצים הללו על כל "**כל אמרת אלוה צרופה**", ונותנת מקום לינק משם הדינים למתק אותם כדי שלא יצאו לחוץ לפי כי כאשר הדין מתעלה בשורשו מתמתק כדי שלא תניד אותם אמירים שלה. "**רוח מצויה**" - היא רוח רעה הנמצאת תמיד לפתות את הצדיק כדאיתא פרשת ויקהל בסוד קליפת נוגה עיין שם. וקשר אותם האמירים בעבותות אהבה - הרי זו אשה כשרה וטהורה לבעלה.

"**על כן אין נכון לעשות כל המחיצות**" של סוכת דוד, "**מיריעות של פשתן**" - כי הנה נאמר בכלב "**ויקח את יריעות**" שהיו פניה דומות ליריעות והם סוד יריעות המשכן שמנה ועשרים באמה -- אין לעשות אותם של "**פשתן**", הוא קרבן קין, כי לא לרצון יהיו. ואם הם מבוררים, הם דקים ביותר. ואין לעשות אותם אלא על ידי "**קנים**" - הארה עליונה שנאמר "**קנה חכמה קנה בינה**". "**דאף על פי שקשרן**" בטוב היריעות הנזכר, "**זמנין דמנתקו**" כאשר תחזור להיות בסוד הפנים, "**ולאו אדעתיה**" - כי אז יש לה דעת קל, "**והוה ליה מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה**" - כי אותו רוח רעה קליפת נוגה נאחז ממנה לפי כי אז נעשית בסוד נקודה כדאיתא פרשת בלק בפסוק "**אל תראוני שאני שחרחרת**".

"**והרוצה לעשות בסדינים טוב שיארוג במחיצות קנים**" - הם אורות עליונים הנמשכים מקנה חכמה קנה בינה, "**בפחות משלשה**" - רצה לומר אף על גב שאין אורות אלו משלשה עליונות חב"ד אלא אורות מחב"ד בעלה שהם 'פחות' משלש עליונים - מועיל כאמור.

"**עושים מחיצה מבעלי חיים וכו'**" - הנה נתבאר למעלה היות החיצונים רוצים לראות כאשר מתחברת הכלה עם דודה בסוד "**וישקף אבימלך וירא והנה יצחק משחק עם רבקה**". שלכן אמרו חכמים ז"ל הרשעים תחשכנה עיניהם מראות שמביאים תקלה לעולם. ולכן "**עושים מחיצה**" למעלה "**מבעלי חיים**" - הם סטרא דקדושה להפסיק שלא יראו כלל. "**שיקשור שם בהמה**" טהורה לדופן מפסיק עד שנעשה הייחוד עליון.

"**יכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה אפילו ביום טוב**" - כי הנה הצדיק הוא חבר טוב לסוכה זו, הוא סוד מה שאמר בזוהר פרשת פקודי "**ובזה הנערה בא**" כי

[12] כך מופיע לאורך כל הדפוס ולולי דמסתפינא הייתי מגיה את כולם להיות 'אוירים', וצע"ע - ויקיעורך

לעולם אינה נפרדת מן הצדיק הנקרא 'זה' - "**לא אשתבקת מיניה לעולם**" ואפילו בשעה שנעשית בסוד 'נקודה' כדי לחזור עמו בפנים לא אשתבקת מן הצדיק. ולכן יאמר כי "**יכול אדם**" עליון "**לעשות מחבירו**" הצדיק "**דופן**" לסוכת דוד "**להכשירה**".

"**ואפילו ביום טוב**" הוא נעשה דופן זה לפי כי גם ביום טוב צריכה להתמעט כדי לחזור עם החתן בסוד בפנים. "**ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם**" כי צריך להיות הענין חוץ מדעתו כי צריך להמשיך עליו מן הדעת עליון יותר שיתחבר עמה בסוד "**והאדם ידע את חוה וכו'**". "**אבל בחול אפילו הוא יודע שפיר דמי**" לפי כי הייחוד של חול בהכי סגי מדעת של עצמו כאמור.

"**הסומך סוכתו על כרעי המטה וכו'**" - כבר נתבאר למעלה מסוד המטה הוא למטה. אמנם אחר כך תפארת ישראל נותן מטתו זו בין צפון לדרום. ולכן יאמר "**הסומך סוכתו**" - סוכת דוד שנאמר בה "**נפלה ולא תוסיף קום**" לפי שהיתה נופלת מזמן של הבריאה שנאמר לה לכי ומעטי את עצמך בכל גלות וגלות נופלת. ולכן נאמר "**סמכוני באשישות**" כדאיתא בזוהר כי היא אומרת לישראל בנהא סמכוני בגלותא ומאן דידע לייחדא שמא קדישא עביד סמיכו לכנסת ישראל בגלותא. ולכן יאמר נא: "**הסומך סוכתו**" - כי בא לעשות סמיכו לסוכת דוד הנופלת שאמרה לישראל "**סמכוני**". וסמך אותה "**על כרעי המטה**" - רצה לומר שלאחר שנעשית מטה למטה הוא מעלה אותה למעלה, וכדי שלא תחזור ותיפול כבתחילה סומך אותה על ידי כונה טובה על "**כרעי המטה**", הם הרגלים עליונים שמהארה שלהם נעשית בסוד 'מטה'.

והכרעים הם גבוהות כאמור. ולכן "**הם מחיצות אם הם גבוהים עשרה טפחים**" שהם סוד עשר מדות שלה. "**מן המטה לסכך כשרה ואם לאו פסולה**". "**ואם סמך הסכך של הסוכה על עמודים**" - הם המדות של הזכר. "**והכרעים**" של המטה "**הם נעשים דפנות**" לה "**אפילו אין גבוה עשרה מהמטה עד הסכך כשרה כיון שיש עשרה טפחים**" סוד עשר ספירות שלימות "**מן הארץ**" התחתון שלה "**עד הסכך - כשר**".

סימן תרלא

סעיפים א - ז

פירוש ראשון

כבר נתבאר היות המעשה של איש הישראל עושה רושם גדול בעצמו תחילה ופנה למעלה אחר כך. וזה מפני שהמעשה גדול הוא כאשר נעשה על ידי מחשבה טהורה נכונה עמוקה בכל מצוה כפי עניינה. ולכן יאמר:

"**סוכה שחמתה וצלתה שוים למעלה**", דהיינו כי העושה הסוכה היה בו מחצה זכיות ומחצה עונות. כי הצל הוא ממעשה המצוה שהוא צל על ראשו. ואמנם מפני המעשה אשר לא טוב עשה החמה היא קופחת על ראשו על דרך מה שאמר הכתוב "**והוקע אותם נגד השמש**". כי העושה העבירה השמש היה קופח על ראשו לפי כי סר צלו מעליו של הענן. וכן הוא נמי בענין זה.

ואמנם מפני שיש זכיות ועונות שאינם שוים - פעמים הזכות של המצוה הוא גדול עד למעלה הגיע כמו שאמרו חז"ל "**כתיב כי גדול מעל שמים חסדך, וכתיב כי גדול עד שמים**". ומשני "**כאן שעושה לשמה וכו'**". וכן ימצא במעשה העבירה - יש שנרשם העון למטה בלבד ויש שעושה רושם גדול ופנה למעלה. וזה יהיה כונת הפסוק מ"ש "**כי עונותינו רבו למעלה ראש ואשמתינו גדלה עד לשמים**" (עזרא, ט). ולכן יאמר נא:

"**סוכה שחמתה וצלתה שוים מלמעלה**" - כי מעשה המצוה והעבירה היו בשיקול אחד גדולים עד לשמים הגיעו שניהם. "**פסולה**" סוכה זו של מעשה הטוב "**לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה**", ר"ל מעשה הרעה הוא מתפשט ומוסיף טומאה על החוטא. כך אמרו חז"ל "**בא לטמא מוסיפין לו טומאה מלמעלה**". אם כך היא "**למטה חמתה מרובה מצלתה**" ולא תוכל להגין עליו מן הייסורין כאמור.

"**אבל אם מלמטה חמתה וצלתה שוים היא כשרה**" - שהרי אמרו חז"ל כשהולך אדם מן העולם ומוציאין עליו עשרה זכיות ועשרה עונות הוא אומר יצאו אלו באלו, אומרים לו אינו כן אלא קבל עליך עונש העונות ואחר כך תכנס לגן עדן ותקבל שכר הזכיות שנאמר "**כי אתה תשלם לאיש כמעשהו**". ולכן כשרה זו הסוכה להציל לו מרעתו.

ואם נאמר כי מה שאמרו "**למעלה ולמטה**" היינו בבית דין העליון והתחתון - כך היה אומר: "**סוכה שחמתה**" (מצד מעשה הרע) "**מרובה מצלתה**" (הוא מעשה הטוב) כגון אותם המשחקים בקוביא בתוכה ואומרים דברי נבלות והיתולים ודברים בטלים. כאשר הם "**שוים מלמעלה**" - דאף על גב כי אין בית דין מוזהרים על דברים הללו אמנם מלמעלה חוקרים על פרטי הדברים כי עיניו על דרכי איש. כך אמרו חז"ל פרשת בא הקב"ה ברא העולם ולא היה לפניו יגיעה שנאמר "**לא יעף ולא ייגע**". ובמה הוא מתייגע? בדברים בטלים שנאמר "**הוגעתם ה' בדבריכם**". ולכן סוכה זו "**פסולה**" מלהגין עליו "**לפי שהחמה**" (זו מעשים רעים) "**מתפשטת**" לפי שהם עונות שהאדם דש בעקביו ורחוק בעיניו כי נחשב לו לעון חמור לפסול הסוכה. "**ויהיה למטה חמתה מרובה מצלתה**" לפי כי עבירה גוררת עבירה.

אבל אם חמתה של העון וצלתה מן המצות "**שוים הם למטה**" בבית דין, אף על גב שהם חמורות, "**כשרה**" כמו שאמרו חז"ל אמר דוד איני מתיירא מן החמורות למה שהם חמורות אבל אני מתיירא מן הקלות שנאמר "**עון עקבי יסובני**". ולכן כשרה זו הסוכה כאמור.

"**אם ברוב ממנה צלתה מרובה וכו**'" - הענין הוא כי ברוב מן הסוכה שנעשה מצד מעשה הטוב יש מקום ממנה שהצל של המצוה הוא מרובה "**ושני משהויין**" - הוא הדבר הנ"ל, כי המצוה צריכה להיות כלולה משלשה דברים - מעשה דיבור מחשבה. והנה נמצא בסוכה זו הנעשית ממעשה הטוב תוספת על המעשה שני משהויין עודפים - הלא הם הדיבור והמחשבה בכונה טובה. אמנם "**במיעוט ממנה**" מן הסוכה זו "**חמתה**" של מעשה הרע נמצא בתוכה[13], "**ומשהו**" שהוא כנגד הדיבור הרע שהם דברים בטלים או נבלות פה ושבועות שוא וכיוצא. "**שכשנצרף יחד החמה**" (של מעשה הרע) "**והצל**" של מעשה הטוב "**של כל הסוכה יהיה צלתה**" (של המצוה) "**מרובה מחמתה**" (של מעשה הרע) "**משהו**" עודף שהוא ענין המחשבה טובה, "**כשרה**" - דמאחר דקים לן כי אין הקב"ה מוציא המצוה בעבור העבירות אלא נפרעים ממנו על העונות ואחר כך נותנים לו שכר המצות כנ"ל -- אם כן נמצא שהוא כשרה זו הסוכה כאמור.

"**דרך הסיכוך להיות קל וכו**'" - ירצה כי הנה אף על גב שאנחנו הנחנו שהסוכה הוא להגן על האדם ולהצילו מרעתו המעותדת לבא עליו כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ה (ח"ג רנה, א) וזה לשונו: "**וסוכה תהיה לצל יומם - דסכך בעי וסכך אתעביד לצל דאתמר ביה בצד שדי יתלונן, ולא בצל סוכה הדיוט דאגין על גופא משמשא אלא צל לאגנא על נשמתא, בצלו חמדתי וישבתי, אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים וכו**'". והנה מבואר מדברי המאמר כי ענין הסוכה הוא להגן על האדם - ולכן צריך לעשות הסוכה זו הגשמי "**הסכך שלה קל**" כדי שימעט בעיניו ויהיה קל מעשה הסוכה כמו שאמר הקב"ה "**מצוה קלה יש לי וסוכה שמה**". כך יעשה אותה עד "**שיראו מן הסכך הכוכבים הגדולים**" והוא כדי שיהיה מתבונן במהלך הככבים ובהילוכן שגלגל שחוזר - אז ישכיל וידע כי האדם נתון תחת הכוכב(?) והמזל וגלגל הוא שחוזר בעולם. ולפי כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא - לא יהיה סומך עצמו על זכות הסוכה שתגין עליו. ולכן ראוי שיראה מתוכה הכוכבים הגדולים לפי כי כל אלו כל אחד הוא מסבב בגלגל שלו. לא כך הם הכוכבים הקטנים. אמנם "**אף על פי שאין נראים הכוכבים מתוכה כשרה**" לפי כי אין הענין זה רק לזכר בעלמא אבל לא לעכב כאמור.

[13] כך מובא בדפוס. ונ"ל להגיה 'מרובה' - ויקיעורך

"**היה כסויה דק מאד שיש בה אויר הרבה וכו**'" - וזה הוא הפך מן המעובה כמין בית כי הנה המעובה כמין בית הוא מורה כי המצות נעשית בשלימות שלה זולת כי אין בה מציאות לזכור האדם הדברים המעותדים לבא עליו מפני כי הוא תחת משפטי הכוכבים. ולכן הוא כשרה. אבל כאשר הסכך הוא דקה מן הדקה "**שיש בה אויר הרבה**", כי זה הוא מורה היות מעשה המצוה בלתי שלימה בכל מעשיה, אמנם "**אין באויר שלשה טפחים במקום אחד**" - כי זה מורה שאין בידו עון קבוע שלשה פעמים. "**ובין הכל צלתה**" (של מצוה היא) "**מרובה על חמתה**" של העון, ולכן הוא "**כשרה**" כאמור.

"**היה הסיכוך מדובלל וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי מעשה המצוה יש שהיא עושה רושם למטה בלבד ויש מעשה שהוא עושה רושם בעולם התחתון ופנה למעלה גם כן. ולכן יאמר נא באולי היה הסיכוך של סוכה זו על ידי מעשה "**מדובלל**" - דהיינו הסיכוך שיהיה מקצתו למעלה עד לשמים הגיע כמו שאמר הכתוב "**כי גדול מעל שמים חסדך**" בעושים לשמה, ומקצת סיכוך למטה כמו שאמר הכתוב "**כי גדול עד שמים חסדך**" בעושים שלא לשמה. עם כל זה "**כשר ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד שלשה טפחים**" - כלומר שלא יהיה עושה תמיד שלשה פעמים שלא לשמה, דאילו בזה הענין לא אמרו "**לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה מפני שמתוך שלא לשמה בא לשמה**". אמנם אם הוא מתנהג בדרך זו בקבע, לעולם עושה שלא לשמה, הכל מודים אשר לא טוב עשה בקרב עמיו ולכן אם הורגל בזה שלשה פעמים (שהרמז הוא שלשה טפחים הנזכר) - לא טוב עשה.

"**ואם היה ברוחב זה העולה טפח או יותר**" - כי הרוחב יורה שעשה מצוה בהרחבה כמה דאת אמר "**מתן אדם ירחיב לו**", ולכן אם היה ברוחב זה "**העולה**" למעלה (שהוא אותו חלק שעושה לשמה) נמצא שם "**טפח**" שנותן בהרחבת היד "**או יותר**" מזה, "**אף על פי שהוא גבוה למעלה משלשה טפחים**" - כי נשתרש בדרך זה לעשות שלא לשמה - "**רואין אותו כאילו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד**" ונמצא מתחבר העליון עם התחתון. "**והוא שיהיה מכוון**" העליון "**כנגד זה היורד**" ונוגע אל שפתו כאילו אמר בפיו בשעת מעשה המצוה שעשה אותה לשמה וכשר.

"**קנים היוצאים לאחורי הסוכה וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי הקנים הם כינוי לענין הלימוד כמה דאת אמר "**קנה חכמה קנה בינה**". והנה קים לן כי לא נתנו ימים טובים לישראל אלא כדי שיעסוק בתורה. ולכן בזמן הסוכות צריך האדם ללמוד בתוך הסוכה כאשר יבא לקמן. אמנם אם אדם זה השליך ענין הלימוד "**אחרי הסוכה**", והיינו "**הקנים היוצאים לאחורי הסוכה**", דהיינו לימוד התורה שעשה אותו כלאחר יד ולא למד בסוכה

כהוגן. "**כגון שאחורי הדופן האמצעי של הסוכה**" - כי הנה הסוכה היא נעשית על חיבור מצות הרבה. אמנם "**דופן האמצעי**" היינו המצות העיקרי' הנוהגת בסוכה. דאף על גב שנתבאר למעלה כי כל הדברים כשרות לדפנות הם המצות הנקראים 'מצות קלות' -- מכל מקום אפילו באותם המצות הנקרא 'קלות' אינם שוים. והדוגמא לזה כי הנה המצות קלות הם כנגד האיברים החיצונים כנ"ל. אמנם באיברים החיצונים נמי אינם שוים כי לא יכנס בסוד אחד המחוסר אצבע כמחוסר עין אחד. או אם הוא חרש ששנינו "**חרשו נותן דמי כולו**". ולכן על כיוצא במצות הללו אף על גב שנקראו "מצות קלות" - יש מצות שנאמר בהם "**הן הן גופי תורה**" שדומה לחוט השדרה שאם נשבר מת הוא ולא יחיה. וכדומה לזה הוא דופן האמצעי כאשר בולטים ממנו קנים מן הסכך כי נוסף עוד שעסק בתורה לעומת מצות זו שנמצא עתה תרתי לטיבותא - הדופן שהוא המצוה עם הקנים הבולטים ממנו - "**קנה חכמה קנה בינה**". אמנם זה הלימוד הוא רעוע עד שנמצא שהוא אחורי הדופן של המצוה למטה ממנה - כי אין זה ממה שלמדנו כי המצוה בשעתה קודמת לתלמוד לתורה, אמנם זה הלימוד הוא לאחורי המצוה זה הדופן של הסוכה. "**ויש בהם הכשר סוכה**" - כגון שלמד הלכות סוכה, "**וצלתן**" של לימוד זה "**מרובה מחמתן**" אף על גב שהוא לימוד שאינו הגון ושלם אלא לאחרונה ילך, "**וג' דפנות**" של מצותה, "**כשרה אף על פי שדופן האמצעי לא נעשה בשבילם אלא בשביל עיקר הסוכה שהיא לפנים ממנו**".

"**וכן הקנים היוצאים מן הסכך**" - שהוא הלימוד על דרך הנזכר, שהם "**בולטים לצד הפרוץ**" מפני העון, "**ודופן אחד**" מן המצוה "**נמשך עמהם**" - נמצא תרתי לטיבותא "**וכשר אף על פי שעשה דופן**" (של המצוה הנזכר) "**על הצדדין**" ואינה מצוה כתקנה לשמה לפי כי יש בה צדדין לכאן ולכאן, "**יותר על שבעה**" - כי כבר נתבאר כי הוא הרמז על שבע מצות שנצטוו בני נח וחזר הקב"ה ונתנן לישראל. "**והוה לן למימר**" טענה גדולה, "**הרי גלה דעתו לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות**" - הם מצות גמורות בכל התנאים הצריכים להם, "**ודופן אחר**[14] **שנמשך עם הקנים**" - היינו אותה מצוה שנמשך עם הקנים "**של סכך**" (הוא הלימוד הנמשך עם הסוכה זה). "**אינו מן הסוכה אלא בפני עצמו עומד**" - כי מה ענין הלימוד עם המצוה של סוכה. "**ונמצא שאין לו אלא דופן אחד**" (הוא המצוה הקבועה) "**שהוא הדופן הנמשך**" (היא המצוה הנעשית לשמה שהיא מושכת כמו ששנינו "**מצוה גוררת מצוה**") - "**אפילו הכי כשרה**".

[14] כך מובא בדפוס - ויקיעורך

פירוש שני לצד עילאה

עוד לאלוה מלין לצד עילאה ימלל.

"**סוכה שחמתה וצלתה שוים מלמעלה**" - הוא הדבר שנתבאר בענין סוכה על גבי סוכה, דהיינו כי סוכה העליונה היא אימא העליונה, אֵם כל חי, היא המתקנת הסוכה התחתונה שנאמר "**ויבן ה' אלהים אל הצלע**". ולכן יאמר "**סוכה שחמתה וצלתה שוים מלמעלה**". והענין כי הנה מאימא עילאה נמשכים נהרי נחלי כבש וחמאה שהם בחינת חסדים וגבורות. כי הנה ה'חמה' הוא כינוי אל בחינת הגבורות ו'הצל' הוא כינוי לבחינת החסדים. והנה הבחינות הללו נודע הוא כי בחינת החסדים ניתנים אל הזכר ובחינת הגבורות נתנים לנקבה. ואמנם בתחילה כולם הם באים אצל הצדיק כי לטעם זה נקרא **כל** דהיינו כי החמשה חסדים באים תחילה אליו, כל אחת כלולה מעשר והם בגימטריא חמשים כמנין כל. והם חמשים שערי בינה. ואמנם גם בחינת הגבורות באים אצלו אמנם לצורך הנקבה שנאמר "**והיה האוכל לפקדון לארץ**". ואחר כך נותן לה בחינת החסדים. ולכן יאמר נא: אם סוכה זו המדה האחרונה "**חמתה**" (שהוא בחינת הגבורות) "**וצלתה**" (הם בחינת החסדים) "**שוים מלמעלה**" במדות העליונות שבה. (דאילו מלמעלה בסוד אימא עילאה לא שייך לומר כך לפי כי שם הם שוים. אמנם "**למעלה**" הוא במדות עליונות של סוכה זו). "**פסולה לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה**" - והענין לפי דקים לן כי הגבורה הוא סוד **אלהים**. והנה 'אלהים' זה מתפשט למטה בעולמות וכל מה שמתרחק הצירופים של שם **אלהים** בסיבת הריחוק שיורד למטה בעולמות, "**ויהיה למטה חמתה**" של כח הגבורה, "**מרובה מצלתה**" של מדת החסדים - כי כן מתפשט שם **אלהים** לק"ך צירופים שלכן פסולה מפני כי בסוף ק"כ צירופים של שם **אלהים** הם **אלהים אחרים** שלכן אמרו חז"ל כי העגל היה מנין מס"ך ככרים, כי היה זה סוספיתא דדהבא היוצא למטה מק"ך אלהים קדושים הנזכר. ולכן פסולה.

אמנם צריך שהצדיק יתקן אותה על כל פנים. והבן.

"**אם ברוב ממנה**" מן המדה זו "**יהיה צלתה**" (שהוא מדת החסדים) "**מרוב מחמתה**[15]" (של הגבורות). "**שני משהויין**" - שהרמז הוא לשני כוללים של החסדים כנודע. "**ובמיעוט ממנה חמתה**" של מדת הגבורות "[**מרובה**][16] **משהו**" שהוא כולל אחד "**כשרה**" - לפי ששני כוללים של הגבורות הם בה בעצמה ועתה לא נמצא בסוכה הגשמי זולת משהו אחד.

[15] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס כתוב 'מצלתה' - ויקיעורך

[16] הוספתי כאן את המילה עפ"י סברא, ולא הופיע בדפוס - ויקיעורך

והענין כי השני כוללים שבה הם כנגד שני מדות שבה הנקרא 'ציון וירושלים'. וכאשר אין שם זולת כולל אחד - בא יבא ברנה השני כוללים אשר הם במדת הזכר ונכנסים בשני שערי ציון ועל ידי הכולל הנוסף (שהוא בסוד יוסף) מתמתק הכולל החסד בסוד הנקבה. הוא סוד מה שאמר בזוהר פרשת בראשית בפסוק "**קרא לילה**" שנתחסר מן הנקבה שתי אותיות **וא**"**ו יו**"**ד** כי בבחינת הזכר שהוא יום נאמר "**ויקרא**"ועל ידו נתקן "**קרא**" של הנקבה - הוא בחינת "**משהו**" שנתחסר בה. והבן כל זה.

"**דרך הסיכוך להיות קל כדי שיראו ממנו הככבים הגדולים וכו**'" - הנה הסכך של מדה זו הוא סוד הדעת שבה. ולכן יהיה 'קל' - כך אמרו חז"ל "**דעתן של נשים קלה**". והתכלית "**כדי שיראו ממנו הכוכבים**" - הם סוד החסדים שהם גבוהים למעלה ויתנוצץ האור שלהם בה.

"**היתה מעובה כמין בית**" שהגג שלה שלם, היינו שנשלם בחינת הדעת שלה, "**כשרה אף על פי כי אין הכוכבים**" - שהוא הארת החסדים - אינו נראה מתוכה. אין לה צורך בזה מאחר שכבר נשלם הדעת שבה ולכן כשרה.

"**היה כסויה דק מאד שיש בה אויר הרבה**" ושולט בה הארת הכוכבים, הארת החסדים ביותר. "**אלא שאין שלשה טפחים במקום אחד**". והענין כי הנה בחינת הדעת הוא ממוצע בין שני מדות העליונות שהם חכמה ובינה שבה. ולכן אף על גב שיש אויר ביניהם - אינו מעכב; רק שלא יהיה שם ביניהם שלשה טפחים דהוי הרחק ביניהם גדול ונפסלה. אבל אם אין אויר שלשה טפחים במקום אחד, "**ובין הכל צלתה מרובה מחמתה**" שהם בחינת החסדים מרובה על החמה (היא מדת הגבורות) - הם ממתקים אותם ולכן כשרה.

"**היה הסיכוך מדובלל והוא הסיכוך שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה**" - הוא מדת הדעת כאמור, כי מקצת ממנו נשאר במקומו ומקצת ממנו מתפשט ויורד למטה. "**כשר ובלבד שלא יהיה הפרש בין חלק זה לזה שלשה טפחים**" מרחק - הוא שיעור מהלך שלש ספירות. "**ואם היה ברוחב זה העולה למעלה טפח**" (הוא מדה אחת), "**אף על פי שהוא גבוה משלשה טפחים**" (הם שלשה ספירות שלה הנקרא 'טפחים' כנ"ל בסוד מה שאמר הכתוב "**הנה טפחות נתת ימי וכו**'") - "**רואין אותו כאילו יורד למטה ונגע בשפת זה היורד והוא שיהיה מכוון כנגד זה היורד**" כי ימצא שממתק זה לזה כי זהו סוד "**וישם פיו על פיו וכו' ויחם בשר הילד**".

"**קנים הבולטים לאחורי הסוכה**" - הנה נתבאר כי בחינת הקנים הם בסוד מה שאמרו חז"ל "**הרואה קנים בחלום יצפה לחכמה שנאמר קנה חכמה קנה בינה**". וכאשר הם

"**בולטים לאחורי הסוכה**" בסוד אות למ"ד שצורתה כך ל. "**כגון שאחורי דופן האמצעי בולטים קנים מן הסכך**" - והדופן האמצעי הוא סוד התפארת, ומאחוריו בולטים קנים הללו. "**ויש בהם הכשר סוכה**" - כי מהם מתהוה ההכשר שלה שתוכל לחזור אחר כך פנים בפנים עם מדת התפארת, "**וצלתן**", בחינת החסד שלהם, "**מרובה מחמתן**" - הוא בחינת הדין שבהם. דאף על גב כי הם בסוד נצח והוד נחשבים לבחינת חסד. "**וג' דפנות**" הם כי הלמ"ד היא שלשה מן בחינת העשרות. "**כשרה אף על פי שהדופן האמצעי של הסוכה לא נעשה בשבילם**", לא נתקן הוא בשבילם, "**אלא בשביל עיקר הסוכה שהיא לפנים ממנו**" של נצח הוד יסוד הנזכר. והדופן האמצעי צריך נסירה לצורכה כדי להחזירה פנים בפנים - על כן זה כשרה.

"**וכן הקנים הבולטים מן הסכך לצד הפרוץ**" - הנה קנים הללו הם בחינה אחרת, והיא גם כן מבחינה הנזכר "**קנה חכמה קנה בינה**". והם "**הבולטים מן הסכך**" של הסוכה שהם שלשה ראשונות שלה, לצד חוץ, בולטים "**לצד הפרוץ**", בחינת האחורים שלה. "**ודופן אחר נמשך עמהם**" - הארה מבחינת הזכר. "**כשר אע"פי שעשה דופן על הצדדין**" מזה ומזה "**יתר על שבעה**" - רצה לומר למעלה משבעה, "**והוה לן למימר הרי גלה דעתו לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות**" בסוד עשר שלימות, "**ודופן אחר שנמשך עם הקנים שאמרנו של סכך**" וזה של הארת הזכר שנמשך עמהם "**אינו מן הסוכה אלא בפני עצמו עומד ונמצא שאין לו אלא דופן אחד שהוא הדופן הנמשך אפילו הכי כשרה**".

[**כאן מובא בדפוס ציטוט של המשך הסעיפים של שו"ע**]

סעיפים ח - י

הנה כאשר האדם יעשה מעשים בלתי הגונים אז בלי ספק כי איהו דאפסיד אנפשיה ומאבד אותו חלק אשר לו בגן עדן כנזכר במאמר "**זכה אדם נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן. לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגהינם**". ולכן יאמר נא:

"**סככה בשפודין**" - כי הנה זה יורה כי כבר עשה אדם הדפנות של זו הסוכה (שהם קצת מהמצוות) אמנם הסיכוך שהוא צריך להיות מן המצות חמורות נהפוך הוא כי סיככה בשפודין שהם מן העבירות החמורות שחייב עליהם כרת. שהברזל דוגמא על דרך מה ששנינו "**אינו בדין שיניף המקצר על המאריך**", כי הברזל נברא לקצר ימיו של אדם. ולכן יאמר "**סיככה בשפודין שהם פסולין**" כי עוד רעה אחרת נמצא בהם היינו מה ששנינו לא היו צולין הפסח בשפודין של ברזל מפני שהם מזיעין והכתוב אמר "**צלי אש**". לכן אם באולי אדם זה סיכך סוכתו שעשה מן המצות לשעבר - הנה עתה עשה הסכך על ידי שפודין שהם מעשים רעים כאמור "**שהם פסולין לסכך בהם**".

"**ואין בהם ארבעה**" - ר"ל כי לא עבר עליהם ארבע פעמים ולא נשתרש בהם, "**ואין מהם ארבעה במקום אחד**" - כלומר כי לא עשה אלו העונות רצופים זה אחר זה אלא לפרקים כי זה מורה שהיה עושה לתיאבון. "**והניח בין שפוד לשפוד כמלוא שפוד**" - היינו כי באותו הזמן של הפסק שהיה בין עון לעון "**נתן שם סכך כשר**" שהיה עושה מצות ביניהם -- עם כל זה "**פסולה**" מלהגן עליו כאמור. ונתן טוב טעם למה היא פסולה "**שאי אפשר לצמצם שימלא כל האויר**", הוא המקום אשר פגם על ידי עונותיו, "**מסכך כשר**", ממצות שעשה. "**ונמצא כי הפסול**" של העונות הוא "**מרובה**" על מעשה המצות. ולכן פסולה סוכה זו כאמור.

"**אבל אם העדיף סכך הכשר מעט**", דהיינו שהיה עושה מצות ביותר "**על הפסול**" של העונות, "**או אם היה הפסול נתון שתי ונתן הכשר ערב או איפכא**" - דמשמע שכונת אדם זה לבטל אותם העונות על דרך מה שאמרו חז"ל "**אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות**". ולכן עשה בהפך זה מזה - ולכן "**כשר שאז מתמלא כל האויר**", אותו הזמן שהיה יושב ובטל מתמלא "**מסכך כשר**" של מעשה המצות.

"**בית המקורה בנסרים**" - הוא הבית האמור כי כל אחד יש לו חלק אחד בגן עדן וחלק בגהינם, ולכן בית זה שהוא של קדושה "**המקורה בנסרים**" - הוא מה שאמרו חז"ל הרי שנכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמים - מה יעשה ויחיה? אם למוד לקרוא דף אחד יקרא שנים. והם נסרים הללו - דפים הנזכר של לימוד התורה אשר סיכך בהם הבית הנזכר. "**שאין עליהם מעזיבה**" - כלומר קריאה זו לא מצד החומר העכור היתה שנתגבר עליו הטבע והחטיא אותו אלא שהיה זה הלימוד נקי מן המעזיבה של העון.

"**ובא להכשירו לשם סוכה**" להגן עליו ולהציל לו מרעתו. "**די בזה שיסיר כל המסמרים**" - פתח חרצובות רשע על דרך מה שאמרו חז"ל "**וכמסמרים נטועים**", מסמרים של המנעל, שהענין הוא עונות שהאדם דש בעקביו. וזה יעשה בכונה טובה "**לשם עשיית סוכה**", "**או שיטול מבין שני נסרים**" אחרי(?) מעט בענין הלימוד וירבה במעשה המצוה דהיינו "**שיתן סכך כשר**" ממעשה המצוה "**במקומם של הדפים**" של הקריאה, ואז "**כולה כשרה**" להגן עליו.

"**אפילו הנסרים רחבים ארבע**" - היינו הלימוד אף על גב שהיה בהרחבה והמצוה מועטת וקים לן כי אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא וכו'. ולכן קס"ד שמקבל שכר תורה בעולם הזה -- לכן נמצא ממעט בזכות הסוכה. קמ"ל שהיא כשרה להגן עליו כאמור.

"**ויש מי שאומרים שצריך שלא יהיו הדפים**" (של הלימוד) "**רחבים ארבעה**" אלא ירבה בסכך של המצוה - הנה זאת תורת הבית.

"**סוכה שאין לה גג וכו'**" - כי הנה נתבאר למעלה כי הגג של הסוכה הוא נעשה ממצות החמורות כדלעיל. ועל זה היסוד[17] הוא היה אומר "**סוכה**" דמעשים טובים "**שאין לה גג**" דמצות החמורות. "**כגון שהיו ראשי הדפנות**" של המצות קלות (כי כל מצוה עולה דופן בגימטריא כנ"ל), וראשי המצות המשובח שבהם. או יהיה הכונה טובה שעשה בהם הוא הראש והוא בראש. ולפי שהיה לו כונה טובה זכה ובזה נתקשרו המצות שלו זו עם זו שלכן נקרא "**וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו**".

"**או שסמך ראש הדופן**" של המצוה של סוכה "**לכותל של הבית**" הנזכר - "**פסולה**" מלהגן עליו כי מצות לאו ליהנות ניתנו ואותה מחשבה טהורה צריך הוא לה לעשות בה עוד סוכה אחרת למעלה מזו כנ"ל, כי כמה סוכות יש לכל אחד מישראל.

"**ואם היה לה גג**" של מצות החמורות כאמור, "**אפילו טפח**" דהיינו שפתח ידו בענין הצדקה בהרחבת יד, כי הצדקה היא שקולה ככל התורה כמו שאמרו חז"ל, ולכן מועיל לגג הסוכה. "**או שהגביה הדופן**" של המצוה "**הסמוך לכותל מן הקרקע טפח**" על ידי הכונה הטובה -- "**הרי זו כשרה**" להגן עליו ולהציל לו מרעתו כדבר האמור.

סימן תרלב

פירוש ראשון

כאשר הנחתי למעלה כי מעשה[18] נחלק לשנים. כי הגג שלה הוא נעשה על ידי המצות החמורות, אמנם הדפנות הם נעשים על ידי מצות קלות. ונתבאר למעלה כי זה יהיה משפט הסוכה זו אשר יעשה האדם להגן עליו בעולם הזה ולהיות לו להועיל לעולם הבא כמשפט כל המצות אשר הוא מגינה.

ולכן יאמר כי "**סכך פסול פוסל באמצע**" - דהיינו מעשה הרע אשר נעשה בתוך הסוכה, או באותם הימים אע"ג כי אינו בתוך הסוכה ממש. והוא "**פוסל בארבע טפחים**" כלומר לפי כי זה הוא משפט האדם החוטא כי שלשה פעמים מוחל לו הקב"ה שנאמר "**הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר**", וכך היא המדה מעביר ראשון ראשון. והיינו 'בתוך ארבעה' שנאמר "**ועל ארבעה לא אשיבנו**". והם טפחים על הרע כפים. ולכן "**פחות מארבעה**[19] **כשרה ומותר לישן תחתיו**" על דרך "**בשכבך תשמור עליך - בקבר**". והיינו

[17] כאן הגהתי אבל בדפוס נראה כי כתוב 'היחוד' - ויקיעורך
[18] נראה שחסר כאן מילת 'סוכה', וצע"ע - ויקיעורך
[19] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס כתוב 'פוסל בארבעה וכולי' - ויקיעורך

שאמר "**מותר**" לומר כי אינה מנוחה שלימה לפי שהוא עתיד ליתן עליהם דין וחשבון אם לא עשה תשובה.

אמנם "**מן הצד**" - (אם כן) [אם][20] מעשה הרע אשר עשה היה "**מן הצד**", בדיעבד, והוא לא ידע ואשם. "**אינו פוסל אלא בארבע אמות**" - רצה לומר כי העון הוא מן החמורות. "**אבל פחות מארבע**" - שלא חטא ארבע פעמים או שלא היה מן החמורות כאמור, "**כשרה דאמרינן דופן עקומה והיינו לומר שאנו רואים כאילו הדופן**" של המצוה שיעשה האדם (כי כך דופן בגימטריא מצוה כאמור), ואנו אומרים דופן זה (היא המצוה) "**כאילו נעקם**" ומחשב זה הסכך הפסול של העונות שעשה "**מגוף הכותל**", שהוא הדופן של המצוה. והיינו מה שאמרו חז"ל "**גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה**". כי הנה אותם העונות מאחר שהיו מן הצד אינו מן החמורות והיו מסוג עבירה לשמה - נחשב למצוה לצורך של הסוכה.

"**ודבר זה הלכה למשה מסיני**" - כי כן נאמר לו "**שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי**" ופירש מחיוב העונה. ונאמר "**מי יתן והיה לבבם זה להם**", ולבם לא נכון עמו, ואמרו "**דבר אתה עמנו ואל ידבר עמנו אלהים**".

"**הילכך בית שנפחת**" - אותו בית שיש לכל אחד מישראל כאמור (כי כל אחד יש לו חלק בגן עדן), ונפחת מפני מעשה הרע שעשה. "**וסיכך**" במעשה המצוה "**במקום הפחת**" על דרך מה שאמרו חז"ל "**אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות. עינים רמות - והיו לטוטפות בין עיניך**". הרי שסיכך במקום הפחת ממש של העבירה עשה כנגדה סיכוך של מצוה. "**ונשאר מן התקרה סביב בין סכך כשר**" (של המצוה) "**לכותלים של הבית פחות מארבע אמות כשרה**" נמי לענין סוכה. ואף על גב כי הבית זה אינו מועיל לענין סוכה שצריכה מעשה שנאמר "**תעשה לך**" ולא מן העשוי.

"**ומיהו שאין ישנים תחתיו**", ואף על גב שנתקן הפחת על ידי המצוה (ישנים תחתיו)[21], אף על גב כי לענין סוכה הועיל, אבל להועיל נמי לענין מה שאמר הכתוב "**בשכבך תשמור עליך - בקבר**" - לא תועיל כלל "**כל זמן שיש בו ארבע טפחים**" מן העונות כאמור. "**במה דברים אמורים? בסוכה גדולה**" הנעשית על ידי מעשה הטוב שלם בכל הפרטים (שהם מעשה דיבור מחשבה). "**אבל בסוכה קטנה**" שיש בה תרתי לריעותא מאחר שהיא נקרא קטנה משמע שאינה גדולה בכל הפרטים האמורים שצריך להיות בכל מעשה המצוה, ומה גם "**שהיא שבעה על שבעה**" - היינו כי מצות הללו הם השבע מצות

[20] כך נראה לי למחוק מילת 'כן' - ויקיעורך

[21] לא מובן לי מילים אלו בדפוס ונ"ל שיש למחקם - ויקיעורך

שניתנו לבני נח וחזר ונתן אותם הקב"ה לישראל. ולכן מעשה הרע של סכך פסול "**בין שהיה באמצע**", רצה לומר באמצע של הסוכה, או שהיה באמצע הימים של הסוכה, "**בין**" שהיה הפיסול של מעשה הרע "**מן הצד**" של מעשים אלו. "**בשלשה טפחים**" - שעשה שלשה פעמים מעשה רע הוא הנעשה ביד[22] - "**פסולה**". "**בפחות משלשה פעמים**" שחטא - "**כשרה**" להגין עליו. "**וישנים תחתיו**" שנאמר "**בשכבך תשמור עליך**" - בקבר.

"**ומצטרף**" - כי מאחר שנאמר "**הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר**", וכך היא המדה מעביר ראשון ראשון ולכן "**מצטרף להשלים הסוכה לכשיעור**", כלומר לא מבעיא אם עשה תשובה כי בזה אפילו זדונות נחשבות לו כזכיות, אלא אף על גב כי ישב לו ולא חטא עוד אף על גב כי בא מעשה לידו רק שאינו מתכוין לשם תשובה - כי העושה תשובה צריך להתוודות ולהעיד עליו יודע תעלומות שלא לעשותם עוד וצריך להתחרט רק כי לא חזר עליהם בלבד אף על גב שבאו לידו - הרי אלו מצטרפין עם המצות לענין להשלים הסוכה לכשיעור של המצות.

"**אויר בין בגדולה בין בקטנה שוים**" - הנה יש הפרש בין סכך פסול לאויר, דאילו סכך פסול הוא עשה מעשה רע במעשה בפועל, אמנם 'אויר' היינו התרשלות מלעשות מצוה, כי מפני שבאה לידו ונתרשל ולא עשה אותה לכן נשאר אותו המקום פנוי מן הסיכוך של מעשה המצוה. ואף על גב דקים לן כי לא קנסי אעשה כמו שלמדנו ממעשה דרב קטינא עליו השלום, אמנם מכל מקום הוא העדר גדול כאשר הוא מבואר מן הראשונים. ומה גם אצלי. ודבר פשיטא הוא דהא מעשה הרע נתקן על ידי מעשה התשובה כקטן שנולד דמי, ונוסף עוד אם יעשה תשובה מאהבה כי אז זדונות נחשבות כזכיות. אבל העדר מעשה המצוה אין לו תקנה על ידי תשובה. וכבר הסכימו על דבר זה חז"ל כמו שאמר הכתוב "**וחסרון לא יוכל להמנות**" - מי שנמנו חביריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם אין לו תקנה.

ולכן יאמר נא: "**אויר**" שהוא התרשלות של מעשה המצוה, "**בין בסוכה גדולה**" שעשה מצות רבות וגדולות, "**בין בקטנה**" שעשה שבעה מצות בלבד כאמור, "**שוים דבין באמצע**" (אם נעשה התרשלות ה*** באמצע הסוכה או באמצע ימי הסוכה), "**בין שהיה מן הצד**" אף על גב שאין קונסין עליו מכל מקום, "**בשלשה טפחים**" - אם נתרשל שלשה פעמים בקפיצת יד "**פוסל הסוכה**" מלהגן עליו. "**פחות משלשה פעמים כשרה ומצטרף**" כי אין נחשב התרשלות זה להפסיק בסוכה הנעשית ממעשה המצות אלא מצטרף עם

[22] אולי יש להגיה כאן משהו וצע"ע - ויקיעורך

המעשה של הסוכה להשלים אותה בעולם הזה. "**ואין ישנים תחתיו**" - כי אין מתקיים בו "**בשכבך תשמור עליך - בקבר**", דהא מה שאין קונסין על עשה היינו בעולם הזה אבל אחר המיתה למה לא יקנסוהו שבטל המצוה לרצונו כאמור.

"**סכך פסול**", של מעשה הרע אשר יעשה האדם לחטא בהנה, אמנם הוא היה "**פחות מארבעה**" פעמים כי על שלש הקב"ה מוחל אמנם "**ועל ארבעה לא אשיבנו**". וזה היה פחות מארבעה. "**ואויר אצלו**", מענין התרשלות של מעשה המצות אצלו, והיה "**פחות משלשה**" פעמים. "**אין מצטרפים זה**" עם המעשה עם ההתרשלות "**לפסול הסוכה**".

"**הילכך אם אויר של שלשה**" פעמים שנתרשל מלעשות המצוה הם "**במקום אחד**" בסוכה של מעשה הטוב, "**אפילו מעטו בסכך פסול**" (של מעשה הרע) "**כשר**". "**והני מילי בסוכה גדולה**" - שנעשית ממצות הרבה וגדולים אותם המצות בכל הפרטים שצריך להם - מעשה דיבור מחשבה - דאז אינו פוסל. "**אבל בסוכה קטנה**" שלא נמצא במעשה המצוה שלה שלימות המצוה על דרך הנזכר (מעשה דיבור מחשבה), "**והיא שבעה על שבעה**", דהיינו שקיים שבעה מצות שנצטוו בהם בני נח בתחילה וחזר ונתן אותם לישראל. "**אם יש בין שניהם של האויר**" (של התרשלות) "**ובין סכך פסול**" (של מעשה הרע), בין שניהם "**שלשה טפחים**" - צירוף שלשה פעמים. "**מצטרפים זה עם זה**" לפסול אותה הסוכה ולא תועיל להגן עליו ולהציל לו מרעתו כאמור.

"**אם יש סכך פסול**" (ממעשה הרע) "**שני טפחים**" - דהיינו הרמז לשני פעמים. "**ועוד סכך פסול**" - עשה פעם אחרת מעשה הרע של סכך פסול שני פעמים, הם שני טפחים שעשה מעשה בידים. "**ואויר**" של התרשלות מלעשות מצוה "**פחות משלשה**", רצה לומר פחות משלשה פעמים, "**מפסיק ביניהם**" של אלו העונות. "**יש להתספק אם שני הפסולים הם מצטרפין לפסול את הסוכה**" מלהיות מגינה על האדם. אבל לענין של צירוף העונות פשוט הוא כי הם מצטרפין. רק לענין תועלת הסוכה בהווה מספקא לן אם מפסיקין.

פירוש שני לצד עילאה

כאשר הנחנו למעלה כי מעשה הסוכה זו הוא בנין סוכת דוד הנופלת, לתומכה ולסעדה במעשה של התחתונים שהיא שואלת מישראל בניה "**סמכוני באשישות**" מההוא נפילו. ולכן צריך כי מעשה הזה יהיה שלם בכל פרטיו עד מקום שיהיה המתקן זה נקרא 'פועל צדק' כדאיתא פרשת אמור.

ולכן יאמר, הסוכה זו הנזכרת, "**סכך פסול פוסל בה**" - כלומר כי על ידי המעשה הגשמי של סכך הפסול פוסל "**בה**" בסוכת דוד הנזכר. והפיסול הוא כי נאחז ממנה סטרא אחרא

ויונק משם. ולכן זה הוא הסיבה כי ימנע הייחוד העליון וכדאיתא פרשת בלק דף קצ"ז (ח"ג קצז, א) וזה לשונו: "**רבי אבא פתח: אם לא תדעי לך היפה בנשים וכו' - ואוליפנא מגו בוצינא קדישא דבשעתא דאיהי סליקת למלקט ענוגין וכסופין, ומומא אשתכח בהו בישראל לתתא - כדין מטא לגביה טפת דם כחרדל ומיד אתעדיאת ויתיבת עלה יומין במנין. וכדין ידעין לעילא דמומא אשתכח בהו בישראל ואתער שמאלא מיד, ומשיך חוטא לתתא ותכהן עיניו מראות וכו' מלאסתכלא ברחמנו. כדין אתערו דסמאל בקל תקיף לאתערא על עלמא כמה דאת אמר ויקרא אל עשו בנו הגדול וכו**'".

הנה מבואר מדברי זה המאמר כי ס"מ חייבא אתער על עלמא בזמן שנמצא בישראל מעשה רע. ולכן יאמר נא "**סכך פסול**" - כאשר נמצא בסוכה העליונה סוכת דוד, פסול, כי זה יהיה מפני מעשה התחתונים כדאיתא במאמר. ועתה התבונן כמה עונש ראוי להיות לפוגם סוכתו באחד מן הדרכים הנ"ל. והעונש הוא כפול בעולם הזה ולעולם הבא לפי כי כן נמי הוא עשה רעה עם כל העולם דאתער ס"מ חייבא לאבאשא לכל עלמא בעבורו. והנה אמר כי זה הסכך פסולה פוסל נמי למעלה דוגמא מה שפוסל למטה, כי הנה למטה "**פוסל באמצע בארבע טפחים**". וכן נמי למעלה פוסל "**באמצע**" - הוא מה שאמר בתיקונים תקונא תשיעאה "**בראשית - ירא שבת - דאיהי שכינתא דעלה אתמר מחלליה מות ימות. דעאלו אויבים בחלל דילה דאיהו קדש קדשים ואתמר בהון את מקדש ה' טמא, חלל ממלכה ושריה וכו**'".

הנה ממאמר זה מובן מה שאמר "**פוסל באמצע**". ומה שאמר "**בארבעה טפחים**" הוא מה שאמר לקמן וזה לשונו: "**ושפחה עאלת באתרה דגבירה דאיהי נדה שפחה גויה זונה וסאיבת אתרהא וכו**'". הנה זה נקרא פסול של ארבע טפחים - כלומר ארבע בחינות של פיסול הם הנכללים שם באמצע כאמור. ולכן פסולה ונדחית סוכת דוד כמאמר "**ואתעדיאת ויתיבת עלה יומין במנין**".

"**אבל בפחות מארבע כשרה**". וכן נמי למעלה אינה נפסלת, לא אתעדיאת, וכשרה היא. ומתייחדת עם בעלה כדת משה וישראל. והיינו מה שאמר "**ומותר לישן תחתיו**" של אותו הסכך של סוכת דוד. ומי הוא זה שישן שם? בעל הסוכה, זה יעקב אבינו ע"ה שנאמר "**וישכב במקום ההוא**".

"**אמנם סכך פסול מן הצד אינו פוסל אלא בארבע אמות**" - הוא מה שאמר בזוהר פרשת משפטים דף קי"ח (ח"ב קיח, א) וזה לשונו: "**שור מועד בעלה עאל לבי מלכא רבוניה בארבע אבות נזיקין דיליה וכו' דאינון עון ומשחית אף וחמה, דכולהו מועדין לקלקל וכו**'". ולכן כאשר יש פגם למטה בארבע אמות - היינו ארבע עונות היותר גדולים שהם

עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים לשון הרע (כי הוא שקול כשלשתם כמו שאמרו חז"ל שנאמר "**לשון מדברת גדולות**") -- אז נמי פוסל למעלה סוכת דוד בארבע אבות נזיקין הללו כנזכר.

"**אבל פחות מארבע אמות**" - דהיינו שלא חטא בהם עצמם רק בענפים שלהם, "**כשרה**". וכן נמי למעלה פחות מארבע אמות - כאשר אין נכנסים בקדושה ארבע אבות נזיקין הללו - כשרה. "**דאמרינן דופן עקומה דהיינו לומר שאנו רואים כאילו הכותל נעקם**". והענין כי הנה סוכת דוד הוא סוד אות **ה**' כנזכר למעלה. אמנם כאשר מטי לגבה טפה הנזכר - אז נסתם אותו פתח של אות **ה**' שהוא כזה **ה** ולכן נעשית אות **ח**' כזה **ח**. והיינו מה שאמר במאמר "**ואתעדיאת ויתיבת עלה יומין במנין**". וכאשר נאחזים ממנה סטרא אחרא אז מתארך רגל אות **ח**' ונעשה **ת**. וזה הוא כותל של אות **ה** שנעקם ונעשה **ת**.

וכאשר הסכך הפסול הוא פחות מד' אמות כי לא היה באדם זה ד' עבירות הנ"ל - אז נמי למעלה הוא פחות מארבע, כי אין מתאחזים מסוכת דוד ארבע אבות נזיקין הנזכר. ולכן אף על גב כי נסתם אות **ה** מאותה טפה ונעשית אות **ת** - רואים אנו לדופן זה שהיא עקומה ואותו סכך הפסול נמשך אחריו ונחשב מן הכותל של אות **ה**' של הסוכה הקדושה.

"**ודבר זה הוא הלכה למשה מסיני**" - הוא מה שאמר פרשת תשא דף ק"ץ (ח"ב קצ, א) וזה לשונו: "**אמר ר' יוסי לא הוה אבא רחמן על בנוי כקוב"ה וכו'. ותא חזי רחמנו דיליה אלו נפל דבר אחד מכל דברו ולא יתיר נוח לעלמא דלא אתברי. אבל מדאמר מכל דברו הטוב אפיק ביש לאחורא דהא מלה דביש לא בעי למעבד. ואף על גב דאגזים וארים רצועה - אתאת אימא ואתתקפת בדרועא ימינא וקם רצועה בקיומיה ולא נחית לתתא ולא אתעביד בגין דבעיתא חדא הוו תרוייהו. איהו דאגזים ואיהי דאחידת בימיניה. ואי תימא מנ"ל? ממשה. דכתיב לך רד כי שחת עמך. שרי לארמא רצועה. ומשה שלא הוה ידע אורחא דאימא שתק. כיון דחמא קוב"ה כך - אנקיד ליה וכו'. ואי תימא אמא דאיהי רגילה לאחדא ברצועה דמלכא אן הות, דשבקת מלה למשה וכו**'?".

הנה מבואר מזה המאמר כי בעון זה באימא חאבו כדאיתא לקמן. ואז באו אותם ארבע אבות נזיקין ונאחז משם, וכדאיתא במדרש. וכאשר אמר "**זכור לאברהם ליצחק וליעקב**" נסתלקו וכו'. הנה למדנו ענין דופן עקומה שנעקמה בזמן שהיה משה בסיני ונזדמנו ארבעה אבות נזיקין להרע לישראל ולא יכלו. וזה היה "**מסיני**". ונחשב סכך הפסול מגוף הכותל לקדושה.

והיינו מה שאמר בזוהר פרשת בלק דף קפ"ח (ח"ג קפח, א) וזה לשונו: "**חטה נקודה באמצעיתא דלית חולקא לסטרא אחרא דחובה תמן וכו'. אמר רבי אלעזר ודאי חטה**

הכי קרינן לה אבל חמינן בשבטין דלית בהו ח"ט ובה אית ח"ט, וקרינן חטה. אמר ההוא ינוקא - ודאי הכי הוא, דהא ח"ט שרייא סמיך לה וכו'. ואילנא דא כד נצח סטרא דטוב נקיט לכל סטרא אחרת וכפיא ליה וכו'". והיינו סכך פסול שהוא סמוך לכותל שהם אותיות **ח"ט** סמוך לאות **ה**' סוכת דוד, ונצח סטרא דטוב ונחשב הכל לענין **חטה**, היינו ברתא דמלכא שהוא דופן עקומה. והוא "**הלכה למשה מסיני**" כאמור.

והנה אמר הכתוב "**ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית**". ולכן אמר "**הילכך בית שנפחת באמצע**" - הוא אות **ה**' זו הנקרא 'בית' כאמור, שנפחת ונעשית בסוד **ד**' - סוכת דוד הנופלת. "**וסיכך במקום הפחת**" - על ידי מעשה התחתונים, "**ונשאר מן התקרה סביב בין סכך כשר לכותלים פחות מבארבע אמות**" - כי הנה מדה זו היא בסוד ארבע כאשר עומדת אחורי התפארת בסוד תנה"י[23] של הזכר, וכאשר הוא פחות מארבע אמות אלו כשרה היא שהרי אין שם ענין פיסול רק העדר. ולכן "**כשרה**" היא. "**אבל אין ישנים תחתיו**" שהרי אינה ראויה לזיווג אז, עד שתבנה בסוד **ה**'. ולכן אמר "**ומיהו אין ישנים תחתיו כל זמן שיש בו ארבע טפחים**".

והנה כבר נתבאר כי אמות הם בסוד הזכר - **אמות** בסוד **מאות**. ומדות הנקבה בסוד **טפחים** שנמא "**הנה טפחות נתת ימי**", כי לפי שהמדות שלה הם נמשכות מהארת מדות הזכר - לכן הם קצרים בסוד טפחים. ולכן "**כל זמן שיש בה ארבעה טפחים**" שהיא סוד ארבע, "**אין ישנים תחתיו**" כאמור, כי בהיותה בשיעור זה אינה ראויה לביאה.

"**במה דברים אמורים? בסוכה גדולה שיש בה יותר על הסכך פסול שבעה טפחים על שבעה טפחים**" - דהיינו כי מדה זו נמצא בה שיעור במדות שלה שהיא סוד שבעה ספירות, וכל אחת משיעור שבעה שלכן נקראת 'בת שבע'. ובזה תבין סוד מה שאמרו חז"ל "**ראויה היתה בת שבע לדוד מיום שנברא העולם ששי ימי בראשית**" (מאמר). לפי כי מדה זו כאשר היא בסוד 'שבע' כבר היא ראויה לדוד להתחבר עמו מפני כי שלימות זה נמצא בה ששת ימי בראשית שהם בסוד הזכר.

"**אבל בסוכה קטנה שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה**" - רצה לומר כי היא סוד שבעה מדות ועדיין לא נתגלו בה הג' ראשונות, והם סמוכים על שבעה של הזכר. "**בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים פסולה**" - כי הנה כבר נתבאר כי סכך פסול הוא סוד סמא"ל שהוא נאחז למעלה ויונק משם. וכאשר מתאחז פעמים כי השורש שלו הוא העולה למעלה ליינק משם והם סוד שלש ראשונות. ובזה תבין סוד מה שאמרו חז"ל כי ראשו של עשו נקבר במערה של יעקב אבינו ע"ה שהם שלשה ראשונות היונקים

[23] תפארת נצח הוד יסוד

משם. והיא המערה כדאיתא בזוהר שלכן נקרא "**מערת המכפלה**". מאי מכפלה? אות **ה**' כפולה דבשמא קדישא.

אמנם "**בפחות משלשה**" - אם היה שם מסכך פסול זה של סמא"ל, כי לא עלו לשם בחינת שלש ראשונות אלא פחות, "**כשרה**" לפי כי לעולם סמא"ל הוא יונק ממדה זו בסוד השעיר שיונק חלב אמו, ולא סגי בלאו הכי. ולכן "**הסוכה כשרה וישנים תחתיו**" בעל הסוכה - הוא הצדיק. וכמו שאמרו חז"ל מזמן הבריאה עשה לו הקב"ה שם סוכה בירושלים והיה מתפלל בתוכה ואומר "יהי רצון שאראה בבנין ביתי". "**ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור**" - לפי שהם מתמתקים ונכנסים כנגד הקדושה.

"**אויר בין בגדולה בין בקטנה וכו'**" - הנה בענין האויר נמצא דבר והפכו. כי יש אויר מסטרא דקדושה כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דבחינת **אור** נכנס בו אות **י**' ההויה ונעשה **אויר**. והיינו מה שאמרו חז"ל "**אוירא דארעא דישראל מחכים**". ואמנם יש בהפך מזה אויר מסטרא אחרא והוא על דרך הנזכר כי גם את זה לעומת זה עשה האלהים. ולכן הוא היה אומר "**אויר**" זה אין בו הפרש, בין שהיא מדה זו "**גדולה**" בין שהיא "**קטנה**", "**בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים פסולה**" - אם נמצא שלשה טפחים אויר פוסל הסוכה לפי כי סוד אויר זה הוא סוד אות **ן** פשוטה. והנה אות **נ**' במלוי הם שלשה אותיות **נון**. ולכן צריך להיות סמוך לשתי מדות הנקראים 'יכין ובועז'. ולכן אם יש שלשה טפחים שלימות פוסל כי זה מורה שאותו הרוח של שטות נכנס לשם שעליו שנינו "**כלי חרס מטמא מגבו ומאוירו**".

"**בפחות משלשה כשרה**" שהרי אות **נון** דבקה שם בכל האיפשר. "**ומצטרף להשלים הסוכה**" - רצה לומר מצטרף עם הצדיק להשלים הסוכה כאמור. "**ולא ישן תחתיו**" כי עדיין הסוכה אינה שלימה כראוי.

"**סכך פסול פחות מארבע**". שהרי נתבאר למעלה כי לפי שזה מורה שלא נכנסו הארבע אבות נזיקין בסוכה העליונה ולכן היא כשרה כאמור. אמנם עתה שנמצא אצלו "**אויר גם כן**, **והוא פחות משלשה**" נמי, "**אין מצטרפים לפסול**" לפי כי הנה נתבאר כי כל אחד מהם הוא רומז במקום אחד ואינם קרובים זה לזה.

"**הילכך אם אויר שלשה במקום אחד**" - שהוא סוד אות **נון** הנזכר, "**אפילו מעטו בסכך פסול הוא כשר**" מפני כי אותו הפיסול מעט מתמתק שנאמר "**יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט**". "**והני מילי בסוכה גדולה**" - דהיינו כי סוכת דוד נתרבית ונעשית בסוד **ה** מאותיות גדולות כדאיתא בזוהר פרשת לך לך דף צ"ג (ח"א צג, א) וזה לשונו: "**אמר רב יעקב לרבי אבא, האי ה' דהבראם זעירא, וה' דליהוה רברבא. מה בין האי להאי**?

א"ל דא שכינתא ודא יובלא. ואית דמתני דכולא חד. דכד מנהרא מצדיק כדין קיימא באשלמותא ה רברבא דהא מתנהרא כדקא יאות. ולזמנין דלא קיימא באשלמותא וינקא מסטרא אחרא כדין ה' זעירא. ובגין כך זמנין דסיהרא קיימא באשלמותא וזמנין בפגימותא. ובאנפהא אשתכח ואשתמודע. וכלא שפיר. והאי ברירא דמלא". עכ"ל.

הנה מבואר מדברי זה המאמר כי **ה'** גדולה הוא בזמנא דמנהרא מצדיק וזה יהיה נמי ענין "**סוכה גדולה**". ובזמן הוא בסוד **ה'** קטנה, בסוד **ה'** ד"**בהבראם**" - היינו סוד "**סוכה קטנה**". ולכן בזמן שהיא בסוד "**סוכה גדולה אפילו יש שם אויר שלשה טפחים**" בסוד אות **נו"ן**, "**כשרה**". אמנם בזמן שהיא בסוד "**סוכה קטנה שאין בה אלא שבעה על שבעה**" - דהיינו שהוא בסוד 'בת שבע', ואז נאמר "**ראיתי והנה מנורת זהב כלה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות**". לכן "**אם יש ביניהם**", בין סכך פסול והאויר, בין שניהם "**שלשה טפחים מצטרפים לפסול**" - אף על גב שלא עלה לשם אלא השלשה עליונות של סטרא אחרא כנזכר לעיל - "**פסולה**".

"**אם יש סכך פסול שני טפחים**", שהרמז הוא לשני מדות של סטרא אחרא. "**ויש עוד סכך פסול שני טפחים**" כי הם סוד שני מדות של סטרא אחרא. אמנם הנראה מזה הוא כי השני טפחים הם בסוד הזכר של סטרא אחרא ושני טפחים אחרים הם שתי מדות של הנקבה דסטרא אחרא. "**ואויר פחות משלשה**", שהוא בסוד אות **נון** כאמור "**היה מפסיק ביניהם - יש להסתפק אם מצטרפין שני הפסולים לפסול את הסוכה**". והענין כי הנה נתבאר בזוהר כי כאשר שני המלכים נועדו אז עברו כל מאריהון דדינין מפני כי הם יחדיו. ואז נאמר "**ויקרא הוציאו כל איש מעלי**". אמנם עתה אלו הפיסולין בלי ספק שהם מעכבים. אבל הספק הוא מפני שעתה הם נפרדים. הוא מה שאמר בזוהר פרשת בלק בפסוק "**אשר הלך חשכים**" "**דשארי בחיבורא וסיים בפירודא שנאמר יתפרדו כל פועלי און**". ולכן הם נפרדים - שני טפחים לחוד ושני טפחים אחרים לחוד.

אמנם הספק אינו על חיבור שלהם דהא לא יתכן שיהיה חיבור ביניהם שהרי נאמר "**יתפרדו כל פועלי און**" - אף על גב שנתחברו תכף מתפרדים. אבל הספק הוא מצטרפים להרע לסטרא דקדושה. דהיינו לעכב הייחוד של מצוה. והיינו לפסול את הסוכה האמורה.

סימן תרלג

פירוש ראשון

כבר הנחנו למעלה הדברים הפוסלים בסוכה מענין מעשה האדם דהיינו כי כאשר האדם עושה פגם בנפשו על ידי מעשיו. וכן נמי יעשה בסוכה שנעשית על ידי מעשה הטוב. ולכן חזר והגיד כי "**סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה**". והענין כי הנה למעלה הגיד כי סכך פוסל בארבע טפחים. וזה יהיה להגיד כי יש דברים ענפי המצות נחשבים כאילו הם עצמם. והנה ארבעה טפחים הללו יהיה עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים וגזל כנ"ל. אמנם עתה חזר והגיד על ענין הגאוה שהוא עיקר לכל העונות שנאמר "**ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך**" (דברים, ח).

ולכן יאמר: "**סוכה שהיא גבוה**" על ידי הגאוה כי ירום לבבו ולא יזכור עוד את ה' שברא העולם בעשרה מאמרות. והיינו מה שאמר הכתוב "**ושכחת את ה'**" - הוא הבורא יתברך שמו. ואמר "**אלהיך**" לומר כי ישכח גם כן עשרות הדברות שנאמר בהם "**אנכי ה' אלהיך**". והיינו מה שאמר הכתוב "**עשרה עשרה הכף**" כדאיתא בזוהר פרשת ויקרא דף י"א (ח"ג יא, א) וזה לשונו: "**ואם זבח שלמים קרבנו - רבי שמעון אמר כתיב עשרה עשרה הכף בשקל הקדש. עשרה למאי קא אתיא? אלא עשרה למעשה בראשית, ועשרה למתן תורה. עשרה מאמרות במעשה בראשית ועשרה מאמרות במתן תורה וכו**'".

הנה מבואר מדברי המאמר כי הדברות ועשרה מאמרות הם שוים. והיינו "**עשרים אמה**". ולכן יאמר "**סוכה שהיא גבוה**" בענין הגאוה "**למעלה מעשרים אמה**", לומר כי כאשר ירום לבבו נחשב עליו כאילו שכח עשרת הדברות ועשרה מאמרות. ולכן "**פסולה**". "**בין שהיא גדולה**" - שעשה אותה מן המצות שהם חמורות (כאמור למעלה כי הסכך של הסוכה הוא נעשה מן המצות החמורות, אמנם הדפנות כשרות בכל הדברים של המצות קלות). ולכן סוכה זו כאשר נעשית מן המצות חמורות שהיה רגיל בהם אדם זה, "**בין שהיא קטנה**" - שעשאה מן המצות קלות כאמור.

"**בין שהמחיצות**" של מצות קלות "**מגיעות לסכך**" של החמורות, לפי כי כן היה עושה תמיד מצות - פעם חמורה ופעם קלה. ולא שהיה מניח מצוה קלה ומתעסק בחמורה או איפכא, אלא שהיה עושה כל הבא לידו. ולכן נמצא כי המחיצות של המצוה מגיעות לסכך של החמורות ולא היה הפסק בין זה לזה. "**בין שאינם מגיעות**" - שהיה מפסיק ביניהם. הכל שוה לענין זה כי הגאוה הוא פוסל אותם. "**אבל עשרים כשרה**" כי זה מורה שלא היה בו מציאות גאוה זולת לענין הצורך.

"**אפילו כל סככה למעלה מעשרים אמה**", רצה לומר שהיה מתגאה בענין מעשה המצות על שהיה עושה את החמורות. "**כיון שאין בחללה אלא עשרים**", דהיינו שהוא שלם במאמרות ועשרת הדברות, וזה היה לו להיות כי לא היה מתגאה זולת לענין המצטרך לעצמו.

"**היתה גבוה יותר מעשרים**" - דהיינו כי הגאוה שהיה מתגאה היה בעצם אדם ולכן שכח עשרה מאמרות ועשרת הדברות. אמנם "**הוצין יורדים למטה**" (הם מצות) "**מן הסכך**" אשר עשה שלא נמצא בהם ענין גאוה. והיינו מה שאמר "**יורדים למטה**". ולכן בזה יבחן: "**אם צלתן מרובה מחמתן**", דהיינו שנמצא במעשה אותם המצות כוונה טובה יותר שקול מענין כי כי יחם לבבו להתגאות, ולכן הואיל והם הוצין ענפים מן המצות הגדולות שנעשה בהם הסכך והללו נמי מעט מן גסות הרוח נמצא בהם - "**כשרה**" - מפני כי כך אמרו חז"ל תלמיד חכם ראוי להיות נמצא בו אחת משמונה בשמינית ומעטרא ליה כססתא דשיבולתא. ולכן כשרה. "**ואם לאו פסולה**".

"**סוכה שחללה יותר מעשרים אמה**", דהיינו שהיה בו הגאוה בכל חלל הסוכה בכל מעשיה, ואחר כך "**תלה בה דברים נאים**" של דברי תורה, "**ועל ידי כך נתמעט חללה**" ממדת הגאוה ונעשה שפל רוח לפי כי כן עסק התורה משפיל גאים עדי ארץ. לא כן הוא בעם הארץ[24] כי אסתרא בלגינא קיש קיש גרייא. "**לא הוי מיעוט**" מפני דבעידנא דלא עסיק בה תחזור הגאוה למקומה. "**וכן אם מיעטה בכרים וכסתות**", הם כלים הנידשים, והרמז על שהשפיל גאותו עד ארץ - "**לא הוי מיעוט ואפילו בטלם**" לפי כי כל דבר שהוא לשעה קלה אינו מועיל לבטל הגאוה הקבועה בו שנשרשה בו.

"**מיעטה בתבן וביטלו**" - כי הנה מיעוט זה של הקש הוא דוגמא שנאמר "**ובית עשו לקש**" ונאמר "**ולא יהיה שריד לבית עשו**". ונוסף עוד שביטלו - "**הרי זה מיעוט**" הגאוה. "**ואין צריך לומר עפר**" דמאחר כי השפיל עצמו עד עפר, "**ובטלו**" דהוי מיעוט. "**אבל סתם**" שהוא שפל בעיניו "**ולא פירש אינו כלום**" לפי שהוא באקראי בעלמא. ולכן אינו מיעוט אפילו בעפר "**עד שיבטלנו בפה**".

"**היתה גבוה מעשרים ובנה בה אצטבא וכו'**" - אשר חכמים יגידו "**וכל בניך למודי ה' - אל תקרי בניך אלא בונייך**". ושנינו "**לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם**". ופירש רש"י ז"ל "**ולית ביה משום יוהרא**". ולכן יאמר אם האדם זה הגאה אשר עשה זאת הסוכה ופסל אותו בגאותו שנעשית למעלה מעשרים אמה, דהיינו מה שאמרו חז"ל המתגאה

[24] כאן הגהתי. ובדפוס כתוב 'בעולם הבא'. והדבר רק מראה כמה צריכים לעבור על הספר המודפס בשבעה עיניים - ויקיעורך

כאילו כופר בהקב"ה, והיינו מ"ש "**למעלה מעשרים**" כי הנה העשרים אמה הם עשרה מאמרות ועשרת הדברות. ואולם עושה פגם יותר ופנה למעלה. והנה כאשר חזר ובנה בנין זה של תורה בסוד "**אצטבא כנגד דופן אמצעי**", כי כמו שהשדרה של האדם הוא קיום כל הגוף והעצמות - כך הם לומדי התורה הנקרא "בוניך". ולכן "**כל הסוכה כשרה אפילו מן האצטבא והלאה**" - התורה כנגד הכל.

ואם כה נאמר כי מדבר בענין עון לשון הרע.

והיינו מ"ש "**סוכה שהיא גבוה מעשרים אמה פסולה**" על ידי כי פגם אותה בדיבור לשון הרע, והיא "**למעלה**" שנאמר "**מגביה פתחו**" ואמרו חז"ל מגביה פתחי פיו. ואמרו חז"ל לשון הרע שקול כנגד שלשה עבירות ע"ז ג"ע ש"ד. ועוד אמרו חז"ל המדבר לשון הרע אפילו שכינה אינו חשובה כנגדו שנאמר "**שפתינו אתנו מי אדון לנו**". נמצא שהוא "**גבוה מעשרים אמה**" והוא על דרך הנזכר שהוא למעלה ממי שאמר עשרה מאמרות ועשרת הדברות.

ולכן הסוכה שעשה מן המצות "**פסולה בין שהיא גדולה**" מכמה זמן שעשה אותה, "**בין שהיא קטנה**" מזמן מועט. "**בין שהמחיצות**" של המצות "**מגיעות לסכך**" - שהיה מסמיך המצות זו לזו, "**בין שאין המחיצות**" של המצות אין "**מגיעות לסכך**" כי היה עושה המצות לפרקים כאמור. בכל אלו פסולה.

"**אבל עשרים כשרה אפילו כל סככה**" של המצות חמורות שלה הם "**למעלה מעשרים**", כי היה מצורף עמהם לשון הרע כי נשתרש בו. "**כיון שאין בחללה עשרים כשרה**".

"**היתה גבוה יותר מעשרים**" כאמור שהיה גאה אמנם "**הוצין יורדים למטה**" - פעמים נמצא בו קצת הענוה, היינו מה שאמרו חז"ל "**ענוה שלא לשמה**". ולכן נחזי אנן "**אם צלתן מרובה מחמתן**" - אם אותם הוצין ר"ל הענפים שיצאו מכלל הסיכוך (שהוא נפסל מסיבת הגאוה) - אותם הפעמים שנהג בענוה והשפיל עצמו בהם. נמצא הצל יותר, ר"ל כי הנה האדם על ידי מעשיו הרעים הוא פוגם צורתו, צלם דמות תבניתו כמו שאמרו חז"ל אין האדם שולט בו החיה אלא אם כן נהפך הצלם שלו שנאמר "**נמשל כבהמות נדמו**". ולכן אם עדיין צלתן מרובה - שנראה כי אדם זה עדיין לא נשתנית צורתו - אז הסוכה שעשה "**כשרה**". ואם סר צלו מעליו ונקלף מעל ראשו וקפחתו החמה של העון - "**פסולה**".

"**סוכה שחללה יותר מעשרים אמה**" - כלומר דלאחר שעשה סוכה זו מקיבוץ מעשים טובים כאמור - חלל קדש ה' אשר אהב בדברים הרעים, ואשר לא טוב עשה. ואחר כך "**תלה בה דברים נאים**" - הם מעשים טובים על דרך מה שאמרו חז"ל "**כי בתחבולות**

תעשה לך מלחמה - אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות. עינים רמות - והיו לטוטפות בין עיניך". אמנם אדם זה עשה דברים טובים מן המצות ותלה אותם שם אך לא נתכוון לתקן את אשר עוותו זה כנגד זה. אמנם על ידי המצות שתלה בה - "**על ידי כך נתמעט חללה**" שחלל אותה ונעשה למטה מעשרים אמה שכן שנינו "**עבירה מכבה מצוה**" ועכשיו נתמעט מעשה הרע כי כן נמי מצוה מכבה העבירה.

"**לא הוי מיעוט**" - לפי כי מה שאמרו חז"ל "**אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות**" - צריך להיות זו כנגד זו מקבילות; עינים רמות ההפך הוא והיו לטוטפות בין עיניך וכו'. ומאחר כי זה המצות שעשה דברים נאים לא היו מקבילות זו לעומת זה אלא שעל ידי מעשה הטוב נתמעט החילול של מעשה הרע - בא זה ואיבד את זה - לא הוי מיעוט.

"**וכן אם מיעטה בכרים וכסתות**" שהשפיל עצמו ביותר כדאמר אנטונינוס "**מי יתנני מצע תחתיך לעולם הבא**". "**לא הוי מיעוט**" לענין לשון הרע. "**ואפילו בטלם**" שמורה על הכנעה גדולה - אינו מספיק לעון זה לבטל אותו כדבר האמור.

"**מיעטה בתבן ובטלו**" - הוא ענין תיקון לשון הרע כמו שאמרו חז"ל "**מות וחיים ביד לשון**" - היה לפניו גחלת, נפח בה - בערה, רקק בה - כבתה. שהרצון לומר כי עיקר לשון הרע הוא כפי המקבל אותו. דאף על גב כי לשון הרע מכונה אל הגחלת שנאמר "**עם גחלי רתמים**" - העיקר הוא המקבל אותו אם נפח בו וקבל הדברים - בער. אבל אם רקק בה ולא קבל - כבתה.

ולכן אם מיעט זה הלשון הרע ואינו מקבל עוד ובטל אותו - הוי ביטול. דמאחר שעשה אותו קש ותבן וגם כן בטלו על דרך "**רקק בה**" הוי מיעוט. "**וכל שכן עפר ובטלו**". "**אבל סתם**", שלא היה מקבל לשון הרע אבל לא היה מבטלו כאשר שומע לשון הרע לא היה מבטל אותו לפני האומרו. "**לא הוי מיעוט אפילו בעפר**" - אם הידק אותו לעפר - אינו ביטול "**עד שיאמר בפיו**" שיהיה מבטל אותו או עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא לדבר לשון הרע עוד כדין כל המתחרט לפני הקב"ה ממעשיו הרעים.

"**היתה גבוה מעשרים**" סוכה זו מפני לשון הרע שלא היתה שכינה חשובה כנגדו כלום. כי על ה' הגדיל בלשון מדבר גדולות. "**ובנה בה אצטבא**" - היינו בנין של תורה; כך אמרו חז"ל "**מרפא לשון עץ חיים**" הוא עסק התורה. ולכן בנה זו האצטבא "**כנגד דופן האמצעי**". והוא כי הנה הנחנו כי דופן הוא מצוה, כי כה נעשה דופן הסוכה הנצחית. שנינו "**על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים**". והנה זה בנה אצטבא זו, הוא ענין התורה שהעולם נבנה בה (כמו שאמרו חז"ל "**בראשית**

- בי ראשית", התורה אמרה בי נסתכל הקב"ה וברא את העולם). וזה "**בנה אותה כנגד דופן האמצעי**" שהוא גמילות חסדים כמה דאת אמר "**ותורת חסד על לשונה**". ואם נאמר 'אמצעי' ממש שהוא העבודה - הנה התורה כנגד הקרבנות שנאמר "**זאת התורה לעולה ולמנחה וכו'**".

וזה היה "**על פני כולה**". עסק התורה כמו ששנינו "**ותלמוד תורה כנגד כולם**". "**ובה שיעור סוכה**" - כי התורה לבדה יש כדאי בה לעשות לו סוכה שנאמר "**כי בצל החכמה בצל הכסף**". ולכן "**כשרה הסוכה זו**" להגן עליו "**אפילו מהאצטבא והלאה**" - מכאן ואילך לפי שהתורה מגינה ומצלה אפילו בעידנא דלא עסיק בה.

"**אם בנה אצטבא מן הצד**" - היינו לימוד התורה, ולא עשה הלימוד קבע אלא "**מן הצד**". "**אם יש מן האצטבא**" שיעור זה הלימוד "**עד כותל השני פחות מארבע אמות**", כלומר לפי שלימוד התורה זה לא יפחית מארבע אמות של הלכה שלכן יש ארבע אמות עד כותל השני לפי שנתמעט על ידי הלימוד, בא זה ואיבד את זה. ולכן הסוכה "**כשרה על האצטבא דווקא**" לפי שלא עשה תורתו קבע. "**ואם לאו**", שלא היה בלימוד שלו קביעות כלל, "**פסולה**" - דלא שייך לומר בה "**מרפא לשון עץ חיים**".

"**אם בנה האצטבא**" זו של עסק התורה "**באמצע**" של הסוכה, ולא עשה תיקון זה מתחילה. "**אם יש ממנו לכותל לכל צד**" מן הסוכה זו "**פחות מארבע אמות**" כי לפי שהיה עוסק בארבע אמות של הלכה, "**כשרה על האצטבא**" וימצא שם הצדיקים גם השכינה כאמור לעיל. כי כך אמרו חז"ל "**אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה**". ולכן "**אפילו גבוה מעשר אמות**" - ר"ל כי לשון הרע זה היה גבוה, על ה' הגדיל (כמה דאת אמר "**העתרתם עלי דבריכם**[25]" (יחזקאל לה, יג)) יותר מעשרה מאמרות שבהם נברא העולם. "**אבל אם יש בינה לכותל ארבע אמות**" - שמורה כי לא היה לומד ארבע אמות של הלכה, "**פסולה אפילו האצטבא**" - היינו הלימוד. כי מה מועיל לימוד התורה מחובר ומצורף עם דיבור לשון הרע? הנה מטמא אותו הלימוד כדאיתא בזוהר.[26] לפנים בישראל היו קורים עשרת הדברות בכל יום בתוך התפילה לפי שהם עיקר התורה ומפני תרעומות המינים שהיו אומרים כי שאר התורה והמצות אינם כלום - בטלום. ולכן "**העושה סוכה שאינה גבוה עשרה טפחים**" שהוא מורה על ענין עשרת הדברות, ומאחר כי זה אינו מקיים עשרת הדברות - מה מועיל לו שאר המצות? ולכן פסל את הסוכה שעשה.

[25] כאן הגהתי. ובדפוס כתוב 'כפיכם' - ויקיעורך

[26] מתוך סברא החלטתי שכאן יש סוף קטע ולהתחיל את המילים הבאות כקטע חדש. וצע"ע - אולי חסרים טקסט של ההעתקה - ויקיעורך

"**היתה גבוה מעשרה**", הם עשרת הדברות כאמור, שהיה מקיים אותם. "**אבל הוציץ**" - הענפים של עשרת הדברות, לפי כי כל מצוה מסתעף ממנה כמה ענפים, ואלו היו "**יורדים לתוך עשרה**" לפי שלא היה זהיר בהם. לכן "**אפילו אם חמתן מרובה מצלתן**" - לפרקים מקיים אותם, אף על פי כן "**פסולה**". "**אבל אם הנויים**" שהם המצות שתלה בתוך הסוכה כנ"ל, ענפים מהם יורדים לתוך עשרה ומעכבים אותם, "**אינם פוסלים**" שהרי העוסק במצוה פטור מן המצוה.

"**היתה נמוכה מעשרה**", שלא קיים עשרת הדברים כאמור. "**וחקק בה להשלימה לעשרה**" - הוא ענין מחשבה על דרך מה שאמר הכתוב "**הוי החוקקים חקקי און**". "**ויש בחקק**" טוב זה "**שיעור הכשר סוכה**", דהיינו שבעה על שבעה, הם שבע מצות שקבלו עליהם בני נח וחזר ונתם הקב"ה לישראל כנ"ל. ואלו הם הכשר סוכה קטנה. ולכן "**אם אין בין חקק לכותל הסוכה ג' טפחים**" כנגד שלשה מצות אחרות לתשלום העשרת הדברות, "**כשרה**". "**אבל אם יש ביניהם הפרש של שלשה טפחים**" כי זה מורה שלא קיים זולת שבעה מצות הנזכר, "**פסולה**" דשאר מצות בעינן.

פירוש שני לצד עילאה

דברתי אני עם לבי לחזור ולבאר הדינים על דרך הנ"ל לצד עילאה ימלל כנגד סוכת דוד הנופלת. להקים אותה לתומכה ולסעדא מנפילו דילה שלכן אומרת "**סמכוני באשישות**" - בהלכות המאוששות על דרך האמת.

ולכן יאמר: "**סוכה שהיא למעלה מעשרים אמה פסולה**" - כי מאחר שהסוכה עליונה לא יתכן לה להיות יותר מעשרים לכן גם הסוכה הגשמית שעשאה למעלה מעשרים אמה פסולה. וכדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ה (ח"ג רנה, א) וזה לשונו: "**וסוכה תהיה לצל יומם וכו' - ובגין דא שיעור סוכה לא פחות מעשר דאיהו מלכות עשיראה דכל דרגין. ולא למעלה מעשרים - דאיהי עשרים - כתר עליון דלא שלטא ביה עינא**", עכ"ל. ולכן "**בין שהיא גדולה**" סוכת דוד, "**בין שהיא**" עדיין "**קטנה**". "**בין שהמחיצות מגיעות לסכך**" - כי זה מורה שהמדות שלה נתפשטו ומגיעות לסכך, או שהיו קצרות "**ואין מגיעות לסכך**".

"**אבל עשרים כשרה**" לפי כי כן אשה כשרה מגעת למעלה עד עשרים שהוא סוד עשרים שהוא כתר. דאף על גב כי בזמן של הבריאה אשר קטרגה ואמר "**אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד**" - אז נדחית ואמר לה הקב"ה "**לכי ומעטי את עצמך**". אמנם יש זמנים במקראי קדש שעולה עד מדת הכתר. ולכן עד עשרים כשרה. "**אפילו כל סככה למעלה מעשרים מאחר כי בחללה הם עשרים כשרה**" לפי כי הכתר הוא יותר למעלה.

"**היתה גבוה יותר מעשרים והוצין יורדים למטה וכו**'" - מפני כי סוכת דוד בה נאמר "**אשת חיל עטרת בעלה**", אמנם אז "**הוצין**", ענפים ממנה, יורדים למטה. ולכן בזה יבחן: "**אם צלתם מרובה מחמתן**" - כי זה מורה היות בחינת החסד גובר, והיינו בחינת הצל. אמנם החמה מצד הגבורות. וכאשר הוא הצל מרובה כי אז מתרבה מדת החסד. ולכן כשרה לבעלה. אמנם "**אם חמתה מרובה פסולה**" לפי שהדין מתרבה בה.

"**סוכה שחללה יותר מעשרים וכו**'" - כי הנה נתבאר למעלה כי סוכת דוד לא יתכן להיות עולה יותר מעשרים אמה שהוא בסוד הכתר כאמור. ולכן סוכה שחלל שלה הוא יותר מעשרים אמה, "**ותלה בה דברים נאים**", כי זה מורה שהוא ענין של נוי לסוכת דוד כדאיתא פרשת אמור דף צ"ח (ח"ג צח, א) וזה לשונו: "**ופועל צדק - מאן הוא? אלא אלין דמתקני למטרוניתא תכשיטהא בלבושהא בעטרהא וכו**'". והנה על ידי דברים נאים אלו "**אם נתמעטה חללה מעשרים אמה לא הוי מיעוט**" מפני כי דברים הללו אין ממעטים למעלה לסוכת דוד, אדרבא הם מוסיפים על השיעור. "**וכן אם מיעטה הסוכה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט ואפילו בטלם**" מפני כי למעלה כלים הללו אין מבטלים שיעור פרצוף סוכת דוד לפי שהם כלים חוץ ממנה כנראה לחוש.

"**מיעטה בתבן ובטלו הוי זה מיעוט**" - כי הנה התבן הוא מורה על הקליפה שנאמר "**ובית עשו לקש**". ונודע הוא כי סטרא אחרא היא מתאחזת ממדה זו שנאמר "**רגליה יורדות מות**". ועוד נודע מן התיקונים כי בכל עולם נמצא שם סטרא אחרא, וההפרש הוא בענין הטומאה, כי לכן יש עד רביעי בקדש. אמנם החלק הנמצא בעולם האצילות לא שייך לומר בו ענין 'טומאה' כי זה הוא כונת מה שאמר בזוהר ובתיקונים "אבל בעולם האצילות אין שם קליפה שנאמר "**לא יגורך רע**". כי אין זה חולק על מאמר אחר שאמר כי סטרא אחרא מגעת עד למעלה וכדאיתא פרשת אחרי מות בענין ההפרש אשר נמצא בין מלת **אוי** למלת **הוי**, עיין שם. אין להאריך בפירוש מאמרים. רק הכלל הזה יהיה בידך: כי לא יתכן להיות מחלוקת בספר הזוהר.

אמנם האמת הוא כי יש בעולם האצילות קליפה אבל הוא בערך קנה בושם. והיינו מה שאמר "**לא יגורך רע**". ולכן יאמר "**מיעטה בתבן וביטלו הרי זה מיעוט**" לפי כי כן נמי למעלה עשו הנקרא "**ובית עשו לקש**" - הוא נמצא שם, שכן כתיב "**ועשו אחיו בא מצידו**" - "**מצדו**" כתיב. אמנם צריך "**לבטל**" אותו כי על ידי כן הוא מתמתק. והסוד מה שאמר הכתוב "**וילך עשו אל השדה**" ואיתא בזוהר פרשת תרומה דף קל"ד (ח"ב קלד, א) וזה לשונו: "**בשעתא דאיהי אתת ועולמתהא ובעת לאתפרשא מסטרא אחרא - אתת כמאן דמזדמנת למחמי ביקרא דמלכא ולא יתיר, והכי מכרזי דיזדמנון למחמי ביקרא**

דמלכא. כדין סטרא אחרא לא ניחא ליה למחמי ואתפרש מינה, כמה דאת אמר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה - פוקו למחמי. כיון דאתת - כל אינון שמשהא עיילין לה לחופה בהדי מלכא בלחישו, ברזא. דאלמלא לאו הכי - לא יתפרש מינה ההוא סטרא אחרא ויתערבב חדוותא וכו'".

הנה מבואר מזה המאמר כי צריכה ביטול סטרא אחרא. ולכן תבן זה, שהרמז שלו לסטרא אחרא, צריך לבטלו והוי מיעוט. "**ואין צריך לומר עפר וביטלו דהוי מיעוט. אבל סתם אינו מיעוט אפילו בעפר**" דהוי יותר לפי שנאמר "**ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן**", דהיינו מאריהון דינין. סתם אינו מועיל כדאיתא פרשת תרומה דף קע"ג (ח"ב קעג, א) וזה לשונו: "**מלאכין עילאין כד בעאן לאתאחדא במאריהון - לא יכלין עד דדחיין לה לבר. מה עבדין? נחתין שיתין רבוא דמלאכי עילאי קדישי ואפילו שינתא על כל בני עלמא. וכד איהי נחתא דקא דחיין לה לבר וכו'. ועל דא כד עייל ליליא ומלאכין קדישין עילאין כד מסתדרן שורין שורין לקרבא לגבי מאריהון -- דחיין לה לההוא סטרא לבר בקדמיתא ולבתר עאלין לקוב"ה וכו**'".

הנה למדנו מדברי זה המאמר כי מלאכי השרת עושים מעשה בידים לדחות סטרא אחרא לחוץ. ואם מזה המאמר נקח כי אינו מועיל הביטול סתם "**עד שיאמר דברים בפה**".

"**היתה גבוה מעשרים ובנה בה אצטבא כנגד דופן האמצעי וכו**'" - והענין כי הנה אצטבא זו על דרך הדין של התפילה שאמרו "**לא יעמוד על גבי מקום גבוה להתפלל**". ושם נאמר היה גבוה שלשה וישבו ארבע אמות על ארבע אמות הרי הוא כעלייה ומותר להתפלל בו. וכן נמי יהיה הדין של אצטבא זו שהיא גבוה שלשה, דהיינו כי על ידי אצטבא זו אשר נבנית בתוך הסוכה הנה הוא מורה על תיקון הנעשה בשלש מדות תחתונות אשר בסוכת דוד הנזכר לפי שנאמר "**רגליה יורדות מות**". ועל ידי בניין זה מסתלק ממנה זה המות.

ואצטבא זו "**בנה אותה כנגד דופן האמצעי**" - הוא מדת היסוד שבה, שהוא אמצעי, כי זה הוא עיקר כונת בענין זה כדי לעשות הייחוד אחר כך. וזה הוא "**על פני כולה**" לפי כי זה הוא עיקר הפנים שלה כמו ששנינו "**האשה טחה פניה בקרקע ואוכלת**".

"**ובה שיעור סוכה**" - דכי היכי שהסוכה היא בסוד **ה**' כאמור למעלה - כך נמי זה התיקון הוא נמי בסוד **ה**'. וזה יהיה פירוש מאמר הנזכר בזוהר פרשת לך לך דף צ"ג (ח"א צג, א) וזה לשונו: "**אמר רבי יעקב לרבי אבא האי ה' דאברהם זעירא, וה' דליהו"ה רברבא, ומה בין האי להאי? א"ל דא שכינתא ודא יובלא. ואית דמתני דכולא חד דכד מנהרא מצדיק כדין קיימא באשלמותא וה' רברבא, דהא מתנהרא כדקא יאות. ולזמנין דלא קיימא**

באשלמותא וינקא מסטרא אחרא - כדין ה"א זעירא. ובגין כך זמנין דסיהרא קיימא באשלמותא, זמנין בפגימותא, ובאנפהא אשתכח ואשתמודע וכולא שפיר. והאי ברירו דמלה", עכ"ל.

והנה פשר הדבר של זה המאמר על פי דרך הנזכר יהיה כי **ה'** זעירא היינו בסוד אצטבא זו כי נצח הוד יסוד שלה הוא סוד **ה** - שלשה קוים כזה *, והיינו **ה'** של "**הבראם**" לפי כי בתוכה הוא סוד הבריאה כדאיתא בזוהר בפסוק "**יוצר רוח אדם בקרבו**" עיין שם. אמנם **ה'** ד"**הליהו**"**ה**"[27] כי אז באשלמותא לפי כי אז נקרא בשם הויה כדאיתא בזוהר. ולפי כי אצטבא זו הוא בסוד **ה'** זעירא וינקא מסטרא אחרא - הבנין מועיל כדי לדחות הפיסול של הסוכה והיא "**כשרה כי יש בה שיעור סוכה**", היינו **ה'** זעירא. ולכן "**כולה כשרה אפילו מהאצטבא והלאה**" כאמור.

"**אם בנה אצטבא מן הצד**", ר"ל כי בנין זה הוא נוטה לצד אחד, היינו לצד מדת ההוד. "**אם יש מהאצטבא עד כותל השני**" (הוא מדת הנצח שלה) "**פחות מד' אמות כשרה**" מפני כי סוד ד' אמות הם ד' מדות של הזכר שהסוכה זו היא נסמכת עליהם. וכאשר היא בתוך ארבע אמות אלו כשרה "**על האצטבא דווקא**". ואם לאו פסולה כדבר האמור.

"**ואם בנה האצטבא באצמע**" - הוא תיקון אות **ה'** כנזכר. "**אם יש ממנו לכותל לכל צד פחות מד' אמות**" ונמצא כי הבנין הוא בכללות ד' מדות של הזכר שהם בסוד 'אמות' - "**כשרה על האצטבא אפילו אם גבוה מעשרה ויותר**" כי זה מורה על **ה'** רברבא כנזכר במאמר. "**ואם יש בינה לכותל ד' אמות**", שהרי הם רחוקים מארבע מדות של הזכר, "**פסולה אפילו האצטבא גבוה עשרה**".

"**סוכה שאינה גבוה עשרה טפחים פסולה**" - כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ה (ח"ג רנה, א) וזה לשונו: "**ומה דאוקמוה שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ולמאן דאמר שלשה כהלכתן ורביעית אפילו טפח. ואינון בגין דא: תרין תלת ארבע - הא תשע. טפח - איהו עשירא לאשלמא כל חסרון. ובגין דא שיעור סוכה לא פחות מעשר דאיהו מלכות עשיראה דכל דרגין וכו**'". הנה מבואר מזה המאמר כי לא יתכן להיות הסוכה פחות מעשר מפני כי הסוכה רומזת למדת המלכות שהיא עשיראה דכל דרגין. ולכן נמי בסוכה הגשמית "**אם אינה גבוה עשרה טפחים**" (כי זה מורה על חסרון של מדה העליונה כביכול), ולכן "**פסולה**".

"**היתה גבוה מעשרה והוצין יורדים לתוך עשרה וכו**'" - הנה כאשר נתבאר כי סוכת דוד היא כוללת **י'**, ולכן פחות מזה פסולה. אמנם אם היתה גבוה מעשרה והוצין הם יורדים

[27] כך מופיע בדפוס, ולא עיינתי יותר כרגע לבדוק איזה הוא הגירסה הנכונה "**ליהוה**" או "**הליהוה**" - ויקיעורך

לתוך עשרה, כי זה יהיה הרמז לענפים הנמשכים מסוכת דוד למטה מינה ובה. ולכן אנו רואים מאחר שהם נמשכים למטה לתוך עשרה "**אפילו אם חמתן מרובה מצלתן - פסולה**". דאף על גב דאיכא למימר כי ימצא בהם צורך לענין התעוררות לייחוד שלה - אינו כן לפי כי ההוצין רמז לבחינת הדין שלה שנמשך מעשר מדות שלה. ו'יורד למטה' הוא סוד מה שאמר הכתוב "**ובשפלות ידים ידלוף הבית**" מתוך שהאשה מתעצלת מלבדוק בידיה נעשית זבה. והבן.

"**אבל אם הנויין יורדים לתוך עשרה**", הם בחינות של חסדים והם הנוי שלה ש"**יורדים לתוך עשרה שלה**" שהם מאירים בה מסוד הזכר, "**אינם פוסלים**" ואדרבא הם נוי לה. והבן.

"**הייתה נמוכה מעשרה וכו'**" - והענין כי הנה סוכת דוד לעולם היא בסוד עשרה כנזכר במאמר. וכנגד אמרו חז"ל "**אין קדושה פחותה מעשרה**". אמנם אם "**היתה נמוכה מעשרה**" כי בזה יהיה הרמז לשני עניינים. איפשר שהיא בסוד עשר אבל היא נמוכה מעשרה של הזכר, כלומר כי אינה גבוה כמוהו. ועיקר הייחוד שתהיה גבוה כשיעור הזכר כדי שיהיו מקבילות הלולאות בקרסים והיה המשכן אחד.

ולכן אם היתה סוכה זו סוכת דוד נמוכה מעשרה של הזכר, "**וחקק בה להשלימה לעשרה**" של הזכר, "**ויש בחקק שיעור הכשר סוכה**" כי זה עיקר שיהיה שם בית קיבול. "**אם אין בין חקק לכותל ג' טפחים כשרה ואם לאו פסולה**".

ואם כה נאמר כי מה שאמרו "**סוכה שהיא נמוכה מעשרה**" כלומר כי המדות שלה הם היו נמוכים; דאע"ג שהיא היתה שלימה בבחינת עשר מדות שלימות, היא 'נמוכה', היינו קצרת הקומה. "**וחקק בה להשלימה לעשרה**" - הוא סוד מה שאמרו חז"ל שאם בחוקותי תלכו - חוקים שחקקתי בהם את השמים ואת הארץ שנאמר "**אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי**". חוקים שחקקתי בהם את השמש ואת הירח שנאמר "**חקות ירח וכוכבים וכו'**" (מאמר). חוקים שהם חקוקים על יצר הרע שנאמר "**הוי החוקקים חקקי און וכו'**".

והנה ביאור מאמר זה עצום הוא. אמנם להוציאך חלק אי איפשר. והסוד מה שאמרו חז"ל "**אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי**" היינו סוד הפסוק "**אם לא בריתי וכו' חקות שמים וארץ לא שמתי**". וכן אמרו חז"ל "**אברהם ושרה טומטומין היו שנאמר ואל מקבת בור נוקרתם, הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם**". ואיתא בספר יצירה "**בל"ב נתיבות פלאות חכמה חקק יה ה' צבאות וכו'**" - והוא סוד מה שאמרו בזוהר "**בריש הורמנותא דמלכא גליף גליפו בטהירו עילאה**". והנה המחוקק נתבאר

בזוהר בפסוק "**במחוקק במשענותם**". ויש מחוקק שנאמר "**כי שם חלקת מחוקק ספון**". וחוקקים כמה עמקים שנאמר "**ממעמקים קראתיך ה'**". ואיתא בזוהר פרשת ואתחנן דף רס"ה (ח"ג רסה, א) וזה לשונו: "**היושבי בשמים - היושב מבעי ליה? מאי היושבי? אלא אוקימנא מאן דבעי לצלאה צלותיה קמיה מלכא קדישא בעי למבעי מעמיקתא דכלא לארקא ברכאן לתתא, אתר דאקרי שמים וכו**'". ואיתא בזוהר "**עמיקתא דכלא עמיקתא דבירא**". והבן בהקדמה זו כל חקיקות הנזכר.

ולפי כי גם זה לעומת זה עשה ה' - לכן יש נמי חקיקה ליצר הרע שנאמר "**הוי החוקקים חקקי און**".

ולכן יאמר "**אם חקק בה להשלימה לעשרה**" - כלומר כי על ידי החקיקה במחוקק במשענותם נשלם החיסרון שלה כדאיתא בזוהר פרשת בראשית בפסוק "**ולחשך קרא לילה**" כי מלת "**קרא**" נתחסרה שני אותיות **וא"ו יו"ד**, כי כן לא נשלם מדת לילה אלא על ידי שני אותיות אלו שהם **ויקרא** והיינו 'שיעור הכשר סוכה' לצורך הייחוד. אמנם "**אם אין בין חקק לכותל ג' טפחים כשרה**" לפי כי זה החקק שלה הוא באמצע ג' טפחים. אך "**אם יש ביניהם ג' טפחים גמורים פסולה**" לפי כי רחוק מג' אלו אין שם חקק למעלה.

סימן תרלד

פירוש ראשון

הנה נתבאר למעלה כי ענין שבעה על שבעה היינו שמקיים שבעה מצות שנצטוו בהם בני נח אמנם חזר הקב"ה ונתנם להם לישראל כמו שאמרו חז"ל "**ראה ויתר גוים - ראה הקב"ה שאין מקיימים אותם אומות העולם, פרקן מהם ונתנם לישראל**". ולכן על יסוד זה יאמר נא:

"**סוכה שאין בה שבעה על שבעה**", כלומר כי אין אדם זה מקיים שבעה מצות הללו על עיקר זה שחזר הקב"ה ונתנם לישראל, לכן "**פסולה**" אותה סוכה כי לא יבאו השבעה צדיקים לתוכה ולא השכינה.

"**ולענין גודל אין לה שיעור למעלה**" - כל המרבה במצות לתקן סוכה זו הרי זה משובח. ובלי ספק שהיא מגינה עליו בעולם הזה ולעולם הבא.

"**אם היא עגולה וכו**'" - הנה נתבאר כי סוכת דוד הוא סוד אות **ה'** ואין זה הדבר בהזדמן. כי מה שאמרו חז"ל "**עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה**". וכבר נתבאר אלי כי 'עטרה' זו הוא סוד אות **ה'**. ולכן אמרו חז"ל "**עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק שנאמר יהיה לה'**

לעטרת צבי". ולכן קא סלקא דעתך כי עטרה זו תהיה "**עגולה**" כי כן **ה**' זו היא סוד הסוכה כנזכר.

ולכן יאמר נא כי אם באמת סוכה זו היא 'עגולה' מה שעשה אותה ותקן אותה בסוד אות **ה**' כאמור, כי כן הוא תיקון נשמתו להיות כלולה ממעשה המצות. אמנם "**צריך לרבע אותה**" לרמוז כי העיקר הוא ייחוד הקב"ה מה שהוא שקול כנגד כל המצות כמו ששנינו כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה קורין פרשת שמע ואחר כך מקבל עליו עול מצות שהוא "**ואהבת**". וכמו שאמר הרמב"ם ז"ל עיקר הכל יחודו של הקב"ה. וכדאיתא בזוהר שצריך לקבל עליו מיתה כשאומר "**ה**' **אחד**". והיינו שצריך שתהיה הסוכה מרובעת - הוא כנגד ייחוד ה' שהוא **ד**' של **אחד**. וכן נמי צריך להיות בה "**כדי לרבע בה**" - הם ארבעה פרשיות של קריאת שמע, כי העיקר הוא שיהיה בה "**כדי לרבע שבעה על שבעה**", הם שבע מצות של בני נח שקבלו עליהם ישראל בסיני כנ"ל.

"**יש בה ז**' **על ז**' **וכו**'" - הנה חזר והגיד כי אם באולי נמצא באדם זה העושה הסוכה שהיה מקיים "**שבעה על שבעה**" - הוא מה שאמרו חז"ל "**שבע ביום הללתיך**" כנגד שבעה ברכות: בשחר שתים מלפניה ואחר מלאחריה, ובערב שתים מלפניה ושתים מלאחריה - הרי שבע ביום הללתיך. ועוד אמרו כנגד שבע מצות שהאדם מקיים בכל יום: תפילין וציצית וכו' - הרי שמקיים שבע על שבעה - היינו מ"ש "**אם יש בה שבע על שבע**".

"**ונתן בה בגדים לנאותה**" - כנראה כי אותה מצות אשר יעשה לא היה לשמה זולת 'לנאותה' - אותה סוכה להתנאות בה. לכן "**פסולה**" כי בא זה ואבד את זה וגילה דעתו למפרע כי כל המצות שהיה עושה מתחילה ועד הנה היו להתנאות בהם. ולכן פסולה מלהגן עליו כמדובר לפי שהרי על ידי בגדים אלו שנתן בה כנראה כי היה עושה גמילות חסדים להתנאות בהם וממעטים אותה על ידי כן משבעה מצוה על שבעה שעשה, לכן היא פסולה כאמור.

"**מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית**" - ירצה להגיד כי אדם זה היה "**ראשו**" (הוא בחינת המחשבה) "**ורובו**" (בסוד הדיבור) היה בתוך הסוכה מתוקן וטוב ויפה. אבל "**שולחנו**" שהוא רמז לענין המעשה - זה היה "**בתוך הבית**" ואינו בשלימות כדי להכנס לתוך הסוכה. ולפי לענין כל מעשה של המצות צריך שיהיו שלמים בשלש בחינות מעשה דיבור מחשבה כדאיתא בזוהר, וכאשר מתחסר אחת משלש אלה נמצא המצוה חסירה, ולכן לא תצלח להוציא כלי למעשיהו. ולכן בזה שנמצא במעשה המצוה זו של הסוכה, 'רובו וראשו' שהם עיקר המצוה (כנגד המחשבה - ראשו, וכנגד חלק הדיבור - רובו), רק לענין המעשה לא היה שלם לפי כי 'שולחנו' הוא המכפר עליו

חוץ לסוכה. "**ואכל הרי זה כאילו לא אכל בתוך הסוכה**" כדי להיות מזבח כפרה עליו, "**אפילו אם היא סוכה גדולה**" ממעשים טובים רבים. "**גזירה שמא ימשך אחר שולחנו**" כי לא יהיה חושש עוד מכאן ולהבא לענין המעשה כי יאמר רחמנא לבא בעי. ולכן מעתה אינו נחשב שאכל בסוכה.

פירוש שני לצד עילאה

וכאשר נבא להבין דרך אחרת בדינים הללו בסגנון הקודם לצד עילאה ימלל. וכך היה אומר:

"**סוכה שאין בה שבעה על שבעה פסולה**" אף על גב דקים לן שאין קדושה פחותה מעשרה, בסוכה זו שהיא סוכת דוד הנופלת, שייך לומר כך מפני כי מזמן הבריאה אשר קטרגה ואמרה "אי איפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד" נגזר עליה "**לכי ומעטי את עצמך**", וכך היה כי מאז ולהלאה נתמעטה הירח הגשמית בעבור הרוחניית. ונוסף עוד בזמן החרבן שנאמר "**השליך משמים ארץ**". ונוסף עוד החרבן בית שני בעבור ענין הערבות כדאיתא בזוהר פרשת תשא.

ולכן כאשר הגיע למדה זו כל כך מן ההעדר - לכן נקרא "**סוכת דוד הנופלת**". ולפי כי הנפילה היתה גדולה כמו שאמרו חז"ל "**מאיגר רם לבירא עמיקא**", דהיינו גג בית המלך לאותו בור שנאמר "**והבור רק אין בו מים**", אבל נחשים ועקרבים יש בו. ולכן כאשר יהיה לה תיקון בא לה בהדרגה. ואחר כלותה לעלות למעלה לעולם האצילות מתחיל הבנין שלה שנאמר "**עוד אבנך ונבנית בתולת בת ציון**" - רצה לומר עוד אבנך בניין שני אף על גב כי ונבנית ונעשית בתולת בת ציון עוד תעדי תופיך וכו'.

ולכן יאמר נא: "**סוכה**" זו שהיא סוכת דוד הנופלת, בזמן שהיא עדיין חסרת התיקון כי על כן "**אין בה ז' על ז'**", רצה לומר כי כאשר מדה זו יש בה כמה בחינות; תחילה היא נתקנת בסוד 'קטנה' שנאמר "**וישבו מארץ ישראל נערה קטנה**" (מ"ב ה, ב), כלומר כאשר נשבית מדה זו והלכה בגלות נערה זו אז היתה בסוד 'קטנה' - הרי כי נתקנת בסוד 'קטנה'. ואחר כך נתקנת יותר בסוד 'נערה', והיינו בזמן שיש בה שבעה מדות שלימות, ואינה מקבלת הארה משבע מדות של הזכר כי זה מורה כי עדיין לא עלתה למעלה, והוא סוד "**נערה המאורסה**" ושכב איש אחר אותה, כי בשדה מצאה - "**נער כתיב**".

ולכן סוכה זו "**כל זמן שאין בה שבעה על שבעה פסולה**" מפני כי עדיין יש לחוש שמא נתפסה.

"**ולענין גודל אין לה שיעור**" למעלה כאשר תעלה בעולם האצילות. וסוד הענין תדין אותו ממה שאמר בזוהר פרשת פנחס דף רמ"ט (ח"ג רמט, א) בפסוק "**כאיל תערוג וכו**'"

ואז "**קול ה' יחולל אילות**" עיין שם, אין להאריך בזה. ולכן כאשר תעלה למעלה אין לה שיעור.

"**אם היא עגולה צריך לרבע בה שבעה על שבעה**" - אשר חכמים זכרונם לברכה הגידו בפסוק "**קוצותיו תלתלים וכו'**" - אם אתה עושה **ד ר** אתה מחריב העולם, במקום 'אחד' קורא 'אחר'. והיינו תרעומת הקב"ה על ישראל שנאמר "**סבבוני בכחש אפרים**" (הושע יב, א) - רצה לומר אות **ד** שהיא מרובעת סבבו אותה ועשו אותה **ר**. וזה ב"**כחש**" שנאמר "**כחשו בה' ויאמרו לא הוא**". והיינו מלת **אחד** עשו אותה **אחר**. וההפך גם כן "**ובמרמה בית ישראל**" - כי אות **ד**' של "**לא תשתחוה לאל אחר**" קראו אותה **אחד**. כך עשו לי פושעי ישראל ואפרים. אמנם "**ויהודה עוד רד עם אל**" - כלומר **רד**, אות **ד**' ואות **ר**', כל אות קורין אותה כתקנה - לא תשתחוה לאל אחר וה' אחד.

ולכן יאמר נא: "**אם היא עגולה צריך שיהיה בה כדי לרבע שבעה על שבעה**" להורות כי הסוכה היא מסטרא דקדושה מרובעת. וזהו סוד הפסוק "**על ארבעת רבעיהם בלכתם ילכו**". כי כן כל סטרא דקדושה הם בסוד הריבוע. וכי תימא, אם כן הוא שהעיגול הוא בחינת סטרא אחרא סוד 'אל אחר' - אם כן ולמה לא תהיה פסולה הסוכה שהיא עגולה כדי שלא תתראה כי היא מבחינת סטרא אחרא?

הענין הוא לפי כי יש גם בסטרא דקדושה בחינת עיגול והיינו סוד מה שאמרו חז"ל "**ביום הראשון יבא ראשון - זה הקב"ה ויבנה ראשון זה בית המקדש, ויפרע מראשון זה עשו**" (מאמר). שכונתם ז"ל להודיע דבר חדש כי יש אות **ר**' בסטרא דקדושה דאף על גב כי הנהו דרדקי אמרו "**ר' - רשע**" -- יש גם כן **ר**' בסטרא דקדושה, ראשון הוא. אך מפני כי מלת 'ראשון' משתמע לתרי אנפי נאמר "**יום אחד**" ולא "יום ראשון". הרי מבואר כי יש גם כן בסטרא דקדושה עיגול - הוא סוד מה שאמר בהקדמת בראשית "**מאן דעאל לגו עיגולא וריבועא וכו'**". ומפורש בזוהר פרשת תרומה דף קכ"ז (ח"ב קכז, א) וזה לשונו: "**פתח רבי שמעון ואמר אפריון עשה לו המלך שלמה וכו' דא היכלא דלתתא דאיהו כגוונא דהיכלא עילאה. וקדוש ברוך הוא קרא ליה גנתא דעדן דאיהו נטע ליה להנאתא וכיסופא דיליה לאשתעשע ביה גו אינון נשמתין דצדיקיא וכו'. ותמן אתמליין מכל כיסופין דנהרי אפרסמונא דכיא. אפרסמון - דא היכלא עילאה טמירא וכו'. אפריון - דא היכלא דלתתא דלית ביה סמך עד דאסתמיך מגו היכלא עילאה וכו'. כגוונא דא סתימא וכו' ועל דא אפרסמון ודא אפריון וכו'. רזא דאינון מאה ברכאן - שיתין וארבעין וכו'**".

הנה מבואר מזה המאמר כי בקדושה גם כן יש בחינת עיגול - הוא אות **ת**'[28]. ולכן מפני זה לא נפסלה הסוכה שהיא עגולה רק לפי כי גם בסטרא אחרא יש עיגול רע בסוד "**אל אחר**", "**צריך שיהיה בה כדי לרבע שבעה על שבעה**" כדבר האמור.

"**יש בה שבעה על שבעה**" - כאשר סוכת דוד נמצא בה השלימות שהיא "**שבעה על שבעה**". כי הנה היא בסוד "**מנורת זהב כלה ושבעה נרותיה עליה**". ואחר כך "**שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה**". ואחר כך "**נתן בה בגדים לנאותה וממעטים אותה משבעה על שבעה פסולה**" - דאף על גב כי מדה זו יש לה בגדים נאים שהיא לובשת אותם בשבת ויום טוב (כדאיתא בתיקונים ונאמר באשת חיל "**שש וארגמן לבושה**") -- הללו הם מבחוץ כמו שאמר הכתוב "**ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם**". אמנם מבפנים צריך שלא יהיה דבר חוצץ בין עיגולא וריבועא הנזכר, וכדאיתא במאמר הקודם בסוד אפרסמון ואפריון. כי אות סמ"ך סומכת לאותה הסוכה זו ** מבפנים, ובזה לא שייך להיות על ידי לבוש. וזהו שאמר הכתוב "**ולא יכנף עוד מוריך**". ואם יהיה שם בגד ממעט אותה ולכן היא פסולה.

"**מי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכו**'" - לא נעלם ממך מה שנתבאר למעלה בענין דין סוכה על גבי סוכה כי שני סוכות הם, זו למעלה מזו, בסוד שני הה"ין כדמוכח מן הזוהר. ולכן יתבאר דין זה בשני פנים:

זה יצא ראשונה - כי "**מי שהיה ראשו ורובו בסוכה**" - הוא סוד מטטרו"ן לפי שהוא ילד מסכן חכם, עולה ויושב בסוכה, כי בזה יצא מכלל עבד. ובזה יובן מה שאמר בזוהר פרשת אמור דף ק"נ (ח"ג קנ, א) וזה לשונו: "**אמר רבי אבא וישמע הכנעני - מאי קא מיירי? בתר דאסתלקי אינון עננין? אלא כנען כתיב ביה עבד עבדים יהיה לאחיו. הכא אוליפנא מאן דאפיק גרמיה מצלא דמהימנותא אתחזי למהוי עבד עבדין. הדא הוא דכתיב וילחם בישראל וכו'. כתיב כנען בידו מאני מרמה - דא אליעזר עבד אברהם. ותא חזי כתיב ארור כנען בגין דזכאה לשמשא לאברהם יתיב תחות צלא דמהימנותא וכו**'".

והנה הדבר מבואר מזה המאמר כי עבד אברהם (שהוא מטטרו"ן) יצא מכלל ארור שהוא עבד רע, וישב תחות צלא דמהימנותא - הוא סוכת דוד הנזכר. ולכן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, אמנם "**שולחנו היה חוץ לסוכה**", "**ואכל**" בסוד "**הלחם אשר הוא אוכל**", "**כאילו לא אכל בסוכה**" לפי כי מט"ט אינו אוכל בסגנון זה. הוא מה שאמר בזוהר בסוד "**תינוק יונק בשדי אמו**" דסליק ויניק בגין לדכאה לון - הנה מבואר שהוא אוכל 'בתוך' סוכת דוד הנזכר, היא אמו. ולכן האוכל כן בגשמי כאילו לא אכל בסוכה "**אפילו אם**

[28] לא לגמרי בטוח שזה מה שמופיע בדפוס וצע"ע - ויקיעורך

היא גדולה חיישינן שמא ימשך אחר שולחנו" ובזה גורם למעלה כי מטטרו"ן נמשך אחר שולחנו ויוצא מן הסוכה, היא אמו הנזכר.

ועוד יובן בסוכה עליונה.

"**מי שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה וכו**'" - הוא מה שאמר בזוהר פרשת ויצא בפסוק "**ותצא לאה לקראתו - אימא נפקת לקבל ברא קדישא יעקב. ותאמר אלי תבא - לאעלא לך תחות גדפאי ולרוואה לך בתפנוקין עילאין וכו**'". ולכן יאמר נא: "**מי שהיה ראשו ורובו בסוכה**" - כי בזה ידמה הרמז ליעקב כאשר יעלה בסוכה העליונה. אמנם "**שולחנו מחוץ לסוכה ואכל כמי שאכל חוץ לסוכה**" לפי כי למעלה יעקב נכנס שם. ו'שולחנו' היא אשתו עמו. והאכילה היא שם. וכדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ו (ח"ג רנו, א) וזה לשונו: "**סוכה דאיהי אימא עילאה לסככא עלייהו כאימא על בנין. ובגין שבע ספיראן אמר קרא כי בסוכות הושבתי את בני ישראל - בשבעה ענני כבוד. סוכה איתי באות ו'. בסכת - חסר ו'. דאתמר בה בסכת תשבו שבעה ימים וכו'. אבל סוכה באות ו' איהו רזא דתרין בנין יהו"ה אדנ"י. והכי סליק סוכה כחושבן יאהדו"נהי וכו**'".

הנה מבואר הדבר מן המאמר כי צריך להיות השני מדות זכר ונקבה יחדיו בתוך סוכה העליונה. ולכן כאשר אדם זה הגשמי היה "**ראשו ורובו בתוך הסוכה**" - הנה בזה נמצא העדר, כי למעלה לא כן הוא, אלא כולו נכנס לתוך הסוכה (היא אימא). ועוד כי "**שולחנו היה חוץ לסוכה**" שמורה על היות סוכת דוד הנקרא 'שולחן' מחוץ לסוכה העליונה. והא נמי ליתי. לפי כי שניהם כאחד עולים כנזכר. ועוד "**שאכל**" - והא נמי ליתי. כי האכילה הוא בסוד "**אכלו רעים לעילא**".

וזה יהיה פירוש המאמר פרשת ויקרא ונוסף עוד פרשת פנחס דף רמ"ה (ח"ג רמה, א) וזה לשונו: "**שאלתא שאילו, עלמא דאתי לית ביה אכילה ושתיה, והא כתיב באתי לגני אחותי כלה אכלתי יערי וכו**'. **מאן דלית ביה אכילה ושתיה איהו אמר אכלתי יערי וכו' שתיתי ייני וכו**'?! **אמר רבי שמעון כמה חביבו חבב הקב"ה לכנסת ישראל ומסגיאו דרחימו דרחים לה שני עובדוי ממה דאיהו עביד. ואף על גב דלאו אורחוי במיכלא ומשתייא - בגין רחימותה אכיל ושתה. הואיל ואתא לגבה - עביד רעותא. כלה עיילת לחופה ובעאת למיכל - לית דין דייכול חתנה בהדה אף על גב דלאו אורחיה למעבד הכי. הדא הוא דכתיב באתי לגני אחותי כלה - הואיל ואתינא לגבה ולמיעל בהדה לחופה - אכלתי יערי עם דבשי וכו**'. **וילפינן מדוד דזמין לקוב"ה ושני עובדוי ממה דאורחוי דקוב"ה וקוב"ה קביל ועביד רעותיה. זמין למלכא ולמטרוניתא בהדיה. הדא הוא דכתיב קומה ה' למנוחתיך אתה וארון עוזך. מלכא ומטרוניתא כחדא דלא**

לאתפרשא לון, שני מאנין ושני עובדין דמלכא הדא הוא דכתיב כהניך ילבשו צדק וגו'. לוויך מיבעי ליה דהא רנה וזמרה בלואי נינהו? ואיהו שני ואמר "וחסידיך" דאינון מסטרא דימינא. א"ל קוב"ה: דוד לאו אורח דילי הכי. אמר דוד "בעבור דוד עבדך וכו'"". וראוי להבין מהו ששאל עולם הבא אין בו לא אכילה וכו' ואיך כתיב "**אכלתי יערי**" - כי אין זו שאלה כלל. שהרי האומר אכלתי יערי הוא החתן כדלקמן ועולם הבא היא אמו. ומאי קושיא? ועוד איכא למפרך בלשון עצמו מ"ש "**מאן דלית ביה אכילה ושתיה איהו אמר אכלתי יערי**" - מחילה מכבודו כי עולם הבא שהוא בינה אינו האומר זה "**אכלתי יערי**" אלא תפארת ישראל הוא המדבר, ואם כן בטלה כל הדרשה! וכי תימא כי עיקר השאלה הוא על המקום, לא על המדבר, והכי קאמר: מאחר כי עולם הבא אין בו אכילה ושתיה אם כן איך יאמר העולה שם (שהוא תפארת ישראל) "אכלתי יערי וכו'"? אם כונת השאלה זו היא - אם כן לא השיב כלום ר' שמעון ע"ה כמ"ש "**כמה חביבו חבב קוב"ה לכנסת ישראל וכו' ואע"ג דלאו אורחוי במיכלא ומשתייא בגין רחימותא אכיל ושתה**" -- והרי אינו כן שהרי הנחנו כי לפי שעלה למעלה אינו אוכל ושותה. אמנם כאשר הוא במקומו אוכל ושותה. ועוד קשה כי למה המקשה הקשה ממה שאמר הכתוב "**אכלתי יערי וכו'**", כי מזה אין כאן קושיא שהרי אמרנו כי המדבר אכלתי יערי וכו' הוא תפארת ישראל ואין להקשות ממנו לעולם הבא כי שם ודאי אין אכילה וכו'? אלא אי קשיא הא קשיא ממ"ש "**אכלו רעים**" כי זה מדבר בעולם הבא שנקראו 'רעים' כדאיתא פרשת ויקרא "**אכלו רעים - לעילא**". אם כן למה לא הקשה מזה? (ובזה איפשר להשיב כי מה שאמר הכתוב "**אכלו רעים**" אין זה מדבר בחכמה ובינה אלא כמאן דאמר פרשת ויקרא דף ר' (ח"ג ר, א) וזה לשונו: "**רבי יהודה אמר אכלו רעים וכו' אלין כל מאריהון דיבבא ויללא דאתבסמו כולהו ואתברכו כחדא דהא מסעודתא דמלכא מתהניין כולא**", עכ"ל. הנה הדבר מבואר כי לכן לא הקשה ממ"ש "**אכלו רעים**". אמנם נחזור ונקשי לר' שמעון ע"ה כי הוא אמר שם פרשת ויקרא "**אכלו רעים - לעילא**", וכאשר שאילתא שאילו עולם הבא אין בו אכילה ושתיה היה לו להשיב אנכי הרואה כי יש שם אכילה ושתיה ולדידי לא תקשו לי כלום. ולמה לא אמר כך? ועוד קשה לר' שמעון כי לפי דבריו שאמר "**שני עובדוי. אף על גב דלא אורחוי דמיכלא ומשתייא וכו**'" כנראה דסביר ליה כי כן האמת, והוא אמר הפך מזה בכמה מקוות בפרט במאמר הנזכר שם "**נאמר אכלו רעים לעילא, שתו ושכרו דודים לתתא**", ושם נאמר "**מאן אינון לעילא ומאן אינון לתתא**?" ופירש "**דאינון תתאי דבעיין שקיו**". והקושיות רבו. ובפרט קשה להלום מ"ש "**כהניך ילבשו צדק וכו**'" - מהו השינוי? והדקדוקים כולם יתבאר בעזרת השם הולך ודבר.

והנה בתחילה אשיב על דברי הרשב"י ע"ה מה היא סברתו באותו המאמר של פרשת ויקרא שאינו חולק עם מאמר זה. ולהבין הענין צריך להעיר על ספק אחר אשר נמצא שם כמ"ש רבי אלעזר "**מאן אינון לעילא ומאן אינון לתתא**?" -- היתכן שנאמין כי רבי אלעזר עדיין אינו יודע מי הם העליונים ומי הם התחתונים? ומלכות הם תחתונים. ומה שאל "**מאן אינון וכו**'"? ועוד ראוי לתמוה על דברי ר' שמעון שאמר ליה[29] "**יאות שאלת**" - כנראה כי דבר של חכמה שאל. ולא ראינו דבר של חכמה בזה כנראה לעיני בשר.

אמנם להיות רבי אלעזר חכם עדיף מנביא - לכן שאל בדרך שאלה "**מאן אינון לעילא וכו**'", מפני כי הוקשה לו בדברי אביו ז"ל מ"ש "**אכלו רעים - לעילא**" הקושיא עצמה ששאלו במתיבתא עילאה - והרי העולם הבא אין בו אכילה ושתיה וכו'. ואביו פירש "**אכלו רעים - לעילא**" - דמשמע כי יש שם בעולם הבא אכילה ושתיה. דבר קשה לומר שחילק ר' שמעון ע"ה על דברי חז"ל שהם מוסכמים. ולפי כי נהג בדרך כבוד שאל בתחילה בדרך שאלה "מאן אינון לעילא וכו'?" לדעת מה בפיו של אביו זלה"ה. ולכן הרשב"י בראות כוונת רבי אלעזר בשאלה זו כי לא רצה לעשות בדרך קושיא לומר "והלא אמרו חז"ל עולם הבא אין בו אכילה ושתיה וכיצד אתה אומר אכלו רעים לעילא?!" -- לכן שמח לבו ואמר לו "**יאות שאלת**". והשיב לדבריו דבר חדש כי הכל אמת ואינו חולק על חכמים ז"ל. והכי קאמר: "**תא חזי באינון עילאי כתיב בהו אכילה בלא שתיה. מאי טעמא**? **מאן דאית ליה גרבי דחמרא, אכילה בעיא וכו**'".

והנה צריך אתה לדעת הקדמה אחת, היא תועיל לכמה מקומות מן הזוהר. והוא כי הנה כמו שחכמה ובינה עליונים שהם נקראים 'אבא ואימא' נאמר עליהם בכינוי "**רעים דלא מתפרשן וכחדא יתבין, כחדא שריין**" -- כך הוא ממש בסוד זעיר אנפין כי חכמה ובינה שבו הם נקראים "[**רעים**][30] **דלא מתפרשן כחדא יתבין כחדא שריין**" מפני כי הם בסוד 'מוחין' ואין שייך בהם חילוק. ומבשרי אחזה כי המוחין שבראש האדם אינם נחלקים על יסוד מוסד. זה בא פירוש המאמר מה שאמר הרשב"י עליו השלום "**אכלו רעים - לעילא, שתו ושכרו דודים - לתתא**".

אמנם רבי אלעזר כאשר שאל "**מאן אינון לעילא וכו**'" - אז פירש הרשב"י ע"ה ואמר "**אתר עילאה דאינון באחדותא בחדוותא דלא מתפרשאן לעלמין אלין אקרון רעים**". כלומר אתר עילאה שבזעיר אנפין עצמו יש מקום עליון שהם חכמה ובינה שבו, ויש נטיען דבעיין לאשתקייא. אמנם לענין אבא ואימא עילאין לא יצדק לומר בהם 'אתר

[29] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס כתוב 'שאמר לא יאות שאלת' - ויקיעורך

[30] המילה 'רעים' לא מופיע בדפוס. ושוב כאן הוספתי על פי סברתי בהיות כי ידוע גריעות איכות מהדורת דפוס זו - ויקיעורך

עילאה' לפי כי לעולם הם בהשואה אחת. אבל זעיר אנפין יצדק לומר כי כך מפני כי פעמים הראש שלו למטה בזמן הבחרות כמו שנדמה על הים. אמנם כאשר עולה לזקנה - אז בחינות הללו נקראים 'אתר עילאה' והם לא מתפרשן לעלמין. ולכן אמר "**הדא הוא דכתיב ונהר יוצא מעדן**" כי יצדק מה שאמר "**יוצא**" לפי שלעולם אינו פוסק. ושאר המאמר מובן מעצמו.

ועתה אשוב לבאר מאמר שבפרשת פנחס. "**שאלה שאילו עולם הבא אין בו אכילה ושתיה**". והשיב הרשב"י ע"ה כי אמת הדבר שהרי כך הסכים הוא עצמו במאמר ויקרא שפירש "**אכלו רעים לעילא**" היינו כח"ב דזעיר אנפין לפי דסבירא ליה כדרבנן כי עולם הבא אין בו אכילה ושתיה. ומה שאמר "**אכלו רעים לעילא**" - היינו כח"ב[31] דזעיר אנפין כאמור. ולכן על יסוד מוסד זה הוא אמר "**באתי לגני - דא גן עדן דלעילא**". ולפי כי אין שם ענין אכילה לכן אמר אל תחושי לזה אחותי כלה שהרי אכלתי יערי וכו' מתחילה. ולכן אכלו רעים מכאן ואילך שתו ושכרו דודים.

ועתה כאשר השיב הרשב"י ע"ה "**כמה חביבו חבב קוב"ה לכנסת ישראל וכו'**, **ואף על גב דלאו אורחוי במיכלא ומשתיא**" - כלומר כאשר הוא לעילא בגן עדן עליון היא אמו. האמנם בגין רחימותא אכיל ושתה הואיל ואתי לגבה עביד רעותא. והענין כאשר יורד למטה בעולם הבריאה. וז"ש "**כלה עיילת לחופה וכו**'" - כי הנה סוד החופה הוא בבריאה כדאיתא בזוהר פרשת תרומה דף קס"ד (ח"ב קסד, א) וזה לשונו: "**עצי שטים עומדים וכתיב שרפים עומדים - אלין קיימין בתיקוני דכלה וסחרן סחרנא דחופה למשרי בההוא חופה רוח עילאה כגוונא דכלה לתתא וכו**'". ולכן אמר "**כלה עיילת לחופה**" בבריאה. "**ובעת למיכל**" - כי זה הוא מה שאמרו חז"ל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה וכו' (מאמר). "**לית דין דייכול חתנה בהדה אף על גב דלאו אורחיה למעבד הכי הדא הוא דכתיב באתי לגני**" - ר"ל לגני זה הוא עולם הבריאה. ואין זה כפירוש הנזכר פרשת ויקרא "**לגני - דא גן עדן דלעילא**". אלא "**לגני**" היינו גן עדן למטה, הוא סוד מה שאמר רבי פנחס ע"ה פרשת פנחס "**חמש גנים איתי ליה לקוב"ה וכו**'".

"**ווילפינן מדוד דזמין לקוב"ה ושני עובדוי ממה דאורחוי דקוב"ה שני עובדין דמלכא הה"ד כהניך ילבשו צדק וכו**'" - והנה סוד הדבר כי הקושיא שאמר "**לווייך מיבעי ליה**" - יש להבין ומה בכך? וכי אם הכהנים מלבושים לצדק ומרננים החסידים מה בכך עד שהקשה לווייך מבעי ליה. ועוד אם הדבר יש בו צורך להיות עושים אותו הלויים - איך יאמר דהעולם הבא בעבוד דוד עבדך ולדידך מי ניחא.

[31] כתר חכמה בינה

אמנם הענין הוא כי מה שהקשה הרשב"י "**לוייך ילבשו צדק מבעי ליה וכו**'" - הענין הוא לפי כי לעולם צריך התעוררות לצורך הזווג וזה נעשה על ידי הלויים מפני כי הם מסטרא דגבורה כנודע. ולכן הם המעוררים למדת צדק לצורך הזווג שנאמר "**שמאלו תחת לראשי**" בתחילה. ולכן הקשה "**לוייך מבעי ליה**" דהא צדק מסטרא דלואי ששורשם ממדת הגבורה. וקושיא זו שייך נמי במה שאמר "**וחסידיך ירננו**" לפי שהרנה הוא ללויים, ולכן חזר ואמר דוד "**בעבור דוד עבדך וכו' תיקונא דאנא תקינית לא תשני ליה**", דמאחר שהכהן הוא שושבינא דמטרוניתא (כדאיתא בזוהר ובתיקונים), ופירוש הענין כי על ידי העבודה שעושה מעורר הימין לאחוז במדה זו להעלות אותה למעלה, ואחר כך בא סוד התעוררות מצד השמאל. ועוד יש בו סוד לפי כי הכהן הוא המונע הדינים כדאיתא בזוהר בפסוק "**ואל זועם בכל יום**", כי בכל יום משכים אברהם בבקר בסוד **אל** זה וזועם למאריהון דדינים שאלמלא כן לא היה העולם מתקיים. ולאחר כי יתפרדו כל פועלי און ועולה הכלה למעלה - אז מתעורר השמאל. ולכן אמר דוד ע"ה "**תיקונא דאנא תקינת**", שהתיקון הוא "**בפרוח רשעים**" להדבק במדה שלו צריך "**להשמידם עדי עד**" (תהלים, צב). ואחר כך "**ואתה מרום**" - היא עולה למעלה.

א"ל דוד הואיל וזמינת לי למטה אית לי למעבד רעותך ולא רעותי - כי לעולם כאשר מדה זו עלתה למעלה חזר הענין לכמו שהוא תמיד. וכן בנדון של האכילה. כאשר הוא למטה עם הכלה בחופה אכיל ושתי, וכאשר חוזר למקומו למעלה לא אכיל ולא שתי. ולכן סיים בה הכי "**באתריה לא אכיל ולא שתי**" - כלומר כאשר הוא בעולם העליון אצל אימא עילאה כי שם ביתו הרמתה - לא אכיל ולא שתי לפי כי עולם הבא אין בו אכילה ושתיה. אבל באתרה דילה - הוא עולם הנקבה, עולם הבריאה, אכיל ושתי. "**הדא הוא דכתיב באתי לגני**" - כלומר ואין פירוש "**באתי לגני**" גן עדן עליון כאשר פירש פרשת ויקרא שפירש דא גן עדן עילאה.

ושאר המאמר מובן על דרך זה.

ויש דרך עמדי אחרת - אין להאריך כאן באופן כי הנה העולה מכל זה הוא כי תפארת ישראל הוא החתן כאשר עולה למעלה בסוד הסוכה העליונה (היא אמו) אז שניהם עולים כאחד כדאיתא בזוהר כי **סוכה** מלא באות **ו** הוא סוד חתן וכלה. לפי כי סוכה בגימטריא הוא עולה צ"א כמנין יאהדו"נהי. ושניהם עולים למעלה. ולכן כאשר אדם זה "**ראשו ורובו בתוך הסוכה**" מורה הפך מן האמור.

ואמנם ענין זה שייך נמי בזמן שתפארת ישראל עולה הוא לבדו. מה שאין כן בזמן זה. ואמנם כאשר "**שולחנו חוץ מן הסוכה**" שמורה העדר למעלה, ונוסף עוד "**שאכל הרי**

זה כמו שאכל חוץ לסוכה אפילו היא סוכה גדולה" - כלומר כי דבר זה שייך נמי בסוכה קטנה, הוא בסוד המדה האחרונה, סוכת דוד הנופל. כי גם החתן תפארת ישראל אוכל עמה. והצדיק נכנס ליישב שם כל שבעה שנאמר "**בסכת תשבו שבעת ימים**" ומלת "**בסכת**" חסר שמורה על סוכת דוד כאמור.

ולכן כאשר "**שולחנו חוץ לסוכה זו שאכל כאילו אכל חוץ לסוכה**", ודבר זה העדר גדול דמאחר כי האכילה הוא כינוי אל הזווג (שנאמר "**אכלה ומחתה פיה**"), נמצא שהוא מורה פירוד למעלה חלילה. ולכן יחשב כאילו אכל חוץ לסוכה "**גזרה שמא ימשך אחר שולחנו**" וימצא כי שניהם חתן וכלה מבחוץ כאמור.

אמנם 'סוכה גדולה וקטנה' שייך נמי בסוכת דוד. והנה כאשר היא 'קטנה', סוד מה שאמרו חז"ל בפסוק "**צדיקים ישכנו**" כי עמדו שבעה דורות וסלקו השכינה למעלה, חטא אדם - נסתלק רקיע אחד וכו', עמדו שבעה צדיקים והורידו אותה לארץ. כי סוד הענין בשבע מדות שלה שנתפשטה בהם. ולכן נקרא "**סוכה קטנה**" על דרך מה שפירש בזוהר בפסוק "**עיר קטנה**" שמדבר על מדה זו בזמן שהיא קטנה. כמו כן הוא סוכה זו. ואחר נעשית 'גדולה' עד מקום שנאמר "**אשת חיל עטרת בעלה**".

ולכן אדם זה שהיה "**ראשו ורובו בתוך הסוכה ושולחנו חוץ לסוכה**" מתחילה לא יפה עשה שנאמר "**זה השולחן אשר לפני ה'**", והוא הוציא אותו 'לחוץ'. ונוסף עוד "**שאכל חוץ לסוכה**" שגרם כי האכילה עליונה תהיה מחוץ לסוכה. לכן יחשב לו "**כאילו לא אכל בסוכה גזרה שמא ימשך אחר שולחנו**", וייחוד זה הוא הנעשה בחול למטה ואין ראוי לעשות כן.

סימן תרלה

פירוש ראשון

אף על גב שכבר נתבאר למעלה שהקפידה הכתוב על מעשה הסוכה כי יהיה דבר חדש שנאמר "**חג הסוכות תעשה לך**" ודרשו חז"ל "**תעשה ולא מן העשוי**" -- עתה יאמר כי "**סוכה אף על פי שלא נעשית לשם מצוה כשרה**", להיות כי כך דרש ר' אלעזר בן עזריה "**לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה ואף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה**".

ולכן יאמר נא "**סוכה אף על פי שלא נעשית לשמה כשרה**" דהיינו כי זה האדם לא היה מתכוין בעשותו אחת מכל מצות ה' להשלים את נפשו. כי כשם שבשעת מעשה המצוה צריך האדם להתכוין להשלים מצות ה' אשר צוה, וכן צריך לכוין להשלים נפשו לפי

כי כאשר נשלם נפש האדם על ידי המצות אז חוזר השלימות ופנה למעלה. ובזה תבין עיקר הדבר מה שאמרו חז"ל "**כל הקורא קריאת שמע ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו עשאוני כביכול**". ולכן התבונן בזה כי להיות הנפש חלק אלוה מלמעלה - לכן על ידי שמשלים נשמתו נמצא השורש שלה למעלה מתוקן.

ובזה תבין כי בכל ענין דרשה שהיה אומר אחד מן החברים אומרים לא "**זכאה חולקך**". ומי לא ידע כי הצדיק ולומד בתורה אשרהו? אלא כי יאמרו על עיקר זה, להיות כי כל הנשמות הם נשרשים למעלה באדם העליון, וכפי המעשה אשר יעשה האדם או בלימוד התורה כך נשלם השורש שלו למעלה ומאיר ביותר. כדרך שאמרו חז"ל בענן השבט שהיה עושה מצוה אצלו מאיר וכאשר לא טוב עשה אבנו היתה מכהה את אורה (מאמר). כך הוא למעלה. כפי המצוה או כפי הלימוד אשר ילמד האדם כך מאיר שורש נשמתו למעלה. ולכן כאשר היה אומר דברים מחודשים, וביותר שהם על דרך האמת, לכן היו אומרים לו "**זכאה חולקך**" - אשרי החלק שלך למעלה כמה הוא מאיר עתה באדם העליון.

ולכן נתחייב מזה כי כאשר האדם יעשה מצוה שלא כתקנה אינו נתקן בנפשו מכל שכן למעלה, ואינו יכול לעשות לו סוכה הרוחנית, מכל מקום היא "**כשרה**" ונחשב לו כאילו עשאה לשמה. "**והוא שתהיה עשויה לצל**" לפחות כי לכן יהיה צל ראשו להציל לו מרעתו כאשר בצל שדי הוא יתלונן. והיינו מה שאמר הכתוב "**החכם עיניו בראשו וכו**'" - ירצה כי החכם הנלבב, עיקר עיניו ומעייניו, "**בראשו**", בעיקר שלו בשורשו שהוא צל על ראשו לתקן אותו. אמנם "**והכסיל**" לפי שהוא נשרש בקליפה מפני מעשיו, לכן "**בחשך הולך**".

ובזה תבין המאמר שנתבאר בהלכות פסח מה שאמרו חז"ל כל אדם יש לו שני חלקים; חלק בגהינם וחלק בגן עדן (מאמר). עיקר הדבר כך הוא: כי כל אדם יש לו שני חלקים, חלק אחד בגן עדן - הוא כינוי אל הקדושה על דרך מה שאמרו חז"ל "**וירח את ריח בגדיו**" שנכנס עמו גן עדן שהוא כינוי אל השכינה. כך בזה. וחלק בגהינם הוא כינוי לקליפה. וזה החלק בוא מצד הגוף. והרשע על ידי מעשיו נוטל חלקו וחלק חבירו בגהינם שהוא בקליפה. נמצא שנאבד מן הקדושה ותשכון עליו עננה של הקליפה. ולכן "**הכסיל בחשך הולך**" כנזכר.

ולכן צריך כי סוכה זו אשר יעשה האדם - "**אף על גב שלא נעשית לשם מצוה כשרה ובלבד שתהיה עשויה לצל**", בצל שדי יתלונן. "**כגון סוכת גוים נשים וכו**'". וראוי להתרמז אל האדם בענין שבעה סוכות הללו שהם עושים לצל ולא לצניעות בלבד. והנה

עיקר הדבר כי צל זה הוא הצלם אשר הוא על ראש האדם כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רכ"ה (ח"ג רכה, א) וזה לשונו: "**וסוכה תהיה לצל יומם, דאתמר בה בצל שדי יתלונן, ולא בצל הדיוט דאגין על גופא משמשא אלא צל לאגנא על נשמתא. בצלו חמדתי וישבתי - אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים, צל עם ם איהו צלם דאתמר ביה "אך בצלם יתהלך איש וכו**"'".

והנה שבעה סוכות הללו הם **צל** ולא יהיה לכם **צלם** כי הנה סוכת גוים - שם נאמר "**סר צלם מעליהם**", דהיינו לומר כי אין להם רק **צל** ולא **צלם**. משמע אותיות **צלם** כי אין להם לפי שהוא מן הקליפה שנאמר בה "**וחסרון לא יוכל להמנות**". וכן "**סוכת נשים**" אין בה **צלם** רק צל בלבד. וכן כולם. מכל מקום מאחר כי נמצא להם צל "**כשרה**" כי האדם על ידי מעשיו יכול לתקן הדבר לפי כי הנה נתבאר למעלה כי האדם הוא כלול מכל העולמות; בחינת נפש מעולם העשיה, רוח מעולם היצירה, נשמה מעולם הבריאה. ולכן נמצא כח בו לתקן כל **צל** מאלו ולעשות אותם **צלם** קדוש להציל לו מרעתו כנזכר. "**אבל סוכה שנעשית מאליה פסולה לפי שלא נעשית לצל**". וכיצא ימצא? "**כגון החוטט בגדיש ועשהו סוכה אינה סוכה**" לפי שהגדיש אינם מצות גמורות, כמו שהגדיש עדיין לא נגמר מלאכתו כך עשה מצות גלומות. וחז"ל ז"ל אמרו "**לא עם הארץ חסיד**". וז"ש "**שהרי לא עומד אותו גדיש לצל**" שהרי לא נשלם המצוה להגן עליו להיות צל על ראשו. "**לפיכך אם עשה בתחילה כשנתן שם הגדיש**" בזמן שעשה המצוה עשה "**חלל טפח**" שרצה לומר כבר העמיק בענין בחזקת היד בכל דעתו, "**במשך שבע**" - באמצעות שבע מצות שניתנו מתחילה לבני נח אף על גב כי חוזר הקב"ה ופירש אותם לישראל, "**וחטט בה אחר כך**" עוד הוסיף לחטט אחר ידיעת המצוה, "**והשלימה לעשרה**" - כלומר השלים המצוה בע** עשרה דברות שנאמרו מפי הגבורה כך היה בכונתו בתשלום המצות. "**כשרה שהרי נעשית סכך שלה לצל**", והיא בערך המצות הגדולות שנעשה בהם הסכך של הסוכה כנ"ל.

"**ואם הגדיש גדול**" - הוא המצוה זו היא גדולה בכל חלקיה הצריכים לה, "**ולא הניח שם חלל אלא טפח**" כי לא העמיק הרחיב בהכנת המעשה, אמנם אחר כך שוב העמיק "**וחקק בה הרבה ועשה בה סוכה גדולה**", "**אינה כשרה כולה**" להגן עליו "**על ידי משך שבעה שהיה מתחילה**".

"**ואם חקק משני צדדין ארבע אמות יותר על השבעה**", דהיינו כי על ידי מה שחקק והבין בענין מעשה המצות מה מעשיה והנצרך לעשות בשעת מעשה, והבין זה על ידי "**ארבע אמות**" של הלכה. וזה "**יותר על השבעה**" - נוסף על הידיעה של שבע מצות

הנזכר, "**אף השבעה פסולה**" מלהגן עליו. וכבר נתבאר לעיל. "**דסכך פסולה פוסל מן הצד בארבע אמות**".

פירוש שני לצד עילאה

וכאשר נשוב להבין מה ענין זה למעלה מה ענין סוכות הללו, וכך היה אומר:

"**סוכה אף על פי שעשאה שלא לשם סוכה כשרה**" - דאף על גב כי לתיקון סוכת דוד הנופלת צריך לתמכה ולסעדה בכונה גמורה כמו שאמר הכתוב "**סמכוני באשישות**", כי כך אמרה לישראל בנהא סמכוני מנפילה זו. "**אף על פי שלא נעשית לשם מצוה כשרה**" - הוא הדבר הנזכר בזוהר פרשת תרומה דף קל"ד (ח"ב קלד, א) הובא למעלה, וזה לשונו: "**בשעתא דאיהי אתת בעולמתהא ובעאת לאתפרשא מסטרא אחרא, אתת כמאן דמזדמנת למחמי ביקרא דמלכא ולא יתיר. והכי מכרזי דיזדמנון למחמי ביקרא דמלכא. כדין סטרא אחרא לא ניחא ליה למחמי ואתפרש מינה, כמה דאת אמר צאינה וראינה בנות ציון - כמה דאת אמר במל שלמה פוקו למחמי. כיון(?) דאתת כל עולמתהא עיילין לה לחופה בלחישו ברזא בהדי מלכא. דאלמלא לאו הכי לא יתפרש מינה ההוא סטרא אחרא ויתערבב חדוותא וכו**'".

הנה מבואר מדברי המאמר כי לא מדעת נעשה הייחוד של סוכ תדוד שהרי בתחילה מכריזין "צאינה וראינה בנות ציון" כדי שיחשבו שהכונה לתת להם רשות שיבאו לראות. אבל אין כונתם לייחד הכלה עם דודה. אם כן הנה למדנו מזה כי סוכת דוד "**אינה נעשית לשם מצוה**", היינו מצות עונה. "**ואף על פי כן כשרה**" שהרי שמשהא עיילין לה לחופה אחר כך.

"**והוא שתהיה עשויה לצל**" לפי כי כן נמי למעלה סוכת דוד נבנית ונעשית לצל. כי כן הצדיק מסתופף בצל שלה. "**כגון סוכת גוים**" - לפי כי גם את זה לעומת זה עשה האלהים. והנה גם סטרא אחרא שהם 'גוים' יש להם סוכה כי כך אמרו חז"ל "**לא נבנית צור אלא מחרבנה של ירושלים**". ונמצא כי הסוכה של גויים היא עצמה מסוכת דוד הנופלת כי חוזרת לעלות למקומה למעלה. ולכן היא כשרה.

"**וכן סוכת נשים**" - כי הנה כל העולמות מן האצילות ולמטה כולם הם נקראים 'עלמא דנוקבא'. ולכן הסוכה אשר נעשית למטה היא כשרה כי הנה נתבאר בתיקונים בפסוק "**כי עוף השמים - דא מטטרון דמתייחדן צדיק וצדק על ידוי ביומין דחול**". וכדאיתא בזוהר בענין שליחות אליעזר להביא את רבקה. וכן בפסוק "**טוב ילד מסכן - דא מט"ט חכם דאתכליל ביה חכמה תתאה**" בסוד "**כי שמי בקרבו**". ולכן סוכת נשים כשרה. "**וכן הנעשית לבהמה**" הרבוצה על אלף הרים. וכן כולם.

"**אבל סוכה שנעשית מאליה כגון החוטט בגדיש**" - והנה הרמז בזה כי גדיש הוא בסוד מט"טרון שעולה בגימטריא די"ש, נשאר אות ג' לרמוז כי חכמת שלמה גמלתהו טוב. "**והחוטט בו**" באותיות ט"ט שבתוכו שעולה י"ז בגימטריא טוב, סוד "**אמרו צדיק כי טוב**", כך יעשה בה לעשות שם סוכה לתקן סוכת דוד להכין אותה ולחבר אותה עם הצדיק כי טוב בסוד היבום הנעשה על ידי מט"ט כמו שנתבאר אצלי מ"ש בפרקי ר' אליעזר "**אמר מט"ט תופר מנעלים הייתי ועל כל תפירה ותפירה הייתי מייחד שמו של הקב"ה**". ולכן במדה זו שלם לו הקב"ה והעלהו למעלה והוא תופר שם המנעל של החליצה. ואמנם גם היבום נעשה על ידו לפי שהיה מייחד שמו של הקב"ה כאמור.

אמנם העושה באופן זה וחוטט לעשות ולתקן סוכה שם, אף על גב כי נעשה הייחוד, "**אינה סוכה**", וצריך להעלות אותה למעלה לפי כי ייחוד זה הוא הנעשה בחול כדאיתא בתיקונים בפסוק "**כי עוף השמים - דא מט"ט וכו'**", ועל ידו מתייחדין צדיק וצדק ביומין דחול, אבל הסוכה צריך להיות בעולם העליון כאמור.

והסיבה "**לפי כי גדיש זה לא עומד לצל**" - כלומר דאע"ג כי ידענו כי מט"ט יש בו צל (כדאיתא בזוהר בפסוק "**כעבד ישאף צל**" - עבד זה מט"ט) - מכל מקום אינו עשוי רק להגין ואינו עומד לצל, היינו סוד מה שאמרו חז"ל "**שמענו יש כנפים לארץ שנאמר מכנף הארץ וכו'. כנפים לחיות - וקול כנפי החיות וכו'. גדולים בעלי גמילות חסדים ובעלי מצות שאינם חסים אלא בצל מי שאמר והיה העולם שנאמר ובני אדם בצל כנפיך יחסיון**".

"**לפיכך אם עשה בתחילה**" כשעשאה כמו "**חלל טפח**" בסוד "**במחוקק במשענותם**", "**במשך שבע**" מדות שממשיך מהם ונותן לה שבע ברכות לשם סוכת שלום, "**וחטט בה אחר כך**" בייחוד עליון "**להשלימה לעשר**" מדות, "**כשרה שהרי נעשה סכך שלה לצל**" להסתופף הצדיק שם.

"**ואם הגדיש גדול**" - הוא מט"ט שהוא בסוד "**זקן ביתו**". "**ולא הניח אלא חלל טפח במשך ז'**" מדות, "**ושוב חקק בה הרבה ועשה בה סוכה גדולה**" - שגדלה שם חכמת שלמה. "**אינה כשרה כולה במשך ז' שהניח בתחילה**", רק היא צריכה לעלות למעלה.

"**ואם חקק במדה זו משני צדדים ד' אמות יותר על השבעה, אף השבעה פסולה**" לפי כי המדה זו נשתבחה שהיא בתולה ואיש לא ידעה כדרך בנות עכו"ם שמשמרות ערותן ומפקירות עצמן ממקום אחר. ולכן כאשר חקק בסוכה זו משני מקומות מורה כי מדה זו ח"ו נפגמה משני מקומות הנזכר. ולכן "**גם השבעה שלה פסולה דסכך פסול פוסל מן**

הצד ד' אמות" שהרי מאחר שהי' בסוד צורת **ד** לרמוז שעומדת בסוד תנה"י של הזכר, והגיע בה ענין העדר זה מורה פגם. ולכן גם בגשמי סוכה זו פסולה בד' אמות כדאמרן.

סימן תרלו

פירוש ראשון

הנה נתבאר למעלה כי ענין הסוכה אשר יעשה האדם לטוב לו ולהגין עליו הוא על ידי מעשה המצות. ולכן בא הצווי "**חג הסוכות תעשה לך**" מצוה. ואמרו חז"ל "**תעשה ולא מן העשוי**" כי ישראל נמשלו ליונה, מה יונה בכל חדש מחדשת לה גורן כך ישראל מחדשים מצות ומעשים טובים. אמנם מכל מקום "**סוכה ישנה**" שכבר תיקן אותה האדם על ידי מעשיו כי זה הוא מורה על אותו החלק אשר לו בגן עדן כמו שאמרו חז"ל "**כל אחד יש לו חלק אחד בגן עדן וחלק בגיהנם. זכה - נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן**". ולכן כדי לזכות לחלק של חבירו חייבה התורה "**תעשה לך**" מחדש, "**ולא מן העשוי**" שהוא מורה על החלק שיש לו מתחילה.

אמנם לענין אותו החלק שהוא שלו דהיינו הדמיון אל סוכה ישנה - לפי שכבר הוא שלו מיום היותו בעולם. "**דהיינו**" שנתן דעתו עליה "**ועשאה**" ותיקנה "**קודם שיכנסו ל' יום שלפני החג כשרה**" להציל לו מרעתו כי המצוה מגינה עליו. "**ובלבד שיחדש בה דבר**" עתה בגופה מצוה אחת מחדש שיהיה לשם החג. "**ואפילו בטפח על טפח**" - היינו מצוה הנעשית ביד וכאשר שנה עליה נקראת 'טפח על טפח'. וזה מספיק אם הוסיף זה "**במקום אחד**[32] **מן הסוכה**" שהרי נתבאר למעלה כי הסוכה היינו הסכך נעשה על ידי מצות החמורות, ולכן מספיק במצוה קלה.

"**ואם החידוש הוא על פני כולה**" - כי זה יהיה על ידי מצוה חמורה כאמור - זה מספיק "**אפילו כל דהוא**", ואינו צריך שיהיה טפח על טפח להיות שונה במצוה רק פעם אחת מספיק. "**ואם עשאה לשם חג**", תיקן סוכה זו, הוא החלק שלו כאמור. "**אפילו מתחילת השנה כשרה**" להגן עליו בלא חידוש כאמור.

"**יוצר כלי חרש**" - הנה נתבאר בהלכות פסח כי האנשים בני האדם הם נחלקים בכמה מינים; כלי כסף, כלי כל מתכות, כלי אבנים. והירוד והפחות שבכל מין האדם הוא נמשל אל כלי חרש לפי שהוא עם הארץ. כי אין לו תקנה אלא שבירתו טהרתו. ולפי כי הוא נרדף בלי חשך אחר רסן בטנו, כי כל המאכל הוא נהפך לטיט היון, חרש את חרשי אדמה -- ולכן יאמר נא:

[32] בדפוס כתוב 'אחר' - ויקיעורך

"**יוצר כלי חרש וכו**'" - הוא אדם זה שעליו נאמר "**וייצר ה' - שתי יצירות**". אחת לגבי החומר ואחת לגבי הצורה. וזה הוא מן היצירה של כלי חרש ההולך אחר החומר. אמנם "**יש לו שתי סוכות זו לפנים מזו**" - כאשר סוף סוף כל מה שהוא אוכל ונהנה בשבתות וימים טובים למצוה יחשב לו. וכענין ההוא שהוציא טבלא של כסף וכמה שלשלאות של כסף וכל מיני מגדים על השולחן. אמרו לו במה זכית לכך? אמר להם קצב הייתי וכל בהמה נאה הייתי אומר 'זו לשבת'. הנה נמצא כי עשה לו "**שתי סוכות**".

אמנם הם "**זו לפנים מזו**", כי האחת חול והשנית קדש כאמור. ולכן בא הדין בגשמי בסגנון זה "**שעשה קדרותיו בפנימית ומוכרם בחיצונית**". לכן הפנימית שהוא מה שעשה תמיד למלאת רסן בטנו בדרך קבע - "**אינו יוצא בה ידי סוכה כיון שהיא דירתו של כל השנה**", ורגיל בכך, "**אינו ניכר שדר בה עתה לשם מצוה**". אמנם "**החיצונה יוצא בה**" שהרי אינו דרכו כל השנה. ובענין הנמשך ירצה כי אינו רגיל לאכול כל השנה לשם מצוה זולת בשבתות ויום טובים שריבוי האכילה בהם הוא מצוה. ולכן בסוכה זו יוצא ידי חובתו ונדחה העון ממנו, חובה הוא, הנה זאת תורת האדם בענין מעשיו כאמור.

פירוש שני לצד מעלה

ולענין הנוגע למעלה ירצה כי על ידי מעשה האדם מתעורר השורש למעלה כאמור. ולכן יאמר: "**סוכה ישנה**", דהיינו "**שעשאה קודם החג וכו**'", כי הנה סוכת דוד הנופלת צריכה תיקון בכל יום ובכל שעה מחדש. שלכן נאמר "**חג הסוכות תעשה לך**" - לומר תעשה מן החדש ולא מן העשוי.

וכאשר נתבונן בענין זה מהו הרצון וכיצד יתכן זה הענין לעשות ולא מן העשוי, דאע"ג כי יש להבין כי הרצון לומר כי אינו מספיק תיקון סוכה זו במצות שעשה כבר ולא בלימוד של אתמול כי לא די שהוא מחוייב לחדש בכל יום ויום תורה שנאמר "**והגית בו יומם ולילה**" כמו שאמרו חז"ל "**ישראל נמשלו ליונה**" כמו שהיונה מחדשת לה גורן בכל חדש כך ישראל הם מחדשים תורה ומצות, ועל ידי כן מתחדשת גם כן סוכה זו הנופלת - אמת הדבר הזה. אמנם עוד צריך להעמיק בדבר לדעת מה יעשה ישראל לצורך תיקון סוכה זו.

ויש ב' דרכים בענין שבהם נאמר "**כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו**". האחד הוא ענין הבירור, כי צריך האדם בעשותו אחת מכל מצות ה' לכוין לברר נצוצות הקדושה אשר נשארו באותם מאנין תבירין. ולדעתי זה יהיה הרצון במה שאמרו חז"ל בפסוק "**זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצות. ספר תורה נאה, לולב נאה וכו' טלית**

נאה" (מאמר). שהתכלית הוא כדי לברר ולהוציא המחובר[33] שבאותם מאנין תבירין, מן הניצוצות של הקדושה. ובזה אבין מה טעם היו ישראל מקריבין בעלי מומין על גבי המזבח כי אין זה רחוק לומר כל כך היה בדעתן לומר דמאחר כי תכלית המעשה הוא יהיה כדי לברור הניצוצות הקדושות אשר נפלו באותם הכלים מאנין תבירין -- אם כן יותר טוב להקריב בעלי מומין כי בזה ימצא שאנחנו מתקנים כל הבעל חי לגמרי, אז טוב לו יותר ממה שנתקן ניצוץ אחד. ולכן אמר להם הקב"ה "**וכי תגישון פסח וחולה אין רע**" - אתם אומרים "אין רע", כלומר לא נשאר רע כלל שהנה נתקן הכל בבת אחד. ולכן יאמר "**הקריבהו נא לפחתיך וכו'**" (מלאכי, ג) כי כאשר אנו מתקנים הוא בבחינה הפנימית, אמנם החיצונית אין שם תיקון כלל. והוא דוגמא אל האדם. דאע"ג כי נפשו לא מטהורה היא מפני העון ימצא לה תיקון. אמנם הנמצא בו פגם באחד מאבריו שהוא ענין חיצון - אין לו תקנה. ולכן יאמר נא "**הקריבהו נא לפחתיך וכו'**". כי יש הפרש בין מומין שבסתר - יש להם תקנה. אמנם מומין שבגלוי אין להם תקנה עד לעתיד אחר התחיה כי אז בלע המות לנצח, וחרפת עמו יסיר. היא הערלה הנקראת 'חרפה' כמו שאמרו חז"ל.

והנה זה הוא ענין אחר שצריך לעשות על ידי מעשה המצות לתקן ולברר הטוב מאותם מאנין תבירין ואחר כך מעלה אותם למעלה לבנין סוכת דוד הנופלת, ועל ידי כן מתחדש מלמעלה אורות. כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רל"ט (ח"ג רלט, א) וזה לשונו: "**ר' יהודה פתח ואמר ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם וכו' - מהו "כל אשר יעשה"? אלא מקרא אחרא אשתמע. כתיב "עין לא ראתה וכו' יעשה למחכה לו". "עשית" מבעי ליה? אבל אתר עילאה הוא דנגיד ונפיק ואדליק בוצינין כלהו לכל עיבר ואקרי 'עולם הבא' ומיניה נפיק חד אילנא לאשתקיא וכו'. וההוא עולם הבא דנגיד ונפיק אתקין ליה להאי אילנא תדיר וכו' מעטר ליה בעטרין לא פסיק מבועי מיניה לעלם ולעלמי עלמין וכו'**".

הנה מבואר ממאמרים הללו כי בכל יום ויום ימצא אורות מחודשים על ידי מעשה המצות לצורך סוכה זו. אמנם יאמר נא: "**סוכה ישנה**", דהיינו שעשאה "**קודם שיכנסו ל' יום שלפני החג**" - היינו סוכת דוד הנופלת - אותה הנקודה עם המדות שלה הם היורדים בעולמות התחתונים ועתה הוא מעלה אותם למעלה לבנות הסוכה זו, והם מדות שלה שלכן נק' "**סוכה ישנה**" שעשאה ותקן אותה קודם ל' יום, דהיינו כי מזמן הבריאה שאמרה הירח לפני הקב"ה "**אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד**"

[33] לא ברור ואולי יש להגיה "המבורר" - ויקיעורך

וגזר עליה "**לכי ומעטי את עצמך**" - הנה נמצא ענין המיעוט ט"ו ימים וזמן המלוי ט"ו ימים. ואדם זה התחיל לתקן אותה "**שלשים יום**", דהיינו אפילו בזמן המיעוט.
"**כשרה ובלבד שיחדש בה דבר עתה בגופה**" - היינו מאותם האורות הבאים מלמעלה כדאיתא פרשת אמור "**מאן פועל צדק? אלא אלין אינון דמתקני למטרוניתא בתכשיטהא בלבושהא בעטרהא. וכל חד פועל צדק אקרי**". והנה מבואר מזה המאמר כי כל אלו הם ענייניים מחודשים שעושים הצדיקים בגופם.
אמנם עוד הם עושים בגופה ממש כי הם מגדלים אותה בי"ג מדות של רחמים כדאיתא פרשת תצא דף רט"ו (ח"ג רטו, א) וזה לשונו: "**דדא כלה דילך יהיבת לה ליה לגדלא לה במדות טבין ואיהו גדיל לה בתליסר מכילן דרחמי דרמיזין בתלת תיבין וה"ו אנ"י וה"ו דאינון וא"ו וכו**' ".
ואמנם אם גדל לה לשם החג "**בטפח על טפח**" סגי. והוא סוד הכתר שלה כי נתכוון לעשות לה כתר שלם כמו ששאלה מזמן הבריאה כנ"ל. והיינו "**אם החידוש הוא במקום אחד**" שמורה על חידוש הכתר שלה. "**אבל אם החידוש שלה על פני כולה**" שמגדיל אותה כנזכר, "**סגי אפילו כל דהו**". "**ואם עשאה לשם חג אפילו מתחילה השנה**" - הוא מה שאמר הכתוב "**תמיד עיני ה' בה מראשית השנה**". "**כשרה**" בלא חידוש.
"**יוצר כלי חרש וכו**'" - זהו שאמר הכתוב "**יוצר רוח אדם בקרבו**". איתא בזוהר פרשת מקץ דף קצ"ה (ח"א קצה, א) וזה לשונו: "**ר' שמעון אמר האי קרא קשיא. אי כתיב "ויוצר רוח אדם" ולא יתיר - יאות. אבל "בקרבו" מהו? אלא רזא איהו, כתרין סטרין, דהא מההוא נהר דנגיד ונפיק מתמן נפקי ופרחי נשמתין כולהו ואתכניסו באתר חד. וההוא אתרא איהו "יוצר רוח אדם בקרבו". והאי כאתתא דאתעברא מן דכורא וההוא וולדא צרת ליה במעהא עד דאתצר כולא בצור' שלים במעהא - כך ויוצר רוח אדם בקרבו עד דנפיק לאוירא דעלמא וכו**'".
ולכן בא הדוגמא בגשמי ליוצר כלי חרש "**שיש לו שתי סוכות זו לפנים מזו**", כי כן היוצר (הוא הבורא) יש לו שני מקומות למעלה בסוד סוכת דוד זו לפנים מזו, והם בסוד ששנינו "**החדר והפרוזדור**". והנה היוצר הגשמי עשה כלי חרש הקדרות "**עושה אותם בפנימית ומוכר אותם בחיצונית**". וכן הוא ביוצר העליון - כי עשה קדרותיו הרוחניות (הם הנשמות) בפנימית באותה הנקרא 'חדר'. ומוכר אותם, ר"ל ואחר כך נותנם לבני אדם מן החיצונה, הוא הנקרא 'פרוזדור'.
ולכן "**הפנימית אינו יוצא בה ידי סוכה מפני שהיא דירתו כל ימות השנה**". והענין כי הנה נודע כי כאשר האדם מפקיד רוחו ביד קונו בלילה אז חוזר הרוח למקום שיצא ממנו

בסוד 'אור חוזר' שנאמר "**והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה**". וזה נעשה תמיד. ולכן יאמר כי "**אינו יוצא בה ידי סוכה מפני שהיא דירתו כל ימות השנה**" - בכל לילה שם הוא. "**והחיצונה יוצא בה**" על ידי מצוה זו שעולה שם בסוד אור חוזר להעיר את האהבה - לכן יוצא מרשות סטרא אחרא שהרי "**אינו דר בה**[34] **כל השנה**" - כלומר כי בזמן שנכנס הרוח לנקודה הפנימית הוא נחבא שם וניצול מהקליפה. אבל על ידי מצות הסוכה גם כאשר נכנס בחיצונה יוצא משעבוד הקליפה. דאע"ג שחטא יוצא ידי חובתו כנ"ל.

וכאשר נעמיק כי יוצר זה הוא יוצר הכל שנאמר "**וייצר ה' וכו**'". הוא "**מתקן קדרותיו**" - הם מאנין תבירין דיליה, "**בסוכה הפנימית**" לפי שהם סוד ב' ההין. "**והתיקון הוא בפנימית ומוכרין בחיצונה**" שנאמר באשת חיל "**ורחוק מפנינים מכרה**", היינו מה שאמרו חז"ל "**מכרה עיבורה**" כמה דאת אמר "מְכֹרֹתַיִךְ וּמֹלְדֹתַיִךְ" (יחזקאל טז, ג). ולכן "**הפנימית אינו יוצא בה ידי סוכה שהרי כל ימות השנה דר בה**" שנאמר "**אכלו רעים**" ולא מתפרשן. "**אבל החיצונה יוצא בה שהרי אינו דר בה**" והוא בסוד התבונה.

ועוד יובן כי 'יוצר' זה היינו היוצר יעקב, כי יוצר הכל הוא כי ודאי שעולה לעיר מ"ן כנזכר פרשת ויצא "**ותצא לאה לקראתו וכו**'". ולכן "**וישכב עמה**" הנקרא "**הוא**". ולמטה שמתחב' על הכלה נמצא כי יוצר כל הנשמות והרוחות והנפשות הוא. "**ויוצר הקדרות בפנימית**". ולפי "**שכל השנה דר שם**" בכל לילה כנזכר, "**לא יצא ידי סוכה**" וחיוב השינה עיקר שאפילו עראי אינו רשאי לישן חוץ לסוכה כדלקמן. "**לכן בחיצונה**", היא כלתו, "**יוצא בה**" שהוא ישן בתוכה.

סימן תרלז

פירוש ראשון

הנה כדרך שלענין התשובה יש לה זמנים הרבה כנ"ל - כמו כן לענין של מעשה המצוה יש לה תשלומין. דאע"ג כי גדולה מצוה בשעתה - מכל מקום גם "**מי שלא עשה סוכה**", ולא דעת ולא תבונה להועיל לנשמתו, כך היה לו. "**בין בשוגג בין במזיד**" כי שאפ' בעקביו ולא זכר כי המועד הוא רמז לומר ראה כי בית מועד לכל חי, ולכן צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, כי כן יצא מדירת קבע שבבית ושכן חררים במדבר תחת חרול יסופח. והוא לא זכר מאחת מאלה -- עדיין יש לו תקנה. "**עושה סוכה בחולו של מועד**" - אשר הותר בו דבר האבד כך יעשה לעצמו סוכה להצילו מרעתו ביום אף ה'.

[34] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס כתוב 'אינו דרכו' - ויקיעורך

"**ואפילו ביום שביעי**" שהוא הרמז לימי שנותינו בהם שבעים שנה. ואפילו עשה תשובה בסוף ימיו, היינו "**סוף יום שביעי**" שנאמר "**תשב אנוש עד דכה**" - עד דכדוכה של נפש. כי עדיין מקבל אותה הקב"ה. "**וכן יכול לצאת מסוכה לסוכה**", כלומר לא מבעיא כי האדם על ידי הלימוד ומעשה התשובה שמתקן מעשיו הוא עושה לו שם סוכה להגין על נשמתו, כי בצל שדי יתלונן לעתיד. ולא די מעלה זו כי לא תזכרנה כל מעשיו הרעים ביום שובו מרשעו, כאשר הוא שב מאהבה - זדונות נעשות כזכיות ובהם בונה הסוכה לשכון בטוב(?) לעולם הבא.

ונוסף עוד כי נמצא באדם יכולת על ידי מעשיו לעשות סוכה אחרת, דהיינו להרויח אותו חלק של חבירו כמו שאמרו חז"ל כל אדם יש לו שני חלקים, חלק אחד בגן עדן וחלק בגהינם. זכה אדם - נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן. וזהו הוא הנקרא "**סוכה שאולה**" לפי כי סוף שאינ' שלו רק חבירו היתה וזה זכה בה על ידי מעשיו הטובים. ולכן יאמר כי גם בעולם הזה בגשמי יכול לצאת מסוכה זו שהיא שלו שעשה לשם סוכה ממעשיו הטובים, ולישב באחרת שהרויח אותו חלק חבירו כאמור.

ומה גם ירצה מ"ש "**וכן יכול לצאת מסוכה זו לישב באחרת**" והכל משלו. ואין זו סוכה שאולה. והענין כי הנה כבר נתבאר בהלכות פסח ענין ריבוי הבתים הנמצאים לאדם. כי מוכרח הוא להיות לאדם בכל עולם 'בית', דהיינו בגן עדן הארץ כמבואר בענין ההיכלות דבראשית. וכן הוא בגן עדן העליון. ומאחר כי האדם כולל נפש רוח וכו', וכל חלק מאלו הוא מעולם אחד - לכן כאשר חוזר לשם מוכרח הוא להיות לו שם בית כי זה הוא חזקת הבתים והקרקעות שיש לו לאדם. וכאשר הגיע לעונת הפעוטות מקחו מקח בקרקעות וכו'.

וכן הענין בסוכה - כי צריך כל איש הישראלי להיות לו כמה סוכות כפי הבחינות אשר הוא כולל. והדבר מובן ואין להאריך. ובכן הוא "**יוצא מסוכה זו**" התחתונה שבגן עדן הארץ "**ויושב בסוכה האחרת**" על ידי אותה בת קול שקורא מלמעלה כדאיתא פרשת ויקהל בפסוק "**וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה**" - כי בת קול קורא לכל אחד ומזמין אותו לעלות למעלה. והיינו כי "**יוצא מסוכה זו ויושב באחרת**".

"**וכן יוצאין בסוכה שאולה**" - היינו הדין שנתבאר שם בדין המשכיר בית לחבירו, דהיינו כי כאשר יש לאדם בתים מרווחים וכוין פתיחן ליה לחזות בנועם ה', וכמו שאמרו חז"ל "**עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק י"ש עולמות**" - היתכן כי בכל אלו העולמות אין בהם בתים? ולכן כאשר יש צדיק זוכה על ידי מעשים טובים הוא יושב בבית ההוא בדין שכירות לזמן ידוע ואחר כך הולך משם למקום אחר. וכן הענין בסוכה שאולה. שהאדם

על ידי מעשיו נכנס באותה סוכה שאינה שלו לפרקים, ויצדק נמי באותו החלק שיש לכל איש הישראלי בגן עדן כנ"ל, כי כל זמן אשר עדיין לא הפסיד הרשע אותו החלק הוא נקרא לצדיק "סוכה שאולה". וכמו שאמרו חז"ל "**במות אדם רשע תאבד תקוה**" - כל זמן שהוא בחיים איפשר יעשה תשובה וזוכה לאותו החלק שלו. ולכן כל זמן שהרשע מאריך ימים - אותו החלק שלו נקרא לזה הצדיק "**סוכה בהשאלה**". ועם כל זה "**יוצא בה ידי חובתו**", ונרצה לו לכפר עליו.

"**וכן יוצאין בשל שותפות**" - להיות כי כל איש מישראל צריך לעשות קברניט לעשות מצוה כמו שאמרו חז"ל. ובכן ימצא כי המצוה היא נעשית בשותפות. וכדרך זה ימצא כי גם ענין הסוכה שהיא נעשית על ידי מעשה המצות יהיה בשותפות. ובזה "**יוצא ידי חובתו**" כי כמו ששנינו "**עבירה מכבה מצוה**", כך הוא נהפך כי מצוה מכבה עבירה כמו שאמרו חז"ל "**כי בתחבולות תעשה לך מלחמה - אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות**". ובכן "**יוצא ידי חובתו**" של העון הנקרא 'חובה'. ואע"ג שהסוכה של שותפות מעשה של המצוה, מכל מקום מצלה כאמור.

"**סוכה גזולה כשרה**", ופירש הענין כיצד ימצא: "**אם תקף על חבירו**" - איש הישראלי שתקף על חבירו על ידי תורה ומצוה, ולכן לחולשת חבירו והתרשלות שלו בענין הלימוד והלמידה - ולכן "**הוציא אותו**" מהסוכה שלו ונתיישב בה דהא לולי שזכה במעשיו לא נתגבר עליו. ולכן "**כשרה**" להטיב לו, "**לפי שאין הקרקע נגזלת**" כי הקב"ה ידו פשוטה לקבל שבים.

"**ואם גזל עצים ועשה מהם סוכה וכו'**" - איתא בזוהר פרשת צו דף כ"ז (ח"ג כז, א) "**אש אוכלת לחין ויבשין - אינון פשטי דאורייתא דאינון כעצים יבשים. ורזי אורייתא אינון כעצים לחים וכו'**". ואמרו חז"ל "**היכי דמי גזלן בפני עשרה**", כי הנה דבר הנקח בעל כרחו בפני עשרה נקרא גזלן, וכדאיתא פרשת בראשית דף ו' (ח"א ו, א) "**ויגזול את החנית מיד המצרי - דמההיא שעתא אתמנע מניה ולא הוה בידיה**".

ולכן יאמר "**אם גזל עצים**" של תורה ומצות כגון מה שאמרו חז"ל "**לא יבוזו לגנב**" - לגונב תורה למה - "**למלאות נפשו**" כי ירעב. וזה גזל עצים אלו "**ועשה מהם סוכה אע"פ שלא חיברן**" עם תורה שלו או מצוה לפי שלא היה לו יותר. "**ולא שינה בהם כלום**" - כלומר לא חידש בהם כלום. "**יצא ידי חובתו**" - כי האדם על ידי מעשה הרע נכנס תחת רשות הקליפה ונאסר במאסר העון. ועל ידי מעשה הטוב יוצא לחירות כדאיתא בזוהר בפסוק "**לאמר לאסירים צאו**". וכך אמרו חז"ל האדם יש לו שני אדונים. עשה

רצון יוצרו - מכעיס את יצרו וכו'. מת - יצא לחירות שנאמר "**ועבד חפשי מאדוניו**". והיינו מ"ש "**יוצא**".

ולכן יאמר "**תקנת חכמים שאין לבעל העצים אלא דמי עצים**" - כלומר בעל השמועה אלא שכר התורה אבל אותו שגזל ולמד אותה - תחשב לו.

עוד ירצה מ"ש פרק בית שמאי דיבמות "**כל האומר אין לו אלא תורה**", ופריק "**פשיטא? מהו דתימא דאיהו אזיל וגמיר לאתריס ואזיל אינהו ועבוד וכו' אפילו הכי אין לו אלא תורה**". ולכן יאמר "**הגוזל עצים**", היינו תורה על דרך מה שאמרו חז"ל "**בוקע עצים יסכן בם**" זה בעל תלמוד שהתורה 'גזולה' היא אצלו שהרי יש מי שאומר אפילו תורה אין לו. "**ועשה בהם סוכה אע"פ שלא חיברן**" עם תורה אחרת, שלמד אחר שאמר כך אין לי אלא תורה, "**ולא שינה בהם כלום**" מענין מעשה, "**יצא**" משעבוד היצר כאמור ועבד חפשי מאדוניו. "**תקנת חכמים שאין לבעל העצים**", אותו שאמר אין לו אלא תורה ולימד תורה לזולת אין לו אלא "**דמי עצים**", היינו שכר הלימוד בלבד. ואין לו שכר מן המצות שעשה התלמיד שלמד ממנו.

"**אבל אם גזל סוכה העשויה בראש הספינה וכו'**" - היינו שאינו מאמין בענין זה. כך אמרו חז"ל בפסוק "**הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה**", משל למדינה הבנויה על גבי הספינות, כל זמן שהם קשורות זו בזו המדינה בנויה. נתפרדו הספינות - טבעה המדינה. ואדם זה לא האמין כי הסוכה עליונה היא בנויה בראש הספינה בקשר אמיץ; כי על ידי מעשה תחתונים בונה בשמים מעלותיו. ונמצא אותה סוכה גזולה היא אצלו. או גזל סוכה "**העשויה בראש העגלה**", היינו סוד הגלגול שהאדם מתגלגל ובא כמה פעמים שנאמר "**הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר**". והוא ית' ראש העולם בהשגחתו מגלגל הנשמות לטובתם. והאדם הזה גזל סוכה זו כי מצוה להאמין בזה לפי כי לולי אמונה זו לא יש תשוב לענין צדיק ורע לו וימצא כאילו הוא עול בחוקו יתברך. אמנם אמונת הגלגול ימצא כי "**משפטי ה' אמת**" - השני משפטים אשר עשה באדם זה, "**צדקו יחדיו**" כאשר תחבר הדין ראשון עם השני צדקו. כי צדיק זה - 'רע לו' מסיבת רשעו הקודם. ולפי כי זה אינו מאמין בעיקרים הללו - לא יצא מדי דופיו ממה שחטא.

פירוש שני לצד עליון

נדרשתי עוד לפרש דינים הללו על פי הדרך ראשון כי המעשה של איש הישראלי גורם קיום עולם התחתון ופנה למעל לתיקון רוחני. ולכן כך היה אומר:

"**מי שלא עשה**" ותיקן "**סוכה**" העליונה, סוכת דוד. כי כן הוא חובה עלינו לעשות המצוה כתקנה, שלימה בכל פנותיה כאשר צוני ה' אלהי. ואדם זה לא דעת ולא תבונה לתקן

מדה זו בזמן המועד כי כן הוא חובה עלינו מאחר שהיא סוכת דוד הנופלת והיא אומרת לישראל בניה "**סמכוני באשישות**" כדאיתא בזוהר. מי הוא זה ערב אל לבו לעשות הדבר "**בשוגג**" מכל שכן "**במזיד**". ולא זכר שהקב"ה מיום שברא העולם עשה לו סוכה בירושלים והוא מתפלל ואומר "יהי רצון שאראה בבנין ביתי", כי זה הוא סוכה שבעל הסוכה זו, סוכת דוד הנופלת, לא עשה לתקן סוכה זו להקים אותה מן הגלות בכמה קיצים שעברו בעונותינו עידן ועידנין ופלג עידן. ולכן "**עושה בחולו של מועד**" כי הנה איתא בתיקונים "**אם יגאלך טוב**" (הוא הצדיק) "**יגאל**", ואם לא יחפוץ לגאלך "**וגאלתיך אנכי**" דיציאת מצרים - היא אמו. ועוד אמרו חז"ל "**אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב שנאמר וירא כי אין איש וכו' ותושע לו ימינו**". ולכן "**עושה אדם סוכה בחול המועד**" כי כן יעשה ויתקן הקב"ה סוכה זו בדור שכולו חייב והוא דרך חול.

"**ואפילו בסוף יום שביעי**" יעשה אותה דאמר רב קטינא "**שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב**" ונשגב ה' לבדו ביום ההוא. ואמרו חז"ל באותם אלף שנים שעתיד הקב"ה לחדש עולמו צדיקים מה הם עושים? הקב"ה עושה להם כנפים והם טסים על פני המים שנאמר "**על כן לא ניירא בהמיר ארץ וכו**'" (תהלים מו, ג). ולכן להעיר על דבר זה יעשה סוכה אפילו בסוף יום שביעי.

וכן "**יכול האדם לצאת מסוכה זו וליישב באחרת**" לפי כי כן למעלה יש שני סוכות כאשר נתבאר למעלה בדין של "סוכה על גבי סוכה". והאדם עליון יוצא מסוכה תחתונה ועולה ויושב בסוכה העליונה כדאיתא פרשת ויצא "**ותצא לאה לקראתו - אימא אמרה לברא קדישא, אלי תבא - לאעלא לך תחות גדפאי ולרוואה לך בתפנוקין עילאין וכו**'". ועוד ירצה כי כן נאמר ביעקב "**ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל**". נמצא שפיר קאמר "**ויכול לצאת מסוכה זו ולישב באחרת**".

"**ויוצאין בסוכה שאולה**" - כי כן הסוכה העליונה היא אצל תפארת ישראל בהשאלה לו, ואינה שלו רק שהוא עולה לשם כדי לעורר את האהבה. "**ויוצא בה ידי חובתו**" שהרי הוא ישן שם.

"**וכן יוצאין בסוכה של שותפות**". והענין מ"ש בתיקונים "**כי עוף השמים דא מט"ט, יוליך את הקול וכו**'", שהרי על ידו מתייחדין צדיק וצדק בשית יומין דחול. נמצא כי סוכת דוד זו היא של שותפות ויוצאין בה כאמור.

ועוד ירצה במאמרו "**סוכה של שותפות**" עם מ"ש בזוהר "**צדיקים ירשו ארץ - צדיק עייל צדיק נפיק**". והם בסוד יוסף ובנימן. כי סוכת דוד ביניהם בתורת שותפות ויוצאים בה.

ועוד נמי ימצא ענין 'שותפות' בסוד מרדכי ויוסף. והיינו הטעם כי אסתר היתה אשתו כמו שאמרו חז"ל "**ותהי לו לבת - אל תקרי לבת אלא לבית**", היא אשתו. ואלה הם השני שותפים תמיד בסוכת דוד. ויוצאים בה כאמור. ויש שותפים עוד - ואין להאריך בזה.

"**סוכה גזולה כשרה**" - כך אמרו חז"ל "**קסרין וירושלים - אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן או נבנו שתיהן, אל תאמן. אלא אם נבנית זו חרבה זו שנאמר אמלאה החרבה**". והנה מלבד כי מזמן הבריאה נגזר על מדה זו "**לכי ומעטי את עצמך**", לכן נוסף בניין בצד הרשעה -- עוד בזמן החרבן כאשר השליך משמים מדה זו הנקראת 'ארץ' תפארת ישראל - לכן נבנית יותר. נמצא כי סוכה זו "**גזולה היא**" ביד סטרא אחרא הנקרא 'גזלן' כדאיתא בזוהר פרשת משפטים דף קי"ח (ח"ב קיח, א) וזה לשונו: "**אל אחר מזיק גזלן וכו' וכמה גזלות משפחא בישא דאתמר בה גזלת העני בבתיכם. כמה ברכאן גזלת לשכינתא וכו**'". שלכן נקרא "**סוכת דוד הנופלת**" שהיא גזולה ביד סטרא אחרא אל אחר כאמור. והנה להיות כי סוכה זו חוזרת ונבנית למעלה במקומה היא נקראת "**סוכה גזולה**" להיות ברשות אל אחר סטרא אחרא, וחוזרת אל הקדושה. והנה קים לן כי הגונב מן הגנב פטור אבל אסור. אמנם סוכה זו מעיקרא היא של הקדושה והיא גזולה מסטרא אחרא. אמנם כאשר חוזרת לסטרא דקדושה נקראת 'גזולה' מפני כי אי זה דבר עומד בניין זה של סוכה זו לפי שחוזרת ונופלת. לכן אע"ג כי היא הסוכה שעשה הקב"ה מיום שנברא העולם שנאמר "**ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון**" - לפי שנפלה בסטרא אחרא - לכן עתה היא נקראת "סוכה גזולה".

ועוד טעם אחר יש בדבר כי לכן נקרא "**סוכה גזולה**" מפני כי זה נעשה בהצנע לכת כדאיתא פרשת תרומה "**כד אתת היא ועולמתהא לא אתת אלא כמאן דמזדמנת למחמי ביקרא דמלכא והכי מכריזין צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה. וסטרא אחרא לא ניחא ליה ואתפרש מתמן. כדין מעלין אותה לחופה וכו**'". נמצא כי בדרך 'גזלה' נעשה הענין זה. ולכן יאמר "**סוכה גזולה כשרה**".

"**כיצד? אם תקף על חבירו והוציאו מסוכתו וישב בה**" - הנה שייך לבנות שם לסטרא אחרא חבירו להיות כי גם זה לעומת זה עשה ה'. נקרא 'חבר רע' שנאמר "**הלא אח עשו לייעקב**". ועתה תקף סטרא דקדושה על חבר רע זה, "**והוציאו מסוכתו**" כי מפני אשר סוכת דוד שם נופלת אצלו נקרא עתה סוכתו. וכאשר הוציאו ממנה ונדחה למטה כנזכר במאמר "**וכדין לא ניחא ליה למחמי ואתפרש ואזיל ליה**" וגזלה. "**וישב בה**" - שבת אחים גם יחד, "**יצא**" - לפי "**כי אין הקרקע נגזלת**" והרי קים לן אסתר קרקע עולם היתה

ולכן לא יכול לגזול אותה אחשורוש ממרדכי כדאיתא פרשת תצא דסתי' לה מאחשורוש ולכן ישבו בה יחדיו כאמור.

ואם נאמר כי מ"ש "**סוכה גזולה כיצד? שתקף על חבירו**" הוא בסוד מה שאמר הכתוב "**כי ישבו אחיו יחדיו**", הם יוסף ובנימן, "**ומת אחד מהם**" - הוא יוסף שנאמר "**ואחיו מת**" בזמן הגלות. "**יבמה יבא עליה**" - בנימן בסוד אות **ו**' שבתוך אות **ה**'. וכן נמי יאמר כי סוכת דוד שהיתה "**גזולה כשרה**". "**כיצד? אם תקף**" יוסף בסוד "**ואת בריתי אקים**", תקף "**על חבירו**" בנימן, עליו ממש. "**והוציאו**" לבנימן "**מסוכתו**" שהוא יושב בתוכה, "**וגזלה וישב בה**" בתוכה "**כשרה**" סוכה זו, אשה כשרה היא. "**ויצא ידי חובתו**" כי לכן לא יצדק בו מה שאמר הכתוב "**הנה מלכך יבא לך עני ורוכב על חמור**". "**לפי שאין קרקע נגזלת**" למה היא כשרה? לפי שאותה נקודה פנימית היא הנקרא 'קרקע' - זו אינה נגזלת לעד לעולם בל ימשול זר במעין חתום.

"**ואם גזל עצים ועשה מהם סוכה**" - הוא מ"ש בזוהר פרשת תרומה דף קכ"ז (ח"ב קכז, א) וזה לשונו: "**פתח ר' שמעון ואמר אפריון עשה לו המלך שלמה וכו' אפריון - דא היכלא דלתתא דאיהו כגוונא דהיכלא עילאה. וקוב"ה קרא ליה גנתא דעדן וכו'. מעצי הלבנון - אינון אילנין נטיען דעקר לן קוב"ה ושתיל לון באתר אחרא. ואלין אקרון ארזי לבנון כמה דאת אמר ארזי לבנון אשר נטע. ולא אתבני האי אפריון ולא אשתכלל אלא בהו מעצי הלבנון - אלין שית יומין דבראשית. כל יומא ויומא מסדר בהאי אפריון סדורא דאתחזי ליה וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי הבנין של היכלא תתאה היא סוכת דוד הוא מעצי הלבנון. והנה עצים אלו בזמן החרבן לקח אותם סטרא אחרא שלכן נאמר "**תחת העצים אביא כסף**" (ישעיהו, ס), דהיינו לפי כי עצים הללו הם בחינת דין שלכן נאמר "**ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו**". ועץ מר היה. ולכן נאמר "**אביא כסף**" שהוא בחינת חסד.

ולפי שהם גזולים יאמר "**הגוזל עצים**", ר"ל חוזר וגזל אותה מסטרא אחרא, "**ועשה מהם סוכה**" - זו סוכת דוד. "**אע"פ שלא חיברן**" לגמרי שהרי תיקון זה הוא לזמן מה, "**ולא שינה בהם כלום**" לפי כי לפעמים ימצא שינוי לטובה בעצים הללו ענין חדש ועתה לא כן הוא. אף על פי כן "**יצא - תקנת חכמים היא שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד**" לפי כי סוכת דוד זו כל הבנין והתיקון שלה הוא על ידי חכמים שהם נקראים 'בונים' כמ"ש "**אל תקרי בניך אלא בוניך**". ולכן תקנת חכמים היא "**שאין לבעל העצים**", הוא המלך שלמה כנזכר במאמר שהוא הבונה מדה זו משלו מעצי הלבנון. אמנם גם

שכבר נתן אותם לכלתו, עלמא תתאה, "**אין לבעל העצים אלו אלא דמי עצים בלבד**" - הוא סוד אור חוזר מלמטה למעלה.

"**אבל אם גזל סוכה העשויה בראש הספינה או בראש העגלה וישב בה לא יצא**" - הענין הוא כי הנה הספינה הוא כאשר מדה זו היא יורדת בעולמות למטה כמ"ש "**שלשה המה נפלאו ממני וכו' דרך אניה בלב ים**" - היא מדה זו סוכת דוד כאשר יורדת למטה בלב ים שהוא למטה י', סוף סופא דכל דרגין. ולכן אם הצדיק העליון גזל סוכה זו שהיא "**בראש הספינה וישב בה לא יצא ידי חובתו**".

וכן נמי "**אם גזל סוכה שהיא בראש העגלה**", שהוא בעולם הגלגלים, "**לא יצא**" לפי שהנה סוכת דוד אע"ג שהיא יורדת למטה בעולמות, חוזרת לעלות למעלה ונבנית כמתחילה. ואז אותם המדות שלה שירדו בעולמות חוזרים ועולים ומתחבר עמהם הצדיק אחד באחד יגשו, איש ברעהו ידובקו. אמר כאשר עדיין המדות שלה הם למטה בעולמות כאשר הצדיק יורד לשם וגוזל אותה סוכה וישב בה - אינו יוצא ידי חובתו לפי כי נאמר בצדיק "**הנה מלכך יבא לך עני ורוכב על חמור**". וכאשר מעלה החלקים של אשת חיל למעלה ונבנית הסוכה וישב בתוכה - אז אינה מתרצה הצדקת עד שאומר "**אנכי אשלח גדי עזים**" - "**אתרך לאמהו ולברא**" כדאיתא פרשת אמור. אמנם כאשר סוכה זו "**בראש הספינה או העגלה וישב בה**" הצדיק, "**אינו יוצא ידי חובתו**" לקיים מצות עונה שהרי מתאחז בו בחינת הקליפה והוא רוכב על חמור ועל עיר כדבר האמור.

סימן תרלח

פירוש ראשון

אשר חכמים יגידו במדרש חזית: "**אפריון - זה העולם, עשה לו המלך שלמה - מלך שהשלום שלו, מעצי הלבנון - בעצת התורה המלובנת בדבריה ובעצת התשובה המלובנת במעשיה**". והנה לפי שהאדם הוא עושה סוכתו על ידי מעשה הטוב (כנזכר לעיל) - ולכן יאמר:

"**עצי סוכה**", הם שנים, מיעוט רבים שנים, יועצים לאדם לעשות סוכה זו להיות צל על ראשו להציל לו מרעתו. עצת התורה - כי כן שנינו "**לא עם הארץ חסיד**", ולכן לא יתכן האדם להיות מעשיו טובים וישרים אם לא עם ידיעת התורה. וזה יהיה על ידי התשובה שיהיה האדם תמיד מתקן מעשיו כי גם שיחטא בשגגה ישוב אל ה' ולא יהיה מתרשל ח"ו. כך שנינו "**לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם**". ולכן אם באולי יחטא לא תלין נבלתו עמו אלא יעשה תשובה.

והנה עצים הללו אסור ליהנות מהם, כי שכר תורה ומצות בהאי עלמא ליכא. ולכן "**אסורים כל שמנת ימי החג**" - והם רמז לחיי האדם שנאמר "**ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמנים שנה**". "**בין עצי דפנות**" - הם מצות קלות כאמור למעלה, כי מלת דופן הוא בגימטריא מצוה. "**בין עצי סכך**" - הם מצות חמורות כנ"ל. "**אין נאותין מהם**" בעולם הזה, שכן אמרו חז"ל "**שכר מצות בהאי עלמא ליכא**". ולכן אין נאותין מהם "**כל שמונת הימים מפני שיום השביעי**", שהוא לזמן שבעים שנה חיי האדם, "**הסוכה מוקצה ליהנות ממנה עד בין השמשות**" - הוא זמן שיעריב שמשו של האדם והולך האדם אל בית עולמו. "**והואיל והוקצה לבין השמשות של שביעי הוקצה כל היום נמי**", ואם בגבורות שמנים שנה היה חי לא יהנה מן המצות בעולם הזה לטוב לו שלא יהיה שולחנו חסר לעתיד כמעשה ר' שמעון בן חלפתא ע"ה.

"**ואם אחר שעשה השיעור הצריך לסוכה מן הדפנות**", היינו המצות מעשיות כדבר האמור, "**ונשלם הכשר סוכה**" מן המצות החמורות כאמור. "**אחר כך הוסיף דופן**", הוא מצוה אחת בכונה שיהיה מן המצות שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. "**לא מתסרא**" ויכול להיות נהנה ממנה על צד האמור שאוכל מפירותיהן בעולם הזה. "**אבל אם עשה ארבעתן סתם**" ולא פירש על מצוה ידועה, ובפרט מענין הצדקה דשארי ליה מאריה לבחון בה שנאמר "**ובחנוני נא בזאת אמר ה' אם לא אפתח לכם את ארובות השמים ואשלח לכם ברכה עד בלי די**". ולכן אם עשה סתם - "**כולם אסורות**" ליהנות מהם ומוקצות כאמור.

"**וכן אוכלים ומשקין שתולים בסוכה**" - והנה זהו רמז לענין של ההנאה הנזכר. ובא ללמד דאע"ג כי אכילה ושתיה במועד היא מצוה מן התורה שנאמר "**ושמחת בחגך**". אף על פי כן אמר "**וכן אוכלין ומשקין שתולין בסוכה כדי לנאותה**", כלומר כי עיקר הסוכה וקיום מצוה זו הוא סמוך לענין האכילה ושתיה כי מה הנאה ושמחה ימצא בה אם לא על ידי אכילה ושתיה? כי מה שאמר הכתוב "**ושמחת בחגך**" הוא מה שאמרו חז"ל "**אין שמחה אלא בבשר ויין**". ועם כל זה "**אסור להתספק מהם כל שמונה**" - על דרך האמור הם ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה. כך אמרו חז"ל "**שכר מצות בהאי עלמא ליכא**".

"**ואם התנה עליהם בשעה שתלאם**", היינו בשעת מעשה המצוה הוא היה אומר "גם אני ידעתי כי המצוה מגינה "**אבל אני איני בודל מהם כל בין השמשות**", דאף על גב כי המצוה נמשלה לנר לומר דבשעתא מגינה ותו לא - אמנם אני עושה המצוה זו להועיל לי בכל זמן. "**הרי זה מסתפק מהם**" - בכל עת שירצה מגינים עליו שנאמר "**בצל שדי**

יתלונן" ולא בצל של הדיוט כנ"ל. שהרי לא הקצה אותם מדעתו ולא חלה עליהם קדושת הסוכה לגמרי לומר שכר מצות בהאי עלמא ליכא. "**ולא נחשבו כמותה**[35] **לגמרי**" כי מצוה הם.

"**ודוקא שמתנה בזה הלשון**" הוא שמסתפק ראשון ראשון. "**אבל אם אמר אני מתנה עליהם לאוכלם**" - לא די לי שאני אוכל פירותיהם בעולם הזה אלא רצוני לאכללם המצוה עצמה "**אימתי שארצה מהני**" שגם בין השמשות בכלל בזמן שהעריב שמשו ובא עת פקודתו מהני ליה שנאמר "**אם יש עליו מלאך מליץ וכו**'" ממעשה המצוה כמו שאמרו חז"ל "**העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד**". וזה המלאך הנברא מן המצוה הוא מליץ טוב על האדם לפני הקב"ה וניצול מן הרעה שנאמר "**ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר**" (איוב לג, כד). הרי שמועיל לו מעשה המצוה גם בהיותו בעולם הזה.

פירוש שני לצד עילאה

ועוד יהיה דברו זה למנוחה לאדם העושה מצוה כתקנה להעיר מדות העליונות וקרב אותם אחד אל אחד. ולכן יאמר נא:

"**עצי סוכה אסורין של שמנת ימי החג**", לפי כי מדת המלכות היא היתה סיבה אל המיעוט שלה, כי לולי שקטרגה בזמן של הבריאה ואמרה לפני הקב"ה "**אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד**", לא היה נגזר עליה "**לכי ומעטי את עצמך**". ולולי שחזרה אחר כך וערבה לישראל כדאיתא בזוהר פרשת תשא (ח"ב קפט, ב) - שם נאמר כי בגלות בבל לא היה רצון לפניו יתברך לגאול את ישראל מפני שנשאו נשים נכריות, והיא ערבה אותם. ולכן אחר כך נאמר "**שלחתיה ואתן כריתותיה אליה**" (ירמיהו ג, ח), והשליך משמים ארץ תפארת ישראל שלכן אמר פרשת ויגש[36] "**ברח משלש והדבק בשלש. ברח מן הערבות ומן הפקדון ומן המיאונים. והדבק בחליצה, ובהפרת נדרים, ובהבאת שלום**"[38] (מאמר) (ירושלמי יבמות יג, א)[37].

וכולם הם מתקיימים בכנסת ישראל. כי לפי שערבה לישראל הלכה בגלות כאמור. ולפי שאנחנו מפקידים נפשותינו אצלה בכל לילה שנאמר "**בידך אפקיד רוחי**" - לכן נמצא לה שמעשה התחתונים עושה רושם בה. ומן המיאון שמיאנה בבעל נעוריה ואמרה "**אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד**" ואז היתה בסוד קטנה ואין לה אב והשיאה

[35] כאן הגעתי עפ"י סברא. ובדפוס מופיע 'כמותר' - ויקיעורך

[36] לא מובן כי לא נמצא בזוהר ויגש את המאמר שצוין אלא נמצא בירושלמי יבמות. ואולי חסר כאן טקסט וצע"ע - ויקיעורך

[37] המראה מקום כאן הוא משלי ולא מופיע בדפוס - ויקיעורך

[38] כאן הגהתי עפ"י הנמצא בידנו בירושלמי יבמות ועפ"י המשך דברי המחבר. ובדפוס כתוב הדבק בחליצה בהפרת נדרים ובחליצה - ויקיעורך

אחיה תפארת ישראל ושש קצוות. דאילו בזמן שיש לה אב נאמר "**וגם אמנה אחותי בת אבי היא וכו' ותהי לי לאשה**". ולפי כי עדת ישראל הם הבונים אותה בסוד "**וכל בניך למודי ה'**" ואמרו חכמים ז"ל "**אל תקרי בניך אלא בוניך**" - לכן אנו מצווים לברוח מלעשות שלשה דברים הללו כדי שלא לעורר ההעדר שהגיע לה בענין המיאון בתחילה. ונוסף עוד ההעדר מן הערבנות. והיינו מה שאמרו חז"ל בערבי ציון[39] דעבדי צלוף דוש היא אימא ציון שנפרע ממנה הקב"ה ולא נתרצה במה שנפרע מישראל אלא ובפשעכם שלחה. ונוסף ההעדר בה בכל זמן מן הפקדון שאנו מפקידין אצלה. ולכן לא הוזהר האדם אלא מן הפקדון של בן עיר.

ולכן לקרב התועלת לכנסת ישראל "**הדבק בשלש**": **בחליצה** - מן הנער מט"ט כדי שתעלה להתייחד עם דודה למעלה. **והדבק בהבאת שלום בין איש לאשתו** - על ידי יוסף הצדיק. **ובהפרת נדרים** - מה שנשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלים של מעלה וכו' שנאמר "**ולא בא בעיר**". כי כאשר נעשה השלום הרי נכנס ישראל עליון בירושלים של מטה. ולכן יהיה מותר הנדר להכנס בירושלים של מעלה כי כן היה היתנא[40].

וכאשר האיש הישראלי מקיים את הדברים האלה וכיוצא בהם ממעשה המצוה הוא בונה את המדה זו שהוא בכלל "**בנים - בוניך**". אך לא כל הימים אלא זמן מה. וכן הוא כל מעשינו וכל תפילותינו להיות בונה חרבות ירושלים זמן מה. אך אחר כך חוזרת לנפול שלכן נקראת 'סוכת דוד הנופלת', רוצה לומר בכל יום מדקאמר "**הנופלת**". גם כן נלמוד כי חוזרת לעלות דאי לא תימא הכי אינו צודק מלת "**הנופלת**".

ולכן הוא אומר "**עצי סוכה**", שהם המדות שלה של סוכת דוד הנופלת שהיא נבנית בהם שנאמר "**אפריון עשה לו המלך שלמה**" - אפריון זה העולם סוכת דוד הנ"ל, עשה לו המלך שהשלום שלו מעצי הלבנון. ולפי שחוזרת ומתמעטת כנזכר לכן אנחנו בניה בונים אותה. ואף על גב כי היא חוזרת ומתמעטת. אמנם לא כך הוא בימי החג. כי עצי סוכת דוד אלו הם "**אסורים להשתמש בהם**" דרך חול "**כל שמנת ימי החג**". "**בין עצי דפנות**", שהם נקראים "**עצי יהו"ה**" שנאמר "**ישבעו עצי יהוה**". "**בין עצי סכך**" שהם "**עצי הלבנון**" שנאמר "**ארזי לבנון אשר נטע**". "**אין נאותין מהם**" לדבר אחר בעולמות שלמטה אשר שם הוא הנקרא 'אל אחר', היינו "**אלהים אחרים**". "**כל שמנת הימים הללו של החג**" - שהנה אמרו חז"ל לא היו ארזים בבבל ונבוכדנצר שחיק מחיק עקרן מארץ

[39] לא הבנתי כלל המשך מילים הבאים, אבל כתבתי אותם כפי שמופיעים בדפוס - ויקיעורך

[40] פעמיים מופיע מילת 'תנאי' עם תוספת י' בדפוס וכנראה שהדבר מכוון ולכן לא תיקנתי - ויקיעורך

ישראל (מלכות שמים) ושתלן שם. וכאשר נשתחק שמחו שנאמר "**גם ברושים שמחו לך ארזי לבנון**" (ישעיהו יד, ח).

אמנם שמנה ימים הללו אסורים "**מפני שיום השביעי כולו**" הוא סוד הצדיק, "**הסוכה מוקצה ועומדת לו עד בין השמשות**" בסוד "**כי שמש ומגן ה'**". "**והואיל והוקצה לבין השמשו של שביעי הוקצה לכל היום של שמיני**" - הוא סוד מה שאמר פרשת חקת "**דא דרגא תמינאה**", והבן.

"**אם אחר שעשה השיעור של סוכת** (דוד) **הצריך מן הדפנות**", מאותם "**עצי יהו"ה**" הנזכר, "**ונשלם הכשר סוכה**" זו הנזכר, "**אחר כך הוסיפו דופן לא מתסרא**" זה התוספת כי הלא לך לדעת כי פעמים מה שיורד מן המדה זו למטה הוא נקרא 'מיעוט' אצלה בסוד "**לכי ומעטי את עצמך**". ופעם אין זה ענין מיעוט אלא סוד התפשטות המדות שלה למטה. ואין זה מקום להאריך. ולכן זה הדופן שנעשה בסוד 'תוספת' לא מתסרא, ויכול להשתמש בו והוא דרך חול מאחר שהוא יוצא בעולמות ומט"ט משתמש בו בסוד "**כי שמי בקרבו**".

"**אבל אם עשה ארבעתן יחד סתם כולם אסורות**" להשתמש בהם מפני כי לא פורש הדבר.

"**וכן אוכלים ומשקין שתולים בסוכה כדי לנאותה**" - כי הנה הנוי נמשך ממאכל ומשתה. היינו סוד מה שאמרו חז"ל בנות ישראל אל שאול בכינה "**המלבישכם שני עם עדנים**", ואמרו חז"ל "**נאים תכשיטים לנוף המעודן**". והסוד כי זהו מה שאמר הכתוב "**אכלו רעים שתו ושכרו דודים**" כנזכר לעיל. ומאמר זה אין להאריך. ועל ידי אכילה זו ("**הלחם אשר הוא אוכל**") והשתיה כדת - נאים תכשיטים אחר כך. והיינו מהמעשה שהיה לאותה נערה שלא נמצא לה בתולים והכניסו אותה לבית רבי ישמעאל עליו השלום והאכילו אותה ובעל אחר כך ונמצא לה בתולים. לפי כי המאכל זה ממציא סוד הבתולים. וענין השתיה ממציא הנוי והצהלת הפנים. כל ענין מאלו נותן הארה במקומו שלכן בא השיעור של האכילה בכזית - הוא סוד הטיפה שהיא **יוד**. ושיעור של השתיה 'מלא לוגמיו' להועיל לנוי לאשה. ועיין בהלכות יום הכפורים כי שם מבואר.

ולכן נויי סוכה זו סוכת דוד נאסרו על הזולת. "**אסור להסתפק מהם כל שמנה ימים**". "**ואפילו נפלו**" - כלומר דמאחר כי בימי הסוכות מדה זו היא בסוד 'בוגרת', ועל הסתם בתולותיה נושרות שלכן נצטוה כהן גדול על הבתולה -- לכן יאמר אפילו נפרש מאליהם אסור להסתפק מהם.

"**ואם התנה עליהם**" על אוכלים ומשקין הללו "**בשעה שתלאם ואמר איני בודל מהם כל בין השמשות הרי זה מסתפק מהם בכל עת שירצה**" - מפני כי כך הוא הסוד שלהם למעלה. הוא סוד מה שאמרו חז"ל כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא מלאך שנאמר "**וברוח פיו כל צבאם**". ואיתא בזוהר פרשת תרומה דף קמ"ו (ח"ב קמו, א) וזה לשונו: "**דבר אחר: ישקני מנשיקות פיהו - מאי קא חמא שלמה מלכא וכו' ושירותא דרחימו דאעיל בינייהו ישקני איהו. אלא הא אוקמוה דלית רחימו דדבקותא דרוחא ברוחא בר נשיקה וכו'. וכד נשקין דא בדא מתדבקין רוחין אלין באלין והוו חד. בספרא דרב המנונא קדמאה סבא הוה אמר על האי קרא נשיקה דרחימו אתפשט לארבע רוחין וכו'. וכד מתחברן בדביקו חד אינון ארבע בשלימו וכו'. וכד מתפרשן אתעביד מאינון ארבע רוחין חד איבא ואיהו רוחא חדא דכליל ארבע רוחין וכו**'".

הנה ממאמר זה ממנו נקח ללמוד מהו ענין השתיה בפה - הוא סוד הנשיקה המועיל להוציא כמה רוחין קדישין. וממנה מסתפקים כל צבא מרום.

ומה גם לענין האכילה התבונן מ"ש בזוהר פרשת ויקרא דף ר' (ח"ג ר, א) וזה לשונו: "**ר' יהודה אמר אכלו רעים וכו' אלין כל מאריהון דיבבא ויללא דאתבסמו כולהו ואתברכו כחדא דהא מסעודתא דמלכא מתהניין כולא**", עכ"ל. הנה מבואר מדברי המאמר כי מאכילה ושתיה העליונה נמשך לכל העולמות התחתונים ומתבסמין מאריהון דדינים. אמנם אם זה האדם הגשמי התנה על אוכלים ומשקין אלו שהם שלו, שמעיקרא תלה אותם בסוכה כדי לנאותה. ובלי ספק כי על ידי מעשה זה שנתכוון לעשות לשם מצוה כך נעשה למעלה. שהרי נאמר "**ומעשה ידינו כוננה עלינו**" כדאיתא בזוהר פרשת יתרו דף צ"ג (ח"ב צג, א) וזה לשונו: "**זכאה איהו דעביד פקודא דמאריה אבל לא אתחשב מאן דעביד רעותא לשמה ויכוון ביה ברעותא דאסתכלותא ביקרא דמריה כמאן דלא ידע למסבר סברא. דהא ברעותא תלייא מלתא. לשמה ובעובדא דלתתא לשמה אסתלק עובדא לעילא ואתתקן כדקא יאות וכו' דא קוב"ה בעי לבא ורעותא דבר נש. ואפילו הכי אי לאו תמן רעותא דלבא דאיהו עיקרא דכולא - על דא צלי דוד ואמר "ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו'" - דהא לית כל בר נש חכים לשואה רעותיה ולבא לאתקנא כולא. ויעביד עובדא דמצוה. על דא צלי צלותא דא ואמר "ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו'" - כוננה ואתקן תיקונך לעילא כדקא יאות, "עלינו" - אף על גב דלית אנן ידעין לשואה רעותא אלא עובדא בלחודוי. "מעשה ידינו כוננהו" לההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא וכו'"**.

הנה מבואר מדברי זה המאמר כי כל המעשה אשר יעשה האיש הישראלי הוא עושה ומתקן תיקון גדול על ידי מעשיו למעלה, ואף על גב כי לא ידע לכוין ולמסבר סברא. ולכן יאמר "**ואם התנה עליהם בשעה שתלאם**". כי מאחר שהמעשה בלבד פועל ועושה מעשה למעלה - אף על גב כי אין שם כונה - נמצא כי משעה שתלאם תלו עליו כל נויי סוכת דוד למעלה מצד הנשמה שלו. והנה הוא היה אומר "**איני בודל מהם כל בין השמשות**", ולכן כך נעשה למעלה בחלק שלו לפחות שאינו בודל מנויי סוכה אלו כל בין השמשות. ולכן כמו שמועיל תינאי זה למטה לאדם הגשמי - כך הוא גורם למעלה כי כך האדם העליון קדוש הוא אינו בודל דעתו ורצונו מלתת אותם נויי הסוכה (אוכלים ומשקין) לסוכת דוד; כל שבעת הימים יהיו לה. והוא "**מסתפק מהם בכל עת שירצה**" - שהוא 'עת רצון' כדאיתא בזוהר פרשת תרומה.

"**שהרי לא הקצה אותם**" האדם הגשמי "**ולא חלה עליהם קדושת סוכה**" הגשמית, "**ולא נחשבו כמותר**". ולכן כך יהיה למעלה כדומה לזה שהרי לא הוקצה אותם למעלה ולכן הם מסתפקין מהם כל אותם מאריהון דיבבא ויללא כנ"ל. כי לא חלה עליהם קדושת סוכת דוד ולא נחשבו כמותר.

"**ודוקא שמתנה בזה הלשון אבל אם אמר אני מתנה עליהם לאוכלם אימתי שארצה מהני שגם בין השמשות בכלל**" - לכן כך יהיה נעשה גם כן למעלה כי אמור יאמר האדם הקדוש אני מתנה עליהם של אוכלין ומשקין הללו לאוכלם אימתי שארצה. ובכן הם מועילים לו לעצמו ולזולתו כי כן נמי נהנים מהם למטה שנאמר "**אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי**". ולכן מעתה "**אכלו רעים**" - כל אינון מאריהון דיבבא ויללא. "**שתו ושכרו דודים**".

וכן הענין בכל העולמות למטה - כולם הם נהנים מאוכלים ומשקין הללו. כי לא על חנם נאמר "**לחם אבירים אכל איש**". ואמר רבי עקיבא ע"ה "**לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו**". ואף על גב כי שם נאמר "**אמר ר' אלעזר בן עזריה צאו ואמרו לרבי עקיבא טעות**" - כבר נתבאר אצלי במקומו מכל מקום צדק רבי עקיבא ע"ה במאמרו. דמאחר שנאמר כינוי אכילה למעלה אצל הקב"ה "**אכלתי יערי וכו'**" ונאמר "**קרבני לחמי וכו'**" - גם שיאמר שמים(?) אוכלים אל תתמה על החפץ כאמור.

סימן תרלט

פירוש ראשון

אחר כלות האדם לעשות הסוכה לשמה כאשר צוני ה' אלהי; כי על ידי כך יזכה לסוכה הרוחנית הנעשה על ידי מעשה המצות כי זה נעשה על ידי מעשה המצות כאשר נתבאר לעלה. ולכן אחר מעשה הסוכה יבא לאדם להיות יושב בסוכה ולהסתופף בצלה בצל שדי יתלונן. ולכן בא הביאור "**כיצד מצות ישיבה בסוכה**?", כי על ידי כך תהיה נפשו יושבת במנוחה רבה שם בגן עדן, ומה גם למעלה בכל המקומות אשר שם לו חלק מנפש או רוח או נשמה כאמור - כל אתר כפי ערך מה שמקיים המצוה בכונה טוב כך יעשה לו שם סוכה.

ולכן כך הוא אומר: "**כיצד מצות סוכה**?" בענין ישיבה שלה. צריך שיהיה "**אוכל ושותה ודר בתוכה**" כי כן יעשה עם נשמתו כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ה (ח"ג רנה, א) וזה לשונו: "**וסוכה תהיה לצל יומם - דאתמר ביה בצל שדי יתלונן. ולא בצל סוכת הדיוט דאגין על גופא משמשא, אלא צל לאגנא על נשמתא - בצלו חמדתי וישבתי. אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים - צל עם ה'**(?) **איהו צלם דאתמר ביה אך בצלם יתהלך איש וכו**'".

ובזה יזכה לאותה סעודה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים בגן עדן והם אוכלים בשר - אותה בהמה אשר חכמים יגידו "**בהמות בהררי אלף**", היא רבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלים לה מיני בהמות והיא אוכלת אותם שנאמר "**והיה השרון לנוה צאן וכו**'". והיא מזומנת לצדיקים לעתיד לבא. וכן נמי יש בשר עוף - הוא "**זיז שדי**" שיש בו שס"ה מיני טעמים כמנין ימות השנה. וכן נמי יש בשר דגים כמו שאמרו חז"ל "**לוייתן דג טהור הוא**", והוא מזומן למאכל הצדיקים לעתיד לבא. ושותים יין המשומר בענביו ששת ימי בראשית. ומעורו של לוייתן עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים כדאיתא פרק "המוכר את הספינה" וזה לשונו: "**אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשר של לויתן שנאמר יכרו עליו חברים, ואין כירה אלא סעודה שנאמר ויכרה להם כירה גדולה. ואין חברים אלא תלמידי חכמים שנאמר היושבת בגנים חברים. והשאר חולקין ועושין אותו סחורה בשוקי ירושלים שנאמר יחצוהו בין כנענים, ואין 'כנען' אלא תגר שנאמר כנען בידו מאזני מרמה. ואי תימא מהכא: אשר סוחריה שרים כנענים נכבדי ארץ**".

הרי לענין האכילה.

ואיתא נמי בפסיקתא וזה לשונו: "**כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אף הקב"ה מושיבו בסוכו של לויתן לעתיד לבא שנאמר התמלא בסוכות עורו וכו**'". ואיתא בזוהר פרשת ויקהל דף ר"י (ח"ב רי, א) וזה לשונו: "**וההוא נהר דנפיק מעדן כל אינון נשמתין בלבושי יקר יתבין על ההוא נהר וכדין מתיישבן ורוון באינון צחות ויכלין למסבל. וההוא נהר איהו תיקונא דנשמתין לאתיישבא ולאתזנא ולאתהנאה מאינון צחות ונשמתין אתהנן על ההוא נהר ומתיישבן ביה וכו**'".

ולפי כי כל ענייני השלימות זה נמצא אל האדם על ידי מעשיו כנזכר -- ולכן "**כל שבעת הימים עושה אדם את ביתו**" הגשמי זה "**עראי**, **ואת סוכתו קבע**" כי על ידי כך יזכה לאותה הסוכה ולאותו התענוג הרוחני העיקרי שבגן עדן. ואחר כך יעלה במעלות רמות אל עולם העליון דרך אותו העמוד הנקרא "**מכון הר ציון ומקראיה**", להיות בצרור החיים עם ה' אלהיו.

ולכן "**מציע כל הכלים הנאים שיש לו והמצעות הנאות בסוכה**". לפיכך אמרו חז"ל בפסוק "**בעדן גן אלהים היית**" (יחזקאל כח, יג): י"ג חופות קשר הקב"ה לאדם הראשון בגן עדן שנאמר "**כל אבן יקרה מסוכותיך אודם פטדה וברקת וכו**'". ואיתא בזוהר פרשת בראשית דף ל"ח (ח"א לח, א) וזה לשונו: "**תא חזי בשעתא דאעיל ליה קוב"ה לגנתא דעדן הוה חמי ואסתכל מתמן כל רזין וכל חכמתא בגין למנדע ולאסתכלא ביקרא דמריה שבעה היכלין מדורין אינון לעילא דאינון רזא דמהימנותא עילאה. ושבעה היכלין אינון לתתא כגוונא דילהון חד לקבל חד. שבעה היכלין אינון לתתא וכו' ולבתר דאתתרך אדם מגנתא דעדן אתקין לון קוב"ה לנשמתהון דצדיקייא לאשתעשעא בהו כדקא חזי מזיוא דיקרא עילאה. וכל חד וחד אתתקן כגוונא דלעילא וכגוונא דלתתא כמה דאוקימנא**". ולכן "**מציע מצעות נאות**" כאמור.

"**אוכלים ושותים וישנים בתוך הסוכה כל שבעה**" - כי מאחר שהנחנו כי טעם הסוכה שאמר הקב"ה "**בסוכות תשבו שבעת ימים**", כי בא הרמז בזה לחיי האדם שנאמר בהם "**ימי שנותינו בהם שבעים שנה**" - ולכן מתחייב מזה שיהיו שני האדם "**אוכלים ושותים וישנים בתוך הסוכה**" מפני כי על ידי כן ימצא השלימות בכל חיי האדם ויקרא בהם לשון 'קריבה' כדאיתא בזוהר פרשת ויחי דף רכ"א (ח"א רכא, א) וזה לשונו: "**תאנא כד בעא קוב"ה לאתבא רוחיה ליה ההוא הבל דאפיק ונפח ביה אותביה לגביה. זכאה חולקיה דההוא בר נש דיומוי אתקריבו גבי מלכא בלא כסופא. ווי לרשיעיא דלא כתיב בהו 'קריבה'. והיך יקרבון יומוי קמיה מלכא בלא כיסופא דהא כל יומוי בחובי עלמא אשתכחו. ובגיני כך לא יקרבון קמי מלכא וכו**'".

ולכן אמר הכתוב "**בסוכות תשבו שבעת ימים**" בעולם הזה ובזה תהיו נמי בטוחים כי "**כל האזרח בישראל ישבו בסוכות**" לעתיד בביאתם לארץ בזמן הגאולה כמו שאמרו חז"ל כל מה שעשה אברהם ע"ה למלאכים עשה הקב"ה לבניו ג' פעמים במדבר ובישוב ולעתיד. הוא אמר "**והשענו תחת העץ**" - לכן פרע להם הקב"ה לבניו במדבר "**ואשא אתכם על כנפי נשרים**". בארץ מנין? שנאמר "**בסוכות תשבו שבעת ימים**". לעתיד מנין? שנאמר "**וסוכה תהיה לצל יומם ולמחסה ולמסתור**". ונוסף עוד כה יעשה להם בגן עדן כאמור. וכן נמי יעשה להם בעלותם למעלה שנאמר "**מה יקר חסדך ה' ובני אדם בצל כנפך יחסיון**" (תהלים לו, ח). ולאחר התחיה הרי נאמר "**התמלא בסוכות עורו**" (איוב מ, לא). ולכן מה טוב לאדם להיות אוכל ושותה בתוך הסוכה כי על ידי כך הוא זוכה לאותה אכילה ושתיה העתידה בגן עדן, ומה גם יאכל מאותו לחם אבירים כנ"ל, ויהיו כל ימיו מסתופף בצל כנפיו של הקב"ה.

ולכן לענין השינה היא משונה. דאילו אכילה ושתיה הוא "**יוכל לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה אבל לענין השינה אסור ליישן עראי חוץ לסוכה**" מפני כי האכילה ושתיה שאוכלים ושותים הנשמות בגן עדן - אינו דווקא בתוך ההיכל שלהם (היא הסוכה). כי גם בחוץ נמצא להם ענין אכילה וכדאיתא בזוהר פרשת תרומה דף קנ"ו (ח"ב קנו, א) וזה לשונו: "**וכי פתורא איתי ונשמתין בההוא עלמא. אין - דהא מזונא וספוקא דעדונא אכלי בההוא עלמא וכו**'". אמנם ענין השינה הוא בדרך קבע אי תימא מה שאמר הכתוב "**בשכבך תשמור עליך**" בקבר, גם בגן עדן כדאיתא פרשת שלח לך דף קס"ו (ח"ג קסו, א) וזה לשונו: "**אדהוו יתבי ואמרי דא רמש ליליא. אמרו לר' שמעון הא**(?) **חסידא קדישא נהירו דעלמא טול פנקסא דאחמתא דא וטול שרגא וכתוב מלין אלין. דהא מטא זמנא דילן לפקדא כל חד וחד לגו קבריה על פלגו ליליא דקוב"ה עאל לאשתעשא עם צדיקייא בגנתא דעדן וכו**'".

ולכן על כל אלה "**אסור לישן אפילו שינת עראי חוץ לסוכה**".

"**וכמה אכילת עראי? כביצה. וכן מותר לשתות מים חוץ לסוכה**" לפי כי כן הנשמות נהנים מאותם המים של הנהר שבגן עדן כדאיתא פרשת ויקהל (הובא למעלה) שנאמר "**והשביע בצחצחות נפשך**" כדלעיל.

"**ומותר לאכול פירות חוץ לסוכה**" - לפי כי כך אמרו חז"ל אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון לא גילה אותו לשום בריה, אבל עתיד להראותו. וכן אמרו חז"ל ששים ריבוא כיתות של צדיקים יושבים תחת עץ החיים ואוכלים מפירותיו ונהנים מהם. "**ומי**

שיחמיר על עצמו שלא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח" - ומכל שכן אכילת פירות כי בזה יזכה לכל הדברים האמורים.

"**אכילה בסוכה בליל יום טוב הראשון חובה**[41]" - דמאחר שהנחנו כי הרמז של הסוכה הוא כנגד ימי שנותינו. וענין האכילה לטוב לנו בהווה ולגן עדן ולעתיד. לכן חייב הכתוב אכילה בסוכה. אמנם "**אפילו אכל כזית פת יצא ידי חובתו**". ואמנם היות חיוב אכילת הפת לילה הראשון הוא מטעם אחר לפי כי שבעה צדיקים הם הקרואים והולכים לתומם מסוכה לסוכה, ואיתא בזוהר פרשת אמור דף ק"ג (ח"ג קג, א) וזה לשונו: "**תא חזי בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא שכינתא פרשא גדפהא עליה מלעילא ואברהם וחמשה צדיקייא אחרנין שויון עמיה. רבי אבא אמר אברהם וחמשה צדיקייא ודוד מלכא שויין מדוריהון עימיה. הדא הוא דכתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים וכו"**". קדמאה לאושפיזי, **תניינא לבני עלמא. קדמאה לאושפיזי כי הא דרב המנונא סבא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי וקאים על פתחא דסוכה מלגאו ואמר נזמן לאושפיזי מסדר פתורא וקאים על רגלוהי ומברך ואומר "בסוכות תשבו" - תיבו אושפיזין עילאין תיבו וכו**'".

הנה מבואר מדברי המאמר כי שבעה צדיקים הם הקרואים בסוכה שלכן נאמר "**בסוכות תשבו שבעת ימים**". ולפי כי אברהם הוא הראש לכולם - הלא זה דברי חז"ל "**אלך לי אל הר המור - זה אברהם. מה המור הזה ראש לבשמים כך אברהם ראש לכל הצדיקים**" -- גם לענין ההזמנה הוא הראש כנזכר בזוהר. ושם נאמר וזה לשונו: "**ואמר ר' אבא אברהם כל יומוי הוה קאים בפרשת אורחין לזמנא אושפיזין ולתקנא לון פתורי וכו**'".

ולכן מסיבות אלו בא החיוב יותר ליל ראשון לאכול פת. ולפי שנאמר באברהם כשזימן למלאכים "**ואקחה פת לחם וסעדו לבכם**", וכבר קים להו לרבנן כי כזית פת הוא סועד לבו של אדם שלכן נתחייב בברכת מזון ובזימון. אמנם בשאר הלילות לא נמצא כן בשאר הצדיקים המזומנים לסוכה. ולכן "**אם רצה לאכול פירות או קליות חוץ לסוכה אוכל והוא כדין אכילת מצה בפסח**" כדבר האמור.

"**ירדו גשמים הרי זה נכנס לתוך הבית וכו**'" - אף על גב שכבר נתבאר כי הזהיר שלא לשתות מים אפילו פירות חוץ לסוכה הרי זה משובח, וכל כך למה מפני כי כך אמרו חז"ל לעתיד נוטל הקב"ה ספר תורה בזרועו ואומר מי שעסק בתורה יבא ויטול שכרו וכו'. לסוף טוענים עכו"ם ואומרים "**ישראל שקבלוה היכן שקיימוה? וכו**'". לסוף אומר להם הקב"ה עם כל זה מצוה אחת קלה יש לי וסוכה שמה. לכו ועשו אותה וכו'.

[41] כאן הגהתי. ובדפוס כתוב 'סוכה' - ויקיעורך

והקב"ה מקדיר עליהם חמה ומבעטים בה ומשליכים אותה ויוצאים שנאמר "**ננתקה את מוסרותימו וכו**'".

ואע"פ כן דמשמע ליזהר האדם ביותר בסוכה כנזכר אמנם "**אם ירדו גשמים מותר ליכנס לתוך הבית**", דהכי פריך בגמרא והרי תנן מצטער פטור מן הסוכה. ומסיק נהי דפטור אבל אינו מבעט. ולכן אם ירדו גשמים פטור מלישב בסוכה ונכנס לתוך הבית.

ולענין הלימוד נמי כיוצא בזה. דאף על גב כי יש לאדם להיות קורא בתוך הסוכה - כי במה יזכה נער את אורחו לכל הגדולות האלה האמורות שנמצא לאדם כמה פעמים אם לא באמצעות לימוד התורה בתוך הסוכה. ומה גם מאחר כי השבעה צדיקים שם נמצאו ושם היו - מה טוב לאדם לעסוק בתורה לעיניהם, כי הזמנה זו יותר מקובלת אצלם מן הסעודה הגשמית. ועוד כי מן הראוי הוא להיות עוסק בתורה בתוך הסוכה מפני כי עיקר מה שאנו זוכים לעתיד הוא לכבוד התורה כאמור, כי הקב"ה נוטל ספר תורה בזרועו ומכריז ואומר "**מי שעסק בתורה יבא ויטול שכרו**". ומטענה זו מתגלגלים הדברים אחת לאחת עד שהקב"ה נותן לעכו"ם מצות סוכה והם מבעטים בה ומשליכים אותה ויוצאים.

ולכן מזה ומזה ראוי לאדם ללמוד בתורה בתוך הסוכה. אמנם אין מטריחין עליו להיות מבין ומעיין בתוכה אלא "**יבין ויעיין חוץ לסוכה**". וכן לענין התפילה - "**רצה להתפלל בתוך הסוכה רצה מתפלל חוץ לסוכה**" - שהרי לעתיד אין להם טענת עכו"ם בענין של התפילה ומטעם האמור שעכו"ם מבעטים בסוכה ויוצאים ממנה - לכן התירו כי המצטער מן הגשמים יוצא ובא לו לתוך הבית שהרי לא מפני כן הוא מבטע בה חלילה.

ולכן נמי הקילו "**מאימתי יוצא משם ומפנה את כליו משם**? **משירדו טיפות לתוך הסוכה שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל ואפילו של פול**". גם "**אם היה אוכל בסוכה וירדו גשמים**" כנזכר, "**ונכנס לבית ופסקו הגשמים אין מטריחין עליו לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו**" - הכל מן הטעם הנזכר מצטער פטור מן הסוכה אבל בעוטי בה לא מבעטי.

וגם שלענין השינה נמצא חומרא יתירה דאפילו שינת עראי אסור כדלעיל מפני כי השינה היא עיקר לענין הרמז שלה -- אמנם "**אם היה ישן וירדו גשמים בלילה ונכנס לתוך הבית ואחר כך פסקו הגשמים אין מחייבים אותו לחזור לסוכה כל אותו הלילה אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר**" לפי כי כן האדם ישן הוא בקבר שנאמר "**קרבם בתימו לעולם**" עד זמן שנאמר "**גשם נדבות תניף אלהים**". ועל ידי כך מחיה כל המתים שנאמר "**יחיו מתיך נבלתי יקומון כי טל אורות טליך**".

"**נהגו לברך על הסוכה בשעת אכילה**" - כי הוא עיקר כנ"ל.

פירוש שני לצד עילאה

ועוד אני מדבר בסוד דינים אלו לצד עילאה על דרך הנ"ל. וכך היה אומר:

"**כיצד מצות ישיבה בסוכה**" - היא סוכת דוד הנופלת כנזכר שנאמר בה "**והרכבתיך על במתי ארץ**", במה יזכה נער את אורחו לישב בסוכה זאת בשלום ותהיה ישיבה של מצוה לקיים מה שאמר הכתוב "**בסוכות תשבו**". "**על ידי שיהיה אוכל ושותה ודר בסוכה**". ולפי דקים[42] כי כמו אשר יעשה האדם למטה בעולם המעשה בגשמי כך נעשה למעלה, לפי כי זה בזה תלוי, לכן ימצא כי האדם עליון מקיים מה שאמר הכתוב "**אכלו רעים - לעילא, שתו ושכרו דודים - לתתא**".

"**ודר נמי בתוך הסוכה דירת קבע כעין תדורו**" - בסוד מה שאמר הכתוב "**צדיקים ירשו ארץ**" שהם יוסף ובנימן, "**וישכנו לעד עליה**", רצה לומר הם גורמים למדה הנקראת "**עד**" שישכון "**עליה**" של סוכת דוד כדאיתא בזוהר פרשת יתרו בפסוק "**בטחו בה' עדי עד**" - "**האי עד תיאובתא דעילאין ותתאין, תיאובתא דעלמא עילאה לארקא עליה ברכאן עילאין. כמה דאת אמר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו וכו'. ותיאובתא דעלמא תתאה לאתדבקא ביה ולאתברכא מניה**". ולכן יהיה "**דר בתוכה**" (הצדיק) "**כל שבעת הימים בין ביום בין בלילה**" כדרך שהוא דר בביתו האדם הגשמי כך ימצא למעלה כאמור.

"**וכל שבעת הימים**" האדם הגשמי "**עושה את ביתו עראי ואת סוכתו קבע**" כדי שעל ידי כן גם למעלה יעשה "**ביתו עראי**" - הוא בסוד אות **ב**, סוד הבינה היא אמו, כי שם ביתו. ועתה יעשה אותו עראי "**ויעשה סוכתו קבע**" - היינו סוכת דוד כאמור.

"**כיצד**? **כלים הנאים והמצעות הנאות בסוכה**" ועל ידי כן נעשה כך למעלה בסוכת דוד. וכדאיתא בזוהר פרשת אמור וזה לשונו: "**מאי פועל צדק**? **צדיקייא דאתקינו למטרוניתא ואלבישו יתה לבושהא ועטרהא ותכשיטהא - כל אחד 'פועל צדק' קרי**". וכן נמי זה המכניס כלים נאים לסוכה כך מתקן כלים נאים העליונים בסוד החדר והפרוזדור, שלכך נאמר "**אוהב ה' שערי ציון**", הם שערים המצויינים בהלכה, והם שני שערים הללו שלכן חז"ל אמרו "**לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל**". שלכן נכנס אדם עליון באותם שערי ציון. וכן נמי מתקן כלים העליונים. ולכן מתקיים "**אכלו רעים - לעילא, שתו ושכרו דודים - לתתא**". ולפי שמכניס מצעות נאות בסוכה כך סוכת דוד נעשית בסוד "**מצע**" כדאיתא בזוהר פרשת תרומה בפסוק "**עתה ידעתי כי איש אלהים**

[42] היה נראה כי יש להוסיף כאן מילת 'לן' - ויקיעורך

קדוש הוא עובר עלינו תמיד". ולכן נעשה ונתקן עליית קיר זו שהיא קטנה ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה - הם הצורך לכנסת ישראל בהם. ולכן נמי "**נותן המנורה בסוכה**".

"**אוכלים ושותים וישנים בסוכה**" - כבר נאמר כי על ידי האכילה למטה מתעורר נמי אכילה למעלה. וכדאיתא בזוהר פסוק "**את קרבני לחמי לאשי וכו' קוב"ה פקיד למהוי מזונא לעילא בגין דלהוי מזונא לתתא**". ומאן דיהיב מזונא למסכני לתתא כל שכן דגרים לאתערא מזונא לעילא ומתקיים מה שאמר הכתוב "**אכלו רעים שתו ושכרו דודים**" בין למעלה ובין למטה. ולכן "**אוכלים ושותים בתוך הסוכה**" כדי להמשיך אותו אור עליון של אכילה ושתיה עליונים אצל סוכת דוד.

"**וישנים בסוכה כל שבעה בין ביום ובין בלילה ואין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת עראי וכו**'" - והענין מ"ש בזוהר פרשת ויצא דף קנ"ח (ח"א קנח, א) וזה לשונו: "**ותצא לאה לקראתו - אימא עילאה לגבי ברא יחידא. ותאמר אלי תבא - תחות גדפאי לברכא לך ולרוואה לך בתפנוקין עילאין. כיון דנקטא ליעקב תחות גדפהא - כדין וישכב עמה בלילה הוא וכו**'".

הנה זה מבואר מדברי המאמר כי תפארת ישראל בכל לילה הוא עולה אצל אימא עילאה וישן הוא שם כל הלילה. ולכן בעבוד כי תפארת ישראל הוא ישן למעלה ואינו יורד משם - ולכן גם באדם הגשמי אין לו רשות ליישן מחוץ לסוכה אפילו שינת עראי כאמור.

"**אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה**" - שהרי נאמר "**אכלו רעים**" וזה הוא לעילא חוץ לסוכת דוד כדאיתא בזוהר פרשת ויקרא שם נאמר "**אכלו רעים - לעילא. מאן אינון לעילא? אתר דלא מתפרשאן וכו**'". "**וכמה אכילת עראי כביצה מפת**" - לפי שהפת הוא בסוד הכלה כנודע מן הזוהר והתיקונים - ולכן 'כזית' הוא הנקרא "**אכילת עראי**" שהוא בסוד אות יו"ד כנ"ל. ובהלכות יום הכפורים מתבאר ענין אכילת כזית כי שם ביתו.

"**ומותר לשתות מים**" לפי כי שתיה בכלל אכילה, ואינו נחשב בפני עצמו כמו שאמרו חז"ל ביום הכפורים "**חמשה ענויים הם ושתיה היא בכלל אכילה**". גם זה הטעם מפורש בהלכות יום הכפורים - כי תדרשנו ימצא לך. ולפי כי הוא בכלל האכילה, דלא סגי להיות אכילה בלתי שתיה, לכן לא נתנו חז"ל שיעור לענין השתיה ולא עשו בה הפרש לומר שתיית עראי כמו ענין האכילה שנתנו שיעור לאכילת עראי כזית. ולענין השתיה לא אמרו 'מלא לוגמיו' ותו לא. והטעם הוא לפי שהרי נאמר פרשת ויקרא במאמר הנ"ל "**אכלו רעים - לעילא, שתו ושכרו דודים - לתתא**". משם נאמר כי עיקר של השתיה היא לעילא. ולכן הוצרך הכתוב לומר "**אכלו רעים**". וזה לשונו דף ד' (ח"ג ד, א) "**ר' שמעון**

אומר כולא שפיר אבל רזא דמלה: אכלו רעים - לעילא, שתו ושכרו דודים - לתתא וכו'. תא חזי באינון עילאי כתיב בהו אכילה בלא שתיה. מאי טעמא? מאן דאית ליה גרבי דחמרא - אכילה בעיא. ובגין דתמן שרייא חמרא דמנטרא כתיב בהו אכילה", עכ"ל.
הנה הדבר הוא מבואר מדברי המאמר כי עיקר השתיה היא למעלה במקום הנקרא 'רעים'. ולכן הותר השתיה לגמרי מטעם כי השתיה היא למעלה. ועוד מפני כי אינה פוסקת לעולם שהרי נאמר "**מאן אינון רעים? אתר דלא מתפרשן דקיימין באחדותא בחדוותא**". ולכן לא נתנו שיעור לענין 'השתיה' - הוא סוד הפסוק "**והשתיה כדת אין אונס**" (אסתר, א) לפי כי השתיה היא נוהגת לעולם ואינה פוסקת. אלא שההפרש הוא אית מאן דבעי מיגס ואחר כך לשתות, ואית מאן דבעי לשתות קודם (אסתר רבה ב, יג). וזה הוא נוהג תמיד. רק ההפרש הוא כי לעילא השתיה קודם מטעם הנזכר "**מאן דאית ליה גרבי דחמרא - אכילה בעיא**". נמצא כי השתיה עיקר. ולכן יהיה זה מאן דבעי למשתי ואחר כך למיגס.
אמנם למטה בסוד 'דודים' שהאכילה עיקר יהיה מאן דבעי מיגס בתחילה ואחר כך בעי למשתי. אמנם בין לעילא בין לתתא יש שתיה קודם אכילה ויש באמצע אכילה. ולכן בא הספק אם חייב אדם לברך על המים באמצע הסעודה. והבן.
"**לאכול פירות חוץ לסוכה נמי מותר**" שהרי גם אכילת פירות נעשית חוץ לסוכה למעלה. "**ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח**" - לפי כי על ידי מעשה האדם כך גורם לעשות למעלה כאמור. ולכן יהיה סיבה כי גם למעלה יהיה שתיית המים בתוך סוכת דוד וימצא לה מים בשני פנים. האחד הוא בסוד מה שאמר הכתוב "**מים קרים על נפש עיפה**". וזאת שנית בסוד "**שתו ושכרו דודים**". ויהיה יותר משובח. דאילו שתיה זו הוא בסוד 'יין' שנאמר "**שתו ושכרו דודים**". אמנם על ידי שישתה מים - הכי נמי יהיה למעלה שתיית מים שנאמר "הֵן יַעֲשֹׂק נָהָר לֹא יַחְפּוֹז" (איוב מ, כג).
"**ותבשיל העשוי מחמשת המינים**" שהרי מכוונים לארץ הקדושה, "**אם קובע עליו חשוב קבע**" בכלל אכילה וצריך סוכה.
"**אכילה בסוכה בליל יום טוב ראשון חובה**" לקיים המצוה "**הלחם אשר הוא אוכל**". אמנם כאשר נתבונן יהיה הטעם זה דוגמא של אכילת מצה בליל יום טוב הראשון של פסח. ושם נתבאר כי הטעם הוא מ"ש רבי אלעזר בן עזריה "**לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא וכו**'". ושם נאמר כי לפי שבעולם העשיה אין שם ייחוד מפני כי שם מתערבים טוב ורע, ואם יהיה ייחוד ימצא גם כן לסטרא אחרא, ולכן

נמנע. אמנם בליל פסח שהיה מכת בכורות עד "**בכור השבי**" עד "**בכור השפחה אשר אחר הריחיים**" -- לכן נמצא שם ייחוד בסטרא דקדושה. וכן נמי יהיה הטעם בזה להודיע כי בליל זה נמצא נמי ייחוד בעולם העשיה הנקראת 'לילה'. לכן הצריך הכתוב לאכול בסוכה ליל יום טוב ראשון.

אמנם כאשר נתבונן בדבר עוד ימצא טוב טעם לדבר, ויובן נמי סברת חכמים מה ששנינו "**וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח**". והענין כי חז"ל מבינים כי לעולם לא ימצא ייחוד בעולם העשיה מפני התערובת הנמצא שם. ואם יהיה יחוד נמצא כי סטרא אחרא יהיה לה ייחוד והרי קים לן כי "**אל אחר - אסתרס ולא עביד פירין**". ולכן פירוש הפסוק "**ימי חייך וכו**'" הוא לימות המשיח כי אז "**בלע המות לנצח**". ולכן גם בעולם העשיה יהיה הייחוד נוהג שם.

ואמנם לענין מה שחייבה התורה אכילת מצה בליל יום טוב של פסח - היינו מטעם אחר; לפי כי בלילה נאמר "**ויהי בערב ויקח את לאה בתו וכו' ויבא אליה**", וכך היא המדה תמיד. ולכן הצריך הכתוב אכילת מצה ליל פסח לפי כי סוד המצה הוא ברחל, "**הלחם אשר הוא אוכל**". וכן נמי הוא החיוב של אכילה זו ליל יום טוב ראשון שיהיה בתוך הסוכה - היא רחל סוכת דוד. והיינו מה ששנינו "**רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וכו**'". כי הנה סברת ר' אליעזר הוא כדי לתת ענין ייחוד לרחל בכל ימי החג בכל לילה על ידי אכילה שהאדם אוכל. אמנם חז"ל לא הצריכו רק אכילה אחת שהיא מן התורה ליל יום טוב הראשון בלבד שנאמר כאן 'חמשה עשר' ונאמר בחג המצות 'חמשה עשר' - מה להלן לילה הראשונה חובה אף כאן. לפי כי אז הוא הייחוד לרחל כאמור. אבל לא יאמרו כי המקיים מה שאמר ר' אליעזר לא טוב עשה, שהרי רבי אליעזר נמי מקרא הוא דורש. ומאחר כי כל מעשה התחתונים פועל למעלה - כך ראוי לאדם לעשות כי ירא שמים יוצא ידי כולם. אלא שהלכה כחז"ל לפי כי כן הייחוד ליל יום טוב ראשון הוא לרחל. אמנם משם ואילך ספק, ומתקיים על ידי שיאכל אדם י"ד סעודות של קבע בתוך הסוכה.

"**ואפילו אכל כזית פת יצא ידי חובתו**" שהרי נתבאר כי כזית הוא בסוד 'י' לרמוז על שהמשיך הטיפה (שהוא אות 'י') אליה כנודע מן הזוהר והתיקונים. "**מכאן ואילך רשות**" שהרי נתבאר כי הייחוד משם ואילך אינו לרחל בלילה, ולכן גם ביום הוא רשות לפי דקים לן היום הולך אחר הלילה. והסוד כי דרך האיש לבקש אחר אבידתו כמו שאמרו חז"ל. ולכן "**רצה לאכול סעודה סועד בסוכה, רצה אינו אוכל כל שבעה אלא פירות או קליות כדין אכילת מצה בפסח**" מן הטעם האמור.

"**כל שבעת הימים קורא בתוך הסוכה**" - דמאחר כי לימוד התורה גורם ייחוד למעלה כמו שאמרו חז"ל "**אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו**". וכבר נתבאר על ידי הלימוד שעמלו בתורה הוא עושה רושם גדול בתורה. דאילו שם נאמר "**פְּעָלְתַּנִי הַשְׁמִינֵי**" (דה"א כו, ה), ואמרו חז"ל מאי פעולתי? שעשה פועל גדול לפני הארון שהיה מדליק לפניו נר אחד בבקר ונר אחד בערב (שיר השירים רבה, ב). והנה אמרו חז"ל שלכן נקרא "**פעולתי**" מפני שעשה מעשה בפועל על ידי שמדליק נר לפני הארון, כלומר כי מפני כן ימצא שנעשה בסוד 'נר' - הוא סוד מ"ש בזוהר פרשת תרומה דף קס"ו (ח"ב קסו, א) וזה לשונו: "**כי נר מצוה וכו' - אמאי אקרי נר? אלא כד מקבלא מבין תרין דרועין רמ"ח שייפין עילאין, ואיהי פתחא לגבייהו תרין דרועין דילה - כדין אתכלילו תרין דרועין בהו ואקרי נר**", עכ"ל.

ולפי כי כן היתה עשה במעשה שהדליק נר לפני הארון נקרא "**פעולתי**". וכאשר תבין מה שאמרו חז"ל "**לפני הארון**" בכינוי, ולא אמרו "הדליק לפני התורה" כי כן היתה בתוך הארון - דקדקו בדבריהם לומר "**לפני הארון**" דווקא עשה שהוא כנגד הכלה שהוא **ארון** לתורה. ולגבי דידה עשה נר זה. ולכן נתקיים מה שאמר הכתוב "**כי נר מצוה**" כאמור חכמה על ידי לימוד התורה בתוך הסוכה הוא גורם ייחוד עליון בסוד "**ותורה אור**". ונמצא בזה ב' דברים של שבח כאחד טובים.

אחת הוא במדה האחרונה עצמה; דאילו בענין 'נר' היינו הרמז על שמקבלת רמ"ח שייפין ואתכלילת בתרין דרועין נקראת 'נר' כנזכר. אבל על ידי הלימוד נקראת 'תורה', והוא שלימות יותר שנשלמת ברמ"ח איברים ושס"ה גידים כמנין תורה. ועל ידי שלימות זה נעשה "**ותורה אור**" - אין זה נר אלא אור על שם אור עליון הנמשך לה.

ועוד יהיה שלימות בסוד הזכר. דאילו בזמן שהכלה בסוד 'נר' אינה כמדתו לפי שמקבלת מבין תרין דרועין דיליה כאמור. אבל כאשר היא בסוד 'תורה' - אז היא כמדתו ויצדק מה שאמר הכתוב "**ותורה**" בתוספת וא"ו לרמוז כי אות ו', הוא הצדיק', מתחבר עם התורה שבעל פה הנזכר. וכדאיתא בזוהר במלת "**אל תירא אותו**", "**עד דרוש אחיך אותו**" - הכל בסוד הצדיק, הוא אות וא"ו. ושבח זה ימצא לאדם על ידי לימוד התורה בתוך הסוכה שנקרא באמת "**פועל צדק**" - צא ולמד ממה שאמרו חז"ל שנקרא "**פעולתי**" על שהדליק נר לפני הארון, מכל שכן האיש העושה זאת ולמד תורה בתוך הסוכה שהוא מחבר תורה שבכתב עם הסוכה, סוכת דוד. מכל שכן שנקרא 'פועל צדק'.

הוא מ"ש בזוהר פרשת אמור דף צ"ח (ח"ג צח, א) וזה לשונו: "**הולך תמים ופועל צדק - מאן הוא? אלא אינון דמתקני למטרוניתא בתכשיטהא בלבושהא בעטרהא, כל חד**

פועל צדק אקרי", עכ"ל. והנה מבואר מזה המאמר כי מכל שכן הלומד בתורה בסוכה שנקרא 'פועל צדק', מכל שכן אם הוא לומד בדרך האמת בזוהר וכיוצא - בלי ספק אשרהו. כי שם ימצאו ז' צדיקים הנ"ל - אברהם וחמשה צדיקיא ודוד מלכא. כי שם יאכלו לחם, לחמה של תורה עם השכינה.

"**והמתפלל**" - יותר טוב לו לילך לבית הכנסת שנאמר "**ברוב עם הדרת מלך**". מה שאין כן נמצא בסוכה.

"**ירדו גשמים הרי זה נכנס לתוך הבית וכו**'" - כי הנה הגשם הוא שפע עליון שיורד מלמעלה מאותו שביל עליון שנאמר בו "**ושבילך במים רבים**". ולכן כאשר "**ירדו גשמים**" אז "**נכנס**" האדם "**לתוך הבית**" הגשמי, כי כן נמי אדם דאצילות הוא נכנס אז תוך הבית העליון שנאמר בו "**בחכמה יבנה בית**".

"**מאימתי מותר לפנות? משירדו לתוך הסוכה טיפות וכו**'" - לפי כי כן נמי למעלה לא יעדר מלירד מאותו גשם העליון קצת טיפות אור לתוך הסוכה העליונה, סוכת דוד. והשיעור "**שאם יפלו לתוך התשביל יפסל אפילו תבשיל של פול**". סוד הדבר מ"ש הסבא דמשפטים "**כד זרענא פולין לחמשין ותרין עיבר**" (ח"ב צז, ב) (ח"ב קד, א) (ח"ב קט, א).

"**היה אוכל בסוכה וירדו גשמים או היה ישן בסוכה וירדו גשמים ויצא משם ונכנס לתוך ביתו ואחר כך פסקו גשמים אין מחייבים אותו לחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו, וכן לענין השינה**". אף על פי כי נאסר שינת עראי חוץ לסוכה מן הטעם הנזכר לעיל, כי ישראל עליון עולה לישן בתוך סוכה העליונה, ולכן מטעם זה עצמו הנכנס לבית לענין האכילה אין מחייבין אותו לחזור מאחר שגם בהיותו בבית נמצא שם ייחוד - וכן נמי לענין השינה. מאחר שנכנס לתוך הבית הוא רמז למדת החכמה שנכנס לבית העליון, בית לחכמה. ולכן ישן הוא שם כל הלילה.

"**נהגו שאין מברכים על הסוכה אלא בשעת אכילה**". אמנם אין להפסיק בין נטילה לברכת המוציא. רק כשישב לאכול יברך ויהיה סמוך הסוכה לאכילה לקיים "**אכלו רעים שתו ושכרו דודים**".

סימן תרמ

פירוש ראשון

מאחר שהנחתי למעלה כי כל מעשה האדם הוא להועיל לו לעצמו בתחילה כדי לזכות להתענג בגן עדן, ומה גם לזמן של התחיה, וביותר לזכות לחיי העולם הבא שנאמר

"**והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו**", כך אמרו חז"ל עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם 'קדוש' כדרך שאומרים לפני הקב"ה. ולכן צריך שיהיה אדם זה שלם בכל פרטיו.

ולכן יאמר:

"**נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה**", כלומר כי האדם אשר נמצא בו אחת מהנה אין בו שלימות. זה יצא ראשונה: "**נשים**" - הוא מ"ש בזוהר פרשת משפטים ופרשת תזריע ובתיקונים היות כמה אנשים באים מסטרא דנוקבא. ולכן "**נָשִׁתָּה גְּבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים**" (ירמיהו נא, ל). ומה גם כי כל העולמות מסטרא דילה. והנה מבואר מדברי המאמר כי אדם זה ראוי להקרא 'אשה' מפני כי כל אורחיו לאו אינון אלא בנוקבא כאמור. לכן הוא "**פטור מן הסוכה**" לפי כי אין זה שלם לפני הקב"ה כדי לזכות לעשות לו סוכה.

וכן נמי "**עבדים**" - הוא מסוג הבלתי שלמים. ראשונה מפני כי לא נודע באמיתות מהות אדם זה כי איפשר שהוא מכלל ההוא 'עבד רע' כדאיתא בזוהר פרשת תצא דף רע"ח (ח"ג רעח, א) וזה לשונו: "**סמאל אל אחר עבד הוה ליה לקוב"ה בתר דעבידו גרמייהו אלוהות עתיד קוב"ה לאעברא לון מעלמא ולממחי לון וכו**'". נמצא למדנו מזה הספק אשר ימצא בזה אל האדם. וגם שיהיה מכלל 'עבד טוב' אין זה בכל השלימות.

וכן נמי "**קטנים**" הוא חלק הבלתי שלם דהא קטן לאו בן דעת הוא. ואיתא בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ה (ח"ב קפה, א) וזה לשונו: "**כי כל הנפש אשר לא תעונה - והאי יומא נטיל לכל נפשאן והוו ברשותיה. ואי לא קיימ' ברזא דשבעין לית רשו לנפשאן דקיומה דנפשאן ברזא דשבעין כמה דאת אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה. ואי תימא לנפשאן דרביי דלא אשלימו לשבעין שנין לא שלטא בהו - ודאי שלטא בהו. אבל לא בשלימו כמאן דזכי יומין סגיאין לפקודי אורייתא וכו**'". והנה מבואר מדברי המאמר כי הקטן הוא מחוסר מן השלימות.

ולכן האדם הנמצא בו חלק אחד מאחת מאלה פטור מן הסוכה.

והנה להיות כי נמצא ג' בחינות האדם הפך מאלו - לכן "**פטורים מן הסוכה**". זה יצא ראשונה, לענין "**נשים**" מצינו כינוי זה לטובה - הלא המה דברי חז"ל במדרש "**למה נמשלו הנביאים לנשים**? **מה אשה זו אינה מתביישת לתבוע צורכי ביתה מבעלה כך הנביאים אינם מתביישים לתבוע מהקב"ה צרכיהם של ישראל שנאמר אם לא תדעי לך היפה בנשים**".

"**ועבדים**" נמי ימצא כינוי זה לטובה כדאיתא בזוהר פרשת בלק דף קס"ה (ח"ג קסה, א) וזה לשונו: "**בקדמיתא עבד לסדרא שבחא קמיה דמאריה ולזמרא קמיה ודא בתושבחן דקמיה צלותא ולבתר עבד ולבתר דצלי צלותא דעמידה איהו עבדא דסדר צלותא דמאריה ולבתר עבד לבתר דצלי כל צלותיה ואזל ליה. ועל דא תלת זמנין עבד גרמיה בצלותא דא עבד דכתיב הושע עבדך אתה אלהי שמח נפש עבדך תנה עזך לעבדך וכו**'".

והנה מבואר מדברי המאמר כמה שבח נמצא לאדם המשים עצמו לעבד. ואף על גב שיש להשיב כי נהי שהאדם ראוי לשים עצמו עבד, אמנם לא שיהיה עבד ממש בסוד הנשמה, מכל מקום יתבאר לקמן.

ולענין "**הקטן**" נמי ימצא שבח גדול לאדם המחשיב עצמו לקטן כמו שאמרו חז"ל אצל "**והוא הצעיר**" "**ודוד הוא הקטן**".

אמנם עדיין יובן הענין כי לפי שנמצא בכל חלק מאלו דבר והפכו - פעם לשבח ופעם לגנאי - ולכן יאמר כי ג' מינים הללו שהם "**נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה**" מפני כי נמצא באלו דבר והפכו. שאם לא היה הספק זה לא היה הדבר רשות, ולא יאמר[43] "**פטורים**" כי היה מן הראוי לומר "נשים ועבדים וקטנים אסורים לעשות סוכה" מפני שהם עושים בה פגם. וממה שאמר "**פטורים**" היינו לפי שנמצא דבר והפכו, לכן פטורים הם מן הדין כי אולי הם מחלק אותם הבלתי שלמים, ואם רצונם לעשות סוכה, הרשות בידם. דשמא הם מחלק המכונים לנשים ועבדים וקטנים לגודל השלימות והחשיבות הנמצא בהם כאמור.

"**אבל טומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק**". ושנים אלו הרמז שלהם הוא מה שאמרו חז"ל "**כל מי שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים בחזקת כשרות עד שיפרש לך הפסוק**". וזה הענין הוא הרמז ל**טומטום**, כלומר סגור, מעשיו סתומים. ולכן חייב בסוכה. **אנדרוגינוס** נמי הרמז שלו יהיה הנמצא בו דבר והפכו, מין זכר ומין נקבה. וזה יהיה דוגמא למה שאמרו חז"ל "**אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצוה**". ולכן נמי חייב בסוכה.

את כל אלה חייבים לתקן סוכה לעצמו להיות מגינה עליו בכל זמן כאמור. ולכן מספק חייבים.

וכן "**מי שחציו עבד וחציו בן חורין חייב**" - הוא מה שאמרו חז"ל כל זמן שהאדם בחיים יש לו שני אדונים. עשה רצון יוצרו מכעיס את יצרו. עשה רצון יצרו - מכעיס את יוצרו.

[43] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס כתוב 'אמר' - ויקיעורך

מת - יצא לחירות שנאמר "**ועבד חפשי מאדוניו**". ולכן מפני כי צריך לעשות רצון יוצרו חייב בסוכה.

"**קטן שאינו צריך לאמו וכו'**" - גם דין זה הוא מתבאר על דרך הראשון. כי יש בזה דבר והפכו. יש כינוי זה לרעה - הוא מה שאמרו חז"ל שלשה הם מכלה עולם, אחת מהנה "**קטן שלא כלו לו חדשיו**". אמנם ימצא גם כן קטן שהוא מקטין עסקיו והיינו "**שאינו צריך לאמו**", שמלמד אותו דרכי המוסר משום "**אל תטוש תורת אמך**". יען כי הוא "**כבן חמש כבן שש**" - הוא הדבר שביארתי בהלכות פסח באיסור החמץ "**שעה חמישית אסור באכילה ושעה ששית אסור בהנאה**" (טור ברקת תמג), כי בא הרמז בזה למה שאמר הכתוב "**וזכור את בוראך בימי בחורותיך**" - מיעוט רבים שנים הם. אחד הוא בזמן שהוא בן י"ג שנה ויום אחד, שמעתה נתחייב בבית דין של מטה בעשותו אחת מכל מצות ה' אשר לא תיעשנה ואשם. ועוד יזכור יום שנכנס לעשרים שנה אשר נתחייב בבית דין של מעלה, יזכרו וישובו אל ה'.

וביען שאמר "**בימי בחורותיך**" - היינו ימים דמשמע סברת ר' אלעזר שאמר "**שוב יום אחד לפני מיתתך**" - לכן חזר ואמר "**בכל עת יהיו בגדיך לבנים**", ולא ימים, לפי כי האדם ימיו כצל עובר. אבל יעשה תשובה בכל עת יהיו בגדיך לבנים מן העון כי תחשוב "**ושמן על ראשך אל יחסר**" - שמא נפל כתם ונתלכלכו באיזה חטא בשגגה ואשם יען כי לא ידע האדם את עתו. וכן אמר דוד המלך ע"ה "**בטחו בו בכל עת**". והיינו שתי שעות שנאסר החמץ. שעה אחת נאסר באכילה כנגד אשר נתחייב בבית דין למטה. ושעה אחת כנגד מה שמתחייב בבית דין של מעלה.

והיינו נמי מ"ש "**כבן חמש כבן שש**"[44], כי יהיה הרמז לשתי שעות הנזכר. כי צריך החי להעיר את לבו לשוב בתשובה ואם לאו יחשוב הענין לשני ימים הנזכר. ולפי כי עיקר איסור החמץ מן התורה הוא בין שש לשבע אלא חז"ל עשו שיהיה בין חמש לשש כדי שלא יכשל האדם באיסור של תורה ואל ישובו לכסלה, כאותן שלא עמדו בשלותן שש שעות (וירא העם כי בושש משה - באו שש) -- ולכן הם אמרו "**בין חמש לשש**".

וכן יהיה נמי הרמז בזה "**בין חמש בין שש**" להעיר לבו בתשובה. ואם באולי לא שת לבו גם לזאת יחשוב בזה כפי שניו בין חמשים או ששים שנה ויתקן מעשיו. את כל אלה יחשוב האדם כי לכן מתחייב בסוכה להעיר את רוחו כי הרצון לומר צא מדירת קבע של העולם הזה כי לא לעלם חוסן, אם יעלה לשמים שיאו, דוגמא של סכך הסוכה, סוף כי

[44] כאן הגהתי עפ"י סברתי. ובדפוס כתוב 'כבן שש כבן שבע' - ויקיעורך

יצא לחוץ ושכן חררים במדבר תחת חרול יסופח. כל זה הוא "**מדברי סופרים**" לחשוב מחשבות כי כל מעשיו במספר "**כדי לחנכו במצות**".

"**חולים ומשמשיהם פטורים מן הסוכה**" - לא חולי הגוף בלבד אלא חולי הנפש, בני מררי מחלי, שהוא דוגמא זה לזה, ומה גם כי זה תלוי בזה. לולי שחטא ונפשו לא מטוהרה לא היה חולה כמ"ש ר' חנינא ע"ה "**אין ערוד ממית אלא החטא**" הוא הגורם. כמאמר ר' אמי "**אין מיתה בלא חטא ואין ייסורין בלא עון**". ולכן ידע נאמנה כי "**חולים ומשמשיהן**" הדבקים להם ועושים כמעשיהם, "**פטורים מן הסוכה**" כי אין להם סוכה להגן עליהן.

"**ולא חולה שיש בו סכנה**" כי לפי שכבד עליו עונו אין לו סוכה, דהא לאיש כזה נאבד ממנו אותו החלק הנמצא לו בגן עדן שהוא היה מוכן לו לעשות בו סוכה כמו שאמרו חז"ל "**כל אחד יש לו חלק בגן עדן וחלק אחד בגהינם. זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן. לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם**". ולכן כאשר אדם זה הוא 'חולה בסכנה' הוא מורה על סכנת הנפש נמי ולכן פטור מן הסוכה שנאמר "**במות אדם רשע**" אז תאבד תקוה של התשובה, ואבד חלקו שבגן עדן. ולכן פטור מן הסוכה כי לא נשאר לו חלק בגן עדן לעשות לו שם סוכה.

ולא זו בלבד אלא "**אפילו חולה**" של איזה עון "**חש בראשו**", שמורה על עון קלות ראש וקשיות עורף, "**חש בעיניו**" לפי שהיה גבה עינים "**ועיני כסיל בקצה ארץ**" לראות דברים מכוערים ומגונים. גם זה פטור מאותה סוכה מספר כי מי עלה שמים וירד לדעת מה נעשה בדינו אם אבד חלקו שבגן עדן או לאו, ולכן פטור מן הסוכה מספק זה, הוא ומשמשיו.

"**ויש שאומרים שאין המשמשים פטורים אלא בשעה שהחולה צריך להם**", כלומר בזמן שהולכים בדרכיו ועושים מעשיו. ומסתברא כי כן הוא. ולכן אם פורשים ממנו ממעשיו למה יהיו פטורים.

"**מצטער פטור מן הסוכה**" - גם ענין זה הוא אות לבני ישראל אשר בעונו מצטער מן הייסורין כמו שאמר הכתוב "**אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים**", הם הייסורין, כמה דאת אמר "**יסר מעלי**", וכמו שאמרו חז"ל אם רואה אדם ייסורין באים עליו יפשפש במעשיו. ולכן פטור מן הסוכה, "**הוא ולא משמשיו**" והדבקים לו לפי כי המצטער עדיין לא נודע עונו רק שידע נאמנה שהוא חטא על הנפש. ועדיין לא מצא העון. ולכן אין מקום לפטור הדבקים עמו, הם משמשיו, מן הסוכה.

"**איזהו מצטער? זה שאינו יכול ליישן בסוכה**" הרוחנית, "**מפני הרוח**" - עקב היתה רוח אחרת עמו. הוא מה שאמרו חז"ל "**אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח של שטות**". "**או מפני הזבובים**" - הוא מה שאמרו חז"ל בפסוק "**זבובי מות**" - זה יצר הרע שהוא עומד על שני מפתחי הלב ודומה כזבוב. ולכן זבובים אלו מצערים אותו. "**או פרעושים**" לפי שהוא מתגאה מדלג על דברי תורה, וחז"ל אמרו "**ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו**" - אלו זבובים ופרעושים. ולפי כי אדם זה מצטער מהם - זה יורה כי אין הקב"ה מתרצה בדרכי איש זה. "**או מפני הריח**" - כי ריח רע של עבירה עצום הוא.

"**ודוקא שבא לו הצער במקרה**", כי לא ידע בעצמו שחטא. ולכן יהיה מצטער עד שיפשפש וימצא ערות דבר. "**אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחילה במקום הריח**" - אם כבר יוצא העון אין לו לעשות סוכתו על ריח רע זה. או שידע שהרוח של שטות עדיין מכשכש במעשיו - אין ראוי לו לעשות סוכה ולומר "מצטער אני", ועל ידי הצער הזה מתכפר לו. וראוי לעשות סוכה מצד מעשה המצות שעל ידם נעשה הסוכה הרוחנית הנ"ל(?). ומאחר שאמרו חכמים עליהם השלום "**רקנין שבך מלאים מצות כרמון שנאמר כפלח הרמון רקתך**", ועל הנחה זו נעשה סוכה הרוחנית - לא יעשה כן לכתחילה כי בזה ימצא כי יהיה עומד בעונו לרצונו, וקרוב הוא לאבד אותו חלק שיש לו בגן עדן מפני סבראה(?) זו פוטר עצמו מן הסוכה הרוחנית ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו - גם זה הבל ורעה רבה.

"**אבל חייב בסוכה**" - אי בעית אימא לפי שהוא אבל כבר פגע בו העון ופרט חובו. ובלי ספק הסוכה שלו קיימת לכן הוא חייב בסוכה הגשמית לפי כי זה בזה תלוי. ואי בעית אימא מי שהוא אבל לב על מעשיו - גם זה הוא חייב בסוכה. דמאחר כי הרגיש בעצמו אשר חטא על הנפש - ולכן הוא עומד מתאבל על מעשיו לכן לא נאבד ממנו זה החלק שיש לו בגן עדן ויעש לו שם סוכה לישב בה. לכן גם בגשמי חייב לעשות סוכה להגן עליו ולהציל לו מרעתו כאמור.

"**חתן ושושבינים וכו**'" - אשר חז"ל הגידו ג' מוחלין להם עונותיהם חתן דכתיב "**ויקח את מחלת**", והלא 'בשמת' שמה? אלא שנמחלו עונותיו. וכן הוא אומר "**למנצח על מחלת משכיל לדוד וכו**'". ולכן מאחר כי ידענו נאמנה כי אין לו עון לפי שכבר מחל לו הקב"ה - לכן חייב בסוכה. ומה גם מי שהוא חתן בכח(?) דהיינו(?) שנשא אשה היינו בחינת נשמה כדאיתא פרשת משפטים דף צ"ד (ח"ב צד, א) וזה לשונו: "**תא חזי כד אתייליד אדם יהבין ליה נפש מסטרא דבעירן. זכה יתיר - יהבין ליה רוח מסטרא דחיוון. זכה יתיר - יהבין ליה נשמתא מסטרא דכרסייא וכו**'".

ולכן יאמר "**חתן**", היינו מי שקנה נשמה מחדש, "**והשושבינים**" הדבקים עמו שלומדים ממעשיו הטובים שגרמו לו כך, "**וכל בני החופה**" אנשי שם, "**פטורים מן הסוכה כל שבעת הימים**" דוקא.

ועוד ירצה חתן זה כי כאשר נאסף הצדיק נקרא 'חתן' כדאיתא בזוהר בהלולא דר' שמעון. ולכן יאמר כי "**חתן**" זה, "**השושבינים**" - הם המשרתים אותו, "**וכל בני החופה**" המלוים אותו מנשמות הצדיקים, "**פטורים מן הסוכה כל שבעת הימים**" של האבל שלו. ולפי כי לחופה ושמחה נחשב להם כי אז ילכו מחיל אל חיל להשמיע תלמודו כמו שאמרו חז"ל צדיקים אין להם מנוחה בעולם הבא אלא הולכים מבית המדרש לבית המדרש ללמוד תורה - ולכן הם פטורים מן הסוכה דקים ליה בדרבא מיניה.

"**שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה**" - הנה אלו השלוחים הם בסוד 'פועל צדק' כדאיתא פרשת אמור "**מאי פועל צדק? אלין דאלבישו למטרוניתא לבושהא ואעטרו לה עטרהא ושוו תיקונהא כל חד וחד פועל צדק**". הלא המה "**שלוחי מצוה**" לתקן הכלה ולעשות אותה **מצוה**. כי אותיות **מצ** הכי חילוף אותיות **יה** כנודע. והרצון כדי לעשות אותה בסוד **הויה** שהוא השלימות שלה כדאיתא פרשת ויקהל דף רט"ו (ח"ב רטו, א) וזה לשונו: "**אשתלמותא דסיהרא מאן איהו רזא דכולא דאקרי דמות ברזא דשמא עילאה ה' דהא בשמא דא לא קאים בר בזמנא דקיימא באשלמותא דהא כמה שמהן אינון דאחסינת וכו' וכד קיימא ברזא דאשלמותא ואשתלמית מכל סטרין - כדין אקרי הויה וכו**'".

הנה הדבר מבואר מן המאמר כי השלימות של סיהרא קדישא מורה כאשר שם שלה **הויה**. ולכן הצדיקים הם "שלוחי מצוה" לתקן כלה זו עד מקום שנקרא **הויה** בסוד **מצוה**. ומה שמתחלפים שני אותיות **י"ה**[45] **למ"ץ** - היינו כדי להתעלם מסטרא אחרא שלא יבאו לראות כבלע את הקדש ויעכבו השמחה. וזה הוא על דרך מ"ש בזוהר פרשת תרומה בענין חילוף אותיות **אחד** למלת **ועד**, כדי שלא ידעו סטרא אחרא שהולכת הכלה להתייחד בבעלה ויעכבו השמחה.

ולכן נמי הכרוז אומר "**צאינה וראינה בנות ציון**" כמאן דנפיק למחמי ביקרא דמלכא בלבד, כדין סטרא אחרא לא ניחא ליה ואתפרש מתמן וכדין עולמתהא מעלין אותה לחופה. כך עושים נמי שלוחים הללו. ולכן הם "**פטורים מן הסוכה**" שהרי הם מתעסקים בענין הייחוד וקים ליה בדרבא מניה.

"**הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה וכו**'" - הנה בא הרמז בזה למי שהולך בדרך ישרה אך לא כל הימים, כי פעמים הוא הולך בדרך טובה שנאמר בה "**ושמרו דרך ה**'

[45] כאן הגהתי. ובדפוס כתוב ו"ה - ויקיעורך

לעשות צדקה", ופעמים אשר לא טוב עשה כמו שאמר הכתוב "**העוזבים אורחות יושר ללכת בדרכי חשך**". ולכן בא הדין בזה אם הוא מאותם שהולכים ועושים מעשיהם ביום הם "**פטורים מן הסוכה ביום**" - שהרי מאבד הוא מקום הסוכה שלו הרוחנית. אמנם "**בלילה**" שאינו עושה מעשה רע - "**חייב בסוכה**".

"**ההולכי דרכים בלילה**", אם הוא מחלק תושבי און ופועלי רע על משכבותם בלילה, "**פטור מן הסוכה**" שהרי על ידי מעשיו מאבד זכותו ומקלקל סוכתו הרוחנית. אמנם "**ביום**" שאינו חוטא, "**חייב**" הוא לעשות סוכה מצד מעשיו הטובים כאמור. והנה הוא הדבר אשר חז"ל הגידו "**אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצוות**".

"**שומרי העיר וכו**'" - הנה החלק של השלמים הם הנקראים "**שומרי העיר**" על דרך מה שאמר הכתוב "**על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים**". וכענין ר' אמי ור' אסי דשלחו למתקן ארעא דישראל וכשנכנסו לעיר שאמרו להם "**אייתו לן נטורי קרתא**". ולכן בא הדין זה לשומרי העיר הגשמיים, אותם "**השומרים ביום הם פטורים ביום**" לפי כי כן נמי אותם נטורי קרתא הלומדים בתורה ביום הם מקיימים את העולם כמו ששנינו על ג' דברים העולם עומד על התורה וכו'. ולכן הם פטורים ביום מלעשות סוכה הרוחנית שהרי הוא עושה ומתקן כל העולם.

"**ושומרי העיר בלילה פטורים בלילה וחייבים ביום**". והדוגמא להם הם העוסקים בתורה בלילה. ולכן הם פטורים מן התורה בלילה לפי כי הם מקיימים העולם וממשיכים שפע וברכה בעולם כדאיתא בזוהר פרשת תולדות יצחק דף קל"ו (ח"א קלו, א) וזה לשונו: "**פתח רבי יהודה ואמר הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' וכו' - האי קרא אוקמוה, אבל תא חזי הנה ברכו את ה' - ומאן אינון דיתחזון לברכא ליה לקוב"ה. כל עבדי ה' - בגין דכל בר נש בעלמא מיש' אע"ג דכולא אתחזון לברכא ליה לקוב"ה כרבתא דבגנייהו יתברכון עילאין ותתאין מאן היא? ההוא דברכין ליה עבדי ה' ולא כולהו. ומאן אינון דברכתהון ברכתא? העומדים בבית ה' בלילות. אלין דקיימי בפלגות ליליא ואתערו למקרי באורייתא - אלין קיימי בבית ה' בלילות דהא כדין קוב"ה אתי לאשתעשע עם צדיקיא בגנתא דעדן**", עכ"ל לענייננו.

ולכן יאמר נא "**השומרים בלילה**", שהם חלק השלימים העוסקים בתורה בלילה, "**פטורים מן הסוכה בלילה**" שהרי אז הקב"ה הולך להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן כאמור.

"**שומרי גנות ופרדסים**" - הנה זה כינוי לעוסקים בסתרי התורה ודרך האמת שהקב"ה בא להשתעשע עמהם כדרך שמשתעשע בגן עדן עם הצדיקים כדאיתא בזוהר פרשת

לך לך דף פ"ב (ח"א פב, א) וזה לשונו: "**וכד אתפלג ליליא קוב"ה אתי לגנתא דעדן לאשתעשעא בצדיקיא. במאן? א"ר יוסי בכולהו, בין אינון דמדוריהון בההוא עלמא, בין אינון דמדוריהון בהאי עלמא. בכולהו אשתעשע בהו קוב"ה בפלגות ליליא**", עכ"ל. הנה מבואר מדברי המאמר כי הקב"ה משתעשע עם הצדיקים אשר בארץ הנה בעולם הזה. וזה ימצא על ידי עסק התורה בלילה בסודות התורה. ולכן אמר "**שומרי גנות ופרדסים**", הם אלו העוסקים בסודות התורה כאמור, "**פטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה**". "**שאם יעשה השומר סוכה וכו'**" - כי הנה העוסק בתורה הוא נקרא "**מחצדי חקלא**" להיות כי הוא על ידי התורה שלומד כורת הקליפות ומכלה הקוצים מן הכרם העליון. וזה הענין הוא עושה בכל העולמות עד מקום שמעלה השכינה למעלה להתייחד עם דודה. "**ואם שומר זה**" הלומד בתורה הוא משתדל "**לעשות סוכה**" כי זה נעשה על ידי מעשי המצות כאמור למעלה, נמצא כי "**הגנב**" שהוא הקליפה, "**יודע שיש לשומר זה**" העוסק בתורה "**מקום קבוע**" שהוא בעולם האצילות מתקן הסוכה סוכת דוד. אז הוא בא יבא ויגנוב נפשות ממקום אחר מפני כי השומר הצדיק יש לו מקום קבוע על דרך מה שאמרו חז"ל "**הקובע מקום לתפלתו**".

"**לפיכך אם היה שומר**" זה הצדיק "**כרי של תבואה**", כי זה הוא מורה על כללות העולמות כדאיתא בזוהר פרשת בלק דף קפ"ח (ח"ג קפח, א) וזה לשונו: "**חטה ברתא דמתחטאה לקמיה אבוה ועביד לה רעותא וכו'. אמר ר' אלעזר ודאי חטה הכי קרינן לה, אבל חמינן בשבטין כולהו דלית בהו ח"ט. בה אית ח"ט וקרינן חטה? אמר ההוא ינוקא ודאי הכי הוא דהא ח"ט שרייא סמיך לה בהו בשבטין, לית בהו אתוון אלין דקא אתו מסטרא דקדושה אבל לגבה שרייא**", עכ"ל לענייננו.

וכן איתא בזוהר פרשת משפטים דף ק"כ (ח"ב קכ, א) וזה לשונו: "**ומסטרא דתבואות ה' מיני תבואה תבירין מכולהו דאינון חטה ושעורה וכסמת ושבולת שועל ושיפון וכו'**". הנה מבואר מן המאמר היות התבואה מעורב בה קליפות ואפילו בדגן שמורה על עולם האצילות - הוא אמר שעדיין יש בה אותיות **חט** שהוא בחינת עץ מוץ ותבן שהם פטורים מן המעשר מפני כי אין בהם קדושה.

ולכן יאמר רק אם הוא שומר (אדם זה הלומד בתורה) מתעסק בכרי של תבואה, כלומר בדרך הפשט נמי ולהוציא לאור משפט, דהיינו שנעשה גם כן שומר בכל העולמות על ידי שמתעסק בענין הנוגע לכרי של תבואה לברר אותו בחזקת היד כאמור. אז יכול לשמור הכל מזה ומזה כאמור - "**חייב לעשות סוכה במקום שהוא שומר**" - מתקן אותה לו לעצמו כי הנה נתבאר למעלה כי כמה עולמות זוכה בהם האדם ומן הראוי הוא כי

בכל מקום יהיה לו שם סוכה לאותו חלק שלו הנמצא באותו עולם; נפש או רוח או נשמה. ולכן מאחר שהוא מתקן בעולמות תבואה זו שהוא בכל העולמות - לכן בא החיוב שלו גם כן לעשות סוכה ולתקן עצמו סוכה, כלומר בכל מקום המכוון לו לשכון שם כדבר האמור.

פירוש שני

חשבתי דרכי ואשיבה ידי לפרש הדינים אלו בדרך ישר לא יכשלו, עוד בענין הנ"ל. וכך היה אומר:

"**נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה**" - לפי כי בחינות הללו פטורים מלתקן סוכת דוד הנופלת. כי הנה "**נשים**", הם מיעוט רבים שנים הם. וכפי הדרך הראשון שנתבאר לפי כי נמצא דבר והפכו בנשים ועבדים וקטנים - לכן הוא אמר שהם 'פטורים' ולא אמר "אין עושים" מפני כי נמצא באלו הכינויים צד אחד לטובה וצד אחד לרעה. ונבאר אחת לאחת.

זה יצא ראשונה, כינוי "**נשים**" ימצא בקליפה שנאמר "**אשות הזימה**" (יחזקאל כג, מד), ונאמר "**אז תבאנה שתים נשים זונות אל המלך**" (מ"א ג, טז), ונאמר "**ונשים משלו בו**" (ישעיהו ג, יב). ויש נמי לטובה כמו ששנינו "**נשים העוסקות בבצק**" כנזכר בהלכות פסח עיין שם. ונאמר "**היפה בנשים**".

ולכן צריכים למימר כי "**נשים פטורים מן הסוכה**" כדי שתדע ותשכל ממוצא דבר זה כי בנשים דקדושה מיירי. דאילו בנשים החיצוניות היה הדין כך "אסורות בסוכה". אבל מדקאמר "פטורות" - משמע שהרשות בידם לתקן אבל הם פטורות כי לא עליהם מוטל לעשות תיקון של סוכת דוד הנופלת, אותם המדות שלו העולמות הנקראים 'נשים', עלמא דנוקבא. אלא הבנין שלה הוא על ידי עלמא עילאה שנאמר "**ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה**". והיינו עלמא דדכורא כדאיתא בזוהר פרשת ויחי "**דאסתיימת כדכורא**". ושם נאמר "**ומחיזו דעלמא עילאה אתתקן עלמא תתאה**".

וכן לענין **העבדים**. יש עבד רע, הוא ס"מ וסיעתו דמריד במאריה כדאיתא בזוהר פרשת תצא. ומטרוניתא אית לה עבדים ושפחות נכריות ואית לה עבדים ושפחות עבריות. אלו ואלו אין עיקר בנין סוכה זו על ידם. ואפילו עבד טוב מט"ט צריך לעשות מצות חליצה ואחר כך תעלה למעלה להבנות. ולכן פטור מן הסוכה כמעשה טבי עבד רבן גמליאל שהיה תלמיד חכם, ועם כל זה שהיה מסטרא דטוב בסוד הנער מטטרון - פטור מן הסוכה. והיה ישן תחת המטה לפי כי כן הנער העליון עבד טוב "**ישן הוא תחת המטה**" עליונה ששכב עליה יעקב.

וכן נמי **הקטן פטור מן הסוכה** - דהיינו כי יש קטן ורע כמו ששנינו ויש ה"נ נערי קטנים יצאו מן העיר מקטני אמנה, זעירי מהימנותא. אין אלו מכלל הבונים אלא המחריבים. אמנם יש קטן הוא מה שאמר הכתוב "**ונער קטון נוהג בם**", "**ודוד הוא הקטון**". עוד נשאר הקטן והקטון עמנו. וכל אלו "**פטורים**" מלבנות הסוכה כי אין בניין סוכת דוד אלא על ידי עלמא עילאה שנאמר (רות ג, יג) "**אם יגאלך טוב יגאל ואם לא יחפוץ לגאלך אז וגאלתיך אנכי**" דיציאת מצרים כדאיתא בתיקונים. ולכן כל אלו הם "**פטורים מן הסוכה**".

"**טומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק**". ואף על גב כי במקום אחר נתבאר ענין טומטום ואנדרוגינוס באופן אחר שהרמז למקומות עליונים - כך הוא האמת. אמנם נימא ביה מלתא בדרך רמז דאיפשר ליישב ענין טומטום בזמן שתפאתר ישראל למעלה נעלם בסוד הבינה כדאיתא פרשת ויצא "**ותצא לאה לקראתו - אימא נפקת לגבי ברא קדישא ואמרה אלי תבא - תחות גדפאי לרווא לך בתפנוקין עילאין וכו**'". ולפי כי עדיין הוא סגור שם ולא נתגלה לחוץ יקרא **טומטום**. וכן לענין **אנדרוגינוס** יש לנו ללמוד ממה שאמרו חז"ל "**אנדרוגינוס בראו לאדם הראשון**". ולכן כל זמן שהוא בסוד בחינה אחת מאלו הוא פטור מן הסוכה ודאי פטור מלעשות התיקון שלה. ומכל שכן שהוא פטור מאכילה ושתיה שם ואינו ישן בתוכה.

"**וכן נמי מי שחציו עבד וחציו בן חורין**" שהוא בסוד מטטרו"ן, דפעמים הוא סוד 'עבד' ופעמים 'זקן ביתו' שיצא לחירות. גם כאשר הוא בסוד 'עבד' לא נודע צד עבדות שבו לפי שהוא בסוד מטה כדאיתא בזוהר פרשת משפטים ופרשת פנחס, דפעמים מטה כלפי חסד (הוא סוד בן חורין) ופעמים מטה כלפי דין והוא בסוד 'עבד' לפי שהוא נמשך כלפי עבד רע כאשר הוא בסוד המיעוט. ולכן פטור מן הסוכה.

אמנם הספק הוא שהנה בזמן שהזכר למעלה בסוד טומטום - הנה כל זאת העליה שעולה למעלה הוא כדי לתקן מדה האחרונה כדאיתא פרשת ויצא במאמר הנזכר "**ותצא לאה לקראתו**". ושם נאמר זה לשונו: "**וירא יעקב - דא תפארת קדישא מההוא שדה דנקיט כל ברכאן דכתיב ביה אשר ברכו ה'. בערב - אמאי בערב? בזמנא דאתער יצחק אבוי לגבי האי שדה וכו'. כיון דאסתלק יעקב מתמן בערב שביק האי שדה ליצחק אבוי והוא סליק לגבי עילא. מה כתיב "ותצא לאה לקראתו", אימא עילאה לגבי ברא יחידא. ותאמר אלי תבא - תחות גדפאי לברכא לך ולרוואה לך בתפנוקין ועידונין עילאין. הא עדן רעוא וענוגא למיהב לך לגבי ההוא שדה עד לא יתוקד בתוקפא דיצחק וכו**'".

הנה מבואר הדבר מן המאמר כי עיקר העליה אשר עלה ונתעלם שם תפארת ישראל ונעשה בסוד 'טומטום' הוא לתועלת של מדה האחרונה. אמנם להיות כי זה אינו בסוד 'בנין' רק סוד 'השפעה' שנותן לאותו שדה עד דלא יתוקד בנורא דיצחק סוד הגבורה -- ולכן חייב הטומטום הגשמי בסוכה מפני ספק זה והוא עודינו טומטום.

גם בהיותו מדת התפארת נכלל עם המלכות בסוד אנדרוגינוס הנה הוא משפיע בנקבה בלי ספק, שלכן נכללה עמו כדי להמלט מן הקליפות ולהיות יונקת ממנו. אמנם אין ענין זה נקרא 'בנין' ממש שהרי נאמר אחר כך "**ויבן ה' את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה**". ולכן אנדרוגינוס הגשמי חייב בסוכה מספק זה.

וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין - אף על גב כי יש זמן שהוא פטור (מן הטעם הנזכר) - חייב בסוכה מן הטעם הנ"ל. מאמר הובא פרשת קרח "**כמה דקדש עילאה אזמין לכל אינון כתרין קדישין כך קדש תתאה אזמינת לכל חילהא לעטרא לון**". ובלי ספק כי זה שחציו עבד הוא מזומן גם כן לעלות למעלה לאעטרא ליה, ולכן חייב בסוכה שהרי הוא עולה לתוכה.

"**קטן שאינו צריך לאמו שהוא כבן חמש כבן שש חייב**". והסוד מפני כי חיוב הסוכה אינו אלא בת שבעה על שבעה, אמנם הרוצה עושה סוכה גדולה. אמנם החיוב הוא בסוכה קטנה כאשר ביארתי במשנת "**ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים נותנין לתוכה חמשה זרעונין**". הם רמז לחמשה פעמים "**אור**" דמעשה בראשית הניתנים בה אף על גב שהיא קטנה. וכדאיתא פרשת בלק "**ההוא גננא דזרע בה ה' פעמים אור הללו ועביד שורין שורין**" - הוא סוד מה שאמר הכתוב "**זכרתי לך חסד נעוריך**" כדאיתא פרשת אמור מיוסד על עיקר זה.

וכן נמי בסוכה קטנה זו. דאף על גב שהחתן הוא קטן בסוד ה' או בסוד ו' שנים, מאחר "**שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מדברי סופרים**" העליונים בסוד מ"ש בזוהר פרשת תרומה אית ספר וספר וסיפור. ולכן נאמר "**השמים מספרים כבוד אל**" כדאיתא בזוהר פרשת בראשית: "**השמים מספרים - מנהרין מההוא ספר עלאה**". ומ"ש "**השמים**" מתיישב עם דין זה, כלומר בזמן שהוא בן ה' שנים למקרא, והשמים עצמם הם שש כמו שאמרו חז"ל "**ולא שבעה הם**?" ומשני "**הן דמלכא יתיב וכו'**" לפי כי השביעי הוא חשבון בפני עצמו ואין זה עצמו ואין זה מקום ביאורו.

והרי על ידי שהוא בן חמש או שש - מספרים ומאיר ל"**כבוד אל**", היא הכלה הנקראת **אל** כדאיתא שם כי אז נקראת "**כבוד**" ונקראת "**אל**". ולכן "**חייב בסוכה מדברי סופרים**"

העליונים שאומרים לו לתקן סוכה, סוכת דוד, אף על גב שהיא קטנה. "**כי לחנכו במצות**" שאחר כך הוא חייב בשאר כסות ועונה מן התורה.

"**חולים ומשמשיהן פטורים מן הסוכה**" - הנה בעבור הגלות הכלה הצדקת היא חולה כדאיתא בתיקונים. ומתכנסים כל הרופאים והם הצדיקים ועושים לה רפואות. ואינו מועיל לה שלכן מתרעם הכתוב ואומר "**הֲצֵרֵי אֵין בְּגִלְעָד אִם רוֹפֵא אֵין שָׁם**" (ירמיהו ח, כב). דמאחר כי אימא עילאה היא שאמרה "**וגאלתיך אנכי**" ביציאת מצרים הנאמר בה "**וייצר ה' את האדם**" - לא הועיל להציל אם רופא אין שם, צדיק כל רופא חכם. "**מדוע לא עלתה ארוכת בת עמי**" - אותה בת היקרה שהיתה עמי תמיד ואין מועיל לה עד דאתא רעיא מהימנא וכו'. ולכן "**הצדיק אבד ונהר יחרב ויבש**" בבית ראשון ושני כנזכר בתיקונים. והוא חולה לפי שמסתלק ממנו אותם חמשים שערי בינה שהם כמנין חולה. ונפל למשכב שנאמר "**איך נפלת משמים הליל בן שחר**" (ישעיהו יד, יב). ולכן בזמן שהם כן - פטורים ודאי מלעשות סוכה. וכן נמי בא בגשמי, כי "**חולים ומשמשיהם**", הם השושבינים, "**פטורים מן הסוכה**".

"**ולא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חש בראשו חש בעיניו**" - והוא סוד מ"ש בברכות כשישראל הם נכנסים לבתי כנסיות ואומרים "**אמן יהא שמיה רבא מברך**" מנענע הקב"ה ראשו ואומר "אשרי המלך שמקלסין אותו כך וכו'". כי לפי כאשר האדם מצטער מסיבת עונו מה הלשון אומרת: "**קלני מראשי**". וכאשר ישראל אומרים "**יהא שמיה רבא מברך**" חוזרת אותה עטרה שמסתלק בעון ישראל כשעונים אמן ואומרים יהא שמיע רבא שהוא גדול. דאילו מפני הגלות אין השם שלם שנאמר "**כי יד על כס יה**", וישראל מלבישים כביכול עטרה זו. כי מלת **ישראל** הוא נוטריקון **לי ראש**. ולכן "**מנענע ראשו**". ולכן "**חש בראשו פטור מן הסוכה**".

"**חש בעיניו**" נמי הוא מה ששנינו יוחנן כהן גדול בטל את המעוררין. מאי הוו? אמרי "**עורה למה תישן ה'**". אמר להם וכי יש לפניו שינה? אלא בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום לכן נאמר "**עורה**". ולכן נמי "**חש בעיניו**" ואפילו עינו אחת שהרי נאמר "**עיני ה' אל צדיקים**" ונאמר "**הנה עין ה' אל יראיו**" - כנראה כי מפני החרבן חש בעינו אחת מה שאמר הכתוב "**תמיד עיני ה' אלהיך בה**" כביכול אין בזה שלימות כבתחילה. וזה ימצא לפעמים.

והיינו מ"ש הרשב"י ע"ה בפסוק "**ישר יחזו פנימו**". ולכן "**חש בעיניו פטור מן הסוכה**" לפי שעין העליונה מנעה ההשגחה בסוד "**המפיל חבלי שינה על עיני**". לכן אז פטור מן הסוכה.

"**ויש אומרים שאין המשמשים פטורים אלא בשעה שהחולה צריך להם**".
"**מצטער פטור מן הסוכה הוא ולא משמשיו. איזהו מצטער**" - שהנה כל זמן של הגלות נקראת 'מצטער'. ולכן איזהו נקרא מצטער להיות פטור מן הסוכה "**זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח**" לפי כי יש זמן שמתעורר רוח רעה בעולם כדאיתא בזוהר פרשת וישב דף קצ"ב (ח"א קצב, א) בענין רוח שקר בזמן דשלטא בעלמא שנאמר "**אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו**". ומפני רוח זה ראוי האדם להחבא שנאמר "**לך עמי בא בחדריך**".
"**או מפני הזבובים**" שנאמר בהם "**זבובי מות יבאיש**". "**והפרעושים וכיוצא בהם**" מן הקליפות כאשר הם מתעוררים. "**או מפני הריח**" רע של הקליפה - צא תאמר לו. וכדאיתא בזוהר פרשת תצא "**לילי' אשפה מטונפת דזרקין בה כלבים וחמורים מתים**".
"**פטור מן הסוכה**" שנאמר "**מפני הרעה נאסף הצדיק**" - היא אשה רעה שנאמר "**ותתפשהו בבגדו**". לכן נאסף ומסתלק למעלה - "**וינס ויצא החוצה**".
"**ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם הסוכה**" מפני מעשה התחתונים נתעורר הקליפה. "**אבל לעשות סוכתו לכתחילה במקום הריח**" - שלא יאמר מה טוב להיות נבנית סוכת דוד אצל הקליפות כדי להתגבר עליהם ולהתיש כחן של ריח רע זה והדומה לו -- לא יעשה כך לפי כי אין כח בזמן הזה להתיש ולשבר כח הקליפה עד לעתיד. היינו מה שאמרו חז"ל: עתידים שרי יהודה ללמד תורה בבתי קרקיסאות של עכו"ם שנאמר "**והסירותי דמיו מפיו והיה כאלוף ביהודה**" (מאמר). וכדאיתא בילקוט עיין שם.
"**אבל חייב בסוכה**" - שהרי כל זמן הגלות נקראת 'אבל' - הוא דברי פי חכמים חן "**עד מתי יהיה אבל זה באבלו**?", והוא כינוי למעלה.
"**חתן ושושבינים וכל בני החופה פטורים מן הסוכה כל שבעת ימי המעשה**" - לפי כי החתן הוא בסוד צדיק עליון כדאיתא בזוהר פרשת תרומה דף קמ"ה (ח"ב קמה, א) וזה לשונו: "**ויהי שירו - דא שיר השירים. וכי חמשה ואלף הוא שיר השירים? ודאי הכי הוא. חמשה אינון תרעין ופתחין דמתפתחין במלכא דשלמא דיליה, ואינון חמש מאה שנין דאילנא דחיי. חמשין שנין דיובלא ואלף דא אילנא דחיי דנפיק מסטריה ואיהו ירית כל אינון חמשה למיתי לגבי כלה וכו**'" (מאמר).
והנה מובן ממאמר זה כי הוא הצדיק עליון שורש מרדכי. והיינו מ"ש "**דא הוא אילנא דחיי דנפיק מסטריה**" כי זה הצדיק מתגלה עד תום אותם השערים חמשין שנין דיובלא. וכן נמי מוכח פרשת בראשית דף ט' (ח"א ט, א) וזה לשונו: "**מקצה השמים מוצאו - ודאי מעלמא עילאה נפיק ואתיא דאיהו קצה השמים לעילא**", עכ"ל.

ומפני כן "**חתן זה פטור מן הסוכה**" דקים ליה בדרבא מיניה שהרי הוא עולה לסוכה העליונה הגדולה. "**הוא והשושבינים שלו וכל בני החופה**" הם פטורים מן הסוכה התחתונה. הוא מ"ש בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ד (ח"ג רנד, א) וזה לשונו: "**כדין קוב"ה משיך משיכו דשבע דרגין לתתא בההוא דרגא דאתאח' בהו וכו'. ואי תימא והא שיתא אינון ולא יתיר? אלא כדין אימא יתבא על אפרוחין ואשתכח' רביע' עלייהו ואנן נטלין אינון שית בנין בהאי דרגא דלתתא ופרחין לה לקיימא דכתיב שלח תשלח את האם וכו'**"'.

הנה מבואר מדברי זה המאמר כי בזמן המועד ישראל על ידי המעשים פרחין לה לאימא לעילא להתייחד עם בעלה. ולכן הצדיק עליון הוא יושב בסוכה זו העליונה מאחר שהאם למעלה. ולכן כולם פטורים מן הסוכה התחתונה כל שבעת ימי המשתה.

"**שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה**" - הנה שליח מצוה מצינו הוא אליעזר שהלך להביא את רבקה. ואיתא בזוהר פרשת וישב דף קפ"א (ח"א קפא, א) וזה לשונו: "**פתח ואמר הנה ישכיל עבדי וכו' ירום מסטרא דנהורא עילאה על כל נהורין וכו'. ונשא - מסטרא דאברהם. וגבה - מסטרא דיצחק. מאד - מסטרא דיעקב וכו'. ויאמר אברהם אל עבדו - דא סיהרא כמה דאתמר מט"ט דאיהו עבד שליחא דמאריה זקן ביתו כמה דאת אמר נער הייתי גם זקנתי, המושל בכל אשר לו בגין דכל גוונין אתחזיין ביה ירוק וחוור וסומק וכו'. ויקח העבד עשרה גמלים - אלין אינון י' דרגין דהאי עבד שלטא עלייהו כגוונא דלעילא וכו'**"'.

הנה הוא מבואר מזה ענין השליחות דהיינו להחזיר הנשמות לפגרים.

ועוד איתא בזוהר פרשת תצא דף רע"ח (ח"ג רעח, א) וזה לשונו: "**פחת ר"מ וכו' מט"ט איהו שכיר מח"י עלמין לקבל' צלותא בגין דא ביומו תתן שכרו - דא צלותא דשחרית. ולא תבא עליו השמש - צלותא דמנחה וכו**'". הנה מבואר מן המאמר איך מט"ט הוא שליח לקבל התפילות, והסיבה כדי לזווג אשה לבעלה כמשפט שלו.

ולכן יאמר נא כי "**שלוחי מצוה**", הם המשתדלים כל אחד מקצהו לתקן סוכת דוד הטפלה, הלא הוא מט"ט. ועוד יהיה הרמז לאינון עולמתאן דמטרוניתא כדאיתא פרשת תרומה דף קל"ח (ח"ב קלח, א) וזה לשונו: "**בשעתא דאינון חיות נטלי כרסייא לארמא ליה לעילא אינון אמרי תושבחתא דא. ואי תימא אמאי כתיב הכא חדש והא תדיר קא אמרי תושבחתא דא? אלא ודאי חדש איהו וחדש לא אקרי אלא באחדותא דסיהרא**", עכ"ל.

וכן איתא בענין "**ויקח מאבני המקום**".

נמצינו למדים כי כמה הם שלוחי מצוה, כלומר שלוחים שמשתדלים עם מדה זו לעשות אותה בסוד **מצוה** - היינו **מץ וה** כאמור לעיל. ואחר כך משתדלים לעשות עמה מצוה בסוד הייחוד עם בעלה.

אלו הם "**פטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה**" שהרי על משמרתם הם עומדים לתקן אשה זו ולעלותה אצל בעלה כדבר האמור.

"**הולכי דרכים ביום פטורים מן הסוכה ביום וחייבים בלילה**" - יש בחינות אורות המתפשטים ויורדים ממעלה למדה האחרונה כמו שאמר הכתוב "**הנותן בים דרך**". והנה אותם האורות העליונים הנמשכים למטה נקראו "**הולכי דרכים**" לפי שהם הולכים ומתפשטים לכמה אורחין ושבילין, והם סוד חמשים שערי בינה. ועליהם נאמר "**והולכי על דרך שיחו**" וחז"ל אמרו הולכי על דרך - אלו בעלי משנה. שיחו - אלו בעלי תלמוד שכל שיחתן דברי תורה. ומה מתקו דברי חז"ל בזה לפי כי אלו האורות הם הולכי על המדה הנקראת 'דרך', ובה סוד המשנה. ומשם נמשך אצל בעלי תלמוד.

ואמנם האורות הנמשכים מהולכי דרכים הללו הם בשני פנים. מהם בחינת 'יום' שהוא חסד, ומהם בחינת 'לילה' מדת הדין כמו שאמרו חז"ל. ולכן "**ההולכים ביום פטורים מן הסוכה ביום**" שהנה הם עושים פעולת' באמת. וכן נמי "**הולכי דרכים בלילה**", והם לצורך מדה הנקראת 'לילה'. "**פטורים מן הסוכה בלילה**" שהרי הם עושים התיקון הצריך להם ואין מחייבים אותם לעשות ב' דברים כאחד. ולכן פטורים מן הסוכה בלילה וחייבים ביום.

"**שומרי גנות ופרדסים**" - היינו מ"ש בזוהר פרשת בלק דף ר"א (ח"ג רא, א) וזה לשונו: "**פתח ר' פנחס ואמר: מעין גנים וכו' - וכי לית מעין אלא ההוא מן גנים? והא כמה מעיינין טבין ויקירין אינון בעלמא וכו'. הכי אוקימנא כולא בכנסת ישראל קאמר. איהי מעין גנים. מאן גנים? ה' גנים אית ליה לקוב"ה דקא משתעשא בהו ומעיינא חדא עלוויהו דקא אשקי לון ורוי לון וכו**'". ואיתא פרשת תרומה דף קס"ו (ח"ב קסו, א) וזה לשונו: "**האי אור זרע ליה קוב"ה בגנתא דעדנוי ועבד ליה שורין שורין על ידא דהאי צדיק דאיהו גננא דגנתא וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כמה גנות אית לית לקוב"ה ויש להם שומרים - ההוא גננא דגנתא. ויש שומרים אחרים - הם הנצחים - יכין ובועז. מפני כי הכלה צריכה שמירה כאשר נתבאר במקומו כאותם שהם צריכים שימור, אחת מהנה היא הכלה. ולכן בא הדין זה בגשמי: "**שומרי גנות ופרדסים פטורים ביום ובין בלילה שאם יעשה השומר סוכה**", ויתקן אותה סוכת דוד הנופלת, "**ידע הגנב**" סמאל "**שיש לשומר זה**"

הצדיק גננא דגנתא, "**מקום קבוע**" - בסוד "**הקובע מקום לתפילתו**". "**ויבא ויגנוב ממקום אחר**" השפע לאיש אחר ואדם בליעל איש און.
"**לפיכך אם היה שומר כרי של תבואה שיכול לשמור כלו**(?) **משום דהוי יכול לשמור כולו ממקום אחר**(?)[46]". ולכן "**חייב לעשות סוכה**" ולתקנה במקום ששומר' כדבר האמור.

סימן תרמא-תרמב

פירוש ראשון

כאשר נתבאר למעלה כי מעשה הסוכה הוא יהיה על ידי מעשה המצות אשר יעשה האדם; מהם כנגד הסכך ומהם לצורך הדפנות. אמנם עוד יעשה סוכה אחרת מאותו חלק הנמצא לכל איש הישראלי בגן עדן כמו שאמרו חז"ל כל אחד יש לו חלק אחד בגן עדן וחלק אחד בגהינם. ולכן ראוי לאדם לעשות סוכה זו ולתקן אותה לטוב לו. ולכן יאמר: "**העושה סוכה בין לעצמו בין לאחר**" דהיינו הרמז על הסוכה שהיה שלו על ידי מעשיו הטובים, "**והעושה לאחר**" היינו המתקן הסוכה שהיא בהשאלה לו כל זמן שעדיין לא החזיק בה. ולפי כי מעשה הסוכה הוא מן המצוי אשר כבר עשה אותם האדם - ולכן "**אינו מברך על עשייתה אבל שהחיינו היה ראוי לברך עליה כשעושה אותה לעצמו**". שהנה ברכת שהחיינו הוא שבח להקב"ה שנכלל בחיים העליונים חיי הנפש, והחכמה תחיה בעליה בעודינו חי, וכאשר מת שפתותיו דובבות בקבר וחי בהם לזמן התחיה. ולכן היה ראוי לברך על הסוכה 'שהחיינו' כשעושה אותה לעצמו, דמשמע נמי שהרויח אותו החלק הנמצא לו בגן עדן כאמור.
"**אלא שאנו סומכים על זמן שאנו אומרים על הכוס של קידוש**" כי 'קדש' הוא החכמה המקדש אותו ומחייה אותו. ולכן קם ליה בדרבא מניה.
"**אם חל יום ראשון של סוכות להיות בשבת אומר בערבית ברכה אחת מעין שבע**" - כדי לכלול את עצמו בז' מדות עליונות שנאמר "**ימי שנותינו בהם שבעים שנה**". "**וחותם בה בשבת בלבד**" לרמוז על אלף השביעי שהוא שבת לה', כי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם והם נהנים מזיו השכינה. ותנן נמי כי מכין(?) כל אחד הנה שכרו אתו כפי הראוי לו כאמור.

[46] צע"ע בכל המשפט הזה אם יש צורך בהגהה - ויקיעורך

פירוש שני

וכאשר נחזור לבאר על דרך ראשון ופנה למעלה - כך היה אומר:
"**העושה סוכה**", הבא לתקן סוכת דוד הנופלת. "**בין לעצמו בין לאחר**" - והענין כי הנה ידנו כי העושה מצוה מטיב לעצמו ומטיב לכל העולם. כך אמרו חז"ל לעולם יראה אדם כאילו העולם בשיקול - עשה מצוה - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. ולכן יאמר "**העושה סוכה בין לעצמו בין לאחרים**" כי הנה העושה סוכה מטיב לו ולאחרים. ונוסף עוד כי על ידי מעשה המצוה מקים סוכת דוד הנופלת ובזה מטיב לעצמו ולאחר, כי הנה הוא זוכה בה בתחילה לשכון שם (כדאיתא בזוהר בפסוק "**והרכבתיך על במתי ארץ**"), ונוסף עוד כי גם בהווה באים אצלו לסוכה ז' הצדיקים והשכינה עמהם. נמצא שמטיב לעצמו ולכל אותם הצדיקים ישיני עפר. וגם כאשר נבנית סוכה זו ומעלה אותה למעלה נהנה ממנה הצדיק עליון ושוכן בתוכה כל שבעה.
ועם כל זה "**אינו מברך על עשייתה**" מפני כי אין זה מחדש לפי כי בכל יום ויום ישראל מעלים אותה למעלה. "**אבל שהחיינו היה ראוי לברך כשעושה אותה לעצמו**" - דהיינו כדי לחבר הסוכה עם הצדיק חי, ועם נצח והוד תרין קיימין דגופא. "**אלא שאנו סומכין על זמן שאנו אומרים על הכוס של קידוש**" כנזכר.

סימן תרמג

פירוש ראשון

מפני כי על ידי המצוה אשר יעשה האדם קונה קדושה בנפשו אשר על כן חז"ל התקינו בנוסח הברכה "**אשר קדשנו במצותיו**" - ולכן צריך לברך על המצוה. ונודע הוא כי עיקר הברכה נאמר על היין שנאמר "**ותאמר הגפן אם חדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים**". ולכן מקדים הברכה על היין לפי כי הוא עיקר. ונוסף עוד כי לפי שהיין הוא רמז למה שעתיד הקב"ה להשקות לצדיקים באותה סעודה, יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. ואיתא בזוהר פרשת תולדות דף קל"ה (ח"א קלה, א) וזה לשונו: "**אמר ר' יהודה לר' חייא, הא דתנינן דעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים לעתיד לבא, מאי היא וכו'? דאמר ר' אלעזר סעודת הצדיקים לעתיד לבא כהאי דכתיב ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. ודא הוא דתנינן ניזונין. ואמר ר' אלעזר באתר חד תנינן נהנין ובאתר אחרא תנינן ניזונין. מאי בין האי להאי? אלא הכי אמר אבא: הצדיקים שלא זכו כל כך נהנים מאותו זיו, שלא ישיגו כל כך. אבל הצדיקים שזכו - ניזונין עד שישיגו השגה שלימה. ואין אכילה ושתיה אלא זו. וזו היא הסעודה וכו'. רב הונא אמר הא והא איתא**

לעתיד לבא. ותאנא אמר ר' יוסי יין המשומר בענביו ששת ימי בראשית אלו דברים עתיקים שלא נגלו לאדם מיום שנברא העולם, ועתידים להגלות לצדיקים לעתיד לבא. וזו השתיה ואכילה ודאי דא היא וכו'".

הנה מבואר מדברי המאמר השתיה של יין המשומר בענביו ששת ימי בראשית ענין נגלה הוא שתיית יין ממש. ויש ענין נסתר גם כן - הם הסודות שעתיד הקב"ה לגלות לצדיקים. וכן איתא במדרש באותה סעודה עתיד הקב"ה לדרוש את התורה דבר שלא שמעתם אוזן מעולם. ולכן "**ברכה על היין קודם ואחר כך קידוש**", שהקב"ה מקדש עמו ישראל יותר ממלאכי השרת. "**ואחר כך מברך על הסוכה**" - שכן עתיד הקב"ה[47] לצדיקים כל אחד ואחד סוכה מעורו של לויתן כנ"ל.

"**והקידוש יהיה מעומד בחברת**(?) **הרמב"ם ז"ל**". והמקדש מיושב - חסר התבונה ולא ראה אור ספר הזוהר, דהכי איתא פרשת אמור דף ק"ג (ח"ג קג, א) וזה לשונו: "**ואמר ר' אבא כתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים" ולבתר "ישבו בסוכות"**. **בקדמיתא 'תשבו' ולבתר 'ישבו'? אלא קדמאה לאושפיזי, תניינא לבני עלמא. קדמאה לאושפיזי כי הא דרב המנונא סבא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי וקאי על פתחא דסוכה מלגאו ואמר נזמן לאושפיזין מסדר פתורא וקאים על רגלוהי ומברך וכו**'".

הנה מבואר מדברי המאמר שהיה מברך על רגליו מעומד ואומר אחר כך "**תיבו אושפיזין עילאין תיבו**".

"**ומברך לֵישֵב בסוכה**", כי כן אנו מאמינים כי עתיד הקב"ה להושיב אותנו בסוכות כמו שאמרו חז"ל כל מה שעשה אברהם למלאכים עשה הקב"ה לבניו ג' פעמים הוא אומר "**והשענו תחת העץ**" - הקב"ה הקיף אותם ענני כבוד שנאמר "**ואשא אתכם על כנפי נשרים**". בארץ - "**בסוכות תשבו**". לעתיד מנין? שנאמר "**וסוכה תהיה לצל יומם**". ולכן מברך "ליישב" דמשמע נמי לעתיד. "**ויושב ואחר כך מברך זמן**" שאנו בטוחים נמי שנגיע לזמן הסוכה העתידה להיות לנו.

"**בשאר הימים מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא**". ונוהגים לברך בשעה שרוצים לאכול "ליישב בסוכה" ואחר כך יושבים ורוחצים ידיהם. ותכף מברכים המוציא כמו שאמרו חז"ל "**שלש תכיפות הם... תכף לנטילת ידים המוציא**". וכל העושה כן אין השטן מקטרג באותה סעודה.

[47] כך מובא בדפוס וכנראה שחסר כאן מלת 'לבנות' או 'לעשות' - ויקיעורך

פירוש שני

ולעומת הנוגע למעלה "**סדר הקידוש**" אשר בזה סוכת דוד מתחברת עם דודה ונותן לה קידושים. ולכן יהיה "**מברך על היין תחילה**" כדאיתא פרשת ויקרא "**אכלו רעים - לעילא, שתו ושכרו דודים - לתתא. מאי טעמא? מאן דאית ליה גרבי דחמרא - אכילה בעיא**". ולפי דתמן איהו יין דמנטרא - ולכן צריך לברך על היין תחילה, אם מפני מה שנאמר "**שתו ושכרו דודים לתתא**", ומה גם מפני כי לעילא איהו יין המשומר בענביו משמת ימי בראשית.

ולכן בא החיוב "**לקדש מעומד**"; אם מפני כי כן הוא דין הקדושים מעומד, וביותר מפני כי זהו עלמא דדכורא ולכך כל המעשים אשר נעשים כנגדו הם מעומד. "**ואחר כך קידוש**" להתקדש בקדושה עליונה כדאיתא בזוהר פרשת תרומה דף קל"ב (ח"ב קלב, א) וזה לשונו: "**כתיב נעשה נא עליית קיר קטנה - כי איש קדוש הוא עובר עלינו תמיד וכו' בהאי קרא אית לן סמך בעלמא. הנה נא ידעתי - דא איהו רעותא דבר נש לשואה בגויה. כי איש אלהים קדוש הוא - דא איהו עלמא עילאה דאיהו יתיב על כורסיה יקריה וכל קדושן נפקין מיניה ואיהו מקדש לכולהו עלמין. עובר עלינו תמיד - מההיא קדושה דאיהו מקדש לכל עלמין לעילא איהו מקדש לך בהאי עלמא. דהא לית קדושה לעילא אלא אית קדושה לתתא כמה דאת אמר ונקדשתי בתוך בני ישראל. והואיל וכך הוא - נעשה עליית קיר קטנה וכו**'".

הנה מבואר מדברי המאמר כי בכל ענין קדושה שיראל הם מעוררים למטה כך מתעורר למעלה. ולפיכך הוא מקדש עמו ישראל ולכן אמר נעשה ונתקן עליית קיר זו דאתמר עלה "**מקרקר קיר**". והיא 'קטנה'. ראוי שנעשה אותה אשה גדולה - היינו סוכת דוד לעשות אותה סוכה גדולה. ולכן תבא אלינו מאותה קדושה. ולכן צריך לקדש מעומד לתת לה הקידושין של החתן. והנה סיום הברכה הוא "**מקדש עמו ישראל**".

"**ואחר כך מברך לישב בסוכה**" - שפעל ועשה ואמר לישב מי שיושב הוא איש האלהים הנזכר, ושבעת ימים הנזכר בפרשת וישב. "**ואחר כך מברך שהחיינו**" להוריד לסוכה העליונה, סוכת דוד, מאותם חיי המלך וקיימנו על חי וקים, והגיענו כל האורות - הם מגיעים "**לזמן הזה**" - שהיא זמן לכל. וכמו כן נמשך לנו בכל הפרטים ממה שאנו מברכים כדאיתא בזוהר פרשת עקב עיין שם.

סימן תרמד

פירוש ראשון

ענין נטילת לולב יתבאר לקמן בעזרת השם, אמנם הנוגע לענין זה הוא מ"ש שהוא "**אחר חזרת התפילה**" מפני כי התפלה הוא ענין שלימות בנפש האדם כאשר מתבאר בענין התפלה, שלכן מתפלל אדם בכל יום, לפי כי בלילה נמצא בו העדר אשר יצאה נשמתו ממנו, ולכן באה התפלה להשלים את נפשו בכל חלקיה בי"ח ברכות. ובשבתות וימים טובים אין צורך כל כך כי הקדושה עצמה משלים חלק נפשו.

ולכן "**אחר התפלה נוטלין הלולב**" - הוא ענין שלימות נוסף. כי האדם עץ השדה, ואמרו חז"ל "**מה תמר אין לו אלא לב אחד כך ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים**". וכן מלת **לולב** מורה נוטריקון - **לו לב** - ר"ל יש לו לאדם לב אחד לאביו שבשמים. ולפי שאמרו חז"ל "**אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות**" - בא זה ואיבד את זה, ולכן נמצא שאין לו רק לב אחד שהרי הלב של מושב היצר כמאן דליתי דמי. ונשאר לב אחד לעבוד את ה'.

"**ומברך 'על נטילת לולב'**" כדי להיות המצוה שלימה במעשה דיבור מחשבה, כדי שיקנה לעצמו שלימות בעצם אדם בנפש רוח ונשמה כנזכר במקומו. כי המעשה כנגד בחינת הנפש, והדיבור כנגד שלימות בחינת הרוח שנאמר "**ויהי האדם לנפש חיה**" מתרגמינן "**לרוח ממללא**", והמחשבה להשלים בחינת הנשמה. כך אמרו חז"ל "**תפלה בלא כונה כגוף בלא נשמה**". ולכן מברך תחילה על הלולב. ונוסח הברכה מורה על קניית השלימות "**על נטילת לולב**", כלומר טוב לברך ה' על שנטל לו עתה לב טהור לעבוד את ה'.

"**ומברך שהחיינו**" לפי כי חיי הגוף הם סיבה לקניית חיי הנפש, כי כן האדם כפי שניו מרבה בתורה ובמצות שלכן חייבה התורה "**מפני שיבה תקום**". וכדאיתא בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ה (ח"ב קפה, א) וזה לשונו: "**כי כל הנפש אשר לא תעונה - והאי יומא נטיל לכל נפשאן והוו ברשותיה. ואי לא קיימא ברזא דשבעין לית רשו לנפשאן דקיימא דנפשאן ברזא דשבעין כמה דאת אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכו'. ואי תימא לנפשאן דרביי דלא אשלימו לשבעין שנין לא שלטא בהו -- ודאי שלטא בהו! אבל לא בשלימו כמאן דזכי יומין סגיאין לפקודי אורייתא וכו**'".

והנה מבואר מדברי המאמר כמה מועיל לאדם חיי הגוף כדי להתאחז באותם השבעין שנין עילאין. ולכן ראוי לאדם לברך **שהחיינו וכו' והגיענו לזמן הזה** לקנות השלימות להדבק בשמו יתברך.

"**וגומרים ההלל**" - להודות לשם ה' באותם י"ג מדות שבפסוקים "**מן המצר קראתי יה וכו**'" על שהקב"ה עשה לאדם הראשון בגן עדן י"ג חופות כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתיך וכו**'". ואף על גב שחטא - תיקן אותם לצדיקים כדאיתא בזוהר פרשת בראשית דף ל"ח (ח"א לח, א) וזה לשונו: "**שבעה היכלין עילאין אינון לעילא דאינון רזא דמהימנותא עילאה, ושבעה היכלין אינון לתתא וכו' ובהו הוה דיוריה דאדם. ולבתר דאתתרך מגנתא דעדן אתקין לון קוב"ה לנשמתהון דצדיקיא לאשתעשעא בהו כדקא חזי מזיוא דיקרא עילאה וכו**'".

ולכן אנו מברכין על ההלל אשר מזכה לעמו במהלל זה החופות. ומה גם שעתידים לומר לפני הצדיקים "**קדוש**" כמו שאמרו חז"ל. ולכן צריך לומר אותו מעומד. ומטעם זה גם היחיד גומר הלל ואפילו י'.

פירוש שני

והנה גם באלה הדינים נמצא בהם ענין כלפי מעלה כמו כל המצות אשר יעשה האדם שהוא מעורר הייחוד למעלה. ולכן כך היא המדה:

כי "**לאחר התפלה נוטלין הלולב**", כי הנה חז"ל אמרו מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר "**ושמחתים בבית תפלתי**" - "בבית תפלתם" אינו אומר אלא "**תפלתי**". ולכן "**אחר חזרת התפלה**" שנעשה השלימות עליון "**נוטלין לולב**", הוא הצדיק, "**ומברכין על נטילת**" ר"ל מברכין שממשיכים שפע מברוך עליון לצדיק כדאיתא בזוהר פרשת עקב "**ברוך ברזא דמקורא עילאה**" - משם נמשכים כל הברכות. וזה גורם "**נטילת לולב**". כי הנה הצדיק הוא הסולם של יעקב, פעמים עולה בסוד "**ואת בריתי אקים**", פעמים יורד. לכן בהמשך הברכות למטה מתעלה זה הלולב כמה דאת אמר "**וינטלם וינשאם**".

"**ואחר כך מברך שהחיינו**" - ר"ל שבאו אצל הלולב (זה הצדיק) נמשכו לו חיים העליונים שנאמר "**החכמה תחיה בעליה**" ונאמר "**תורת חכם מקור חיים**". "**והגיענו לזמן הזה**" - דאף על גב שאמרו חז"ל שהיו סדר זמנים קודם לכן - הרי הגענו לזמן הזה. ומאחר שנשלם הצדיק, "**גומרים ההלל**" - היא הכלה שנאמר "**אשת חיל ויהללוה בשערים מעשיה**". וכן מלת הלל הוא בגימטריא אדני. ולפי כי כן אמרו חז"ל מי שאין לו אשה אינו בכלל 'אדם' ואינו אדם שלם שנאמר "**זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם**". ולכן במציעו' הלל זה יש י"ג מדות של רחמים "**מן המצר קראתי יה וכו**'". ואלו המדות הם נכללים בזכר תחילה. ונמצא כי במציעות הלל שהוא רמז אל הנקבה (כאמור שם) נמצא שלימות האדם. ומברכים "**לגמור את ההלל**", היינו להורות על כי עתה נגמר השלימות של הלל זה וגם הזכר.

ולפי כי התיקון זה נעשה על ידי רבים או יחיד - לכן אין חייב להיות רבים אתו ואפילו יחיד גומר אותו. הוא מה שאמרו חז"ל כשאמר הקב"ה למשה רבינו ע"ה על ענין שיפרו' משכן, תמה משה אמר "**הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוהו וכו'**". אמר לו הקב"ה אפילו אחד יכול לעשותו. וכן בענין זה - אפילו יחיד גומר את ההלל ומשלים אותו.

"**ואין מפסיקין בו**" שלא להפסיק בהמשכת האור עליון למטה זולת, "**מפני הכבוד והיראה**" שהם מדרגות שונות. "**ומשיב שלום לכל אדם**" כי כן העולם עומד על השלום.

"**ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולה אינו צריך לחזור**" - כי מאחר שנמשך האור למטה הוא נמשך ויורד ואינו פוסק שנאמר "**וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו**", ושם נאמר "**ונהר יוצא מעדן**" - יוצא ואינו פוסק. ולכן "**אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק**".

"**בהלל אפילו עשרה קורין כאחד**" - דמאחר כי ההלל הוא שלימות לסוכת דוד, הרי אפילו יחיד גומר אותה על ידי כונה טובה שלה. לפי כי מעיקרא היא בסוד 'נקודה אחת' והוא השורש שלה. ומאחר כי היחיד יש בו יכולת לגמור אותה - מה יעשו עשרה? אמנם הענין הוא כי אותה נקודה - עליה נאמר "**אחת היא יונתי תמתי**" - תאומתי. לומר כי באותה נקודה ימצא כח להתפשט בסוד עשר. ולענין שלימות זה היחיד גומר אותה. אמנם כאשר הם עשרה - אז ימצא בה שלימות עשר ספירות שלימות.

וזהו אצלי סוד המשנה "**בעשרה מאמרות נברא העולם. והלא במאמר אחד יכול להבראות?**" - שכן מדה זו נאצלה בסוד נקודה אחת. "**אלא לתת שכר טוב לצדיקים שמקיימים העולם**" אף על פי שנתמעטה מקיימים בה עשר מאמרות על ידי התורה והמעשה, והיתה לה' לשם עולם לא יכרת. היא הסוכה שהיה להקב"ה מזמן הבריאה ומתפלל יהי רצון שאראה בנין ביתי, והם מקיימים זאת התפלה. י"קים ה"סוכה ו"ישלים ה"עטרה עם הכתוב לחיים בירושלים.

סליק הלכות סוכה

סימן תרמה

פירוש ראשון

יסוד המצוה ונענוע הלוב אשר חז"ל הגידו בענין מצות הלולב - זה יצא ראשונה: כל המקיים לולב באגדו והדס בעבותו - מעלה עליו הכתוב כאילו עלה לירושלים ובנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר "**אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח**".

ועוד אמרו חז"ל ללסטים שהיה בפרשת דרכים, עבר עליו גבאי טמיון של המלך, קפח אותו ולקח ממנו כל מה שהיה בידו. וכאשר נתפס הליסטים אמר לו המלך אין מי שילמד עליך סניגורא וכו'. כך אוי לו למי שנעשה סניגורו (זה הלולב) קטיגורו שהוא גזל. כי הנה באמת לא על חינם אמרו חז"ל משל זה על דרך הנגלה אלא גם כן עדיין נמצא בו טוב טעם בדרך נסתר. והוא כי מאחר שחז"ל אמרו לולב דומה לשדרתו של אדם, ואמרו חז"ל מי שאינו כורע במודים שדרתו נעשה נחש - היינו מה שאמרו חז"ל "**אוי לו למי שלולבו גזול**" כי הנה זהו הסניגור שלו לפי כי מתוך השדרה הוא מניץ(?)[48] לעתיד מאותו עצם הקטון כמו שאמרו חז"ל ונעשה קטיגורו לפי שנעשה שדרתו נחש והוא מקטרג עליו.

ולכן מפני כי את כל אלה הדברים נמצא בענין הלולב, דבר והפכו, והוא נרמז בשדרת האדם שהוא עיקר האדם כי ממנו תוצאות חיים -- ולכן נקרא **לולב** לומר התבונן אתה האיש הנלבב. כי נוטריקון **לולב** ר"ל **לו לב** כמו שאמרו חז"ל "**רחמנא לבא בעי**". הוא מה שאמרו חז"ל "**עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה נינהו**". אמר הקב"ה אתה בן אדם תנה בני לבך לי שהוא[49] והיינו **לו** להקב"ה **לב** שנאמר "**וה' יראה ללבב**". ועל ידי כן מחיי' אותו. והיינו כי מלת לולב בגימטריא חיים - לומר כי ממנו תוצאות חיים לאדם בעולם הזה, ומה גם אחרי מותו חי אתקרי על ידי השדרה הנשארת בו. ועוד יקום לזמן התחיה - יחיה חיים שאין עוד מות ויכנס לעולם הבא כי זה עולם שכולו חיים.

ולכן מה מאד צריך האדם להיות זהיר במצוה זו לקיים אותה כמשפטה בנגלה ובנסתר לפי כי עיקר התורה והמצוה להאמין באחדות הקב"ה כמ"ש הרמב"ם ז"ל מצוה ראשונה להאמין שיש שם אלוה ואשר הוא אחד. שנאמר "**ה' אלהינו ה' אחד**". והיינו האמונה מה שאמרו חז"ל "**בא חבקוק והעמיד כל התורה על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה**". היינו אמונת אחדות הקב"ה. והדומה לזה הוא האחדות הנמצא בישראל כמו שאמרו חז"ל נאמר בעשו שם 'נפשות' ונאמר ביעקב "**שבעים נפש**" - אחת. לפי כי עשו הוא עובד לאלהות רבים הם 'נפשות' נחלקות. אמנם ישראל שעובדים לאלוה אחד הם כולם 'נפש' אחת.

הוא הדבר מה שאמר הכתוב "**הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו וכו**'". אמר הנביא ע"ה אם מצד הגוף האיש הישראלי חייב לאהוב איש את אחיו מפני כי "**אב**" הנקרא

[48] כך נראה בדפוס והיה נראה להגיהה 'מקיץ' - ויקיעורך
[49] אולי חסר כאן מלה, וצע"ע - ויקיעורך

'אחד' "**לכולנו**" - הוא אברהם אבינו ע"ה שנאמר "**אחד היה אברהם**". אם מצד הנפש "**אל אחד בראנו**" - אם כן מדוע נבגד איש באחיו. ולכן מוכרח להמצא בישראל האחדות. ולכן בא המצוה זוז על ישראל בכלל ובפרט כי הנה חז"ל אמרו בראש השנה באים שרי אומות העולם ומקטרגים על ישראל ואומרים הנה ככל הגוים בית ישראל, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה. הללו מגלי עריות והללו מגלי עריות. הללו שופכי דמים והללו שופכי דמים וכו'. לא ידענו מאן נצח. לכן צוה ה' לקחת הלולב ביד להודיע כי דידן נצח. ולמה הלולב יותר מדבר אחר? להודיע איך ישראל אין להם רק לב אחד לאביהם שבשמים ואין עובדי עבודה זרה. ויודעים ומעידים שהוא אחד. וכן נמי איש באחיהו ידובקו - אין בהם שפיכות דמים ולא גילוי עריות.

ובזה אבין מאמר חז"ל: "**ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר - זה הקב"ה כמה דאת אמר הוד והדר לבשת. כפות תמרים - כמה דאת אמר צדיק כתמר יפרח וכו'. דבר אחר פרי עץ הדר - זה אברהם שהדרו הקב"ה בזקנה שנאמר "ואברהם זקן וכו'". דבר אחר: פרי עץ הדר - זו שרה וכו'. דבר אחר פרי עץ הדר - אלו סנהדרין**".

בקיצור כי לפי ששרי אומות העולם קטרגו ואמרו "**מה אלו אף אלו**" (מאמר) - לכן צוה ה' לקחת כל איש ישראל לולב בידו כי כן ארבעה מינים אלו נאמרו בהקב"ה, וזה הוא אות לבית ישראל כי אין[50] עובדי עבודה זרה אלא לבם הוא מכוון להקב"ה כדבר האמור. וארבע מינים אלו הם רמוזים בשמו הגדול כאשר יבא לקמן.

וכנגד מ"ש שהם מגלי עריות - הנה אלו ד' מינים רומזים לאבות ולארבע אמהות להעיד שהם בני אבותיהם לפי שהבא על הערוה הוא פוסק את החבל כמו שאמרו חז"ל פרשת נשא בפסוק "**וחבל נמרץ**". כי כל איש הישראלי מושרש עד אברהם אבינו ע"ה בחבל זה שהוא משולש משלש חוטין. כך ישראל כולם הם בני ג' אבות. ולכן הלולב ומיניו יעידון כי ישראל הם בני אבותיהם ואין בהם גילוי עריות.

ולענין שאמרו שיש בהם שפיכות דמים - הנה לולב ומיניו רומזים לסנהדרין, ואם יש בהם שפיכות דמים נידונים לפניהם. אם כן לולב ומיניו יעידון יגידון כי שקר הם טוענים שרי אומות העולם לפני הקב"ה מה שאומרים "**מה אלו אף אלו**", וזה לנו לאות לולב ומיניו.

וכן נמי יהיה לאות לפרטים לכל איש הישרלאי כי ימצא בו עיקרים הללו ולא יהיה לולבו סניגורו קטיגורו. ואמנם לפי כי העיקר תלוי בענין האחדות שנאמר "**הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו**" - לכן באה המצוה זו של נטילת לולב לכל אחד מישראל יהיה

[50] כנראה שיש להגיה משהו כמו 'אין בהם' או 'אינם' - ויקיעורך

לבו שלם עם הקב"ה כמו שאמר הכתוב "**תנה בני לבך לי**" כדי שלא יחטא. והיינו כנגד "**סור מרע**". ואחר כך יקיים "**ועשה טוב**" - ימצא בו ענין האחדות. כי זה עיקר לכל איש ישראל - כך אמרו חז"ל "**הבונה בשמים מעלותיו**" (עמוס ט, ו) - אימתי בונה בשמים מעלותיו? בזמן אשר ישראל הם אגודה אחת - "**ואגודתו על ארץ יסודה**". משל למדינה הבנוייה על גבי הספינות - כל זמן שהספינות קשורות זו בזו המדינה בנויה. נתפזרו הספינות - נפלה המדינה.

והנה הקשר הנמצא באיש ישראל היינו האחדות כמו שאמר הכתוב "**הלא אב אחד לכלנו אל אחד בראנו**". ולכן להעיד על עיקר זה צריך שיהיה **הלולב עליו דבוקות זו לזו** לאות לנו כי ישראל איש באחיהו ידובקו באחדות גמורה זה בזה. והם דבקים במלכם בקשר אמיץ.

ולכן הדין כך הוא:

"**לולב שנפרדו עליו זה מעל זה**", כנראה שהוא ענין פירוד בעצם אדם, "**כל זמן שלא נדלדלו כעלי החריות כשר**" כי הנה עלי החריות שהם מפורדים לגמרי הם מורים פירוד לגמרי. אמנם זה שנפרדו עליו זה מעל זה לא יחשב לענין חילוק לבבות כענין "**חלק לבם**", רק שהפליג קצת לצורכו שהוא מוכרח לו. ולכן הוא כשר. ולכן "**אפילו לא אגדו**" בקשר האחדות בין אדם לחבירו, "**כשר**" מפני כי זה שנחלק היה לצורך שעה כדבר האמור.

"**נפרדו עליו והוא שידלדלו וכו'**" - כי הנה עתה מורה על הפירוד הגמור הנמצא בו בקרב איש ולב עמוק. מאחר שנדלדלו "**משדרו של לולב**" שהוא העיקר, ועתה דומה "**לחריות של דקל**" שהם נפרדים כמה דאת אמר "**מאלה נפרדו איי הגוים**" - ולכן "**פסול**".

"**בריית עלין של לולב כך היא וכו'**" - הלא המה דברי חז"ל כל אחד מישראל יש לו שני חלקים, חלק אחד בגן עדן וחלק אחד בגהינם. הנה מורה בזה היות לאדם דוגמת ב' עלין בשדרת הלולב. וממשחז"ל "**זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן**" - הנה מובן כי הנבראים הם שנים שנים. ולכן בא הרמז בזה לומר כי "**בריית עלין של לולב כך היא. כשהם גדלים שנים שנים**" כאמור כי לכל אחד יש לו שני חלקים כאמור. "**והם דבקים מגבה**" - דמאחר כי כאשר אחד זוכה נוטל חלקו וחלק חבירו, מוכחא מלתא שהם דבקים מגבם מצד האחור על דרך מה שאמרו חז"ל "**אחור וקדם צרתני**" - אחור בעולם הבא.

"**וגב כל שני עלין הוא הנקרא תיומת**" - הוא החיבור שכאשר זוכה האדם נוטל חלקו וחלק חבירו. וכן להפך. "**וכאשר נחלקה התיומת פסול**" - כי זה יהיה כאשר נחלק ונפרד

האדם מחבירו להרע או להטיב. וזכה, נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן - הרי נחלק התיומת. וכן להפך; אם חטא נוטל חלקו וחלק חבירו בגהינם. הרי נחלקה התיומת באחד משני פנים האמורים. ולכן הוא "**פסול**".

"**היו עליו אחת אחת מתחילת ברייתו ולא היה להם תיומת פסול**" מפני כי זה הוא מורה על כן אדם שאין לו שני חלקים כמו שאמרו חז"ל "**חלק אחד בגן עדן וחלק אחד בגהינם**", זולת חלק אחד בגהינם, כי מפני שהוא רשע גמור לא נשאר לו חלק ונחלה בגן עדן. שהרי חבירו זכה ונטל חלקו שהיה לו בגן עדן. וזהו סוד "**רשע ורע לו**" (מאמר), דהיינו שהוא רשע ויש לו חלק רע בגהינם מלבד חלק שהיה לו מתחילה שהרי נטל חלקו וחלק חבירו בגהינם. והיינו מה שתירצו בגמרא "**כאן בן רשע**" - ר"ל כי הנה המגולגל נקרא 'בן' בערך עיקר הראשון. ולכן נמצא שהוא 'רשע' עתה, ו'בן רשע' שהוא גלגול של רשע.

ולכן בא הדמיון זה עליו היו עלין שלו "**אחת אחת מתחילת ברייתו**" כאשר בא לעולם, "**ולא היה לו תיומת**" כי הנה אין לו בן זוג מאחר שהרי הפסיד החלק שלו בגן עדן, ולכן אין לו תיומת. כי הנה אמרו חז"ל "**במות אדם רשע תאבד תקוה**" - כל זמן שהוא בחיים יש ממנו תקוה אולי יעשה תשובה, אמנם כאשר מת אבדה תקותו והפסיד החלק שהיה לו בגן עדן. ולכן כאשר בא בגלגול אין לו תיומת.

"**או שהיו עליו כולם כפולים מצד אחד**", לפי כי אין לו זולת חלק אחד בגהינם והיו כפולים לפי כי כן נמצא לו עתה ב' חלקים בגהינם. ולכן הם "**מצד אחד והשני נשאר ערום**" לפי כי אין לו חלק בגן עדן. לכן מפני כי צד השני הוא ערום נקרא 'ערטילאי' כי הנה לא יהיה לו חלוקא דרבנן, ולכן "**פסול**" והוא רשע גמור כדבר האמור.

"**לא היו עליו זה על גב זה אלא תחת זה וכו**'" - הוא הדבר שאמרתי למעלה מדברי חז"ל כי כאשר בא האדם לעולם, כל אחד יש לו שני חלקים; חלק אחד בגן עדן וחלק אחד בגהינם. ולכן להעיד על זה באים בלולב העלים "**זה על גב זה**" לרמוז על כל פעם ופעם שהוא בא לעולם יש לו ב' ב' עלים. ולכן אמר "**לא היו עליו זה על גב זה כדרך כל הלולבים אלא זה תחת זה**" כי הנה זה מורה על אדם שרצה לעשות מה שאמרו חז"ל "**כי בתחבולות תעשה לך מלחמה**" - אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצוות. ולכן זה מורה היות העלים "**זה תחת זה**", כלומר זה תחת זה וזה תמורת זה. "**אם ראש זה מגיע לצד עיקרו שלמעלה ממנו עד שנמצא כל שדרו של לולב מכוסה בעלין כשר**" - כי הנה זה מורה שהוא עושה המצות בהתמדה זה תחת זה זה תמורת זה בעד כל העוונות והפשעים שעשה. שלכן מגיע "**ראש**" המצוה "**לצד עיקרו שלמעל**

ממנו" - זכות השני, אחד באחד יגשו. "**עד שנמצא כל שדרו של לולב מכוסה**" שמורה על גוף האדם הגשמי שהוא מכוסה מאותה חלוקא דרבנן.

אמנם "**אם אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה**" - הנה זה מורה שאין מתכוין העושה מצוה על עיקר הדבר לעשות זה כנגד זה, חבילות של מצוות כנגד חבילות של עבירו, רק עושה המצות בהזדמן ואין מתכוין שיהיו זה כנגד זה. "**או אין לו הרבה עלין זה על זה**" - שהוא מורה על מיעוט המצות וריבוי העבירות שלכן אין עליו זה על זה אלא "**מכל צד יוצא אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה עד ראשו פסול**" - כך אמרו חז"ל רובו עונות הרי זה נקרא 'רשע'. ולכן הוא פסול כדבר האמור.

"**לולב שיבשו רוב עליו וכו'**" - מאחר שהנחנו כי העלים של הלולב הם רמז למעשה המצות ולכן יאמר נא "**לולב שיבשו עליו פסול**" כי זה מורה על האדם שהפסיד מעשיו ואיבד זכיותיו. והיינו מ"ש "**שיבשו רוב עליו**", והוא מה ששנינו "**עבירה מכבה מצוה**", ולפי שהפסיד רוב זכויותיו פסול כי זה נקרא 'רשע' כמו שאמרו חז"ל רובו עונות נקרא רשע ונכתב למיתה כמ"ש הרמב"ם ז"ל.

"**ושיעור היבשות**", הם המצות שאבד אדם זה היינו משעה שיאבד "**ויכלה מראה ירקות שבו**". כי הנה נתבאר למעלה כי מעשה המצוה נכלל בה מעשה דיבור מחשבה, ובזה שיעור היבשות שאמרו חז"ל אין זה על כל חלק המצוה בשלש חלקיה הנזכרים זולת בחלק המעשה בלבד, דהיינו הנראה לעין כל שהוא מראה ירקות שבו. "**וילבינו פניו**" - אז יהיה פסול על דרך הנזכר.

"**נקטם ראשו, דהיינו שנקטמו רוב העלים העליונים, פסול**" - הוא הדבר הנ"ל. כי הנה במצות נמצא חמורות וקלות. והם בשלשה דרכים אשר חז"ל הגידו. ועוד הוספתי חכמה בדבר זה כנזכר בענין סכך הסוכה הנעשה ממצות החמורות. ושם נאמר כי מפני שהמצות הם כמספר האיברים שבאדם - לכן לא יהיה שוה המצוה שהוא כנגד הלב למצוה שבאה לעומת האבר החיצון שבאדם. כי האיברים הפנימיים חיי האדם תלוי בהם, מה שאין כן בכל האיברים החיצוניים. גם באיברים החיצוניים לא יהיה שוה זה האבר של העין למקוטע אצבע. ולכן מצד זה ימצא מעשה המצות שיש בהם קלות וחמורות.

ולכן יאמר עתה "**אם נקטם ראשו**" של הלולב המורה על מצות חמורות העולים על ראש האדם שהוא דוגמת הלולב, "**דהיינו רוב העלים העליונים**" שנקטמו, כי זה מורה על המצות חמורות שנאבדו ממנו מפני כי באו העונות ודחו אותם כמו ששנינו "**עבירה**

מכבה מצוה", ודחו אותם המצות כי הם גבוהות ועליונות ממצות החמורות שהם בראש. ולכן "**פסול**" אדם זה ונקרא 'רשע' כדאמרן.

"**נסדק אם נתרחקו סדקיו שניהם זה מזה עד שנרא' כשנים פסול**". והענין יהיה מה שאמרו חז"ל "**בכל לבבך - בשני יצריך**", כי צריך לכלול יצר הרע עם יצר הטוב בשעת התפילה. גם לעת מעשה המצוה שנאמר "**ולעבדו בכל לבבכם**". אמנם כאשר אין נכלל זה בזה וכל אחד יפנה לדרכו **** "**חלק לבם עתה יאשמו**" והיינו הרמז ללולב שנסדק כי מאחר שהנחנו כי לולב הוא נוטריקון **לו לב**, שהלב שמאלי מקום היצר הוא מסור לו לבד הימני שבאדם - ולכן כאשר נסדק הוא יורה כי עתה חלק לבם.

ואמנם לפעמים אע"ג כי לב האדם מתרחק מן התורה ומעשה המצות הוא מוכן ומעותד לחזור ולהיות מתחבר עמו על דרך מה שאמרו חז"ל "**אם יום תעזבני יומיים אעזבך**" כמו שכתוב בספר בן סירה, משל לשני בני אדם שהיו בפונדק אחד, וכאשר נסעו משם כל אחד לקציהו צריך אחר כך ב' ימים לחזור להתחבר שניהם יחדיו כבראשונה. אמנם סוף שהם מתחברים אחר כך. אבל הכא במאי עסקינן - "**שנתרחקו סדקיו זה מזה עד שיראו כשנים**", ר"ל נפרדים שאין רצונם ודעתם לחזור ולהתחבר זה בזה. שהרי היצר לא יחפוץ עוד להיות נכנע לתורה ולעבודה. ולכן "**פסול**" כי לא יש עוד ממנו תקוה.

"**יש לו כמין קוצים בשדרתו וכו'**" - הנה זאת תורת האדם להיות מאמין בהקב"ה כורע ומשתחוה לפניו במודים מאמין בתחיה, לא יהיה מקשה ערפו לפניו כמו שאמר הכתוב "**הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי**". והנה כל אלו הדברים והנלוה להם הם דוגמא אל הקוצים שנדמו להם הרשעים שנאמר "**קוצים כסוחים באש יצתו**".

ולכן בא הדין כך בלולב הגשמי "**שיש לו כמין קוצים בשדרתו**" שהוא פסול. כך אמרו חכמים כל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה. הוא כפר בתחיית המתים לכן לא יחיה בזמן של התחיה אבל שדרתו נהפך לנחש כמו שאמרו חז"ל "**אחר שבע שנים נהפך לנחש והוא דלא כרע במודים**". ולכן לאיש אשר אלה לו "**שהיה לו בשדרתו כמין קוצים או שנצמת ונכווץ או שהיה עקום מלפניו שהיה שדרתו כגב בעל חטוטרת פסול**" - שהרי אמרו חז"ל "**מעוות לא יוכל לתקון - זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. אם תאמר בגונב וגוזל - יכול הוא להחזיר ויתקן. ר' שמעון בר יוחאי אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן מתחילה ונתעות, ואי זה? זה תלמיד חכם שפירש מן התורה**".

ולכן על כל אחת מהנה הוא פסול. והיינו מ"ש "**וכן אם נעקם לאחד מצדדיו פסול**" - הם הצדדין האמורים. "**אבל אם נעקם לאחוריו כשר שהרי כך היא ברייתו**" - כלומר

בריאת האדם וטבעו כך הוא לחזור לאחוריו, כי לכן היה משתבח ר' יוסי ואומר "**מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי**", ונאמר "**ובן אדם ויתנחם**". ולכן כשר.
"**אם כפוף בראשו פסול**" - כך אמרו חז"ל "**כל ברכיא טבין חוץ מברכיא דאורייתא**". ואיתא במדרש "**היו שריה כאילים**" - מה אילים הללו בשעת השרב זה מכניס ראשו תחת זה, כן היו עושים שרי יהודה, רואה אדם דבר ערוה - כופף ראשו. ולכן יאמר "**אם היה כפוף בראשו**" שמרכין ראשו בשעה שהוא רואה דבר של ערוה ואינו מוחה, "**פסול**". "**ודוקא כששדרתו כפופה**" והוא על דרך אותם מכלה עולם אחת מהם הוא "**פרוש מדוכה**" שמראה עצמו כפוף ובקרבו ישים אורבו. "**אבל עליו כפופים בראשו**" כי יש בני אדם פרושים - שיף עייל שייף נפיק - לא יגביה ראשו מיראת קונו. "**כשר כי כן דרך להיות רוב הלולבים**" - הרבה מישראל נוהגים להיות שפלי הראש.

פירוש שני לצד עילאה

שבתי וראה לבאר דינים אלו כלפי מעלה לצד עילאה ימלל להגיד כמה מעלות טובות לאיש הישראלי בעשותו אחת מכל מצות ה'. הוא סוד מה שאמרו חז"ל "**ועשיתם אותם**" - כאילו עשה לדברי תורה. אמר הקב"ה כל המקיים אלה המצות מעלה אני עליו כאילו עשאני כביכול. ובזה ימתק מה שאמרו חז"ל (מאמר) "**ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר - זה הקב"ה שנאמר בו הוד והדר לבשת. כפות תמרים - זה הקב"ה דכתיב ביה צדיק כתמר יפרח. ענף עץ עבות - זה הקב"ה דכתיב ביה והוא עומד בין ההדסים. וערבי נחל - זה הקב"ה דכתיב ביה סולו לרוכב בערבות וכו**'". והענין מתבאר על דרך האמור. כי אמר הקב"ה כל המקיים לולב ומיניו כאילו עשה להקב"ה כביכול שהוא סוד ד' אותיות כנגד ד' מינים הללו.
ואמנם מפני כי הלולב הוא סוד יעקב שנתן לו הקב"ה נחלה בלא מצרים -- לכן הוא העיקר מארבע מינים הללו ועליו אנחנו מברכים לפי כי עיקר הברכות באים ליעקב וממנו ליוסף הצדיק שנאמר "**תבאתה לראש יוסף**". ואמנם להבין ענין מה שאמרו חז"ל ענין "**נחלה בלא מצרים**" -- הענין קרוב לשמוע מפני כי אברהם הוא קו הימין ולמעלה ממנו יש מדה אחרת. וכן נמי יצחק קו שמאל נמצא למעלה ממנו מדה אחרת. לא כן הוא יעקב שהוא בסוד קו האמצעי שאין למעלה ממנו מי שמעכב אותו. ולכן יעלה עד ספירת הכתר. זהו פשוטן של דברים.
ולפי כי הלולב הוא נרמז אליו לכן הוא עיקר ועליו תבא ברכת טוב. אמנם סוד הדבר הלא לך לדעת כי יעקב הוא כינוי לצדיק עליון שהרי נאמר "**אלה תולדות יעקב יוסף**", ואיתא בזוהר פרשת משפטים דף ק"י (ח"ב קי, א) וזה לשונו: "**אילו כתיב** "**משכיל לדוד**"

- כדקא אמרת. אבל "משכיל לאיתן" - אית משכיל ואית משכיל. אית משכיל לעילא ואית משכיל לתתא. משכיל לאיתן - בזמנא דההוא גבר קם בתיאובתא, כל שייפין חדאן ומתחברן לגביה ואיהו סליק עד דסליק עד מוחא עילאה. אתפייס לגביה וחדי לקבליה וכדין משכיל לאיתן האזרחי וכו'".

הנה מבואר מדברי המאמר כי משכיל זה יוסף הצדיק סליק עד מוחא עילאה וזה מפני כי יש שורש שלו למעלה. הרי נמצא כי יש לו נחלה בלא מצרים ולכן הוא מתברך מלמעלה שנאמר "**תבואתה לראש יוסף**" כמו שאמר הכתוב "**ברכות לראש צדיק**". ולכן הלולב עיקר ומברכין עליו. ולכן מאחר שהנחנו שהלולב בא הרמז להקב"ה דכתיב ביה "**צדיק כתמר יפרח**" -- לכן מתחייב מזה שיהיה נאה בכל פרטיו.

ולכן הדין הוא בגשמי: "**לולב שנפרדו עליו זה מעל זה ולא נתדלדלו כעלי חריות כשר אפילו לא אגדו**". והענין כי הנה ענין "**נפרדו עליו**" הם בשני פנים. האחד כשר ואחד פסול. והנה לענין זה שהוא כשר - פשר הדבר הנה הוא: כי להיות שהצדיק ימצא לו שני עלין מזה ומזה מחוברים אצלו, והם בסוד "**יכין ובועז**", עם השושבינים שלו. והנה שנים אלו אינם מחוברים עמו ממש אלא שהם קרובים אליו כמ"ש בזוהר "**תרין ירכין לבר מגופא**". ובהכרח הוא כי הם נפרדים, הם נוטים כלפי מעלה. וכן נמי נמצא השתי ידים למעלה הם בסוד שני עלים נפרדים בסוד "**וכנפיהם פרודות מלמעלה**" (יחזקאל א, יא).

ולכן בא הדין זה בגשמי: "**נפרדו עליו זה מעל זה**" - שהרמז בזה הוא על מדות הללו שהם "**זה על זה**" דווקא כאמור. "**אבל לא נדלדלו כעלי החריות**" - שהרמז שלהם לסטרא אחרא בסוד 'אלהים אחרים', כי ראשן כפוף למטה כאשר יבא לקמן. ולכן "**כשר אפילו לא אגדו**" ולא נעשה קשר של צדיקים יחדיו - כשר כדאמרן.

"**נפרדו עליו והוא שידלדלו כעלי החריות**" - והענין כי הנה עלי החריות הם נוטים למטה וזה מורה על שנתרחקו מן הקדושה על דרך מה שאמרו חז"ל (מאמר) בפסוק "**ונערים קטנים יצאו מן העיר**" - נערים מנוערים מן המצות. קטנים - קטני אמנה. יצאו מן העיר - כתיב הכא "**יצאו מן העיר**" וכתיב התם "**ולא אבא בעיר**". והענין הקיצור כי הנה לטובה נאמר "**וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך**" ואמרו חז"ל "**אל תקרי בניך אלא בוניך**". והענין כי שני פעמים כתיב בפסוק "**בניך**" - ומיעוט רבים שנים הם. לכן פירש הפסוק "**וכל בניך**" (ישעיהו, נד) מבשר הנביא לכנסת ישראל ואומר הלא תדעי לך היפה בנשים כי לעתיד כל בניך שהוא בנימן הצדיק הנקרא 'כל', ונצח הוד שלך הנקראים 'בניך' - יהיו "**למודי ה'**" - כי הקב"ה מלמד אותם תורה שבכתב מאותם שהם למודי ה'

שהם הנצחים. "**ורב שלום**" - כנראה כי על בנים הראשונים קאמר, והוא כפל ענין. לכן אמרו חז"ל "**אל תקרי בניך אלא בוניך**", כלומר בניך אלו הם בכינוי על דרך "**גמלים מניקות ובניהם**", לפי שהם צנועים כסה עליהם הכתוב. כך 'בניך' הללו הם 'בוניך' - כי זהו שאמר "**ורב שלום**" - הוא שלום הבית לפי כי לעתיד יהיה גדול השלום שניתן לעמלי תורה (מאמר), כמו שאמרו חז"ל ר"ל המתעסקים עם תורה שבעל פה לתקן אותה הגשמיים הנקראים "**פועל צדק**" כדאיתא בזוהר פרשת אמור: "**מאי פועל צדק? אלין דאלבישו למטרוניתא לבושהא ושוו לה כתרהא ותיקונא - כל חד 'פועל צדק' אקרי**". ואלו הם נקראים "**עמלי תורה**".

והיינו סוד אשר ביארתי כמו[51] שאמרו חז"ל "**אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו**", עיין שם. ובכן יהיה להם חלק במה שתיקנו השלום וחברו מטרוניתא בבעלה. גם אלה גדול השלום שניתן להם שיהיו שם מזומנים בצרור החיים עמהם לעשות פעולתם באמת. וכן נמי למעלה גדול השלום שניתן לעמלי תורה שנאמר "**ומרדכי יצא מלפני המלך וכו**'", ובו נאמר "**כי מרדכי היהודה וכו' וגדול ליהודים**" (אסתר, ט) - הם עמלי תורה אלו. הרי נתקיים "**ורב שלום בניך**". אמנם אלו הם 'בוניך'.

וההפך מזה הם אותם נערים שהם מנוערים מן התורה. כלומר, דאע"ג דקים לן "**קסרין וירושלים אם יאמר לך אדם נבנו שתיהן או נבנו - אל תאמן. אלא אמלאה החרבה - לא נבנית צר אלא מחרבנה של ירושלים**". ואלו הם "**הבונים חרבות למו**" - הוא כונת הפסוק "**עם מלכים ויועצי ארץ**" (איוב, ג). כך אמר איוב: לא נעלם ממנו שהיה בקליפה ועתה יצא לחירות, אמנם היה מתרעם על הייסורין ואומר כי אז טוב לו על דרך מה שאמרו חז"ל "**דיו לעבד להיות כרבו**". ולכן היה חפץ להיות עם מלכים קדמאין דמיתו, "**ויועצי ארץ**" הם שנים שנאמר בהם "**רגליה יורדות מות**", הם "**הבונים חרבות למו**" - שני חרבות; רומי רבתא ורומי זעירתא כדאיתא בזוהר פרשת פנחס. הם שתי קליפות נקבות דס"מ שנבנו מן הקדושה (זו ירושלים).

אך עם כל זה כי אלו 'יועצי ארץ' הנזכר הם נערים עליונים. אף על גב כי בהם נבנית החרבה רע שהם קטנים קטני אמונה, לא היו בקדושה שלהם מנוערים מן התורה הפנימית כאשר יצאו מן העיר הקדושה. ולפי שיעור מה שהם מתרחקים מן העיר הקדושה - כך מסתלק מהם הפנימיות של הקדושה. ולכן "**עלים הללו**" שהם סוד 'נערים' הנזכר, "**כאשר נתדלדלו**" ירדו למטה מורה כי יצאו מכללות הקדושה ונעשו "**כעלי החריות**" - הם סוד 'אלהים אחרים', ולכן הלולב שהם דבקים "**פסול**".

[51] אולי צריך להגיהה כאן 'במה שאמרו...' - ויקיעורך

"**בריית עלין לש לולב כך הוא**" - הנה חזר והגיד על סוד עלין הללו מה טיבן. ואמר כי ברייתם הם "**שנים שנים**" כשהם[52]. והסוד כי הלא הוגד לך כי כאשר נגע המלאך בכף ירך יעקב - באחת מהם נגע. ואע"ג כי יש מחז"ל אמרו בשל ימין נגע ויש אומרים בשל שמאל נגע, ומסתברא כמאן דאמר בשל שמאל נגע -- מכל מקום הכתוב אומר אחת היא - "**כי נגע בכף ירך יעקב**" - ירך אחת ולא שתים. ולמה משבח לישראל הקדושים שנהגו איסור בשתיהן? כי אדרבא גנות הוא לאסור אדם מה שהתירה התורה! והכתוב אומר "**על כן לא יאכלו בני ישראת את גיד הנשה אשר על כף הירך**", ר"ל ירך אחת דווקא, לא שנים.

אמנם סוד הענין יובן עם מאמר בזוהר הובא פרשת בראשית דף כ"א (ח"א כא, א) וזה לשונו: "**והוא צולע על ירכו - דא איהו נצח ישראל. 'ירכו' כתיב ולא 'ירכיו'. דא דרגא רביעאה דלא אתנבי בר נש מתמן עד דאתא שמואל ועליה כתיב וגם נצח ישראל וכו' כיון דנטל תוקפא לבר מגופיה - מיד ותקע כף ירך יעקב, ולא אתבני בר נש מתמן. יהושוע אתנבי מהודו של משה דכתיב ונתת מהודך עליו, ודא דרגא חמישאה. נצח - ירכא שמאלא דיעקב, ובגין דא דוד כליל ליה בימינא דכתיב נעימות בימינך נצח**", עכ"ל לענייננו.

והנך רואה כי פעם אמר שנגע במדת הנצח דרגא רביעאה וחזר ואמר שהוא ירכא חמישאה שהוא ירכא שמאלא דיעקב. אמנם סוד הענין תבין כאשר תשכיל ותבין ממוצא דבר כי **ישראל** הוא מדרגה אחת ו**יעקב** מדרגה אחרת. אז יתבאר לך הענין. והדוגמא לזה שני בני אדם העומדים כמו בריאת אדם וחוה שהיתה עומדת מאחורי אדם. ונמצא הנוגע ברגל ימין של אדם נוגע ברגל שמאל של חוה. ונמצא כי הנגיעה היתה במדרגה אחת המועילה לשנים. ולכן ישראל לפי שהם קדושים אסרו שתיהם, אף על גב כי מדה אחת היא. אמנם מאחר כי חוה היתה באחור אדם הראשון וקבלה הזוהמא מאותה הירך - כאשר תחזור פנים בפנים עם הזכר - אז נגע ירך בירך ונפגמו שתיהם. ולכן אמר הכתוב "**על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך**", כלומר השמאלי, מפני "**כי נגע בכף ירך יעקב**" הימיני. ועל כן נפגם השמאלי. והשלמים אמוני עדתינו - מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

ולכן הודיע הדין זה ענין "**בריאת הלולב כיצד? הם העלין שהם גדלים שנים שנים**" אשר על כן אמרו בזוהר "**נצח הוד תרי פלגי דגופא**", והם חשובין לאחת מפני כי הם גדלים שנים שנים ודבוקין מגבה, שלכן הנצחים חשובין כאחת להיות כי עיקר בריאתן בסוד

[52] אולי חסר כאן המילה 'גדלים' - ויקיעורך

אדם וחוה כשהיו אחור באחור היו דבוקים מגבן הנצחים. ולכן הם נקראים "**תרי פלגי גופא**" כאמור.

"**וגם השני עליו הוא הנקרא 'תיומת'**" - כי זהו סוד מה שאמרו חז"ל "**יונתי תמתי - תאומתי**". ולכן כאשר "**נחלקה התיומת פסול**" מפני שהוא מורה פירוד למעלה. כי הלא לך לדעת דאף על גב כי לאחר כך ננסרה חוה ויבן ה' את הצלע לאשה ויביאה אל האדם פנים בפנים - לא נעדר האור לגמרי לפי כי הקדושה מניח תמיד רושם, שלכן נאמר חשיבות הקובע מקום לתפילתו. ולפי כי לעולם חיבור זה הנקרא 'תיומת' של האחורים אינו נפרד ונשאר שם -- לכן "**אם נחלקה התיומת פסול**" מפני שמורה פירוד למעלה חלילה בסוד "**תאומתי**" כאמור.

"**היו עליו אחת אחת מתחילת ברייתו פסול**" - שהרי הקדים והודיע כי תחילת בריאת העלים הם גדלים שנים שנים ויש להם תיומת. ולכן כאשר גדלים אחת אחת מתחילת ברייתו - אין להם תיומת - פסול, לפי כי כן הוא בסוד הקליפה אחת לאחת ואין בהם צד של חיבור הנקרא 'תיומת' שנאמר "**יתפרדו כל פועלי און**". וכדאיתא בזוהר פרשת בלק: "**אשר הלך חשכים - דשארי בחיבורא וסיים בפירודא**". ולכן לולב שהוא כזה פסול.

"**או שכל עליו כפולים מצדו האחד וצד השני ערום בלא עלין פסול**" - מפני כי זה מורה על הקליפה. כך אמרו חז"ל הכל מהלכין זוגות חוץ מן הנחש. והוא סוד מ"ש בזוהר פרשת משפטים "**מאן הוא? נחשא. דשארי בחיבורא וסיים בפירודא**". ולכן הלולב פסול על כל דבר שמורה פירוד על חלק הקליפה, הוא פסול כדבר האמור. ומה גם על הצד השני הנשאר ערום בלא לבושים - הוא מורה על הנחש שנאמר "**והנחש היה ערום**", ואיתא בזוהר ערום בלא לבושין. והנה כי נמצא דומה לשדרתו של אדם שנהפך לנחש - כך זה הלולב נהפך לנחש כאמור.

"**לא היו עליו זה על גב זה וכו'**" - גם בזה הודיעך דרך ה' כי מאחר שהודעתי נאמנה כי העלין אלו הם רמז לשני השושבינים הסמוכים אל הצדיק, ובהם נרמז כל מה דאיפשר לפרש בשני הנצחים עליונים -- לכן כך היה אומר: "**לא היו עליו זה על גב זה כדרך כל הלולבין**" - כי סוד הענין להורות כי אלו הנצחים נמצא בהם פנימיות של נצחים אחרים עליונים ובתוכם ה', ונמצא שהם "**זה על גב זה**" בסוד פנימי וחיצון. ולכן העלין מכסין זה על זה. כי בגשמי לא יתכן להיות באופן אחר. אמנם כאשר העלין הם "**זה תחת זה**" - הנה באופן זה צריך תנאי אחר. "**אם ראש זה מגיע לעיקרו שלמעלה ממנו**" - והענין סוד גדול, כי כאשר העלין הם "**זה תחת זה**" אז הוא מורה על עולם הנקודות, עולם התהו שיצאו זו תחת זו ולא היו בסוד 'קוים'.

ולכן בזה יבחן: "**אם ראש זה העלה מגיע לעיקר שלמעלה ממנו עד שנמצא כל שדרו של לולב מכוסה בעלין כשר**" - מפני כי זה מורה על סוד אחר הנרמז בפסוק "**ושלישים על כולו**" שלכן ימצא כל עלה מגיע ונוגע לעיקר של עלה שלמעלה ממנו, ובזה ימצא נמי שדרו של לולב מכוסה לפי כי כן הצדיק צריך כיסוי שהוא דרגא טמירא כדאיתא בזוהר. והרי זה נמצא מכוסה בעלין ולכן כשר. דאילו עולם הנקודות לא היה שם כסוי, ערום הלכו בלא לבוש. ולכן לא היה בהם קיום.

ולכן "**אם אין שארו של עלה זה מגיע לצד עיקר של זה**" מורה כי אין שם קשר ולא דבקות זה בזה. "**או שאין לו הרבה עלין זה על זה**" כענין סטרא דקדושה כי כמה אורות הם זה בתוך זה וזה נעשה מכסה לזה. כדאיתא בזוהר פרשת בלק דף ר"ד (ח"ג רד, א) וזה לשונו: "**בקר אערוך לך מהו? אסדר לך בוצינא די לך לאדלקא כמה דאת אמר ערכתי נר למשיחי וכו'. מהו ואצפה? הא כל בני עלמא מצפין? אלא מלה דא אוקמוה וכו' נהורא קדמאה דברא קוב"ה הוה נהיר עד דלא הוו יכלין עלמין למסבליה. מה עבד קוב"ה? עבד נהורא לנהוריה לאתלבשא דא בדא. וכן כל שאר נהורין. עד דעלמין כולהו אתקיימו בקיומייהו ויכלין למסבל. ובגין דין אתפשטו דרגין ואתלבשו נהורין ואינון אקרון 'כנפים עילאין' עד דמטו להאי בקר דיוסף וכו'**".

הנה נתבאר מדברי המאמר כמה אורות הם זה בתוך זה מתלבשים זה בזה. ולכן צריך שיהיה שדרו של לולב מכוסה בעלין ואז כשר. אמנם "**אם אין לו עלין הרבה זה על זה אלא מכל צד יוצא אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה עד ראשו פסול**" - שהרי מורה פירוד בסוד הקליפה כאמור.

"**לולב שיבשו רוב עליו פסול**" - והנה נודע כי הלחות נמצא מיסוד המים, וכל זמן שהמים העליונים נמשכים ויורדים אל הצדיק הוא לח ונקרא 'חי'. ואיתא בזוהר פרשת צו דף ל"ח (ח"ג לח, א) וזה לשונו: "**ד' מינים שבלולב וכו' ומתחל' דעמיקא דמבועא דנגיד ולא פסיק לעלמין מימוי וכו' ועוד באתערותא דא שתא כלא מתברכא במיא לאסתפקא ביה ואשתאבין כולהו ממבועא דמיא דלא פסיק, עמיקא דכלא לנחתא לעלמא. ובגין כך בעיין כולהו לחין ולא יבשין לאמשכא ברכאן לעלמא, דאילני אלין כולהו לחין תדירא וטרפין משתככין תדירא וזמן חדוותא דילהון בהאי זמנא**".

הנה מבואר מדברי המאמר כי צריך להיות אילן זה לח מפני המים הנמשכים לו מלמעלה, ולכן "**לולב שיבשו עליו פסול**".

ועוד ירצה במאמרו כי הנה העלין שלו הנה הם רומזים לכיתות הנאחזות ממנו לפי שהם בסוד "**קריאי מועד**" כדאיתא בזוהר פרשת צו דף ל"א (ח"ג לא, א) כנ"ל, וזה לשונו:

"**ותנינן בספרא דרב המנונא סבא דהא ההוא חילא דאתפקדא על אלנין אלין כל חד וחד מאלין לא נטיל ברכאן דחדוותא לעילא אלא בזמנא דא. וחדוותא דילהון לעילא וחדוותא דאלנין אלין לתתא בזמנא דא הוא. ואתערותא דילהון באינון קדישי מלאכי עילאין תליין. וכד ישראל נטלי לון - כלא אתער בזמנא דא ועלמא מתברכא לארקא ברכאן לעלמא**".

והנה מבואר מדברי המאמר כי כמה כיתות מלאכים נאחזים בלולב ומיניו והיינו העלין שלהם. ולכן צריך שיהיו לחים כדי שאותם מים העליונים, נהר היוצא מעדן, יהיה נמשך עליהם. אמנם "**אם יבשו עליו**" מורה על כיתות של סטרא אחרא כי אין שם מים. מפני כי סטרא דקדושה הוא באר מים חיים בסוד בארה של מרים שנובע ומשקה לכל המחנות וחיילין דילה. אמנם סטרא אחרא לא כך - באר צרה נכריה שאין נובע מים כמו שאמר הכתוב "**והבור רק אין בו מים**". ולכן כל סטרא אחרא הם יבשים. ולכן "**אם יבשו עלין שלו פסול**" שדומה לסטרא אחרא כאמור.

ולפי כי בעולמות למטה נמצא תערובת טוב ורע כדאיתא בתיקונים, כי בעולם העשיה רובו רע ומיעוטו טוב -- ולכן נמי בא הדין זה בגשמי "**לולב שיבשו רוב עליו פסול**" מפני שמורה לאותו אילן שרובו רע ומיעוטו טוב.

"**ושיעור היבשות משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו**" - היינו מ"ש בזוהר פרשת פנחס דף רט"ו (ח"ג רטו, א) וזה לשונו: "**ר' אלעזר אמר לעולם לא אתלבש קשת דא אלא בלבושי דאבהן קדמאי - ירוק וסומק וחוור וכו'. חוור - דא אברהם דאתלבן בחוורא דנורא. סומק - דא יצחק ודאי. ירוק - דא הוא יעקב דקיימא בין תרין גוונין וכו**'".

הנה למדנו מן המאמר כי גוון 'ירוק' הוא ביעקב כמ"ש "**גוף וברית חשבינן חד**". ואיתא בזוהר פרשת פנחס דף רצ"ה (ח"ג רצה, א) וזה לשונו: "**לולב דא איהו צדיק דדמי לחוט השדרה דביה ח"י חולייין לקבל חי נענועין**". והנה מבואר מדברי המאמר כי הירוק הוא בסוד יעקב. וכן בצדיק שכן אמרוחז"ל "**אלא בן זקונים הוא לו - זיו איקונין שלו דומה לו**". ולכן בא השיעור של היבשות "**משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו**" כי זה הלובן הוא מסטרא אחרא של לבן הארמי.

והנה איתא בזוהר פרשת פנחס דף רצ"ה הנ"ל ושם נאמר זה לשונו: "**לולב דומה לשדרה - קיום דכל גרמין. עליה אמר דוד "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך**"". למדנו מזה כי העלין אלו יהיו דוגמא אל העצמות ולכן יהיה הדין מ"ש "**יבשו רוב העלין פסול**" כמו הדין של ענין הצלעות - "**נשתברו רוב צלעותיו טרפה**". וכן נמי בענין זה.

"**נקטם ראשו וכו**'" - איתא בזוהר פרשת ויצא דף קמ"ט (ח"א קמט, א) וזה לשונו: "**הֲיֹה הֲיָה דבר ה' אל יחזקאל וכו**' (**יחזקאל א, ג**) - **מאי הֲיֹה הֲיָה? אלא הֲיֹה לעילא, הֲיָה לתתא, דכתיב סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. נטיל ליה לעילא, נטיל ליה לתתא**", עכ"ל לענייננו (מאמר). והנה אין כוונת השאלה "**מאי היה היה?**" על הכפל בלבד אלא דלא שייך לומר כפל ענין כמ"ש "**דבר השם**". ולכן מפרש כי כן יצדק אותיות אלו "**היה לעילא היה לתתא**" לפי כי אות **ה**' יצדק בלאה נמי ויצדק ברחל. וכל אות **ה**' כפול - **ה"ה**. ובא אות **י**' ביניהם - סוד הצדיק בסוד הטיפה שנאמר בלבן "**ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל**". ולכן אמר "**היה לעילא**" בסוד לאה, "**היה לתתא**" בסוד רחל. "**דכתיב סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה**" - סולם זה הוא סוד הצדיק כנזכר שם, "**נטיל לעילא**" בסוד לאה, "**נטיל לתתא**" בסוד רחל.

וזה הענין נמצא לטובה. וההפך מזה מ"ש בזוהר פרשת אמור דף ע"ה (ח"ג עה, א) זה לשונו: "**תנינן כד אתפרש מלכא ממטרוניתא וברכאן לא משתכחן - כדין אקרי וי. מאי טעמא? דתניא רישא דיסוד י' דהא יסוד ו' זעירא הוא, וקוב"ה ו' רברבא עילאה. ועל דא כתיב ו"ו. ורישא דהאי יסוד י' איהו. וכד אתרחקא מטרוניתא ממלכא וברכאן אתמנעו מכולא, וזווגא לא אשתכח ברישא דיסוד - נטיל ו' עילאה להאי רישא דיסוד דהוא ו', ונגיד ליה לגביה. כדין הוא וי לעילא דכלא דעילאין ותתאין**", עכ"ל לענייננו.

והנה זה ענין של "**נקטם ראשו**", דהיינו אות יו"ד כאמור שהוא רישא דיסוד, דהיינו שנקטמו רוב העלים העליונים - "**פסול**". וכן נמי הדבר מובן מן הדין שנתבאר למעלה דמשמע נמי רוב צלעותיו כאמור.

"**נסדק אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה וכו**'" - הנה נודע ענין דין זה כאשר נלמד מן האדם הגשמי. כי הנה אמרו חז"ל שני נקבים יש באבר של האדם. האחד נמשך ממנו הזרע, והשני יוצא ממנו המותרות בשתן. והדוגמא לזה בצדיק עליון. ולכן כאשר נסדק צריך תנאי לפוסלו מפני כי לעולם הוא נסדק אלא כי תמיד שני סדקיו קרובים הם זה לזה, דלא סגי בלאו הכי. האחד הוא לצורך הייחוד להוליד נשמות קדושות, והשני הוא לדחות המותרות לצורך העולמות. אמנם "**אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו כשנים**" - אז הוא "**פסול**" לפי כי הוא פירוד למעלה ח"ו ופגם גדול.

"**יש לו כמין קוצים בשדרתו וכו**'" - איתא בזוהר פרשת ויצא דף קנ"ט (ח"א קנט, א) וזה לשונו: "**למלכא דמית בריה דכפה ערסיה ושוי כובין ודרדרין תחות ערסיה ושכיב עליה. כך קוב"ה מדאתגלו ישראל וכו**'".

ולכן יאמר כי לולב זה הצדיק, "**אם יש לו כמין קוצים בשדרתו פסול**". דאע"ג דשוי תחות ערסיה אבל לא יוכלו להתאחז מחוט השדרה. ואיתא בזוהר פרשת אחרי מות דף פ"ט (ח"ג פט, א) וזה לשונו: "**בכה רבי שמעון ואמר מלכא בלא מטרוניתא לא אקרי מלכא, דאתדבק בשפח' באמהו דמטרוניתא אן הוא יקרא דיליה? רזה דמלה זמינא קלא לבשרא למטרוניתא ולימא גילי מאד בת ציון הנה מלכך יבא צדיק ונושע הוא**". כלומר צדיק הוא נושע. "**בגין דהוה רכיב עד השתא באת' נוכראה ויניק ליה ועל דא כתיב עני ורוכב על חמור וכו'. אינון כתרין תתאין וכו'**". ולכן "**אם יש לו כמין קוצים בשדרתו**" - הם כתרין תתאין הנזכר, אם נתאחזו שם "**פסול**".

"**או שנצמת ונכווץ**" - הוא מה שאמר הכתוב "**כי מפני הרעה נאסף הצדיק**". כי הנה כאשר מתעוררת אשה רעה ואומרת "**שכבה עמי**" בזמן כי הצדיק אבד למטרוניתא (כדאיתא בזוהר) -- לכן מפני אשה רעה זו נאסף הצדיק ופנה למעלה. לכן הלולב בזמן "**שנצמת או נכווץ**" שמורה על זמן הסתלקות, "**פסול**".

"**או שהוא עקום לפניו שהיה שדרו כגב בעל חטוטרת**" הדומה לשל גמל "**פסול**". "**וכן אם נעקם לאחד מצדדיו פסול**" שנאמר "**צדיק וישר הוא**", ונאמר "**ישר יחזו פנימו**". "**אבל אם נעקם לאחוריו כשר שזו היא ברייתו**" - כי כן צריך להיות מביט למעלה כמו שאמרו חז"ל לולב זה לבו לשמים, והוא סוד הסולם דאתתקף בתרין עלמין ולכן פונה למעלה.

"**אם כפוף בראשו פסול**" - כי זה מורה העדר על בחינת הסולם הנזכר שיורד ראשו למטה בסוד "**נפלה עטרת ראשינו**". "**ודווקא כששדרתו כפופה אבל עליו כפופים בראשו כמו שדרך רוב הלולבים להיות כשר**" - כי זה מורה על הצלעות הנזכר שהם שלמים עמו. ומה גם כל החיילות דנפקין מצדיק חי עלמין שהם נכללים עמו. ולכן כשר כדאמרן.

סימן תרמו

פירוש ראשון

אמרו חז"ל במדרש: "**הדס זה הקב"ה שנאמר והוא עומד בין ההדסים**". כי הצדיקים נמשלו להדס. וכן הוא אומר "**ויהי אומן את הדסה**" שהיתה צדקת.

ולכן הוא אומר: "**הדס שנקטם ראשו**", היינו שנולד ריעותא בראשו, היינו מחשבה רעה. "**כשר**" - כך אמרו חז"ל "**מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'**". אמנם "**אם נשרו רוב עליו**", הם המצות שעשה כי זה ימצא כאשר לא טוב עשה נשרו רוב עליו לפי דקים לן "**עבירה מכבה מצוה**" ולפי שחטא

הרבה נשרו רוב המצות שעשה. אמנם "**אם נשתיירו שלשה עלין בקן אחד**" - הם שלשה מצות שהם רצופות בקן אחד על שם שנאמר "**כי יקרא קן צפור לפניך**" לפי כי המצות אשר יעשה האיש הישראלי הם עושים רושם למעלה באותו קן של השכינה - הוא מקום בית המקדש - שנאמר "**גם צפור מצאה בית ודרור קן לה**". אך בזמן החרבן נאמר "**כצפור - דא שכינתא, נודדת מקינה - זו ירושלים**". וכאשר האדם עושה מצוה עובר דרך שם שנאמר "**וזה שער השמים**" - כי דרך שם עולים למעלה כל התפלות של ישראל והמעשים אשר יעשו. ולכן כאשר נרשמים שם באותו קן הנזכר יאמר "**אם נשארו שלשה עלין**", הם שלשה מצות נרשמים, "**באותו קן כשר**" משום דבתלתא הויא חזקה כי עוד ישוב לעשות תורה ומצות כאמור.

"**היו ענביו מרובות מעליו**" - כלומר כי בסוג זה אין בהם עון אשר חטא רק כי הם מושכין עצמן אחר אכילה ושתיה על שם "**ענבימו ענבי ראש**". ועוד רעה נוספת כי האכילה ושתיה עשה אותה עיקר, עד מקום כי היתה נוספת על העלין (הם מעשה המצות כאמור). ולכן אמר "**היו ענביו מרובים מעליו**" לרמוז כי זה היה לו עיקר ומעשה המצות פחות ממנו, היינו מרובות מעליו. "**אם ירוקות כשר**" - היינו כתרדים עלי אדמה. כל אמרו חז"ל "**כל מקום שאין ירקות אין תלמיד חכם רשאי לדור שם**". ולכן ולפי כי נתן רמז בענין ענביו על ריבוי אכילה ושתיה - לכן יאמר שאם היו ירוקות, כלומר זו האכילה בענין ירקות שהם ירוקות, "**כשר**" לפי שלא ימשך אחר האכילה מאחר שאינו מרבה, כשר[53].

"**ואם אדומות או שחורות**" - מורה על ריבוי מאכל ומשתה. כי אדומות הוא מן ריבוי היין על שם "**אל תרא יין כי יתאדם**", ושחורות הוא מורה על ריבוי מאכל שנהפך לשחור כפי הטבע. ולכן "**פסול**" האיש הלזה אף על גב כי אינו עושה מעושי מעשים רעים - נודע הוא כי שורש כל העונות הוא מאכל ומשתה כמו שאמרו חז"ל. אמנם "**אם מיעטן כשר**" מאחר כי אדם זה אינו עושה מעשים רעים זולת שהוא מרבה סעודתו בכל מקום, מאחר שחזר בו והוא ממעט באכילה ושתיה נחשב אדם כשר.

אמנם עם כל זה "**אין ממעטין ביום טוב**" - ענין מיעוט האכילה לא כן יעשה ביום טוב שהאכילה מצוה מן התורה שנאמר "**ושמחת בחגך**" ואמרו חז"ל "**אין שמחה אלא בבשר ויין**". ונתן טוב טעם למה אין ממעטין האכילה ביום טוב "**מפני שהוא כמתקן**" - ר"ל זה המאכל שאוכל בריבוי ביום טוב - לא מיבעיא שהוא מצוה קא עביד, אלא שהוא מתקן המאכל ראשון שהיה מרבה סעודתו בכל מקום זה המאכל שהוא קדש מתקן אותו מאכל

[53] לא בטוח כאן שהמילה הוא 'כשר' ולא 'בשר' וצע"ע - ויקיעורך

שהוא דרך חול. אמנם "**אם עבר וליקטן**" - אם עבר אדם זה ומיעט ענין האכילה שלו אפילו ביום טוב, "**או שליקטן אחד אחד**" מתוך שהיה ממעט המאכל וחוזר פעם אחרת וממעט, היינו 'אחת' ומפני כך אינו יכול לאכול ביום טוב -- ולא מפני שהוא מתכוין שלא לאכול כדי שלא יחזור לסורו -- אלא כי נעשה בו טבע שני שאינו יכול לאכול.

והיינו ההפרש הנמצא בין חלוקה ראשונה מ"ש "**עבר וליקטן**", ר"ל לרצונו בכונה עשה, ולא רצה לאכול ולשמוח על ידי בשר ויין. שהרי אע"ג שחייב בשמחה כבר אכל ליל ראשון שבו החיוב כמ"ש הרמב"ם ז"ל, אמנם שאר המועד יכול לאכול פירות. כך עשה אדם זה "**ועבר ומיעטן ביום טוב**", האכילה ושתיה הנזכר. "**או שליקטן אחד אחד לאכילה**" - כלומר האכילה עצמה מיעט אותה מיעוט אחר מיעוט, עד מקום שאינו יכול לאכול ולשמוח ביום טוב. "**הרי זה כשר**" - אדם כשר הוא ולא יחשב לו לעון דבר זה. דלא גרע מאדם המתענה כל השנה והמאכל קשה עליו ומריע לו, שמותר לו להתענות אפילו ביום טוב ושבת. ולכן הרי זה כשר.

"**ענף עץ עבות האמור בתורה וכו**'" - אמת הדבר כי הצדיקים הם נמשלים להדס מפני הריח של מעשים טובים כי כן כתוב "**והוא עומד בין ההדסים**" כמו שאמרו חז"ל. אמנם עוד תשכיל ותדע ממוצא דבר זה כי לא על כל אדם יצדק ענין כינוי זה שיקרא צדיק דומה להדס, אמנם תדע כי "**ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שענפיו, הם עליו, חופין את עצו**" - לפי שנאמר "**כי האדם עץ השדה**" ואמרו חז"ל "**עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא**" שהוא עם הארץ, "**אותו תשחית וכרת**". ואיתא בזוהר פרשת פנחס "**לא עץ מאכל הוא - דההוא טינרא תקיפא לא אתזנת מיניה - אותו תשחית וכרת**". כי אין ממנו הנאה כמו שאמר רבינו כל רעה הבאה לעולם אינו באה אלא בעבור עמי הארץ. וכמעשה דההוא כלילא (בבא בתרא ח, א) דשרו אטבריה ברחו כולם פקע כלילא. א"ל ראיתם שאין רעה באה לעולם אלא בעבור עמי הארץ.

ולכן יאמר נא כי עץ עבות שאמרה תורה שיהיה בערך עץ מאכל, דהיינו תלמיד חכם, הוא ההדס. כי עיקר הכל הוא שיהיה לו ריח טוב בפני הבריות כמו שאמרו חז"ל שלא יהיה אדם קורא ושונה ומבעט באביו ואמו וברבו שלמד ממנו חכמה שעליו נאמר "**ויחללו את שם קדשי באמור עם ה' אלה ומארצו יצאו**". אלא יהיה ריחו נודף כהדס כי יאמרו הבריות אשרי מי שלמד תורה, ראיתם פלוני כמה נאים מעשיו. נמצא שמו של הקב"ה מתקדש על ידו שנאמר "**ונקדשתי בתוך בני ישראל**". ושם נאמר "**והוא עומד בין ההדסים**".

ולכן "**צריך שיהיו עליו**", הם המצות והתורה, "**חופין את עצו**" - הוא מה שאמרו חז"ל בפסוק "**מעצי הלבנון**" - בעצת התורה המלובנת במצותיה. ובעת התשובה המלובנת במעשיה ברא הקב"ה את העולם שנאמר אפריון (זה העולם) עשה לו המלך שהשלום שלו מעצי הלבנון. ולכן אדם זה אם הוא בעל תשובה צריך כי "**עליו**" (המצוה והתורה) "**יהיו חופין את עצו**". ולא יהיה כערך עץ האמור "**אותו תשחית וכרת**". כי מה מועיל שהאדם יעשה תשובה ולא יקרא בתורה ולא יקיים המצות. ולכן צריך שעליו הנזכר יהיו חופין את עצו של התשבה שהיא מעצי הלבנון לפי כי על ידי כך יקרא בעל תורה גמור. ואם הוא לומד בתורה והוא עץ מאכל - גם כן צריך שיהיו "**עליו**" (הם המעשה) "**חופין את עצו**" של תורה שהוא מעצי הלבנון, ולא יהיה מתחלל שם שמים על ידו באמור להם "אם עם ה' אלה - למה מארצו יצאו?". ואמרו חז"ל "**היכי דאמי חילול ה'? דאמרי שארי ליה לפלוני וכו**'".

אמנם יהיה עליו חופים את עצמו עד מקום שעלהו לא יבול כמו שאמרו חז"ל "**אפילו שיחתן של תלמידי חכמים צריכה תלמוד**". וכגון ר' אלעזר שיהיה מיעץ עצות ומתקיימים. א"ל נביא אתה? אמר להם לאו אלא כל עצה שהוא לשם שמים מתקיימת שנאמר "**ועצת ה' היא תקום**". וכיצד ימצא ענין זה, "**כאשר ג' עלין או יותר בגבעול אחד**" - היינו מעשה המצות שהורגל בהם לקיים אותם. דאע"ג אשר חז"ל אמרו כתיב "**אורח חיים פן תפלס**" וכתיב "**פלס מעגל רגליך**" - כאן במצוה שאיפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן במצוה שאי איפשר להיות על ידי אחרים. ואדם זה היה עושה ומקיים המצות כמה מהם בפעם אחד, ולא היה יושב ומשקל במצותיה של תורה לומר זו החמורה אני עושה והקלה תתקיים על ידי אחרים. אלא היה עושה ג' מצות או יותר פעם אחת, היינו "**גבעול אחד**".

או שנאמר שהיה עושה המצות בהתמדה על דרך מה שאמרו חז"ל אם בא לפניך עני אחד בשחרית ונתת לו, ובא אחר - נתן תתן לו. וכן נמי לעת ערב שנאמר "**בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך**". והיינו "**ג' עלין בגבעול אחד**". וכן נמי לענין לימוד התורה כאשר הוא קובע עתים לתורה יהיה משלש קריאתו כמו שאמרו חז"ל "**לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. ומי ידע כמה חיי? אלא ליומי**". ולכן כך יעשה: "**ג' עלין בגבעול אחד**", כלומר שלש קריאות בשעה אחת, היינו שליש בכל אחת, ושלישים על כולו - מקרא משנה תלמוד.

וכן נמי ירצה "**ג' עלין או יותר**" מה ששנינו "**שלשה כתרים הם - כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות. וכתר שם טוב על גביהם**". ואמרו חז"ל כתר מלכות זכה בו דוד המלך ע"ה.

כתר כהונה זכה בו אהרן. שמא תאמר כתר תורה פחות מהם לפי שהוא מונח ועומד לכל הזוכה בו. תלמוד לומר "**בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו**". הנה אלו שלשה עלין בגבעול אחד של התורה. ו"**יותר**" הוא שם טוב עולה על גביהם.

אמנם "**אם היו שנים זה כנגד זה**" האמורות, והנה זה הענין הוא חוזר על כל החלוקות - אם לענין מעשה המצות היו "**שני העלים**", הם המצות, "**שניהם בשוה זה כנגד זה ואחד למעלה מהם**" - שהנה כבר נאמר "**פלס מעגל רגלך**" ונאמר "**אורח חיים פן תפלס**", ואמרו חז"ל "**כאן במצוה שאפשר להיות על ידי אחרים, כאן במצוה שאי אפשר להיות על ידי אחרים**". ובאו ליד אדם זה "**ב' עלין**", הם שתי מצות, שהם "**בשוה זה כנגד זה ואחת** (**חמורה**) **למעלה מהם**". ולא נתן אל לבו ולא דעת ולא תבונה לומר "אני עושה החמורות ואותם הקלות יתקיימו על ידי אחרים", אלא השנים היו חופים את עצו שהם זו כנגד זו, אמנם החמורה למעלה מהם כי לא נתן אל לבו לקיימה להיות חופה אותו מקום העץ שלו ונשאר מגולה, כי לא נעשית המצוה החמורה על ידו - "**אין זה עבות**" להקרא עליו "**והוא עומד בין ההדסים**", "**אלא הוא נקרא 'הדס שוטה'**" - כענין מ"ש חז"ל "**ולא עם הארץ חסיד**" - כך זה שוטה הוא.

וכן לענין לימוד התורה - כי צריך לשלש הקריא', והוא לא כך עשה אלא היו "**ב' עלין חופין בשוה זה כנגד זה**". אמנם חלק הא' מן השלשה "**למעלה**" - הוא התלמוד על דרך מה שאמרו חז"ל "**ראמות לאויל חכמות**", לכבר תלוי באויר, כך זה העלה חלק השלישי של התלמוד "**למעלה**" כי אינו רוצה להתעסק וללמוד בו לפי כי הוא קשה עליו. "**אין זה עבות**" שהרי אין משלש לימודו. ולכן "**זה נקרא הדס שוטה**" - חסיד שוטה. הוא שנראה לעין שכלו כי לימוד יותר משנה וכיוצא אז טוב לו. שהרי חז"ל אמרו התלמוד עיקר. אמנם מפני שהניחו המשנה ולא רצו ללמוד בה חזרו ואמרו "**ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד**". ומאחר כי אדם זה לא ידע ענין זה והוא רץ למשנה ומניח התלמיד, וביותר ההגדה כמו שאמרו חז"ל "**ואת פועל ה' לא יביטו - זה שאינו משגיח על ההגדה**" -- ולכן זה נקרא "**הדס שוטה**" וכסיל לא יבין את זאת.

ומה גם לענין השלישי - שהוא ענין 'שם טוב'. "**אם היו שני עלין זה כנגד זה**" - התורה והמצוה. ומה גם התורה עצמה שהיא כוללת שני כתרים - כתר כהונה וכתר מלכות. והיו מכוונים זה לעומת זה. אמנם עיקר הכל שם טוב אשר צריך להיות ומצורף עמהם - נתרחק חלק מהם - "**אין זה נקרא עבות**" מאחר שנתעלה ונתרחק מהרצון זה, "**אלא הדס שוטה**" מאחר שיגע בתורה ובמצוה ולא חשב אנוש להיות עליו מורא של בשר ודם לקנות שם טוב - הוא שוטה ודאי - מכלל חסיד שוטה הוא זה.

"**יצאו הרבה בקן אחד ונשרו וכו**'" - חזר והגיד אם האדם זה היה בעל מצות הרבה מורדף בלי חשך בענין "**אוהב כסף לא ישבע כסף**" כמו שאמרו חז"ל מי שהוא רודף אחר המצות אינו שבע מן המצות. וכן נמי אדם זה היה רודף אחר המצות ועושה אותם הרבה ביחד, דהיינו "**יצאו הרבה עלין**" מן המצות "**בקן אחד**".

"**אחר כך נשרו מהם**" - והענין באחד משני פנים. או שאחר כך נתרשל ממעשה המצות ובכן נתחסר מאותם המצות שהיה זה דרכו לעשות אותם תמיד - נשרו מהם ונתחסרו. או יהיה כי עשה מעשה בלתי טהור עד שנשרו מהם ונתחסרו המצות שלו מפני מה ששנינו "**עבירה מכבה מצוה**". "**עד שלא נשארו אלא שלשה בקן אחד**" - הם מצות שהיו קבועות בידו, משולשות בקן אחד, עושה אותם בהתמדה - אדם "**כשר**" נקרא. "**אפילו נשרו רובם**" של המצות, "**כגון שהיו ז' מתחילה**" - היה מקיים "**שבע ביום הללתיך**" בכל הדרכים אשר חז"ל הגידו, "**ונשרו מהם ארבעה ונשאר בידו ג'**" מצות - אדם "**כשר**" יקרא. וכן נמי לענין הלימוד. יאמר "**יצאו הרבה בקן אחד**" - אם יצאו רוב ימיו של אדם בענין לימוד התורה שהיה למד הרבה "**בקן אחד**", משלש תורתו בעתים שקובע בהם היה למד הרבה גירסאות - תורה נביאים וכתובים משנה תלמוד בבית המדרש. "**ואחר כך נשרו מהם**" ומיעוט הלימוד שלו שלא לרצונו אלא "נשרו" שלא מדעתו, או שהיה מדעתו מפני שנתרשל ולכן נשרו. ונתחסר מאותם עתים שהיה קובע לתורה או שנתמעט הלימוד בעתים ההם ולכן נשרו מהם "**עד שלא נשארו אלא ג' בקן אחד**" - כלומר כי נמצא תרתי לריעותא. היות ג' עלין בלבד - תורה נביאים וכתובים ותו לא מידי. וגם שהיו "**בקן אחד**" - שעה אחת היה לומד ולא עוד. אדם "**כשר**" הוא אעפ"י "**שנשרו רובם**" כי בתחילה היה לו עתים קבועות הרבה ועתה לא כן. וגם שהיה למד דברים רבים - משנה תלמוד אגדה - ועתה לא כן. עד מקום שהיו בתחילה שבעה העתים היו רבות, וגם הלימוד היה הרבה. כי מלת "**שבע**" הוא ריבוי, "**ונשרו ארבעה מהם**" - היינו הרוב, "**ונשארו שלשה**". אדם "**כשר**" הוא - לא שיהיה מאותם הצדיקים שנאמר בהם "**והוא עומד בין ההדסים**", אמנם זה הוא שאמרו חז"ל "**המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו**". "**למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהיה עבות**" - הלא זה הדבר שאמרתי כי לענין "**מצוה**" כי מה שאמרנו שהצדיקים הם נקראים הדס שנאמר "**והוא עומד בין ההדסים**" - לענין שיהיה נקרא הדס צדיק גמור, צריך שיהיה "**שיעור כל אורך ההדס עבות**" - כלומר מפני כי ידענו שהקב"ה נתן לנו המצות כמנין רמ"ח כדי להשלים בהם נפשותינו לפי גם הנפש נמצא בה מספר רמ"ח איברים שהוא מתלבש באבריו של אדם. ולכן בעשיית האדם המצות נשלם איברי הגוף, גם הנפש תמלא. ולכן "**למצוה בעינן שיעור אורך כל**

ההדס", דהיינו שיעור קומה של האדם כולו שיהיה "**עבות**" - משולש - כי ימצא בו מנין המצות בדרך קבע ולא בדרך מקרה. כמו שאמרו חז"ל אצל אאע"ה שלא עשה המצות כאנגרייא שנאמר "**במצותיו חפץ מאד**". "**ולעיכובא ברובו**" - אם הרוב שלו למספר איבריו מתנהג במצות.

וכן לענין לימוד התורה - בכל יום ויום יעיר בבקר לתפלה ולתורה רובו של יום כמו שאמרו חז"ל חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרים ושוהים שעה אחת וכו'. ומאחר כי מתנהג בדרך זה - מאחר שהרוב שלו הוא עבות - כשר.

"**יבשו עליו פסול**" - חזר והגיד כי אם באולי יבשו עליו, כי חזר בו ממנהגו ולא היה לומד בתורה ולא אוהב לעשות המצות. "**פסול**" אדם זה לגמרי - לא נשאר בו צד לזכות אותו. אמנם "**כמשו עליו**" - כי מסיבת התרשלות אותם המצות שהיה נוהג בהם כמשו, וכן לענין לימוד התורה נתרשל בעסק -- עם כל זה "**כשר**" כי מסתמא יחזור לאיתנו, הוא תנאו הראשון, ולכן כשר אדם זה כאמור.

"**שיעור היבשות אפילו אם נפרך בצפורן וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי ענין היבשות הוא מורה על העדר התורה או המצוה. ולכן יאמר עתה שיעור היבשות האמור עד היכן? "**אפילו אם נפרך הצפורן**" כמה דאת אמר "**חטאת יהודה כתובה בצפורן שמיר**" (ירמיהו יז, א). וכן נמי זה שאמרנו שיבשו - לא יהיה מעצמן - לפי שהוא דבר דלא אי אפשר. אלא כי מפני מעשה הרע אשר יעשה האדם מייבש המצות ומבייש[54] הלימוד שנאמר "**ולרשע אמר** ה' **מה לך לספר חקי וכו**'".

ולכן "**אפילו נפרך בצפורן**" מפני העונות שעשה, "**אם עדין הם ירוקים כשר**". "**ואינם נקראים יבשים עד שילבינו פניהם**" - כי הנה היודעים ומכירים במעשיו ובתורתו מלבין פניו על דרך מה שאמרו חז"ל "**ההוא דסנאי שומעניה**" - כל שחביריו מתביישים ממנו מפני שמועותיו אשר לא טוב עשה בקרב עמיו כאמור.

"**יבשו רוב עליו**" - גם זה יהיה על דרך הראשון. כי העלין אלו הם התורה והמצוה שיעשה אותם וחי בהם. ואדם זה - "**יבשו רוב**" המצות שעשה מפני ששנינו "**עבירה מכבה מצוה**". "**ונשתיירו בראש כל בד מהשלשה בדין קן אחד**" - היינו המצות שהם עיקר בידו שהם "**בראש כל בד מהשלשה**" (הם המצות החמורות התלויות בראש כנודע), "**נשאר קן אחד**" משלש מצות המשולשות - היינו שלשה עלין לחים. "**כשר**" - על דרך האמור.

[54] כך מופיע בדפוס. לא יודע אם מדובר בטעות או במליצה במכוון - ויקיעורך

"**ויש מפרשים אפילו מהשלשה שבחד קינא**" - מהשלשה מצות חמורות שהם עיקר בידו, "**יבשו שנים מהם**" מפני העון שיש בידו, "**ולא נשאר זולת עלה אחד לח**" - היינו מצוה אחת שהיא לח כמו שאמר הכתוב "**אשריכם זורעי על כל מים**" אשר חז"ל הגידו שמדבר בזמן שישראל עושים רצונו של מקום שהם מקיימים המצות. ומאחר כי נשאר בידו מצוה אחת. "**והוא שיהיה מורכב על שניהם**" - סבר כמאן דאמר "**ופערה פיה לבלי חק**" למי שאין בו מצוה אחת. וכבר נתבאר אצלי כי מצוה זו צריך שתהיה שלימה בכל הפרטים, שלכן אמרו חז"ל "**אם יש עליו מלאך מליץ**" - אפילו תתקצ"ט אמרו עליו חובה ואחד לימד עליו זכות - ניצול. אמנם צריך כי תהיה המצוה שלימה בכל הפרטים אשר על כן המלאך הנברא מאותה מצוה שהיא שלימה במעשה דיבור מחשבה - יש בו יכולת להציל לאדם. והיינו מה שאמר בזה כי "**אם נשאר עלה אחד בלבד**", דהיינו מצוה אחת שלימה - כשר אדם זה כאמור.

"**אם אותם עלין שלא יבשו הם כמושין - יש פוסלין ויש מכשירין**" - דמאחר כי אותם מצות שהיו בידו מוחזקות הם כמושים, כי מורה שהאדם הוא מתעצל בהם - אז יהיה פסול כנראה שאינו חושש לתקן מעשיו, ולכן פסול. "**ויש מכשירים**" מאחר כי לא יבשו מצד העון - יש תקוה כי יחזור פעם אחרת להתעסק בהם ויהיה אז אדם כשר כדבר האמור.

"**נקטם ראשו כשר**" - אשר חכמים ז"ל הגידו כי הרהורי עבירה הם קשים מעבירה. אמנם מכל מקום אמרו חז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר "**און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה**'". ולכן יאמר דוגמא לזה אם נקטם ראשו של לולב כך נקטם ראשו של החושב מחשבה רעה. ועל כן זה "**כשר**" כאמור כי אין הקב"ה מצרפה למעשה. וזה יהיה "**אפילו לא עלתה בו תמרה**" - והוא ענין של צדקות המכונה לתמר.

"**והוא הדין ליבש ראשו. ויש פוסלין בנקטם ראשו**" - לפי כי בענין יבש ראשו הוא מעצמו, וזה הוא מורה כי מעשיו לא היו בכונה אלא בשוגג. אמנם בנקטם ראשו מורה שעשה בכונה במזיד, ולכן פסול בזה.

"**אם אין לו אלא הדס שענביו מרובים מעליו**" - הוא הדבר אשר נתבאר למעלה כי ענביו הוא על דרך מה שאמר הכתוב "**ענבימו ענבי רוש**", והוא האדם שהוא מורדף בלי חשך אחר רסן בטנו. וזה המאכל מפני שהוא מרבה סעודתו, בכל מקום נחשב לו לעון כאמור כי תחילת הקלקלה הוא מאכל ומשתה. ולכן יאמר נא: "**אם אין לו אלא הדס**" שהוא צדיק בערך ההדס. אמנם "**ענביו**" שהוא ריבוי המאכל, "**מרובה מעליו ביום**

ביום טוב - נוטלו ואינו מברך עליו" - דלא שייך לומר באדם זה שמביא ברכה לעולם כדרך הצדיקים.

פירוש שני לצד עילאה

עוד זה מדבר לצד עילאה ימלל. וכך היה אומר:

"**הדס שנקטם ראשו כשר וכו**'" - אשר חז"ל הגידו "**ענף עץ עבות - זה הקב"ה שנאמר והוא עומד בין ההדסים**". וכאשר אתבונן בדרך האמת הוא דבר רחוק לפי שידענו כי ההדס הוא רמז אל האבות -- אם כן איך יאמרו חז"ל "**זה הקב"ה**"? ואבקשה בינה לענין זה במש"ה בזוהר פרשת ויקרא דף כ"ד (ח"ג כד, א) וזה לשונו: "**וענף עץ עבות - דא מלכא קדישא דאחדי לתרין סטרין, ובגין כך הדס ג' ענף דאתעביד ענף עץ עבות דאחיד לכל סטרא**", עכ"ל לענייננו. והנה נתבאר במאמר זה מה שאמרו חז"ל במדרש "**וענף עץ עבות זה הקב"ה**" - דייקא נמי ממ"ש "**והוא עומד בין ההדסים**" שהרצון הוא הקב"ה עומד בין ההדסים - מיעוט רבים שנים, ימין ושמאל, כמ"ש במאמר "**דאחיד לתרין סטרין**".

ולכן יאמר נא: "**הדס שנקטם ראשו כשר**" - כי מאחר שההדס הוא בחינת הימין לכן אף על גב שנקטם ראשו כשר לפי כי הלא לך לדעת כי בחינת החסד הוא נחלק לחלקים שלשה - הוא מ"ש בזוהר פרשת ויחי דף רמ"א (ח"א רמא, א) וזה לשונו: "**תלת קשרין בדרועא ימינא - חסד חסדים**". ולכן בא הדין בגשמי הדס שנקטם ראשו כשר מפני כי כן הוא הענין בסוד "**ושלישים על כולו**".

"**וכן אם נשרו רוב עליו אם נשתיירו ג' עלין בקן אחד כשר**" - והענין כי הנה בחינת מדת החסד מתאחזים ממנו כמה מחנות למטה, וכדאיתא בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ו (ח"ב קפו, א) וזה לשונו: "**וענף עץ עבות - תלתא. ועלין דיליה - דא בסטרא דא ודא בסטרא דא, וחד דשליט עלייהו וכו'. עלין וטרפין דהני תמרים אינון כל שאר חילין דאתאחדן באינון כינויין דקוב"ה אקרי בהון, בגין דבעינן לתתא כגוונא דלעילא דלית לך מלה בעלמא דלא אית לה דוגמא לעילא. כגוונא דלעילא הכי אית לתתא. ובעו ישראל לאתאחדא ברזא דא דמהימנותא קמי קוב"ה**", עכ"ל לענייננו.

ולכן יאמר "**אם נשרו רוב עליו**", הם המחנות הנאחזים במדת החסד, "**אם נשתיירו ג' עלין**" לרמוז לשלש חלקים שבמדת החסד, "**כשר**" ולכן צריך שיהיו בקן אחד.

"**היו ענביו מרובות מעליו**" - הנה הענבים הם כיתות מלאכים כדאיתא בזוהר כנ"ל. ועוד איתא בזוהר דף קמ"ד (ח"? קמד, א) וזה לשונו: "**שיר - בהאי אית רזא פנימאה דתנינן מאן דחמי ענבין בחלמיה, אי חוורין אינון, טבין. אוכמין בזמנן - טבין, דלא בזמנן צריכין רחמי. מאי שנא חוורא ומאי שנא אוכמי? ומאי שנא בזמנן ומאי שנא**

שלא בזמנן? ותו תנן אכלן לאינון אוכמי מובטח ליה דאיהו בן עלמא דאתי. אלא תנינן אילנא דחב ביה אדם הראשון ענבים היו, דכתיב ענבינו ענבי רוש. ואלין אינון ענבין אוכמין בגין דאית ענבין אוכמין ואית ענבין חיוורין. חיוורין טבין בגין דהא מסטר דחיי אינון. אוכמין צריכין רחמי דהא מסטרא דמותא אינון. בזמנן - טבין. מאי טעמא? בגין דבזמנא דחוורי שלטן - כלא אתבסם דהא בההוא זמנא כולא אצטריך לתיקונ' וכלא איהו שפיר וכלא בתיקונא חדא, אוכמא וחוורא. ובזמנא דחוורי לא שלטן ואוכמי אתחזון לינדע דהא בדינא דמותא סליק ואיצטריך רחמי דהא אילנא דחב ביה אדם קדמאה וגרים מותא ליה ולכל עלמא חמא", עכ"ל.

הנה נלמד מדברי זה המאמר כי הענבים הם שני מינים - לבנים ושחורים. הלבנים הם בחינת רחמים והשחורים הם בחינת דין. אמנם הצד השוה הנמצא בהם כי הוא מה שאכל מהם אדם הראשון כמו שאמרו חז"ל "**ענבימו ענבי רוש**". ולכן יאמר נא:

"**היו ענביו מרובין מעליו**" - דהיינו כי 'עליו' הם מסטרא דימינא מדת החסד, 'ענביו' הם מצד הדין. אמנם להיות כי כל מדה היא כלולה מעשר להיות כי כך אמרו חכמים ז"ל אין קדושה פחותה מעשרה -- ולכן מוכרח הוא כי גם במדת החסד יש בו בחינה של גבורה. ומפני כן ימצא כי יאמר היו "**ענביו**" בכינוי, הם בחינות הדין הנמצאים בו כלולים במדת החסד. ולכן יאמר "**אם ירוקות כשר**" מפני כי הם ממותקות מסטרא דאמצעיתא שהוא גוון ירוק כנזכר במאמר הובא למעלה: "**לא עתה יבוש יעקב**" - מסטרא דאבוי יצחק שהוא אדום, "**ולא עתה פניו יחוורו**" - כמו אברהם אלא הוא גוון ירוק. ולכן אם היו ענביו "**ירוקות**" שמורה על שהם נמתקו על ידי מדת התפארת. "**אף על פי שהיו מרובים כשר**". "**אמנם אם היו אדומות**" - שהם מסטרא דיצחק שהוא אדום ודאי, "**או שהיו שחורות**" - שהם דין גמור מפני כי אצטבעו בגוון שהוא מצד של הקליפה שהוא שחור כדאיתא בזוהר "**ההוא אוכמא וכו**'". ולכן "**פסול**".

"**ואם מיעטן כשר**" - שהרי קים לן כי מדת החסד הוא כופה למאריהון דדינין כדאיתא בזוהר פרשת צו דף ל"א (ח"ג לא, א) וזה לשונו: "**אתו שאילו ליה לר' שמעון. אמר לון ודאי אל זועם בכל יום, והא אוקמוה חברייא. לזמנין הוא דינא, לזמנא הוא רחמי. אי זכאין בני עלמא הא אל קיימא והוא חסד. ואי לא זכאין - הא אל קיימא ואקרי דינא. ועל דא קיימא בכל יומא. אבל מלה שפיר הוא - 'אל' בכל אתר נהירו רב דחכמתא עילאה הוא, וקיימא בקיומיה. ואלמלא דהאי 'אל' אתער בעלמא - לא יכיל עלמא למיקם אפילו שעתא חדא מקמי דינין תקיפין דמתערין בעלמא בכל יומא וכו'. הדא הוא דכתיב ואל זועם בכל יום - נזעם או זעום לא כתיב, אלא זועם. בכל יומא ויומא דדינא אשתכח -**

דחי לון לבר וקיימא הוא ומבסם עלמא. הדא הוא דכתיב יומם יצוה ה' חסדו. ואלמלא האי - לא יכיל עלמא למיקם אפילו רגעא חדא וכו'".

ולכן יאמר נא:

"**ואם מיעטן כשר**" לפי כי הנה מדת החסד הוא זועם לענבים הללו, מאריהון דדינים, וממעט אותם כאמור. "**ואין ממעטין אותם ביום טוב לפי שהוא כמתקן**" כאמור, לפי כי על ידי שזועם בהם - מתקן אותם ומבסם אותם. וזה לא נעשה ביום טוב דלא צריך.

"**עבר ולקטן**" - שהרי נתבאר במאמר פרשת קרח "**קריעי מועד - כמה דקדש עילאה זמין לכל אינון כתרין דמלכא אחיד בהון -- הכי נמי קדש תתאה זמין לכל חילוי לאעטרא להו**". ולכן יאמר אם עבר ולקטן ביום טוב - שהרי כך היא המדה למעלה שחכמת שלמה מזמין לכל חילוי לאעטרא יתהון שנאמר "**קריאי מועד**", ומלקטת וקולטת אותם אצלה. ולכן בגשמי נמי "**אם עבר ולקטן או שלקטן אחד אחד לאכילה הרי זה כשר**" מפני כי כך היא המדה למעלה שהם מוכנים ועומדים לאכילה אצל חכמת שלמה כאמור.

"**ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס וכו'**" - הנה חזר והגיד כי מה שאמר הכתוב "**ולקחתם לכם וכו' וענף עץ עבות**" הוא מועיל להם לישראל להיות דבקים במלכם. וכדאיתא בזוהר פרשת אמור דף ק"ד (ח"ג קד, א) וזה לשונו: "**פקודא דא ליטול לולב בההוא יומא באינון זינין דיליה. בהאי רזא אוקימנא ואוקמוה חברייא. כמה דקדוש ברוך הוא נטיל לון לישראל בהני יומין וחדי בהון -- אוף הכי ישראל נטלי ליה לקוב"ה לחולקהון וחדאן ביה. ודא הוא רזא דלולב וזינין דביה, דאיהו רזא דיוקנא דאדם**", עכ"ל. ולכן על עיקר זה הוא היה אומר כי "**האמור בתורה עץ עבות הוא ההדס**" - כלומר שהוא דומה לצדיקים שנאמר בהם "**והוא עומד בין ההדסים**". כי הקב"ה הוא אלהינו עומד בין ההדסים לפי כי הצדיקים מעלים נשמותיהם למעלה וריחם נודף ממעשיהם ותורתם למעלה שנאמר "**וריח לו כלבנון**". וכדאיתא בזוהר פרשת ויקהל דף רי"ג (ח"ב ריג, א) וזה לשונו: "**בליליא שלטאן ממנן דאתפקדו על אינון נשמתין דצדיקיא לסלקא לעילא ולקרבא יתהון קרבן נייחא לגביה מאריהון. ההוא ממנא דאתפקד וכו' כיון דנשמתא סלקא בכל אינון רקיעין - כדין מקרבין ליה לגביה וארח בה כמה דאתמר והריחו ביראת ה' וכו'. רזא דא למארי מארין, כד האי נקודה אתעברת כאתתא דמתעברא, אתהני מההוא הנאה דאתכלילת נשמתא מהאי עלמא באינון עובדין ובההוא אורייתא דישתדל בה ביממא וכו'**".

ובזוהר נאמר "**יהבי ריחא מעובדין טבין ונטלין ריחא וכו'**". ולכן על עיקר זה נקראו הצדיקים 'הדסים'.

והנה ממאמר זה ממנו נקח להבין מ"ש כי "**ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס**" - הם הצדיקים שריחן נודף מתורה ומעשים טובים. וכאשר נכללים למעלה נותנים ריח טוב, והם סיבה כי הוא עומד בין ההדסים וממשיכים מדת החסד (סוד ההדס, "**חסד אל כל היום**") לכלה למטה, ומחברים מטרוניתא בבעלה. ואז אברהם איש החסד יושב פתח האהל כיום היום -- הוא הצדיק. ואז "**עליו חופים את עצו**" - הוא הדין של תלמיד חכם המשמש מטתו ביום מאפיל בטליתו וכל צבאות מעלה כי הם המזומנים למעלה נעשים בסוד 'מכסה' כדי שלא יראה איש רע עין בעד החלון. ואמנם עלין העליונים שחופים את עצו "**שלשה הם**" בסוד הנצח הוד יסוד של הכלה. או יותר כי גם נצח הוד שלו חופפים עליו עד שנכנס באהל רחל.

"**אבל אם היו שני עלין בשוה זה כנגד זה**" בסוד חתן וכלה, "**והעלה השלישי למעלה מהם אין זה עבות**" כי צריך שיהיו הנצחים מכוונים ואחר כך יכנס הדס זה החסד עם עצו - הוא הנקרא "**פלא יועץ**". וכדאיתא בזוהר פרשת משפטים וזה לשונו: "**משכיל לאיתן - בזמנא דההוא גבר קם בתיאובתא - כל שייפין חדאן ומתחברן לגביה ואיהו סליק עד דסליק עד מוחא עילאה. אתפייס לגביה וחדי לקבליה. כדין משכיל לאיתן' - משכיל ליה ואודע ליה על ידא דאברהם רחימוי כל מה דאצטריך**", עכ"ל לענייננו.

והנה מבואר מזה המאמר כי "**איתן**" זה סוד יוסף הצדיק, עולה למעלה עד מוחא עילאה והוא מעורר האהבה ויורד למקומו ומביא עמו אברהם סוד החסד. "**ואודע ליה על ידיה דאברהם**" בסוד "**והאדם ידע את חוה אשתו**". אבל זה ההדס הגשמי - להיות שהעלה האחד (שהרמז שלו ליוסף) "**הוא למעלה**" קבוע שם, ואינו חוזר ויורד למטה עם 'עצו' (הוא עץ חיים) -- ולכן "**הוא נקרא הדס שוטה**" על דרך מה שאמרו חז"ל בפסוק "**ושם אתנו נער - שוטה**". ולכן אין ראוי לפסול זה ההדס; דמאחר כי יש מציאות בו לעלות למעלה (כאמור דסליק עד מוחא) - אף על גב כי בגשמי נשאר למעלה - אין ראוי לפסול אותו. ומה גם כי הצדיק זה הוא נרמז בעץ של ההדס והעלה הוא בחינת החסד מאותם הנמשכים למטה על ידי אברהם כאמור. ולכן הוא כשר כדבר האמור בדיעבד אין לפוסלו.

"**יצאו הרבה בקן אחד ואחר כך נשרו וכו**'" - מאחר שהנחנו כי ההדס הוא מורה על מדת החסד, ומה גם העלים שבו הלא הם מורים על בחינת החסדים אשר הם נכללים בו כדאיתא בזוהר פרשת בלק: חמשה פעמים "**אור**" הכתובים במעשה בראשית והם סוד חמשה חסדים. ואחר כך כאשר באים אצל יוסף הצדיק הם נכללים בו ונעשים ששה. וכד עייל ההוא גננא לגננתא עביד להאי אור שורין שורין והם שבעה. ולכן יאמר נא:

"**יצאו הרבה עלין**" - הם בחינת החסדים, "**בקן אחד**" - בסוד הצדיק שנאמר "**ודרור קן לה**". "**ואחר כך נשרו מהם עד שלא נשארו אלא שלשה בקן אחד כשר**" - מפני כי העיקר הם שלשה חסדים. "**ואף על גב כי נשרו רובם כגון שהיו שבעה**" חסדים כאמור, כי לכן נקראים 'בת שבע' לומר כי בה הם נכללים ז' חסדים. "**ונשרו מהם ארבעה ונשארו שלשה כשר**" מפני כי החסדים הם מתפשטים ויורדים למטה כדאיתא בזוהר פרשת פקודי דף רכ"ד (ח"ב רכד, א) וזה לשונו: "**וכסף פקודי העדה - בגין דהאי איהו כל מה דאתפשט לתתא הכי איהו טב. ואף על גב דלאו איהו בהאי ארמותא. אבל דהבא - כל מה שאתפשט לתתא כלא איהו לביש. דא אתפשט לטב ודא אתפשט לביש. ובגין כך - דא אצטריך לארמא ארמותא ולאסתלקא לעילא, ודא אצטריך לאתפשטא לתתא ולכל סטרין בגין דכולהו קאים לטב וכו**'". ולכן הוא אומר כי אם נשרו מהם ארבעה חסדים ונשארו מהם שלשה - כשר - מפני שהוא מתפשט למטה והוא טוב יותר כאמור.

"**למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהיה עבות**" - מפני כי הנה מדת החסד כבר אמרנו שהוא בסוד "**שלישים**", חסד חסדים, דכתיב "**ושלישים על כלו**". ולכן ימצא כי "**כל אורך שיעור ההדס יהיה עבות**" משולש. וכן נמי כאשר מתפשט זה החסד הוא מתפשט נמי בשלש מדות שהם בקו ימין ולכן זה יהיה למצוה כי הנה לא יהיה לעולם בחינת יחוד אלא על ידי החסד כדאיתא בזוהר פרשת תרומה (מאמר) "**אבל אור קדמאה איהו זמין למעבד תולדין לעלמא דאתי. ואי תימא לעלמא דאתי ולא יתיר -- אלא אפילו בכל יומא ויומא! דאי לא הוי האי אור - עלמא לא יכיל למיקם, דכתיב אמרתי עולם חסד יבנה וכו**'".

הנה מבואר מן המאמר כי חסד זה אינו נמנע בכל יום ויום מלהתפשט בעולם. אמנם אתה סבור כי מה שאמר "**עלמא לא יכיל למיקם**" מדבר על עולם התחתון הגשמי בלבד -- ואין הדבר כן. אלא גם עולם הרוחני העליון אינו יכול להתקיים אלא על ידי החסד. דייקא נמי ממה שאמר הכתוב "**עולם חסד יבנה**" ולא אמר "מתקיים" להודיעך כי בניין עולם הרוחני הנקראים עולם הזה וגם העולם הנקרא עולם הבא - אין נבנים אלא על ידי החסד. והיינו מה שאמר במאמר "**זמין למעבד תולדין לעלמא דאתי**", והקשה "**לעלמא דאתי ולא יתיר!**? **וכו**'". הנה מבואר כי כל העולמות אין מתקיימים אלא על ידי החסד. וגם יש שנבנים על ידי החסד כמה דאת אמר "**ואבנה גם אנכי ממנה**".

ולכן יאמר הדין כי "**למצוה**", רצה לומר לענין מצוה שנאמר "**ויבן ה' את הצלע ויביאה אל האדם**", "**צריך כל אורך שיעור ההדס** (זה החסד) **שיהיה עבות**" - שיתפשט בסוד הקוים ומה גם בקו האמצעי כדי ללכת אצל הצדיק בסוד "**והוא יושב פתח האהל**".

"**ולעיכובא ברובו**" צריך שיהיה עבות - כי הנה ברוב שלו הם שני שלישים ובכן מתפשט שליש אחד בתפארת ושליש אחד ביסוד.

"**יבשו עליו פסול**" - שהרי נאמר "**ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן**". וכאשר יוצא מעדן מדי עברו הנה הוא עובר דרך שם ומשקה הדס זה. וכאשר נאמר "**ונהר יחרב ויבש**" - אז העלים הם יבשים ולכן פסול. אמנם "**אם כמשו כשר**" מפני כי זה מורה היות יסוד המים העליונים משקה אותם אך לא כל צורכם, ולכן כשר כאמור.

"**שיעור היבשות אם נפרך**" - הנה נתבאר למעלה כי בכל העניינים מטוב ועד רע נחלק לשנים; דהיינו ענין הראות וענין המעשה. שלכן נאמר "**טוב מראה עינים מהלך נפש**" (קהלת ו, ט). ואמרו חז"ל "**טוב ראיה באשה מגופו של מעשה**". וכן נמי יהיה לענין של הטובה; כי כן נאמר "**עיני ה' אל הצדיקים**", ולכן בא הענין זה בהדס שאמר "**שיעור היבשות אפילו אם נפרך בצפורן אם עדיין הם ירוקים כשר**" כי מפני שההדס הוא סוד בחינת החסד הנקרא 'אור' דמעשה בראשית שנאמר "**ויאמר ה' יהי אור**" (כדאיתא במאמר הנזכר לעיל שהם ה' פעמים 'אור' דמעשה בראשית) -- ולכן כל זמן שעדיין הם ירוקים ולא נשתנה מראיהם כשר. "**ולא נקראו יבשים עד שילבינו פניהם**" לפי כי גוון הירוק מצד יעקב ובו נאמר "**לא עתה יבוש יעקב**" בגוון אדום כמו יצחק, "**ולא עתה פניו יחוורו**" באברהם שיצא ממנו ישמעאל כמו שאמרו חז"ל.

"**יבשו רוב עליו ונשתייר בראש כל בד מהשלשה בדין קן אחד וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי מדת החסד הוא עצמו נחלק לשלש חלקים בסוד "**שלישים**". וכן נמי הוא מתפשט בדרך קוים. ולכן יאמר "**יבשו רוב עליו**" מן התפשטות שלו שמתפשט למטה. לפי כי אותו הנחל עליון שנאמר "**ונחל עדניך תשקם**" נמנע מהם, ונהר יחרב ויבש. "**ונשתייר בראש כל בד**" מאותו חלק מהשלשה בדין, הם השלשה חלקים נשאשר "**קן אחד**" מאותו צפור שנאמר בה "**ודרוד קן לה**", נשאר לה שם "**שלשה עלין לחים**" - בחינת נצח הוד יסוד שלה. כי לפי שהגיעו שם המים הם לחין - "**כשר**" - אף על גב שהשפע נמשך בצמצום.

"**ויש מפרשים אפילו מהשלשה שבחד קינא יבשו שנים מהם ולא נשאר רק אחד לח**" שמורה אף על גב שלא הועילו השנים (שהם נצח הוד), רק האחד (הוא היסוד) -- מספיק. "**והוא שיהיה העלה**" (שהוא הצדיק) "**שהוא מורכב על שניהם**" - כלומר כי צריך להיות כך מורכב בסוד "**ואת בריתי אקים**" ויהיה זקוף על שניהם, נצח והוד, שהם הסמוכים לו ונלוים אליו.

"**אם אותם עלין שלא יבשו הם כמושים יש פוסלין**" - דסבירא להו כי לא יועילו להמשך למטה. "**ויש מכשירין**" מפני כי סוף שהם לחין.

"**נקטם ראשו כשר וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי מדת החסד הוא נחלק לשלש בחינות בסוד "**ושלישים על כולו**". אמנם השליש האחד הוא עולה למעלה ולכן הוא "**כשר אפילו לא עלתה בו תמרה**". והענין כי בזמן כי נעשה השבח הזה שהאורות הם מתפשטים ולכן עולה בו תמרה. והוא שני מיני שבח. ראשונה זה יהיה על כי אימא עילאה היא מתפשטת בסוד "**קו המדה**" ולכן ימצא שמדת החסד נגדל ופנה למעלה. ולכן נמצא כי הסיבה לענין זה שנקטם ראשו ועלה למעלה אותה תמרה עליונה היא אמ* שעלתה בו. ולכן בהדס הגשמי אפילו לא עלתה בו תמרה כשר מאחר שנקטם ראשו, כך מתקיים למעלה.

ונוסף עוד כי הנה בזמן שנגדל השליש העליון של מדת זה החסד אז יש שבח לכלה נמי כמו שאמרו חז"ל "**האשה עולה עמו**". והיינו 'תמרה' כי הצדיק הוא 'תמר' וכינוי 'תמרה' חוזר אליה. ולכן בגשמי "**אפילו לא עלתה בו תמרה כשר**" מפני כי מאחר כי כך היא המדה למעלה ברוחני - גם שלמטה בגשמי לא כך היה - עדין אין זה מעכב מאחר שאיפשר להיות.

"**והוא הדין ליבש ראשו**" שהוא כשר מן הטעם האמור למעלה, כי יבש מורה כי נמנעו ממנו המים העליונים, סוד "**נהר פלגיו**". ומאחר כי ההדס הוא עצמו רומז לענין של החסד והוא בחינת המים כנ"ל -- אם כן אין דבר זה מעכב לו לפוסלו. "**ויש פוסלין בנקטם ראשו**" - והוא מטעם אחר כי הנה אף על גב שנתבאר ענין זה של נקטם ראשו שהוא לטובה ולשבח (שרומז על התפשטות בחינת החסד ופנה למעלה), אמנם גם יש לרמוז בו לענין אחר שהוא של העדר אשר נעשה בזמן של הגלות. והוא סוד מה שאמר הכתוב "**השיב אחור ימינו**".

ובכן אגלה לך המאמר הנזכר לעיל, הובא בזוהר פרשת אחרי מות דף ע"ד (ח"ג עד, א) וזה לשונו: "**תנינן כד אתפרש מלכא ממטרוניתא וברכאן לא משתכחן - כדין אקרי וי'. מאי טעמא? דתניא רישא דיסוד י', דהא יסוד ו' זעירא הוא. וקנה(?) ו' רבתא עילאה. ועל דא כתיב וו. ורישא דהאי יסוד י' הוא. וכד אתרחקא מטרוניתא ממלכא וברכאן אתמנעו מכלא, וזווגא לא אשתכח ברישא דיסוד -- נטיל ו' עילאה להאי רישא דיסוד (דהוא י') ונגיד ליה לגביה. כדין הוא וי וי לעילא דכלא דעילאין ותתאין**", עכ"ל לענייננו. והנה מבואר מן המאמר שני דברים. היות רישא דיסוד בחינת יו"ד, וגם שהעלה אותו למעלה תפארת ישראל הנקראים 'עילאה' בזמן החרבן. ואבקשה בינה, איך יתכן להעלות

ראש היסוד והשאר נשאר למטה במקומו? דבר שהוא רחוק, דאיך יתכן לחלק מדה אחת להעלות חלק ממנה ולהניח השאר במקומו?

אמנם סוד הענין יהיה כי הנה נתבאר בזוהר פרשת וירא דף צ"ח (ח"א צח, א) וזה לשונו: "**תא חזי וירא אליו ה' - דא איהו רזא דקול דאשתמע דאתחבר בדיבור ואתגלי ביה. והוא יושב פתח האהל - דא עלמא עילאה דקאים לאנהרא עליה. כחום היום - דהא אתנהיר ימינא, דרגא דאברהם, אתדבק ביה. דבר אחר: כחום היום - בשעתא דאתקריב דרגא לדרגא בתיאובתא דדא לקבל דא**", עכ"ל.

הנה מבואר מזה המאמר כי הימין סוד אברהם הוא הנמשך למטה ומתגלה פתח האהל בשעתא דאתקריב דרגא לדרגא, דהיינו צדיק שקרב למדת צדק. ואברהם הוא סוד אות **י** הנמשך שם שהוא סוד הטיפה חוורא. והיינו מ"ש במאמר הקודם "**כד אתרחקת מטרוניתא ממלכא וזווגא לא אשתכח**" כי אז לא נתחברו דרגא לדרגא ולא היה תיאובתא דדא לקבל דא. אם כן מה מועיל אות **י** שם? לכן אז "**נטיל ו' עילאה תפארת ישראל לרישא דיסוד**", היינו יו"ד שהוא בסוד הטיפה דאברהם, ונסתלק למעלה. וזהו מה שאמר הכתוב "**השיב אחור ימינו**" (איכה, ב) שהוא אות **י** הנזכר סוד אברהם, "**מפני אויב**". ולכן אף על גב שנכנס אז אברהם אבינו ע"ה לבית קדשי קדשים - לא הועיל כדאיתא במדרש. כי מן הראוי היה כאשר נכנס אברהם לקדשי קדשים יהיה התעוררות למעלה כי יכנס אברהם העליון לק"ק כי יתחברו דרגא לדרגא, כי כן היתה כונת אברהם אבינו ע"ה להכנס שם. אמנם לא הועיל כלום לפי כי **ו'** עילאה סליק לרישא דיסוד (הוא אות **י**) ואתרחקא מטרוניתא ממלכא. ולכן השיב אחור ימינו - זה אברהם כאשר נכנס לקדש הקדשים, ולא הועיל כלום, מפני אויב, שהרי נסתלק ופנה למעלה.

ולכן נמצא כי זהו סוד "**נקטם ראשו של ההדס**" שמורה על הפסק אות **י'** של החסד ימין עליון דאברהם. ולכן הוא פוסל בגשמי בענין נקטם ראשו של ההדס. ולכן ראוי להחמיר בנקטם ראשו.

"**אם אין לו אלא הדס שענביו מרובות מעליו וכו'**" - הנה נתבאר למעלה מהו ענין הענבים הללו של ההדס, הם בסוד של בחינת הגבור הנמצאת במדת החסד עצמה. שלכן אמרו חז"ל לבנות יפות שחורות צריכים רחמים מפני כי הלבנות הם מדת החסד והם בחינת הדין שבמדת החסד. ולכן הם טובות. אמנם השחורות הם מצד הדין שבמדת הגבורה ולכן מורים מיתה בזמנן ששולטים הענבים הלבנות במדת החסד אפילו השחורות מתמתקים והם יפים. ואם כן למה לא יברך כאשר ענביו מרובות מעליו בדיעבד?! ועוד כי הנה ההדס הוא מורה על חיים העליונים הנמשכים לתפארת ישראל מפאת החסד,

כי כן הדס בגימטריא חיים. ונוסף עוד אחת היא מחלק אברהם הממשיך אותם על ידי חמש שנים שנתחסרו מימיו. והבן.
ולכן מאחר כי הקב"ה מסר בידו הברכה שנאמר "**והיה ברכה**" - כדאי הוא לברך לתפארת ישראל אף על גב כי ענביו מרובות. וכן נמי אנחנו נברך עליו. ומה גם כי הברכה אנחנו אומרים "**על נטילת לולב**" ולא "על ההדס". ולכן מכל הטענות הללו גם אנחנו ראוי שנברך עליו ביום טוב היכא דלא איפשר לעשות באופן אחר מאחר שיש בו עלין והם עבות - ראוי הוא לעמוד בחזקתו ולברך עליו כאמור.

סימן תרמז

פירוש ראשון

מה מאד צריך להיות האדם זהיר בדברי תורה לקיים אותם, לא יעדר דבר. וביותר דברי חז"ל - כאשר הובא במדרש חזית "**אמר הקב"ה חביבין עליי דברי דודים יותר משל תורה, כי טובים דודיך מיין. תדע, האומר אין תפילין וכו' והרי ר' טרפון אלו לא קרא ק"ש עבר בעשה וכשנטה לקרות כדברי בית שמאי נתחייב מיתה**". ולכן בא ענין הרמז בערבי נחל האמור בתורה להיות ***ים עליו דברי סופרים לקיים אותם לפי כי התורה הזהירה בהם "**ועשית על פי התורה אשר יגידו לא תסור ימין ושמאל**" - אעפ"י שיאמרו לך על הימין שהוא שמאל.
ולכן אמר החכם "**וארבעה לא ידעתים**" (משלי ל, יח) - ארבעה מינים שבלולב. וכענין שאמר למה אסרו גבינות הגוים וכו' *** א"ל תשוק שפתיך -- כך בא הרמז בענין הערבה שדומה לשפתים כמו שאמרו חז"ל שלכן נקראו "**ערבי נחל**" כמו שאמר הכתוב "**ועל הנחל יעלה על שפתו**". ועיקר הדבר אזהרה לאדם שלא ידבר לשון הרע ולא יוציא מפיו דבר טומאה. כך אמרו חז"ל: אמר הקב"ה ללשון, אני בראתי לך שתי חומות - אחת השינים והשנית השפתים - והם אמרו "**ללשוננו נגביר שפתינו אתנו**".
ויש לרמוז בענין זה עם מה שאמרו חז"ל "**ערבי נחל - זה הקב"ה, כמה דאת אמר סולו לרוכב בערבות וכו'**". כי הנה ימצא בזה ענין מתוק לפי כי המדבר לשון הרע הוא כופר בהקב"ה כמו שאמרו חז"ל שנאמר "**שפתינו אתנו מי אדון לנו**". ולכן צוה ה' "**ולקחתם לכם ביום הראשון**" - אלו סניגורים טובים יליצו טוב בעדכם לפנַי. "**פרי עץ הדר - על שם הוד והדר לבשת**" (מאמר). כי כאשר האדם הוא צדיק נאמר עליו "**ישראל אשר בך אתפאר**" - מלביש הוד והדר להקב"ה. "**כפות תמרים - זה הקב"ה על שם שנאמר צדיק כתמר יפרח**".

ואמנם בא השבח הראשון למי שעושה תשובה כמה דאת אמר מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ולכן נאמר "**הוד והדר לבשת**" על דרך מה שאמרו חז"ל זובח יצרו ומתוודה עליו כאילו כבדני בשני עולמות שנאמר "**יכבדנני**". וזה כנגד האתרוג, פרי עץ הדר. דאילו אדם הראשון אכל מעץ הדעת וכאלו נתקיים דברי המלאכים שאמרו לפניו "**מה אנוש כי תזכרנו**". וכשחטא נעשה דברו של הקב"ה ח"ו כאילו נתבזה כמו שאמרו חז"ל. ולכן העושה תשובה מלביש הוד והדר להקב"ה. כפות תמרים - זה הצדיק הכופת יצרו. ואמרו חז"ל בפסוק "**אמרתי אעלה בתמר**" - אמר הקב"ה אני מתעלה בכולם.

"**ענף עץ עבות - זה הקב"ה על שם והוא עומד בין ההדסים**" - זה בעל מעשה כמו שאמרו חז"ל כי המעשה יהיה לו ריח כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**לריח שמניך טובים**". וערבי נחל הוא ענין כולל בענין "**סור מרע**". דאע"ג כי חז"ל אמרו במדרש כי ערבה הוא דומה למי שאין בו תורה ולא מצוה - מכל מקום סור מרע בעינן לפי שמדבר לשון הרע כופר בהקב"ה, מי אדון לנו. לכן ההפך מזה הוא הערבה שדומה לשפתים שאין בהם דופי, לא לשון הרע ולא פה דובר נבלה, אלא "**סולו לרוכב בערבות**" מורה שהוא אדון שלו.

ועוד חשיבות אחר נמצא לאיש הישראלי אשר חז"ל הגידו "**איש ואשה שכינה שרויה ביניהם**; **יו"ד באיש**, **ה"א באשה**". הלא זה דברי כמו שאמרו חז"ל למלך שהיה לו מפתח קטן מבית גנזיו, עשה לו שלשלת גדול כדי שלא יאבד. כך שתף הקב"ה שמו עם ישראל כדי שלא יכלו אותם עכו"ם. זהו שאמר הכתוב "**ששם עלו שבטים**" (תהלים, קכב) תחת כסא הכבוד, והם "**שבטי יה**" - הראובני, השמעוני. וזה עצמו עדות שמעיד עליהם הקב"ה - הוא עדות לישראל שם **י"ה** כאמור. ולכן חובה עלינו להודות לשם ה' שמשותף בנו ולכן "**סולו ורוממו לרוכב בערבות ביָה שמו**".

ויהיה זה על ידי הערבה הדומה לשפתים. ועיקר השבח וההודאה הוא על הבנים הנולדים בעצת ה' פרי היוצא משני אותיות **יה**, שלכן אמר הקב"ה הביאו לי ערבים לתורה. אמרו ישראל: אבותינו ערבים לנו. נביאינו ערבים לנו. ולא קבל. עד שנתנו בניהם ואז ערב לו לחם של תורה לנערים, והם ערבי נחל האמור בתורה.

לפיכך צריך ליזהר בלימוד התורה כמו שאמרו חז"ל והוא על ידי השפתים. ולכן יאמר: "**ערבי נחל הוא מין ידוע הנקרא כן**". והסיבה כי "**עלה שלו משוך כנחל**" - כך אמרו חז"ל "**על פלגי מים - לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד**". "**ופיו חלק**" - לא יהיה נמצא בו שפת חלקות, אחד בפה ואחד בלב. "**וקנה שלו אדום**" - כי על ידי כן שקנה לו דברי תורה פניו הם מאדימים כההוא דרבי יהודה

דאמרה לו המטרונא "מורה ורוי?". אמר לה הימנותא בידא דההיא אתתא כי מד' כוסות של פסח היה כאב בראשו עד עצרת אלא "**חכמת אדם תאיר פניו**".

"**ורוב מין זה גדל על הנחל**" - כי כאשר מרגיל עצמו בתורה ונמשך בנחל[55] מתקיים בו כל דברים הללו. "**לכן נקרא ערבי נחל**". אמנם "**אפילו היה גדל במדבר או בהרים כשר**" - כך אמרו חז"ל "**וממדבר מתנה**" - אם עושה אדם עצמו כמדבר דברי תורה נתונים הם לו במתנה. או בהרים - על דרך מה שאמרו חז"ל "**אשא עיני אל ההרים**" - למלפני ולמעבדני. בכל זה הוא "**כשר**" - זאת תורת האדם הכשר.

"**ויש מין אחד**", כי הוא מסטר אחרא הנקרא 'אחר' כדאיתא בזוהר פרשת משפטים דף ק"ג (ח"ב קג, א) וזה לשונו: "**והלכה והיתה לאיש אחר - ממשמע דאמר והלכה והיתה לא ידענא דאיהי לא אזלא לגבי בעלה דתריך לה? מאי לאיש אחר? אלא כמה דאתמר: אחר תנן ואחר כתיב ואחר קרינן ליה דכתיב ומעפר אחר יצמחו**", עכ"ל. וכן נמי על דרך זה יאמר נא "**ויש מין אחר**" שהרמז שלו שהוא בסטר אחרא.

"**דומה לערבה**" דסטר דקדושה, "**אלא שעלה שלו הוא עגול**" - על שם שנאמר "**סביב רשעים יתהלכון**". "**ופיו דומה למסר**" - שהם שיני רשעים שאוכלים גזל וריבית. ופיו הוא דומה לשל חזיר - פה דובר נבלה ושבועת שוא. "**וקנה שלו אינו אדום**" - דמאחר שנמצא בו מדות רעות אלו, לא יקנה דברי תורה. כך אמרו חז"ל נכנס באדם דבר של ליצנות - יצא כנגדו דבר תורה. ולכן "**אין קנה שלו אדום**" ולא יצדק בו מה שאמר הכתוב "**חכמת אדם תאיר פניו**" מפני כי לא קנה דברי תורה.

"**וזהו הנקרא צפצפה**" - דאילו מי שקנה שלו אדום וקנה לו דברי תורה - קולו מצפצפה בבתי כנסיות ובתי מדרשות. אבל זה שפיו דומה למסר נקרא צפצפה שנאמר "**הוגעתם ה' בדבריכם**" שמצפצף בדברים בטלים.

אמנם "**יש מין אחר**" והוא אמצעי הממוצע בין שניהם, והוא מין ערבה שאינו צפצפה שהיא פסולה, אלא "**שאין הפה שלה חלק**" מאותם אישים שהם חלק ה' עמו, אמנם "**אינו כמסר**" של הרשעים שיש בהם כמה מדות רעות כנ"ל. אלא "**יש בעלה שלו תלמים קטנים**" - הם דברים בטלים בלבד ולכן הם תלמים קטנים עד מאד, כלומר בערך המסר הנזכר שהם לשון הרע ושבועת שקר ונבלות הפה. ולגבי דברים רעים אלו שייך לומר 'תלמים קטנים' כמו מגל קטן. ולכן "**זה כשר**", אדם זה, על דרך הנ"ל הנקרא בדברי חז"ל אדם כשר כנ"ל.

[55] אולי יש להגיה כאן 'ונמשל כנחל' - ויקיעורך

"**ערבה שיבשה או שנשרו רוב עליה וכו**'" - חזר והגיד אם באולי אדם זה אשר נמשל לערבה בעבור שנמצא בו ענין סור מרע וגם נמצא בו דברים ערבים, ואם באולי היה מן המוכיחים לעוברים על דברי תורה, והם שפתים דולקים ולב רע, כי לכן עליו נאמר "**שפתי צדיק ידעון רצון**" - יודעים לפתוח לבוראם בקול יעקב המצפצף ושיר ירצף. ולפי שחזר בו מכונה לערבה "**שיבשה**" מחוסר המים. וכן זה נתחסר מן התורה הנמשלת למים שנאמר "**הוי כל צמא לכו למים**".

"**או שנשרו רוב עליה**" על פי מדות הטובות כי מאז היו נמצאות בו ונתחסרו מהם הרוב שלהם, "**או שנקטם ראשה פסולה**" שהרי נתבאר למעלה כי ראש הערבה הוא מורה על שלימות הנמצא באיש הישראלי - שיתוף שמו הגדול הנמצא בישראל הוא שם **יה** אשר חופף על ראש האדם עד לשמים יגיע שנאמר "**סולו לרוכב בערבות ביה שמו**". ועל ידי מעשים רעים שעשה "**נקטם ראשו**". לכן הוא פסול כאמור.

"**אבל כמושה ונשרו מקצת עליה**", והיינו כי מהעדר המים יבשה והם מימיה של תורה ומימיה של התשובה כמו שאמרו חז"ל בפסוק ורוח ה' מרחפת על פני המים של התשובה שנאמר "**שפכי כמים לבך**", מים של התורה שנאמר "**הוי כל צמא לכו למים**". ולכן נקראה 'כמושה' מפני העדר הנזכר. "**או שנשרו מקצת עליה**" - כלומר כי העלים שלו הם רמז למצוות שעשה, נתמעטו דאיפשר להיות באחד משני פנים. או יהיה *** מעשים רעים אשר יעשה אותם האדם ושנינו "**עבירה מכבה מצוה**", ולכן נתמעטו עליה. או שיהיה כי מפני שהוא מתעצל בהם מכאן ואילך ואינו עושה אותם כימים הראשונים. ולכן "**כשרה**".

"**והרמב"ם מכשיר בנקטם ראשה**" - כמו שאמרו חז"ל "**אין לך דבר שהוא עומד בפני התשובה**" - כך אמרו חז"ל "**שובה ישראל עד ה**'" - אפילו כפרת בעיקר. ולכן מכשיר בנקטם ראשה בכל ענין כנזכר.

פירוש שני

עוד מלתא בפום מלכא בערבה הדומה לשפתים. והכי קאמר:

"**ערבי נחל האמור בתורה**" - היינו כי מדת התפארת הוא נקרא 'תורה', ו'ערבי נחל' הם כלולים בו. והיינו מה שאמרו חז"ל "**וערבי נחל - זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו**". והענין יובן כמ"ש בזוהר פרשת משפטים דף קכ"ג (ח"ב קכג, א) וזה לשונו: "**כד מתחברן כחדא ומתיישבן במלכא אקרון שפוון דמלכא. ובגיני כך גזר מלין דקשוט ופומא בהו תלייא פתיחותא דפומא. מאי פומא? אלא דעת גניז בפומא דמלכא דאקרי תפארת. פשיטותא דכל גוונין אתאחדן ביה דכתיב ובדעת חדרים ימלאו. וההוא דעת**

הוה גניז באימא ומליא כל אדרין ואכסדראין. וכד אתע(?) **נהירו דביה ונפיק - כדין אקרי "פה השם". ושפוון דאינון תרין נהורין מאבא ומאימא וכו**'".

הנה למדנו מן המאמר כי השפתים דמלכא אינון תרין נהורין דאבא ואימא. ולכן בא אל נכון מה שאמר הכתוב "**סולו לרוכב בערבות**" הם השפתים הנקראים 'ערבות'. ומהיכן נתהוו? ומי הוא הרוכב בערבות אלו? חזר ואמר "**ביה שמו**" - הם אבא ואמא הנקראים "**יה**" כאמור. ואמר "**שמו**" בלשון יחיד - מפני כי אבא ואימא לא מתפרשאן, כחדא שריין. ולכן יאמר "**ערבי נחל האמור בתורה**" הם סוד שני ערבות שבלולב. דאע"ג כי הלולב הרמז שלו הוא בצדיק והשני ערבות הם שלו שלכן יוסף הוליד שני בנים.

עוד תדע ותשכל כי שני ערבות שהם "**ערבי נחל האמורים בתורה**" הוא תורה שבכתב, תפארת ישראל כנזכר. ובתוכו הם ב' ערבי נחל העליונים. והיינו מה שאמרו חז"ל "**וערבי נחל - זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו**" כאמור. כי משם **יה** מתפשטים ב' בדי ערבות הללו. והענין יובן עם מ"ש בזוהר פרשת תרומה דף קס"ה (ח"ב קסה, א) וזה לשונו: "**כתיב סולו לרוכב בערבות - מאן רוכב ערבות, ומאן אינון ערבות? אלא ערבות - דא רקיעא שביעאה וכו**'. **ואי תימא אי הכי מאן יהיב ירכין בגופא או גופא בירכין, דהא דא עביד פירין ואיבין ודא לא עבין פירין ואיבין? אלא ודאי כולא איהו רזא דערבות שבלולב וכו**'".

והנה עיקר הדברים על פי הדרך האמור; כי אלו הערבות הנזכר הם נמשכים משם **יה** שהוא רקיע עליון. והשני בדי ערבות שלו הם הנמשכים למטה עד הנצחים של תפארת ישראל כאמור. וזה ימצא כאשר הוא רוכב שמים ומתפשט עד הנצחים הנזכר. ולכן צדק מה שאמר הכתוב "**וערבי נחל**". שאם הרצון הוא על ערבים בתוכה או ערבים של הזכר - למה הם נקראים "**ערבי נחל**"? אמנם להיות כי הם שני נצחים העליונים הם נמשכים מן הנחל היורד מן ההר שנאמר "**ונחל עדניך תשקם**" (תהלים לו, ט). ופירש הענין בסימניו ובמסר"יו[56].

"**והוא מין ידוע הנקרא כן**" לפי "**כי עלה שלו נמשך כנחל**" - היינו כי כל מדה ומדה של אימא נמשך כנחל כדאיתא בזוהר ובתיקונים "**אימא עילאה עד הוד אתפשטת**". "**ופיו חלק**" שנאמר "**שפתותיו שושנים**". "**טעמו וראו כי טוב ה**'".

"**הקנה שלו אדום**" - שהנה מסטרא דאימא נמשכים חמשים שערים מסטרא דימינא וחמשים שערים מסטרא שמאלא. כדאיתא בזוהר פרשת תצא דף רע"ז (ח"ג רעז, א) וזה לשונו: "**ונתן לאבי הנערה חמשים כסף - וכסף מדרגא דחסד, דרגא דאברהם. דבמפקנו**

[56] כך מופיע בדפוס, ולא הבנתי - ויקיעורך

דמצרים חמשין תרעין דחירו אפתח לון מסטרא דדינא דשמאלא דאיהו אדני דתמן דן אנכי ולבתר נפקו. אבל בפורקנא בתרייתא "וברחמים גדולים" - מסטרא דאברהם וכו'".
הנה מבואר מדברי המאמר כי יש שני מיני שערים שהם מתפשטים מאימא למטה. השערים מצד ימים הם בסוד החסדים, ויש חמשים שערים שהם מצד הדין. ולכן נתן סימן בערבה זו, אחת מהנה, "**קנה שלו אדום**" כי באמת נאמר "**קנה חכמה קנה בינה**". ומצד חכמה מתחייב שיהיה לבן. אמנם להיות כי אימא מלבשת לאבא - העיקר נחשב לה ולכן קנה שלו אדום.
"**ורוב מין זה גדל על הנחל לכך נקרא ערבי נחל כאמור**" כי זה שאמר הכתוב "**ועל הנחל יעלה על שפתו**", כלומר דאף על גב כי זה הנחל הוא מתפשט למטה שנאמר "**ונחל עדניך תשקם**" - אמנם גם יעלה על שפתו ונעשה גם כן שפוון דמלכא (כאמור לעיל במאמר דפרשת משפטים). "**לכך נקרא ערבי נחל**" שהם נמשכים מנחל העליון. אמנם "**אפילו היה גדל במדבר**", דהיינו כי גם במדה האחרונה הנקראת 'מדבר' על שם "**ומדברך נאוה**" (כמו שאמרו חז"ל על שם "**ציון מדבר הייתה**"), וגם במדה זו גדלים שתי ערבות בין משלה וגם מלמעלה כאשר "**ויבן ה' את הצלע לאשה ויביאה אל האדם**" הנה הבנין שלה הוא על ידי נצח הוד דאימא - הם ערבי נחל. וגם כשחוזרת עם בעלה פנים בפנים נכללים בה שתי ערבות כמה דאת אמר "**על ערבים בתוכה**" (תהלים קלז, ב). הרי כי כן נמי הערבות הם גדלים במדבר. וגם "**גדלים בהרים**" - כלומר כי בזמן שערבות הללו נעשים גדולים עולה שליש מהם 'בהרים' של הזכר. וכן נמי בבחינת הנקבה. ולכן כל אלו בחזקת "**כשר**".
"**ויש מין אחר**", דהיינו מסטרא אחרא הנקרא 'אחר' והם מסטרא דאלהים אחרים. "**דומה לערבה**" שבסטרא דקדושה, לפי כי גם את זה לעומת זה עשה האלהים. "**אלא שהעלה שלו הוא עגול**" - כך אמרו חכמי הרופאים כל זמן שהמכה או החבורה עגולה אינה מתפראה עד שיתחילו השני צדדין להתקרב זה לזה. ולכן בא הרמז בעלה של סטרא אחרא להיות עגול לומר דאיכא בזה תרתי לריעותא. זה יצא ראשונה שאין בו ענין של התפשטות דהוה מטשטש עלמא. וזאת שנית לרמוז כי אין רפואה למכתו - כך אמרו חז"ל הכל מתרפאים לעתיד חוץ מן הנחש שנאמר "**ונחש עפר לחמו**". הרי כי "**העלה שלו עגול**" כמה דאת אמר "**סביב רשעים יתהלכון**".
"**ופיו דומה לשל מסר**" יען כי דבר סרה על ה' אלהיו ואמר "**מאילן זה אכל וברא העולם**" - לכן ירדו ששים ריבוא מלאכי השרת וחתכו לשונו שהיה מסיח בתחילה כמו שאמרו חז"ל. "**וקנה שלו אינו אדום**" לפי שנאמר בו "**נער חית קנה**" כדאיתא בזוהר פרשת

פנחס דף רנ"א (ח"ג רנא, א) וזה לשונו: "**ר' שמעון פתח ואמר גער חית קנה וכו' - גער חית - דא חיה דאתאחד בה עשו. קנה - דתנינן דנעץ קנה לימא רבא ועליה אתבני קרתא דרומי. מאי קנה? דא דכורא דהאי חיה בישא. דאית לה סטרא זעירא באחדותא דקדושה וכו'. קנה - שלטנותא וראש לכל מלכוון. תו קנה - דזמין קוב"ה לתברא ליה כקנה דא וכו**'".

והנה מבואר מזה המאמר כי סטרא אחרא נמצא בו בחינת 'קנה' אבל "**אינו אדום**" לפי כי סטרא אחרא הוא שחור, לא אדום, כדאיתא בזוהר "**ההוא אוכמא**", וכדאיתא בהיכלות פקודי, עיין שם אין להאריך. הרי נתבאר שני מיני ערבה. האחת היא מסטרא דקדושה והשנית מסטרא אחרא.

אמנם **עוד יש מין ערבה אחרת** והוא אמצעי בין שניהם. והיינו "**שאין פי העלה שלה חלק**" - כי הנה איתא בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ג (ח"ב רג, א) וזה לשונו: "**אבל מבוצינא קדישא שמענא עלה רזא דרזין. כד ערלה שרי על את קיימא קדישא לסאבא מקדשא - כדין ההוא מקדשא אתעכב מלגלאה רזא דאת קיימא מגו ערלה. וכד האי נגה עאל לגו ואפריש בין ערלה ובין מקדשא - כדין אתקרי חשמל. חש ואתגלייא. מל מהו? מל כמה דאת אמר מל יהושע, רזא דאת קיימא דלא אתעכב מלאתגלאה מגו ערלה וכו'. ועל דא כתיב וחלק משמן חכה. שוי ההוא נהורא לקבליה דברית ובגיניה כך מפתי לה ונטיל נהורא. ודא איהו פתויא דפתי לאתתא דכתיב נפת תטפנה שפתי זרה וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי גם בסטרא אחרא יש קליפה שפיה חלק שנאמר "**וחלק משמן חכה**". אמנם היותר ממותקת היא שאין פיה חלק "**וגם אינו כמסר אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד**" שנאמר בו "**הנה קטן נתתיך בגוים**". "**כמו פי מגל קטן וזה כשר**" - כי כן לעתיד יהיה נמתק בסוד מלת "**בלע המות לנצח**" ונאמר "**והסירותי לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר**".

"**ערבה שיבשה וכו**'" - הנה בחלוקות הללו השלשה (שהם **יבשה או שנשרו רוב עליה או שנקטם ראשה**) פסולה -- לא כן הוא בדין ההדס. והטעם בזה יהיה מפני כי ההדס הוא הרמז למדת החסד כאמור למעלה. ולכן אע"ג כי ימצא בו העדר מאחת מהנה - אין בזה כדאי לפסול אותו לפי כי לא יתכן להפסק ממנו שורש הליחות מן המים לגמרי. מה שאין כן לענין הערבה כי להיות שהיא בחינת דין מקו הדין והם ערבי נחל שהם מצד הדין -- לכן הבחינות הללו הם פוסלים בה אחת מהנה אם נעדרה.

ועוד ימצא טוב טעם למה ההדס עליו הם משולשים ברוב ולעיכובא בעינא ברוב כדלעיל -- לא נמצא זה דין בערבה כלל, רק כי ענין העלים הם שנים שנים.

ואמנם הכל הוא מטעם אחר כי הנה ההדס - להיות שהוא בחינת חסד ומתפשט בקו הימין - לכן נמי בעינן שיהיו עליו מרובין להיות נאחזים בחסד צבאות של מטה הנרמזים בעלין. ולרבות מדת החסד בעולם קא בעינן שכך לשון חכמים "**רחמי שמים מרובים**", ר"ל כי בחינת הרחמים רבים הם יותר מבחינת הדינים. ולכן הם ממתקים אותם. ולכן הערבה שהוא סוד הדין והוא מתפשט בקו של שמאל - לכן באו העלים שנים שנים ולא יותר, למעט מציאות הדין. ומה גם שהם רומזים בסוד הירכים שהם מנוגעים מזמן שנאמר "**ויגע בכף ירכו**". ושם נאמר "**וכל אשר יגע בו הטמא יטמא**" כדאיתא בזוהר. לא כן הוא בסוד ההדס שהרמז שלו הוא בבחינת הידים.

ולכן יאמר נא: "**ערבה שיבשה פסולה**" להיות כי הערבה היא נקראת "**ערבי נחל**" על שהיא נטועה על הנחל כמו שאמר הכתוב "**ועל הנחל יעלה על שפתו**" כדלעיל. ולכן כאשר נעדר ממנה יסוד המים הממתקן אותה והוא המחיה אותה - "**פסולה**" כאמור.

וכן נמי "**אם נשרו רוב עליה**" שמורה על העדר החיילות שהם מזומנים שם כדאיתא במאמר הנ"ל "**קדש תתאה חכמת שלמה זמינת לכל חילהא שנאמר קריאי מועד לאעטרא יתהון**". ולפי כי עתה "**נשרו רוב עליה**" של הערבה הדומה לשפתים -- נראה כי להעדר הזמנה הנזכר לא באו שם. ולכן פסול.

וכן נמי "**אם נקטם ראשה**" - היא הבחינה שלמעלה ממנה הנקרא 'ראשה' ופנה למעלה. גם זה הוא מורה העדר והסתלקות מן האור שמאיר עליה כמו שאמרו חז"ל "**כנור היה למעלה ממטתו של דוד וכיון שמגיע חצות לילה היה מנגן מאליו**". ולפי שנראה שנתחסר כנור זה - לכן פסולה.

"**אבל כמושה**" שהוא העדר ריבוי מימי החסד ממנה, "**או שנשרו מקצת עליה**" שמורה על קצת מן החיילות - הם הבלתי ראויים לעלות לזימון זה - "**כשרה**". "**והרמב"ם מכשיר בנקטם ראשה**" שהרי גם ראשה הוא סוד גבורה עליונה ואיפשר לה בלאו הכי, ולכן כשרה כאמור.

סימן תרמח

סעיפים א - כב

פירוש ראשון

אשר חכמים יגידו כי האתרוג דומה ללב ולכן צריך האדם להיות זהיר ביותר בזה מפני שנאמר "**וה' יראה ללבב**". וזה יהיה כונת מה שאמרו חז"ל "**פרי עץ הדר - זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לבשת**". כלומר דאע"ג כי הקב"ה כל יצר מחשבות מבין - קודם

שנוצרה המחשבה בלבו של אדם הקב"ה מבין אותה. תדע - הרי נבוכדנצר שחיק מחיק מה שעתיד לחשוב בלבו גילה אותו לנביא קודם שלש מאות שנה שנאמר "**ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה וכו**'". ועם כל זה שהקב"ה גלויים לפניו כל המחשבות - מעביר על פשע כמו שאמר הכתוב "**ולבם לא נכון עמו וכו**'" ועם כל זה "**והוא רחום יכפר עון**". ולכן יאמר נא:

"**אתרוג היבש פסול**" - דהיינו מה שאמרו חז"ל כל המרחם מרחמים עליו מן השמים. אמנם מי שלבו אכזרי ואינו עושה צדקה -- כעובד עבודה זרה. נאמר "**פן יהיה דבר עם לבבך בליעל**" ושם נאמר "**יצאו אנשים בני בליעל וכו**'". ועובר על לאו "**לא תאמץ את לבבך**". ואיתא בספרי ובילקוט זה לשונו: "**פן יהיה דבר עם לבבך בליעל - הוי זהיר שלא תמנע רחמים, שכל המונע רחמים מקיש לעובד עבודה זרה, ופורק עול מלכות שמים מעליו שנאמר בליעל - בלי עול**".

ולכן בא הדין זה בנשמי: "**אתרוג היבש פסול**" לתת רמז כי האדם המאמץ לבו ומיבש אותו מלרחם על הבריות בכל ענין "**פסול**" הוא לפני הקב"ה. וזו מדה יתירה ממה שעושה האדם בינו לבין המקום דאילו אע"ג שיהיה האדם מֻחלק מה שאמר הכתוב "**חושבי און ופועלי רע על משכבותם**", חושב על ה' רעה -- אינה מצטרפת למעשה כמו שאומרים חז"ל "**מחשבה רעה אינה מצטרפת למעשה דכתיב און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה**'". כמה שאמר הכתוב "**מי יתן והיה לבבם זה להם כל הימים**". ואף על גב כי היו מתחשבים לפרוש מאחרי ה' - לא נענשו כלל.

אמנם לענין בין אדם לחבירו - חמיר טפי כאמור. כי המאמץ לבו בלבד ואינו מרחם נקרא עובד עבודה זרה ונקרא 'פורק עול'. ולכן הוא פסול לפני הקב"ה ואין מרחמים עליו מן השמסי כדבר האמור.

חזר והגיד שיעור היבשות "**כשאינו מוציא שום ליחה**" - והוא כי הנה נאמר "**אשריכם זורעי על כל מים**" לומר כי מעשה הצדקה אתקש למים מפני כי אי איפשר לעולם לחיות בלי מים. כי לא ימצא פרי תבואה ולא צומח מן השדה חציר לבהמה ועץ הארץ לא יתן פריו, וגם האדם לא יוכל לחיות. וכן נמי הוא מעשה הצדקה -- אי איפשר להתקיים העולם אלא על ידה. ועוד נאמר "**ורוח ה' מרחפת על פני המים**" - כך "**מלוה ה' חונן דל**". ועל ידי כן "**וצדקה תציל ממות**". ולכן אמר "**שיעור היבשות**", מי הוא זה הנקרא כילי, כליו רעים, נבל שמו -- כשאינו מוציא שום לחות כי זה הוא יבש לגמרי כי אינו מרחם כלל.

וזה "**יבדק על ידי שיעביר בו מחט ובו חוט**" - היינו מ"ש בזוהר פרשת בשלח דף ס"ה (ח"ב סה, א) וזה לשונו: "**רבי אבא פתח ואמר יש רעה חולה ראיתי תחת השמש וכו' - וכי יש רעה חולה ויש רעה שאינו חולה? ודאי יש רעה חולה וכו' אמאי היא חולה? כד שרייא על בני נשא עביד לון קמצנין מממוניהון. אתיין גבאי צדקה גביה - היא מחאת בידיה. א"ל לא תפוק מדידך. אתיין מסכני - היא מחאת בידיה. אתי הוא למיכל מממוניה - מחאת בידיה בגין לנטרא ליה לאחרא. ומן יומא דשרייא עליה דבר נש היא חולה כהאי שכיב מרע דלא אכיל ולא שתי וכו'. וכל אורחוי כשכיב מרע דלא קריב לממוניה ולא אפיק מיניה ונטיר ליה עד דהוא יפוק מעלמא וייתי אחרא ויפיק ליה דהוא בעליו. ושלמה מלכא צווח ואמר "עושר שמור לבעליו" - מאן בעליו? דא אחרא דיריתא ליה. ולמה זכה למהוי בעליו דההוא עותרא? בגין דהאי הימין להההוא רעה ואתרעי בה. הדא הוא דכתיב "לרעתו וכו'"**".

והנה מבואר מדברי המאמר כי המרגיל עצמו לענין הכיליות נעשה בו טבע עד מקום שאפילו לעצמו אינו משגיח. ולכן יאמר כי "**שיעור היובש כיצד יבדק? על ידי שיעביר בו מחט**" - ר"ל בקרב איש ולב עמוק; על דרך כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**פתחי לי אחותי**" (שיר, ה) - פתחי לי פתח כחודא של מחט סרקית וכו'. ודקדקתי ממה שאמר הכתוב "**אחותי**" שהוא לשון 'איחוי' ותפירה כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**אחות לנו - זה אברהם שאיחה כל העולם כזה שהוא מאחה את הקרע**".

וכן נמי יאמר נא "**פתחי לי אחותי**" - אותו איחוי שהלב סגור כך יבדוק בזה על ידי שעבר בלבו "**מחט ובו חוט**" - זה הוא החוט של אברהם אבינו ע"ה שאמר "**מחוט ועד שרוך נעל**" לפי כי היה בוטח בהקב"ה ולא רצה ליהנות משום בריה והיה מפרנס אחרים משלו. ולכן בזה יבחן אדם זה על ידי זה החוט אם הוא מזרעו של אברהם. כך אמרו חכמים ז"ל שלשה מדות טובות ביד אומה זו: רחמנים ביישנים וגומלי חסדים. ולכן "**אם יש בו ליחה**" מאותו חסד לאברהם "**יראה בחוט**", כי בה' אלהי ישראל בטח ומוציא מממונו לצדקה ולא יאמץ את לבבו.

"**אתרוג שניקב נקב מפולש וכו'**" - הנה מאחר שהנחנו כי האתרוג הוא דוגמא ללב ונאמר "**וה' יראה ללבב**" - לכן אם לב האדם מלא הוללות וסכלות עד שנעשה בו "**נקב מפולש**" דהיינו הפך מן האמור למעלה. דאילו בחלוקה הראשונה נתבאר כי זה האדם היה קמצן בממונו עד מקום כי אפילו על עצמו אינו מרחם מתוך מה שהורגל בקמצנות כאמור. אמנם עוד זה מדבר בענין הפך מזה דהיינו שהורגל בענין הפיזור על עצמו להטיב ולעדן

עצמו במאכל ומשתה וכיוצא. והיינו מה שאמר "**אתרוג שניקב נקב מפולש**" דהיינו הלב המכונה לאתרוג ניקב נקב מפולש לעצמו לעדן עצמו כאמור, "**כל שהוא פסול**".
"**ושאינו מפולש אם היה כאיסר פסול**" - כלומר בהרחבה שהוא מוציא איסר להטיב לעצמו בלבד אך לא לענין מעשה הצדקה וגמילות חסדים, ולכן פסול אדם זה מלשרות עליו קדושה העליונה כדרך כל עושה מעשה המצות שהוא מתקדש בהם כאמור למעלה. שלכן תיקנו חכמים ז"ל נוסח הברכה "**אשר קדשנו במצותיו**".
"**ואם חסר פסול**"[57] - הוא הדבר שנתבאר למעלה ממה שאמרו חכמים ז"ל אמר הקב"ה לישראל מאחר כי שנים אלה, עינא ולבא, תרי סרסורי דעבירא נינהו - ולכן נא תנה בני לבך לי. ולכן אם חסר האתרוג (הוא הלב) ואינו מושלם ביד קונו, "**פסול**" אדם זה לפי שהוא מעותד אל החטא.
וגם ירצה במאמרו "**אם חסר פסול**" היינו מה שאמרו חז"ל כל התורה בא דוד והעמידה על אחד עשר דברים שנאמר "**ה' מי יגור באהליך וכו' הולך תמים ופועל צדק וכו**'". חזר חבקוק והעמיד אותה על אחת שנאמר "**וצדיק באמונתו יחיה**". ומי שאין בו אמונה זו - נמצא לבו חסר כדאיתא בזוהר "**חסר מהימנותא**" כמו שאמר הכתוב "**גם בדרך כשהכסיל הולך לבו חסר**". ולכן בענין החסרון "**בכל שהוא פסול**".
"**ויש אומרים דגם בנקב מפולש**" כאשר מרחיב דעתו לטוב להתעדן הזמן, ויד עני ואביון לא החזיק -- עם כל זה "**בעינן חסרון כל שהוא**" מענין האמונה. הלא זה הדבר אשר חכמים ז"ל הגידו בפסוק "**וחסרון לא יוכל להמנות - זה שנמנו חביריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם**". כמו כן בנדון דידן - כאשר ימצא באתרוג (הוא הלב) חסרון, ואם מעט הוא, פסול מפני שנאמר "**וחסרון לא יוכל להמנות**". ומה גם כי זה שלא נמנה לדבר מצוה עם חביריו הוא יורה שאין האמונה בלבו בשלימות ולכן הוא פסול כדאמרן.
"**ושאינו מפולש בחסרון כאיסר**" הוא פסול כדבר האמור.
ואמנם בענין האמונה יש שני עניינים. הלא המה בפסוק "**שוטטו בחוצות ירושלים וכו**' **אם יש מבקש אמונה ואסלח לה**". משמע שלא בהם בעלי אמנה. והכתיב (ישעיהו ג', ו'-ז') "**כי יתפוש איש וכו' לכה קצין תהיה לנו וכו' ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חובש** (**מחובשי בית המדרש**) **ובביתי אין לחם ואין שמחלה** (**לא תורה ולא משנה**)". ומשני - כאן בדברי תורה היו מדברים אמת אמנם במשא ומתן לא כן. וכנגד זה הענין יאמר נא ד"**גם בנקב מפולש**" כאשר הולך אדם זה אחרי חמדות העולם הזה - לא בזה נפסל לגמרי רק "**עד שיהיה בו ענין חסרון**" של אמונה "**כל שהוא**". וזה יהיה בענין של

[57] כך מופיע בדפוס ואולי לא גרס "כל שהוא" וצע"ע - ויקיעורך

תורה שהוא מחוסר אמנה ממנה. אמנם "**נקב שאינו מפולש אינו נפסל עד שיהיה בו חסרון כאיסר**" דהיינו חיסרון אמונה במשא ומתן.

"**מפורש - יש מפרשים כפשוטו וכו**'" - והענין כי הנה בענין נקב מפולש משמע תרתי. "**יש מפרשים כפשוטו היינו שניקב מצד זה לצד זה**", דהיינו על דרך האמור שהרחיב לבו במאוד מאד להנאתו ולעדן עצמו. לא עשה כן לכל דבר של מצוה. והיינו מה שאמר "**שניקב מצד זה לצד זה**". "**ויש מפרשים שכיון שניקב עד חדקי הזרע שהגרעינים בתוכו מקרי מפולש**" - הוא מה שאמרו חכמים ז"ל ענין הרשע כי הוא מריע לכל העולם ומה גם לעצמו שנאמר "**ואף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי**" (איוב יט, ד). אמרו לו חביריו אינו כן, אלא "**כי יוסיף על חטאתו פשע בינינו יספוק**" (איוב לד, לז). משל לקודח בספינה, אמרו לו "מה אתה עושה". אמר להם "ומה איכפת לכם אני קודח במקומי". אמרו לו "ריקא אתה מציף עלינו את הספינה". ולכן יש אומרים כי מה שאמרנו "**נקב מפולש**" - אין דבר זה תלוי רק שינקב "**עד חדקי הזרע**", כלומר שיעשה דבר של עבירה דהיינו דבר הנוגע עד חדקי הזרע שהגרעינים (שהם טיפות הזרע) בתוכו מקרי 'מפולש' והוא פסול כדאמרן.

"**אתרוג שנימוח כל בשרו בפנים וכו**'" - אשר חכמים יגידו בפסוק "**לב חכם לימינו**" הוא יצר הטוב. "**ולב כסיל לשמאלו**" זה יצר הרע. ולכן יאמר נא ענין שלישי. דאילו מתחילה יגיד על הלב שהוא סגור חותם צרו אינו עושה מצות ואינו מטיב לעצמו. ועוד חלק אחר המפזר מעותיו על רסן בטנו בתענוגי הזמן ומתחסר במנות ואינו נמנה בדרך מצוה. ועתה יאמר על מי שאין לו לענין מצוה ולא לענין רע. והדוגמא לזה "**אתרוג שנימוח כל בשרו בפנים**", הוא הלב הדומה לאתרוג כאמור. כי נמחה כל בשרו - שני בתי הלב, משכן יצר הטוב. ואין בו מציאות לעשות ענין מצוה. וגם חלק השמאלי שבו לב כסיל מסכן יצר הרע - נימוח ואין בו לעשות דבר רע.

"**וקליפתו החיצונה**" של הלב "**קיימת**", היינו שמתאוה דברים הגופנים אכילה ושתיה ובנין וכיוצא. "**וחדרי הזרע קיימים**" - כי יתאוה לדרך ארץ "**בפנים כשר**" מאחר כי אינו מתאוה לעשות דבר רע כלל. "**ויש פוסלים**" - דמאחר שאינו מתאוה לקיים המצות - מה הנאה ממנו? והלא עיקר האדם הוא קיום המצות.

"**נסדק כולו מראשו לסופו אפילו אינו חסר כלום פסול**" - אשר חכמים הגידו אצל "**ולעבדו בכל לבבכם**" שצריך האדם לעבוד להקב"ה ביצר טוב וביצר הרע וכדאיתא פרשת תרומה אמר משה לישראל קחו שעיר עזים לחטאת וכו' אותו יצר הרע העבירו מלבבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום וכו'. ולכן האתרוג

(שהדוגמא לו הוא הלב) "**שנסדק כולו מראשו לסופו**" ואין מתחבר יצר הרע עם יצר הטוב לעבוד את ה' ואין יכולת ביד האדם להכניע יצר הרע להחזיר אותו למוטב. "**אף על פי שאינו חסר כלום**" ולא עשה עבירה, "**פסול**" אדם זה שנאמר "**חלק לבם עתה יאשמו**". כלומר דמאחר כי אין עוד יכולת באדם לרדות את יצרו ולהכניעו לחבר אותו עם יצר הטוב לעבוד את ה' - דע לך כי תכף הוא מוכן לחטא בפועל - "**עתה יאשמו**" - תכף. ואין בזה שיעור.

"**אבל נשאר בו שיור למעלה ולמטה**" כי הוא מתבונן במה ששנינו "**דע מאין באתה ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון**" כמו שאמר הכתוב "**וזכור את בוראך**", היינו בוראך בורך בארך. ומאחר דאיכא תרתי לטיבותא בלב האדם זה שנשאר בו שיור תקוה טובה 'למעלה' - דע מה למעלה ממך - היינו "**זכור את בוראך**". ויש שיור 'למטה' - כי יזכור להיכן הוא הולך למקום רמה ותולעה, היינו בורך. ובענין זה "**אפילו כל שהוא כשר**" כי אין צריך לזכור בכל שעה רק כאשר מתגבר היצר עליו יזכור לו יום המיתה ומספיק.

"**ויש מי שאומר דדוקא מלמטה**" כאשר יקיים "**וזכור את בוראך**" שיזכור יום המיתה מספיק. "**אבל בחוטמו**" - הוא הכובנא של האתרוג - "**אפילו כל שהוא פסול**" - הלא זה הדבר אצלי כמו שאמרו חז"ל "**עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם**". רוצה לומר אותה יראת ה' שהיה להם, כי לעולם היו מקיימים מה ששנינו "**דע מה למעלה ממך**", היא השכינה מלא כל הארץ כבודו. ולכן נהנים מזיו השכינה. וכאשר אדם זה לא נתן אל לבו מה למעלה על ראשו שנאמר "**ויפח באפיו נשמת חיים**", אפילו שלא נתן אל לבו בזה כל שהוא פסול.

"**נקלף הקליפה החיצונה וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי נאמרה ערלה בלב שנאמר "ערל לב". ולכן נלמד מזה דמאחר דאתקש לערלת הגוף - לכן כמו שבערלת הגוף נמצא ב' קליפות זו על גבי זו - כמו כן נמי ימצא בערלת הלב. והנה הב' קליפות אשר ימצאו בלב - האחת היא בבחינת המעשה הרע והאחת בענין המחשבה רעה. ולכן כמו שבערלת הגוף צריך לחתוך השני ערלות, השני קליפות -- כמו כן צריך לעשות באותה שבלב שנאמר "**המולו לה' והסירו ערלת לבבכם**".

והנה בזה אמר "**נקלף הקליפה החיצונה**", כלומר כי הנה כאשר כורת האדם ערלת הלב אז טוב לו על דרך מה שאמר הכתוב "**המולו לה' ערלת לבבכם**". אמנם עתה מדבר שלא כרת הערלה להסיר אותה אלא "**נקלף**", כלומר כי נתגלה אותו המעשה רע הנמצא שם בערלה. דהיינו כי לפי שהיה לו לב חורש מחשבות רעות. כמו שאמרו חז"ל על י"ג

דברים לוקים בצרעת אחת מהנה לב חורש מחשבות און, כמו שלמדו מן הנחש. ואיתא בברכות ארבע מראות נגעים אינם אלא מזבח כפרה. ופריך "**והא אמרת אלו ייסורין של אהבה**?" ומשני "**הא בצינעא הא בפרהסייא**". נמצא כי הייסורין בפרהסיא מגלה רעתו בקהל שהוא חוטא.

ולכן יאמר נא: הלב שהוא מכונה לאתרוג, כי צריך להיות שלם עם ה'. ולהיות כי לב אדם זה מלא מחשבות רעות לכן נקלף - כי כן דרכו של הקב"ה לפרסם את החטאים כמו שאמרו חז"ל "**אם יסתר איש במסתרים**" ואני לא אֵראה מעשיו לבריות. ולכן "**נקלף**" לב זה האדם, "**הקליפה החיצונה שלו**", שהוא מחשבה רעה שהיה בלבו. "**שאינו מחסרו**" לפי כי כן אמרו חז"ל "**מחשבה רעה אינה מצטרפת למעשה שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'**". "**אלא נשאר ירוק כברייתו**" כי לא נחשב לו לעון. ולכן "**אם נקלף כולו**", כי נגלה המחשבה רעה לגמרי, "**פסול**" לפי כי על ידי כן נמצא שם שמים מתחלל. "**ואם נשאר ממנו**" מאותה המחשבה רעה "**כל שהוא**" שלא שם מגמת פניו לעשות אותה - "**כשר**" זה האדם.

"**ויש אומרים צריך שישתייר כסלע**" - כלומר בדבר שבינו למקום אפילו נתגלה כולו כשר, אמנם בענין מה שהוא בין אדם לחבירו צריך לשייר כסלע - הוא מה שאמרו חז"ל "**אם ראית תלמיד חכם שחטא ביום אל תהרהר אחריו בלילה כי ודאי עשה תשובה**". ולכן כשנקלף ונודעה חטאתו אשר חטא עליה אמנם לא לגמרי רק נשתייר ממנו כל שהוא כשר - כי ודאי עשה תשובה בלילה. "**ויש אומרים שצריך שישתייר כסלע**" - ר"ל הני מילי במילי שבינו לבין המקום אבל בדבר שבין אדם לחבירו עד דמהדר ליה למאריה. היינו מ"ש "**צריך שישתייר כסלע**" - היינו דבר שבממון שהוא בין אדם לחבירו כדבר האמור.

[כאן בדפוס מוצע ציטוט של סעיפים ז עד כ"ב של שו"ע]

מאחר שהנחנו למעלה היות האתרוג דוגמא אל לב האדם כמו שאמרו חז"ל - לכן ימצא כי כל דרכיו הם מכוונים ללב. וראוי להבין מה למעלה ומה למטה הנמצא בו, וזהו כבודו. כי הנה כאשר "**ניטל דדו שהוא הראש הקטן**" שבו - זה יהיה על כל דבר מינות שנזרק בו דבר המסור ללב היא העטרה שבראש האדם כאמור למעלה. והיינו "**שושנתו**" והשבח שבלב. וכאשר ניטל ממנו אמונת הקב"ה "**פסול הוא**" - הלא זה יהיה דברי כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**למנצח על שושנים לבני קרח**" - למלך שנכנס למדינה עשו לו עטרה מקובעת באבנים טובות ומרגליות, אמרו להם אין המלך רוצה אלא של שושנים וכו' (מאמר). אמרו בני קרח אנחנו שושנים. אמר להם הקב"ה נצחתם. כי הרצון בזה

שכונת ישראל לעשות עטרה להקב"ה ממעשים טובים (הם אבנים טובות) כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**וכל חפצים לא ישוו בה**" - אלו מצות ומעשים טובים. אמר המלך אין לו חפץ רק בשושנים -- דבר שהוא מסור ללב דוגמת השושנה שנהפך ללבן וריחו לא נשתנה ואין אדם מכיר בו זולת הבורא. אותו אמרו בני קרח "אנו שושנים" שהרהרו תשובה בלבם. אמר הקב"ה נצחתם למ"ה[58] יען כי אני חוקר לב.

ולכן אדם זה אשר נהפך לבו מהקב"ה "**וניטל שושנתו**", הוא האמונה, כי היא העטרה שבלב האדם להאמין בו כמ"ש הרמב"ם ז"ל מצוה ראשונה להאמין שיש שם אלוה. ולכן מאחר כי ניטלה שושנתו זו - "**פסול**" כי זה העיקר. וזה יהיה כונת חז"ל במה שאמרו מנין שהקב"ה נקרא לבן של ישראל שנאמר "**צור לבבי וחלקי אלהים לעולם**" (תהלים, עג), כי הרצון בזה לומר כי לפי שאמונת הקב"ה הוא דבר המסור ללב, ומנין נמצא ראיה כי הקב"ה לבן של ישראל והם מאמינים? מדקאמר "**צור לבבי וכו' לעולם**" - ר"ל לעולם זאת על ישראל שהם מאמינים באחדותו ובכל הניסים שעשה. ולפי כי זה "**נטלה שושנתו**" - יצא מכלל ישראל שנקרא 'שושנים' מטעם שכולם הם מאמינים בו, ולכן הוא "**פסול**" כאמור.

"**ניטל העץ שהוא תלוי בו**" - הלא זה הדבר אשר חכמים ז"ל יגידו בפסוק "**איפה היית ביסדי ארץ**" - אמר הקב"ה לאיוב איפה שלך היכן היתה בגוף של אדם הראשון? כי כל הנשמות היו כלולים בו בידיו ברגליו במלתין שבאזניו.

ולכן יאמר: "**ניטל העץ שהיה תלוי בו**" - והענין סובב על שני קוטבים כי הם אחד באחד יגשו. ראשונה, להיות כי האדם נקרא 'עץ' שנאמר "**כי האדם עץ השדה**" כמו שאמרו חז"ל, וכל אחד הוא תלוי ונאחז באדם הראשון שצדק עליו הכינוי שאמר הכתוב "**כי האדם עץ השדה**" - כלומר האדם הידוע שנאמר בו "**הן האדם היה**", כי הוא "עץ השדה" ששתלו הקב"ה בגן עדן כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**והיה כעץ שתול - זה אדם הראשון ששתלו הקב"ה בגן עדן**". הוא השדה שנאמר בו "**ויניחהו בגן עדן**". ולכן צריך כל אחד שיהיה בו קצת מאותו עץ שהוא דבוק בו.

זאת ועוד אחרת כי הנה נאמר "**ויצו ה' על האדם וכו' ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו**". והנה חכמים ז"ל הגידו אילן שאכל ממנו אדם הראשון אתרוג היה. והנה מאחר כי כל הנשמות היו כלולים באדם הראשון נמצא כי כל אחד מישראל נמצא אתו חלק מן אותו העון שלכן נאמר "**הן בעון חוללתי**" (תהלים, נא) (אחר שחטא אדם הראשון)

[58] למלאך המות?

"**ובחטא יחמתני אמי**" (לאחר שבא נחש על חוה והטיל בה זוהמה). ולכן כל אחד נמצא אתו חלק באותו אילן.

ולכן יאמר נא: "**ניטל העץ שהוא תלוי בו**" - הוא אותו חלק מן העץ השורש הדבוק באדם הראשון, האדם עץ השדה שהוא תלוי בו. וזה הוא "**באילן מעיקר האתרוג**" שאכל ממנו אדם הראשון אשר כל אדם נמצא בו קצת מזה כדי לתקן החטא שלו שהוא נכלל בחטא אדם הראשון מפני כי גם הוא שם היה ועבר על הצווי ואכל מאותו האתרוג שאכל ממנו אדם הראשון. ולכן כאשר אדם זה חזר על עון של אדם הראשון שחטא באתרוג - הוא הלב שבקרבו דוגמא אליו - כמו שאמרו חז"ל "**אדם הראשון מין היה שנאמר ויאמר לו איכה - להיכן נטה לבך**". וכן אדם זה כסיל שונה באולתו וחטא בזה שלכן ניטל העץ שהוא תלוי בו באדם הראשון בגוף ונפש, דהיינו "**מעיקר האתרוג**". ובמקום שהיה ראוי לתקן אותו העץ, חלק הנמצא בו מזמן הבריאה, עתה נעקר ממנו בעונו ונשאר מקומו בלב "**גומא**" על ידי מחשבה רעה שנזרק בלבו -- "**פסול**".

ולפי כי חכמים ז"ל אמרו "**פרי עץ הדר - זה הקב"ה**" - כלומר כי המקיים מצוה זו נמצא מתקן החטא של אדם הראשון כי גם אדם זה שם הוא שורש גופו ונשמתו וחוזר להדבק בהקב"ה באותו החלק. הוא הדבר אשר הובא למעלה ממה שאמרו חכמים ז"ל כל אחד יש לו חלק בגן עדן וחלק בגהינם (מאמר) - כלומר כי להיות שנאמר באדם הראשון "**ויפח באפיו נשמת חיים**" נמצא כי כל הנשמות הם חלק אלוה ממעל. ולפי שנאמר "**ויקח ה' את האדם ויניחהו בגן עדן**" נמצא כי כל אדם יש לו חלק בגן עדן. ולפי שעבר על הצווי נאמר "**וישכן מקדם לגן עדן את להט החרב**" - זה גהינם כמו שאמרו חז"ל. נמצא שיש לו חלק בגהינם.

ולכן עתה אדם זה אשר חטא על הנפש ושב על עון אדם הראשון באותו העץ - הוא האתרוג הגשמי ומחשבת הלב הוא הרוחני - דוגמא של אדם הראשון (כדאיתא בזוהר ובתיקונים אדם חב במחשבה ובמעשה). ולפי כי כך עשה אדם זה - עקר אותו השורש באתרוג "**ונשאר מקומו גומא**" בגוף אדם הראשון. ומאחר שהנשמות הם חלק אלוה ממעל שנאמר "**ויפח באפיו נשמת חיים**" - נמצא כי נשאר מקומו גומא כביכול. ובזה ימצא כי נתחסר מקומו הרוחני שעליו אמרו חכמים ז"ל "**כל הקובע מקום לתפלתו שנאמר "אל המקום אשר עמד שם**"" - הוא מקום עליון אשר שם עומדים נשמות של הצדיקים שנאמר "**ברוך כבוד ה' ממקומו**". וההפך נאמר ברשע - "**והתבוננת על מקומו**" - העליון. דלא שייך לומר בו ענין 'ראיה' אלא בהבנת הלב תלוי. והתבוננת על מקומו זה העליון "**ואיננו**", כי נמחה משם שורש נשמתו. וזה הדבר הוא סיבה כי מאבד אותו

החלק שהיה לו בגן עדן . ולכן נמי "**והתבוננת על מקומו**" שבגן עדן "**ואיננו**" לפי שנאבד ממנו. והצדיק חבירו שהיטב מעשיו זכה באותו החלק שלו כאמור.

והיינו מה שנאמר בדין זה "**ונשאר מקומו גומא**" דמשמע מינה תרתי לריעותא: ראשונה - הא דאמרן כי נאבד ממנו חלק שבגן עדן ונשאר מקומו גומא, רוצה לומר פנוי. זאת ועוד אחרת כי נשאר מקומו בגהינם גומא על ידי החלק השני שנטל מן הצדיק בגהינם נעשה גומא שיורד לאמבטי תחתונה שבגהינם והוא "**פסול**" מלהכנס בקהל ה' בגן עדן.

"**עלתה חזזית עליו וכו**'" - הנה ענין חזזית יהיה מה שאמרו חכמים ז"ל "**המסתכל בארבעה דברים מה למעלה מה למטה וכו**'". והוא מענין "**ויחזו את האלהים**". ולפי כי כל אלו הדברים הם מסורים ללב (הוא דוגמת האתרוג כאמור) ולכן יאמר "**עלתה חזזית עליו**" כי נתגבר יצרו עליו וחשב מחשבות כמה דאת אמר "**והעולה על לבבכם**". ולכן "**אם היה בשנים או בשלשה מקומות**" - מה שעלתה במחשבת לבו היה בשני מקומות, מה למעלה ומה למטה. "**או בשלשה מקומות**" - כי הוסיף עוד להתבונן מה לפנים -- הרי זה "**פסול**" כמו שאמר במשנה "**ראוי הוא לו כאילו לא בא לעולם**".

"**ואם במקום אחד**" - הוא ענין "**מה לאחור**". במחשבה זו יש תנאי; "**אם עלתה על רובו**" - דהיינו כי בענין 'מה לאחור' הנה יש כמה דברים שמותר לאדם להתבונן בהם כענין עולם הבא מהו. גם באותה סעודה שעתיד לעשות הקב"ה לצדיקים מה היא. כענין שמצינו שהתנאים ז"ל היו שואלים אם הדברים האמורים הם כפי פשוטן שעתיד הקב"ה לעשות סעודה מן הבהמה הרובצת על אלף הרים. וענין "**זיז שדי**" ו"**לויתן**" ו"**יין המשומר בענביו ששת ימי בראשית**". או אם הדברים הללו הם דוגמא וכינוי אל ההשגה הרוחנית שיזכו הצדיקים לעתיד כענין "**ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו**". ועל שישיגו להכיר לבוראם שנאמר "**כי כולם ידעו אותי מגדולם ועד קטנם**". את כל אלה מותר לחקור ולדעת אמיתות הדברים על בוריין. וכן לענין עולם הבא מהו, ובאותם אלף שנים שעתיד הקב"ה לחדש עולמו בהם -- כל זה מותר להתבונן.

ולכן צריך תנאי -- "**אם עלה על רובו**" והסתכל יותר מזה - "**פסול**". "**ואם על חוטמו פסול**" - היינו מה ששנינו "**וכל שלא חס על כבוד קונו ראוי הוא לו כאילו לא בא לעולם**", כי אז יעשן אף ה' באיש ההוא לפי כי עלה עשן באפו ממחשבת פיגול זה.

ולכן פירש "**וחוטמו**" האמור, "**היינו ממקום שהתחיל להתכווץ ולהתהדר**" מזמן הבריאה כי אז גנז הקב"ה האור שנברא ביום ראשון ונתהדר היה ה' אחד. "**כלפי ראשו**" - על דרך מה שאמרו חז"ל "**ראשו כתם פז - מתחילת ברייתו של עולם**". וכמו שאמרו חז"ל בפסוק "**מי יתן ראשי מים**" דהיינו "**בראשית ברא ה'**" ולכן הוא "**פסול**" כאמור.

"**יש אומרים דהא שבשנים ובשלשה מקומות פסול וכו**'" - הנה נתבאר כי המקומות הללו, היינו מה שהיה מתבונן זה האדם וחושב מחשבות מה למעלה ומה למטה והוא לא ידע ואשם -- ולכן יש אומרים "**היינו דווקא כשנתפשט הנימור בכולו**" כי לא היו מחשבות הללו בלבו דרך עראי אלא בזמן שנתפשט הנימור של אלו המחשבות ברובו, "**אף על פי שבשנוי**[59] **החברבורות הוא מיעוט**", ואין בזה כל כך עון, הנה הוא נמשך ומתפשט ברובו לחשוב מחשבות זרות. "**אבל במיעוטו כגון שכולם מצד אחד של אתרוג**" בבחינת 'מה למעלה' בלבד או בבחינת 'מה למטה' - היינו מצד אחד בלבד - "**כשר**".

"**ויש פוסלים אפילו במיעוטו של צד אחד**" באחד מן הדברים ששנינו "**כל המסתכל בארבעה דברים וכו**'" לאו דווקא כולה אלא אפילו במיעוטו של צד אחד בלבד, היינו אחת מהנה פסול.

"**אם הוא מחצה על מחצה**" מן המחשבות ואינו מתבונן בהם בכל שעה, "**והוא במקום אחד בלבד**" מארבעה דברים הללו. "**יש מכשירים ויש פוסלים**" - היינו בדיעבד שהרי אמרו "**שהיה מחצה על מחצה**", אבל לכתחילה אסור ודאי להסתכל בכל אותם ארבעה דברים הנזכר.

"**מחוטמו ואילך דהיינו ממקום שהתחיל לשפע וכו**'" - כבר נתבאר למעלה כי ענין חוטמו הדוגמא לזה הוא מי שלא חש על כבוד קונו, ואמרו חז"ל בגמרא "**מאי שלא חס על כבוד קונו? זה המסתכל בקשת איכא דאמרי העובר עבירה בסתר וכו**'". ולכן יאמר "**מחוטמו ואילך דהיינו ממקום שהתחיל לשפע עד הפיטמא**" - שהרי יצא מכלל 'מי שלא חס על כבוד קונו' - "**פסול חזזית**" ואין ראוי להסתכל בקשת.

"**וכל שינוי מראה בכל שהוא**" - היינו נמי למאן דאמר "**זה העובר עבירה בסתר**". כך אמרו חז"ל "**ימשל כבהמות נדמו**" כי העובר עבירה משתנית צורתו ולכן שולטים בו שנאמר "**הכרת פניהם ענתה בם**". ולכן "**שינוי מראה בכל שהוא**" פוסל בלב. "**ויש מי שאומר דהוא הדין דיבש פוסל שם בכל שהוא**" - היינו כי כאשר נעשה קמצן בממונו נעשה לבו אכזרי ונתייבש מן הלחלוחית של מצוה, ולכן פוסל שם בכל שהוא.

"**חזזית היא כמו אבעבועות**" - דאף על גב שנתבאר שהוא ענין ראיה - המסתכל באותם דברים שאין ראוי להתבונן בהם כמה דאת אמר "**ויחזו את האלהים**", ופן תדמה בדעתך כי גם שיחשוב האדם בזה ויחיה בהם אינו עושה פגם בנפש -- ולכן אמר שמענה ואתה דע לך כי ענין חזזית הנזכר "**יש בו ממש**" ועושה רושם "**שמקומו ניכר במישוש שהוא**

[59] אולי יש להגיה כאן "שבשטח" - ויקיעורך

גבוה מהאתרוג", מתגבר ומתעלה על הלב בכל שעה לחשוב מחשבות רעות. כי מזה ניתק למחשבות אחרות כנזכר.

"**אם עלתה בו חזזית בענין שפסול וכו**'" - הנה נתבאר כי כך הוא החושב מחשבות הללו מה למעלה ומה למטה - מזה ניתק למחשבות רעות אחרות. וכך אמרו חז"ל שלשה דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום אחת מהם הרהורי עבירה. והיינו מ"ש "**אם עלתה חזזית**" מראה עינים באדם זה בלבו א*רבו(?) בענין שפסול לפי כי על ידי מראית העין בדבר האסור חוזר ומהרהר בלבו. "**או שהוא מנומר**" בענין של עבירה כענין מה שאמר הכתוב "**ונמר חברברותיו**" (ירמיהו יג, כג). "**אם כשקולפו**" ומסיר ממנו אותה המחשבה "**חוזר למראה האתרוג**" ויהיה לבו שלם עם אלהיו, "**כשר**" ונקה האיש מעון.

"**נפל עליו מים בתלוש וכו**'" - כלומר לאחר שנתלש ועקר מלבו (שהוא דוגמא לאתרוג) כל מחשבות זרות ורעות, אחר כך נפל עליו מים - הוא מה שאמר הכתוב "**אותי עזבו מקור מים חיים וכו**'" של הקדושה, ויבאו מרתה והמים מרים בענין אמונות רעות שהם מרים שנאמר "**ואחריתה מרה כלענה**", כי לא יתכן לפרוש מן המינות ומי שלומד בספרים החיצונים שלכן כאשר נפל על לבו הדומה לאתרוג מים הרעים אלו, "**תפח או סרח או שהוא כבוש** (**לבו**) **בחומץ**", הוא מעשה רע שהחמיץ, "**או מנומר**" שנמשך לו ונעתק מן המחשבות לענין המעשה והיה עז כנמר לעשותם, "**פסול**" ודאי.

"**אם הוא שחור או לבן במקום אחד וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי ענין שינוי מראה הוא מורה על העון הנמצא בקרב איש ולב עמוק של האדם, שלכן נשתנית צורתו וזיו פניו ישונא שנאמר "**הכרת פניהם ענתה בם**". ולכן אם לב האדם המכונה אליו ענין האתרוג היה "**שחור**" מצד הקליפה כדאיתא בזוהר "**לילית אוכמתא**", "**או נעשה לבן**" מסטרא דלבן הארמי כדאיתא בתיקונים. "**אם במקום אחד פסול ברובו**". אמנם "**בשנים או בשלש מקומות**" כי זה מורה על שהוא כסיל שונה באולתו ולכן "**דינו כחזזית**" שהוא ענין מראה ולכן דינו בחזזית "**ליפסל אפילו במיעוטו**".

"**מקום שהאתרוגים שלהם כעין שחרות מיעוטה כשרים**" - כי הנה נאמר "**שחורה אני ונאוה**". "**ואם היו שחורים ביותר כאדם כושי**" - דבשלמא כאשר השחרות מיעוטה מורה כי לא נתקע לדבר עבירה ועדיין לא נשתרש בחטא ולכן כשרים. אמנם השחורים ביותר הוא מורה כי נשתרש בעון כי לכן נעשה שחור כמו שאמרו חז"ל רשעים הם דומים פניהם לשולי קדרה ולכן "**הרי זה פסול בכל מקום**" בהווה וגם לעתיד.

"**העגול ככדור פסול**" - הוא הענין לפי שהוא מתהפך ואינו עומד בשלותו.

"**גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול**" - אשר חז"ל הגידו בפסוק "**כבד לב פרעה**" שהוא משל השועל שאכל לב החמור ואמר שניטל - כך לב פרעה נהפך ונעשה כבד. ולכן אדם זה אשר הרגיל לבו לענין אחר עד שנדמה לבריה אחרת **** יאמרו אחר הוא זה. "**עשהו כמו ברייתו**" להיות עובד ה', "**אע"פ שעשאו דפין דפין**" והוא מתחשב אחר ענייני שלימות העולם הזה, "**כשר**" שהרי שם צורך בנין העולם וכשר הדבר.

"**התיום דהיינו שגדלו שנים שנים דבוקים זה בזה**", ואמנם הוא חלוק עליו בענייני עולם הבא מאחר כי הם דבוקים לצורכי עולם הזה השני לבבות שבו הוא "**כשר**".

"**הירוק שדומה לעשבי השדה וכו'**" - היינו מה שאמרו חז"ל מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונים אלא שהוא דומה לעשבים וכו' (מאמר). והנראה[60] אצלי במאמר זה מדבר בענין התשובה כי כאשר החי יתן אל לבו ויתן עיניו בתכלת כי הוא תכלית כל האדם והם דומים לעשבי השדה כמו שאמרו חז"ל אם יש לך הטיב לעצמך, כי בני האדם דומים לעשבי השדה וכו'. וכן נמי אם אדם זה האתרוג הוא לבו והוא אחר(?) כל ירוק ידרוש כי יראה בני האדם דומים לעשבי השדה ולכן יהרהר בלבו להיות נהנה מחמדות הזמן ולכן "**פסול**".

אמנם "**אם אחר כך חוזר למראה אתרוג**", כי ילמד נמי לעשות תשובה לפי כי לא ידע את עתו ולכן "**יחזור מראיתו עליו**", מראהו כלבנון, "**כשמשהין אותו**" חושב מחשבות טהורות אלו "**כשר**".

"**שיעור אתרוג קטן פחות מכביצה פסול**" - כך אמרו חז"ל אצל פסוק "**כי מי בז ליום קטנות**" - מי גרם לצדיקים שמתבזבז שולחנם לעתיד לבא? מיעוט אמונה שהיה בהם. כי כל מי שיש לו פת אחת בסלו ואומר "מה אני אוכל למחר" - הרי זה מקטני אמנה. ולכן יאמר נא: "**שיעור אתרוג קטן**" - היינו דוגמא שלו לב האדם שהוא מקטני אמנה, מהו השיעור שלו להיות נחשב מקטני אמנה? "**פחות מכביצה**" - כי הנה לענין ברכה אחרונה צריך שיעור כביצה, ואדם זה נראה בלבו כי זה שהוא אצלו אינו נחשב בעיניו כדי לתת שבח וברכה להקב"ה שהמציא זה אליו. ולכן יחשב מקטני אמנה. ולכן הוא "**פסול**" כאמור.

אמנם "**אם הוא כביצה**" נחשב בלבו, "**אפילו אם הוא בוסר**" על דרך כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**ונתתי לכם לב בשר**" - לב שהוא בוסר בחלק חבירו. וכן נמי אדם זה אף על גב כי הוא בעיניו בערך כביצה - מכל מקום הוא בוסר בחלק זה שנתן לו הקב"ה שיחשוב כי "**עדיין לא נגמר פריו**" וראוי שהקב"ה יוסיף לו טובות, "**כשר הוא**". אמנם "**אם היה**

[60] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס נראה שכתוב 'והפרצה' - ויקיעורך

גדול" - כשיחשוב בלבבו כי גדול הוא מה שנתן לו הקב"ה, זה חלקו בכל עמלו, אדם "**כשר הוא**".

פירוש שני לצד מעלה

חזרנו לענין ראשון להתבונן מה מעשה האדם הגשמי גורם למעלה. וכך היה אומר: "**אתרוג היבש פסול**" - להיות כי בזמן הבריאה אמרה הירח לפני הקב"ה אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, ואמר לה הקב"ה "**לכי ומעטי את עצמך**". ומאז נאמר "**נפלה לא תוסיף קום**" מעצמה. וכדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רי"ו (ח"ג רטז, א) וזה לשונו: "**ובגינה אתמר ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנפלת**". ועוד נוסף על נפילה זו אשר חטא אדם הראשון ואכל מעץ הדעת טוב ורע ואיתא בזוהר ובתיקונים אדם הראשון חב במעשה ובמחשבה. ואיתא בבראשית רבה "**אילן שאכל ממנו אדם הראשון אתרוג היה**". ולכן בא הציווי על ענין האתרוג שיהיה נקי מכל מום לקיים מה שאמר הכתוב "**כלך יפה רעיתי ומום אין בך**".

ולכן בא הדין באתרוג הגשמי "**אתרוג היבש פסול**". והטעם כי הנה מאחר שהנחנו כי האתרוג הוא דוגמא לאשת חיל - לכן כאשר הוא 'יבש' מורה על העדר ממנו מים העליונים. וכבר אמרו חז"ל "**בת היתה לו לאברהם ו"בכל" שמה**". ואיתא בזוהר פרשת תצא דף רע"ו (ח"ג רעו, א) וזה לשונו: "**פתח ואמר רעיא מהימנא האי כלה דילך קוב"ה יהב לה לאברהם לגדלא לה לגבך. ובגין דאיהו נטיר לה אתקריאת ברתיה, היך מה דאת אמר בת היתה לו לאברהם ובכל שמה. ובה קיים כל אורייתא כולה אפילו ערובי תבשילין. הדא הוא דכתיב וישמור משמרתי וכו'. והוא הוה אומן לגבה כגון(?) ויהי אומן את הדסה וכו' ואיהו גדיל לה בי"ג מכילי דרחמי דרמיזא בתלת תיבין והו אני והו דאינון וא"ו דכליל בהון ע"ב שמהן כמנין חסד וכו**'".

והנה נתבאר מדברי המאמר כי עיקר מה שמתגדלת מדה זו הוא על ידי חסד לאברהם ******* שהיתה לו לאברהם נגלה למשה ב**לבת אש** - היינו נוטריקון **בת לב** - הוא סוד האתרוג הדומה ללב. ולכן כאשר נמנע ממדה זו סוד המים (הוא מדת החסד לאברהם) - נעשה "**יבש**" זה האתרוג מפני כי מדה זו נפלה כמו שאמר הכתוב "**השליך משמים ארץ**". לכן אמרה "**אוי נא לי כי עיפה נפשי**". ולכן התיקון שלה הוא מה שאמר הכתוב "**מים קרים על נפש עיפה**". ולכן כאשר נמנע ממנה מים אלו מפני שנאמר "**ונהר יחרב ויבש**" (כדאיתא בתיקונים 'יחרב' בבית ראשון, 'ויבש' בבית שני) - לכן יאמר "**אתרוג היבש פסול**". דמאחר כי היא מנורת זהב כולה מבחינת הדין - לכן לא נתקנת להתקרב לבעלה עד שנגדלת על ידי המים ונטהרת.

הוא מ"ש בזוהר פרשת אמור דף צ"ה (ח"ג צה, א) וזה לשונו: "**לבתר עאלת לבי כלה חמאת עולמתהא דקא מתקנן עטרהא ולבושהא ותכשיטאה לתקנא לה. אמרה לו הא אתקינית בי טבילה אתר דמיין נבעין וכל ריחין ובוסמין סוחרני אינון מיין לדכא לכלתי. ליתי כלתי מטרוניתא ועולמתהא ויתדכון בההוא אתר דאתקינית בההוא בי טבילה דמיין נבעין דעמי וכו**'".

הנה מבואר מדברי המאמר כי אימא עילאה מתקנת בי טבילה דמיין נבעין לטהר אשה לבעלה. הוא סוד מה שאמר הכתוב "**אם רחץ ה' את צואת בנות ציון וכו**'". ר"ל מלת "**אם**" משמש **אֵם**, לומר אֵם העליונה רחץ את צואת בנות ציון (הם המדות של מטרוניתא הנזכר). ואחר כי נטהרה אשה עליונה - אחר כך מתייחדת עם בעלה וממציא לה (על ידי הצדיק) מים קרים על נפש עיפה. ולכן כל עוד שאין נמצא לה כל בחינות מים הללו - מתייבש זה האתרוג ואין הוא כשר להתחבר עם בעלה כדבר האמור.

ולכן "**שיעור היבשות כשאינו מוציא שום ליחה**" - דהיינו מבחינות המים. כלומר כי הנה גם במדה זו נמצא בה מים שנאמר "**אותי עזבו מקור מים חיים**". "**ויבדק על ידי שיעביר בו מחט**" - הוא סוד מה ששנינו "**לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה**". "**מאי היא? מחטא דתלמיותא**". והענין יובן כי הנה חז"ל דרשו "**ראה חיים עם אשה אשר אהבת**" שצריך ללמוד ענין אומנות. כי הנה סוד הענין הוא האומנות להיות מאותם "**מחצדי חקלא**", כי כל אחד נקרא 'פועל צדק' כנזכר לעיל במאמר, ועל ידי אומנות זו ראה להביא חיים **** עם אשר אהבת. ואמנם עדיין לא נתברר לנו מה היא המצ*** הגשמית אשר יעשה אותה האדם להמשיך חיים אלו הנזכר לאשה יראת השם. "**מאי היא? מחטא דתלמיותא**" - כי מחט זו מאחה השני צדדין, כך יוסף הצדיק הוא תופר בגד עליון שנאמר בו "**בצע אמרתו - בזע פורפירא דיליה**". והוא חוזר ומאחה אותם קרעים. ולכן האתרוג (זו הכלה) "**יבדק על ידי שיעביר בו מחט**" זו יוסף, "**ובו חוט**" - היינו של אברהם אבינו ע"ה שנאמר בו "**אם מחוט ועד שרוך נעל**". "**ואם יש בו ליחה**" מן המים שבתוך הבאר "**יראה בחוט**" לפי שנובע.

"**אתרוג שניקב נקב מפולש וכו**'" - חזר והגיד כי אתרוג זה בסוד הכלה "**ניקב נקב מפולש**" - הוא מ"ש בזוהר פרשת אמור דף ק"ו (ח"ג קו, א) וזה לשונו: "**ויקוב בן האשה הישראלית את השם. מהו ויקוב? רבי אבא אמר ויקוב ודאי, כמה דאת אמר ויקוב חור בדלתו. נקיב מה דהוה סתים וכו'. אמר רבי אבא אי לאו דבוצינא קדישא קיימא בעלמא לא ארשינא לגלאה. מכאן ולהלאה תיפח רוחיהון דאינון דאתיין לגלאה לאינון דלא ידעי וכו'. אי אינון אנצו כחדא מאי קא בעי הכא שמא קדישא ואמאי קלל**

שמא קדישא? אלא איש הישראלי אמר מלה מאמיה מגו קטטה מיד ויקוב בן האשה הישראלית כמה דאת אמר ויקוב חור בדלתו. רזא דמלה נטל ה' דשמא קדישא ולייט לאגנא על אמיה. ודא הוא נקיבא דאיהו נקיב שמא קדישא. ולמחצדי חקלא אתמר ורזא דמלה כן דרך אשה מנאפת וכו'".

והנה מובן מן המאמר כי הנקב שהוא מפולש הוא זה. ואין להאריך בזה שהרי אמר "**תיפח רוחיהון דאינון דאתיין לגלאה**". ולפי כי הוא דבר רע דעאלו אויבים בחלל דילה כדאיתא בתיקונים - לכן "**פסול**".

"**ושאינו מפולש - אם היה כאיסר נמי פסול**". "**ואם חסר כל שהוא - פסול**" - כי הלא לך לדעת כי מפני שהאתרוג נעשה בו פגם מזמן הבריאה (כנזכר לעיל) - לכן אם חסר כל שהוא פסול. והענין יהיה בשני פנים אמתיים.

ראשונה יהיה כי כאשר מדה זו נאמר לה "**לכי ומעטי את עצמך**" כך מתקיים בה, כי חלק ממנה יורד בעולם העשייה וחלק ממנה יורד בעולם היצירה וחלק ממנה הוא יורד בבריאה, וחלק נשאר בעולם האצילות. והנה לעת מצא שמתעורר הייחוד העליון צריך שיתקבצו כל הבחינות שלה שיורדים בעולמות ותחזור ותבנה ואחר כך מתחברת עם בעלה. ואם יתחסר חלק כל שהוא ממנה לא תבנה. ולכן יאמר כי "**אם חסר כל שהוא פסול**" כי לא תוכל להבנות.

ועוד יש ענין אחר והוא בסוד אותו החלק הנשאר בעולם האצילות, כי הוא סוד האתרוג באמת לפי כי היא הנקודה העיקרית היושבת ראשונה במלכות, ולא ירדה בעולמות כלל. ועליה נאמר "**אם חסר כל שהוא פסול**" מפני כי כך נאמר "**ומום אין בך**" ואינה חסירה כלום.

"**ויש אומרים כי גם בנקב מפולש בעינן חיסרון משהו**" - והוא סוד הכתלים. והא ליתי רק בענין הגשמי. "**ושאינו מפולש**" רק שהוא דוגמת יעל שנאמר בה "**בין רגליה כרע שכב**", "**בחסרון כאיסר פסול**".

"**מפולש - יש מפרשים כפשוטו דהיינו שניקב מצד זה לצד זה**" כמה דאת אמר "**וישכוב אותה ויענה**", "**ויש אומרים שכיון שניקב עד חדקי הזרע שהגרעינים בתוכו**" עשרה בנים דבנימן הצדיק, "**מקרי מפולש**".

"**אתרוג שנימוח כל בשרו בפנים**" - הוא מה שאמר בתיקונים "**אית עץ מעורב טוב ורע כלאים, עליה אתמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וכו' ואית אילנא בטוב ורע דקליפין דאינון גרעינין אינון מלנאו רע ומוחא דקיק מלבר טוב וכו' ואית דאיהו קליפה**

מלבר ומוחא מלגאו וכו' ואית אילנא לתתא דאיהו עבודה זרה דלית ליה מוחא אלא קליפא וכו'".

ולכן הוא אומר "**שנימוח כל בשרו בפנים**" - דמאחר כי מדה זו יורדת למטה בעולמות היא מתלבשת בכל האילנות אלו ועליה יצדק לומר כי כל הבשר שלה (שהוא סוד הפנימיות שלה באותו אילן שמתלבשת בתוכו) הכל "**נימוח**" מפני התערובות הנמצא שם למטה, "**וקליפתו החיצונה קיימת וחדרי הזרע הם קיימים**" כי בל ישמור זר שם, ולכן "**כשר**". "**ויש פוסלים**" מאחר כי הרי נתערב שם טוב ורע.

"**נסדק כולו מראשו לסופו**" - כי הנה נחלק הבחינה שלה אשר שם מראש ועד סוף בכל המדות שלה על ידי התערובת טוב ורע יחדיו, "**אפילו אינו חסר כלום**" רק שהמדות שלה הם חלוקים בכל העולמות כל אחד ואחד כפי המקום נתלבש שם סטרא אחרא, ולכן "**פסול**".

"**אבל נשאר בו שיור למעלה**" - היינו אותה הנקודה השורשית שהיא נשארת למעלה תמיד. ומאחר כי זה האתרוג הגשמי נמצא בו דבר שרומז בו כלפי מעלה, "**כשר**". וכן נמי **כאשר נשאר השיור מלמטה כשר** מפני כי כן מורה השארות המדה האחרונה. "**ויש מי שאומר דדוקא מלמטה אבל בחוטמו אפילו כל שהו פסול**" לפי כי הנה כאשר נסדק מלמטה אין בזה פיסול מפני כי כך היא המדה כמו שאמר הכתוב "**בקיעי עיר דוד כי רבו**". אבל "**בחוטמו למעלה**" אין שם סדק ולא שום העדר ולכן באתרוג הגשמי פסול אפילו כל שהוא.

"**נקלף הקליפה החיצונה שלו**" כי בזה הוא מורה על העדר הבגדים של מדה זו כדאיתא בזוהר פרשת משפטים דף קי"ח (ח"ב קיח, א) וזה לשונו: "**ובשת דמטרוניתא דאשתארת ערומה מארבע בגדי זהב נהרין, מארבע טורי אבן בי"ב אבנין מרגלאן, מעיל בכמה זגין ורמונים, וארבע בגדי לבן דבהון הוות מטרוניתא מתקשטת קדם מלכא. הדא הוא דכתיב וראיתיה לזכור ברית עולם וכו**'". הנה מבואר מדברי המאמר כמה בגדים גזלה סטרא אחרא ממטרוניתא.

ולכן יאמר נא לענין האתרוג (שהוא מטרוניתא הנזכר) "**נקלף הקליפה החיצונה שלו**", דהיינו בסוד הלבוש שלה. "**שאינו מחסרו**", כי כן אלה הבגדים אינם מחסרים בגופא דמטרוניתא כלום. "**אלא נשאר ירוק כמו שהוא בברייתו**" - מפני כי מטרוניתא לוקחת גוון ירוק מבעלה תפארת ישראל, וכך אומרים חז"ל "**אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה**".

ולכן "**אם נקלף כולה פסול**" מפני דאף על גב כי הקליפה הפשיט לבושהא - היינו לפי שעה. אך לא כל הימים. ולכן באתרוג הגשמי אם נקלף כולו פסול. אמנם "**אם נשארו ממנו כל שהוא כשר**" מפני כי זה הוא מורה על השארות של אלו הבגדים של המטרוניתא.

"**ויש אומרים שצריך שישתייר כסלע**" - והוא דוגמא להההוא טינרא תקיפא שהוא לבוש למטרוניתא כי זה הוא מורה על השארות שלה.

"**ניטל דדו**" - הנה נתבאר למעלה כי מדת המלכות כאשר נתרחקה מלמעלה מעולם האצילות ויורדת בעולמות התחתונים נשאר ממנה למעלה בעולם האצילות חלק, ולזה החלק דוגמא שלו יהיה למטה בגשמי הדד של האתרוג "**והוא הראש הקטן שבו**" - כי כן נמי החלק הנשאר למעלה מן המלכות הוא בחינת 'כתר מלכות' שבה. וזה החלק הוא דבק עם מדת התפארת. ולכן נמי בא הדין זה באתרוג למטה אם נטל הראש הקטן ששושנתו בו "**פסול**" כי הוא מורה שאין שם ענין השארות למדת המלכות - ולא כך הוא - כי לעולם נשאר שם כתר מלכות שבה כאמור.

"**ניטל העץ שהוא תלוי בו באילן וכו'**" - הנה נתבאר בזוהר פרשת שלח לך דף קכ"ז (ח"ג קכז, א) וזה לשונו: "**אמר ר' חייא כתיב וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת. מאן עצים הכא? ומאן הוא דא? אלא דא צלפחד והוה דייק על אלין אילנין הי מינייהו רב על אחרא ולא חשש ליקרא דמאריה וכו'. ר' יוסי אמר שאר עצים בהדי שבת הוה מקושש וקביל עונשא לפום שעתא ואתכפר חוביה**", עכ"ל.

והנה מבואר מדברי המאמר היות כמה מיני עצים, וכן הוא אומר "**אפריון** (**זה העולם הזה**) **עשה לו המלך שלמה** (**מלך שהשלום שלו**) **מעצי הלבנון**" כדאיתא פרשת תרומה. והנה הרבה עצים נבנה מהם זה העולם, אמנם העץ אחד פרטי שהאתרוג תלוי בו הוא עץ החיים סוד יוסף הצדיק. כך אמרו חז"ל על שנים עשר עמודים הארץ עומדת שנאמר "**למספר בני ישראל**". ואית דאמרי על שבעה שנאמר "**המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון**". ואית דאמרי על עמוד אחד הארץ עומדת והצדיק שמו שנאמר "**וצדיק יסוד עולם**". והכל אמת. אלו ואלו דברי אלהים חיים, וכדאיתא בזוהר.

ולכן היינו העץ של הצדיק אשר בו תלוי זה האתרוג לא יפרד ממנו כלל. ולכן הדין הוא"**אם ניטל זה העץ שהוא תלוי בו באילן מעיקר האתרוג ונשאר מקומו גומא פסול**" - הוא הענין מ"ש בזוהר פרשת בראשית דף י"ז (ח"א יז, א) וזה לשונו "**וכמה דחשך תיאובתיה לאתכללא באור הכי לילה תיאובתיה לאתכללא ביום וכו' גריעו דלילא לא אשתלים אלא במוסף. מה דאתוסף הכא גרע הכא. במוסף הוה ביה רזא דנקודא**

עילאה, רזא דעמודא דאמצעיתא בכל סטרין. ובגין כך אתוסף ביה תרין אתוון בליליא גריעו ביה אלין כדין קרא כתיב וגרע מיניה וי' דכתיב קרא לילה וכו'".

הנה נתבאר מזה המאמר כי מדת לילה נתחסר ממנה שני אותיות שאינו אומר "**ויקרא**". אמנם ביום נאמר "**ויקרא**". ואלו השני אותיות **ואו יוד** הם שלימות מדת לילה. והנה הוא אמר כי השלימות זה נמצא במוסף, סוד יוסף הצדיק. ולכן האתרוג סוד לילה תלוי בו להיות נשלם הגרעין שלה על ידי הצדיק שנאמר בו "**ויקרא**" והיא נתחסרה משני אותיות אלו שנאמר "**קרא**". ולכן כאשר ניטל העץ שהוא תלוי בו באילן זה מעיקר האתרוג (סוד יוסף) נשאר מקומו גומא ונתחסרה ולכן פסול כנזכר.

"**עלתה חזזית עליו**" - הוא מה שאמר הכתוב "**אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת**", והיינו מה ששנינו "**שתי מראות נגעים שהם ארבע**" לפי כי 'ספחת' עולה לכאן ולכאן. וממה שאמר הכתוב "**בעור בשרו**" משמע כי אלו הנגעים הם מתאחזים במדה האחרונה הנקראת 'בשר אדם' שנאמר "**עצם מעצמי ובשר מבשרי**". ולכן יאמר אם אתרוג זה "**עלתה חזזית**" - היא קליפה רעה. כי לפי שבקדושה נקראת "**גיא חזיון**" כדאיתא בזוהר על שם שכל הבחינות עליונות נגלים ממנה, ואיתא בדברי חז"ל שכל החוזים מתנבאים ממנה. ובתמורה היא **חזזית** - מן הטעם עצמו. והיינו מה ששנינו "**מראות נגעים**" לפי שהם מתראים לאדם להחטיא אותו.

והיינו מה ששנינו "**הוו זהירין ברשות**", היא הקליפה, כי ברשות בא על האדם. הוא משל הזונה שצוה אותה להטעות את בנו לראות אם לבבו שלם עמו אם לאו. ולכן הוו זהירים דברשות קאתי, שאין כונתם אלא "**לצורך עצמן**" לקחת הטיפה מן האדם. לכן מקרבין לו לאדם לצורך עצמן לפי כי הם אין להם ייחוד כדאיתא פרשת בלק "**אשר הלך חשכים - דשארי בחיבורא וסיים בפירודא**". ולכן לצורך עצמן מקרבין לו לאדם להתעבר ממנו. תדע - "**נראים כאוהבים בשעת הנאתן**" שנאמר "**זבחי שלמים עלי**" כי אני בשלום עמך כדאיתא בהיכלות פקודי "**לכה נרוה דודים עד הבקר**". הרי מבואר כי "**נראים כאוהבים**" שנאמר "**והנה אשה לקראתו וכו' והחזיקה בו ונשקה לו**". והיינו 'בשעת הנאתן' כדאיתא בזוהר פרשת ויצא. "**ואין עומדים לו לאדם בשעת דוחקו**" שהרי עולה ומשטין כמו שאמרו חז"ל.

ולכן הוא אומר "**עלתה חזזית**" זו הקליפה שמתראה, "**עליו**" של האתרוג כדאיתא פרשת ויקהל דף ר"ג (ח"ב רג, א) וזה לשונו: "**מסבא אוליפנא דאף על גב דלית סטרא אלא סטרא דמסאבו - נגה לו סביב - ולא אצטריך לאנהגא ביה קלנא וכו'. אבל מבוצינא קדישא שמענא עלה רזא דרזין כד ערלה שרי על קיימא קדישא לסאבא מקדשא וכו**'

בהאי נוגה מפתי לאתתא לנטלא נהורא ועל דא כתיב וחלק משמן חכה. שוי ההוא נהורא לקבליה דברית ובגיני כך מפתי לה ונטלא נהורא. ודא איהו פתויא דמפתי לאתתא דכתיב כי נפת תטפנה שפתי זרה וכו'".

ולכן כאשר "**עלתה חזזית**" זו "**עליו**" - דבר קשה. ולכן אף על גב ששנינו "**הקוצץ את הבהרת עובר בלאו**", אמנם אם נולדה בעטרה ימול, כי כן הוא סוד 'חשמל' כנזכר בזה המאמר וזה לשונו: "**ומתוכה כעין החשמל וכו' כד ערלה שרי על קיימא קדישא לסאבא מקדשא כדין ההוא מקדשא אתעכב מלאתגלאה רזא דאת קיימא מגו ערלה. וכד האי נגה עאל לגו ואפריש בין ערלה ובין מקדשא - כדין אקרי חשמל. חש ואתגלייא. 'מל' מהו? 'מל' כמה דאת אמר מה יהושוע. רזא דאת קיימא דלא אתעכב מלאתגלאה מגו ערלה**", עכ"ל.

ולכן אם נולדה בהרת בראש העטרה ימול כי כך הוא נעשה למעלה כאשר קליפת נגה עולה ומכסה סוד הברית אז מל. מכל שכן קליפה אחרת. ולכן כאשר עלתה חזזית אשה רעה "**עליו**" של האתרוג הנזכר כתרגומו של "**ילפת**" - חזזית. ואמרו חז"ל בפסוק "**ילפתו ארחות דרכם**" - מלמד שעלו המים לקראתם כמו אשה שנאמר "**ויחרד האיש וילפת**". וכן נמי זאת הרשעה מלפפתו.

ולכן "**אם בשנים או שלשה מקומות פסול**". והענין כי הנה נתבאר בתיקונים איך בעולם העשיה ובעולם היצירה שם מתערב הרע עם הטוב. ולפי כי מדת המלכות היא היורדת ומתפשטת בכל העולמות התחתונים - נמצא כי ענין זה התערובת האמור נמצא בחלקים שלה. ומפני כך ימצא שהם יונקים מאלו למעלה מפני כי רגליה יורדות מות. ולכן אם עלתה חזזית זאת בשנים או בשלשה מקומות פסול משני סיבות. זה יצא ראשונה; לפי כי היא עולה למעלה בסוד האצילות שנאמר שם "**לא יגורך רע**". ונוסף עוד *** בשנים או שלש מקומות שהרמז שלהם היינו בסוד שני הנצחים. ואם הם שלשה מורה על שנאחזה נמי בבנימן הצדיק. ולכן על כל אלה הוא "**פסול**" בגשמי.

אמנם למעלה כבר נאמר במאמר שנעשה חש מל - רוצה לומר תכף נעשה מל. "**ואם במקום אחד אם עלה על רובו**" של האתרוג מלמעלה, "**פסול**" עד שיסירו ממנה אותה הקליפה. "**ואם עלה על חוטמו אפילו כל שהוא פסול**". וחזר והגיד "**וחוטמו היינו המקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד כלפי ראשו**" - הוא פסול מפני כי הראש של האתרוג לא ימצא בו אחיזה לקליפה כלל. ולכן למטה בגשמי פסול כאמור.

"**יש אומרים דהא שבשנים ושלשה מקומות פסול היינו דוקא כשנתפשט הנימור ברובו**" כי זה מורה אחיזה אל הקליפה. ולכן "**אע"פי שבשטח החברבורות הוא מיעוט**

פסול". "**אבל במיעוטו של אתרוג כגון שכולם מצד אחד**" - כי זה מורה שהקליפה נאחזת בצד אחד המורה על עולם העשיה שבה "**של אתרוג**", ולכן "**כשר**".

"**ויש פוסלים אפילו במיעוטו של צד אחד**" כי אין ראוי להיות נאחזת הקליפה במדה זו רק למטה שנאמר "**רגליה יורדות מות**" אך לא מן הצד ואפילו שיהיה מצד אחד ולכן פסול כנזכר.

"**אם הוא מחצה על מחצה במקום אחד**", "**יש מכשירין**" מאחר כי הנה כבר נאמר בתיקונים כי בעולם היצירה מחצה טוב ומחצה רע, "**ויש פוסלים**" דאע"ג שאמרנו כי יש מחצה על מחצה היינו באותם החלקים היורדים לעולמות למטה, אמנם זה הענין הוא מורה על השליטה בעולם האצילות ולכן בגשמי הוא פסול כדבר האמור.

"**מחוטמו ואילך דהיינו ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא**" שמורה על השלש מדות עליונות שבאתרוג (היא מטרוניתא), ולכן שם "**פסול חזזית**" אם עלתה שם קליפה. "**וכל שינוי מראה בכל שהוא**" שהרי נאמר "**ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה**". "**ויש מי שאומר דהוא הדין דיבש פוסל שם**" לפי שמורה העדר מימי החסד משם, והרי אמרו חז"ל "**בת היתה לו לאברהם ובכל שמה**" כנ"ל, ולכן פוסל בכל שהוא.

"**חזזית הוא כמו אבעבועות ויש בו ממש**" - דאף על גב שנראה שהוא בחינת עור שחופה את האבר למעלה - "**יש בו ממש**" והוא סוד אשה רעה כאמור פרשת ויצא כל ענין הפרצוף שלה. "**שמקומו**[61] **ניכר במישוש והוא גבוה מהאתרוג**" - הוא סוד מ"ש בתיקונים "**באילין עשר קליפין אתלבש קוב"ה**" - נמצא שהוא 'גבוה מן האתרוג'. ולכן כאשר הקליפה עולה למעלה נמצא בה יכולת לכסות על אות ברית קדש כאמור, והיינו מפני "**שמקומו ניכר**" - דאף על גב כי סטרא דקדושה מתפשטת מהם ועולה למעלה - עדיין מקומו ניכר "**במישוש**", ויש בהיכלות להדבק באתרוג למעלה (היא מטרוניתא).

"**אם עלתה בו חזזית בענין שפסול וכו'**" - הלא זה הדבר שנתבאר למעלה כי מדת המלכות אף על גב שיורדת בעולמות התחתונים חוזרת ומתפשטת מאותם קליפין וטהורה היא ועולה למעלה. ולכן יאמר נא: "**אם עלתה בו חזזית**" באתרוג זה הנזכר, היא מדת המלכות. וענין זה באופן "**שפסול**" לפי שנתלבש בה הקליפה. "**או שהוא מנומר**" כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**מהררי נמרים**" - אלו עכו"ם שהם עזים כנמרים. "**אם כשקולפו חוזר למראה האתרוג**" - שנאמר "**ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה**" ונאמר "**כולך יפה רעיתי**". "**כשר**" - ומתחברת עם בעלה כאמור.

[61] כאן הגהתי. ובדפוס כתוב 'במקומו' - ויקיעורך

"**נפל עליו מים בתלוש וכו**'" - הוא הדבר שנתבאר למעלה כי מדת המלכות מתמעטת ויורדת למטה בעולמות ולכן יאמר אם באולי נפל עליו של אתרוג זה (היא מדת המלכות) "**מים**" - הם מים זרים, מי המרים המאררים. והיינו "**בתלוש**" - לאחר שנתלש ונעקר מעולם האצילות. ולכן "**תפח או סרח**" - כי הנה אמרו חז"ל אצל "**ויחמנה בבואן לשתות**" שהיו המים נעשות זרע במעיהן, אמנם בקליפה אינו כן שהרי "**אל אחר אסתרס**" (כמו שאמר בסבא דמשפטים), ולכן אותם המים הרעים הנופלים על זה האתרוג לא יתכן להיות ממנו זרע כי אין הסריס מזריע. אמנם "**תפח או סרח**" כענין שאמרו בענין האורז דאף על גב שתפח אינו מחמיץ רק הוא סרחון.

ואם אמרנו כי 'תפח' הוא ענין אחר למטה והסירחון הוא בבחינת הריח, יהיה 'תפח' כאמור ו'סרח' הוא הפך מן הקדושה. דאילו בקדושה נאמר "**וריח אפך כתפוחים**", אמנם בקליפה הוא ריח רע של עיקר.

"**או שהוא כבוש בחומץ**" מסיבת הקליפה, "**או מנומר**" מהררי נמרים מעכו"ם שהם עזים כנמרים. בכל אלו "**פסול**" האתרוג הגשמי - יען כי לא נעשה כך למעלה.

"**אם הוא שחור או לבן במקום אחד פסול**" - היינו מה שאמרו חז"ל "**היכי דמי דבר אחר בעור הבהמה? כגון שהיה בו שינוי בעור**". וכן נמי להיות כי המדה זו החיצוניות שלה הוא היורד למטה בעולמות - ולכן אם עדיין ימצא בה למעלה בבחינת החיצוניות (דהיינו עור שלה) "**שחור או לבן במקום אחד - פסל ברובו**". אמנם "**בשנים או בשלשה מקומות**" - דהיינו בסוד הנצחים שבה או גם ביסוד שהם שלשה מקומות. "**דינו כחזזית**" שהוא ענין צרעת כנזכר לעיל, "**ליפסל במעוטו**" שהרי נאמר "**כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת**" באיזה מקום של עור אפילו במיעוטו כאמור.

"**מקום שהאתרוגים שלהם כעין שחורות וכו**'" - לפי שנאמר בכנסת ישראל "**שחורה אני ונאוה**", ולכן נמי "**מקום שהאתרוגים שלהם כעין שחורות מעט כשרים**" - שהרי נאמר "**אל תראוני שאני שחרחורת**", כלומר שאין השחרות כפול מבית ומחוץ רק מבחוץ. וזה לסיבה ידועה "**ששזפתני השמש**". ר"ל אותם עצי הלבנון שבנה אותי בה שש המה כמו שאמר הכתוב "**אפריון עשה לו המלך**" שהשלום שלו "**מעצי הלבנון**" כדאיתא בזוהר פרשת תרומה. וכאשר השליך משמים ארץ תפארת ישראל - הרי "**ששזפתני**" מאס כי השמש תפארת ישראל ונטל אותם שש עצי ה' אשר נטע בי. וזה היה סיבה ששזפתני השמש של התמורה זה שמשה של עבודה זרה כמו שאמרו חז"ל. אמנם על כל פנים אין זה השחרות רק בבחינת החיצוניות.

ולכן "**האתרוגים שהם כעין שחורות מעט הם כשרים**" שמורה על כי השחרות הבל. אמנם "**אם היו שחורים ביותר כאדם כושי**" - הנה זה מורה היות השחרות בבחינת הפנימיות לפי שהוא שחרות של עיקר, ולכן "**הרי זה פסול בכל מקום**" - כי כן השחרות הנמצא במדת המלכות נמצא בו תרתי לטיבותא. ראשונה אחת היא כי השחרות הוא בסוד החיצניות שלה כדאמרן. וזאת שנית כי אין זה השחרות למעלה רק בזמן של המיעוט כאשר היא יורדת למטה בעולמות. ומאחר כי אתרוג זה הגשמי נמצא בו תרתי לריעותא - היות שחור ממש ובמקומו -- לכן "**פסול בכל מקום**".

"**העגול ככדור פסול**". עיקר הדבר יובן עם מ"ש בזוהר פרשת תרומה דף קנ"ז (ח"ב קנז, א) וזה לשונו: "**פתח ר' שמעון ואמר אפריון עשה לו המלך שלמה וכו' האי קרא הא אוקימנא ליה ואתמר. אבל אפריון דא היכל דלתתא דאיהו כגוונא דהיכלא עילאה. וקוב"ה קרא ליה גנתא דעדן וכו'. ובשעתא דהדרא ויתבא רביעא על בנין דלתתא לינקא לון -- כדין איהי קיימא בדיוקנא דאת רביעא סתימא לגו ארבע סטרין דעלמא וכו**'".

ואיתא בזוהר "**ויהי האדם לנפש חיה - דא איהי חיה דמרבעא לארבע סטרין דעלמא**". הנה מבואר כי מדת המלכות מתרבעת לד' סטרין דעלמא. ולכן יאמר "**אם האתרוג הוא עגול פסול**" דלא משכחת ליה דוגמא במדה זו. ומה גם כשהיא יורדת בעולמות למטה היא מתארכת.

"**גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול**" - כי הנה זאת הצדקת ימצא בה שני בחינות. ראשונה אחת היא בזמן האצילות שלה למעלה בדפוס של אימא עילאה. ואחר כך כאשר יוצאה נאמר בה "**וללבן שתי בנות**" - הוא לובן העליון. ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה. וכן נמי אחר כך יורדת בעולמות למטה. וההפרש בזה הוא כי כאשר היא בדפוס העליון - היינו משחתא הנזכר בזוהר פרשת תרומה דף קס"ז (ח"ב קסז, א) וזה לשונו: "**אמר לון האי דאמינא דאבריר הכא רזא דאדם באור דההוא זרע וכו'. תינח כד אתעביד דא לגו מעוי דאתתא דהא לא אצטייר זרעא אלא בגו מעוי דנוקבא וכו'. והכא באן אתר אצטייר וכו'? איתימא גו נוקבא הוו דא עלמא דאתי -- לאו הכי דהא לא אצטייר צורה ודיוקנא עד דנפקו אתוון מתמן לבר ולבתר אתגלימו וכו'. אי תימא בנוקבא דלתתא -- לאו הכי דהא עד לא הוות וכו'. אלא דא רזא אדם קדמאה גליפו וציורא ודיוקנא לא הוה בנוקבא וכו' אינון אתוון אתגליפו גו משחתא וכו**'".

והנה מבואר מדברי המאמר כי מדה זו נצטיירה בדפוס גו משחתא כאמור. ופשוט הוא כי כאשר יצאה היא בציור נאה ומשובח שנאמר בה "**יפת תאר ויפת מראה**". אמנם כאשר היא יורדת למטה שלא לענין גלות - נשאר התואר שלה ביופיו כמו שאמרו חז"ל

"**דודי צח ואדום דגול מרבבה**" - אות הוא בתוך צבאות שלו. אמנם בזמן של המיעוט שיורדת בסוד הגלות - אז מתלבשת באותם עשר קליפין הנזכר בתיקונים בגין לנטרא לישראל.

ולכן "**אם גדלו בדפוס**", היינו דפוס תחתון, "**ועשאו כמין בריה אחרת פסול**" - שהוא בסוד הקליפה. "**אבל עשאו כברייתו אעפ"י שעשאו דפין דפין כשר**" לפי כי כן מדה זו נמי מתחלקת לחלקים בסוד קוים ולכן כשר.

"**התיום דהיינו שגדלו שנים וכו**'" - כך אמרו חז"ל "**אמרתי אעלה בתמר - מה תמר עולה זכר ונקבה כך ישראל וכו**'". והענין הוא באחד משני פנים כולם נכוחים למבין. זה יצא ראשונה בזמן שנאצלה מדה האחרונה למעלה בסוד טיפה באות **יוד** הנה הוא כולל חכמה שהוא **י** פשוטה, בו נמצא ו"**ד** שהם מורים על תפארת ומלכות, זכר ונקבה יחדיו. והיינו מה שאמר בהקדמת בראשית בפסוק "**זרע קדש מצבתה**" עיין שם, "**וכאשר זרעא לאולדא בההוא היכלא קדשא עילאה בסוד ה**'" - היינו ה[62]. נמצא כי גם שם הם בסוד תאומים - אות **ד** ואות **ו**.

ונוסף עוד, אחר צאתם היו מחוברים על דרך בריאת אדם וחוה. נמצא בכל אלה המקומות היו בסוד **תאומים**. ולכן בא הדין באתרוג הגשמי "**התיום דהיינו שגדלו שנים דבוקים זה בזה כשר**".

"**הירוק שדומה לעשבי השדה פסול**" - והענין הוא בהיות כי המדה האחרונה שנמשל לה האתרוג זה אין לה גוון ידוע לפי שהיא אספקלרייא דלית לה מגרמא כלום, זולת כפי הגוון עליון הנראה עליה. ולכן האתרוג הירוק פסול דבעינן שלא יהיה בה גוון קבוע כדי שיהיה נמשך בה כל האורות העליונים. ואף על גב שאמרו חז"ל "**אסתר ירקרוק היתה**" -- הרי אמרו "**וחוט של חסד משוך עליה**". דאף על גב כי גוון ירוק הוא מצד תפארת ישראל - מכל מקום אין הכונה שיהיה בה גוון זה לבדו בדרך קבע אלא עם הצטרפות מדת החסד לאברהם. ולכן אם הוא "**ירוק כעשבי השדה**" דווקא - "**פסול**" מפני כי גוון זה נמצא בסטרא אחרא דכתיב "**בפרוח רשעים כמו עשב**", ואין בהם הצטרפות חסד כלל רק הם מוכנים "**להשמדם עדי עד**". ולכן פסול.

"**אלא אם כן חוזר למראה אתרוג כשמשהין אותו**" ימשך עליו חוט של חסד - כשר.

"**שיעור אתרוג קטן פחות מכביצה פסול**" - איתא בתיקונים "**והאם רובצת על האפרוחים או על הבצים**". והענין כי הנה חז"ל אמרו באותה ביצה של בר יוכני שהפילה שתין כרכין. ואיתא בזוהר פרשת פנחס שנאמר על מדה האחרונה כי עליה נאמר "**נפלה**

[62] נראה הכוונה הוא על צורת אות ה' אשר מורכבת מאות ד ואות ו - ויקיעורך

לא תוסיף קום", ונפלו עמה "**ששים המה מלכות**". ולכן כאשר מדה זו "**פחות מכביצה**" - הוא מורה על ענין נפילה זו ולכן "**פסול**".
ואמנם כאשר אנו מעריכין האם העליונה בזמן שהיא רובצת על הבנים - פעמים היא רובצת עליהם למעלה, פעמים מתפשטת יותר בסוד האבות, פעמים מתפשטת עד למטה כדאיתא בזוהר ובתיקונים "**אימא עילאה עד הוד אתפשטת**". והנה כאשר היא מתפשטת עד שם אז נמשך מן התפשטות זה למדה האחרונה שהיא מאחריו בסוד חוה. ולכן בהעדר התפשטות זה נמצא שהאתרוג הוא "**קטן פחות מכביצה**" ולכן פסול.
ועוד יהיה באופן אחר להיות כי מדה זו הוא בבחינת חוה כמאן דאמר זנב היתה ואחר כך "**ויבן ה' את הצלע וכו' ויביאה אל האדם**". והנה אז היא בסוד 'ביצה'. ולכן פחות מבנין זה פסולה לבעלה. אמנם "**אם הוא כביצה אפילו אם היא בוסר**" כי עדיין לא נבנית "**שעדיין לא נגמר פריו כשר. ואם היה גדול כל שהוא**" לכתחילה "**כשר**" לענין הזווג כאמור.

סימן תרמט

פירוש ראשון

עתה חזר והגיד כי כל ארבע מינים הללו דהיינו כנגד מה שאמרו חז"ל שהם רומזים לארבע איברים שבאדם (שהם לולב כנגד השדרה, הדס כנגד העינים, ערבה כנגד של השפתים, אתרוג כנגד הלב) - כל ארבעה אלו "**פסולים בגזול ובגנוב**". כלומר כי הנה אשר חז"ל הגידו יותר חמור החטא שבין אדם לחבירו מן החטא שבין אדם למקום. וכך אמרו "**כתיב מכסה פשעיו לא יצליח וכתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. לא קשיא - כאן בעבירות שבין אדם לחבירו, כאן בעבירות שבין אדם למקום**". ועוד אמרו חז"ל כ"ד חטאות סדר יחזקאל ולא חתם אלא בגזל שנאמר "**והנה**[63] **הכתי כפי אל בצעך**" (יחזקאל כב, יג). ולמה יכה כפו על זה - היינו מה ששנינו בשעה שהאדם מצטער מה הלשון אומרת "קלני מראשי קלני מזרועי", וביותר כשהוא ענין גזל לפי שצריך לגזול בניו(?) כדלקמן, והקב"ה מפסיד כמו שאמרו חז"ל "**ותשכח תורת ה' ותשכח בניך גם אני**" - כביכול גם אני בשכחה - מי אומר לפני ברכו ואמן. לכן אמר "**הכתי כפי על בצעך**" דלא סגי בלאו הכי להעביר.
והוא הביאור אצלי בפסוק (ישעיהו נז, טז) "**כי לא לעולם אריב וכו'**" וסמיך ליה "**בעון בצעו קצפתי ואכהו**". הכי קאמר: התבונן אתה בן אדם כי לעולם אריב בענין העבירות

[63] כאן הגהתי. ובדפוס כתוב 'וגם אני הכתי' - ויקיעורך

שביני לבינך לפי כי "**רוח מלפני יעטוב ונשמות אני עשיתי**" ואני מרחם עליהם. ולכן אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה וכו'. אבל "**בעון בצעו**" שהוא בין אדם לחבירו - "**קצפתי ואכהו**" מפני כי האדם מכסה פשעיו הסתר ואקצוף.

ולכן יאמר נא כי "**כל ארבעה מינים הללו**" שהם נרמזים בארבע איברים הנזכר, אע"ג כי יהיו שלימים בכל הכשרות האיפשרי - אין מחסור כל דבר מן הדין - "**פסולים הם בגנוב וגזול**" שנאמר "**כי אני ה' שונא גזל בעולה**", ר"ל הנה לך ראיה מפורסמת כי אני ה' שונא גזל שעושים בין אדם לחבירו יותר מכל העבירות שהם בינם לביני "**בעולה**". תתבונן כי הנה בעולת העוף נאמר "**ושסע אותו בכנפיו**" ואמרו חז"ל והלא הדיוט המדיח כך נפשו קצה עליו? וכל כך למה כדי שיהיה קרבן העני מהודר. וכיצד יאמר להשליך הזפק של העוף - והלא פנה הדרו? אלא משום שאוכל גזל בכל מקום. ולכן כל אלה האיברים אע"ג כי לא נמצא בהם עון אשר חטא - פסולים בענין גזל וגניבה שבין אדם לחבירו.

"**בין לפני יאוש בין לאחר יאוש**". וסוד הדבר מבואר בזוהר פרשת משפטים דף קי"ט (ח"ב קיט, א) וזה לשונו: "**שלמא מלכא צווח ואמר אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס בל יתמכו בו. כיון דהוא עשוק בדם נפש הוא או בנו או בן בניהון עשוקין בטיקלא דכתיב עד בור ינוס אל יתמכו בו. עד ההוא בור ריק ינוס מאתר קדישא ואל יתמכו בו בהאי עלמא כיון דאיהו עשוק בדם נפש. איהו או זרעיה להוו עשוקים מההוא סטרא אחרא. אית עשוק משאר עשוקים כמה דאת אמר לא תעשק את רעך - איהו עבר ועשק איהו עשוק בבנוי מההוא סטרא אחרא וכו**'".

הנה מבואר מדברי המאמר כמה הוא חמור ענין הגזל נפרעין מן האדם עד דור שלישי שנאמר "**פוקד עון על בנים על שלשים ועל רביעים לשונאי**". ואל יחשוב האדם כי העושה כן הוא נמלט בעצמו דהיכא תיסק אדעתין לומר כן. כי השתא, ומה אם מפני הגזל שלו נפרע הקב"ה ממנו עד דור שלישי - מכל שכן כי יפרע ממנו דאיכא תרתי לריעותא; יש בידו הגזל ושפך דם נקי של בניו.

וזהו פירוש אחר בפסוק "**שופך דם האדם וכו**'" כי הגזל הוא נקרא 'שפיכות דמים' כמו שאמרו חז"ל "**ואפילו גָּרְמא**" שלכן נאמר "**על אשר המית את הגבעונים**" - מהו דתימא דידיה אין, בניו ובני ביתו לא וכו'. וכי תימא גרמא לא - תא שמע "**על אשר המית וכו**'". והנה מבואר מדברי חז"ל שהגוזל חבירו אפילו שוה פרוטה מעלה עליו הכתוב כאילו שפך דמו ושל בניו. אם כן הרי הוא מחוייב. וגם לפי שהוא "**שופך דם האדם**" בו בעצמו - "**באדם**" - על ידי הגזל. ולכן "**דמו ישפך**".

ולכן כל מינים הללו פסולים לפי כי כן נאמר "**אני ה' שונא גזל בעולה**". וזה יהיה "**בין לפני יאוש בין לאחר יאוש**" - הוא מ"ש במאמר כי ימצא עשוק בנפש בלבד ויש עשוק אחר שנולד. וזה לשון המאמר ושם נאמר "**אשר נעשו תחת השמש - אשר נעשו - אשר גרעו מבעי ליה? מאי "אשר נעשו"? אי עשיה איהו לשבחא - לאו עשיה דילהון אלא לעיל מן שמשא. אבל ודאי "נעשו" - היך נעשו אלא כיון דעשוקי מרוחיהון תמן אמאי אתיין להאי עלמא אלא נעשו ודאי - אתעבידו ברוחין בהאי עלמא כיון דאשתכלל גופא דילהון ואתעביד ההוא רוחא בגופא זך ונקי בלא לכלוכא דחובין בההוא עלמא - כדין אתעשק גופה כמה דאתעשק רוחא וכו'**".

הנה מבואר מדברי המאמר כי יש עשוק ברוח בלבד כי הרוח הוא נעשק למעלה בלבד על ידי טיקלא דעשיקת נשמתין. ויש גם כן עשוקים אשר נעשו לאחר אשר נולדו, והם בגוף ונפש נעשקים. והיינו ההפרש הנמצא "**בין לפני יאוש או לאחר יאוש**". כי הדעת מחייב כי אותו שנעשק ברוח בלבד היינו לפי כי לא נתייאשו עדיין הבעלים. ואותו הילד הנעשק לאחר שנולד היינו 'לאחר שנתייאשו הבעלים' - שהרי לא קנה אפילו בשינוי.

"**אבל אם גזל וקנאו בלא סיוע המצות כגון גזל לולב ושיפהו כשר דקנייה בשינוי מעשה**". ואיפשר לומר כי בענין זה ימלט מענין עונש זה של העשוקים הללו. אבל יהיה מאותם שנאמר בהם "**ויש נספה בלא משפט**" כדאיתא בזוהר פרשת פקודי דף רמ"ח (ח"ב רמח, א) וזה לשונו: "**ובההוא זמנא דאתגזר דינא בבנוי דלא חאבו באינון רביין זעירין חד ממנא שמשא נפיק ואכריז וכו' וכל אינון רביין דלא אשלימו עד תליסר שנין ויומא חד כולהו אתמסרו בידא דהאי. מתליסר שנין עד עשרים כולהו אתמסרו על ידא דרוחא אחרא וכו' דגרים מותא לכל עלמא ואיהו יצר הרע וכו**'".

והנה מבואר מדברי המאמר כי יש הפרש מאותם שהם מתים קטנים בתוקפא דאמהון הנזכר במאמר הקודם, לאותם שמתים עד תליסר שנין, ויש הפרש אחר מאותם שמתים מתליסר שנין לאותם שמתים עד בן עשרים. ולכן המגרם(?) מזה הוא כי זה שקנה בשינוי לא ימות מאותם ילדים קטנים שנאמר בהם "**דמעת העשוקים**", אלא מאותם שמתים עד תליסר שנין מפני שקנה בשינוי מעשה. וכן נמי קונה עצמו מן המיתה על ידי שינוי מעשה דפשוט הוא כי כן הישראלי מחנכו בתורה ובמצות. ולכן נמי נמצא קונה עצמו מאותה קליפה רעה על ידי המיתה "**משום דקנייה בשינוי מעשה**" כדאמרן.

"**ומיהו לא יברך עליו**" - כך אמרו חז"ל כשעבר הבן על י"ג שנים ויום אחד יאמר האדם "ברוך שפטרני מעונשו של זה". כפי הפשט נראה משום שהוא מצווה עליו שנאמר "**ולמדתם אותם את בניכם**". וכן חייב לחנכו במצות. ולכן מאחר שהוא בר מצוה

ונתחייב בתורה ובמצות הרי נפטר אביו מן החיוב זה. ואמנם כפי מה שביארתי הענין הוא יותר עמוק. דאילו כל זמן שלא הגיע לחיוב התורה והמצוה עדיין הוא ברשות איו להתחייב על עונות ראשונים, ובפרט עון הגזל שהוא חמור. וכל זמן שלא השלים שלשה עשר שנה ויום אחד איפשר להיות נענש על אותו הגזל שקנה אותו בשינוי. ולכן כאשר עבר י"ג שנים ויום אחד ראוי לברך עליו "**ברוך שפטרני וכו**'".

אמנם לכן בא הדין בגשמי דאף על גב שקנה בשינוי מעשה "**לא יברך עליו**" דפשוט הוא כי הבן הנולד ונענש בעבור כך לא יגיע לזמן שיברך עליו ברכה זו שפטרני מעונשו של זה.

"**ויש מי שאומר דלא נפסל גזול וגנוב אלא לגנב ולגזלן עצמו**" - כלומר לו לבדו ענוש יענש בבניו הקטנים כדאמרן כפי הגזל כאמור. "**אבל לאחרים כשר**" בגין שבא בגלגול בזולת. והענין הוא מה שהוא אצלי בפסוק "**משפטי ה' אמת**" (תהלים, יט) - שני משפטים צדקו יחדיו כפי ענין זה. הנה זה הילד הנולד הנענש בעבור הגזל - הקב"ה בחסדו מביא אותו אצל בן אדם שהוא חייב מפני הגזל ובזה "**צדקו יחדיו**" - אביו שנענש בילד, גם הילד עצמו המגולגל. אמנם לסברת יש אומרים יהיה כי זה הגזלן בזמן שמתגלגל על ידי גזלן אחר פסול וימות בעונו כי יהיה מאותם העשוקים בתוקפא דאמהון. אבל אם הגזלן בא בגלגול באדם אחר שאין בידו עון גזל - כשר - לא ימות באותו זמן.

אמנם "**כשר הוא בשאר הימים חוץ מיום טוב ראשון**" - כלומר הנה הילד זה אם עבר זמן המילה ניצול מעונש זה דהוי ליה כשאר הימים, אבל הוא בסכנה כל שמנת הימים עד שימול דהוי ליה יום טוב דידיה. אבל משם ואילך אף על גב שנתגלגל בעון הגזל - הואיל והגלגול שלו לא היה על ידי מי שיש בידו עון גזל - אינו נענש על עון זה משם ואילך. אמנם אם ימות יהיה מסיבת עון אחר, והיינו כי לגזלן וגנב לעצמו פסול בכל ענין עד יעבור עליו י"ג שנים ויום אחד. אבל לאחרים אינו כן - "**כשר בשאר הימים**" של השנים של י"ג, רק באותו יום שהוא יום טוב שלו, יום המילה, הוא פסול לגבי דידיה מכל שכן; כי גם שאר הימים הקודמים הוא פסול והוא בסכנת מות כאמור.

"**וכן נמי שאול פסול ביום ראשון**" - היינו הילד המגולגל באדם שאינו משלשה דורות שנאמר "**פוקד עון אבות על שלשים ועל רבעים**" כאמור, אלא "**שאול**" הוא הילד זה אצלו על עון אחר בא לידו גם כן. הוא פסול "**יום ראשון**" - דלאו דווקא כי כל הקטנים מתים בעון הגזל ותו לא. כי מכל מקום רבים הם מתים קטנים על עונות אחרים. ומפורש בדברי חז"ל בעבור כמה מצות בניו של אדם מתים קטנים כדאיתא בנדרים. ולכן יאמר

כי גם "**שאול**" שאינו מענין עון[64], ושאול הוא בידו בעבור עון אחר - כך יגיע לו. כמו שאומרים חז"ל מכמה דברים.

"**משום דבעינן לכם**" - כי הנה מאחר שמעשה המצוה הוא דבר נצחי וקיים לעד. והדוגמא שלו הוא מורה על אחרית דבר לקיים הגוף שלו שהוא במספר המצות, וביותר קיום הנפש. לכן הקפידה התורה שבה כלולים המצות שיהיה "**לכם**" - כלומר שלא יהיה דבר המעכב הקיום והתחיה שלכם. והיינו על ידי איזה עון מדמעת העשוקים כאמור.

"**וכן של עיר הנדחת ושל אשרה וכו**'" - הנה באנו למחלוקת חכמים ז"ל ששנינו כי מעולם לא היתה עיר הנדחת - מה יענה בענין זה? היתכן שנאמר כמאן דאמר "**אני ראיתיה וישבתי על תלה**" ונדחה סברת מי שאמר "**מעולם לא היתה עיר הנדחת**"? אמנם הענין הוא הפך מהמובן. כי סברת מי שאמר "לעולם לא היתה עיר הנדחת" מדבר על ענין הנשמות. גם מי שאמר "אני ראיתיה וכו'". והענין מובן עם מה שאמרו חז"ל בפסוק "**עיר קטנה - זה גוף האדם. ואנשים בה מעט - הם האיברים וכו**'". ופעמים כי מלך זה זקן וכסיל מתגבר והכה העיר לפי חרב וממית האדם כמו שאומרים חז"ל "**עולה ומשטין יורד ונוטל נשמה**" כמו שאמרו חז"ל "**הוא יצר הרע הוא שטן הוא מלאך המות**". כלומר שלשה דברים הוא עושה שליח זה. ולכן זה יהיה עיר הנדחת כי סבירא ליה כאשר האדם המכונה לעיר כאמור עיר קטנה, פעמים כאשר נדחה מעל ה' הוא כרצונו בשאט בנפש איהו דאפסיד אנפשיה ונעשה עיר הנדחת מחיים. וזהו יהיה סיבה שיהיה כך אחרי מותו נדחה מלפני הקדושה מחוץ למחנה מושבו שנאמר "**הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב**", שני פעמים, דהיינו מה שאמר הכתוב "**הכרת תכרת הנפש ההיא**" שכל כרת בעולם הזה לענין הגוף וכרת שני לנפש לעולם הבא. ומה שאמר הכתוב "**החרם אותה ואת כל אשר בה**" - היינו כי אין לו תחייה לעולם מאחר שהיה עכו"ם ומת בעונו. והיינו כמאן דאמר כי החוטא אותו הגוף אין לו תחיה זולת הגוף שנתקן אחר כך כדאיתא בזוהר פרשת חיי שרה דף קל"א (ח"א קלא, א) וזה לשונו: "**אמר רבי יוסי אינון גופין דלא אצלחו ולא זכו הרי אינון כלא הוו כמה דהוו עץ יבש בהאי עלמא וכו**'".

אמנם לכן הוא אמר "**אני ראיתיה**" בעין השכל וברוח הקדש. "**ועמדתי על תלה**" היינו אותו הקבר ששם גוף החוטא, כי סבירא ליה כי לאחר שמת בעונו אין לו עוד תחייה אף על גב כי נפשו מתגלגלת ונתקנת אותו הגוף הראשון אין לו תחייה כפי סברת רבי יוסי ע"ה. אמנם סברת מאן דאמר "מעולם לא היה ענין עיר הנדחת" - סבירא ליה כסברת הסבא ע"ה פרשת משפטים דף ק"ו (ח"ב קו, א) וזה לשונו: "**לפום סוכלתנו דבני נשא**

[64] היה נראה שיש להוסיף לכאן מילת 'גזל' - ויקיעורך

אשתמע דהאי קדמאה דלא אשתלים בקדמיתא אתאביד הואיל ולא זכה. אי הכי למגנא אשתדל בפקודי אורייתא או אפילו בחד מינייהו. והא אנן דאפילו ריקנין שבישראל כולהון מליין מצות כרמון וכו'. חבריא חבריא פיקחו עינייכו דהא אנא ידענא דהכי אתון סברין דכל אינון גופין ציונין(?) אינון בריקניא דלא אית לן קיומא לעלמין - לאו הכי וחס לן לאסכלא במלין אלין וכו'".

הנה מפורש בשום שכל המאמר זה כי לא יתכן להיות גוף בלא תחיה כי אי איפשר לאיש הישראלי שלא עשה מצוה אחת בעולמו. ולכן יאמר התנא ע"ד לא היתה עיר הנדחת מעולם על גוף האדם הנקרא 'עיר קטנה' כאמור שנאמר "**וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח**". אמנם בהווה כל זמן שלא נתקן אדם זה מקרי 'עיר הנדחת' והוא פסול.

"**וכן של אשרה**" - הוא אשר עשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשם ובעונו נלקח אל הקליפה בסוד הנקבה הנקרא 'אשרה' כדאיתא בזוהר - "**פסול**".

"**אבל של עובד כוכבים לכתחילה לא**" - איתא במדרש למלך שהיה לו פרדס ונתן אותו לבנו. כל זמן שהוא עושה רצונו הוא רואה איזו נטיעה יפה - עוקר אותה ונוטעה בתוך הפרדס. כך בזמן שישראל עושים רצונו של מקום - רואה איזה חסיד באומות עוקרו ונוטעו בישראל כגון יתרו ורחב וכו'. והיינו בזמן שאין ישראל עושים רצונו הם גולים לאותה עיר הנדחת שנאמר "**מי יובילנו עיר מצור**" - עיר שהיא מצירה לישראל, מלכות הרשעה. והיינו האשרה הנזכר. וכאשר ישראל עושים רצונו מביא מחסידי האומות ונוטעם בהם.

ולכן יאמר "**ושל עובד כוכבים**" שהם מהחסידים, "**לא יטול לכתחילה ואם נטל יצא והיינו מיום טוב ראשון ואילך**" - והוא סוד מה שאמרו חז"ל "**אין מקבלים גרים לימות המשיח**". גם בזה נמצא חילוק בדברי חז"ל והכל אמת. דהא בתחילה אין מקבלים גרים, אמנם אחר כך שנעשים גרים גרורים מקבלים שנאמר "**כי אז אהפוך עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד**". והיינו מה שאמר עתה כי כפי הדין ביום טוב ראשון לא יכול מעובד כוכבים דהיינו תכף בביאת הגואל אין מקבלים גרים לימות המשיח. "**אבל מיום ראשון ואילך**" מקבלים "**משום דלא בעינן לכם**" אפילו מעובד כוכבים לוקחין.

וכאשר נאמר שמדבר כנגד הנשמות וכל הדינים הם בהשאוה אחת כך יהיה הענין: כי "**של אשרה ושל עיר הנדחת**" היינו בזמן הזה והוא סוד מ"ש בזוהר פרשת משפטים דף צ"ה (ח"ב צה, א) וזה לשונו: "**הכא אית רזא איך מתעשקן נשמתין. אלא האי עלמא אתנהג כולא באילנא דדעת טוב ורע וכד אתנהגן בני עלמא בסטרא דטוב - טיקלא**

קיימא ואכרע לסטרא דטוב. וכד אתנהגן בסטרא דרע - אכרע להההוא סטרא וכל נשמתין דהוו בההוא שעתא בטיקלא הוה עשיק לון וכו'. מה אתעבידו מאינון נשמתין? חמינן בספרי קדמאי דמנייהו הוו אינון חסידי אומות העולם וכו'".

והנה למדנו ממאמר זה כי יש נשמות עשוקות באופן אחר, דהיינו מסיבת מעשה של התחתונים. והיינו "**של עיר הנדחת**", כלומר כי כאשר אנשי אותה העיר נדחו מאחרי ה' ועשו מעשים בלתי הגונים - אז הם נעשקים הנשמות הנמצאות למעלה בטיקלא. וזה יהיה פירוש אחר בדברי התנאים. כי יש מי שיאמר כי נמצא עיר הנדחת שיקרא לה 'נדחת' בזמן אשר מסיבת מעשיהם נעשקו אותם נשמות למעלה והוכו לפי חרב של הטיקלא הנזכר דעשיקת נשמתין. ויש מי שמבין כי זה יהיה אקראי בעלמא ולא ימצא בתחתונים ענין עבירה כוללת בפרהסייא שיהיה גורם לכל הנשמות הנמצאות שם למעלה שיעשוק אותם סטרא אחרא באופן כי כך הוא הדין בגשמי של עיר הנדחת כי נדחו מאחרי ה' על ידי מעשה אשר לא טוב, ואז היתה איזו נשמה למעלה ועשקה אותה הטיקלא דעשיקת נשמתין.

וכן נמי "**של אשרה**" - היינו נשמה שהלכה בגהינם העליון בעון שלה, הוא הנקרא 'אשרה'. "**של ישראל**" - כי נמצא ישראל התחתונים עשו כך ליטול סטרא אחרא נשמות, דוגמא ללולב ומיניו. "**פסול**" להיכנס לתוך הקדושה עד אחר התיקון שמתחייב לשבת שם.

ואם כה יאמר על אישי הזמן הפרטי שהם מתחייבים בעונם לילך לסטרא אחרא - כך הוא אומר: "**של אשרה ושל עיר הנדחת פסול**" - כלומר כי הנה הלולב ומיניו כבר אמרנום לפניך שהם ארבע איברים כפי דרך חז"ל (הלולב דומה לחוט השדרה, וההדס דומה לעינים, והערבה לשפתים, והאתרוג דומה ללב). ולכן נאמר כי מדבר בארבע מיני בני אדם המשונים זה מזה ונלמד ממה שאמרו חז"ל יש בני אדם שיש בהם תורה ומצוה דומה לאתרוג, ויש בני אדם שיש בהם מצוה ואין בהם תורה וזה דומה להדס, ויש שיש בהם תורה ולא מצוה וזה דומה ללולב, ויש בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מצוה ואלו דומים לערבה שאין בה טעם ולא ריח.

ואנחנו נאמר כי ימצא ההפך מזה - ארבעה מיני בני אדם שנתחייבו ללכת לעיר הנדחת ואלו הם ההפך מן הלולב הדומה לשדרה - יהיה מי שאינו כורע במודים, או מי שנמצא בו עבירה של בעילה אסורה כדאיתא בזוהר בפסוק "**לא תשתחוה לאל אחר**" היינו הבועל ארמית עיין שם - בכל עבירה הוא פוגם חוט השדרה שלו ובפרט על ידי הטיפה שמוציא דרך שם לעבירה.ולענין הערבה יהיה החוטא בשפתיו בענין לשון הרע ושבועת

שוא ונבלות הפה. ובענין ההדס ימצא באותו גבה עינים קורץ בעיניו שנאמר "**ועין נואף**". ובענין האתרוג עבר על הדברים המסורים ללב איבה ושנאה ותחרות לב חורש מחשבות און ונאמר חושבי און ופועלי רע על משכבותם. כי על ידי מחשבת פיגול יצא העגל הזה אותה טיפה לבטלה.

ואת כל אלה הם מתחייבים גלות לאותה עיר הנדחת. דאלו אינם בערך אותם הגולים לערי מקלט שהם של סטרא דקדושה ולכן הם מתחייבים להיות שם עד מות הכהן הגדול, היינו נשמה של צדיק אחר, והוא פודה אותה. כאשר נתבאר אצלי בפסוק "**עוברי בעמק הבכה**" (תהלים, פד) אלו הצדיקים שהם עוברים דרך העברה בלבד כדאיתא פרשת פנחס דף ר"כ (ח"ג רכ, א) בעמק של גהינם שבוכים שם הרשעים. אז "**מעין ישיתוהו**" כדי שלא יצטער הצדיק שהוא נותן ריוח בין הדבקים כי על ידי כן מצננים לו גהינם מדה כנגד מדה. כי הנה נאמר "**תשלג בצלמון**" - הרשעים נידונים בגהינם של אש ושל שלג - היינו זכר ונקבה שבקליפה. וכאשר הוא נותן ריוח בין הדבקים - גורם להפרד אותם שהם דבקים זכר ונקבה שבקליפה ומצנן אותם שלא יהיו פועלי רע. לפי שעתה בקריאת שמע מתקן רמ"ח איברים של הקדושה - ולכן מתחסר סטרא אחרא כדאיתא פרשת פקודי "**ויקם משה את המשכן - אתקם דא ואתרפי דא**". וכן נמי כשנותן ריוח מתרפה רע בסוד "**יתפרדו כל פועלי און**". ולכן דין הוא כי כאשר יעבור דרך שם מצננים לו גהינם עליון בעבורו, ואז גם "**ברכות יעטה**" בצאתו מן העולם כמו שאמרו חז"ל ברוך אתה בבואך - בביאתך לעולם, וברוך אתה בצאתך - ביציאתך מן העולם. ולכן הצדיק טעון ברכות - "**גם ברכות יעטה**" - בצאתו מן העולם, כי יעטה "**מורה**" - בן סורר ומורה, יעטה אותו ומוציא אותו משם.

ולכן הנשמות שלא חטאו רק בשוגג יש להם תקנה באופן זה. אמנם אותם שחטאו יותר מדאי - צריך לילך לקליפה (היא עיר הנדחת והאשרה). ולכן כולם פסולים. והיינו אותם שהם "**של ישראל**" - כלומר הנשמות של ישראל הגולים לשם. "**אבל של עובד כוכבים**" - הנשמות של עובדי כוכבים שהם מחסידי אומות העולם - "**לא יטול לכתחילה**" כי אין להם תיקון באופן זה. "**ואם נטל יצא מיום ראשון ואילך**" - דהיינו מיום שיצא מן העולם ואילך. דאילו באותו היום אין לו תקנה להכנס במקום הראוי לו בגן עדן, "**לפי דלא בעינן לכם**" - כי זה יהיה מוכן להנאתכם וכמו שאמרו חז"ל "**לכם - ולא לגוים**". וכן נמי בנדון דידן - לא בעינן לכם כאמור.

"**גנות הצעירים וכיוצא בהם מבתי שמשיהם וכו**'" - כבר נתבאר מה שאמרו חז"ל למלך שהיה לו פרדס והיה לו בן ונתן אותו לבנו. בזמן שהבן עושה רצונו של אביו רואה איזו

נטיעה יפה - עוקרה ונוטע אותה בתוך הפרדס. כך בזמן שישראל עושים רצונו של מקום הוא רואה איזה חסיד באומות - מביא אותו ונוטעו בקרב ישראל כגון יתרו ורחב. והיינו מ"ש בענין דין זה הגשמי "**גנות הצעירים וכיוצא בהם מבתי שמשיהם**" שהם דוגמא למה שאמרו חז"ל במאמר שרואה הקב"ה איזו נטיעה בגנות אחרים וכו' - כך "**מותר ליטול משם לולב או שאר מינים**" המכונים לחז"ל באותם ארבע איברים, אם ימצא איזה חסיד מהם עוקרו הקב"ה משם ונוטע אותו בקרב ישראל. ולכן בגשמי נמי מותר כאמור. "**כל אלו שאמרנו שהם פסולים מפני מומין שביארנו**" - דהיינו מפני העונות, כי אין לך דבר שעושה מום באדם באמת אלא העון. "**או מפני גזל וגניבה**" - דהיינו החילוק הנזכר למעלה כי העונות שהם בין אדם למקום לחוד ועבירות שבין אדם לחבירו לחוד. הצד השוה שבהם כי הם "**פסולים ביום טוב ראשון בלבד אבל בשאר ימים הכל כשר**". וכבר נתבאר למעלה מה ענין יום טוב. ואמנם עוד יובן הענין כי הנה מעין הקורא מפני מה נתנו חז"ל שיעור לענין המת "**שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים לגיהוץ ולתספורת**". כי כל השיעורים הללו הם כפי מה שהאדם נידון בכל אחד מהם ויוצא לאור משפטו. ולכן זה יהיה הדוגמא שלו כי "**יום טוב ראשון**" היינו ביום צאתו מן העולם וכגון בהלולא דרבי שמעון. ולפי כי אז יוצאים לקראת הצדיק כמה צדיקים ושלש כיתות של מלאכי השרת - ולכן נחשב לו 'יום טוב ראשון'. וכדאיתא בזוהר דף ק"נ (ח"א קנ, א) וזה לשונו: "**כיון דאתפשט האי גופא מההוא רוחא על ידי מ"ה אפשיט ליה לבושא דגופא דא. כיון דאתפשט האי גופא מהאי רוחא אזלא ומתלבשא בההוא גופא אחרא דבגנתא דעדן דאפשיט כד אתי להאי עלמא. ולית חידו לרוחא בר בההוא גופא דתמן וחדי על דאתפשט מהאי גופא דהאי עלמא ואתלבש בלבושא אחרא שלים כגוונא דהאי עלמא וביה יתיב ואזיל ואסתכל למנדע ברזין עילאין מה דלא יכיל למנדע ולאסתכלא בהאי עלמא בגופא דא. וכד אתלבשת נשמתא בההוא לבושא דההוא עלמא - כמה עידונין כמה כיסופין דילה תמן וכו**'".

הנה מבואר מן המאמר זה כמה שמחה יתירה יש לנשמה יום שנפטר מן העולם. ולכן יהיה הכינוי "**יום טוב ראשון**" מכוון לו.

ואמנם "**שאר הימים**" הם כנגד שאר הזמנים ולכן אותו שמת מפני מומין של עבירות שעשה או מפני גזל וגניבה - "**ביום טוב הראשון**" שלו, הוא יום המיתה, "**פסול**", כי בודאי אינו מתלבש באותו הגוף שבגן עדן עד שנידון על פי מעשיו. אבל "**בשאר ימים**" דהיינו משלשים ואילך - "**הכל כשר**" כדאיתא בזוהר פרשת ויקהל דף קצ"ט (ח"ב קצט, א) וזה לשונו: "**לבתר דא מתלתא יומין ולהלאה כדין אתדן בר נש מעיניו מידוי מרגלוי**.

ואוקמוה כל אינון תלתין יומין אתדנו נפשא וגופא כחדא. ובגיני כך נשמתא לא סלקא לאתרהא וכו'".

הנה נתבאר מדברי המאמר כי לאחר שלשה ימים יש דין אחד. וכן נמי עד שלשים יום דין אחד. עד מלאת לו שנה תמימה דין אחד. ולכן יאמר כי "**אותם בעלי מומין גזלנים וכו' פסולים ביום טוב הראשון בלבד**" כאמור, "**אבל בשר ימים**" האמורים - "**הכל כשר**" ונכנס לגן עדן שנאמר "**והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר ה**'". כדאיתא בזוהר.

אמנם "**הפיסול שהוא משום עכו"ם**", היינו דברים שיעשה האדם מן הכעס וכיוצא שהוא נחשב כעובד עבודה זרה, "**או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה**" מפני כי לבו יקבוץ און לו מאותם חושבי און ופועלי רע על משכבותם וכו'. וכמו ששנינו "**איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם לב רע כנגד הכל**", ולכן גם בזמן שימות אדם זה אסור באכילה כי הנה אמרו חז"ל "**אלה פקודי המשכן משכן**" - מלמד שהראה הקב"ה למשה משכן למעלה והמלאך מקריב נשמות הצדיקים קרבן על המזבח. אמנם מי שלבו רע "**אסור באכילה**" כי כן צוה המלך שלמה ע"ה "**אל תלחם את לחם רע עין**", כל שכן מי שלבו רע. ולכן אסור.

"**או מפני שאינם מינם**" - כי הנה אמרו חז"ל "**שלשה מדות ביד אומה זו ביישנים שנאמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, רחמנים שנאמר ונתן לך רחמים, גומלי חסדים שנאמר למען אשר יצוה את בניו וכו**'". ולכן איש הישראלי שלא נמצא בו סימנים הללו אינו "**ממינים הללו**" שהרי חז"ל אמרו "**פרי עץ הדר - זה אברהם שהדרו הקב"ה בזקנה. כפות תמרים - זה יצחק שנעקד על גב המזבח וכו**'". הנה מבואר כי ארבע מינים הללו כינו אותם חז"ל לאבות העולם ולאמהות. ולכן מי שאין בו סימנים הללו אין זה ממינם. או יהיה כל מין מהם בענין שאינו מינו כאמור למעלה בענין הדס הנקרא 'הדס שוטה'. וכן לענין הערבה כי הצפצפה אין זו ממין הערבה. ולכן על כל החלקים הללו יאמר נא "**שאינם מינם**".

"**או שהם חסרי השיעור**" - כי הם בלתי שלמים שלימות הנפש באחד מן הדברים הנזכר לעיל. "**בין ביום טוב ראשון**" שהוא יום צאתו מן העולם, "**בין בשאר ימים**" דהיינו שביעי ושלשים כאמור. בכולם "**פסול**" מלהכנס במקומו בגן עדן למעלה.

"**והעושים שני ימים טובים - פסולים הראשון**", דהיינו יום צאתו מן העולם, "**נוטלין בשני אבל ברוכי לא מברכינן**" לפי כי עדיין אינו ניצול מן העונש עד מלאת לו שנה

תמימה כמו שאמרו חז"ל עד י"ב חדש הנשמה עולה ויורדת, לאחר י"ב חדש עולה ואינה יורדת. ולכן לא מברכינן כנזכר.

"**בשעת הדחק שאין נמצא כשר וכו**'" - מאחר שהנחנו למעלה כי האדם המגולגל פעמים שלש ונחלקו על זה אם יש תקוה לאותו הגוף הראשון המגולגל , וכן בשני, וכן בכל פעם שהוא מתגלגל. כנזכר לעיל בדין עיר הנדחת. מר סבר כי יש עיר הנדחת - היינו גוף שכלה ואבדה הנקרא בשם 'עיר' הנקרא "**עיר קטנה**". ומר סבר כי לא יש עיר הנדחת - שהרי נאמר "**וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח**".

ולכן יאמר נא: "**בשעת הדחק**" - דהיינו כאשר האדם נדחק מן היצר שהוא דוחק אותו להעביר אותו על המצות או להעביר אותו לדבר רע. "**שאין נמצא כשר**" - שנאמר "**אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא**". "**כל הפסולין**" מן הנזכר לעיל "**נוטלין**". כי מאחר שהאדם נדחק מן היצר מורדף בלי חשך מפני טענה זו - ראוי לרחם על האדם החוטא כמו שאמרו חז"ל אלמלא שלשה מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל שנאמר כי כחומר ביד היוצר כן אתם בידי וכו'. ולכן אע"ג דאיכא צד פיסול באיש הישראלי - מאחר שהוא מורדף מן היצר - הויא ליה מה שאמרו חז"ל שלשה דברים מעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו, והרשות אחד מהם - הוא יצר הרע דקאתי ברשות של מעלה. ולכן כולם ניטלים "**אבל ברוכי לא מברכינן**" אף על גב שמברכין על הרעה - אין זה מן הענין.

פירוש שני לצד עילאה

עוד לאלוה מילין לצד עילאה ימלל. וכך היה אומר:

"**כל ד' מינים פוסלים בגזול וכו**'". והענין כי הנה אמרו חז"ל "**פרי עץ הדר - זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לבשת. ענף עץ עבות - זה הקב"ה דכתיב ביה והוא עומד בין ההדסים. וערבי נחל - זה הקב"ה דכתיב ביה סולו לרוכב בערבות וכו**'". והענין יהיה כי ד' מינים הללו הם נרמזים בד' מדות של הקב"ה וכדאיתא בזוהר כי אלו הם רומזים בנצח הוד יסוד ומלכות. ר"ל כי ההדס ועץ עבות וכו' יש עניינים הפוסלים בכל אחד מהם כנ"ל, אמנם עיקר הדבר הוא מפני כי מדות הללו יש כח ליתאחז(?)[65] מהם. והוא כי הנה נצח והוד הם נאחזים בהם מזמן יעקב אבינו ע"ה אשר נגע בכף ירכו. ואיתא בזוהר כתיב כי נגע בכף ירך יעקב וכתיב התם כי יגע בו הטמא, ושנינו נגע בשתיהן. ולפיכך נאסרו שתיהן. ולענין היסוד איתא בזוהר פרשת אמור "**גילי מאד בת ציון וכו' צדיק ונושע הוא**.

[65] נלע"ד שיש להגיה כאן "יש כח לס"א להתאחז מהם" - ויקיעורך

נושע הוא ודאי בגין דרכיב באתר דלאו דיליה ויניק ליה". הרי שהקליפה מתאחזת בבחינת נצח הוד יסוד.

וכנגד מדת המלכות - זה נתבאר בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ג (ח"ב רג, א) וזה לשונו: "**כד ערלה שרי על קיימא קדישא לסאבא מקדשא כדין ההוא מקדשא אתעכב מלגלאה רזא דאת קיימא מגו ערלה וכו' בהאי נוגה מפתי לאתתא לנטלא נהורא, ועל דא כתיב וחלק משמן חכה וכו**'". והנה מבואר כי בד' ספירות הללו יונקת מהם סטרא אחרא. ולכן בארבע מינים הללו אנו עושים מצוה כדי לתקן מדות הללו. והענין כדאיתא בזוהר פרשת אמור דף ק"ג (ח"ג קג, א) וזה לשונו: "**פקודא דא ליטול לולב בההוא יומא באינון זינין דיליה. והאי רזא אוקימנא ואוקמוה חברייא כמה דקוב"ה נטיל לון לישראל בהני יומין וחדי בהון אוף הכי ישראל נטלי ליה לקוב"ה לחולקהון וחדאן ביה. ודא הוא רזא דלולב וזינין דביה דאיהו רזא דיוקנא דאדם. והא אתמר**", עכ"ל.

הנה מבואר הדבר מן המאמר כי ארבע מינים הללו הם ברזא דאדם. ומ"ש במאמר "**דיוקנא דאדם**" הוא מורה על מה שאמרנו כי זהו סוד נצח הוד יסוד ומדת המלכות. ותכלית הדבר כדי לתקן המדות הללו ולהפריש מהם סטרא אחרא הנאחזת בהם. ולכן צריך לברר אותם המינים שהם כולם ברורים ידועים כשרים, לא יהיה בהם דבר המתחלף תמורתם. ואחר שידענו נאמנה שהם מינים כשרים כי לכן יהיה הארבעה מדות עליונות נקיות ומוצלות מתערובת סטרא אחרא - צריך להיות נקיים מן הגזל כדי שלא יהיה במדות הללו צד של פגם מפני מעשה התחתונים הוא עושה רושם למעלה.

והענין מ"ש בזוהר פרשת משפטים דף קי"ח (ח"ב קיח, א) וזה לשונו: "**וכמה גזלות מן שפחה בישא דאתמר בה גזלת העני בבתיכם**". כמה ברכאן גזלת לשכינתא שפחה בישא בכובד המס ובכובד כמה דינים משונים על בנהא וכמה קרבנין דבי מקדשא דבטילת למטרוניתא וכו'. זאת ועוד אחרת אשר חז"ל הגידו בפסוק "**מעדה בגד ביום קרה**" - יום שנזדווג נבוכדנצר הרשע לישראל העדה מהם שני לבושים, בגדי כהונה ובגדי מלכות. ולכן על כל סיבות הללו יאמר נא:

"**כל ארבע מינים פסולים בגזול**" - לומר דאע"ג כי לא נמצא בהם שום דופי ולא ענין אחיזה מן סטרא אחרא ונתקיים בהם "**כולך יפה רעיתי ומום אין בך**" -- עם כל זה צריך ליזהר מענין הגזל במינים הללו כדי שלא יהיה אחיזה לסטרא אחרא לחזור ולעורר על ענין הגזל הראשון האמור. וזה יהיה "**בין לפני יאוש הבעלים**" בזמן החרבן, "**בין לאחר יאוש הבעלים**" לאחר זמן החרבן.

עוד ירצה במאמרו הפך מן האמור - "כל ארבע מינים הללו פסולים בגזול" לפי כי הנה נתבאר כי ארבע מינים הללו הם רומזים בארבע מדות שהם סוד ארבע אותיות **הויה**. אמנם להיות כי מדת המלכות הוא נרתק לארבע אותיות הללו בארבע אותיות **אדני** - לכן ימצא כי ד' מינים הללו הם בסוד ארבע אותיות **אדני**. ולפי כי מדת המלכות היא מתפשטת בעולמות למטה - לכן ימצא נמי אחיזה לסטרא אחרא במדות של המלכות. וכדאיתא בתיקונים "**שית ספיראן מקננן ביצירה. ה' תתאה מקננא בעשיה**". ושם נאמר כי בעולמות הללו מתערב טוב ורע.

ולכן הוא אומר "**כל ארבע מינים הללו**", שהם הבחינות של הקדושה, "**פסולים בגנוב וגזול**", כלומר כל זמן שהם מתלבשים בעולמות והם מעורבים שם טוב ורע פסולים הם כל זמן שהם גנובים שם וגזולים. וחכמים זכרונם לברכה אמרו "**גזל מפני עשרה שנאמר ויגזלו כל אשר יעבור עליהם**". ולכן שייך לומר בעולם העשיה גזולים מפני כי שם התערובת גדול הוא בכל העשרה ספירות אשר נמצאים שם. ו'גנוב' הוא ביצירה לפי כי ענין התערובת אשר שם מעט הוא. ולכן בין בזה ובין בזה הם פסולים כל זמן שאין מתפשטים מהם ועולים למעלה.

וזה יהיה "**בין לפני ייאוש**" שעדיין לא נתיאשו הבעלים למעלה, דהיינו מזמן הבריאה. "**בין שנתיאשו הבעלים**" - היינו לאחר החרבן. "**אבל אם גזל**" סמאל הגזלן למדות הללו "**בלא סיוע המצוה**" שהרי מדת המלכות הנקראת 'מצוה' לא סייעה אותו לעשות כך, אלא ש"**גזל לולב**", הוא הצדיק באשר הוא רוכב על חמור, "**ושיפהו כשר**" יהיה "**דקנייה בשינוי מעשה**" - הוא סוד מה שאמר הכתוב "**כי אין מעשה וחשבון בשאול**" כדאיתא פרשת פנחס דף ר"כ (ח"ג רכ, א). והענין לפי דרכי כי אמר הכתוב כי שלשה דברים הם חסרים סטרא אחרא - הלא הם מעשה וחשבון ודעת וחכמה. כי הנה הם ג' מדות שבהם נברא העולם כמו שאמרו חז"ל בשלש דברים נברא העולם שנאמר "**בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו**". שלשה אלה אינם בקליפה הנקראת "**שאול**". והם חשבון ודעת וחכמה. ולפי כי אין שם שלש אלה - אין שם מעשה. והבן. ולכך עתה קנה בשינוי מעשה כאמור.

"**ומיהו לא יברך עליו**" - לא הקליפה יגיע לה ברכה משינוי מעשה זה ולא הצדיק נמי לא יברך עליו ולא יתן לו ברכת טוב אע"ג שהוא רוכב על חמור כאמור.

"**ויש מי שאמר דלא מפסל גנוב וגזול אלא לגנב ולגזלן עצמו**", הוא סמאל אל אחר כאמור. "**אבל לאחרים כשר בשאר הימים**" - כי ביום טוב נעשה הייחוד למעלה, אבל בשאר הימים נעשה הייחוד על ידי מט"ט שביצירה כדאיתא בתיקונים.

"**וכן שאול פסול ביום ראשון משום דבעינן לכם**" - כי הנה נתבאר איך התשעה ספירות של רחל הם יורדים בעולמות למטה ומתלבשים בכל עולם. ולכן ימצא שהם בהשאלה שם מפני כי סוף שהם חוזרים לעלות למקומה למעלה. ולכן כל זמן שהם שם בדרך השאלה פסולים עד שיחזרו לעלות למקומם להתייחד שם עם תפארת ישראל כאמור.

עוד ירצה במאמרו "**וכן שאול פסול ביום ראשון**" כאשר נתבאר כי הצדיק בזמן הגלות עני ורוכב על חמור ההוא כתרא נוכראה. ויפק ליה עד בא הזמן שנאמר "**גילי מאד בת ציון הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא**" - נושע הוא ודאי. נמצא כי כל הימים אשר הצדיק הוא רוכב על חמור זה - זהו הנקרא בדרך השאלה מפני כי אין זה מקום המיוחד לו, ולא הקליפה הנקראת 'חמור' מיוחד לה הצדיק. רק שניהם בדרך השאלה הם זה לזה. ולכן יאמר כי כל זמן שהם כן בדרך השאלה "**פסול ביום ראשון**" - הוא בחינת אברהם ע"ה הנקרא 'יום ראשון', "**יומא דכולהו יומי**" (כדאיתא בזוהר עיין שם) לפי כי הצדיק כאשר בא יבא להתקרב לבת זוגו הנה נמצא אתו אברהם והוא יושב פתח האהל כחום היום. ולכן יאמר כי הוא "**פסול ביום ראשון**" - כלומר ומאחר כי הנקרא 'יום ראשון' אינו נמצא שם להתגלות - לכן ימצא כי עדיין הוא שאול על דרך האמור ולכן הוא פסול "**משום דבעינן לכם**" והא ליתי עדיין - אין זה 'לכם' לסטרא דקדושה כדבר האמור.

"**וכן של אשרה ושל עיר הנדחת של ישראל פסול**" - הנה גם זה הוא מדבר כנגד מדה זו שהנה בתחילת הבריאה קטרגה ואמרה אי איפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד. ולכן נגזר עליה "**לכי ומעטי את עצמך**". ומאותה שעה הפסידה שלה שהיא נקרא 'אשרה' כדאיתא פרשת בראשית דף מ"ט (ח"א מט, א) וזה לשונו: "**תא חזי אתתא כד אתחברת בבעלה אתקריאת על שם בעלה. איש - אשה. צדיק - צדק וכו'. אשר - דא בעלה דאיתתא אשרה על שם בעלה וכדאיתא**(?) **הכי אמאי אתעבר שמא דא? אלא אשרה על שום דכתיב באשרי כי אשרוני בנות. והא דלא אשרוה שאר עמין וקיימא אחרא תחותא ולא עוד אלא דכתיב כל מכבדיה הזילוה. ובגין כך אתעבר שמא דא וכו**'".

הנה מבואר מן המאמר כי כינוי **אשרה** היה ראוי להיותו לשכינה ואתעבר מינה וניתן לבעל ולאשרה דכר ונוקבא שבקליפה. ומה גם כי הנקבה היא עיר הנדחת באמת. הוא מה שאמרו חז"ל "**ואם יאמר לך אדם קיסרין וירושלים חרבו שתיהן או נבנו שתיהן - אל תאמן. שנאמר אמלאה החרבה**".

ואגב אורחין נימא ביה מלתא מה שאמרו "**אם יאמר לך קסרין וירושלים וכו**'" - כי הנה ראוי להבין מהיכא תיתי לומר קס"ד זה, הלא דבר הוא. ועוד דראוי להבין מאי בינייהו. כי האחד הביא ראיה מפסוק "**אמלאה החרבה**" ואידך אמר מהכא "**ולאם מלאם יאמץ**".

הן אמת כי זו ראיה שהיא יותר שהיא משל תורה, אמנם השלמים אלו כיון שבאו לפרש ענין בנין הקליפה כי לעולם אין בה ענין שלימות אלא מן הקדושה. ולכן אמר בתחילה כלל גדול בענין הגשמי כי ממנו יובן הרוחני, והכי קאמר: "**אם יאמר לך אדם וכו' אל תאמן דכתיב אמלאה החרבה**" דמשמע אם מלאה זו חריבה זו. והנה פסוק זה מדבר על העדר הנקבה שבסטרא דקדושה כי ממנה נבנה צד הרשעה. ולכן רבי אמר מהכא "**ולאם מלאם יאמץ**" כי פסוק זה מדבר ביעקב ועשו וממנו נמי מובן לענין הזכר שבקדושה וההפך אל הזכר שבקליפה כי ממה שהגיע מן ההעדר ליעקב - משם נתחזק ונשלם עשו. אמנם ההפרש הוא כי בנקבה בסטרא אחרא שייך לומר בה 'בניין' בעבור שני דברים. ראשונה מפני כי בתחילה לא היתה רק בחינה אחת כדאיתא בזוהר סוד "**נהירו דקיק דהוה חזי משה רבנו ע"ה**" ואחר כך נבנית. וזאת שנית שנבנית בפנים - הוא מה שמקונן הנביא "**בני ציון היקרים וכו'**" ואין זה מקומו. אמנם הזכר שבקליפה לא היה בו כל כך ענין שלימות כי לכן הנקבה נקראת "**יותרת הכבד**" דאתגברת על בעלה כדאיתא בזוהר פרשת פנחס. והנה אמר הכתוב "**אמלאה החרבה**" כי אותיות **אמלאה** הם **אלהים**[66]. והסוד מפני כי בחינת אלהים קדושים נעשה בסוד **אלם** שנאמר "**נאלמתי דומיה**" - לכן נבנית אלהים אחרים. ואיתא בהקדמת בראשית דף כ' (ח"א כ, א) ענין **מי אלה** "**ואינון דחבו בעגלא על רזא דנא אמרו אלה אלהיך ישראל**". ואיתא בזוהר פרשת משפטים דף ק"ה (ח"ב קה, א) וזה לשונו: "**כי שרית עם אלהים וכו' שמא גדול דא בניינא קדמאה שמא קדמאה האלהים. והשתא דישראל אינון בגלותא - כל בניינא דא נפל כביכול**(?) **רבו דהשתא בגלותא אסתלק מי לעילא, אימא מעל בנין. ובנין נפלו וכו**'". ולכן נמצא כי כאשר בניינא נפל לכן נאמר "**אמלאה החרבה**".

וזה יהיה ענין עיר הנדחת. כנראה שהם חולקים מר סבר לא היתה עיר הנדחת ומר אמר אני עמדתי על תלה. סוד הענין דברי דברו השלמים על עיקר זה. והענין כי המדה אחרונה שבקדושה נקרא 'עיר' שנאמר "**עיר האלהים סלה**". וגם הנקבה שבקליפה נקרא "**עיר מצור**". אותה שבקדושה שייך לומר בה "**עיר הנדחת**" מפני כי כן בעונותינו מזמן הבריאה נגזר עליה "**לכי ומעטי את עצמך**". ועוד פעם אחרת בזמן החרבן נדחית למטה שנאמר "**השליך משמים ארץ**". והיינו לבת ציון. ולנקבה בסטרא, היא עיר הנדחת, היא סוד הנחש שירדו ששים ריבוא מלאכי השרת וקצצו לשונו שהיה מסיח עם בני אדם וקצצו ידיו ורגליו שנאמר "**על גחונך תלך**". והיינו בזמן הבריאה - מקביל למה שהגיע

[66] אולי כוונתי אם כתוב **אימלאה** וצע"ע - ויקיעורך

לירח בקדושה. ועוד שנית בזמן שהוקם המשכן נדחית למטה כדאיתא בזוהר פרשת פקודי.

ואמנם מר אמר "**לא נעשית עיר הנדחת מעולם**" על סטרא דקדושה. והטעם כי הנה סטרא דקדושה אע"ג שנדחית למטה בעולמות - עם כל זה היא חוזרת לעלות יעיר בבקר בבקר, וחוזרת ונבנית ומתייחדת עם בעלה. אם כן אין זו נקרא 'עיר הנדחת' לגמרי מאחר כי עדיין חוזרת ונבנית. ומר אמר "**אני ראיתי**" - ר"ל אני מתבונן בה במדה זו כשהיא עיר הנדחת, "**ועמדתי על תלה**" לפי כי כן נאמר "**צדיקים יקראו על שמך**" שרצונו לומר הם יבנו אותה כמפורש במקומו. ולכן השלם הזה הוא אמר אני עמדתי והתבוננתי על תלה כמו שאמר הכתוב "**קוצותיו תלתלים**" כי זהו הענין והתיקון שלה על ידי תלי תלים של הלכות.

ועוד זה מדבר בענין סטרא אחרא - מר אמר חדא ומר אמר חדא. בתחילה הוא יאמר כי לא יש עיר הנדחת בקליפה לפי כי לא יצדק כינוי זה אלא למי שנתקרב בתחילה ואחר כך נדחה. כי זהו סוד המאמר הנזכר פרשת תצוה בפסוק "**אשרי תבחר ותקרב**" - אשרי מי שנבחר אף על פי שלא נתקרב וכו'. אשרי אהרן בכפלים שנבחר ונתרחק וחזר ונתקרב שנאמר "**ואתה הקרב אליך**". והיינו מ"ש לו משה "**לכך נבחרת**" מפני כי הוא שושבינא דמטרוניתא - כך הגיע לו כדרך שהגיע למטרונא. והענין מובן. ולכן הקליפה מטענה זו לא יצדק ולומר בה "**עיר הנדחת**".

ומר אמר "**אני ראיתיה**", כלומר תקרא באמת 'עיר הנדחת' על שם סופה לפי שעתה נתקרבה שנאמר "**עני ורוכב על חמור**", אבל לעתיד יצדק לקרות אותה "**עיר הנדחת**" מפני כי היתה קרובה ונדחית. ולכן אמר "**אני ראיתיה**" בראיית הלב וברוח הקדש לעיר זה שהיא הנדחת. "**ועמדתי על תלה**" - שעתיד להיות תל עולם, לא תבנה עוד, כי לכן כך הוא דין של עיר הנדחת כי לא תבנה עוד.

ולכן בא הדין הזה בגשמי כי לולב ומיניו שהם ארבעה הנזכרים שהם עדיין "**של עיר הנדחת פסולים**". "**וכן כל אשרה של ישראל פסול**".

"**עכו"ם לא יטול**" - דאף על גב אשר חכמים ז"ל הגידו לעתיד בא עשו מתעטף ויושב אצל יעקב ולבסוף יורד עשו לגהינם ויורש יעקב פי שנים -- אין זו עכשיו. ולכן "**של עכו"ם לא יטול**" עד לעתיד שנאמר "**וירשו בית יעקב את מורשיהם**". "**ואם נטל יצא**" - אם באולי נתכוון אדם זה להיות מאותם מחצדי חקלא יצא - יש בידו יכולת להוציא מן הקליפה מאותם ניצוצות מעלמין קדמאין. וזה יהיה "**מיום ראשון ואילך**" דסבירא ליה כי ביום ראשון אין צורך לענין ברירה שהרי כל העולמות הם מזומנים שם כנזכר

למעלה במאמר שנאמר "**מקראי קדש**" כי חכמת שלמה זמינת לכל חילהא לאעטרא לון. אמנם "**מיום ראשון ואילך יצא**" - יכול לברור משום "**דלא בעינן לכם**". דאילו ביום טוב ראשון זמינת לכל חילהא, היינו 'לכם', כי כל המזומנים לקדש תתאה כולם ברורים כולם קדושים, היינו 'לכם'. אבל משם ולהלאה לא בעינן לכם וצריך לברר בירורין בכל יום ויום.

"**גנות הצעירים**" - הוא הדבר הנזכר לעיל למלך שהיה לו פרדס ונתנו לבנו, וכאשר הבן עושה רצונו רואה איזו נטיעה יפה עוקרה ונוטע אותה בתוך הגן. ולכן מזה הנזרע בתוך אלו הגנות "**או מבתי שמשיהם**" אשר ימצא שם זרע זרוע מאותו אור העליון שנאמר בו "**אור זרוע לצדיק**" (כדאיתא פרשת תרומה) - "**מותר ליקח משם לולב**" - מאותו שנאמר "**ולאם מלאם יאמץ**". "**או מיניו**" ממה שהוא מתאחז מהם, או שלקח אותה מתחילה - מותר ליקח מהם. כי זהו סוד מה שאמר הכתוב "**כי פדה ה' את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו**". כי המרגלים אמרו "**כי חזק הוא ממנו**" והנביא אמר כי כבר נפדה ונגאל. והבן. ולכן מותר ליקח מהם לולב ומיניו כדבר האמור "**למצוה**" דווקא, היינו מצות עונה האמורה בתורה.

"**כל אלו שאמרנו שהם פסולים מפני מומין שאמרנו**" - כי הנה סטרא דקדושה נאמר "**כלך יפה רעיתי ומום אין בך**". אבל סטרא אחרא כל המומין נמצאים בהם ובבתים שלהם כדאיתא בזוהר. ולכן אין ליקח מהם. וכן נמי "**מגנוב וגזול**" כאמור. כי ההוא טיקלא עשיקת נשמתין. וכל זה הוא "**ביום טוב ראשון בלבד**" משום דבעינן לכם שיהיה משלכם מסטרא דקדושה. "**אבל בשאר הימים**" דלא בעינן משלכם אז מותר ליקח מהם ניצוצות ונשמות בכל האיפשר.

"**והפיסול שהוא משום עבודת אלילים או מפני שאותו אתרוג הוא אסור באכילה**" כנזכר במקומו, "**או מפני שאינם מינם**" כי הם מסטרא מסאבא, "**או מפני שהם חסרי השיעור**" הצריך להיות ראויה לביאה. "**בין ביום טוב ראשון בין בשאר הימים פסול**". ולא דמי של עבודת אלילים לענין שאנו אומרים שמותר להביא מן הגנות שלהם - דהתם מיירי באותם בחינות שנפלו בקליפה מן הקדושה. אבל של ע"א היינו מן השרש שהוא שלה נאסר עתה עד לעתיד שנאמר "**בלע המות לנצח**" ונאמר "**כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לעבדו שכם אחד**".

"**והעושים שני ימים טובים פסולים בראשון ניטלין בשני**" - כי יש לברור מהם. "**אבל ברוכי לא מברכינן**" - את הברכה נמשך בלי ספק.

"**בשעת הדחק וכו**'" - היינו מה שאמר בזוהר פרשת תרומה - סטרא אחרא ישראל לתתא ומלאכי עילאי נדחקין ממנה ואין מתקרבין לומר שירה עד שדוחין אותה למטה. וזהו סוד עיר הנדחת כנזכר לעיל שאמר החכם "**אני עמדתי על תלה**", כי כן נדחית בכל לילה ושלש פעמים ביום כדאיתא פרשת תרומה דף קע"ג (ח"ב קעג, א) וזה לשונו: "**מלאכי עליונין וישראל לתתא כולהו דחקי בההוא סטרא אחרא. מלאכין כד בעאן לאתאחדא במלכיהון עד דדחיין לה לבר וכו'. כיון דאיהו אתפרשא מנייהו - עאלין לקמיה מאריהון ומשבחן ואודן קמיה וכו'. ותרין סטרין עילאין ותתאין כד בעיין לקרבא לגבי מלכא קדישא דחיין לה לבר וכו**'". הנה למדנו מזה המאמר סטרא אחרא היא נדחית בכל לילה מלמעלה, ואחר כך אומרים שירה מלאכי עליון.

ועוד דוחין אותה ביום גם כן, כדאיתא בזוהר פרשת בלק דף קצ"ו (ח"ג קצו, א) וזה לשונו: "**פתח רבי אלעזר ואמר מי בכם ירא ה' וכו'. וכי בגין דלא אתא לצלאה - אשר הלך חשכים? אבל עד לא יתכנסון ישראל לבתי כנסיות לצלאה - סטרא אחרא קיימא וסגיר כל נהורין עילאין דלא יתפשטון ויפקון על עלמא. ותלת זמנין ביומא אזלי סטרא אחרא דכר ונוקבא, ומשטטין בעלמא. וההוא עידן אתקן לצלותא בגין דלא הוי קטרוגא כלל. וכדין איהו עידן לצלותא בגין דאינון אזלי לשדדא בטורי חשוך והר נשפה. כדין פתיחין כוי נהורין עילאין ונפקי ושריאן על בתי כנסיות ברישיהון דצלאן וכו**'". הנה מבואר ממאמר זה כי ביום נמי שלשה פעמים ביום נדחה סטרא אחרא מלמעלה.

ולכן יאמר השלם על סטרא דקדושה כי מעולם לא היתה עיר הנדחת ולא תהיה לעולם. אבל סטרא אחרא תקרי 'עיר הנדחת' באמת לפי כי בכל יום ויום היא נדחית ביום ובלילה. ולכן אמר השלם "**אני ראיתיה**" כאשר נדחית מפני כי נמצא שם בבתי כנסיות בשעה שמתפללים ישראל. "**ועמדתי על תלה**" וחרבנה כי גם בלילה לא שכב לבו תורה בשעה שנדחית הקליפה למטה.

ולכן בא הדין לומר כי "**הפסולין בשעת הדחק**" שנדחקין מן הקליפה ביום ובלילה, אף על פי כי הם פסולים מסטרא אחרא כנ"ל, "**נוטלין**", רצה לומר ניטלין ממקומם ומשליכין אותה למטה. "**ואין מברכים**" סטרא דקדושה להקב"ה עד שנדחים למטה כאמור.

וגם שנאמר "**ניטלין**" כפשוטו הכי קאמר: לפי שנאמר "**מקראי קדש**" כדאיתא בזוהר פרשת קורח, כי קודש תתאה חכמת שלמה אזמינת לכל חילהא. וכבר נתבאר כי כל חילהא הם סטרא דקדושה דאזמינת לון בגין לאעטרא לון ולאעלא לון תחת גדפהא. אמנם סטרא אחרא לא כן - כי אינם מזומנים לה כלל. ולכן חזר והגיד כי "**כל אותם**

הפסולים", סטרא אחרא, אף על גב כי אינם מזומנים מסטרא דקדש, אף על פי כן "**בשעת הדחק**" - הם העתים שנדחקים מהם ישראל תתא ומלאכי עילאי לעילא. באותה שעה "**נוטלים**" ועולים למעלה ממקומם על ידי עליית העולמות בהיכרח. "**אבל אין מברכין עליהם**" כי הנה הם אינם ראוים להמשיך ברכה לסטרא דקדושה ולא לעולמות, וביען כי הם נמי אין נמצא בהם ברכה שנאמר "**הנה ברכו את ה' כל עבדי ה'**" - לא כן אלו.

סימן תרנ

פירוש ראשון

מאחר שהנחנו כי **הדס וערבה** הם כנויים לאנשים המתנהגים על פי מדותם אלו כמו שאמרו חז"ל הדס דומה לעינים, וערבה היא לשפתים, ולולב הוא דומה לשדרה. ולכן חזר והגיד כי האדם שהוא מתנהג על פי המדות האלה והוא שלם בהם בכל הדברים הנזכר הצריכים לאדם כדי להשלים סכום(?) איבריו לזכות בהם בעודו בעולם הזה להיות מרכבה לשכינה כמו שאמר הכתוב "**ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם**", ואמרו חז"ל "**בתוכו לא נאמר אלא בתוכם**" -- ולכן עתה נתנו שיעור למדות טובות כל אחת מהנה. כי "**שיעור הערבה**" - דהיינו דוגמא אל השפתים, צריך שיהיה "**שני טפחים**" דהיינו שני דברים טובים יחדיו.

ראשונה ירצה להוכיח לאדם שיהיה חושק שפתיו כי כך אמרו חז"ל "**מרבה דברים מביא חטא**". וכן הוא אומר "**אל תרבו תדברו גבוה גבוה**". כי ממה שאמר "**אל תרבו תדברו**" הוא אזהרה אחת. ונוסף עוד כי על ידי ריבוי הדברים "**יצא עתק מפיכם**", כלומר מפני ריבוי הדברים שאומר האדם לרצונו ימשך כי יצא עתק מפיכם - יצא שלא מדעתו. ועוד כאשר יהיה פותח פיו לדבר הצורך ולא יהיה שיחת חולין. והיינו מה שאמר "**שיעור הערבה**[67]" כי יהיה לו שיעור, וצריך להיות שני טפחים כי הנה אמרו חכמים ז"ל אמר הקב"ה ללשון בראתי לך שתי חומות, אחת הם השינים והשנית הלא הם השפתים. ולכן ודאי שיעור הערבה שני טפחים, והרמז לשני חומות הנזכר.

ונוסף עוד יקיים פתח דברך יאיר בענין התורה ולא יתאלם. אם למוד לקרות דף אחד יקרא שנים, משנה אחת - יקרא לעולם פי שנים. ולפי שאמרו חז"ל כי הערבה הוא דוגמא לבני אדם שאין בהם לא תורה ולא מצוה - ולכן נתנו שיעור בה שתהיה "**שני טפחים**", ר"ל טפח אחד לענין המעשה למצוה וטפח אחר לענין עסק התורה. אז טוב לו ולא יצטרך לזולתו לזכות בו.

[67] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס כתוב 'ההדס' - ויקיעורך

וזה לך האות "**בשיעור ההדס**" הדומה לעינים שאין מספיק שהאדם לא יראה דבר של איסור לפי שנאמר "**ועין נואף**" כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**טוב מראה עינים**" - טוב ראיה אחת באשה מגוף העבירה. ולכן אע"ג שיהיה האדם זהיר לו למראה עיניו יראה - עם כל זה צריך להתרחק ביותר אם יראה דבר של ערוה יסגור עיניו שנאמר "**ועפעפיך יישירו נגדך**". והיינו "**שיעור ההדס שני טפחים**". והוא דוגמא שיסגור שני עפעפיו ולא יביט בזולת ויהיה לו חלק בתורה בשיעור שני טפחים - אחד לתורה ואחד למצוה. ועל ידי כך ריחו לא נמר וריח לו כלבנון ממעשה המצות. כמו שאמרו חז"ל "**מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך יש בני אדם שאין בהם תורה ויש בהם מצוה**".

ועוד נתנו שיעור בענין הלולב שהדוגמא לו חוט השדרה שיהיה שיף עייל שייף נפיק. כמ"ש הרמב"ם ז"ל בכל המדות טובות יבחר דרך האמצעי הנקרא "**דרך השם**", רק לענין הענוה מאד מאד הוי שפל רוח. ולפי כי התורה קדמה למעשה - לכן הלולב "**עודף על ההדס טפח באמה בת ה' טפחים**" שבה נברא העולם שנאמר "**מי מדד בשעלו מים**". והם ה' פעמים "**מים**" הנזכר במעשה בראשית. "**ואם תעשה אותה ששה**", לרמוז כי כן ענין הבריאה היה בששת ימים, "**צא מהם ג' להדס**" - הם ג' צדיקים דומים להדס שמקיימים את העולם כמו שאמרו חז"ל על ג' עמודים העולם עומד. אית דאמרי ג' אבות אברהם יצחק ויעקב, ואית דאמרי ג' בני קרח, ואית דאמרי חנניה מישאל ועזריה.

"**נמצא שיעור הדס וערבה טפחיים ומחצה שהם עשר גודלים**" - לתת רמז לאדם מ"ש רבינו בשעת פטירתו פשט עשר אצבעותיו ואמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהנתי מהם אפילו באמצע קטנה.

"**ושיעור שדרו של לולב י"ג אצבעות**" - והרמז כי על ידי מעשה המצות יזכה האדם לי"ג נהרי אפרסמונא דכייא. "**ויש אומרים ששיעור שדרו של לולב י"ד גודלים**" - ר"ל כי יד הקב"ה פתוחה לקבל שבים ויזכה לכך. "**ויש אומרים ששיעור הדס וערבה י"ב**" - כי העיקר המעשה על ידי פרקי הידים - ששה. ושוקיו עמודי שש.[68]

ויש דברים שאדם אוכל פירותיהן "**ואין להם שיעור למעלה**" - להגיד כי שכר המצות אין לו קץ למעלה. "**ויש אומרים שאפילו הוסיף בהדס וערבה עד כמה לעולם צריך שיהיה שדרו של לולב למעלה מהם**" לתת כבוד לתורה כמו שאמרו חז"ל יש בני אדם שיש בהם תורה ואין בהם מצוה ודוגמתו הלולב.

[68] לא ברור כאן אם חסר מילים או טקסט. וצע"ע - ויקיעורך

פירוש שני לצד מעלה

וראוי לתת חלק במעשה אלו המצות מהו הסוד שלהם הגורם למעלה. וכך היה אומר: "**שיעור הדס וערבה ב' טפחים**". והענין בקיצור נמרץ כי להיות שארבע מינים הללו תלויים בשמו יתברך (כמו שאמרו חז"ל פרי עץ הדר - זה הקב"ה וכו' כנ"ל) -- לכן יהיה הרמז בהם בכל ענין. כי הנה ההדס שהוא מקביל לאות **יו"ד** שבשם צריך להיות עבות, כי השלש הדסים כנגד ג' אותיות **יו"ד**. וכאשר הם עבות[69] אז הם מקבילים למלוי שהם **יו"ד וא"ו דל"ת** - תשעה. והערבה כנגד אות **ה"ה** - לכן הם שתים - והם ד' עלים כנגד מלוי **ה"ה ה"ה**. והלולב כנגד אות **ו"ו** - ולכן צריך להיות עודף עליהם, ר"ל כנגד שנים שהם שני ווין. והאתרוג צריך להיות כביצה - היינו **י'** שהוא ב' פעמים **ה'**. והנה המכוין בזה יקרא בן להקב"ה לפי כי הויה זו עולה בגימטריא בן.

והנה גם בשיעורים הללו יהיה בהם רמז. כי שיעור "**שני טפחים של הדס וערבה**" היינו בסוד "**וכל בשליש**", ונאמר "**ושלישים על כולו**", היינו שני שלישים. "**ושדרו של לולב ארבעה**" - שני שיעורים - כי כן הצדיק יש בו ב' בחינות כמ"ש פרשת משפטים דף ק"י (ח"ב קי, א) וזה לשונו: "**אית משכיל ואית משכיל. אית משכיל לעילא, ואית משכיל לתתא**". והיינו מ"ש "**כדי שיהיה הלולב עודף על ההדס טפח**" ז"ל(?) פרשת בלק דף ר"ד (ח"ג רד, א) וזה לשונו: "**ומספר את רובע ישראל - רבעות מן מדידו דישראל איהו ברית. אמאי אקרי 'רובע'? אלא שיעורא דגופא ד' בריתות הוי בשיעור' דיליה, ובריתרובע איהו בשיעורא דמדידו דגופא**". ולכן בא זה השיעור כדי שתדע ותשכיל ממוצא דבר זה כי הלולב שהוא בסוד הצדיק עודף ועולה למעלה מן ההדס שהוא סוד האבות ג', כל קו הימין שהוא עולה עד מוחא עילאה כנזכר שם פרשת משפטים.

חזר והגיד כי כל הנזכר השיעור זה "**באמה בת חמש טפחים**" - הוא סוד מה שאמרו חז"ל עץ החיים מהלך ת"ק אמה. וכל זה הוא בסוד "**קו המדה**" שהוא על ידי כל מעשה המשכן ובנין בית המקדש כמו ששנינו "**ב' אמות היו בשושן הבירה - אחת של חמש ואחת של שש**". וסוד הדבר הוא מ"ש בזוהר פרשת תרומה דף קמ"ה (ח"ב קמה, א) וזה לשונו: "**ויהי שירו - דא שיר השירים. וכי חמשה ואלף הוא שיר השירים?! ודאי הכי הוא. חמשה אינון תרעין דמתפתחין במלכא דשלמא דיליה ואינון חמש מאה שנין דאילנא דחיי, חמשין שנין דיובלא. ואלף - דא איהו חתן דנפיק מסטריה ואיהו ירית כל אינון חמשה למיתי לגבי כלה וכו'**".

[69] לא הבנתי. ואולי צריך להגיה כאן 'וכאשר הם שלשה'... וצע"ע - ויקיעורך

והיינו סוד "**אמה בת ה' טפחים**" - היינו ת"ק שנין דאילנא דחיי. "**ובת שש**" - רמז לחתן הנזכר. היינו "**חמשה ואלף**". ולכן כאשר אמה זו נעשית בת ששה שהסוד זה הוא כי אימא עילאה היא מתפשטת בעץ החיים ת"ק אמה - היינו מ"ש בזוהר ובתיקונים "**אימא עילאה עד הוד אתפשטת**". ואמנם גם נמשך למטה עד הצדיק ואז יהיה סוד שש טפחים כנגד יוסף הצדיק שהוא ששי. ומאחר כי אמה זו נתפשטה ונעשית בת ו' טפחים -- לכן נעשה השיעור באופן אחר. כי הנה נמצא "**שיעור הדס וערבה ב' טפחים ומחצה**" לפי כי כל אחד מהם מתפשט ונעשה בסוד שלשה שלישים, "**שהם עשר גודלים**", לפי כי אין קדושה פחותה מעשרה.

"**ושיעור שידרו של לולב י"ג גודלים**" - כי כן כאשר הוא נגדל תפארת ישראל וירית לאבא ואימא - אז ירית נמי י"ג מכילן דרחמי. "**ויש מי שאומר ששיעור שדרו של לולב י"ד גודלים**" - להודיע כי יד ה' עשתה התפשטות זה בחמש אצבעות שלה שהם סוד חמש בריחים שפירש הינוקא פרשת בלק דף קפ"ו (ח"ג קפו, א) וזה לשונו: "**כתיב ועשית בריחים עצי שטים חמשה לקרשי צלע המשכן האחד וכו'. וכתיב והבריח התיכון וכו'. ואינון חמש בריחים דאקרון חמש מאה שנין דאילנא דחיי אזיל בהו. וברית קדישא אתער בחמש אצבען דידא וכו'. ועל דא כל ברכאן דכהנא באצבען תליין. פרישו דידא דמשה על דא הוה וכו'**".

ולכך על כל אלה יהיה הרמז של מי שאמר "**י"ד גודלים**" על עיקר זה.

"**ויש אומרים ששיעור הדס וערבה י"ב גודלים**" - ויהיה הסוד שלהם מ"ש בזוהר פרשת ויחי דף רמ"א (ח"א רמא, א) וזה לשונו: "**תו**(?) **תריסר תלת קשרין דדרועא ימינא חסד חסדים. תלת קשרין דדרועא שמאלא גבורה גבורות. תלת קשרין בירכא ימינא נצח נצחים. תלת קשרין בירכא שמאלא הוד והודות**". הנה נתבאר מן המאמר כי ההדס שהוא בסוד הזרועות והערבה שהוא בסוד הנצחים[70] - הם י"ב. והיינו "**י"ב גודלים**" כשנכללים זה עם זה, חתן וכלה. כי מאחר שנעשה הכל "**באמה בת ששה טפחים**" אשר נתבאר לו האחד המיותר הוא כנגד החתן דנפיק מאותם חמש מאה שנין -- ולכן יהיה אלו י"ב גודלים שנכללים זה עם זה, חתן וכלה כאמור.

"**ושיעור של לולב י"ו גודלים**". והרמז כי הנה הוא בעצמו כולל עשר כי לא סגי בלאו הכי. ות"ק דאילנא דחיי אזיל ביה. ואחת נוספת לצדיק דנפיק מיניה.

והנה קיימנו כל דברי חז"ל כי נמצא בהם סוד גדול.

[70] היה נראה שיש להגיה כאן 'בסוד הרגלים', וצע"ע - ויקיעורך

"**אין להם שיעור למעלה וכו**'" - בענין האורך שלהם. "**ויש אומרים אפילו הוסיף בהדס וערבה כמה - צריך שיהיה יוצא שדרו של לולב למעלה מהם טפח**". פטפוטי בצים יש כאן. דאיתא בזוהר פרשת תצוה (ח"ב קפו, ב) וזה לשונו: "**עץ דכל הדורא דגופא ביה תלייא. ודא איהו עץ עושה פרי. כפת תמרים - הכא אתכלילת אתתא לבעלה בלא פירודא. כפות תמרים כחדא. וענף עץ עבות - תלתא. ועלין דיליה - דא בסטרא דא ודא בסטרא דא, וחד דשליט עלייהו. ערבי נחל - תרי דלית להו ריחא וטעמא כשוקין בבני נשא. ובגין כך לולב נטיל כולהו כחוטא דשדרא קיימא דגופא. ומה דנפיק לבר טפח - הכי הוא בגין לאשלמא ולאפקא כלא ולשמשא כדקא חזי וכו**'".

והנה מבואר מזה המאמר כי "**טפח העודף**" צריך להיות יוצא למטה כדי לשמשא כדקא חזי. אמנם הראשונים הבינו המימרא דר' יוחנן שאמר "**שידרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח**" -- הבינו כי כונת ר' יוחנן שיצא מן ההדס מלמעלה. ולא היא. אלא כמ"ש בזוהר רב ייבא סבא ע"ה שיצא מלמטה לשמשא בנוקב' שהרי שם משימים האתרוג לחבר חתן וכלה. אמנם למעלה - מה מועיל שיצא משם הלולב? ואני לא באתי להכריע ח"ו, רק להודיע דרך ה' לירא שמים שיצא ידי כולם. כי הנה לכן אני מפרש כל הסברות הללו דיש אומרים, ולכן ראוי שיצא הלולב טפח מלמטה כדי לחבר שם האתרוג. שהנה נתבאר למטה כי שיעור הלולב ד' טפחים כנגד ד' בריתות שהוא שיעורא דגופא (כנזכר בזוהר), והאחד מהם הוא טפח שיעורא דברית. ולכן זה יהיה לחברא אתתא בבעלה. וגם יניח למעלה כנגד מה שעולה למעלה כמ"ש פרשת משפטים "**אית משכיל לעילא ואית משכיל לתתא**". ובזה יהיה יוצא ידי חובתו לדברי הכל.

סימן תרנא

פירוש ראשון

מה נעמו דברי חז"ל שאמרו רמז בארבע מינים שבלולב וזה לשונם: יש בני אדם שבהם תורה ואין בהם מצוה - דוגמא להם לולב. ויש בני אדם שיש בהם מצוה ואין בהם תורה - ודוגמא להם הדס שיש בו רוח ואין בו טעם. ויש בני אדם שיש בהם טעם וריח כאתרוג, ויש בהם תורה ומצוה. ויש בני אדם אין בהם לא תורה ולא מצוה כערבה שאין בה לא טעם ולא ריח. אמר הקב"ה לכלותם אי איפשר אלא יקשרו אלו עם אלו ועל ידי כן אני מתעלה שנאמר "**הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה**".

ולכן יאמר נא: "**מצות ד' מינים שיטול כל אחד מישראל לולב אחד וב' ערבות וכו**'" - כלומר דאע"ג שאמרו חז"ל רמז לד' מינים הללו כי כל אחד מישראל יש בו מאחת

מהנה, והם לא כן יעשו להיות הבוחר בתורה ולא במצוה או בהפך אלא מצוה על כל אחד מישראל לקחת ד' מינים הללו. שאם אתה אומר כי הנמצא בו תורה לחוד והנמצא בו מצוה יהיה לחוד וכן כולם -- אם כן כך היה צריך לעשות כי מי שיש בו תורה יקנה לעצמו לולב אחד, והנמצא אתו מצוה יקנה לו הדס, והנמצא אתו תרתי לטיבותא תורה ומצוה יקנו לו אתרוג, והבור רק יביא הערבה. ויעשו הכל קשר אמיץ. ולא כן הוא. כי ה' לא צוה אלא "**ולקחתם לכם**" - כל אחד ואחד צריך לעצמו ד' מינים הללו להגיד כי מחוייב כל איש מישראל בתורה ובמצוה ולהיות נמצא בו אהבה עם חבירו.

ולכן יאמר נא "**מצות ארבע מינים שיטול כל אחד**" כדי שידע נמי דברים הנרמזים בהם. כי הלולב הוא כנגד חוט של שדרה לומר כי יתבונן בכל הדברים המכונים לזה בענין סור מרע ועשה טוב. ולא יחשוב בדעתו כי בענין סור מרע בלבד מספיק, שאם כן הוא, למה נברא האדם? והלא מתחילה היתה הנפש במקום קדוש תחת כסא הכבוד נקייה וטהורה כאשר אנחנו כל יום מעידים על עיקר זה ואנו אומרים "**אלהי נשמה שנתת בי טהורה**". ואם כן תקשי לך למה ממקום קדוש יהלכו אל עולם השפל? והרי קדמך הכתוב כי "**אדם לעמל יולד**" - נברא לעשות התורה והמצוה. ולכן יתבונן בכל הדברים המקבילים לשדרה מענין סור מרע כי הוא עיקר קיום האדם פן יפסיד גופו ולא יבנה עוד לזמן התחיה ישתדל משחז"ל לעתיד אברהם אבינו ע"ה יושב על פתח גהינם ואינו מניח אדם מישראל מהול לירד בתוכה חוץ משנים דלא מבשקר(?) להו - המושך בערלתו והבא על הכותית. וזה תלוי בשדרתו של אדם. ועוד אמרו חז"ל הכל חיים לעתיד חוץ מי מאן דלא כרע במודים עד שיתפקקו חוליות שבשדרה. ולענין הטובה נאמר "**כל עצמותי תאמרנה**" כי כל אבר נתן בו הקב"ה מצוה כדי שיחיה בה לעתיד.

וכן לענין ההדס הדומה לעין אינו מספיק שלא יראו זרות ויחדל מלהיות בו עינים רמות אלא יקיים כל המצות התלויות בעינים; תפילין - והיו לטוטפות בין עיניך; ציצית נאמר בו וראיתם אותו. ויש ענפים רבים מנו אותם כמה מן הגדולים. ולענין הערבה ימנע מן הליצנות שמכלה המשפחה(?) וזעום ה' יפול שם. וענין שבועת שוא שנאמר "**וכלתו ואת עציו ואת אבניו וכו**'". רכילות ולשון הרע, וכיוצא מן הדברים בטלים. והעיקר האתרוג הדומה ללב כי לב רע כולל כל הדברים הרעים כמו ששנינו "**איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם לב רע**" כי זה הוא בהשואה עם מעשה הרע שנאמר "**יעזב רשע דרכו**" של המעשה, "**ואיש און מחשבותיו**" ויעשה המצות התלויות בלב. ועל הכל יקנה לו לב טוב שהוא דרך טובה שידבק בה האדם.

והתבונן כונת חז"ל בשני דרשות שאמרו בד' מינים הללו האחת הם רמז ד' מינים לד' אותיות שבשם וזה לשונם: "**פרי עץ הדר - זה הקב"ה דכתיב ביה הוד והדר לבשת. כפות תמרים - זה הקב"ה שנאמר צדיק כתמר יפרח**[71]. **וענף עץ עבות - זה הקב"ה כמה דאת אמר והוא עומד בין ההדסים. וערבי נחל - זה הקב"ה כמה דאת אמר סולו לרוכב בערבות**".

ועוד דרשו ענין אחר, פרי עץ הדר זה שיש בו תורה ומצות. כפות תמרים - מי שיש תורה ולא מצוה, ככתוב לעיל. וכונת חז"ל בדרשות הללו לומר כי מי שנמצא בו דברים הללו תורה ומצוה הוא נקשר עם הקב"ה, וכל אחד כפי מה שיעשה בתורה ובמצוה. ואותו הדומה לערבה שאין בו לא אחת בהם - הרי הוא נקשר עם השאר ולא ימוט על ידי שימצא בו קשר של אהבה כמ"ש ר' עקיבא "**ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה**". וכדי שלא יחשוב האדם כי על ידי כן הוא נקשר עם הקב"ה גם שיעשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תיעשינה ואשם - לכן חז"ל דרשו דרשה אחרת - הדס הדומה לעינים, אתרוג הדומה ללב. לומר כי צריך ליזהר בסור מרע.

ולפי כי עיקר האדם הוא בד' מינים הללו באיברים הדומים להם -- לכן בא החיוב בהם מזולת' - הלא הם השנים העיקרים העין והלב. כך אמרו חז"ל "**עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה נינהו**". שלכן נאמר "**תנה בני לבך לי ועיניך**". והדוגמה להם ההדס והאתרוג. והשלישי המכריע עליהם הוא הדיבור כמו ששנינו לא נחתם גזר דין של אבותינו במדבר אלא על לשון הרע. והוא שקול לעבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים כמו שאמרו חז"ל. וכאילו כופר בעיקר שנאמר "**שפתינו אתנו מי אדון לנו**". ולכן בא הדוגמא להם הערבה הדומה לשפתים. ולפי כי עיקר בנין הגוף הוא הצלעות וחוט השדרה ובו תלוי כל העבירות - לכן בא הדוגמא שלו הלולב.

וכל זה להודיע כי העיקר הוא סור מרע ואחר כך ועשה טוב, כאילו הד' לעומתם תורה ומצוה ואהבת ריע, ובזה יהיה האדם דבק עם הקב"ה בד' אותיות שנאמר "**והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך**". וזה יהיה על ידי הקשר שנקשרים ד' מינים הללו יחד. לכן יהיה נקצר(?) וצרור עם ה'. ולכן על כל אלו הסיבות אינו מספיק שיהיה כל אחד מביא כפי לימודו בתורה או לעושי מצוה וכו' - שהרי כל פרטים הללו כל אדם מתחייב בהם וצריך להם.

ולכן יאמר "**מצות כל ארבע מינים שיקח כל אחד מישראל לולב אחד**" על כל הדברים האמורים כדי להדבק בקונו, "**ושלש הדסים ושתי ערבות**" על הנחה זו. "**ומצוה לאוגדם**

[71] כאן הגהתי. ובדפוס היפכו את הפסוקים המובאים של לולב והדס - ויקיעורך

בקשר" אמיץ, שלכן נפשו של אדם בד' חלקים שבו (שהם נפש רוח נשמה חיה) נקשרים בקרבו וחוזרים ונקשרים עם הקב"ה צרורים בצרור החיים. ולכן צריך "**שיהיה הקשר כפול זה על זה משום נוי**" כי תפארת אדם הם התורה והמצוה, ובכן מתקיים "**ישראל אשר בך אתפאר**", ושוכן בקרבך קדוש.

"**ויכול לאוגדם במין אחר**" - כי הנה אין קשר איש הישראלי זה עם זה ועם הקב"ה בד' מינים הללו בלבד, כי בכל דבר של מצוה שעושים דבקים בו שנאמר "**ולדבקה בו**". ולכן אפילו מין אחר מהני. אמנם המדקדקים אוגדים אותו במינו לפי כי אין לך דבקות עם ה' כמו על ידי התורה שהוא דוגמא לה הלולב כנ"ל. "**ואם נשרו מן העלין אל תוך האגודה בענין שמספיק אין לחוש**" בענין עוד.

"**ואם לא אגדו מבעוד יום וכו' אי איפשר לאוגדו אלא בעניבא**" - הנה גם את זה אינו צריך מי שאוגד הלולב במינו, אלא בכל שעה אוגד אותו, מפני דלא שייך בזה קשירה. אמנם לענין הרמז הנמצא בזה הוא הנרצה כי צריך כל איש הישראלי להנהיג עצמו בדרכי ה' במדות הטובות הנקרא "**דרך השם**" מיום שעמד על דעתו עד מקום שיהיה כל דרך המתנהג בה אצלו כקטן גמור. והם הדברים הצריכים יותר הרמוזים בארבע מינים הללו.

ראשונה בענין הלולב שעולה בגימטריא חיים כנ"ל. יתבונן להיות שפל רוח ולבו מכוון למעלה לאביו שבשמים. וכל העלים שלו יהיו דבוקים - כל מעשיו יהיה דבוקים עמו על שם "**בכל דרכיך דעהו**". והנלוה אליו הוא הערבה שיהיה ערב על בני האדם בכל מעשיו, ולא יהיה מאותם הפרושים שחורים מתרחקים מדרכי בני אדם כמ"ש הרמב"ם ז"ל, ויקיים "**אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי**". ויהיה ערב בדבריו, אוהב שלום ורודף שלום בשפתיו הדומים לערבה. מנחם אבלים ועניים מרודים בשפתיו מוכיח אדם בדברי ערבות לומר לולי הערבו' לא הוצרכתי לומר לך ללמד זכות על כל אדם אז למוכיחים ינעם כי המונע התוכחה נענש בנגעים כדאיתא בזוהר פרשת תזריע דף מ"ו (ח"ג מו, א) עיין שם.

והוא הנרצה אצלי בפסוק "**כל עמל האדם**" הצדיק הנקרא 'אדם', "**לפיהו**" - לפי שהפה ברשותו לא יחפוץ להוכיח ויבא לו עמל בנגעים. וזה יותר רע ומר מן המדבר לשון הרע דאילו המדבר לשון הרע לוקה בנגעים ומתכפר לו, אבל הלוקה בנגעים מפני שלא הוכיח - נהי כי נתכפר לו, אבל "**וגם הנפש לא תמלא**", שהרי אינו מקיים המצוה ונאמר "**ויהי האדם לנפש חיה**" - תרגם אונקלוס "**לרוח ממללא**". כי עיקר בריאת הנפש לקיים

המצות כדלעיל. והמונע המרדות והתוכחת לא השלים נפשו - נמצא מונע התוכחת דבר רע. וכן שנינו "**אוהב את התוכחות**", וכל המשנה תלויה בשפתים.
ועוד יהיה פונה לימין אל ההדס שיהיה קונה שם טוב עם כל זאת לא תשבע עינו מלהשגיח בתורה ובמצוה כי יראה עני לחונן אותו כי תראה ערום וכיסיתו. וסמוך ללולב ומינים אלו לב טהור דוגמת האתרוג שנאמר "**לב טהור ברא לי ה**'" לרחם על דל והלך לדון האדם לכף זכות וכיוצא בדברים הללו. כי אין להם שיעור.
וכל זה יקנה לעצמו ויהיה נקשר בהם בעבות אהבה בחבלי אדם "**מבעוד יום**" - מזמן הבחרות - עד שיהיה כל זה דרך טבע אצלו כאגד של קיימא. אמנם "**אם לא אגד אותו מבעוד יום**" בזמן הבחרות, "**או שהותר אגודו**" ואחר כך לפי רוב השנים היה מתרפה במלאכתו. "**אי אפשר לאוגדו ביום טוב**" שלו, הוא יום המיתה כאשר מפורש בהלכות יום טוב הדק היטב. כי הנה ביום טוב שקרוב יומו אי אפשר לקיים כל אלה הדברים.
ולכן "**אף על גב כי לא יכול לקשור אותם**" עוד אלה הדברים עמו בקניין - "**יעשה בעניבא**" ואל יניח אותם לגמרי לטוב לו כאמור.
אמנם לענין מי שאוגד הלולב במינו כאמור, שהרמז לזה מה שאמרו חז"ל "**ג' מדות טובות נמצאו ביד ישראל ביישנים רחמנים גומלי חסדים**", דהיינו קשר אמין במינו של איש הישראלי - אף על גב שלא אגדו מבעוד יום - בזמן הבחרות, גם עד זקנה ושיבה עוד יחזור ויקשור אותם עמו לפי כי זה דרכם של ישראל, לא יפסק מהם.
"**יטול האגודה בידו הימנית וכו**'" - לפי שנאמר "**אורך ימים בימינה**" - למיימינים בה בתורה ובמעשה המצוה לקיים "**בכל דרכיך דעהו**". ולכן יטול האגודה בימין - הוא ענין כל הדברים טובים לאחר שהרגיל עצמו בהם צריך שיהיה כונתו לשמים. ולכן אף על גב כי מתחילה עשה לסברת ר"א לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה -- לכן לאחר שעשה זה האגד באיזה אופן שיהיה, עתה "**יטול האגודה בידו הימנית ראשיהם למעלה**" - לרמוז כי כל כונתו לשמים. ומה גם אם יודע כונת הלולב ומיניו בלי ספק כי אז ראשו של לולב למעלה כדלקמן. וראש האדם עצמו מתעלה ופנה למעלה. "**ועיקריהם למטה**" - כי כך כח כל המצות שלמעלה עושים רושם גדול על ידי השורש שלהם כמו שאמרו חז"ל "**הידעת חקות שמים**" - אין לך עשב ואילן שאין ממונה עליו מלמעלה מלאך ומזל וכוכב. ונוסף על הכל ד' מינים הללו כי אין ממונה עליהם שר ולא מלאך ולא מזל זולת הקב"ה כי הוא כונת חז"ל כמ"ש "**פרי עץ הדר - זה הקב"ה וכו**'. **כפות תמרים - זה הקב"ה וכו**'". כלומר זה הקב"ה הממונה על כל אחד מהם, אין עוד מלבדו כאשר פירשתי בפירוש התורה. וזהו שאמר "**ולקחתם**

לכם" - קחו מקח טוב - זה הקב"ה, "**ביום ראשון**" - כל הדברים שנקראו 'ראשון' כמו שאמרו חז"ל "**הקב"ה אני ראשון וכו'**". ולכן כל אגודה זו "**ראשיהם למעלה**" כי מאחר כי איש הישראלי מכוין דעתו ועושה קשר במינים הללו בכונה טובה אשר יעשה אותם האדם לקשור עצמו בכל ד' בחינותיו (נפש רוח נשמה חיה) במצות הללו, ויקשור עצמו עם האבות והאמהות הנדמים בהם כנזכר במדרש "**וכונן**(?) **לחקר אבותם**" - למה צוה הקב"ה להביא מינים הללו בחג הסוכות? לתקן העון אדם הראשון שהיה בד' מינים הללו שחטא בלבו כנגד של אתרוג שאכל ממנו וחשב מחשד מינות. וחטא בעון "**ותרא האשה**" - הוא הדוגמא להדס ונמשך אחריה בערבי נחל וחטא בשפתיו ואמר "**האשה אשר נתת עמדי**". ועוד חטא להיות מושך בערלתו שהוא דוגמת הלולב לשדרו של אדם. וכן ישראל שבו על עון אבותם כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**והמה כאדם עברו ברית**". והפרו ברית מילה וטמאו אותו בשכבת זרע שאינה שלהם, וחשבו בלבם שנאמר "**כחשו בה'**", ובשפתותיהם אמרו "**לא הוא**" (ירמיהו ה, יב). אין להאריך בדברים הללו.

סוף דבר כי כאשר יתקן האדם הלולב ומיניו יכוין לתקן כל עניינים הללו, ומה גם כי אין לך אדם שלא היה נכלל בגופו של אדם הראשון בגופו ובנפשו כנ"ל. ומה גם עתה מי יאמר זכיתי לבי מן המחשבות, טהרתי מחטאתי דמעשה. ולכן זאת תהיה הכונה הנכונה בתחילה כאשר יקח הלולב ממיניו לתקן כל העונות והפשעים הנזכר. ואני ראשון לכל בעניינים אלו. ואחר כך יעשה כולם אגודה אחת ויכלול הערבה עמהם בעבור הערבנות. ומה גם אולי למד אדם ממעשיו אז יקשור עצמו עמהם כאילו נקשר ועומד לפני הסנהדרין לדון אותו בארבע מיתות בית דין. כי כן ד' מינים הללו נרמזים בהם כמו שאמרו חז"ל במדרש. ואחרי טהרתו - אז ידביק נפשו רוחו ונשמתו עם האבות והאמהות שבהם נרמזים במינים הללו כנ"ל. ואז יהיו כולם מרכבה להקב"ה ככתוב אצלי בפסוק "**ששם עלו שבטים שבטי יה**" (תהלים, קכב) - הראובני השמעוני - שם **יה** מעיד בהם. ולכן "**שם עלו**" להיות מרכבה בערך שהאבות הם המרכבה. וכן שם **יה** עדות לישראל כמו שאמרו חז"ל "**איש ואשה זכו שכינה ביניהם. יוד באיש, ה' באישה**" - להודות לשם ה'. והיו כולם אגודה אחת עם קונם ותתקיים באיש העושה כל אלה "**והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך**" (שמואל א, כה). כלומר בעודו בחיים בעולם הזה הוא צרור בצרור החיים, דבק עם ה' אלהיך.

והרי כי בזה "**ראשיהם**" של מינים הללו "**למעלה**" בכמה פנים בדבקות הקב"ה אשר צוה עליהם והוא הממונה עליהם. "**ועיקריהם למטה**" - סוד סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. וזאת תורת האדם האוגד כולם על כונה זו - אשרי אנוש יעשה זאת בלי ספק

מתקיים עליו "**כל הנוטל לולב באגדו וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו עלה לירושלים העליונה ובנה מזבח העליון והקריב עצמו עליו קרבן לכפר על כל עונותיו**".

כל אגד זה "**יטול בידו הימנית**". "**והאתרוג**" שהוא כנגד הלב "**יקח בשמאלית**" כדי להכניע לב השמאלי והיצר הנתון בתוכו. ולקרבו לעבדות ה' לקיים מה שאמרו חז"ל "**בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע**". להיות עבודתו שלימה.

"**איטר נוטל לולב בימין כל אדם וכו**'" - כי אין זה דומה להנחת תפילין, דאילו התם כתיב "**על ידכה**" - יד כהה. אבל הכא לאו בתר ימין ושמאל דידיה אזלינן אלא ימין ושמואל של כל אדם. והרמז לאיש שהוא חוטא הנקרא 'אטר יד ימינו' שנאמר "**כל אשר תמצא לעשות בכחך עשה**", דהיינו יד ימין שבה הוא הכח כולו שיעשה כל מעשיו לסטרא דימינא. דרך ישרה שיבור לו האדם. וזה החליף דרך ישרה והלך לצד שמאל בעונו ויכל בזה ימיו. לכן עתה בשובו לעשות מצות קונו על פי הדברים האמורים יקח הלולב ומיניו לצד הימין ממש בדרך התשובה כי כן ימינו של הקב"ה פשוטה לקבל שבים. והיינו "**יד של כל אדם**", רצה לומר יד הפשוטה לכל האדם וגם עד שקנה ושיבה מקבל.

"**גדם שאין לו יד**" - היינו המחוסר במצוות. כי האטר הוא המחליף שמאל בימין כדאמרן אשר לא טוב עשה. אמנם מי שלא פשט ידיו במצות נקרא "**גדם**" בלי ספק מתחסר באיברי הנפש. ובפרט במעשה הצדקה שהיא שקולה כנגד כל התורה כנגד כל המצות שנאמר "**והעמדנו עלינו מצות לתת מחצית השקל וכו**'" כמו שאומרים חז"ל. ולכן יתקן עצמו "**ויקח הלולב בזרועו וכן האתרוג**".

"**ויברך על נטילת לולב ושהחיינו קודם נטילת האתרוג כדי שיהיה מברך עובר לעשייתו**" - כי כן הוא בכל מצות התורה גם בקריאת התורה, כי טוב לברך לה' כי הוא אשר בחר בנו קודם שבאנו לעולם מזמן של אברהם אבינו ע"ה שנאמר "**אתה ה' אשר בחרת באברהם**". ונוסף עוד בחר בנו מהיות גוי מקרב גוי, ובחר בנו לתת לנו התורה והמצוה "**עובר לעשייתן**" - קודם שאמרנו "**נעשה ונשמע**" שנאמר "**ויאמר ה' למשה כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל**". ולכן זכר לדבר כי הקב"ה המתחיל לקרב אותנו וכך היא מדתו לעולם שנאמר "**הַאֱלֹהֵי**[72] **מִקְרֹב אָנִי**" (ירמיהו כג, כג). ולכן מברך עבור לעשייתן קודם שיטול האתרוג.

ולא ידעתי מה מועיל שיהפוך האתרוג - שהרי אפילו נטלן אחד אחד יצא. והרי כבר נטל הלולב. אמנם היותר נראה, אם אין זולתו, לתת אותם בידו תחילה ואחר כך יברך ויטול אותם. ואם לא - יקח שניהם בידו השמאלית ויברך "על נטילת לולב", ויקח הלולב

[72] כאן הגהתי. ובדפוס כתוב 'והאלהים' - ויקיעורך

בימין ויברך "שהחיינו". והרי האתרוג נשאר בידו השמאלית. והיותר טוב מזה שיהיו שניהם לפניו מונחים על הארץ או בדבר אחר ויברך ואחר כך יקח אותם בידו. ולמה יעשה תקנות מאחר דאיפשר בלאו הכי.

ואמנם יש טעם לענין הברכה לפי כי כאשר יעשה האדם מצוה ראוי והגון הוא להמשיך ברכה לכל העולם. דאף על גב שאמרו חז"ל "**שכר מצות בהאי עלמא ליכא**" - היינו לעצמו, אבל מביא טובה לעולם. הלא זה דברי בפסוק "**כי ישר דבר ה'**" (תהלים, לג), אבל יש דבר כמו זר נחשב כי "**וכל מעשהו באמונה**" - בהקפה לעולם הבא. אמנם "**אוהב צדקה ומשפט**" - גורם כי חסד ה' מלאה הארץ, מביא טובה לעולם. וזהו מה שאמר שאול לשמואל ע"ה "**ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה'**" - רצה לומר יודע אני שאין בי כוח לברך אותך אבל לפי שעתה עשיתי מצוה יש בי כח לברך. ולכן "**ברוך אתה לה'**" משום כי "**הקימותי**" עתה את דבר ה'. וכן המברך בארץ מתברך באלהי אמן.

"**לא יברך שהחיינו בשעת עשיית לולב**" - גם בזה יבא ענין הרמז להודיע כי העולם הזה אינו כלום, גם חיים של עולם הזה אינם חיים. ולכן בא הרמז במעשה הלולב כי הדוגמא שלו בריאת האדם בעולם הזה שהשדרה שלו רומזת אל הלולב. בשעת מעשה שלו - "**לא יברך שהחיינו**" - כי מה האדם בעולם הזה, אדם להבל דמה. אמנם אימתי ראוי לברך שהחיינו? לזמן התחייה כי אז הוא עולם שאין בו מות שנאמר "**בלע המות לנצח**" והחיים הם נצחיים וקיימים. ולכן הדוגמא שלו בגשמי הוא ענין "**נטילת הלולב**" - אז מברך שהחיינו. וכן נמי כאשר יקום האדם וינטל מן הקבר שנאמר "**בפתחי את קברותיכם**" ואעלה אתכם לארץ ישראל - אז ראוי לברך שהחיינו ודאי וקיימנו לעד.

"**אם עשה בית יד ונתן בו הלולב וכו'**" - חזר והגיד על מעשה הצדקה שנאמר בה "**פתוח תפתח את ידך**" כי היא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה וגם לזמן התחייה. שלכן נאמר "**פתוח תפתח**" בכפלים, רצה לומר בעבור הצדקה תרויח שתי פתיחות. זה יצא ראונה: בשעת מיתה הצדקה פותח הדרך לפניו ואין מעכב שטן ולא פגע רע לפי שנאמר "**יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות**". כך אמרו חז"ל משל לשני דרכים, האחת דרך ישרה כמה אמות ואחר כך כולה מליאה קוצים וצרורות. ואחת בהפך - כמה אמות קוצים וצרורות ואחר כך כולה מישור, שלכן אמר התנא "**איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם**" - לפי כי בשני הדרכים יש דרך ישרה - רק כי האחת הוא מעט דרך ישר לפני ואחריתה דרכי מות. אמנם האחרת הישרות הוא לבסוף. ולכן אמר התנא מתיירא אני שלא יגיע לך כענין ר' יהושע שאמר לו התינוק "**זו קצרה וארוכה וזו ארוכה וקצרה**". ותפס הקצרה הראשונה והוצרך אחר כך לחזור בו. ולכן הנני מודיעך מעשיו איזו משני

דרכים הללו ראוי להקראת "דרך ישרה שיבור לו האדם" - מלת "**לו**" תצדק בעצם הנפש. "**כל שהיא תפארת לעושה**" (בגירסת "**לעושה**" - לבורא יתברך) "**ותפארת לו נמי מן האדם**" - הוא מעשה הצדקה לפי כי על ידי הצדקה אפילו אותו מעט מן הדרך הטוב שיש בו קוצים וצרורות (דהיינו מקטרגים) נדחים מפני הצדקה שנאמר "**והלך לפניך צדקך**" - הוא המלאך שנברא בכל פעם שעושה אדם צדקה. הרי פתיחה אחת.

והשניה, "**תפתח**" לזמן התחיה שנאמר "**בפתחי את קברותיכם**" - אותו המלאך מרקד לפניו את הדרך עד בואו לארץ ומקבל נשמתו. נמצא שאתה מרויח שתי פתיחות. "**את ידך**" - בענין התחיה שנאמר בו 'יד' כמו שאומרים חז"ל בזו "**היתה עלי יד ה'**".

ולכן אמר בענין הגשמי "**אם עשה בית יד**", כי הרמז הוא על הצדקה הנעשית ביד. "**ונתן בו הלולב**" שהדוגמא שלו שדרת האדם ובנין הגוף. "**ונטלו - שפיר דמי**". "**דלקיחה**" שאמר הכתוב "**ולקחתם לכם**" רצה לומר לעצמיכם, "**על ידי דבר אחר**" - מעשה הטוב, "**שמה לקיחה**". "**ובלבד שיהיה דרך כבוד**" שנאמר "**רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד**" (משלי, כא). דמאחר שהוא נותן הצדקה בדרך כבוד, "**וְעֵירֹם יְכַסֶּה בָּגֶד**" (יחזקאל יח, ז) (הנקרא 'כבוד' כההוא דרבי יוחנן קארי למניה "מכבדותי") -- לכן ימצא כבוד כאשר יקום לזמן התחיה ימצא בגדים נאים לכבוד ולתפארת. ומה גם ימצא בגן עדן חלוקא דרבנן לו לכבוד.

"**אבל אם אינו דרך כבוד כגון שנתן הלולב בכלי ונטלו לא יצא**" - היינו הרמז למה שאמר הכתוב "**וכל כליו רעים**" (ישעיהו, לב), דאילו הנדיב מה כתוב בו "**והוא על נדיבות יקום**" - בעבור הנדיבות יקום לזמן התחיה. ואפשר שאין לו צריך גלגול מחילות אלא יקום על רגליו והתהלך בחוץ על משענתו כמו שאמר הכתוב "**עוד ישבו זקנים וכו' ואיש משענתו בידו**". אמנם וכלי שלא עשה צדקה כהוגן כדבעי למעבד כליו רעים האיברים שלו הם רעים וחלושים - לא יוכל לעמוד לזמן התחיה כי זהו שאמר הכתוב "**נבל הוא ונבלה זו עשה עמו**" כי לא יוכל לעמוד בכלים שלו (הם האיברים) שלכן אמר "**נתנו הלולב**" הוא הגוף שלו, ואין לו לב להטיב לעצמו, "**לא יצא**" - אפשר כי לא יצא מן הקבר, ואם יצא - לא מעצמו.

"**ואם כרך עליו סודר ונטלו**" - היינו מצות ציצית, "**או שכרך סודר על ידו**" לזולת, "**יש אומרים דלא יצא**" - אף על גב דכתיב "**הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טליך**", היינו הציצית שיזכה בו לתחייה. יש אומרים כי לא יצא מעצמו מאחר שחטא בקפיצת יד לא תעלה לו יד של התחיה לצאת מן הקבר מעצמו אלא מתגלגל.

"**ינענע בשעה שמברך וכו**'" - מאחר שהנחנו כי המצוה מועלת לאדם מיד אחרי מותו וגם לזמן התחיה - ראוי להתבונן מה שאומרים חז"ל בפסוק "**כל עצמותי תאמרנה**" כי כל אבר שבאדם יש בו מצות אחת להועיל לו לעמוד בזמן התחיה. ולכן ראוי לו לאדם לנענע הלולב שהוא דומה לעצם אדם בשעה שמברך כי זה יהיה כדאי לתת בו ענין הרגשה לברך ליוצרו בקבר ונפשו תברך לפניו בגן עדן, ומה גם לזמן התחיה, שנאמר "**תאמרנה**" - גם לעתיד. ולכן "**ינענע נמי בהודו לה**'" כי גם בגן עדן הוא יתן הודאות להקב"ה. "**ובהודו לה' שבסוף גם ינענע**" - שהוא רמז על זמן התחיה שהצדיקים מודים להקב"ה ומתפללים שנאמר "**אך ישרים יודו לשמך וכו**'".

"**הנענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו והלאה וכו**'" - עוד חזר והגיד על צורך הנענוע שיהיה שלשה פעמים לרמוז על סוד הגלגול שנאמר "**הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר**". ועיקר הנענוע הוא לרמוז כי אינו מאותם הסברות החושבים כי הגוף הראשון לא יקום לזמן התחייה מאחר שלא השלים כל צורכו. ולא מאותם החושבים כי לא יחיה זולת הגוף האחרון שנתקן. אלא כולם יקומו - כל הגופים כדאיתא פרשת משפטים, כי אפילו לא עשה זולת מצוה אחת יקום ויחיה. והרי הוא מתעסק במצות לולב שדומה לשדרה שהוא עיקר האדם לזכות לתחיה. ולכן "**מנענע לארבע רוחות העולם**" - רצה לומר דאף על גב שנאמר "**בארבע רוחות השמים פזרתי אתכם**", הרי נאמר "**אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך משם יקבצך ה**'", היינו שמקבץ עפרו, "**ומשם יקחך והביאך אל הארץ וכו**'". ו"**מלמעלה ומלמטה**" - דהיינו הנשמה מלמעלה והגוף מלמטה. "**יקיף דרך ימין וכו**'" - דהיינו מהלך השמש שהוא יוצא מצד מזרח ונאמר "**הולך אל דרום סובב אל צפון**", ונאמר "**סובב סובב.. ועל סביבותיו שב הרוח**". כלל הדברים, כי המנהג האמיתי[73] על דרך האמת דרך כך צריך להיות. בראשונה הולך אל דרום (הוא הימין), סובב אל צפון, אחר כך מנענע לצד מזרח, אחר כך מנענע למעלה ואחר כך למטה, ומסיים במערב. ויש טעם לדבר בדרך רמז כי הנה מאחר כי כן הנענוע הוא כדי לדחות טללים רעים - אין לך מי שהוא דומה אותם אלא בחינת הימין כדאיתא בזוהר בפסוק "**ואל זועם בכל יום**" - זעום אינו אומר או נזעם אלא זועם. הוא פועל יוצא. לפי כי בכל יום יעיר בבקר בבקר וזועם למאריהון דדינין. שלולי כן היה העולם מתמוטט. וסימן לדבר "**וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו**", "**הבקר אור והאנשים שולחו המה וחמוריהם**". ולכן מנענע לצד דרום לעורר בחינת "**אל**" הנזכר לדחות טללים רעים. ואחר כך הולך אל צפון - כי משם הם כל דברים הרעים לעכב אותם ולדחות אותם

[73] כאן הגהתי. ובדפוס 'האימתי' - ויקיעורך

שנאמר "**מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ**". ולפי שהקדים הנענוע לצד ימין ונתעורר "**חסד אל**" - מתמתק סטרא דצפון ומטיב עמנו שנאמר "**אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי**". ומהו נותן? הטוב הגנוז בו לצדיקים שנאמר "**מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך**". ואחר כך חוזר למזרח - לפי כי אז מתקיים "**כי הנה החושך** (**של צפון**) **יכסה ארץ ועליך יזרח ה**' (**מן המזרח**)". ואחר כך מנענע למעלה להוריד אותה השפעה עלינו למטה. ומסיים בהכי למערב להודות לשם ה' כמו שאמרו חז"ל "**שכינה במערב**", והיה לעת ערב יהיה אור.

"**צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת נענועו**". ומן הטעם האמור, כי האתרוג דומה ללב ולכן צריך שיהיה מחובר עם המינים הללו כדי שיהיו כל מעשיו מכוונים לשמו של הקב"ה כי זה יהיה בשעת הנענוע כולל כל הכונות הנאמרים בלולב ובמיניו שהם דוגמא לשדרה ולעינים ולשפתים. ומה תועלת ימצא לאדם אף על גב שיעשה כל המצות הנאמרות באיברים הללו אם אין לבבו שלם עם ה' אלהיו? ולכן "**צריך לחבר האתרוג עם הלולב ומיניו בשעת הנענוע**". ומה גם לענין הגלגול ורמז של התחיה וכל הדומה לזה - צריך לנענע שניהם יחד. ולעולם אין להפריד האתרוג מן הלולב משעה שמברך עליו עד תום כל דבר התפילה. ואפילו אם עולה לקרוא בתורה - מעלה אותם עמו עד אחר שיעשה הושענא - לא יסורו מידו ולא יפריד האתרוג מן הלולב אפילו רגע אחד.

"**ארבעה מינים הללו מעכבין זה את זה וכו**'" - מפני שכבר נתבאר למעלה כי ארבעה מינים הללו כל אחד מהם הוא יורה על ארבעה דברים - הם הדרשות אשר חז"ל הגידו. הראשון הוא להקב"ה (פרי עץ הדר - זה הקב"ה דכתיב ביה הוד והדר לבשת). ודרך השני - הרמז לאבות (פרי עץ הדר - זה אברהם שהדרו הקב"ה בזקנה וכו'). הדרך השלישי באמהות (פרי עץ הדר - זו שרה שהדרה הקב"ה בזקנה שנאמר אברהם ושרה זקנים וכו'). והרביעי בסנהדרין. ועוד דרשו חז"ל אלו ישראל (פרי עץ הדר - מי שיש בו תורה ומצוה וכו').

וכבר נתבאר למעלה הרמז של כל אחד מהם בפרט ובכלל. ולכן ימצא כי מכל צד של דרשה - כל אחד מעכב. אם תאמר שחלק אחד מישראל בטל - אי איפשר. וכן נמי לענין הסנהדרין והאמהות והאבות -- אי איפשר לפחות אחד מהם. מכל שכן בענין שנרמז להקב"ה בארבע בחינותיו - איך יתכן להיות פחות מארבעה מינים.

ונוסף עוד מה שאמרו חז"ל שהם כנגד ארבע איברים שבאדם - הלב והעין והשפתים והשדרה - שהם עיקר האדם לענין החטא. ובאלו המצות יעזוב רשע דרכו. ומה גם שיש בזה רמז לענין ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש ותשובה עם כל אחת.

עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה - לא זז משם עד שמוחל לו שנאמר "**שובו בנים שובבים**". עבר על מצות לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנאמר "**כי ביום הזה יכפר עליכם וכו'**". עבר על כריתות ומיתות בית דין - ייסורין תולין וכו' שנאמר "**ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם**". אבל חילול השם - עד המיתה.
והנה יש לרמוז אותם בארבע מינים הללו. כי האתרוג הוא התשובה למי שעבר על מצות עשה הנקרא "**פרי עץ הדר**" על שם "**הדר הוא לכל חסידיו**". 'כפות תמרים' תקנת העובר על מצות לא תעשה שלכן נאמר "**צדיק כתמר יפרח**". 'עץ עבות' תקנת העובר על כריתות ומיתות בית דין שנעשה עבות החטא משולש כמה דאת אמר "**ויעבתוה**". ותקנת חילול ה' - הרמז לערבה שנאמר "**סולו לרוכב בערבות**", הפך ממה שנתחלל שם שמים על ידו.
ולכן בהיות נמצאת התשובה זו(?) הכללית בישראל או(?) מתעורר כל אחד לתקן אשר חטא בארבע איברים - עינא וליבא שהם תרי סרסורי דעבירה כנגד האתרוג והדס. ואשר חטא בחוט השדרה כנגד הלולב, ואשר דבר סרה בשפתיו הם הערבה. ואז כאילו נידון לפני הסנהדרין כדאיתא בחז"ל. ולכן אחר כך יהיה בקשר באימהות ובאבות, וכולם נעשים מרכבה להקב"ה בד' אותיותיו. ובכן ימצא הנענוע שלם ויוכל להכניע ד' קלפיות שורש המלכיות - הם טללים רעים - ט"ל קללות - הלא המה בפסוק(?) "**שלשה המה נפלאו ממני וכו'**" (משלי ל, יח) לחז"ל שהם ד' מינים שבלולב. וכבר פירשתי הסדר שלהם. "**דרך הנשר בשמים**" - זה נבוכדנצר שחיק מחיק כי לאחר שנקרא 'אריה' דהיינו הרמז על זמן החרבן והגלות נקרא 'נשר' גם כן על שהקדים לבא ב' פעמים. ולכן אמר החכם כי יפלא בעיניו הדבר דרך נשר זה בשמים שאמר "**אעלה על במתי עב אדמה לעליון**". והשני "**דרך נחש**" - זה המן דשף כנחש. אמרו חז"ל לית דידע למללא לישנא בישא כהמן. וזה היה "**עלי צור**" - הוא צור ישראל שאמר כבר הזקינו(?) הדברים. "**דרך אניה בלב ים**" - זה יון. "**דרך גבר בעלמה**" - "**ויבא עשו מן השדה**" שבא על נערה המאורסה, אלו ישראל, ועשה בהם נקמה. מי מכניע את אלו? הקב"ה באמעצות כל אלו העושים תשובה והאבות שנאמר "**ה' במשפט יבא עם זקני עמו** (**הסנהדרין**) **ושריו** (**האבות**)" לדון עכו"ם ואז "**יפקוד ה' על צבא המרום במרום**" ואחר כך "**ועל מלכי האדמה על האדמה**".
ומאחר כי נמצא צורך כמה דברים בכל מין מאלו בלי ספק כי "**מעכבין זה את זה, שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר**" - כי איך תמשך הברכה על המחוסר חלק מן התשובה והוא מחוסר אבר ופגם מאות אחת משמו הגדול כביכול. "**אבל נוטלים לזכר בעלמא**" על דרך "**והחי יתן אל לבו**". "**ואם היו ארבעתן מצויים אצלו ונטלן אחד אחד**

יצא" - כי הנה הרמז של כל אחד מהם בא לבדו; אם לענין התשובה, אם לענין האיברים, ואם רמוז הסנהדרין והאמהות והאבות והקב"ה. ולכן "**יצא**" - דהיינו כי יצא מן העונש של העון ונמלט מן הקליפה שנאמר "**לאמר לאסירים צאו**" שיזכה אל התחיה כי יצא מן הקבר. ואז נאמר "**ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי**" כי הם שפשטו ידם בזבול, "**כי תולעתם לא תמות**".

"**אם חסר לו אחד מהמינים לא יקח מין אחר במקומו**" - מכל הסיבות של הרמזים האמורות לא ימצא במין אחר ולא *** מהם מכל שכן שהרי נתבאר כי כל שאר המינים יש ממונים עליהם - כוכבים ומזלות וצבא השמים - כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**הידעת חקות שמים**" - אין לך כל עשב שאין ממונה עליו ואומר לו "גדל". חוץ מד' מינים אלו שאין עליהם ממונה זולת הקב"ה. ולכן נתן אותם לעמו. ואיך יתכן לו לתת מין אחר במקומו - נמצא שהוא מין(?).

"**לא יוסיף מין אחר על ד' המינים משם בל תוסיף**" - והרי אין לנו זולת אלו האמהות והאבות ותו לא. ויחיד אחד אשר משתף שמו עמנו אין עוד מלבדו.

"**לא יטול יותר מלולב אחד ואתרוג אחד אבל בערבה והדס מוסיף וכו'**" - ועתה שנתבאר כמה רמזים במינים אלו ודאי כי המוסיף עושה פגם בעצמו ובזולת אין להאריך.

פירוש שני לצד עילאה

ועתה ישראל תדע ותשכל לעשות המצות כתקנן כאשר צוני ה' אלהי. כי כן מוסכם כי המצות צריכים כוונה, אמנם לא יהיה ענין הכונה בפירוש המלות כקטון כגדול - אלא הכונה עמוקה לקיים בעצמו מה שאמרו חז"ל "**תלמיכי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר ורב שלום בניך**". וכבר ביארתי מה שאמרו חז"ל "**אל תקרי בניך אלא בוניך**" שרצונם להודיע כי אינו נקרא 'בן' להקב"ה אלא 'בוניך' - אותם המתבוננים לבנות מזבח ה' ההרוס על ידי מעשיהם שהם כתקנן במחשבה טובה - אז הקב"ה מצרפה למעשה. והיינו מה שאמרו חז"ל "**כל הנוטל לולב באגדו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו עלה לירושלים ובנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח**". אז מתקיים בו מה שאמר הכתוב "**ויוסיפו לך שנות חיים**" כנגד קרנות שעשה במזבח עליון, והם סוד מה שאמרו חז"ל "**עשר קרנות היו בראשן של ישראל**" (מאמר). ובעונותינו גדע בחרי אף כל קרן ישראל ונתנן בראש אומות העולם שנאמר "**ועל קרניא עשר די ברישא**". וכאשר ישראל עושים תשובה - מחזיר אותם שנאמר "**וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק**".

ולכן עתה בישראל עשו תשובה ביום הכפורים הגיע זמן להחזיר עשר קרנות הללו למקומן ולעקור הקרנות אשר זרו את יהודה לגמרי. ולכן כל המתכוין בענין זה ודאי יוסיפו לו שנות חיים מפני כי קרנות אלו בגימטריא הם שנות. ולפי שעל ידו מתקיים "**וערבה לה' מנחת יהודה**" ששלח לתמר גדי עזים האיל בעל הקרנים והכניע אותו -- לכן נאמר 'עוד היורש אביא לך עד עדולם יבא קדוש ישראל'[74] (מיכה א, טו עיי"ש) ויחזיר קרנת אלו. ולכן ראוי למי שמכוין בזה כי יוסיפו לו מאותם שנות חיים שהמשיך שנים קדמוניות אל מקום המזבח.

ולכן יאמר נא: "**מצות ארבעה מינים שיטול כל אחד**" מישראל לחלקו שמו של הקב"ה בארבע אותיותיו. ויכוין בו שהוא הויה בגימטריא ב"ן לקיים בעצמו "**וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך**", ויהיה מכלל הנקרא 'בונין' כדבר האמור. והיינו "**לולב אחד**" הנמצא בו שיעור שני ווין. "**ושני ערבות**" על שם יכין ובעז שהם בסוד **ה"ה** כפולה. "**ושלשה הדסים**" בסוד **יו"ד** במלואה, זכר לאבות.

"**ומצוה לאגדם בקשר גמור**", שהוא קשרא דמהימנותא, "**דהיינו שני קשרים זה על זה**", לפי שהרי במינים הללו כולם הם כפולים. ולכן צריך להיות קשר אחד - לענין בחינת הזכר שנקשרים ומתחברים זה עם השושבינים ועם החתן. ואחר כך קשר אחר לקשור החתן עם הכלה. ולכן יהיה "**זה על זה**". והיינו "**משום נוי**" אל הכלה. "**ויכול לאוגדם במין אחר**" על כונה זו, אמנם העיקר הוא מין במינו ולא עבר זר בתוכם.

"**ואם נשרו מן העלים בתוך האגודה בענין שמפסיק אין לחוש**". וסוד הענין כי הנה נתבאר בזוהר פרשת קרח בפסוק "**קריאי מועד**" כי "**קדש תתאה היא חכמת שלמה אזמינת לכל חילהא לאעטרא להו ולאעלא יתהון תחות גדפהא בזמנא דמועד שרייא בעלמא**". והנה נתבאר בזוהר כי העלים של מינים הללו אינון חילין ומשריין עילאין. אין להאריך. ומאחר שהעלים אלו חילין דילה - נכנסו לתוך הקשר של הלולב - אין לחוש. שהרי לכך הם קרואים לאעטרא להו על ידי דאעילת לון תחות גדפהא. והבן. ולכן אינו נקרא הפסקה כי הם הגורמים החיבור כדאיתא בזוהר פרשת בלק בפסוק "**גבורי כח עושי דברו**" עיין שם. אין להאריך.

"**ואם לא אגדו מבעוד יום**" - שהוא ענין הזמנה, "**או שהותר אגודו אי איפשר לאוגדו ביום טוב בקשר גמור אלא בעניבה**". אמנם מי שקושר הלולב במינו שיש לו עלים מוכנים קושרו יפה ביום טוב כי לא שייך עניבה וקשר בעלים. וכן נמי יהיה קשר הלולב

[74] מפני כי יש כמה הבדלים בין ציטוט הפסוק לכפי שמופיע אצלנו לכן העדפתי לא לתקן אלא להציג כפי שמובא בדפוס - ויקיעורך

במינו כי אותם הקושרים במשי וכיוצא לנוי - אין זה נוי אלא מכוער. אמנם בעלין שלו יקשור אותו שהוא רמז לחילין ומשריין המזומנים במועד כנזכר. ואלו הם 'מין במינו' מסטרא דימינא, והזר הקרב יומת.

ועוד יכוין כשיקשור הלולב שיהיו ששה קשרים לפי כי הלולב הוא סוד הצדיק יסוד עולם כנזכר במאמר לעיל, והוא ששי כדאיתא פרשת בראשית וכמה מקומות. ועוד יכוין להמשיך מלמעלה ששה אורות כאשר האם רובצת על הבנים עד הוד אתפשטת כדאיתא בזוהר ובתיקונים, ונמשך ממנה חמשים שערי בינה ומשם נמשכים לצדיק ונקרא כל (כדאיתא בזוהר) - הרי ששה[75] אורות. ואחר כך קושר כולם כאחד בצדיק זה כל המינים אלו לחבר אותם אחר כך עם האתרוג כאשר יבא לקמן.

"**יטול האגודה בידו הימנית**" - והכונה כדי לעורר בחינת אברהם שנאמר "**ימין ה' רוממה**" בסוד "**וימינו תחבקני**", ויהיו המינים אלו "**ראשיה למעלה**" לעורר ייחוד עליון כדלקמן, "**ועיקריהם למטה**" להמשיך האור דרך השדרה (הוא הלולב) להגיע אותם "**לאתרוג שהוא בידו השמאלית**". ועיקר הדבר לקיים מה שאמר בתיקונים "**איהו בנצח ואיהי בהוד**". ואחר כך מחבר אותם האדם על ידי מעשה ומחשבה קדושה.

"**אטר יד ימינו נוטל לולב בימין כל אדם**" - והסוד אף על גב כי בזמן הגלות השיב אחור ימינו כביכול -- יש תקנה כאשר האדם עשה מצוה כתקנה שהוא "**נוטל לולב בימין כל אדם ואתרוג בשמאל כל אדם דבתר ימין ושמאל דעלמא אזלינן**" שהם ימין ושמאל עליונים דהיינו "**איהו בנצח ואיהי בהוד**", "**ולא בתר ימין ושמאל דידיה**" הגשמיים מאחר כי הוא מכוין לימין ושמאל דעלמא עילאה נעשה הייחוד על ידו.

"**גדם שאין לו יד**" - כי הסוד שלו מה שאמרו חז"ל "**נשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלים של מעלה וכו'**" ונטל ימינו והחזירה לאחוריו - זה נקרא 'גדם' כביכול אין לו יד - כאשר נתבאר אצלי בפירוש איכה הנקרא "**מגינת לב**", כי הם סוד ה' דברים שנתחסרו בבית שני שנאמר "**ואכבדה בו**" - "**ואכבד**" כתיב - נתחסר בעבור ה' עליונה שנתחסר. על כן זה "**נוטל לולב בזרועו וכן האתרוג**" - הוא סוד מה שאמרו חז"ל למלך שהיה לו בן, בכה - נתנו על זרועו שנאמר "**ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו**", עיין שם. וכדי שלא להוציאך חלק - הענין הוא להעלות הלולב ומיניו על ידי הבינה - הוא המלך שנאמר "**מלך במשפט יעמיד ארץ**". ומעלה בנו - תפארת ישראל והנלוים אליו - על זרועותיו. ואחר כך מעלה אותו יותר למעלה כנזכר שם.

[75] נראה לענ"ד שיש להגיה כאן 'הרי חמשה אורות', וצע"ע - ויקיעורך

"**יברך על נטילת לולב ושהחיינו קודם שיטול האתרוג**" - וענין הברכה מפורש בפרשת עקב דף רע"א (ח"ג רעא, א) וזה לשונו: "**פקודא דא לברכא לקוב"ה על כל מה דאכיל ואתהני בהאי עלמא. ואי לא בריך - אקרי גזלן לקוב"ה וכו'. בגין דברכאן דבריך בר נש לקדוש ברוך הוא אתי לאמשכא חיין ממקור דחיי לשמיה קדישא ולארקא עליה מההוא משחא עילאה, ואתי לאתמשכא מתמן לכל עלמא וכו'. כיון דשמא קדישא מתברך מתמן - שרא ונחת על רישיה חולקא קדמאה וכו'. מאן אתר לכתר מרישא חדא דצדיק תמן סלקין דמתערי לארקא אחרנין מלעילא ואתמלייא מעילא ומתתא. הדא הוא דכתיב ברכות לראש צדיק. כיון דהאי דרגא אתמלייא - אריק להאי כלה ומתמן נגדין ואתמשכן לתתא וכו**'".

והנה מבואר מזה המאמר כי בתחילה נמשכים כל הברכות מההוא מקורא דחיי - הוא מה שאמר הכתו "**והחכמה תחיה בעליה**". והכל נמשך בדרך הצינורות לצדיק. והיינו סוד הלולב כאמור. ומשם נמשכים לכלה - הוא סוד האתרוג כאמור. ולכן "**מברך על נטילת לולב**" - דהיינו הברכה שנוטל הצדיק. "**ואחר כך מברך שהחיינו**" - על המשך החיים הנמשכים ממקורא דחייא "**והגיענו לזמן הזה**" - הוא בסוד הכלה. ושם נאמר פירוש המלות פרשת עקב במאמר זה.

אמנם יעשה באופן שיברך קודם ואחר כך יטול הלולב והאתרוג. ויזהר שלא להפוך האתרוג כלל לפי שעושה פגם כי זהו מורה על הפיכת השולחן. והבן. אמנם אחר שברך יחזיר האתרוג עם הלולב, פני האתרוג עם פני הלולב. והוא סוד מה שאמר הכתוב "**ישר יחזו פנימו**" - רוצה לומר אימתי קרא החיבור של חתן וכלה "ישר" - בזמן כי "**יחזו פנימו**" - והם בפנים זה עם זה. לכן יזהר ביותר שיהיו פנים בפנים תמיד.

"**לא יברך שהחיינו בשעת עשיית לולב**" - היינו בשעה שמתקן וקושר אותו. ואף על גב שנתבאר כונת הקשרים שהם כדי להמשיך חיים מלמעלה -- כל אותה הכונה הוא בסוד הכנה בלבד, אבל ההמשכה לא תהיה רק בשעת נטילת לולב בסוד הנענוע כדלקמן.

"**אם עשה בית יד ונתן בו הלולב וכו**'" - הנה זה הענין יהיה הרמז למה שאמר בזוהר פרשת בלק דף ר"ד (ח"ג רד, א) וזה לשונו: "**אערך לך ואצפה. אערך לך - מהו**? **אסדר לך בוצינא דילך לאדלקא, כמה דאת אמר ערכתי נר למשיחי. מהו "ואצפה"**? **הא כל בני עלמא מצפין וכו'. נהורא קדמאה דברא קדוש ברוך הוא הוה נהיר עד דלא הוו יכלין עלמין למסבליה. מה עבד קדוש ברוך הוא**? **עבד נהורא לנהוריה לאתלבשא דא בדא. וכן כל שאר נהורין עד דעלמין כולהו אתקיימו בקיומייהו ויכלין למסבל. ובגין כך אתפשטו דרגין וכו' עד דמטו להאי בקר ביוסף ואיהו נטיל כל נהורין עילאין וכו'.**

אתא דוד ואתקין חופא להאי בקר דיוסף לאתחפאה ולקיימא עלמין בסידורא דבוצינא דא. הא הוא דכתיב בקר אערוך לך ואצפה כמה דאת אמר ויצפהו זהב טהור וכו'".

הנה מבואר מזה המאמר כי נעשה ציפוי ליוסף הצדיק למעלה. ולכן כאשר בענין הגשמי עשה זה האדם כיתור(?) "**ונתן הלולב בתוכו ונטלו - שפיר דמי**", מפני כי כן נעשה למעלה כי הצדיק נעשה לו מכסה כאמור בסוד "**ויצפהו זהב טהור**". "**ובלבד שיהיה בדרך כבוד**" - מפני כי כן נמי למעלה אותו המכסה הנעשה לצדיק הוא אור גדול בדרך כבוד כהה'יא דר' יוחנן קארי למניה מכבדותי. וסוד הענין מה ראה רבי יוחנן לקרא שם לבגדיו מכבדותיו -- הענין הוא על יסוד זה הנזכר, לפי כי ההוא חופאה שמכסה הצדיק עליון נקרא 'כבוד' כדאיתא פרשת פנחס בפסוק "**ובהיכלו כלו אומר כבוד**", ואומר "**ויבא מלך הכבוד**". ולכן צריך כי זה בית יד יהיה דרך כבוד.

ואם נרמוז בכינוי "**בית יד**" -- לא על חינם כינו כך אלא כי מקום זה הוא בית של יד העליונה ומקום זה יהיה רמז לחמש ידות דיוסף שלקח יד אחת וארבע הידות נתן להם. "**אבל אם אינו דרך כבוד כגון שנתן הלולב בכלי ונטלו לא יצא**". והענין יובן כאשר נבאר דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. והסוד יהיה מה שאמר בזוהר פרשת בלק דף קפ"ו (ח"ג קפו, א) וזה לשונו: "**כתיב ועשית בריחים עצי שטים וכו'. לקבל דא חמש אצבען בידא דבר נש והבריח התיכון - באמצעיתא רב ועילאה מכלא. ביה קיימין שאר אחרנין. ואינון חמש בריחים דאקרון חמש מאה שנין דאילנא דחיי אזיל בהו. ובריח קדישא אתער בחמש אצבען דידא וכו'. ועל דא כל ברכאן דכהנא באצבען תליין. פרישו דידא דמשה על דא הוה וכו**'".

והנה מבואר מזה המאמר מהו סוד היד. ובזה תבין סוד "**בית יד**" זה. ואמנם זה הוא דרך כבוד. אבל "**אם נתנו בכלי ונטלו לא יצא**" לפי כי יש 'כלי' למעלה והוא כלי חרש שמקבל טומאה. וגם כאשר נאמר כי הוא יהיה כלי טהור כמה דאת אמר "**בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יהוה**" (ישעיהו סו, כ) -- עתה אין זה בדרך כבוד להלביש הלולב (שהוא הצדיק) בכלי, ואחר כך לחבר אותו עם האתרוג שהיא הכלה כאמור. ולכן לא יצא ידי חובתו דחיישינן שהשפחה נאחזת שם.

"**ואם כרך עליו סודר ונטלו או שכרך סודר על ידו ונטלו - יש אומרים לא יצא**" - וכן נראה מפני שנאמר "**סדין עשתה ותמכור**", כי אשת חיל מתקנת זה הסדין ותמכור לזולת. לפי שנאמר "**ופרשו השמלה**". ולפי שהוא טהורה - אין לחבר עמה עוד סדין. והוא בסוד מ"ש בזוהר פרשת ויקהל "**ונגה לו סביב**" ושם נאמר "**בהאי נוגה פתי לאתתא לנטלא נהורה וכו**'". והבן.

"**ינענע בשעה שמברך**", ויכוין בסוד הנענוע להמשיך האור העליון דרך חוט השדרה כמו שאמר במאמר הקודם ריש פרשת עקב, כי על ידי הברכה אתי לאמשכא ברכאן ממקורא דחיי לכולהו דרגין עד דמטי לרישא חדא דצדיק שנאמר "**ברכות לראש צדיק**". ומתמן אתמשכן לכלה. והנענוע ימצא שהצדיק הוא עולה למעלה להמשיך חיים עליונים ולכן מה טוב לאדם לברך בתוך הסוכה לפי שכבר נתבאר בזוהר פרשת אמור כי יש סוכה עליונה והיינו סוד אימא עילאה (כנזכר שם), וכאשר מנענע האדם הלולב בתוך הסוכה הוא עולה הצדיק ופנה למעלה לאמשכא חיים מההוא מקורא עילאה, וממשיך אותם למטה בסוד "**ברכות לראש צדיק**". ומשם נותן אותם לכלה - הוא סוד האתרוג כפי פשוטו.

ואין מקום בזה לברר אלה הדברים אשר חשבו הראשונים ז"ל, אמנם ענין סוד הנענוע כשהאדם נמי מתנענע הנענוע - הוא מ"ש בזוהר פרשת פנחס דף רמ"ו (ח"ג רמו, א) וזה לשונו: "**בלולה בשמן כתית וכו' - אמר ר' שמעון יאות אמרת אבל מאי 'כתית'? אלא רזא עילאה איהו דכיון דאיהו שמן מאי כתית? אלא רמז הוא דקא רמיז לשמשא בנוקבא לאנגדא לגבה שמן רבות כתית כדקא יאות ליה. לא הוי אלא כתית לאפקא מזיתין דאינון שייפין עילאין דגופא ולאנגדא לגבה ההוא נגידו מלעילא בכל שייפא ושייפא, לא הוי אלא כתית. וצדיק איהו דכתיש כתישין ואפיק מכל אינון שייפין עילאין דאינון זיתין קדישין משח רבו בתיאובתא שלים לגבי נוקביה. ואי לא כתיש - לא יפוק ההוא משחא אלא בלא תיאובתא דשייפין וההוא נגידו לא אתהני מיניה נוקבא ולא הוי כדקא יאות עד **הא כלולה מניה לאתהנאה מיניה ולאתזנא מיני**", עכ"ל.

נלמד מזה סוד הנענוע מהו. וכבר נתבאר במקום אחר כי זהו מה שאמרו חז"ל "**אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו**". ומה גם עתה על ידי הלולב ודאי מוריד וממשיך "**רוח**" למדה הנקרא 'יוצרו' שנאמר "**ויוצר רוח האדם בקרבו**" (כדאיתא בזוהר). והנה הנענוע יהיה פעם אחת בשעה שמברך ואחר כך ד' פעמים. ואף על גב שמברך ותכף אומר הלל - הנענוע של הברכה לחוד הוא לצורך המשכת האור של כל יום ויום של המדות. ואמנם הנענוע של הלל להמשיך מדת החסד הנקרא "**יומא דכולהו**" שהוא מתפשט בכל הספירות. ואף על גב שתראה בזוהר פרשת פנחס ובמקום אחר כי כל הנענועים הם ד' -- שים לבך בתיקונים כי שם מבואר. ונאמר "**הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי**" (משלי כב, יז).

וכן שנינו "**היכן מנענעים? בהודו לה' תחילה וסוף - הרי שני פעמים. ובאנא ה' הושיעה נא - שני פעמים. מפני שכופלים אותו**". ונמצא שהם ד' פעמים. והנה כשאמרו היכן

מנענעין ודאי הוא בעת קריאת הלל מלבד נענוע של נטילת לולב. ואיך יעלה על לב אדם כי ספר הזהר הוא חולק על המשנה. ואף על גב כי רבו הדעות בזה -- מכל מקום רבי עקיבא לא בא לדחות דברי בית הלל שאמרו "**היכן מנענעין בהודו לה' תחילה וסוף**". דבר פשוט הוא. אמנם לענין מ"ש "**ובאנא ה' הושיעה נא**" אמר צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע שכל העם היו מנענעין באנא ה' הצליחה נא - רוצה לומר גם באנא ה' הצליחה נא לפי שתחילה לא פירשו שצריך לנענע שני פעמים באנא ה' הושיעה, רק סתם אמר "**ובאנא ה' הושיעה נא**". ולכן פירש הדבר רבי עקיבא ואמר "**צופה הייתי ברבי גמליאל ורבי יהושע שכל העם היו מנענעין לולביהן באנא ה' הצליחה נא**", ולא יתכן לפרש כי לא היו מנענעין באנא ה' הושיעה נא כלל -- וכי כל העם היו תועים מדרך השכל? לא יתכן לומר כן! אלא כל העם היו מנענעין גם באנא ה' הצליחה נא דהיינו שני פעמים - פעם אחת באנא ה' הושיעה נא ופעם שניה באנא ה' הצליחה נא. ורבן גמליאל ורבי יהושע לא נענעו אלא שני פעמים באנא ה' הושיעה נא והיינו כפי דעת הזוהר והתיקונים. ולא פליגי.

"**הנענוע הוא שמוליך ידו וכו**'" - ומאחר שנתבאר למעלה סוד הנענוע שהוא הצדיק דכתיש כתישין לאפקא משחא מאינון זיתין עילאין ולאמשכא יתהון לנוקבא - אין צורך עוד לפרש כיצד היה הנענוע. שהרי מעצמו מובן כי הנענוע הוא כל פעם לבדו הולכה והובאה. וכן שנינו "**מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו וכו**'". דוק והבן מ"ש מוליך ומהו מביא? למדת מי(?) כי ד' רוחות העולם שלו תמשיך אותה למטה ועל ידי כן האם רובצת עם הבנים ומשם ממשיך אור לגביה נוקביה, דהיינו שמכה הלולב והאתרוג שניהם בחזה שלו אל מקום שאמר באדרא רבא "**ונקיב בין חדוי ועביד גלגלתא דנוקבא**". ואילו היה כסברת האומרים כי האתרוג הוא הנוקבא שאנו ממשיכים לה זה האור -- היה צריך להניח האתרוג ולנענע הלולב ולהביא אותו למקום אשר שם האתרוג! ולמה ינענע האתרוג אם הנענוע צריך אליו?! ודבר פשוט הוא, אין להאריך.

וכבר נתבאר למעלה ממה שאמר בזוהר פרשת תצוה כי צריך להניח האתרוג בסוף הלולב עם הכולה(?) הנ"ל ויהיו מחוברים תמיד משעה ראשונה שמברך עליהם. לא יניחנו מידו גם אם יעלה לקרות בספר תורה. ואם לא יכול לתפוס האתרוג כל כך זמן בידו השמאלית - יניחנו בימין מחובר עם האתרוג[76].

"**יקיף דרך ימין בנענוע וכו**'" - איתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ה (ח"ג רנה, א) ושם נאמר לולב דא צדיק דדמי לחוט השדרה דביה ח"י חוליין לקבל ח"י נענועין דלולב.

[76] נראה להגיה 'עם הלולב' - ויקיעורך

ואינון לקבל ח"י ברכאן דצלותא וכו'. ונענוע לשית סטרין כחושבן ו'. ותלת נענועין בכל סטרא אינון חי לולב ב**** כליל ששה מינין. שלשה הדסים - גדולה גבורה תפארת. ודמיון לשלשה גווני עינא. שתי ערבות - דמיון לתרין שפוון. לולב דומה לשדרה - קיום דכל גרמין. ועלה אמר דוד "**כל עצמותי תאמרנה וכו**'". ובגין דא אתרוג הדומה ללב תקינו למהוי ביד שמאל כמה דאוקמוה לולב בימין אתרוג בשמאל. ואינון לקבל זכור ושמור וכו'.

וממאמר זה נלמד סדר הנענועים כי המשנה[77] ראשונה הוא מן הימין בחינת החסד, ומשם ילך לצפון שנאמר "**הולך אל דרום סובב אל צפון**", ומשם יחזור למזרח בחינת התפארת היוצא ממזרח. ומשם ינענע למעלה ואחר כך למטה בסוד הנצחים שנאמר בהם "**והאחת גבוה מן השנית**" (דניאל ח, ג). והם סוד השפתים כנזכר במאמר. ואחר כך ינענע לצד מערב שהוא בחינת היסוד בסוד הצדיק. והאתרוג נלוה אליו כמו שאמרו חכמים ז"ל "**שכינה במערב**" ולא אמרו "שכינה היא במערב".

"**ארבע מינים הללו מעכבין זה את זה**" - כי הנה חז"ל אמרו פרי עץ הדר זה הקב"ה וכו'. וכן כל המינים כנ"ל. נמצא כי כאשר יחסר מין אחד מתחסר אות אחת מן השם כביכול. ולכן מעכבין זה את זה עד שיהיה השם שלם. ונוסף עוד כמה דברים שהם רמוזים בארבע מינים הללו. ולכן אם חסר לו אחד מהם איך יתכן לברך על ענין שהוא חסר שאין הברכה שורה שנאמר "**זכר ונקבה בראם ויברך אותם**". ולכן "**לא יברך על השאר אבל נוטל אחד אחד או הנשארים ביחד לזכר בעלמא**" ובלי ספק כי יעשה איזה רושם.

"**ואם היו ארבעתן מצויים אצלו ונטלן אחד אחד יצא**" מאחר שכבר יכול להמשיך אור העליון למטה לנוקבא על ידי הברכה. אמנם מצוה מן המובחר הוא לאוגדם -- הלא המה דברי חז"ל "**הבונה בשמים מעלותיו**" אימתי? "**ואגודתו על ארץ יסדה**". כי כאשר עדת ישראל הם בלב אחד בקשר אמיץ באהבה זה עם זה -- על ידי כן נעשה קשר למעלה. ולכן אנו אומרים "**הבוחר בעמו ישראל באהבה**" -- רצה לומר במה הקב"ה הוא בוחר בעמו ישראל? בעבור האהבה שהם אוהבים זה לזה שנאמר "**ואהבת לרעך כמוך אני ה'**" (ויקרא, יט). כלומר על ידי "**ואהבת לרעך כמוך**" אז נקשר שני מדות "**אני ה'**", והיינו קשרא דמהימנותא.

"**אם חסר לו אחד מן המינים לא יקח אחר במקומו**" - מפני כי כל מין מאלו נרמז בו אות אחת משמו יתברך, ולא יתכן לתת מין אחר תחתיו. ומטעם הנזכר למעלה כי ארבע מינים הללו אין שולט עליהם ממונה ולא מלאך, רק הקב"ה בעצמו. ומי ישמע לדבר

[77] אולי יש להגיה כאן 'הנענוע' - ויקיעורך

הזה לחבר מין אחר השולט עליו מלאך עם מינים ששולט עליהם הקב"ה? כי זה דומה לענין משתף שם שמים ודבר אחר שהוא נעקר מן העולם.

"**לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים משום בל תוסיף**" - היינו מ"ש בזוהר פרשת פנחס דף רל"ט (ח"ג רלט, א) וזה לשונו: "**כל אשר יעשה האלהים. הכי מבעי ליה**" **כל אשר עשה**". **מהו "יעשה"? אלא מקרא משמע "יעשה למחכה לו" - "עשית" מבעי ליה? אבל אתר עילאה הוא דנגיד ונפיק ואדליק בוצינין כולהו לכל עיבר ואקרי ע"הב ומנה נפקין חד אילנא לאשתקיא וכו'. וההוא עה"ב אתקין ליה להאי אילנא תדיק מטטר**(?) **ליה לא פסיק מבועי מניה לעלם ולעלמי עלמין וכו'. ועל דא כתיב כל אשר יעשה ה' הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. ועל דא באורייתא כתיב "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו". דאילנא דא דאורייתא הוא וכו'**".

והענין מבואר מן המאמר כי המוסיף נותן דופי למעלה כנראה שצריך תוספת, ולא הוא, שהרי האלהים יעשה תדיר - אתקין ליה ומעטר ליה בעטרין עילאין כדבר האמור. ולכן אמרו חז"ל "**כל המוסיף גורע**".

"**לא יטול יותר מלולב אחד ואתרוג אחד וכו'**" - הענין מובן מכל המאמרים הנ"ל והרמזים דאין להוסיף בשום מין מאלו כי כל זה בכלל 'בל תוסיף'.

סימן תרנב

פירוש ראשון

לפי שאמר הכתוב "**ביום הראשון**" בא מצות לולב ביום ולא בלילה. ויש בזה ענין רמז לאדם שהוא דומה לעץ השדה כאמור שהמצוה אשר יעשה הוא יהיה לשמו של הקב"ה וידע נאמנה כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא. וזהו הרצון בזה כי יתבונן שעיקר מצוה זו היא "**ביום**" שהוא לעולם הבא הנקרא 'יום', ולא בעולם הזה הנקרא "**לילה**" כמו שאמרו חז"ל אצל "**כי אליך אקרא כל היום**". ולכן "**כל היום הוא כשר לנטילת לולב**".

ואמנם עוד ימצא רמז לאיש הישראלי בענין זה להועיל לו לצורך התשובה ממה שאמר הכתוב "**ולקחתם לכם**", ר"ל לכם לטובתכם. ומ"ש "**ביום הראשון**" - עצה טובה קא משמע לן לעשות תשובה בזמן הבחרות לפי שנאמר "**וזכור את בוראך בימי בחורותך**" - משמע שני ימים, מיעוט רבים שנים הם. והם שני זמנים המוכנים לאדם לעשות בהם תשובה. הזמן הראשון הוא כאשר מגיע לי"ג שנים ויום אחד כי אז מתחייב במצות מן התורה ומתחייב על העבירות על ידי בית דין. ועוד יש יום אחד שראוי לאדם לשוב בתשובה לפני הקב"ה והיינו בזמן עשרים שנה לפי כי מאז הוא מתחייב בבית דין של

מעלה. ולכן אמר החכם "**וזכור את בוראך בימי בחורותך**" - הם שני ימים הללו. "**עד שלא יבואו ימי הרעה**" כי יש ימים תמורת ימים אלו מוכנים לעשות תשובה אבל הם נקראים "**ימי הרעה**" מפני שהם ימי הזקנה כמו שאמרו חז"ל. ויום האחד הוא סמוך לזמן ששים שנה כי מתיירא שלא ימות בהכרת כההיא דר"י כשהגיע לזמן ששים עבד יומא טבא לרבנן. אמר הא פלטית מכרת. ועוד יום אחד כאשר נפל למשכב וראה כי בא יומו. ושני ימים הללו נקראו "**ימי הרעה**". ולכן אמר החכם: הנה מה טוב לך שתזכור את בוראך בשני ימים הללו.

אמנם הכתוב יאמר היותר נאה מצוה מן המובחר "**ולקחתם לכם**" לעצמכם להנאתכם, קחו מוסרי ואל כסף ותשובו בתשובה "**ביום הראשון**" הידוע בזמן הבחרות ענין התשובה לפי כי על ידי כך יהיה לכם "**פרי**" נאה ומתקבל שיהיה האדם "**עץ הדר**" כי יתפאר עלי ישראל בשמחת בית השואבה ויאמרו "**אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו**". והוא על דרך מה שאמרו חז"ל "**פרי עץ הדר**" זה אברהם שהדרו הקב"ה בשיבה טובה. היינו לפי שהיה צדיק גמור כמאן דאמר בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו ולכן הוא יכול לומר כך אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו.

ולכן המצוה זו עיקרה ביום לרמוז כי מלבד שהרמז שלה הוא מורה על הזמן התשובה שתהיה בזמן הבחרות -- ונוסף עוד לרמוז שתהיה "**ביום ולא בלילה**", כלומר בעולם הזה ולא אחר המיתה שהוא לו לילה. כי כך אמרו חז"ל כשהאדם הולך לשם אומר הניחוני ואלך ואעשה תשובה ואינו מועיל לו טענה זו לפי כי המצוה הזאת של זמן התשובה אינו אלא בעודו בעולם הזה.

אמנם מכל מקום "**כל היום כשר לנטילת לולב**" - כי כן כל זמן היותו בחיים עדנה יכול הוא לעשות תשובה. "**שאם לא נטל הלולב שחרית**", כי הנה הלולב כבר נתבאר למעלה שרצה לומר **לו לב**, דהיינו מי שלבו נוקפו כדי לתקן מעשיו ולתקן השדרה שלו שהוא דומה ללולב כדי לזכות לזמן התחיה. ולכן אשר לא שת לבו אל דבר ה' בזמן של הבחרות - דהיינו אם לא נטל שחרית כי לא נשאו לבו לשוב בתשובה בשחרית בבחרותו - יטלנו אחר כך בכל זמן שירצה מקבלים את האדם בתשובה שנאמר "**תשב אנוש עד דכה ותאמר שובו בני אדם**". "**ומכל מקום זריזין מקדימין למצות**" ולכן נוטלים אותו בבקר כי כן הזריז יעיר בבקר בבקר לעשות תשובה.

אמנם "**זמנו הוא משתנץ החמה**" - היינו מה שאמרו חז"ל אצל "**וזרח השמש**" - זו הנשמה. וכן נמי בנ"ד[78] -- 'הנץ החמה' בזה יהיה עד שיבא לאדם רוח יתירה דהיינו

[78] בנידון דידן?

כאשר נכנס בי"ג שנים ויום אחד כדאיתא בפרשת משפטים אצל "**ה' אמר אלי בני אתה וכו**'". ולכן מצות לולב משתנץ החמה.

"**ועיקר מצותו בשעת ההלל**" - דהיינו לזמן של התחיה כי אז נעשה הלל גמור. כך אמרו חז"ל מפני מה אין אומרים הלל הגדול ואומרים הלל זה? לפי שיש בו חמשה דברים: יציאת מצרים וכו' ומילוט נפשם של צדיקים מגהינם לעתיד. והיינו כי מצות הלולב אשר בו נרמז השדרה של אדם - כי ממנה הוא אותו עצם שממנו מציץ האדם לעתיד. ואז הוא מועיל מעשה מצות לפי שהם כמספר האיברים של אדם, ולפי שהשדרה הוא בנין גופו של אדם והוא עיקר כנראה.

"**ואם צריך להסכים לצאת לדרך**" זו היא דרך לקטן ולגדול, ואין בטחון לאדם בעולם הזה אפילו שעה אחת -- ולכן מסכים ונוטלו הלולב "**משעלה עמוד השחר**" כי זה הזמן הוא באדם קודם שנתחייב במצות אמנם מחנכין אותו מדרבנן לתת מציאות תיקון לאדם בעשותו אחת מכל מצות ה' כי לא ידע האדם את עתו.

"**אסור לאכול קודם שיטלנו וכו**'" - הנה נתבאר הסעודה שעתיד הקב"ה לעתיד לבא לצדיקים שנאמר "**הנה עבדי יאכלו והם ירעבו הנה עבדי ישתו וכו**'". ובלי ספק כי האכילה שהאדם אוכל בעולם הזה הוא שלימות בנפש האדם כשאוכל אותה בכונה טובה על דרך "**בכל דרכיך דעהו**". ולכן השולחן הוא מזבח כפרה על האדם כמו שאומרים חז"ל. ומכל שכן בזמן המועד שהאכילה מצוה, על דרך ששנינו "**ארבע עשרה סעודות חייב האדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה**". ואף על גב דאין הלכה כרבי אליעזר, אמנם המקיים דבריו מה נעים גורלו. ובכן הסעודה מצוה. ולכן מצוה גוררת מצוה ויזכה לאותה סעודה עם הצדיקים לעתיד. ומאחר דקים לן כי בתחילה הוא זמן של התחיה ואחר כך בא יבא ברכה ענין של הסעודה - ולכן בא הדין נמי בעולם הזה בענין הגשמי כי "**אסור לאכול קודם נטילת לולב**".

"**ואם שכח ואכל ונזכר על שולחנו ביום הראשון**" שהוא מן התורה, "**יפסיק**". והרמז בזה כי זמן של התחיה רבו בו הדעות כדאיתא בזוהר פרשת תולדות יצחק דף ק"מ (ח"א קמ, א) וזה לשונו: "**אמר רבי יהושע לא תקשי לך האי דתנינן שלש כיתות הן וכו' של צדיקים גמורים יקומו בקימה של מתי ארץ ישראל וכו' ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וכו' דכתיב מישני אלו הם הצדיקים וכמה שנים נקדמים? רבי יהודה אומר רד"ו שנים דכתיב וירד מיעקב וכו'. רב נחמן אמר לפי השיעור שבלה בעפר וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כמה זמנים מחולפים הם בזמן התחיה. ולכן בא הדין הזה מקביל בלולב הגשמי שהוא דוגמא אל האדם כאמור. "**אם שכח ואכל ונזכר על שולחנו**

ביום הראשון" שהוא מן התורה "**יפסיק**" - שהרי נאמר "**ולקחתם לכם ביום הראשון**" ונתבאר למעלה שהוא רמז לענין התשובה שעשה האדם ביום הראשון מן השני ימים שאמר הכתוב "**וזכור את בוראך בימי בחורותך**" - "**ימי**" שנים. וזה הראשון שאמרה התורה אף על פי ששכח ואכל יפסיק מפני כי כן זה העושה תשובה ביום הראשון יזכה אל התחיה הראשונה, דהיינו "**ולקחתם לכם**" לעצמכם לצורך התחיה ביום הראשון. אמנם "**בשאר הימים מיום ראשון ואילך אם יש שהות ביום לא יפסיק**" - לפי כי ענין התשובה מועילה בכל זמן, ימין הקב"ה פתוחה לקבל שבים.

ומה שאמר הכתוב "**ולקחתם לכם ביום הראשון**" - עוד יש להבין בו מ"ש במשנה "**שוב יום אחד לפני מיתתך**". וכן נמי לענין של התחיה - אף על גב כי אינו מן הנקדמין יזכה לחיות אחר כך עם השאר. ולכן ביום הראשון דווקא "**אפילו יש שהות ביום יפסיק**" דבעינן מה שאמר הכתוב "**ביום**" ממש כי היכי דלהוי ליה תחיה ביום הראשון. כי הרמז בזה הוא למתי ארץ ישראל לפי שאין להם גלגול מחילות. לכן נאמר "**ורבים מישני אדמת עפר יקיצו**" - כלומר אין צורך לזכור הקימה רק שיקיצו. והיינו החידוש. ולכן הכל נעשה בו ביום.

אמנם אשר חיים בשאר הימים הם המתים של חוץ לארץ דלא שייך לומר בהם תחייה כמו שאמר הכתוב "**יחיו מתיך**" של ארץ ישראל, "**נבלתי יקומון**" אלו המתים של חוץ לארץ. אמנם הם מתגלגלים ובאים דרך מחילות, ועליהם נאמר "**יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו**". ולכן "**לא יפסיק אם יש שהות ביום**" כי כן התשובה אשר יעשה הוא לבסוף עד בא השמש, וכן יהיה לו לזמן התחיה כמדובר.

פירוש שני

ואני אמרתי אגלה אזנך במצות לולב "**שניטל ביום ולא בלילה**" שנאמר "**ולקחתם לכם ביום הראשון**". והטעם יובן כמ"ש בזוהר פרשת ויצא דף קנ"ז (ח"א קנז, א) וזה לשונו: "**ויבא יעקב - דא תפארת קדישא וכו'. ותצא לאה לקראתו - אימא עילאה לגבי ברא יחידא. ותאמר אלי תבא - תחות גדפאי לברכא לך ולרווחה לך בתפנוקין עילאין. הא עידן רעוא למיהב לן וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי תפארת ישראל בכל לילה ולילה הוא עולה אצל אימא עילאה. וכן זמן היותו שם הוא מקבל מינה תפנוקין ועידונין למיהב להההוא שדה חקל תפוחין קדישין. ולכן אין נטילת לולב (שהוא סוד כללות תפארת ישראל) בלילה אלא ביום, כי אז תפארת חוזר למקומו. ואחר כך אנחנו מעוררים אותו, הוא והקצוות שלו כולם כאחד, להתחבר עם הכלה שלו. וזה יהיה ביום.

"**וכל היום כשר לנטילת לולב**" שנאמר "**ביום הראשון**". ואיתא בזוהר פרשת ויחי דף ר"כ (ח"א רכ, א) וזה לשונו: "**כך יהא יום הכפורים אפיק לכול' לחירו ואנן כפי מזונא קאימנא וצחינן למשתיא היא אעטרת למלכא בהאי יומא ידענא דהא מיין נביעין עמה שריין שאילנא למשתיא למאן דאפיק לון לחירו. ועל דא קרינן ליה יום ראשון. דא בספרא דאגדתא ושפיר הוא. אבל בהאי יומא אברה' שירותא דכלא אי בענני יקר הוא שירותא אי במיא הוא שירותא דאברהם שארי למחפר בירא דמיא**".

הנה מבואר מזה המאמר מה שאמר הכתוב "**ביום הראשון**" שהוא בסוד אברהם והוא מדת החסד שנאמר "**חסד אל כל היום**". ולכן "**כל היום כשר לנטילת לולב שאם לא נטל שחרית יטלנו אחר כך**". "**ומכל מקום זריזין מקדימין למצות**" - וישכם אברהם בבקר. הנה נאמר דאף על גב כי שם נאמר "**חסד אל כל היום**" -- מכל מקום הרי נאמר "**וישכם אברהם בבקר**" לעשות רצון קונו מפני כי אז נאמר "**ויחבוש את חמורו**". אמנם אחר כך מתעורר כח יצחק ונאמר "**אוי לנו כי פנה היום**".

וכי תימא אם כן כפי זה למה יהיה נטילת לולב כשר כל היום? מן הראוי היה להיות זמן הלולב עד המנחה מפני כי אז מתעורר יצחק וכבר "**פנה היום**" שהוא מדת אברהם? אמנם הענין הוא כי זה שאנו עושים הפרש מזמן לזמן - היינו ביום לפי כי היום הוא משתנה ונחלק לכמה עתים. וכבר אמרו חז"ל יש עת מזומנת לטובה ויש עת מזומנת לרעה. ולכן נאמר "**ואני תפילתי לך ה' עת רצון**". ולכן בעת הבקר אז הוא מתעורר מדת החסד. אמנם אף על גב שנאמר "**חסד אל כל היום**" -- מכל מקום כאשר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב אז מתעורר מדת הדין לפי שנאמר "**וישא עיניו וירא והנה גמלים באים**" שהם מסטרא אחרא. אמנם בענין של הלולב לא כן הוא מפני כי הלולב הוא כולל כל הקצוות ובו נכלל סוד הערבה שהוא כנגד מדת יצחק כנזכר פרשת ויחי דף ר"כ במאמר הקודם. ושם נאמר זה לשונו: "**דבר אחר: וערבי נחל - אלין אינון גבוראן דאחידן ביה ביצחק דאתיין מסטרא דההוא נחל עילאה וכו**'". והנה מבואר מזה המאמר כי הערבות הם סוד הגבורות מסטרא דיצחק כמו שאמר "**דאחידן ביה ביצחק**". ולכן מאחר שהם קשורים עם שאר המדות הם כפופים שם והם מתמתקים שם עמהם. ואינם מתעוררים הם לבדם. ולכן מתגבר והולך מדת החסד כל היום. ולכן נטילת לולב כל היום. ואם לא נטל שחרית יטלנו אחר כך.

אמנם "**זריזין מקדימין למצות**" לעשות החיבור של הלולב בסוד חתן וכלה כנ"ל. "**וזמנו הוא משתנץ החמה**" שכן כתיב "**והוא כחתן יוצא מחופתו**", וכדאיתא פרשת בראשית דף ס' (ח"א ס, א) וזה לשונו: "**יום ליום יביע אומר - יומא קדישא מאינון דמלכא וכו**'.

אין אמר ואין דברים - בשאר מלין דעלמא וכו'. אבל הני מילי בכל הארץ יצא קום - עבדו משיחא אינון מלין מדורי עילאי ומדורי תתאי וכו'. וכיון דאתעביד רקיעין מנהון - מאן שריא בהון? הדר ואמר לשמש שם אהל בהם -- ההוא שמשא קדישא שוי מדוריה ומשכניה בהו ואתעטר בהו. כיון דשרי באינון רקיעין ואתעטר בהו כדין "והוא כחתן יוצא מחופתו" וחדי ורהיט באינון רקיעין ונפק מנייהו ועאל ורהיט גו מגדלא חדא אתרא באתר אחרא מקצה השמים מוצאו ודאי. מעלמא עילאה נפיק ואתיא דאיהו קצה השמים לעילא וכו'".

הנה נתבאר מזה המאמר כי השמש הוא החתן שנאמר בו "**והוא כחתן יוצא מחופתו**" ובא אצל הכלה. ולכן מצות לולב הוא "**משעה שתנץ החמה**".

"**ועיקר מצות בשעת הלל**" - מפני כי כבר הכלה חזרה פנים בפנים עם בעלה בחזרת העמידה כדאיתא בזוהר ובתיקונים, כי אז שניהם במחברת השנית מקבילות הלולאות אחת אל אחד. ושם הם בסוד שני שמות מחוברים יחדיו **יאהדונה**"י. ואחר כך אומרים ההלל לשבח את הכלה הנקראים[79] הלל בסוד אדני העולה בגימטריא הלל. ולהמשיך לך סוד שלשה עשר מדות של רחמים הנזכר בהלל שמתחילין "**מן המצר קראתי יה**" עד הסוף כדאיתא באדרא רבה. ומאחר שנמשך בה מדות הללו בשעת ההלל -- לכן אז זמן עיקר נטילת לולב כי אז שניהם שלמים באותם שלשה עשר מדות, ונמשך הנענוע ארבע פעמים להמשיך מדת החסד בארבע ניענועים בסוד ארבע אותיות **הויה** שנמשכים בח"י עלמין על ידי הנענועים נמשכים עד החזה בסוד הכלה העומדת שם לקיים מה שאמר הכתוב "**תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה וכו'**".

"**ואם צריך להסכים לצאת לדרך וכו'**" - מאחר שכבר נודע הוא שעיקר המצוה הוא משתנץ החמה , משמע כי בזמן שעלה עמוד השחר לא כך הוא. והטעם מתבאר עם מה שאמר בזוהר פרשת תולדות יצחק דף קע"ט (ח"א קעט, א) וזה לשונו: "**רבי אלעזר ורבי יצחק הוו אזלי בארחא ומטא זמנא דקריאת שמע. וקם רבי אלעזר וקרא קריאת שמע וצלי צלותיה. לבתר אמר ליה רבי יצחק והא תנינן דעד לא יפוק בר נש לארחא אבעי ליה לנטלא רשו ממאריה ולצלי צלותיה? אמר ליה בגין דכד נפיקנא לא הוה זמן צלותא ולא מטא זמנא דקריאת שמע. השתא דשמשא נהיר צלינא וכו'. וכד אתא צפרא עד כען לא הוה עדנא לצלי צלותא בגין דההוא שעתא דקדרותא דצפרא אשתכח אתתא משתעייא בבעלה ואינון ברזא כחדא דבעיא איהי למיהך למשכנא בעולמתהא דיתבי בהדא ובגין כך לא בעי ליה לבר נש למפסק מלייהו דמתחבראן כחדא ולהעלאה מלה**

[79] נראה שיש להגיה 'הנקראת' - ויקיעורך

אחרא בינייהו. והשתא דנהיר שמשא הוא עידן צלותא לצלאה כמה דאוקימנא דכתיב ייראוך עם שמש. מהו עם שמש? לנטרא נהורא דשמשא בהדן לאנהרא לה וכו'".
הנה הדבר מבואר מן המאמר כי אין ראוי לומר קריאת שמע ותפלה קודם הנץ החמה מפני כי אז אשה עליונה מספרת עם בעלה ואין ראוי להפסיק ביניהם. אמנם אם האדם רוצה לצאת לדרך כי בזה נמי יש ענין מציאות לעשות המצוה שהרי שם נאמר דבעיא איהי למיהך למשכנא בעולמתהא דיתבי בהדא והיינו בכל יום ויום. מכאן נלמד לכל המצות כי אין ראוי לעשותן עד הנץ החמה. אמנם אם יוצא לדרך אז יש מציאות זה "**ונוטלו משעלה עמוד השחר**" שנאמר "**צדק לפניו יהלך**".
"**אסור לאכול קודם שיטלנו**" - לפי כי יש זמן לענין של אכילה, כך אמרו חז"ל ברביעית יושב הקב"ה וזן כל העולם מקרני ראמים (שהם סוד עשר קרנות שהיו בראשן של ישראל ונתנם לעכו"ם כמו שאמרו חז"ל (מאמר)) עד ביצי כנים (היא הקליפה). והרי נאמר "**אכלתי יערי עם דבשי שתיתי יייני עם חלבי**", ואחר כך נאמר "**אכלו רעים שתו ושכרו דודים**". ואמנם זמן נטילת לולב הוא עם הנץ החמה כאמור. ולכן אסור להקדים האכילה לנטילת לולב.
"**ואם שכח ואכל**" וגברה עליו הקליפה של השפחה, "**ונזכר על שולחנו**", זה השולחן אשר לפני ה'. "**אם הוא ביום ראשון**" שהוא מן התורה בסוד הימין כנ"ל דאתער אברהם, "**יפסיק אפילו יש שהות ליטלו אחר כך**" מפני כי לעולם החסד ראשון. אמנם "**משם ואילך**" שהם סוד שאר הקצוות, "**אם יש שהות ביום ליטול אותו אחר כך לא יפסיק**" - כי אז אחר כך ישלים לעשות החיבור של הלולב עם הכלה. "**ואם אין שהות ביום**" ליטול הלולב ולעשות הייחוד שלו אחר כך - "**יפסיק**" ולא ימנע הייחוד זה.

סימן תרנג

פירוש ראשון

הנה הדין הוא כי מצות לאו ליהנות ניתנו. ולכן ההדס הוא אסור להריח בו. והנה חכמים ז"ל אמרו "**ענף עץ עבות**" - יש בישראל בעלי מצות ואין בהם תורה. הנה מובן כי מפני שההדס הוא דומה לבעלי מצות - לכן הוא אסור להריח בו וליהנות ממנו בעולם הזה לפי כי על ידי כך נמצא הוא מרויח לעתיד. כך אמרו חכמים ז"ל עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל בעלי תורה שנאמר "**כי בצל החכמה בצל הכסף**". ולפיכך יבא ההפרש שבין ההדס לבין האתרוג כי למה יהיה ההדס אסור בהנאה והאתרוג מותר בהנאה? מפני כי כן אמרו חכמים ז"ל יש בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מצוה

דוגמא אל האתרוג. ולכן ההדס שהוא דומה לבעלי מצות לחוד - לכן הוא אסור בהנאה. "**אבל האתרוג**" שיש בו דוגמא לשני דברים - התורה והמצוה - לכן מותר בהנאה. נהי כי באכילה הוא אסור לפי שכבר הוקצה למצוה, אבל להריח מותר לפי כי אדם זה כלול הוא מתורה ומצוה. וגם שיהנה מהם בעולם הזה -- לא יפסיד מלהיות לו חופה לעתיד שהנה נמצא בו תורה. ולכן האתרוג של מצוה "**מותר להריח בו מן הדין**".

"**אלא לפי שנחלקו אם מברכים עליו אם לאו**" - דהיינו כי הברכה הוא המשכת השפע לזולת ולכן אין ראוי לברך עליו. ולפי כי אסור ליהנות בלא ברכה - לכן יש למנוע מלהריח בו. וכן נמי הוא הדין לענין הערבה כי אסור ליהנות ממנה מפני כי הדוגמה שלה הוא בני אדם דאין בהם לא תורה ולא מצוה ואם כן מאיזה צד שיהיה אין ליהנות ממנה. אמנם "**אם עבד להושענא ולא אגבהה למיפק בה מותר בהנאה**".

ועוד ימצא טוב טעם במינים הללו והוא הענין עם מה שאמרו חז"ל כי ארבעה מינים הללו הם דוגמא באיברים ידועים שבאדם. לולב דומה לשדרו של אדם, אתרוג דומה ללבו של אדם, ערבה דומה לשפתים, הדס דומה לעינים. ולכן יאמר נא "**הדס של מצוה אסור להריח בו**", כלומר העין שרוצה להתקדש ורוצה להיות מהלך בדרך מצוה אסור לאדם ליהנות ממנו בענייני העולם הזה. כך אמרו חז"ל בפסוק "**טוב מראה עינים מהלך נפש**" - טוב מראה עינים באשה מגופו של מעשה. והיינו מה שאמר הכתוב "**ועין נואף שמרה נשף**" - כלומר כי העין נקרא 'נואף' לפי כי כך היא פעולתו. וכמו שהאבר התחתון הוא נהנה מגופו של מעשה - כך העין עושה את שלו על ידי הראיה. ולכן הדס של מצוה שהוא דוגמא שלו, עין שרואה בתורה ומשגיח בענין המצוה, "**אסור להריח בו**" כי הנה ענין הריח של עכו"ם ושל עבירה אסור משום לאו דלא תנאף. ואמרו חז"ל לא תהנה אף כמפורש בדברי הפסוקים. אמנם הוא ענף מצוה. גם לענין הדוגמא של הדס שהוא העין כאמור - מאחר כי העין המצוה שלו הוא לראות ראיות של מצוה וישגיח בתורה - לכן אסור ליהנות ממנו בראיה של עבירה לפי כי נמצא שהוא עושה פגם בעין של מעלה. כך אמרו חז"ל הנואף עושה כאילו עין של מעלה אינה רואה שלכן "**ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין**".

"**אבל אתרוג של מצוה מותר להריח בו מן הדין**" - לפי כי הנה האתרוג הוא דומה ללב וההנאה המכוונת לו הוא ענין ההרהור, ואין מענישין על המחשבה שבלב לפי כי מחשבה אינה מצטרפת למעשה שנאמר "**און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'**" - הרי כי מן הדין מותר ליהנות ממנו. "**אלא לפי שנחלקו אם מברכים עליו אם לאו**" - לפי כי כן אמרו חז"ל הרהורי עבירה קשין מעבירה והם עושים פגם במחשבה שמשם נמשך

סוד השפע והברכה אל התחתונים (כנזכר בזוהר פרשת עקב). ולכן "**יש למנוע מלהריח בו**" - היינו ליהנות ממנו על ידי מחשבת הלב לפי שנאמר "**הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם**". וכן לענין הערבה אסור ליהנות ממנה לפי שהוא דוגמא לשפתים וכל המרבה דברים מביא חטא. ונאמר "**הוגעתם ה' בדבריכם**". וכל המספר כאילו כופר בעיקר שנאמר "**שפתינו אתנו מי אדון לנו**". אלא אם כן "**עבד להושענא ולא אגבהה**".

פירוש שני לצד עילאה

עוד לאלוה מלין לצד עילאה ימלל.

"**הדס של מצוה**" - אשר חז"ל הגידו "**פרי עץ הדר**" - זה הקב"ה כמה דאת אמר "**הוד והדר לבשת**". "**כפות תמרים**" - זה הקב"ה שנאמר "**צדיק כתמר יפרח**". "**ענף עץ עבות**" - זה הקב"ה שנאמר "**והוא עומד בין ההדסים**".

ולכן יאמר "**הדס של מצוה אסור להריח בו**" כההיא דר' אלעזר (נדה כ, ב) שהביאה לו האשה דם והריח בו, אמר דם חימוד הוא זה. ולכן אסור להריח בו לפי כי כך אמרו חז"ל למה אנו אומרים בשכמל"ו בלחש. משל לבת מלכים שהריחה ציקי קדרה תאמר גנאי הוא לה. מה עשו עבדיה? הביאו לה בחשאי והיא טועמת. ולכן "**ההדס**" שבו סוד הריח "**אסור להריח בו**" שהנה מתעורר ענין החימוד מפני הריח וממשיך דם. ואף על גב שהוא דם טוהר -- מכל מקום הוא בחינת דין ואין ראוי לעורר אותו מאחר שאין נעשה גמר ביאה. דאילו היה שם ענין חיבור תכף נעשה אחר כך -- מה טוב היה לעורר הדין כי יהיה בסוד "**שמאלו תחת לראשי**". אמנם מאחר שאין שם גמר למצוה נמצא כי התעוררות זה צער נחשב לה זה הריח שגורם לה דם חימוד.

"**אבל האתרוג מותר להריח בו**" מן הדין מפני כי האתרוג הוא דבק תמיד עם הזכר ואינה מתאוה מן אותו הריח שמתאוה בת מלכים הנזכר. ולכן מותר להריח בו. "**אמנם לפי שנחלקו אם מברכים עליו אם לאו יש למנוע מלהריח בו**" - כי הנה ענין הברכה איתא בזוהר פרשת עקב דף רע"א (ח"ג רעא, א) וזה לשונו: "**פקודא דא לברכא ליה לקדוש ברוך הוא על כל מה דאכיל ושתי ואתהני בהאי עלמא. ואי לא בריך אקרי גזלן לקב"ה וכו' בגין דברכאן דבריך בר נש לקב"ה אתי לאמשכא חיין ממקור דחיי לשמא קדישא וכו'. ואינין ברכאן אריך בר נש באינון מלין מההוא מקורא עילאה ואתברכאן כל אינון דרגין ומקורין ואתמליין לארקא על כל עלמין ואתברכאן כולהו כחדא. ועל דא אצטריך לשואה בר נש רעותיה ברזא דברכאן בגין דיתברכון אבהן ובנין כלא כחדא וכו**'".

הנה נתבאר מזה המאמר כי סוד הברכה הוא להמשיך השפע ממקורא עילאה עד למטה. ומאחר כי זו כחו להמשיך הברכות עתה על ידי מעשה של נטילת לולב דהא

אתקן למצוה -- ספק הוא אם יוכל להמשיך גם כן על ידי הריח אותם הברכות עליונות לכל המדרגות.

וכאשר נחזור להתבונן על ענין ההדס בענין הדוגמא שמכנים אלו העינים אל האבות כדאיתא בזוהר פרשת ויחי דף ר"כ (ח"א רכ, א) וזה לשונו: "**דבר אחר: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר דא אברהם. כפות תמרים דא יצחק. וענף עץ עבות - דא יעקב וכו**'". הנה מבואר כי יעקב הוא רמז להדס. וכן איתא במדרש מה הדס רתוש בעלים כך יעקב רתוש בבנים. והנה נודע כי יעקב בו סוד הריח שנאמר "**ראה ריח בני**" ולא אמר "ריח הבגדים" אלא "ריח בני". ולכן מותר[80] להריח בהדס של מצוה.

"**אבל האתרוג אף על פי שהוא מותר מן הדין וכו**'" - והענין כי הנה האתרוג על פי דרך זה הוא אברהם כמו שאמר הכתוב במאמר "**פרי עץ הדר דא אברהם**". והנה אברהם יש לו ריח אמנם הוא מן הדין כשעלה מן הכבשן כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**וירח את ריח בגדיו**". אמנם אין מביא ברכה לעולם. הלואי שלא יעשה בחינת דין. ולפי שנחלקו אם מברכין עליו אם לאו - ולכן בא הדין בגשמי כי "**יש למנוע מלהריח בו**". אמנם לענין הסכנה כיצד ימצא כי פרי העץ הדר זה אברהם והרי קים לן כי פרי עץ הדר זה האתרוג. וכיצד ימצא כי האתרוג הוא אברהם? ועוד קשה שהנה שם נאמר למעלה ממאמר זה וזה לשונו: "**פרי עץ הדר דא בירא דיצחק וכו**'. **כפות תמרים דכתיב צדיק כתמר יפרח וכו**'". גם בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ו (ח"ב קפו, א) וזה לשונו: "**פרי עץ הדר וכו**' **מאי טעמא אקרי הדר? ומאן איהו הדר? אלא דא צדיק וכו**'".

אמנם סוד הענין הוא מ"ש בזוהר פרשת תצא בסוד "**בת היתה לו לאברהם**". אמנם כאשר מדה זו נוטה אצל יצחק נקרא 'באר' שלו. ולכן אמר במאמר "**פרי עץ הדר - דא בירא דיצחק וכו**'". והבן אין להאריך בזה.

סימן תרנד-תרנז

פירוש ראשון

הנה נתבאר למעלה כמה רמזים על ענין ארבעה מינים, ובכן נא יבא דין זה מיוסד על כל הצדדין הנ"ל.

זה יצא ראשונה אשר חז"ל הגידו בארבע חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, ותשובה עם כל אחת מהם. עבר על מצות עשה ועשה תשובה - לא זז משם עד שמוחלין לו שנאמר "**שובו בנים שובבים**". והדוגמא לזה הוא פרי עץ הדר כי ודאי זו התשובה

[80] לא הבנתי. ואולי יש להגיה כאן 'אסור להריח' - ויקיעורך

הדר הוא לכל חסידיו כנ"ל. עבר על מצות לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנאמר "**כי ביום הזה יכפר עליכם**". ובזה נאמר "**ולקחתם לכם**" - להנאתכם. והדומה לזה הוא כפות תמרים על שם "**צדיק כתמר יפרח**" שהוא כופת עצמו וקושר נפשו עם הקב"ה.

ולכן יאמר "**מקבלת אשה**", הוא הדוגמא לגוף הנקרא 'אשה' לגבי הצורה כדאיתא בזוהר בפסוק "**היא האשה**" - זה הגוף אשר הוכיח ה' לבן אדני (זו הנשמה). וכן נמי יאמר בנדון דידן "**מקבלת אשה**", זה הגוף שעד עתה היה מוכן להיות נכרת וכלה מצד העון. ומה גם כי כאשר מסכים האדם לעשות העבירה תכף הנשמה בורחת משם כמו שביארתי כמו שאמרו חז"ל "**אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח של שטות**" דאשמועינן תרתי. ראשונה, למדנו כי לעולם אין אדם חוטא (הוא הנשמה הנקרא 'אדם'), וכאשר נכנס בו רוח של שטות אז נאמר "**נפש כי תחטא**". ולפי שהנשמה היא חוזרת על ידי התשובה לכן נקרא כי "**האשה**" (שהוא הגוף) "**מקבלת**" עמה דבר חדש על ידי הלולב שהדומה הוא **לו לב** שרצונו לומר היה לאדם זה לב מבין לשוב לפני הקב"ה וקנה לו לעצמו לב בשר, ולכן נעשה צדיק כתמר יפרח. כי משעה שיהרהר האדם בלבו לעשות תשובה הוא צדיק כי לכן מי שקדש אשה ואמר "על מנת שאני צדיק גמור" אף על פי שהיה רשע גמור מקודשת לפי שהרהר בלבו התשובה ובאותו הרגע נעשה צדיק גמור. ולכן יצחק לומר בזה "**צדיק כתמר יפרח**".

ונוסף עוד אשר חז"ל הגידו כי ארבע מינים הללו הם רומזים לארבע מינים אישי הזמן. יש מי שנמצא בו תורה כמו הלולב וכו'. ובדבר הזה על ידי התשובה נעשה בן תורה כההיא דרבי אליעזר בן דורדייא שעשה תשובה - יצאה בת קול ואמרה "רבי אלעזר בן דורדייא מזומן לחיי העולם הבא". בכה רבי ואמר לא די לבעלי תשובה שמקבלין אותם אלא דקארו ליה 'רבי'. ובכן למדנו שהיה דוגמא אל הלולב שהוא בן תורה על ידי התשובה כאשר יעשה אותה לשמו של הקב"ה כמו שאמרו חז"ל "**לולב - זה הקב"ה**" על שם "**צדיק כתמר יפרח**" כאמור.

ולכן על כל אלה "**מקבלת אשה**",זו הגוף, "**מיד בנה**" - זה העושה תשובה נקרא 'בן' להקב"ה על שם "**ה' אמר לי בני אתה אני היום ילדתיך**". העושה תשובה נקרא 'בן' להקב"ה וכקטן שנולד דמי כדאיתא בזוהר פרשת משפטים על ידי שקונה נשמה חדשה. ולכן מחזירתו למים - הוא ענין התשובה. וגם כי זוכה לתורה כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**ורוח ה' מרחפת על פני המים**" - זו תורה שנאמר "**הוי כל צמא לכו למים**". והוא התשובה שנאמר "**שפכי כמים לבך נכח פני ה'**". ואשמועינן קרא כי אותו הרוח שהיה

מת מפני העון אשר יעשה האדם כאמור - "**אין אדם חוטא**". שלכן אמרו חז"ל "**רשעים בחייהם קרויים מתים**". וכן הוא האמת כי מת הוא בכח. וזהו מלת **מרחפת** - נוטריקון **מתפרח** לפי שפרח מן האדם על ידי העון זה הרוח שהיה בתוכו ונשאר מת. ולכן "**ורוח ה'**" חוזרת "**מרחפת**" ונכנסת באדם "**על פני המים**" של התשובה שנמשלה למים. וזוכה לתורה הנקרא 'מים' - "**הוי כל צמא לכו למים**" דקארו ליה 'רבי'.

והיינו מה שאמר הדין "**מחזירתו למים**" - על דרך מחזירו למוטב על ידי התשובה שנמשלה למים, ונקרא 'רבי' בתורה הנקרא 'מים'. והיינו "**מיד בנה**" הנקרא 'בן'. "**או מיד בעלה**" שהוא בעל תורה כאמור דקארו ליה 'רבי'.

"**ותוסיף עליו מים אם צריך**" - היינו מה שאמרו חז"ל "**הרי שעבר אדם עבירה ונתחייב עליה מיתה מה יעשה ויחיה? אם היה לומד דף אחד יקרא שנים**". והיינו מה שאמר שתוסיף עליו מים של תורה אם צריך. ואם הוא בן תורה פשוט הוא שלומד והולך.

"**אבל לא תחליף המים**" - דהיינו לחדש אותם לגמרי כי זה על הלימוד ביותר, והרי הוא "**יום טוב**" ונאמר בו "**לכם**" ואמרו חז"ל חלקהו חציו לה' ללמוד ולהתפלל וחציו לכם לסעודה של מצוה.

אמנם "**בחול המועד**" ליכא מצות "**לכם**" - "**מצוה להחליף**" וללמוד ביותר "**כדי**" שיאמר זה שהוא עשה תשובה והוא דוגמא ללולב ישאר "**לח**" מן התשובה והתורה. כי התשובה מארכת ימים שנאמר עליהם "**חיו יחיה**". והתורה נאמר בה "**אורך ימים בימינה**" ונעשה הדור על שם "**והדרת פני זקן**" - זה שקנה חכמה. ואז הוא אומר "**אשרי זקנתנו שכפרה על ילדותנו**".

"**עכו"ם שהביא לולב לישראל מחוץ לתחום**" - היינו ענין של רבי יוסי שהיה רוכב על הסוס לאצטבלא ובן אחותו מטייל על הסוס. אמר ליה חזי סוסיא דארכבך מארך. אמר ליה אם לעוברי רצונו כך - לעושי[81] רצונו על אחת כמה וכמה. אמר ליה ואית דעבד רצונו יותר ממך. אמר ליה ואם לעושי רצונו כך - קל וחומר לעוברי רצונו.

ולכן יאמר "**עכו"ם שהביא לולב**" - לאיש הישראלי שהיה רשע אשר לא טוב עשה בקרב עמיו, וכאשר ראה הצלחת עכו"ם בעולם הזה נתעורר לעשות תשובה לאמר "אם לעוברי רצונו כך קל וחומר לעושי רצונו" כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם**" של עכו"ם רבו משל למזומן לסעודה וראה כלבים שהם יוצאים משם ובפיהם פסיונין. אמר אם הכלבים כך - אוכלים סעודה עצמה לא כל שכן. וכאשר אותו עכו"ם המוצלח בחמדות הזמן "**הביא לאיש הישראלי לולב**" שהיה סיבה לקנות **לו לב**

[81] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס היה הפוך - אם לעושי רצונו... לעוברי רצונו עאכו"כ - ויקיעורך

חדש לעשות תשובה ממעשיו ולהוסיף דבקות עם הקב"ה הנמשל ללולב כנזכר. וזה הביא לו "**מחוץ לתחום**" - כי לב האיש הישראלי היה מחוץ לתחום של הקדושה מפני מעשיו אשר לא טוב עשה. ועתה קנה לו לב חדש. "**מותר ליטלו**" - כל אחד ראוי לו לעשות קל וחומר זה "**ביום טוב**", שהם מקראי קדש. "**גם מי שהובא בשבילו**" - אותו בן אדם הצריך לזה שעשה תשובה בעבור כן לקיים מה שאמר הכתוב "**נתת שמחה בלבי וכו**'" ביום טוב עצמו שנאמר "**ושמחת בחגך**".

ענין הידור מצוה שצריך באתרוג הוא על דרך האמור בענין של התשובה בענין ארבע חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש ותשובה עם כל אחד. עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה - לא זז משם עד שמוחלין לו שנאמר "**שובו בנים שובבים**". והרמז לזה הוא ענין האתרוג כנזכר לעיל כי הנה בו נאמר "**פרי עץ הדר**" כמו דאת אמר "**הוד והדר לבשת**" לפי כי תשובה זו "**הדר הוא לכל חסידיו**". ובלי ספק כי זה יעשה לשמו של הקב"ה כמו שאמרו חז"ל "**פרי עץ הדר - זה הקב"ה**" כמה דאת אמר "**הוד והדר לבשת**". הוא מה שביארתי בפסוק "**ה' אלהי גדלת מאד**" (תהלים, קד) דקשה - היה לו לומר "גדול השם", דלא שייך לומר "**גדלת**" בהקדוש ברוך הוא. אמנם יאמר על ענין התשובה שהוא נוגע לנפש - "**ברכי נפשי את ה'**" המקבל שבים, דהכי התנה קודם בריאת העולם בטרם הרים יולדו תשב אנוש עד דכה, בעוד האדם נפש נעשה "**ה' אלהי**". ומה גם לרבים אחר מעשה בלתי טהור - "**גדלת מאד**" כי הוא דבר זה אשר יחטא אדם במעשה ומתקבל בדברים, והעונות נעשים זכיות. לכן הוד של מלכות לבשת והדר לפני מלאכי השרת שאמרו "**מה אנוש כי תזכרנו**". ולכן "**פרי עץ הדר**" - זה הקדוש ברוך הוא.

וכאשר עשה תשובה לשמו - הנה יצדק מה שאמרו חז"ל יש במין האדם הנמצא בו תורה ומצוה דוגמא לאתרוג שיש בו טעם וריח לפי כי על ידי התשובה ריח לו כלבנון. ותורה - דקארו ליה 'רבי' כאמור. ולכן כך הוא אומר: "**אם קנה אתרוג מצומצם שראוי לצאת בו כגון שהוא כביצה**" - הוא עוד מה שאמר בתיקונים "**והאם רובצת וכו' בצים אינון מארי מקרא**". רצה לומר כי אדם זה לומד מקרא בלבד "**בצמצום**". "**ואחר כך מצא**" על ידי התשובה כמה דאת אמר "**או מצא אבדה**" (כדאיתא בזוהר על ענין הנשמה). על ידי כן "**מצא גדול ממנו**" - לפי שבחינת ביצה (שהוא ענין מקרא) יש לו בחינת נפש כנזכר שם. ו"**גדול ממנו**" יהיה בחינת רוח כדאיתא בהקדמת בראשית על ידי הלימוד נאמר "**לב טהור ברא לי אלהים**". וזה לשונו דף י"ב "**פקודא חמישאה וכו' למלעי באורייתא ולאשתדלא בה ולאפשה לה בכל יומא לתקנא נפשיה ורוחיה. דכיון דבר נש אתעסק**

באורייתא אתתקן בנשמתא אחרא קדישא דכתיב שרץ נפש חיה וכו'. ועל דא אמר דוד לב טהור ברא לי אלהים - למלעי באורייתא, וכדין - ורוח נכון חדש בקרבי", עכ"ל.
ולכן יאמר "**ומצא גדול ממנו אחר כך מצוה להוסיף עד שליש מלגאו**" - היינו עד שיקנה בחינת נשמה שהוא שלישית נפש רוח נשמה. וזה "**מלגאו**" של גוף האדם. וזה "**בדמי הראשון להחליפו ביותר טוב**" שנאמר "**לב טהור ברא לי ה'**" שהוא דוגמא אל האתרוג. וצריך להחליפו ביותר יותר.
"**ויש מי שאומר שאם מצא שני אתרוגים לקנות והאחד הדור מחבירו וכו**'" - הוא מה שאמר שעל ידי הלימוד נאמר "**לב טהור ברא לי ה'**". והנה כפי מה שיעסוק בתורה האדם הוא קונה לב טהור ממינים שונים. ולכן אם "**מצא שנים**" לפי שהוא בן תורה ואיפשר לו לעסוק בפשט גם בדרשה גם באגדה וכיוצא - מה יעשה לטוב לו? **צריך לקנות אותו ההדור** - הוא מה שאמרו חז"ל בפסוק (משלי כא, כא) "**רודף צדקה וכו**'".
וכבוד שנותן לו הקדוש ברוך הוא בנים יודעים בדרש' הנקרא 'כבוד'. וכההיא דר' חייא ורבי אבהו עליו השלום. ר' חייא אמר שמעתתא, רבי אבהו אמר דרשא. שבקו כוליה עלמא ואזלו לרבי אבהו. ולכן יאמר כי יקח ההדור - הוא ענין הדרשה שהוא כבוד והדר לאדם. "**אין מייקרים אותו יותר משליש בדמי חבירו**" לקנות לו בחינת נשמה כאמור שהוא שלישית מלגאו לאדם. אבל אם מיקרים יותר וקנה סודות התורה - מה נעים גורלו שאז ימצא יותר מלב טהור - כי יזכה לרוח הקדש.
"**קטן היודע לנענע**" - גם זה יהיה בערך הנזכר, והקטן זה הוא קטן האיכות, כי לא מצאה ידו לקנות לו רוח או נשמה כדאיתא פרשת משפטים אדם נולד יהבין ליה נפש, זכה יתיר - יהבין ליה רוח וכו'. ואדם זה דוגמא לקטן שאין בו זולת בחינת נפש. אמנם "**יודע לנענע הלולב כדינו**" - דהיינו כי **לו לב** תאב לעשות מצוה. לכן "**אביו**" שבשמים "**חייב לקנות לו לולב**" מאחר דקיימא לן כי רחמנא לבא בעי - הוא יקנה לו לולב. רצה לומר כי כי יקיים בו מקרא שכתוב "**לב טהור ברא לי אלהים**". 'קונה' הוא ענין בריאה על דרך "**עשה מצוה אחת קנה לו סניגור אחת**".
ואם נאמר כי "**קטן**" זה על דרך מה שאמרו חז"ל "**קטן שלא כלו לו חדשיו**", והוא מקטני אמנה. אמנם "**הוא יודע לנענע הלולב**" ולחזור למוטב אותו לב עקש חורש מחשבות און. וזה "**כדינו**" - בדין ומשפט העושה תשובה. אביו שבשמים "**חייב לקנות**" ולבראת "**לו לב**" מחדש לסייע אותו כי כן בא לטהר מסייעין אותו. ולהכניס הרהורי תשובה בלבו לבלתי ידח ממנו מי שהוא נדח (שמואל ב יד, יד), ר"ל "**וחשב מחשבות**" - מכניס מחשבות טהורות בלב הבלתי הגון "**לבלתי ידח ממנו**" מי שהוא "**נדח**".

פירוש שני לצד עילאה

עוד תשוב ותראה כמה מועיל מעשה התחתונים להיות מעורר הכחות אלהיות וקרב אותם אחד אל אחד. ולכן יאמר נא:

"**מקבלת אשה מיד בנה או מיד בעלה**" - כי הנה 'אשה' זו היא "**אשה יראת ה'**" שעליה אמרו חז"ל משמרה שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. והנה נתבאר למעלה כי הלולב הוא רמז לצדיק שנאמר בו "**צדיק כתמר יפרח**". והנה הצדיק זה כבר נתבאר למעלה כי על ידי הנענוע אשר יעשה האדם גורם להתנועע הצדיק עליון וכתיש כתישין לאפקא זיתא דכייא מאינון זתין עילאין לאנגדא לנוקבא.

ולכן יאמר נא כי אשה יראת ה' "**מקבלת הלולב**", זה הצדיק, "**מיד בנה**" - והוא האדם הגשמי אשר יעשה המצוה לשמה כאשר צוני ה' אלהי, ונתכוון בנטילת לולב לחבר עמו האתרוג בסופו, מקום שהדס וערבה מגיעים קרוב לשם. ונענע לתת נחת רוח ליוצרו כנ"ל. בלי ספק כי אז אשה יראת ה' היא מקבל זה הלולב מיד הצדיק הגשמי הנקרא "**בנה**". הוא מה שאמר בזוהר פרשת משפטים דף צ"ו (ח"ב צו, א) וזה לשונו: "**ואם לבנו ייעדנה - תא חזי כמה אית ליה לבר נש לאזהרא דלא יסטי אורחוי בהאי עלמא. דאי זכה בר נש בהאי עלמא ונטיר לה לנשמתא כדקא יאות - האי איהו בר נש דקוב"ה אתרעי ביה ואשתבח ביה בפמליא דיליה ואמר חמו ברא קדישא דאית לי בההוא עלמא - כך וכך עביד כך וכך אורחוי מתתקנן. וכד האי נשמתא נפקת מהאי עלמא זכייא נקייה ברירה קוב"ה אנהיר לה בכמה נהורין בכל יומא קרי עלה "דא היא נשמתא דפלניא ברי". ודא איהו דכתיב ואם לבנו ייעדנה וכו'**".

הנה מבואר מזה המאמר כי הוא קורא לצדיק "**ברי**". והיינו כי זה האדם בעשותו אחת מכל מצות ה' בכונה טובה הקב"ה קורא לו 'בן'. ולכן אשה זו "**מקבלת לולב**" (זה הצדיק) "**מיד בנה**" הצדיק הגשמי. וכן נמי מקבלת מיד בנה הנאמר עליו "**תינוק יונק משדי אמו**".

"**או מיד בעלה**" - תפארת ישראל. כי על ידי התעוררות של הצדיק הגשמי נחשב כאילו תפארת ישראל הוא התובע אותה כדאיתא בזוהר פרשת ויחי דף רמ"ה (ח"א רמה, א) וזה לשונו: "**תא חזי בכל אתר דכורא רדיף בתר נוקבא ואתער לגביה רחימותא. והכא אשכחנא דהיא אתערת רחימותא ורדפת אבתריה. ואורחיה דעלמא דלית שבחא דנוקבא למרדף בתר דכורא. אלא מלה סתימא היא ומלה עילאה דבי גנזייא דמלכא וכו'. תא חזי אתערות דרחימו דכנסת ישראל לגבי קדוש ברוך הוא נשמתהון דצדיקייא לתתא מתערין לה בגין דאינון אתיין מסטרא דמלכא מסטרא דדכורא. ואתערותא דא**

מטי לנוקבא מסטרא דדכורא. אשתכח דדכורא אתער חביבו ורחימותא לנוקבא וכדין נוקבא אתקשרת ברחימותא לגבי דכורא בהאי גוונא תיאובתא דנוקבא למשרי מיין תתאין לקבל מיין עילאין - לאו איהו אלא בנשמתהון דצדיקייא וכו'".

הנה הדבר מבואר כי הצדיק התחתון הגשמי המעורר הייחוד העליון על ידי המצוה הוא במקום דכורא מלכא עילאה. ולכן יחשב כאילו בעלה הוא המעורר אותה ובא אליה. והיינו מה שאמר "**ומיד בעלה**".

"**ומחזירתו למים**" - לפי כי על ידי אשה זו נמשך המים מן אותו נהר עליון היוצא מעדן שהוא מקור מים חיים, ונמשך אליה בסוד "**מרים קרים על נפש עיפה**". "**ותוסיף עליו מים**" - היינו מיין תתאין כנזכר במאמר. ואמר "**ותוסיף עליו מים**" בלשון תוספת - הוא סוד מה שאמרו חז"ל "**אין טפה יורדת מלמעלה אלא אם כן עולה טפחיים**". נמצא כי אשה עליונה תוסיף מים שלה (מיין תתאין) יותר ממיין עילאין. "**אבל לא תחליף**" ממיין תתאין שלה "**ביום טוב**".

"**אבל בחול המועד מצוה להחליפם**" מפני כי אז יש ברירה אחרת וכפי הברירה כך מתחדשים מים קדושים הללו. ולכן תחליפם "**כדי שישאר הלולב לח**" מאותם מיין תתאין, "**והדור**" לפי שהוא הדר הגוף כדאיתא בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ו (ח"ב קפו, א) וזה לשונו: "**פרי דא איהו אלנא דאקרי עץ פרי. ואשתכח ביה פרי עץ הדר כמה דאת אמר הוד והדר לפניו. מאי טעמא אקרי הדר ומאן איהו הדר? אלא דא צדיק. אמאי אקרי הדר - והא אתר טמירא איהו וכו'? אלא אע"ג דאיהו דרגא טמירא - הדורא איהו דכל גופא וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי הצדיק הוא הדורא דכל גופא ולכן על ידי מים הללו העולים לקראתו בהיכרח הוא כי נשאר "**לח**" וגם כן "**הדור**" כמדובר.

"**עכו"ם שהביא לולב לישראל מחוץ לתחום**" - הוא מה שאמר הכתוב "**והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה**'", אשר חז"ל הגידו כאשר מביאים עכו"ם דורון למלך המשיח אומר להם כלום יש ביניכם ישראל. לכן אז מביאים איש הישראלי מנחה לה'. והיינו "**עכו"ם שהביא לולב לישראל**" - היינו בדרך שבח והלל לה', "**והוא מחוץ לתחום**" מכל המדינות הרחוקות, מחמת ומשנער ומאיי הים. "**כשר**" - הוא מה שאמר הכתוב "**וגם מהם אקח לכהנים ללוים אמר ה**'".

והם בכשרות שלהם עומדים "**גם למי שבא בשבילו**" - הוא הקב"ה. וסוד הענין כי הנה לעומת אלה הדברים הנעשים בעולם הגשמי כך הוא נעשה למעלה ברוחני, לפי כי הגאולה כדרך שתהיה למטה בגשמי כי ישראל הם נגאלים וחוזרים למקומם לארץ

ישראל (כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**לאמר לאסורים צאו**" - אלו שבנהר סנבטיון, "**ולאשר בחשך הגלו**" - אלו שירד עליהם הענן וכו'). וכן הוא למעלה. כי גלו הנשמות של ישראל שלשה גליות. חלק אחד לפנים מן הנהר -- הוא נהר דינור. וחלק שנבלעו בענן של הקליפה שעליו נאמר "**וחסדיכם כענן בקר וכו**'". וכולם חוזרים - הוא מה שאמרו חז"ל בפסוק "**גילי מאד בת ציון וכו**'" למלך שהלך הוא ובניו וחתניו למדינת הים. באו ואמרו למטרונא "באו חתניך". אמרה להם "תשמחנה בני". באו ואמרו לה "בניך באו". אמרה "תשמחנה כלותי". אמרו לה "המלך בא" - אמרה הא חדווא שלימתא. וזהו שכתוב "**גילי מאד בת ציון וכו' הנה מלכך יבא לך**".

והנה מאמר זה פירשתי אותו בשני מקומות בשני פירושים, אין זה מקומו. אמנם הצורך לנו בזה כי הנה ראיה בשפה ברורה כי כמה מיני נשמות אלה הם הגולים בחינת בנים ובנות. וכבר אמרו חז"ל פרשת שמות "**איש וביתו באו**" - מאן דמקבל מאחרא אקרי 'בית' דיליה. וכן הענין בזה. כי הגולים בעולם התחתון הם בכינוי אל הבנות. ואותם הגולים בעולם העליון הם בכינוי בנים. ועל כל אלה הוא אומר "**עכו"ם שהביא לולב לישראל**" - כלומר האיש הישראלי עצמו הוא הלולב, איש צדיק שמביא אותו הקליפה "**מחוץ אל התחום**" של הקדושה. וענין זה - לא לעתיד בלבד הוא נעשה כי גם בזמן הזה הוא נעשה. כי כמה נשמות מישראל הם יוצאים מן הקליפה ועכו"ם מביא אותם. הוא סוד מ"ש בזוהר פרשת משפטים "**עת אשר שלט האדם**" דקליפה "**באדם**" של הקדושה. ועוסק אותם הנשמות הוא "**לרע לו**" ודאי לקליפה. כי כאשר יוצא הנשמה הקדושה מן הקליפה - מבררת משם מחסידי אומות העולם ומביאה אותם אל הקדושה. והיינו "**עכו"ם שהביא לולב**", נשמה של צדיק ונשמה של עכו"ם יחדיו הם באים. "**מחוץ לתחום**" של הקדושה. "**מותר**".

או שיהיה לולב זה בבחינת הבירורין דשבעה מלכים. הכל מותר. "**גם לאשר בא בשבילו**" - כי הנה כל דורון זה הם מביאים למלך המשיח, סוד המדה האחרונה הנקרא 'מלך' כדאיתא בזוהר בפסוק "**מלך במשפט יעמיד ארץ**". ומה גם עתה הכל מביאים בסוד אור חוזר לכנסת ישראל. ולכן יאמר - לא מבעיא כי הצדיק עליון הוא נוטלו, אלא גם מי שהובא בשבילו - זו כנסת ישראל, נוטלת אותו הלולב (הצדיק) שהביא אותו עכו"ם מחוץ לתחום כדבר האמור.

לפי שנאמר "**ולקחתם לכם פרי עץ הדר**" לכן צריך לחזר אחר הידור המצוה. ולכן הוא אומר "**אם קנה אתרוג שראוי לצאת בו כגון שהוא מצומצם כביצה מצומצמת וכו**'". והענין כי הנה כנסת ישראל בחינת האתרוג, כאשר הוא מצומצמת בסוד 'קטנה'

שהכינוי שלו הוא 'ביצה' כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רי"ו (ח"ג רטז, א) וזה לשונו: "**דביצה אחת אכילת שתין כרכין וכו' אלא אוקמוה אפרוחים - אלין מארי משנה, או בצים - אלין מארי מקרא. וכגוונא דנפל ההוא ניפול דאיהו בר נפילאי נפילת ביצה דאיהו אתרוג שיעורא כביצה. ובגינה אתמר ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי בחינת אתרוג הוא בסוד ביצה. והיינו "**שיעור מצומצם**", דהיינו כי כפי מה שתקן אדם זה הוא על ידי מעשיו. "**ואחר כך מצא גדול ממנו**" - דהיינו שנעשית מדה זו גדולה. ואמר "**מצא**" היינו מה שאמר הכתוב "**מצא אשה מצא טוב**". "**מצוה להוסיף שליש מלגאו**" - כלומר כיצד יעשה האדם לחשוב מלאכת מחשבת של מצוה לגדל מצוה זו בסוד השלישים שנאמר "**ושלישים על כלו**". וזה יהיה "**מלגאו**" התפשטות זה, ולא יגדילו המדות החיצונות אלא אם כן מלגאו מגדיל השליש בכל אחת. והיינו "**בדמי הראשון**" ממש. כלומר על ידי מדת החסד (שהוא בחינת הכסף כנודע) הוא המגדיל אתרוג זה בתחילה. וכן נמי לבסוף - תמיד הוא המגדל אותה כדאיתא פרשת תצא בסוד "**בת היתה לו לאברהם**" דיהבא ליה קב"ה לגדלא יתה בי"ג מכילן דרחמי כנזכר שם. כך יעשה להחליפו אתרוג זה ביותר נאה - כלומר הוא עצמו האתרוג רק שמתחלף להיות נאה ביותר על מה שעבר על ידי תיקון זה כאמור.

"**ויש מי שאומר שאם מצא שני אתרוגים**" - והסוד כי מדה זו יש לה שני בחינות, והוא בדוגמת שני אתרוגים. "**האחד הוא הדור מחבירו**" וצריך ליטול ההדור לפי שנאמר "**פרי עץ הדר**", "**אם אין מיקרין אותו יותר משליש מלגאו בדמי חבירו**" על דרך האמור.

"**קטן היודע לנענע**" - סוד הענין כי יוסף נמצא בו שני בחינות. ראשונה מה שאמר הכתוב "**יוסף בן שבע עשרה שנה**", ונאמר "**ויוסף בן שלשים שנה**". ולכן בא הדין "**קטן היודע לנענע**" שהוא צדיק דכתיש כתישין לאנגדא מההוא משחא עילאה לכנסת ישראל. "**אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצות**". וכן נמי הוא הדין לקטן העליון שהוא הצדיק בזמן שהוא נער, מאחר כי הוא יודע לעשות שמן כתית בסוד הנענוע - לכן אביו שבשמים, מה שמו, "**חייב לקנות לו לולב**" - לשון בריאה - קנה לו לולב בסוד "**ואת בריתי אקים את יצחק**". וזה נעשה על ידי לולב פנימי "**כדי לחנכו במצות**" - היינו מצות עונה שהיא מן התורה.

סימן תרנח

פירוש ראשון

מפני שכבר הנחתי למעלה כי ענין של הלולב יש בו כמה דברים שבא בהם בחינת תועלת לאדם שנאמר "**ולקחתם לכם ביום הראשון**" - "**לכם**" רוצה לומר לתועלת שלכם בעצם אדם לצורך הנפש. ובא הצורך בשני פנים. הרמז לאדם בענין אזהרה לצורך סור מרע. וגם ימצא בו ענין רמז אל התועלת שהוא ענין ועשה טוב. ולכן יהיה הרמז בתחילה לענין 'סור מרע' וכך היה אומר:

"**מן התורה אין מצות לולב חוץ למקדש אלא יום ראשון**" - ר"ל מפני כי הלולב הוא רמז לשדרה של האדם כמו שאמרו חז"ל, לכן יש ליזהר מאד מענין הקרי שלא יוציא מן השדרה זרע לבטלה לפי שהוא עון חמור מאד. כך אמרו חז"ל פרק כל היד "**המכניס ידו למטה מטיבורו תקצץ. אמרו לו לרבי טרפון ישב לו קוץ בכרסו אל יטלנו?! אמר להם תבקע כרסו ולא ירד לבאר שחת וכו' ונאמר שוחטי הילדים. אל תקרי שוחטי אלא סוחטי**".

ולכן יאמר "**אין מצות לולב**", היינו ענין הזווג הנעשה על ידי השדרה. ואמר "**חוץ למקדש אלא יום ראשון**" - כלומר חוץ מבן אדם המקדש עצמו, כי יהיה לו דין אחר כדלקמן, אמנם זולת זה החיוב שלו הוא "**יום ראשון**" דהיינו יום הטבילה. וכמו שאמר הרמב"ם ז"ל תלמידי חכמים הבריאים עונתן מלילי שבת ללילי שבת. ולכן "**חכמים תקנו שיהא נוטל בכל מקום כל שבעה**" כמו ששנינו "**הטיילין בכל יום**". אמנם "**ביום שבת אינו נוטל אפילו אם הוא יום ראשון**", שחייב אדם לפקוד את אשתו בליל טבילתה מן התורה, מכל מקום אם אינו בריא אינו מתחייב כמ"ש הרמב"ם ז"ל.

"**אין אדם יוצא חובתו ביום ראשון בלולב של חבירו**" - הנה זה הענין יובן למאמין בענין הגלגול מה שאמר בזוהר פרשת וישב דף קפ"ז (ח"א קפז, א) וזה לשונו: "**תא חזי זכאה שלים דהוו כל אלין ביה, ואשתלים כדקא יאות ומית בלא בנין, והא קא ירית דוכתיה בההוא עלמא - אתתיה בעיא ליבומי או לא וכו'? אלא ודאי בעיא ליבומי בגין דלא ידעינן אי איהו שלים בעובדוי אי לאו. ואי אתייבמת - לא הוי בריקניא! בגין דאתר אית לקדוש ברוך הוא דהא בר נש הוה בעלמא ומית בלא בנין ופרוקא לא הוה ליה בעלמא. כיון דמית האי זכאה שלים ואתתיה אתייבמת ואיהו אתריה ירית - אתא ההוא בר נש ואשתלים הכא. ובין כך ובין כך אתר אית ליה לקדוש ברוך הוא עד דימות האי זכאה וכו'. פתח ואמר כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול וכו'. ודא הוא דתנינן בנין זמינין לצדיקייא במיתתהון וכו'**".

ולכן יאמר כי "**אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון בלולבו של חבירו**" - כלומר כי "**יום טוב ראשון**" הרי הנחנו שהוא רמז לענין העונה הראשונה של ליל הטבילה. ומן הנודע(?) הוא כי אז הוולד הנולד יהיה לו לשמו של אביו ולא יבא אז בגלגול אותה נשמה של אותו שמת בלא בנים (כי אותו בן הנולד הוא להקים שם המת ולא לו יהיה הזרע). לכן יאמר כי אדם יוצא ידי חובתו של פריה ורביה שחייב להוליד בנים ואז "**ביום ראשון**" האמור "**אינו יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו**" - אותו הרוח שבא בגלגול עם אשת המת. ממה נפשך - כי כאשר מתייבמת אותה אשה עמו - אם אותו הבן שהוא נפש המגולגל הנזכר אינו יוצא ידי חובתו בזה לפי דלגופיה אצטריך. ואם לא היה צדיק גמור והוצרך להתגלגל גם כן אינו יוצא ידי חובתו בנפש זו - היינו "**בלולבו של חבירו**" שהשאילו לו. כי כן הבן הזה של המגולגל בדרך השאלה הוא עמו. דבעינן "**לכם - משלכם**", וזה אינו שלו.

ועוד איפשר להבין מה שאמר "**אין אדם יוצא ידי חובתו וכו'**" - אין זה על חובתו דפריה ורביה לפי כי סוף סוף הוא בנו. אמנם מה שאמר "**ידי חובתו**" היינו כמשמעו - מן העון (כתרגומו 'חובה'). רוצה לומר אין אדם יוצא ידי חובתו, יד העונות שעשה, "**יום ראשון**" - הוא יום המיתה על דרך הנזכר לעיל. "**בלולבו של חבירו**" - אותו בן שנתגלגל על ידו באותה הנפש. דאף על גב דקים לן "**ברא מזכה אבא**" - לא יוכל למלט זה המגולגל נפש אביו מגהינם מ'יום ראשון' - יום שמת.

הוא הדבר אשר ביארתי בפסוק (תהלים קמו, ג) "**אל תבטחו בנדיבים**" הם האבות, ולא "**בבן אדם**" אף על גב דקים לן "**ברא מזכה אבא**" -- לא כך הוא בן זה. ולכן לא יאמר "**באדם**" מפני כי "**אין לו**" לעצמו "**תשועה**". עד כי "**תצא רוחו וישוב לאדמתו**" - הוא מה שאמרו חז"ל "**וישוב העפר אל הארץ**" כשהיה אחר כך, "**והרוח תשוב אל ה' אשר נתנה**". כך כאשר תצא רוחו וישוב לאדמתו ויטהר ויועיל לעצמו - אז "**ביום ההוא אבדו עשתונותיו**" של האב. ולכן "**אינו יוצא ידי חובתו**" בו ביום "**משום דבעינן לכם משלכם**" וליכא.

"**ואפילו אמר לו יהא שלך עד שתצא בו**" - שהדוגמא לזה עד שתצא בו מן החיוב זה בצאתי מן העולם ואחר כך יהא שלי כבתחילה שהרי לו הוא על שם המת יקרא -- לא יועיל לו "**דהוי כמו שאול**". "**ואם נתנו לו במתנה מותר**" - שהרי נעשה בנו לגמרי כאמור. וזה הענין לאו דווקא שייך בענין זה בלבד, כי גם שייך נמי בענין מי שאינו מתעסק בפריה ורביה וכיוצא, וכדאיתא בזוהר פרשת משפטים בפסוק "**אם אדוניו יתן לו אשה**

וכו' האשה וילדיה תהיה לאדוניה", עיין שם. ולכן אינו מועיל בדרך השאלה אלא "**עד שיתן אותו במתנה**". וכל שאר הדינים מובנים על דרך זה.

עוד זאת אדרש על לולב זה אשר חז"ל הגידו "**פרי עץ הדר זה אברהם שהדרו הקב"ה בזקנה. כפות תמרים זה יצחק שהיה כפות ונעקד**". ועוד אמרו חז"ל זו סנהדרין. ועוד אמרו חז"ל "**פרי עץ הדר - יש בני אדם שיש בהם תורה ומצות, כפות תמרים יש בני אדם שבהם תורה ואין בהם מצוה**". ולכן בא הדין זה "**מן התורה אין מצות לולב חוץ למקדש אלא יום ראשון וכו**'". והוא מיוסד על שלשה אופני קדש אלו. כי הנה אדם זה הדומה ללולב שהוא בן תורה - יען כי לא נמצא בו מצוה - לכן לולב זה הרומז ליצחק (שהוא מדת הדין) עושה באדם זה הדין על פי שבעים סנהדרין בגזרת עירין פתגמא. כי הנה בעולם הזה לא קנסי אעשה כההיא דרב קטינא דהוה לבוש סרבלא, אמר לו המלאך קטינא קטינא וכו' ציצית מה תהא עליה? אמר ליה בהאי עלמא קנסיתו אעשה? א"ל בעידן ריתחא קנסינן.

ולפי כי אדם זה עתה מתחייב עונש על שלא היה בו מצוה, ומה לעשות לאדם זה כי מאחר שהוא בן תורה לא יתכן להכניס אותו לידון בגהינם כי רשפיה רשפי אש שלהבתיה, מצלת מאש גהינם (שלכן נתנה התורה באש כמו שאמרו חז"ל) -- ולכן מענישים אותו שלא יכנס למקום הראוי לו. והיינו מה שאמר "**אין מצות לולב מן התורה חוץ למקדש**" - כלומר בן אדם שהוא דוגמא ללולב שהוא בן תורה כאמור - זה יהיה משפט שלו שיהיה "**חוץ למקדש**"; אי בעית אימא מקומו של גן עדן, ואי בעית אימא מקדש עליון ממש. והעונש זה "**מן התורה**" כי כן אבילות יום ראשון מדאורייתא, אלא "**שחכמים תקנו שיהא ניטל בכל מקום כל שבעה**", בדד ישב מחוץ למחנה שכינה. שכן למדו ממה שאמר הכתוב "**ויעש לאביו אבל שבעת ימים**" (בראשית נ, י) - צא ולמד מחזקיהו ע"ה שנאמר "**אני אמרתי בדמי ימי אלכה בשערי שאול**" (ישעיהו, לח). כי לפי שיהיה בן תורה לא יתכן להכנס לגהינם, ולפי שלא קיים מצות פריה ורביה אמר כי ילך נע ונד בשערי שאול עד מלאת ימי העונש. אמנם מפני כי עונש המבטל מצוה זו גדול לפי שהוא ממעט את הדמות -- לכן הוא אמר "**אמרתי לא אראה יה**" כדרך כל האדם שרואים פני שכינה בשעת המיתה, לא כן אני. ועוד אפילו כשיכנס בגן עדן - "**יה בארץ החיים**" - מפני שפגם בשם זה שהוא מצטרף בין **איש אשה** כמו שאמרו חז"ל. ואמנם רמז סוד גדול כמו שאמר הכתוב "**אמרתי לא אראה יה**". וכי תימא ומי יוכל לראות במופלא ובמכוסה, והרי נאמר "**והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים וכו**'" ותו לא. לכן חזר ואמר "**יה בארץ החיים**" - כלומר לא על בחינת **יה** העליון אני אומר, אלא

על בחינת **יה** שהוא למטה בארץ החיים. ולא מבעיא אני לבדי אלא "**לא אביט אדם**" עליון, "**מה שם בנו**". "**עם יושבי חלד**" הנטמנים שם בסוד "**מזומן לעולם הבא**" לפי שנתחסר מאותה מצוה.

עוד חזר והגיד על עונש המבטל המצוות. כי אפילו ביום שבת לא יכנס למקדש. ולכן אמר בדין זה "**ביום שבת אינו נוטל אפילו הוא יום ראשון**" - רוצה לומר אף על גב דכתיב "**והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני**" (ישעיהו, סו), שרוצה לומר אף על גב כי עדיין אדם זה המחוייב גלות כל שלשים לא נשלמו, והגיע ראש חדש בנתיים, יכנס לפני. וכן המחוייב להיות שבוע אחד בחוץ והגיע שבת בנתיים - יבא לפני להשתחות דווקא והולך לו. אמנם אדם זה המבטל המצות בשאט הנפש - לא מבעיא אם הגיע שבת בנתיים של הגזרה והחיוב שלו כי לא יהא ניטל כמה דאת אמר "**ואשא אתכם על כנפי נשרים וכו**'" (שמות, טז), אלא "**אפילו אם הוא יום ראשון**" שלו "**עם שבת**" כי אז תכף דבקה בו יתברך והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, אדם זה לא יהיה, כנלמד מחזקיהו המלך ע"ה.

"**אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון בלולבו של חבירו וכו**'" - נמצא כתוב בספר החסידים כי המלבין פני חבירו ברבים וכיוצא נוטלים מן הזכיות שלו ומוסיפין אותם על הנעלב. ולכן ירמוז כי אדם זה הנעלב "[**אינו**] **יוצא ידי חובתו**", אינו נמלט מן העון שלו, "**בלולבו של חבירו**" על ידי אותה מצוה שהרויח מאותו שהלבין פניו וכיוצא. דהיינו "**שהשאילו לו**" - הלא תדע כי אלו הזכיות שאדם מרויח על ידי ששומע חרפתו ושותק אינם נחשבים לו לענין המצות שהוא חייב בהם. אינם אלא בדרך השאלה - לקבל עליהם שכר בלבד. ולכן אינו יוצא ידי חובתו של קיום המצות שלו בלולבו של חבירו באותם המצות שהרויח "**דבעינן לכם - משלכם**" וליכא.

עוד ניתן קשר בראשו של דין זה עם הקודם. דהכא במאי עסקינן באדם המלמד תורה לרשע להחזירו למוטב, ולא הועיל ולא שב אל ה', כי המלמד ומדבר על לבו מרויח המצות שלו כאשר ביארתי בפסוק "**יגמור נא רע**" (תהלים ז, י) על ידי הלימוד הנ"ל יגמור רע של רשעים "**ותכונן צדיק**" המלמדו להועיל. והיינו מ"ש "**אין אדם יוצא ידי חובתו**" וכגון אדם זה שלא עסק במצות ואיפשר כי להיות שהוא בן תורה כך הגיע לו לזכות עם רשע אח' והרויח המצות שלו שמעינה(?). ואתה דע לך אין אדם יוצא ידי חובתו של מעשה המצות "**בלולבו של חבירו**" - באותם מצות שהרויח כאמור "**ביום ראשון**" אף על פי שהוא מן התורה אל תאמר זכה בו על ידי התורה שלמדו. אינו כן. אלא שאול הוא ואינו עולה לו לפוטרו מחובתו של קיום המצות "**דבעינן לכם משלכם**" וליכא.

ולכן בענין האנושי הגשמי "**אפילו אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואחר כך יהא שלי כבתחילה לא יצא דהוי כמו שאול**". וכן נמי ביום ראשון שיצא מן העולם ונותן דין על מעשה המצות - לא יצא. "**ואם אמר לו במתנה יצא**" - כדלקמן.

"**נתנו לו על מנת להחזירו**" - הוא הדבר אשר חז"ל הגידו כל אדם מישראל יש לו שני חלקים; חלק אחד בגהינם וחלק אחד בגן עדן. זכה אדם - נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן. נתחייב - נוטל חלקו וחלק חבירו בגהינם שנאמר "**לכן בארצם משנה יירשו**" (ישעיהו סא, ז) "**וּמִשְׁנֶה שִׁבָּרוֹן שָׁבְרֵם**" (ירמיהו יז, יח).

ולכן יאמר "**נתנו לו על מנת להחזירו**", כלומר נתן אדם רשע לולב זה שאין לו לב למעשה המצות - נתן אותו חלק שלו לאותו שזכה בו. "**על מנת להחזירו לו**" אם יעשה תשובה. הלא זה הדבר "**במות אדם רשע תאבד תקוה**" (משלי יא, ז), כלומר כל זמן שאדם רשע [אי][82] איפשר שיעשה תשובה כמו שאמרו חז"ל, אמנם כאשר מת - תאבד תקותו מאותו מקום שבגן עדן. "**ותוחלת אונים**", מה שיהיה לו תוחלת ליירש פי שנים כמו הבכור שנקרא "**ראשית אוני**". "**אָבְדָה**". ולכן "**צדיק מצרה נחלץ**" (משלי יא, ח) מחלק שיש לו בגהינם, "**ויבא רשע תחתיו**".

ולכן "**אם נתן לו על מנת להחזירו לו**" על ידי התשובה הרי זה הצדיק "**יוצא בו ידי חובתו**" ונמלט מחלקו של גהינם ומחזירו החלק של גן עדן אם עשה הרשע תשובה. "**שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה**". "**ואם לא החזירו לו לא יצא**" - רצה לומר אם לא החזיר המקום של גן עדן לא יצא גם כן מן החלק הרע שיש לו בגהינם. "**אפילו נתן לו את דמיו ואפילו נאנס מידו**" בענין הגשמי. וכן "**אם החזירו לאחר זמן מצותו לא יצא**" שכן נמי לאחר שיצא האדם מן העולם (שהוא אחר זמן מצותו) אינו מועיל כלום כדבר האמור.

"**נתנו לו סתם**" - כי זה החלק של גן עדן שהאדם זוכה בו על ידי מעשיו בעולם הזה אינו יודע בו, סתם הוא. וכאשר הוא זוכה בו "**הוי כאילו אמר לו**" בעל החלק "**על מנת שתחזירהו לי דמסתמא על דעת כן נתנו לו**" אותו החלק, "**כיון שצריך לצאת בו שאין לו אחר**" שהרי רשע הוא ואין לו מקום זולת זה החלק. ולכן "**אם לא החזירו לו**" זה החלק האדם הצדיק, "**לא יצא**" מאותו חלק רע שיש לו בגהינם. "**ומיהו אפילו שלא החזירו לידו**" של רשע לפי כי עדיין לא עשה תשובה, "**והחזירו לאחר ואחר לאחר**" - נתגלגלו החלקים על ידי המעשים והאחרון מחזירו לבעלים אותו חלק "**יצא**" הצדיק מהחלק רע

[82] נ"ל שיש למחוק 'אי' וצע"ע - ויקיעורך

שהיה לו בגהינם על ידי מעשה הטוב עשה. הקדוש ברוך הוא יודע מי מתחייב ולוקח אותו חלק רע של הצדיק כאמור.

"**לא יתננו ביום ראשון לקטן קודם שיצא בו וכו**'" - הנה הקטן הזה יהיה רמז בו למי שהוא מקטני אמנה על דרך מה שאמרו חז"ל בפסוק "**ונערים קטנים**" דאלישע. כך קטן זה. והוא הקטן שאמרו חז"ל "**קטן שלא כלו לו חדשיו**". וכאשר נאמר על יסוד מה שאמרו חז"ל כי זה הלולב הוא דוגמא למי שיש בו תורה. וכך הוא אומר "**לא יתננו לקטן**" - היינו כי לא נכון ללמד תורה לסוג אדם זה, "**יום ראשון**", כלומר שהוא מן התורה. והנה חכמים ז"ל אמרו (יבמות קט, ב) "**האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו**", אפילו דגמר לאחריני. אמנם הכא במאי עסקינן שהוא עוסק בתורה סתם כמה שאמר בדין הקודם "**נתנו לו סתם**". וכן מה שאמרו חז"ל "**כפות תמרים - מי שיש בו תורה ולא מצוה**" -- לא אמרו באומר בפיו אין לו אלא תורה, אלא במי שאין בו מצוה ועוסק בתורה סתם. ולכן אדם זה לא ילמד תורה לקטן זה מקטני אמנה שלא ירצה בתורה ולא במצוה. וכן נמי בקטן שלא כלו לו חדשיו לא יועיל הלימוד בו מאחר שאינו מקיים אותו.

ולכן בא הדין זה בגשמי "**לא יתננו ביום ראשון**" לקטן זה הלימוד "**קודם שיצא בו ידי חובתו**", רצה לומר קודם שיצא מחיוב מעשה המצות המוטל עליו לעשותם. "**שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה**". וכן הוא הדוגמא שלו בקטן הנזכר שהוא 'קונה' לו דברי תורה ואינו 'מקנה' לאחרים המלמדים אותו. 'מן התורה' - שהרי אין מקיימים המצות. "**ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר**" - כלומר הלימוד שלימדו תורה אם החזירו לו לזכות אותו, אינו מוחזר, רצה לומר כי אין כח באותו לימוד לזכות לרבו שהרי הוא מבזה רבותיו ואינו למד על מנת לעשות.

"**ויש מי שאומר שאם הגיע לעונת הפעוטות מותר**" - שהדוגמא שלו לפי שכבר מחוייב אביו לחנכו במצות. "**ואם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו שפיר דמי**" כי הדוגמא לזה הוא כי המלמדו תורה הוא מחזיק בידו להועיל במעשה המצות, כי בסיגנון זה זוכה גם הוא.

"**שותפין שקנו לולב או אתרוג בשותפות וכו**'" - הדוגמא לזה הוא בני אדם שלומדים בתורה יחדיו (שהוא דומה ללולב), וכן נמי קנו אתרוג שהדוגמא לו הוא תורה ומצוה. כל זה קנו להם דברי תורה ומצוה בדרך "**שותפות**" יחדיו. "**אין אחד מהם יוצא בו ידי חובתו**" לפי שכבר נתבאר כי כל אחד יש לו שני חלקים, חלק אחד בגן עדן וחלק אחר בגהינם. זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן וכו'. ולכן אלו השנים שלומדים יחדיו אינו כמו דין הקודם. כי אלו אינו כמו הצדיק שזוכה ונוטל חלק הרשע של גן עדן ונותן לו

חלק של גהינם. אבל הללו צדיקים שניהם לומדים ועוסקים במצות - אם כן החלק של כל אחד שיש להם בגהינם אין אחד מהם נותן אותו לחבירו. והיינו מה שאמר "**אין אחד מהם יוצא ידי חובתו**" - הוא אותו חלק של חיוב שלו שיש לו בגהינם. "**ביום ראשון**", דכיון שמת מתחייב לירד שם ולא ינצל ממנו "**עד שיתן חלקו**" של תורה ומצוה "**במתנה לו**" - אז ינקה לפי שכבר נשלם בתורה ומצוה. וכגון שתוהה על הראשונות כי אז יורש גהינם וחבירו קנה מקומו.

"**האחים שקנו אתרוגים מתפיסת הבית וכו**'" - הוא הדבר אשר דברתי בענין החלקים שיש לכל אחד חלק אחד בגן עדן וחלק אחד בגהינם. ולכן הדוגמא לדין זה הוא "**האחים**", השני אנשים, "**שקנו אתרוגים**", דהיינו שלמדו תורה ונתעסקו במצוה (שהם דוגמא אל האתרוג כמ"ש חז"ל). וזה שקנו הוא "**מתפיסת הבית**" של אותו עולם משני בתים אשר שם כל אחד יש לו חלק בגן עדן, "**ונטל אחד מהם אתרוג**" - הוא חלק מאותה תורה ומצוה שעשו שניהם, "**ויצא בו**" - כלומר יצא מן החיוב המוטל עליו לעסוק בתורה ולקיים המצות.

"**אם יכול לאוכלו ואין האחים מקפידים בכך יצא. ואם היו מקפידים לא יצא עד שיתנו לו חלקם במתנה**". והענין כפי פשוטו שאם האחד כשהוא נוטל מעות מתפיסת הבית ועושה בו מצוה היה מקפיד לא יצא עד שיתנו לזה שלקח המעות למצוה חלקם במתנה - אז יזכה העושה המצוה ויוצא בה ידי חובתו כאמור.

"**ואם קנה זה אתרוג וזה פריש**" - כי הדוגמא להם הם מצות משונות. וזה היה "**מתפיסת הבית**". "**או שקנו כאחד אתרוג רמון ופריש מתפיסת הבית אינו יוצא באתרוג עד שיתנו לו חלקם במתנה**" כדבר האמור - כל הצדדים הם מבוארים.

"**מה שנוהגים הקהל וכו**'" - היינו כדין האמור בשותפין ואין להאריך בזה.

פירוש שני לצד עילאה

ועתה אשובה נא לבאר הדינים הללו בענין הנוגע למעלה. וכך היה אומר:

"**מן התורה אין לולב חוץ למקדש אלא יום ראשון**" - כי הנה שנינו "**בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד וכו**'". כי הנה מאחר שידענו כי המקדש התחתון מכוון כנגד בית המקדש עליון שנאמר "**וזה שער השמים**" - ולכן מפני מה שאמר הכתוב "**ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים**" - לכן היה ניטל במקדש התחתון שבעה לפי כי על ידי כך מתעורר מעשה המצוה ופנה למעלה ונעשה ייחוד העליון במקדש העליון על ידי הלולב עליון (הוא הצדיק). אמנם חוץ למקדש בגבולין היה נוטל יום אחד שנאמר "**ולקחתם לכם ביום הראשון**" - ממה שאמר הכתוב "**לכם**" משמע בכל מקום, והיינו

יום ראשון בלבד נמצא כח בתחתונים לעורר הכחות העליונים ולחבר אותם זה בזה ותו לא. "**משחרב בית המקדש התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש**" כדי להעיר כחות העליונים ולחבר אותם אחד אל אחד במקדש העליון על דרך מה שהיה נעשה במקדש בתחילה.

אמנם עוד תשכיל ותדע ממוצא דבר זה שאמרו חז"ל בית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה. הענין הוא כי בית המקדש של מטה היא **ה'** אחרונה, ומקדש עליון הוא סוד **ה'** עליונה, כדאיתא בזוהר בהרבה מקומות. ולכן נעשה מצוה זו על ידי הלולב שממשיך האורות ממקדש עליון (סוד **ה'** עליונה) ומוריד אותם למטה אצל **ה'** אחרונה, מקדש תחתון. ואמנם הלא תדע ותשכיל כי כל מעשה זה שאנחנו עושים בלולב ומיניו בזמן הזה הוא הענין שאנחנו עושים בכל יום, אלא בשאר ימות השנה הוא באופן אחר כדאיתא פרשת צו דף ל"ח (ח"ג לח, א) וזה לשונו: "**ארבעה מינין בלולב ואינון שבעה וכו' ובעובדא דילהון אתערו שבעה אחרנין לעילא לאוטבא עלמא בכמה סטרין וכו' דהא בשעתא דכנסת ישראל אתברכא מנייהו עלמא אתברכא וכו'. ועוד באתערותא דא שתא כולא אתברכא במיא לאסתפקא ביה ואשתאבין כולהו ממבועא דימא עמיקא דכלא לנחתא לעלמא. ובגין כך בעיין כולהו לחים וכו' וחדוותא דאילנין אלין לתתא בזמנא דא הוא ואתערותא דלהון באינון קדושי מלכא תליין וכו' קול ה' על המים וכו'. תא חזי הני שבע קלין במלה דפומא בשאר יומי שתא, והשתא לא תליין אלא בעבודה וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי אף על גב שהמעשה שאנו עושים בכל השנה היינו מה שאנו עושים עתה. רק כי בשאר ימות השנה הוא נעשה על ידי דיבור בלבד, מתעוררים הכחות וקרב אותם אחד אל אחד, אמנם עתה הוא על ידי מעשה כי הוא מועיל יותר כנודע.

ולכן יאמר "**מן התורה אין מצות לולב חוץ למקדש אלא יום אחד**" שנאמר "**ולקחתם לכם ביום הראשון**", היינו מה שאמר בזוהר פרשת פנחס דף רי"ד (ח"ג ריד, א) וזה לשונו: "**ביומא קדמאה דחג יתער ימינא לקבלה בגין לחבקא וכדין כל חדווא וכל אנפין נהירין וחדוותא במיין צליל לנסכא על גבי מדבחא ובעיין בני נשא למחדי בכל זינין בחדוה, דהא ימינא גרים. בכל אתר דשארי ימינא - חדוותא היא לאשתעשעא וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי יום ראשון הוא הימין שהוא העיקר. ולכן הוא 'מן התורה'. אמנם סוד הענין מה שאמרו חז"ל "**נובלות חכמה של מעלה - תורה**". וגם זה יום ראשון הוא "**מן התורה**" - ממקום שיצאה ממנו 'התורה'. וחכמים תקנו שיהא ניטל הלולב כל

שבעה כדי להמשיך בכל יום ויום אור מחדש מלמעלה מבחינת הדעת ולהוריד אותו למטה בסוד "**מים קרים על נפש עיפה**".

"**ביום שבת אינו נוטל אפילו אם הוא יום ראשון**". והטעם כי בכל יום ויום המדה האחרונה היא מתחברת עם בעלה, והצדיק הוא בחינת הלולב ממשיך האור מלמעלה ונותן לה. אבל ביום השבת הכלה היא עולה על דרך למעלה בסוד מה שאמר הכתוב "**ה' בחכמה יסד ארץ**". ולכן אין צורך אל הלולב, דקים ליה בדרבא מיניה כי אז היא בסוד "**אשת חיל עטרת בעלה**".

"**אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון בלולבו של חבירו וכו**'" - והנה הענין זה יובן עם מה שאמר בתיקונים "**כי עוף השמים - דא מט"ט. יוליך את הקול - דא קול דקריאת שמע, קול דתפילה. בגין דעל ידו מתייחדין צדיק וצדק בשית יומין דחול וכו**'". ולכן יאמר "**אין אדם**" (זה מט"ט הנקרא 'אדם דיצירה' כדאיתא בתיקונים), אין "**יוצא ידי חובתו**", היינו מן הקליפה הנקרא 'עון' תרגום 'חובה'. לפי כי מט"ט בזמן מיעוט הלבנה מתגבר עליו מלך זקן וכסיל ואז הוא בסוד 'נער' כמו שאמרו חז"ל "**נער שוטה**". וכאשר תתחדש הלבנה והיא בסוד המלוי - אז נקרא 'זקן ביתו', וסטרא אחרא נכנעת. ולכן הוא אומר כי אין אדם זה "**יוצא ידי חובתו**" של הקליפה "**ביום ראשון בלולבו של חבירו**" - היינו הצדיק עליון שהוא מתלבש בתוכו. כי אין צריך הוא לענין זה עתה מפני כי הוא בסוד הזקנה. ועוד מן הטעם עצמו לפי כי הייחוד הנעשה על ידי של צדיק וצדק הוא בחול (כנזכר שם "**מט"ט מתייחדין על ידו צדיק וצדק בשית יומין דחול**"). אמנם ביום טוב לא נעשה על ידו ולכן אינו יוצא באותו לולב שהוא צדיק עליון הנקרא "**חבירו**" בסוד "**כי ישבו אחים יחדיו**" לענין היבום כנזכר במקומו. כי תפארת ישראל ברדתו שם נקרא 'אחיו' של מטטרון.

ועוד מטעם אחר - הוא הנאמר פרשת קרח בענין "**קריאי מועד**" כי אז קדש תתאה חכמה שלמה זמינת לכל חילהא לאעטרא לון ולאעלא לון תחות גדפהא וכו'. ולכן מאחר כי מטטרון הוא מזומן ועלה למעלה בעולם האצילות -- ודאי הוא כי הוא פורש מסטרא אחרא. דאף על גב כי יש צד תערובת קליפה שם - הנה בו ביום פורש ממנה ועולה למעלה כי הוא מזומן שם לאעטרא יתיה כאמור. ונתן טוב טעם "**משום דבעינן לכם משלכם וליכא**" - כי הנה כל אותו הכח המסור בידו הוא מפני כי הצדיק הוא מתלבשת שם בתוכו בסוד "**כי שמי בקרבו**". ואין זה משלכם.

"**ואפילו אמר לו יהא שלך עד שתצא בו**" - היינו עד יצא מחובתו של סטרא אחרא, "**ואחר כך יהא שלו כבתחילה**" - כי כן אחר שנעשה הייחוד ביצירה חוזר למקומו ופנה

למעלה. "**לא יצא דהוי כמו שאול**" - ולא יועיל לו. "**ואם נתנו לו במתנה מותר**" - אבל ענין זה אינו שייך אז ביום אחד משתי סיבות הנזכר. ולכן חזר הדין שאינו יוצא ידי חובתו בסגנון זה דהא לא צריכה ליה דקים ליה בדרבא מיניה כאמור.

וכאשר נאמר בו מדבר בסוד הצדיק, כי הנה נתבאר כי "**יום ראשון**" הוא בסוד הימין המתעורר. והנה הצדיק עליו נאמר "**הצדיק אבד**". ונתן טוב טעם למה כן "**כי מפני הרעה נאסף הצדיק**", ר"ל מפני אשה רעה שמתעוררת ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי. אז מה הוא עושה? "**ויעזוב בגדו בידה וינס**" - היינו כי מפני האשה רעה זו נאסף הצדיק. וכאשר נעשה זמן המילה בסוד **חשמל**, דהיינו חש ואתגלייא מל (כדאיתא פרשת ויקהל) - על כן ירים ראש ונאמר "**צדיק נושע הוא**" (כדאיתא בזוהר "**נושע הוא ודאי בגין דהוה רכיב באתר דלאו דיליה ויניק ליה**").

והנה ביום טוב שמתגלה בחינת החסד - אינו צריך לענין חשמל הנזכר. לכן בגשמי "**אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו שהשאילו לו דבעינן לכם משלכם**" - כי כן הוא למעלה התעוררות ענין הלולב (הוא הצדיק), נעשה על ידי חסד עליון הנמשך לצדיק בסוד "**והוא יושב פתח האהל**" כדאיתא בזוהר.

"**ואפילו אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואחר כך יהא שלי כבתחילה לא יצא דהוי כמו שאול**" - כי החסד עליון אינו נמשך לצדיק בדרך השאלה, רק הוא נמשך בדרך קבע "**חסד אל כל היום**". "**אבל אם אמר לו יהא שלך במתנה מותר**", כי כן נמי למעלה הוא בא לו לצדיק בדרך מתנה.

עוד יובן הענין באופן אחר כאשר נעמיק בסוד הלולב. כי העיקר הוא האור הנמשך לו מלמעלה מן השורש שלו. כי הוא נשרש בסוד הדעת כנודע, ועובר בסוד התפארת, ובא בקו ישר אצל הצדיק. ונודע הוא כי כל אור הנמשך מלמעלה למטה כאשר נעשה הפעולה חוזר ופנה למעלה בסוד אור חוזר, ומחבר שם השרשים העליונים. ולכן כדי להבין זה הענין נאמר בדרך השאלה באופן יותר מובן, והמשכיל יבין כי הכל בהשואה אחת.

והענין כי הנה נתבאר בזוהר ובתיקונים כי הצדיק נקרא 'כל' בעבור כי מגיעים לו חמשים שערי בינה כמנין כל. ונודע הוא כי אלו השערים הפותח אותם הוא אות **יו"ד** בסוד 'פטר רחם' כדאיתא בהקדמת הזוהר. ובלי ספק כי גם מתפשט ממנו בכל אלו השערים לפי כי חכמה ובינה תמיד הם מחוברים כדאיתא בזוהר בפסוק "**אכלו רעים - כחדא יתבין לא מתפרשאן**". ולכן כל השערים הם נמשכים שניהם יחדיו.

והנה בענין הנענוע של הלולב מתעוררים השרשים עליונים שהם בסוד הדעת ומתחברים זה עם זה ומשפיעים אז בלולב אותו החסד, והוא ממשיך אותו לכלה. ולכן יאמר כי "**אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו וכו**'" כי הנה אדם זה הוא רומז לחכמה העליונה הנקרא 'אדם דאצילות' בסוד "**מה שמו**" כדאיתא בזוהר בפסוק "**מה שמו - חכמה, מה שם בנו - תפארת**". והגיד כי אין אדם זה "**יוצא ידי חובתו**", היינו חובת מצות עונה שלו, "**בלולבו של חבירו**" - הוא סוד שורש הלולב אשר הוא נשרש בבחינת הדעת כאמור. דאע"ג כי בשעת נענוע של הלולב נעשה שם חיבור בשרשים העליונים של חב"ד -- לא מפני כן הוא יוצא ידי חובת העונה שלו לפי כי זה החיבור הוא נעשה באותה שעה, אמנם החיבור של אבא ואימא תדיר לא מתפסק. ולכן היינו הטעם דבעינן "**לכם - משלכם**" לפי כי אותו הייחוד אינו משלהם זולת משורש של הלולב המתעורר על ידי הנענוע של הלולב הוא הצדיק, ונעשה חיבור למעלה. ואין זה משלכם.

ולכן בגשמי "**אפילו אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ואחר כך יהא שלי כבתחילה לא יצא**". "**אבל אם נתן לו במתנה מותר**" לפי כי כן זה הייחוד הנעשה בשורש הלולב למעלה - בדרך מתנה הוא - מפני כי אין זה נחשב מן הייחוד של אבא ואימא עילאין שאינו פוסק לעולם.

"**נתנו לו על מנת להחזירו לו וכו**'" - הנה נתבאר כי על ידי הנענוע של הלולב הוא מעורר השתים העליונים ומתחברים שם ונותנים אותו חסד לצדיק בסוד הלולב להמשיך למטה. ואמנם אחר כך אותה הארה חוזרת למעלה כאשר נראה במוחש כי כאשר אנחנו חוזרים ומנענעים ממשיכים מלמטה מן החזה שמכה שם הלולב חוזר ועולה למעלה. כי באותה חזרה מחזיר האור מלמטה למעלה לפי כי אין אנו עושים השלשה פעמים בדרך הולכה רק כל הולכה לחוד. נמצא כי כל נענוע הם שלשה פעמים הולכה ושלשה פעמים הבאה. כל אחת לבדה. וכאשר אנו עושים הולכה אז מעלה הלולב אור מלמטה למעלה ונעשה חיבור עליון.

ולכן בא הדין בגשמי "**אם נתנו לו הלולב על מנת להחזירו יוצא בו ידי חובתו**" כאמור. ומאחר שנעשה הצורך והגיע האור לחזה אשר שם הכלה עומדת בסוד מה שאמר הכתוב "**חזה ציון קרית מועדינו**" - אחר כך הוא מחזירו בסוד הנענוע האחר ופנה למעלה. "**שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה**". "**ואם לא נתנו לו לא יצא אפילו נתן דמיו ואפילו נאנס מידו**". וכן נמי "**אם החזירו לו לאחר מצותו לא יצא**" לפי כי זה הייחוד עליון של השרשים אינו נעשה לאחר זמן אלא באותה שעה כאמור.

"**נתנו לו סתם הוי כאילו אמר לו על מנת שתחזירהו לי וכו**'" - הנה זה הדבר מבואר הוא ממה שנתבאר למעלה כי האור העליון בזמן שהוא נמשך למטה הוא נעשה בדרך סתם. אמנם נודע הוא כי בחזרת הלולב למעלה הוא נעשה הייחוד העליון, ואין זה צריך לומר לומר "על מנת שתחזירהו לי" לפי כי כן נעשה תמיד. "**דמסתמא על מנת כן נתנו לו**" אותו אור העליון, "**כיון שצריך לו לצאת בו לפי שאין לו אחר**" זולת זה האור החוזר למעלה. ולכן "**אם לא החזירו לו**" בגשמי "**לא יצא**".

"**ומיהו אם לא החזירו לידו אלא לאחר, ואחר לאחר, כיון שהאחרון מחזירו לבעלים יצא**" מפני כי כן נמי הוא נעשה למעלה. כי האור העליון הוא הולך למדת התפארת ואחר כך הוא חוזר למעלה לבחינת הדעת - הוא מקומו הראשון - שהוא בעליו כאמור.

"**לא יתננו ביום ראשון לקטן**" - הנה דין זה נוהג לעולם אלא כי מפני שיום ראשון הוא מן התורה לכן יותר חמור. אמנם כך הוא הענין בכל הימים מאחר כי חכמים התקינו שיהא נוטל שבעה ימים. ולכן הוא אומר "**לא יתנהו לקטן קודם שיצא בו**" כי הנה אותו החסד אשר מתעורר ביום הראשון, סוד הטיפה, אינה נמשכת לצדיק בזמן שהוא 'קטן'. כי הקטן הרמז שלו הוא בזמן שנאמר "**מפני הרעה נאסף הצדיק**" כנזכר. ואז אינו מתחסד עם הכלה. אלא לאחר שפירש ממנה ונעשה ענין החשמל כנזכר לעיל חש ואתגלייא מל. ולכן "**לא יתננו לקטן**" בגשמי "**מפני שהקטן קונה ואינו מקנה**", לפי שהגם שימצא בו כח להתחבר עם הכלה, אמנם אין בו כח 'להקנות', דהיינו להחזיר אותו האור למעלה לשורשו כי זה יהיה כפי שניו, שהרי נאמר ביוסף "**בן שבע עשרה שנה היה רעה**" ואז הוא קונה. ולכן היה "**רעה**". אמנם לא נאמר שמקנה. ואחר כך נאמר "**ויוסף בן שלשים שנה בעומדו לפני פרעה**" ואז קנה כל ארץ מצרים והקנה אותם לפרעה שהוא מקום שנפרעים האורות ומתגלים כדאיתא בזהר.

ולכן זה הוא "**מן התורה**", כי בתפארת ישראל שם הוא וגנוז סוד נובלות של מעלה - הוא התורה. "**ונמצא שאם החזירו לו**" בגשמי "**אינו מוחזר**". "**ויש מי שאומר שאם הגיע לזמן הפעוטות מותר**" - דסבירא ליה כי נמצא בו דעת להקנות. "**ואם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו**" של בעל הלולב "**שפיר דמי**", לפי כי כן נמי יד הבעלים עם הלולב כאמור בזוהר פרשת בלק דף קפ"ו (ח"ג קפו, א) וזה לשונו: "**ועשית בריחים חמשה וכו' ואינון חמש בריחים דאקרון חמש מאה שנין דאילנא דחיי אזיל בהו וברית קדישא אתער בחמש אצבען דידא. ומלה סתימא הוא על מה דאמרת. ועל דא כל ברכאן דזהורא באצבען תליין וכו**'". הנה מבואר הדבר מן המאמר כי יד העליונה מוכרח להיות עם הצדיק לעזור אותו להעמידו על תורה שבעל פה.

"**שותפין שקנו לולב או אתרוג בשותפות וכו**'" - אפשר ליישב שותפין אלו בסוד מטטרו"ן כאשר מתלבש בתוכו הצדיק עליון, כי אז ימצא כי שניהם הם 'שותפים' לענין הייחוד הנעשה עם הכלה. ולכן בא זה הדין לענין הנשמי: "**שותפין שקנו לולב או אתרוג בשותפות אין אחד מהם יוצא בו ידי חובתו ביום הראשון עד שיתן לו חלקו במתנה**" לפי כי כן נמי מט"ט חוזר ונותן חלק שלו לצדיק במתנה, היא כנסת ישראל הנקרא 'מתנה' (כאשר מתבאר בענין "**ישמח משה במתנת חלקו**"). או יהיה כי הצדיק נמי חוזר ונותן החלק שלו למט"ט במתנה.

עוד איפשר להבין הענין עם מה שביארתי בפסוק "**כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון**" אשר חז"ל הגידו זה הקב"ה דכתיב "**ה' בחכמה יסד ארץ וכו**'" (משלי, ג). ולכן ירצה כי יש אדם (הוא אדם עליון - מה שמו) כי הוא ברא העולם שנאמר "**ויאמר אלהים וכו**'". "**ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו**" - אדם זה הוא בסוד "**מה שם בנו**", תפארת ישראל, נותן חלק שלו, היינו סוד הכלה שהיא חקל תפוחין.

וכן נמי יאמר בנדון זה "**השותפין**" הללו "**שקנו לולב**" (בסוד הצדיק) "**או אתרוג**" (בסוד הכלה) "**בשותפות**" לפי כי הנה אדם עליון הוא קונה לולב בסוד "**קונה הכל**" שנאמר "**ויאמר אלהים יהי רקיע**". וגם(?) אדם השני הוא קונה אותו בסוד מה שאמר בזוהר "**תרין ווין אזלין כחדא**". וכן לענין האתרוג, אדם העליון, קונה אותו שנאמר "**ה' בחכמה יסד ארץ**". וגם תפארת ישראל הוא קונה ומתקן אותה. ולכן "**אין אחד מהם יוצא ידי חובתו**" של מצות עונה "**עד שיתן לו**" החלק כאמור "**במתנה**" כאמור.

"**האחים שקנו אתרוגים מתפיסת ביתם וכו**'" - הנה הבית הוא בית עליון. מה שאמר הכתוב "**בחכמה יבנה בית**" כי שם ביתם של 'האחים' ומשם יצאו. והנה מן הבית זה נמשכים נהרי נחלי דבש וחמאה באותם השערים. והנה איתא בזוהר באותם חמשים שערים שלה הם מתפשטים משם בחינת החסדים שהם כסף חוורו, דרגא דאברהם. והיינו "**תפיסת הבית**". ועל ידי כן קונים ומגדלים את הכלה שהיא סוד האתרוג כאמור. ולכן יאמר "**האחים שקנו אתרוגים מתפיסת הבית ונטל אחד מהם אתרוג ויצא בו**" לפי כי כן נמי למעלה אחד מן האחין הוא הנוטל אתרוג זה אע"ג שהם ששה בנים אחים - עם כל זה הנוטל האתרוג (היא הכלה) - הוא הצדיק המתייחד עמה ולכן יצא בו. כי הנה לפי שהאשה רעה תופסת בו שנאמר "**ותתפשהו בבגדו וכו**'" לכן כאשר הצדקת היא מתחברת עמו אז נמלט מאשה רעה כאשר ביארתי בפסוק "**גמלתהו טוב ולא רע**". כי אשת חיל גומלת עם בעלה להיות טוב שנאמר "**אמרו צדיק כי טוב**" כי לפי שנמשך בו הטיפה נקרא 'טוב', ועל ידי כן נגמל מאשה רעה. וזהו שכתוב "**ולא רע**".

נמצא כי כאשר צדיק זה לוקח אתרוג זה (הצדקת) - אז הוא 'יוצא ידי חובתו' מאשה רעה הנזכר. ולכן הדין הוא "**אם יכול לאוכלו ואין האחים מקפידים בכך יצא**" לפי כי כך הוא למעלה. כי אח האחד (הוא הצדיק) נוטל אתרוג זה (היא הכלה הנזכר), ואוכל אותו בסוד מה שאמר הכתוב "**צדיק אוכל לשובע נפשו**". "**ואין האחים מקפידים בכך**", ואדרבה הם שמחים בכך. ולכן "**יצא**" ידי חובתו מאותה אשה רעה כאמור. "**ויצא**" מן החוב של העונה המוטל עליו. ולכן בענין הגשמי הדין הוא "**אם היו מקפידים לא יצא**" שיתנו לו חלקם במתנה.

"**ואם קנה זה אתרוג וזה פריש וכו' אינו יוצא באתרוג עד שיתן לו חלקו במתנה. ואף על פי שאם אכלו אין מקפידים מפני שכל שאין שם מאותו המין אין מחילתם בסתם מועלת**". לפי כי הנה למעלה אין מתרצים בשאר הדברים "**רמון או פריש**" מפני כי סוד אלה הדברים הם רומזים בענייני ההשפעה. אבל האתרוג יש בו צורך לענין הייחוד. והשאר מובן מעצמו, אין להאריך.

סימן תרנט

מה שראוי לתת רמז בענין זה על ענין הקריאה בתורה הוא כי הנה התורה היא מגדת שבחו של הקב"ה שהוא טוב וישר על כן יורה חטאים בדרך על ידי לימוד התורה. מכרזת ואומרת "**אליכם אישים אקרא וכו' לכו לחמי בלחמי ושתו ביין מסכתי**", כי כן אמרו חז"ל "**אותי עזבו ואת תורתי לא שמרו**" - הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו כי התורה היא תחזיר אותם למוטב. ולפי כי כבר נתבאר למעלה הרמז הנוגע ליום ראשון בענין הנוגע לאדם כי ישוב אל ה' בימי בחורותיו, ומה טוב יהיה לו אם ישוב לזמן 'יום ראשון' שהוא רמז לזמן הנעורים כנ"ל. ולכן נמי טוב לו נמי לעסוק בתורה כי על ידי כן נמצא שמקיים עצמו ומקיים את העולם כמו שאמרו חז"ל בפסוק (הושע יד, ה) "**ארפא משובתם**" של כל העולם, וגם "**אוהבם נדבה**" לפי "**כי שב אפי ממנו**" מן היחיד. וכן נמי אמרו חז"ל "**אפריון**" זה העולם, "**עשה לו המלך**" שהשלום שלו, "**מעצי הלבנון**" - בעצת התשובה המלובנת במעשיה ובעצת התורה המלובנת במצותיה.

ולכן "**מוציאין שני ספרים**". האחד הוא רמז לזמן שעבר אשר נטל הקב"ה ספר התורה בזרועו וחזר על שבעים אומות והרתיק עליהם ולא רצו לקבל את התורה. ואחר כי הנה לעתיד שוב פעם אחרת נוטל הקב"ה ספר תורה בחיקו והוא מסבב על שבעים אומות ואומר "כל מי שעסק בתורה יבא ויטול שכרו". ואמנם "**באחד קורים שור או כשב**" ויהיה בזה רמז גדול לכולל וליחיד - הלא המה דברי חכמים ז"ל מפני מה נעשה שור

ראש לקרבנות? משל למטרונא שיצא עליה שם רע. בדק המלך ולא מצא בדברים ממש. מה עשה? עשה סעודה גדולה והושיב אותה בראש. כך בדק הקב"ה במעשה העגל ולא היה בו ממש. עשה אותו ראש לקרבנות. ולפי שנאמר "**וימירו את כבודם בתבנית שור**" - לכך צוה ה' "**שור או כשב וכו**'".

וכן הענין בנדון דידן. לפי כי ביום הכפורים באים שרי אומות העולם ומקטרגים על ישראל ואומרים הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה וכו'. וכבר בדק הקב"ה בדברים ולא מצא בהם ממש - לענין היחיד ולא לענין הרבים - ולכן אנו קורים ביום ראשון "**שור או כשב וכו**'". ידעו כל העולם כי לא לחינם צוה ה' לקחת אתרוג ומיניו לומר דידן נצח. לא מפני שהיה שם ניצוח בלבד אלא ניצוח באמת נצחי אמיתי.

וזאת שנית מה שאמרו חז"ל וכי שור נולד או כשב או עז? היה לו לומר עגל או טלה או גדי? אלא לפי שבעל חי משעה שנולד הוא בכל השלימות שלו, לא כן סוג האדם כי בכל יום הולך וגדל עם אלהים ועם אנשים. ולכן אנו קורים פרשה זו "**שור או כשב**" להיות ענין התעוררות לכל איש ישראל, כלל ופרט, להיות בכל זמן רודפים אחר השלימות הנפשיי, לא אחר המותרות ושלימות הגוף דוגמא לשור וכשב או עז, כי זה נקרא חסרון ודאי.

"**ובשני קורים קרבנות המוספין "ובחמשה עשר לחדש השביעי**"" - ומתחיל בו ענין זכירת ניסוך המים לרמוז מה שאמרו חז"ל "**במים לים מכסים**" בפרק המוכר את הספינה כשבקש הקב"ה לברא את העולם אמר לשר של ים בלע כל מימי בראשית. אמר לפניו רבונו של עולם די כי אעמוד בשלי. בעט בו והרגו שנאמר (איוב כו, יב) "**בְּכֹחוֹ רָגַע הַיָּם וּבְתְבוּנָתוֹ מָחַץ רָהַב**" (מאמר). והנה על ידי הערה א' אבא אל המכוון, והוא שאם נאמר כי מ"ש "**די שאעמוד בשלי**" היינו מפני כי לא יכול לבלוע הכל - אם כן איך יאמר לו הבורא יתברך "בלע כל מימי בראשית"? ומי איכא ספיקא קמיה שמיא? אלא הענין הוא כי רהב לפי שאומר הקב"ה "**יקוו המים**" ואמרו חז"ל יקוו לי המים מה שאני עתיד לעשות בהם, הבין כי דברי הקב"ה נוקבין עד התהום ולא פירש מה עתיד לעשות בהם. ולכן כשאמר לו הקב"ה פתח פיך ובלע כל מימות שבעולם הבין כי זה יהיה לעתיד כי דברו אחור לא ישוב ריקם. ומאחר שהתנה עם הים שיקרע לישראל - מה ענין דברים אלו? ולכן הוא אמר "**די שאעמוד בשלי**", ר"ל באותו תינאי של קריעת ים סוף שהוא שלי, לפי שהשר של מצרים רהב שמו (כמו שאמרו חז"ל). אז בעט בו הקב"ה והרגו ואינו מתרפא עד לעתיד.

והיינו מ"ש בהקדמת בראשית דף ד' (ח"א ד, א) וזה לשונו: "**פתח ר' שמעון ואמר ייעול ר' חייא ולחמי בכמה דזמין קב"ה לחדתא אנפי דצדיקייא לעלמא דאתי וכו'. אדהכי**

חמא כמה מן חברייא סחרניה וכו' ועילא דכולהו מארי דגדפי דהוה אתי והוה אומי אומאה דשמע מאחורי פרגודא דמלכא מפקד לאילתא בכל יומא ובעט בעיטין בההוא שעתא בתלת מאה ותשעין רקיעין, וכולהו מרתתין וזעין קמיה. ואוריד דמעין על דא ונפלי אינון דמעין רתיחין באשא לגו ימא רבא. ומאינון דמעין קאים ההוא ממנא דימא ואתקיים וקדיש שמיה דמלכא קדישא וקביל עליה למבלע כל מימי דבראשית ויכבוש להו לגויה סיעתא דיתכנשון כל עממיא על עמא קדישא וינגבון מיא ויעברון בנגיבו", עכ"ל.

הנה מבואר מדברי המאמר כי דברי הקב"ה הם מתקיימים והשר כל מה שדבר היה בדרך קטרוג כדרך שעשה בקריעת ים סוף שמפני כך הקב"ה בעט בו והרגו. ואינו מתרפא עד לעתיד. ולכן בא הרמז בענין ניסוך המים כדלקמן.

"**ומפטיר בזכריה הנה יום בא לה**'" - כי ענין זה הוא לאחר הגאולה בזמן התחיה כאשר נתבאר אצלי שלכן נאמר (זכריה י"ד, ב'-ג') "**ונלכדה העיר והנשים תשכבנה ויצא חצי העיר בגולה וכו**'", ואחר כך "**ויצא ה' ונלחם בגוים ההם**". דקשה ולמה לא יעשה זה מתחילה קודם שהנשים תשכבנה ויעבור עליהם זה הצער? והענין מיוסד על מה שאמרו חז"ל עתיד הקב"ה להביא לנבוכדנצר וללופינוס שחיק מחיק כל הצרים על ירושלים ולהנקם מהם בשערי ירושלים שנאמר "**וזאת תהיה המגפה אשר יגוף ה' את כל העמים אשר צבאו על ירושלים**" - "אשר יצבאו" אינו אומר אלא "אשר צבאו" מעיקרא. לפי שעתיד להחיות אותם. ולפי כי אלה הרשעים הם נידונים בגהינם (כמו שאמרו חז"ל "**וצורם לבלות שאול**" (תהלים מט, טו) - גהינם בלה והם אינם בלים מפני שפשטו ידם בזבול) - לא יאמרו הרי נתכפר לנו מה שעשינו בדין גהינם וזאת המגפה כאילו הוא עול חס ושלום. לכן חוזרים ועושים כמו שעשו בראשונה ואחר כך נידונים. ומה גם העם והנשים שנמצא בהם צד עון הקודם פורעים חובם לפי כי משפטי ה' אמת צדקו יחדיו. כי כל העולם מעשה ידיו.

ולכן את כל זה יראה האדם והחי יתן אל לבו וישוב אל ה' כדי שלא ימצא עליו צד קטרוג בשום זמן ויעשה זוודין רבים לזכות לזמן התחיה ולהמלט מחבלי של משיח ומזמן התחיה וחי בהם.

ועוד ירצה ענין הוצאת ספר תורה לתועלת הנפשיי, וכדאיתא בזוהר פרשת ויקהל "**בשעתא דמפקין ספרא דאורייתא מתפתחין תרעי שמיא וכו' והוא עת רצון**". ולכן הוא מבקש מן הקב"ה ואומר בריך יהא שמיה דמאריה עלמא כזכר שם. ואמנם מה שאמר "**מתפתחין תרעי שמיא**" - אין הדבר כפי פשוטו בלבד, אמנם יש סוד גם כן בדבר. והוא

כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**בי נשבעתי נאם ה**'" שהקב"ה פתח כל שערי שמים ואמר לאברהם בי נשבעתי. ואיתא באדרא רבא דף ק"ל (ח"ג קל, א) וזה לשונו: "**תאנא עכ"ד שמא דעתיקא סתים מכלא ולא מתפרש באורייתא בר מן אתר חד דאומי זעיר אנפין לאברהם דכתיב בי נשבעתי נאם ה**'. **נאם דזעיר אפין**", עכ"ל.

הנה ממאמר זה ממנו נקח להבין מה שאמרו חז"ל שפתח הקב"ה שערי השמים, היינו השערים שהם בתוך השמים בסוד חמשים שערי בינה ומשם נגלה עתיקא קדישא שהוא סתים מכלא. וכשבא לאברהם אבינו ע"ה אז זעיר אנפין ואמר בי נשבעתי וכו'. וכן נמי הוא מ"ש בזוהר "**בשעתא דמפקין ספרא דאורייתא מתפתחין תרעי שמיא**" - הם אלו השערים הנזכרים שהם בתוך השמים הנזכר. ואז מתגלה ספר עליון שהרי נתבאר בזוהר פרשת תרומה בפסוק "**השמים מספרים**" דאית ספר וספר וסיפור. וכן נמי מבואר בספר יצירה. ולכן כשמוציאין ספר תורה מן ההיכל אז נמי מתגלה ויוצא מהיכל העליון לפי כי כל מעשה התחתונים הוא גורם כך למעלה, ובפתחו אז מאיר בנשמת האדם המסתכל באותיותיו הדק היטב כאשר מבואר בספר תורה של שבת.

והנה ענין הקורים בתורה כבר נתעוררו על זה חז"ל ואמרו "**הני חמשה כנגד מי? כנגד ה' רואי פני המלך**". והם סוד מה שאמרו חז"ל עץ החיים מהלך ת"ק שנים. ולכן "**קורין פסוק שור או כשב**" למתק כח הגבורות. ומה גם ענין ניסוך המים כי אז נאמר "**תהום אל תהום קורא אל קול צנוריך**" ואומר אבע מימיך קול שני רעים אני שומע. ומפטיר ענין גוג כי אז מתגלה כבודו יתברך יותר בכל העולם על ידי הניסים אשר יעשה במהרה.

סימן תרס

פירוש ראשון

מאחר שהנחנו כי בכל המעשים אשר נעשים במצות יש בהם רמז לאדם לתועלת שלו להדריך אותו במעגלי צדק לטוב לו כל הימים לזכות אותו לחיי עולם הבא, מלבד הסוד שלהם שהם טעמי המצות והשורש שלהם למעלה. מפני מה באו בסגנון זה ולא באופן אחר? ולכן נמי בענין זה ימצא צורך בעצם אדם להרהר בתשובה כי כאשר מוציאין ספר תורה ומעלים אותו על התיבה אז יהיה דומה בעיניו כמו שאמרו חז"ל ג' ספרים נפתחים בראש השנה לענין צורך בני האדם; אחד לצדיקים גמורים ואחד לרשעים גמורים והאחד לבנוניים. וזה של בנוניים עדיין הם תלויים ועומדים עד יום האחרון של חג. זכה נחתם לחיים. וההפך מובן. ולכן כשמעלים ספר תורה זו לתיבה הוא ידמה בדעתו כאילו הוא מן הבינוניים כי צריך לזכות כדי שיהיה נכתב לחיים על דרך מה שאמרו חז"ל בעלמא

לעולם יראה אדם כאילו חציו זכאי וחציו חייב. וגם כל העולם. ולכן אם זכה - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. ומה גם עתה כי ראוי להיות דומה בעיניו כי הוא וכל העולם הם בנוניים וצריך להרהר בתשובה ולהרבות במצות כדי שיכתב לחיים ויכריע כל העולם לצד החיים כאמור.

וכך לענין הקפת התיבה. כאשר האדם מקיף יחשוב בדעתו כי זה הוא להעיר לב הרודף אחר חמדות הזמן הגשמיים כי יתן אל לבו כי גלגל הוא שחוזר בעולם, וכמו שהוא מסבב התיבה לשעה קלה כך מתהפך הזמן כמו רגע. "**ובשביעי מקיפים שבעה פעמים**" - להעיר לב האדם דאע"ג כי ימי שנותינו בהם שבעים שנה - מי ומי זוכה לכך. וגם אם באולי יזכה - כלא חשיבין באותה הקפה שהוא מעט מזער, וגם מתהפך עליו הזמן בגופו כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**הבל הבלים אמר קהלת**" שהם ז' כנגד ז' זמנים שעוברים על האדם. ואת כולם יקח הבל. וגם אחר כל אלה הדברים ישים נגד עיניו יום המיתה כי אז ז' עדנין יחלפון עלוהי כדאיתא בזוהר פרשת ויקהל.

וכל הקפות הללו הם "**זכר למקדש שהיו מקיפים את המזבח**". ואמנם הקפת המזבח שבע פעמים היינו על שם "**שבעה ביום הללתיך**" אשר חז"ל הגידו שיש לאדם לומר קריאת שמע ב' פעמים בכל יום עם ז' ברכות. ואמרו חז"ל כל המקיים זה מקיים "**והגית בו יומם ולילה**". וכן אמרו כנגד שבעה מצוות: מזוזה בפתחו ציצית בבגדו תפילין בראשו ובזרועו וכו' עליו נאמר שבע ביום הללתיך.

והעיקר בהקפות הללו כי החי יתן אל לבו לקיים כל הדברים הנאמרים בזה "**שבע ביום הללתיך**", ובזה יהיה תרופה ומזור לכל מעשיו אשר לא טוב עשה. ואז יצרף עמהם ענין התשובה שנבראת קודם העולם שהם שבעת ימי בראשית. ובכן עם הכונות הטהורות הללו יהיה מצרף ספר תורה עם התיבה וירמוז למה שאומרים חז"ל בפסוק "**אפריון עשה לו המלך שלמה וכו**'" - אפריון זה העולם, עשה לו מלך שהשלום שלו, מעצי הלבנון - בעצת התורה המלובנת בדבריה ובעצת התשובה המלובנה במעשיה. והם בחינת התיבה היא רמז אל התשובה, והתורה על גביו הם מעצי הלבנון.

"**וכל ההקפות יהיו לצד ימין**" - כלומר דאף על גב שנתבאר בזה כמה עניינים שראוי להתכוין בהם כאמור, וליכא מן הדין ומיום המות כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**זה דרכם כסל למו**" הרשעים אינם חרדים מיום המיתה -- עם כל זה אף על גב שאמר ר' אלעזר בן עזריה לעולם יעסוק בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה וכו', מכל מקום"**ההקפות יהיו לצד ימין**" לתת רמז כי כל מעשיך יהיו לשם שמים גם כי יהא מהקפות הזמן לא

ירא מפני ההעדר שלהם אלא מפני כי הם הכנה אל התורה ומעשה המצוה ובהם האדם זוכה לחיי העולם הבא.

"**נוהגין להקיף אף מי שאין לו לולב**" - אין זה מנהג רק למי שאינו יודע למה מקיפין את התיבה.

"**יש מי שאומר שאין אומרים השוענא בשבת ולא נהגו כן**" - כי מה מעכב ענין הקריאה ומה גם לאיש אשר יזכור אל ה' ויתן אל לבו לחשוב מחשבות טהורות בכל הדברים שנאמרו למעלה - מה טוב חלקו.

פירוש שני לצד עליון

ומאחר כי הנחנו למעלה כי כל הדברים אשר נעשים תחת השמש הם מעוררים כחות העליונים מן השורש שלהם שהוא למעלה -- ולכן נמי ענין זה יהיה בו צורך. כי "**מה שמביאים ספר תורה ונותנים אותו על גבי התיבה**" הוא כדי לחבר את הצדיק עם "**התיבה**", הוא סוד הכלה, וכדאיתא בזוהר בענין חיבור נח עם התיבה כי נח היה בסוד הצדיק ונתחבר עם הכלה כנזכר. ואחר היות מתחברים יחדיו אז "**מקיפים את התיבה**" כדי להמשיך את האורות המקיפים העליונים אל התיבה, היא הכלה העליונה כאמור. ואמנם להיות כי כן נמי היו מקיפים את המזבח "**פעם אחת**" - כמו כן נמי מקיפים את התיבה כנזכר. ולכן "**ההקפות לצד ימין**" מפני כי כן כל תיקון זה הוא מבחינת הימין עליון. ולכן מלת הקף עולה בגימטריא כמנין **אל** במלוי - אלף למד. ולכן **מי שיש לו לולב מקיף** לפי כי לולב בגימטריא ס"ח כמנין חיים - להמשיך חיים עליונים למזבח שהם "חיי המלך" למזבח שהוא אספקלרייא דלית לה מגרמה כלום. וכן הדס בגימטריא חיים להמשיך לדוד שלא היה לו חיים עם הערבה לקיים מה שאמר הכתוב "**ישרו בערבה מסילה לאלהינו**" להמשיך שם החיים לקיים (קהלת ט, ט) "**ראה חיים עם אשה אשר אהבת... ובעמלך אשר אתה עמל**". ומסבב את התיבה.

ומי שאין לו סימנים אלו ומקיף התיבה פוגם ונפגם ודאי מפני שהמטרוניתא התקינה עצמה להתחבר עם דודה ואדם זה מנע הייחוד, דשמא קדישא לא שרייא בריקנייא כדאיתא פרשת תרומה. ולכן ראוי ליזהר שלא יתקיים בו מה שאמר הכתוב (מלאכי ב, יג) "**וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה'**" והסיבה "**מאין... פנות אל המנחה**" חלילה.

ויש לומר השוענה ביום שבת דמאחר כי אין מעשה אנו עושים על ידי דיבור כדאיתא בזוהר פרשת צו דף ל"א (ח"ג לא, א) עיין שם "**באתר דלית עובדא על ידי מלולא דפומא**". ואיתא בזוהר פרשת פנחס דף רי"ד (ח"ג ריד, א) וזה לשונו: "**ביומא קדמאה דחג יתער**

ימינא לקבלה לחבקא וכדין כל חדווא וכל אנפין נהירין וחדוותא במים צלילן לנסכא על גבי מדבחא ובעיין בני נשא למחדי בכל זינין דחדוה דהא ימינא גרים וכו'". ואיתא בתיקונים דף כ"ה וזה לשונו: "**תלת הדסין - גוף ותרין דרועין וכו**'. **תרי בדי ערבות לקבל תרין שוקין. וכד אינון אגודה אחת בלולב דאיהו שדרה - מה כתיב אעלה בתמר - א**' **אתרוג, ע**' **ערבה, ל**' **לולב, ה**' **הדס - כולהו אתעבידו לקבל ד**' **מינין דמרכבה הרוכב בהון איהו יהו"ה. וצריך לסדרא בהון בהקפה כגוונא דמזבח. ולמאן לגן דאתנטעו אלין נטיעין ביה וכו**'".

סימן תרסא-תרסג

זכור אל תשכח את כל אשר נתבאר למעלה בענין של הלולב ומיניו, כי זה צריך לכוין בו קודם שהוא נוטל אותו. כי אינו דומה העושה המצוה כהלכתה בכונה למי שעושה דבריו לא בהשכל, לפי כי מצות צריכות כונה. ולא יתכן לומר שהכונה הוא פירוש המלות - מלת הויה שהוא רחמים וכינוי אלהים שהוא מדת הדין - כי בכונה ימצא הבחנה בין אישי הזמן בדעת ותבונה. וכל עניינים הנאמרים למעלה בלולב ומיניו הם ענין רמזים המועילים לנפש האדם לחשוב מחשבות טהורות. אמנם בשעה שלוקח הלולב צריך כונה אחרת. וכן לענין פירוש המלות של הברכה הנה הם כתובים בזוהר פרשת עקב ובהם יכוין כשהוא מברך "על נטילת לולב" בכל יום ויום. ואין הפרש לענין הברכה שבכל יום - הכל הוא בסגנון אחד.

אמנם בענין הנענוע בכל יום ויום יש כונה אחת מחודשת נוספת. לא בענין הנענוע עצמו כי זה הכל הוא בהשואה אחת (וכבר נתבאר למעלה כל הצורך). אמנם לענין המשכת האור העליון שממשיך האדם בענין הנענוע - אין זה שוה. לפי כי בכל יום צריך כונה מחודשת בענין השמות והצירופים - הם משתנים כפי הימים אלו הכונות. אין ראוי לנו להעלותם על ספר להדפיס אותם שנאמר "**כבוד אלהים הסתר דבר**". וכמו שאמר הרשב"י ע"ה פתח דבריו בפסוק "**הולך רכיל מגלה סוד**" - ווי להההוא מגלה רזין ועליו נאמר "**ויצאו וראו בפנרי האנשים הפושעים בי**". והיינו על דבר אמת - קל וחומר לאלו שמכניסים דבריהם בתוך דברי הרב האלהיי מהר"ח ויטאל זלה"ה. מהפכים דברי אלהים חיים, לא ראו אותו אפילו במראית העין, וממעטים כבוד שמים להרבות כבוד עצמן לקראת להם שם. ולא ראו מה שאמר בזוהר בפסוק "**ונעשה לנו שם**". ומרוב חמדתם לא נתנו לבם למה שאמר בהקדמת הזוהר דף ה' (ח"א ה, א) בפסוק "**הוי מושכי העון בחבלי השוא וכו**'" כי רבים חללים הפילה וגורמים חילול ה' נגד היודעים מה שאמר

הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' יסודי התורה הי"ג) "**ואני אומר אין ראוי לטייל בפרדס זה אלא מי שמלא כרסו בשר ויין**". אוי להם וללומדים מהם.

והרי התורה נתנה מנאמן לנאמן, ובמקום שאינו נמצא ילמוד אדם דברי הרב זלה"ה המועתקים באמת מבלי פנות לזולת כלל. ולא להוציאם מפיו רק לענין ידיעה בעלמא לקיים דע את אלהי אביך ועבדהו. וכשם שמקבל שכר על הדרשה זו מקבל כפלים על הפרישה מאותם הדעות הריקות. אין להאריך בזה. ולא כתבתי זה המעט מזער רק לצאת ידי חובת שמים ולהועיל לאיש הירא את ה'. ולכן הוא יתבונן בכונות הצריכות לכל מצוה מאלו ויכוין בה כפי אשר יוכל בדעתו, איש אשר כברכתו בכל יום.

וביום השני אינו מברך שהחינו שהרי החיים העליונים התחילו להתפשט במדות העליונות. **רק אם היה יום שבת יום ראשון** - מפני כי בשבת הוא ענין בסגנון(?) אחר, כי המדות עליונות עולים למעלה ושם מקבלים חיים העליונים, אמנם עתה הרצון הוא להמשיך חיים העליונים למטה עד המדה האחרונה אספקלרייא דלא נהרא מגרמה כלום.

והנה לענין הוצאת שני ספרים כבר נתבאר למעלה דהיינו כי לענין הרמז של ניסוך המים ביום ראשון היה כדי לתקן מה שנעשה בזמן הבריאה כשאמר הקב"ה "**יהי רקיע בתוך המים**" ופרשו המים על ידי בכיה כמו שאומרים חז"ל בפסוק "**הֲבָאתָ עַד נִבְכֵי יָם**" (איוב לח, טז). וכאשר מנסכין מים יום ראשון על גבי המזבח - תהום אל תהום קורא אבע מימיך, קול שני ריעים אני שומע. אמנם לענין הניסוך של יום השני יש ענין נוסף והוא המתבאר למעלה בענין שרו של ים כי לא דקדק בדברי הקב"ה מה שאמר לו "**פתח פיך ובלע כל מימות שבעולם**" שהרצון לומר אל תפתח פיך חוץ מדבר זה שלא ילמד קטיגוריא. וסוף שהשיב על דברי הבורא יתברך ואמר "**די שאעמוד בשלי**" ולכן הוא מקבל עליו לבלוע כל מימי בראשית לעתיד כנזכר לעיל במאמר בראשית.

והנה העולים לקרא בתורה צריך להבין כי עיקר הקריאה הוא לקבוע הנקודות והטעמים שם אשר לא כתוב בספר והוא שלימות אל התורה. ובזה יהיה תיקון בעצם האדם כי מפני העון נשתברו הלוחות ופרחו האותיות מהם. דאילו מתחילה נתנו למשה הלוחות שלימות בכל הפרטים שנאמר "**ויתן על משה ככלותו לדבר אתו**" - רצה לומר דומיא של הדיבור שנאמר בשלימות כך היתה הכתיבה. שלכן נדרש בזוהר מה שאמר הכתוב "**לא תרצח לא תנאף**" דפסקא טעמא להורות על דבר והפכו (כנזכר במקומו). וכאשר פרחו הטעמים והנקודות והאותיות כבדו על יד משה ושברן. ולכן הקורא מתקן ענין זה ונמצא מתקן את נשמתו מן העון שבידו הקודם ומוסיף האדם בנפשו.

"**בחול המועד מוציאין ספר תורה וקורין בו ארבעה בקרבנות החג שבפרשת פנחס וכו**'" - והנה מיום שני מתחיל הרמז לניסוך המים כדאיתא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ט (ח"ג רנט, א) וזה לשונו: "**מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה - ואלין אינון מים דמנסכין ישראל בחדווא בחג וכו' דכתיב ושאבתם מים בששון וכו'. אם יתן איש - דא סמא"ל. את כל הון ביתו באהבה דישראל למהוי ליה חולקא בהדייהו באינון מים דרשימון הכא - בוז יבוזו - סימנא דאינון בוז יבוזו לון. דהא כולהו אתחשיבו לגבן חרש נשבר דלית ליה תקנה לעלמין. מים דלהון אתפליגו ביומין בו"ז. אשתארו שאר יומין דאינון גד"ה וסימן חרש וכו**'".

והנה ענין ארבעה העולים לקרא בתורה כבר חז"ל אמרו במגילה "**הני גדהו"ז כנגד מי**?". ושם נאמר כנגד רואה פני המלך. וזה לשונו: "**תני רב יוסף שלשה חמשה שבעה. שלשה שומרי הסף. חמשה מרואי פני המלך. שבעה רואה פני המלך**". והנה בין בתחילה בין בלשון אחרון לא פירש ארבעה כנגד מי. ואמנם מה שאמר כי כאשר יש קדושה נוספת מן החול לכן יהיה עליה אחת נוספת ויהיו ארבעה עולים. ואמנם מאחר ששנינו "**וכל דבריהם כגחלי אש**" - לא על חינם פירשו הענין על רואי פני המלך רומז ענין זה. והפשוט הוא כדאמרי "**מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא**". ומאחר כי התורה כולה שמותיו של הקב"ה - הנה העולים לקרא בתורה נחשב להם שהם מקבלים פני המלך הקדוש ברוך הוא.

אמנם הענין יותר עמוק והוא כי הנה אשר חכמים הגידו "**נובלות חכמה של מעלה - תורה**" (מאמר). דיש להבין מלת "**של מעלה**" הוא דיוק. כי לפי שהם שתי חכמות שנאמר "**חכמות בנתה ביתה**", והם חכמה בראש וחכמה בסוף. ולכן פירש ואמר חכמה של מעלה, הנובלת של חכמה עליונה. וזו היא תורה. והיינו דקאמר "**כה אמר מלך ישראל**". ולכן בהתגלות התורה אלו הם העולים לקדם פניו הם סוד "**רואי פני המלך**". אמנם מאחר כי הם לשעה רואים פניו לא יצדק להקראות "**רואי פני המלך**" רק לאותם שהם בהתמדה, וכמו שאמר הכתוב "**שבעת שרי פרס ומדי רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות**". ולכן העיקר הוא רמז כי נתינת התורה אף על גב שניתנה לששה ימים דהוי להו שבעה (כי ביום השבת נתנה) - אמנם ביום נתינת התורה נחשב שנתקיים העולם כדאיתא בשבת פרק "רבי עקיבא" "**תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, אם ישראל מקבלים את התורה מוטב ואם לא אני מחזיר אתכם לתהו ובהו**". והעולם נברא לששת ימים וביום השביעי שבת וינפש. ולכן נקטינן כי שבע בחינות הם הנקראים "רואי פני המלך" - הוא התורה שנמשך מחכמה של מעלה הנאמר עליו "**מלך במשפט**

יעמיד ארץ". והבני אדם הגשמיים עולים לקדם פניהם כפי האורות המתגלות כך הם העולים ונקראים לשעה "**רואי פני המלך**".

סימן תרסד

העם אשר בחר ה' ליל השוענא רבה מרבים נרות בבתי כנסיות לזכרון לפני ה' שנאמר "**נר ה' נשמת אדם**". כ אמרו חז"ל למה הם דומים צדיקים כנר לפני האבוקה, והאיר אל עבר פניה להיות בסוד נר כדאיתא בזוהר פרשת תרומה דף קס"ו (ח"ב קסו, א) וזה לשונו: "**כי נר מצוה - מאי נר? כד מקבל' מבין ב' דרועין רמ"ח שייפין עילאין וכו**'". הנה מבואר מזה המאמר כי ענין נר הוא שלימו גדול אל השכינה. ולפי כי אמרו חז"ל כאשר ישראל זכאים מוסיפים כח וגבורה למעלה שנאמר "**ועתה יגדל נא כח ה**'" - ולכן אחר שמתפללים תפילת ערבית בהכנעה גדולה ובכונה הולכים ומתקבצים בעלי אסופות ללמוד בתורה כל הלילה לקיים "**כי נר מצוה ותורה אור**". כלומר אחר שהאיר אור השכינה בסוד 'נר' והמשכנו לה אורות עליונים בסוד ש"ע נהורין - עתה אנו חוזרים לתקן אותה בלימוד התורה ונעשית אור בסוד "**וכגנה זרועיה תצמיח**" כדאיתא בזוהר פרשת תרומה בסוד "**אור זרוע לצדיק**". ולפי כי כל עיקר כונת הלימוד הוא לשמה כאמור - לכן הקריאה היא משנה תורה בלבד עד חצות כי אז צומחת(?) הלבנה הגשמית ומתחלת להאיר בעולם. וכן נמי נעשה הדוגמא למעלה על ידי קריאת התורה. ואחר כך אין ללמוד זולת בזוהר ובדברי אגדה ודרשה כראוי לכל בעל נפש שלא להפסיק בדברים בטלים כי יהיה העונש שלו כפול. כי הנה אמרו חז"ח כל הפוסק דברי תורה ומדבר דברים בטלים מאכילים אותו שורשי רתמים שנאמר "**הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם**". מכל שכן המעלה עשן ואש מפיו תאכל בלי ספק עליו נאמר "**עלה עשן באפי**" אש אוכלת כל היום חלילה לישראל מן הכעור והדומה לו להתעסק בתיקון השכינה ולנדד שינה מעיניו על ידי חקירות במה שילמוד לטוב לו כי על ידי שאינו ישן כל הלילה הוא נפטר מכרת, לא מבעיא שלא תאונה אליו רעה כי בדין הוא לפי שממשיך אורות עליונים לתורה שבעל פה כי האור הוא חיי המלך. לכן נמי חיים יוסיפו לו אורך ימים בימינה.

וכל זה התיקון שנאמר עושים הוא הכנה ליום עצרת שהוא ענין הייחוד שמתחברים חתן וכלה כדלקמן. וכל זה הענין הוא לעושים מאהבה. אמנם ביותר ראוי לקיים כל הדברים האמורים מפני היראה לפי כי בליל הושענה הבנוני שנכתב עליו גזר דין מוכן להמסר גם כן שלו(?) למחר כי אז הוא מסירת הפתקין.

ואיתא בזוהר פרשת ויחי דף ר"ך (ח"א רכ, א) וזה לשונו: "**תא חזי כד אתער דינא בעלמא דקדוש ברוך הוא יתיב על כורסיה דדינא בעי בר נש לאתערא תשובה וכו'. לבתר זמין קדוש ברוך הוא קמיה דבר נש יומא דכיפורי, יומא דתשובה. אי תב מחטאוי תב**[83], **ואי לא - פקיד מלכא למכתב פתקין. ווי דהא תשובה בעיא לאסתלקא מיניה. אי זכי וכו' תליין ביה עד ההוא יומא בתראה דעצרת. ואי עביד תשובה שלימתא לקמיה מארי - אתקרעו. ואי לא זכי - אינון פתקין נפקין מבין מלכא ואתמסרן בידוי ודינא מתעביד ופתקין לא מהדרן תו לבי מלכא. כדין צולמין אתעברו**(?) **ולא משתכחין. כיון דמתעברן מיניה הא ודאי טופסקא דמלכא עבר עליה ויטעום כסא דמותא. ובההוא ליליא דחגא בתראה סנטירון זמינין ופתקין נטלין. בתר דנטלי לון צולמין מתעברן ולא משתכחין וכו'. ובספרי קדמאי אמרי יתיר. כד יגרע רישא וגופא ישתכח בריה או אנתתיה ישתכחו והוא יסתלק. והני מילי כד לא אהדר כל ההוא זמנא בתיובתא אבל אי אהדר - טעמא דמותא יטעם ויתסי וכו'. אבל זכאי חסידי בכל יומא מסתכלי בלבייהו כאלו ההוא יומא מסתלק מעלמא ועבדי תיובתא שלימתא לקמיה מאריהון ולא יצטרכון למילה אחרא, לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי**", עכ"ל.

הנה מבואר מדברי המאמר כי ראוי לאדם לבדוק עצמו לאור הלבנה והתכלית הוא לעשות תשובה שלימה לפניו יתברך, כי חנוו ורחום הוא וניחם על הרעה. וזה שהאדם רודף אחר החיים הגופנים הוא כדי לזכות לחיים הנצחיים, כי לא יתכן לאדם להשלים נפשו בימי מספר, אורחא רחיקא וזוודין קלילין. והמאריך ימים מתאחז במדות עליונות כפי שניו כדאיתא בזוהר פרשת תצוה דף קפ"ו (ח"ב קפו, א) וזה לשונו: "**והא יומא נטיל לכולהו נפשאן והוו ברשותיה. ואי לא קיימא ברזא דשבעין - לית רשו לנפשאן, דקיומא דנפשאן ברזא דשבעין כמה דאת אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכו'. ואי תימא לנפשאן דרביי דלא אשלימו לשבעין שנין לא שלטא בהו. ודאי שלטא בהו. אבל לא בשלימו. כמאן דזכי יומין סגיאין לפקודי אורייתא וכל דא וכו**'". והנה מבואר מזה המאמר כי אינו דומה המת בקצרות שנים למאריך ימים, לפי כי כפי שניו כך הוא מתאחז במדות העליונות.

ולכן נלמוד מזה כי האדם ראוי לו לרדוף אחר חיי הגוף לפי כי הם סיבה לחיי הנפש. ולכן בהתחבר השני כוונות יחדיו יהיו תמים לעבוד את ה' מיראה ומאהבה על דרך הנזכר. גם ביום יהיה זהיר בתפילתו להיות בהכנעה ובכונה לטוב לו ולהטיב לכל העולם. אמנם מי שאומר להרבות במזמורים - טעות הוא בידו ואין יום הזה אלא שוה לשאר ימות

[83] נלענ"ד שיש להגיה 'טב' - ויקיעורך

חול המועד זולת של סיבת שהוא יום של מסירת הפתקין מרבים בנרות. ואין בדבר זה העדר. מי יתן בכל יום ירבו בנרות. אבל בריבוי מזמורים מה שלימות נמצא שם שהרי אפילו במזמורים שמרבים ביום הכפורים אין בהם צורך ולא תועלת נוסף לענין התפילה. ואדרבא הם שלא בענין. כי אין הסדר של המזמורים בכל ימים טובים רק בסדר של שבת. והטעם של אותם מזמורים מפורש בזוהר פרשת תרומה. מכל שכן דאין לומר "**נשמת וכו**'" שהרי אין ניתוסף באדם נשמה יתירה. וכבר נתבאר טעם ריבוי הנרות ולא מפני כי בחג נידונים על המים דאם כן בכל החג ראוי להרבות בנרות. ומה ענין נמצא בנרות עם המים?

"**ונוהגים להתיר אגדו של לולב**" ביום זה - אמנם כך ראוי לעשות לאחר שבירך עליו לפי שבשעת הניענוע של הברכה צריך להיות קשור כדי להמשיך האור עליון דרך אותם הקשרים כנזכר לעיל. אמנם אחר כך משעת קריאת ההלל ואילך - אין דבר מעכב להתיר אותו.

"**ומקיפים את התיבה ובה ספר תורה שבעה פעמים**" כמו ששנינו, ואומרים אותם הפזמונים וזוכרים זכות שבעה אבות והם מכוונים כנגד שבעה הימים כנזכר לעיל בענין הסוכה. כי השבעה אבות הולכים מסוכה לסוכה שנאמר "**בסוכות תשבו שבעת ימים**" ולא אמר "בשבעת" כנזכר לעיל. ולכן אלו הצדיקים הם מרצים על המים כנזכר באותם הפזמונים. כי כל אחד מהם תיקן ענין של מים. אמנם אין לומר "ויעבור" לפי שהוא מועד. ואין לתקוע בשופר. וראוי למנוע כל עניינים הללו מטעם כל המוסיף גורע. וכבר נתבאר טעם לשבעה הקפות.

"**ונוטלים ערבה ביום זה**" מטעם זקנים, "**חוץ מערבה של הלולב**" כמו ששנינו "**מקום היה למטה מירושלים וכו' יורדים לשם ומלקטים מורביות ערבה ובאים וכו**'". "**ואין מברכים עליה**" - כך אמרו חז"ל "**חביט חביט ולא בריך**".

"**יש מי שאומר שאף ביום זה מקיפים בלולב ולא בערבה**" - והכי איתא בזוהר פרשת צו דף ל"א (ח"ג לא, א)} וזה לשונו: "**וביומא שבעאה דחג הוא סיומא דדינא דעלמא ופתקין נפקין מבי מלכא וגבורן מתערי ומסתיימי בהאי יומא, וערבי נחל תליין בהו. בעינן גבורן לאתערא למיא ולסחרא שבעה מינים לרוואה להאי מזבח ממיא דיצחק וכו**'". הנה בפירוש אתמר "**לסחרא שבעה מינין**" כי צריך להקיף המזבח בשבעה מינין בלבד ולא בערבה. ולכן אין להקיף גם בערבה כי כל המוסיף גורע. והמקיף בערבה בלבד הוא פוגם חס ושלום כאשר נתבאר למעלה.

"**שיעור ערבה זו אפילו עלה וכו**'" - לפי כי עיקר ערבה זו אין בה רק דבר בעלמא, ומסתברא כי "**שיעור אורכה כמו שיעור אורך ערבה שבלולב**" - דאף על גב ששנינו "**זוקפין אותם על גב המזבח וראשיהן כפופים טפל על גבי המזבח**" -- היינו למצוה. "**וחובט בה על הקרקע**" דווקא. והחבטה תהיה כמנין של הבדים חמשה וחמשה חבטות בקרקע.

"**ואינה ניטלת אלא בפני עצמה שלא יאגוד דבר אחר עמה**" להכיר כי היא מצות היום, ומאחר כי אין ליקח אותה אלא בשעה של החבטה - למה יהיה דבר בידו כי לא יתכן.

"**אין אדם יוצא חובתו בערבה שבלולב אפילו הגביה אותו שני פעמים אחת לשם לולב ואחת לשם ערבה**" - כי אין לעשות המצות חבילות חבילות כמו שאמרו חז"ל.

"**יש מי שאומר שאין יכול ליטלה עם הלולב בשעה שהוא יוצא ידי חובתו עד אחר שיברך וינענע וכו' ואם נטלה עובר משום בל תוסיף וכו**'" - והנה ראוי לתת לענין רמז במצוה זו כמו שנתבאר בכל המצות כי לא יהיה העדר בזה. והענין יהיה מיוסד על דרך מה שאמרו חז"ל כי הנה בראש השנה היה הקטרוג גדול על כל איש הישראלי כדאיתא בזוהר בפסוק "**ויבאו בני האלהים להתייצב על ה**'" לפי כי כל המקטרג על ישראל כאילו דבר סרה על ה'. ונוסף עוד ביום הכפורים כי אז שבעים שרי אומות העולם מקטגרים על ישראל. אומרים הללו יש בהם עובדי עבודה זרה וכו'. ולכן נעשתה מדת הדין. ויש שנכתבו למיתה. והנשאר נמסרו הפתקין ביד השטן. ולכן אין עוד קטיגוריא. ולתת רמז לענין קבעו חז"ל ביום זה ערבה הדומה לשפתים לרמוז כי יסכר פי דוברי שקר ביום זה, ואין להם עוד לפתוח אותם שפתים דולקים ולב רע. ולכן צריך לחבוט אותה בקרקע דווקא כי לפי שאלו הם קמים על השם - לכן לוקחים ה' בדים רמז לשם **אלהים** שהם חמשה אותיות, כי בני האלהים הם קטרגו, ולכן זה השם יפקוד עליהם במרום וישליך אותם לארץ. ולכן צריך לחבוט אותם בארץ דווקא כאמור. והם ה' מינים כדאיתא בזוהר פרשת בראשית ובתיקונים "**עמלקים רפאים וכו**'".

ולכן אין לברך על החבטה כי לא תחול עליהם ברכה ולא אזכרה של שם. גם בזה נמצא רמז לאיש הישראלי כי מאחר שהיום הזה הוא להם לזכרון לפני ה' למסור הפתקין שלהם ביד השטן המקטרג - נתן להם מצוה נוספת של הושענה. ויש בה רמז גדול מיוסד על מה שאמרו חז"ל כי ארבעה מינין שבלולב הם רמז לארבע סוגי בני אדם. יש בני אדם שבהם תורה ומצוה דומים לאתרוג, ויש שנמצא בהם תורה ולא מצוה דוגמא ללולב, ויש בהם בעלי מצות דוגמת ההדס, ויש בני אדם שאין בהם תורה ולא מצוה והם דוגמא לערבה שאין בה לא טוב ולא ריח. ולכן צוה הקב"ה לקשור כולם כאחד לכפר אלו על

אלו כנזכר לעיל. והרמז שיהיה ביניהם קשר האהבה. ונמצא אפילו אותו שאין בו תורה ולא מצוה כאילו מקיים כל התורה כמו שאמר רבי עקיבא "**ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה**".

והנה עוד חזרו ותקנו מצות ערבה ביום זה - היינו לתקן אותם בני האדם שאין בהם לא תורה ולא מצוה. וכיצד יהיה התיקון? על ידי חבטה בקרקע - ישפיל עצמו יגיענה עד עפר ויחבוט עצמו על ידי יסורין. ומה גם אשר חז"ל הגידו ערבה הדומה לשפתים שהוא בעל לשון הרע ונבלות ודברים בטלים ושבועת שוא. לכן העונש שלו להיות נכרת שנאמר "**יכרת ה' כל שפתי חלקות**". ולכן זה יהיה דוגמא לערבה שהיא נכמשת לאלתר כמו שאמרו חז"ל. אם כן מה תקנה ימצא לזה? כך אמרו חז"ל סיפר כבר כרתו דוד ברוח הקדוש שנאמר "**יכרת ה' כל שפתי חלקות**". אלא זה יהיה התקנה שלו - ילך אצל חכם וילמוד אותו, כמו שאמרו חז"ל מה תקנה של מספרי לשון הרע ישפיל עצמו שנאמר "**וסלף בה שבר ברוח**". ולכן בא ענין חבטה בקרקע - ישפיל נפשו יגיענה עד עפר. ואם לאו - אין לו תקנה אלא קבורה בקרקע ודין חיבוט הקבר שחובטין אותו עד תום חלאת עונו.

ולפי שנאמר "**שתו בשמים פיהם**" ואמרו חז"ל כל המספר לשון הרע הוא כעובד עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים וכופר בעיקר שנאמר "**מי אדון לנו**" -- לכן הם ה' בדי ערבה לקבל עליו מבעל הדין שם **אלהים** כל הבא עליו באהבה ובחיבה כי כל מעשה האלהים הוא לטוב לאדם לתת לו אחרית ותקוה טובה.

וסוד ערבה זו היא חוץ מן הערבה שבלולב. דאילו הערבה שבלולב הוא בסוד אותיות השם דהויה. כנזכר למעלה מאמר חז"ל פרי עץ הדר - זה הקב"ה שנאמר "**הוד והדר לבשת**". כפות תמרים - זה הקב"ה כמא דאת אמר "**צדיק כתמר יפרח**". ענף עץ עבות - זה הקב"ה שנאמר "**והוא עומד בין ההדסים**". וערבי נחל - זה הקב"ה שנאמר "**סולו לרוכב בעברות**". הנה מבואר ממאמר זה כי ארבע מינין הללו הם נשרשים בשמו יתברך שם הויה כנזכר לעיל. וביותר כמה דברים כי הם נרמזים בענין ערבה של הלולב כנזכר לעיל מדברי חז"ל.

אמנם ערבה זו הוא רמז למדת הדין שעשתה את שלה - לכן אחר שנעשה מצות הלולב בכל פרטיו ובלכ נענועיו שסבבנו את התיבה לקיים מה שאמר הכתוב "**עיר קטנה**" זו המדה וכו'. "**ובא אליה**" בסוד ביאת מלך גדול הוא יוסף הצדיק שהיה נער ועכשיו נעשה גדול. וסבב אותם אליו באותם שבע הקפות קריאת ההלל גמור, ונמשך בה הארת שלשה עשר מדות שהם מן המצר וכו'. ולכן אחר תפילת המוסף כי אז אומרים קדיש תתקבל

-- אחר כך מניח הלולב מידו ולוקח חמשה בדי ערבה שהם כנגד ה' אותיות של **אלהים** וחובט אותם בקרקע בסוד מה שאמרו חז"ל "**אסתר קרקע עולם היתה**". והם ה' חבטות. וכל אחת חוזר ומעלה אותה להעלות אור חוזר. וחוזר וחובט ואומר "**חביט חביט ולא בריך**" - ר"ת בגימטריא כד, וסופי תיבות טל להמשיך טל אורות שנאמר "**כי טל אורות טליך**" למלאת כד זה, כמה דאת אמר "**ותמלא כדה ותעל**". וטל זה נאמר "**שראשי נמלא טל**" כנזכר באדרא רבה. ומזה הטל עתידים לחיות המתים שנאמר "**יחיו מתיך**", כי טל אורות טליך. ולכן מכל מסיבות(?) הנזכרים והכונות הצריכות אל הערבה זו - לכן צריך ליטול אותה לבדה להכיר שהיא חובה דבשעת החבטה יטלנה לבדה ויוצא ידי חובתו ויחבוט אותה בקרקע כנזכר פרשת צו דף ל"א (ח"ג לא, א) וזה לשונו: "**בהאי יומא מסתיימי דינא ובגין כך דבעינן לבטשא לון בארעא וכו**'".

"**יש מי שאומר שהערבה שבלולב אעפ"י שנזרקה אין לפסוע עליה**" - וכל זה מן הסברא. ומה גם של הושענא דמאחר שנעשה בה מצוה אין לזלזל בה כלל, והם דברים המועילים. "**יש מי שאומר שאסור ליהנות מן הערבה לאחר נטילתם אם לא התנה עליה מעיקרא דלכוליה יומא אתקצאי למצותה**". ולכן כל איש ישראלי הירא את דבר ה' יביאנה עמו ויתלה אותו בקרב ביתו לטוב לו.

"**יש מי שאומר שיש ליזהר שלא יקוץ ישראל ערבה למצוה משדה עכו"ם אפילו ברשות הגוי**" -- ומה טעם ימצא בזה אם לא משום גזל הגוי שהוא אסור והרשות אינו כלום.

"**אם חל הושענא רבה יום א' וקצצו עכו"ם ערבה בשבת והביאוה כשרה**" - שהגוי הוא טורח לעצמו. וכפי הדרך האמור היה מקום להסתפק בזה והוא מאחר שהנחתי כי זאת הערבה הוא בחינת דין והם בדים חמשה כנגד ה' אותיות **אלהים** -- אם כן קס"ד כי כאשר קצץ אותה עכו"ם ביום שבת מאחר כי השבת קדש הוא ונאמר "**ושמרתם את השבת**", אף על גב כי לא אמר האיש הישראלי לעכו"ם לקוץ אותה, עם כל זה ראוי לאסור אותה לפי כי משם אלהים יונקים עכו"ם שנאמר "**מלך אלהים על גוים**", ומשם נעשים סוד 'אלהים אחרים'. אמנם הללו הם בקדושה כי "**אלהים קדושים הוא**". ולכן ראוי לומר כי לא יטול אותה. ולכן יאמר נא "**שהגוי טורח לעצמו**", ר"ל גם שנאמר כי בשעה שקוצץ עושה פגם למעלה, אע"ג כי הא נמי ליתי לפי כי אין מעשה עכו"ם עושה פגם למעלה לפי כי אין להם מחשבה. אמנם גם לענין המעשה טורח לעצמו להנאתו, ומאחר שנותן אותה אחר כך לישראל הרי חוזר אותו האור לשורשו ולכן הערבה כשרה כדבר האמור.

סימן תרסה

פירוש ראשון

הנה אשר הנחנו למעלה בענין האתרוג כי הרמז שלו הוא בדברי חז"ל מכוון ללב האדם. ולכן יהיה בזה טוב טעם למה הוקדם בפסוק לכל המינים שנאמר "**ולקחתם לכם פרי עץ הדר**" זה אתרוג מפני כי הוא דומה אל הלב, כי הוא עיקר האדם. אם לענין הרהורי עבירה קשים מעבירה - ולכן נאמר "**ולקחתם לכם**", ר"ל קיחה לעצמיכם לצד עילאה כמו שאמר הכתוב "**תנה בני לבך לי**" ולא תתורו אחרי לבבכם. ובכן זה יהיה לכם פרי עץ הדר לחשוב מחשבות טהורות בתורה ובמצוה. ולכן זה יהיה לכם אם חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה אותה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה כמו שאמרו חז"ל. ולכן בזה נאמר "**לכם**" על דרך מה שאמרו חז"ל "**לכם ולא לגוים**" לפי כי לא עשה כן לכל גוי שנאמר "**ועד מעלי שמשא הוה משתדר להצלותיה**".

ולכן יאמר נא "**אתרוג בשביעי אסור**". ר"ל כי גם שעברו על האדם ימי שנותינו בהם שבעים שנה - אסור להיות מהרהר בדבר של איסור, ואף על גב כי אין בו כח עוד לעשות דבר של איסור - לא יאמר מכאן ואילך מה איסור שייך בזה. בשלמא כאשר האדם עומד בכחו אז נאסר עליו הרהור רע דחיישינן שיבא לידי מעשה, אבל עכשיו דלא איפשר לענין מעשה גם המחשבה אינה עושה פגם. ולכן יאמר כי אף על גב שאתרוג זה הלב הוא "**בשביעי**", הם שבעים שנה - אז "**אסור**" גם כן שהרי "**הוקצה לכל שבעה**" שהם רמז לשבעים שנה חיי האדם, הוקצה להם מתחילה להיות חושב מחשבות.

ולכן "**אפילו נפסל**" זה הלב "**אחר שעשה בו מצוה**" של פריה ורביה ולית בחיליה עוד לקיים מצות עונה - אסור כל שבעה לענין הרהור ומחשבה פסולה. "**ובשמיני עצרת**" שהוא הרמז לשמונים שנה שהאדם נעצר בכחו - "**מותר**" כי לא יתכן לו לחשוב דבר רע. מכל שכן משם ואילך כאילו עבר ובטל מן העולם.

וכנגד מה שאמרו חז"ל כי האתרוג הוא דוגמא למי שנמצא בו תורה ומצוה - לכן כך הוא אומר "**אתרוג בשביעי אסור וכו**'" - כלומר אסור בעולם הזה ואחר כך כיצד כי הנה כך שנינו "**ודאשתמש בתגא חלף**" קל וחומר מבלשצר ש*** *****. ולאחר שנעשו חול שנאמר "**ובאו בה פריצים וחללוה**" (יחזקאל ז, כב) ומכ"ש(?) נעקר מן העולם שנאמר ביה "**בליל קטיל בלשאצר וכו**'". ולכן "**אסור כל שבעה להשתמש בו שהרי הוקצה לכל שבעה**".

וגם כן יש בזה תוכחת מגולה לת"ח עצמו כמו ששנינו "**אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחתוך בהם**". ולכן יאמר נא "**אתרוג**" זה הנמצא בו התורה וריח לו כלבנון

"**בשביעי אסור בהנאה**" ואסור לטלטל "**שהרי הוקצה לכל שבעה**" ימי שנותינו בהם שבעים שנה כמו שאמרו חז"ל "**ויתנם ה' אלי**" - מה אני בחינם אף אתם בחינם. "**ואפילו נפסל אחר שעשה מצוה**" שנאמר "**יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך**", ולאחר שקיים בעצמו כל "**נפסל**" - כי לא יוכל לעשות מלאכה כדי להתפרנס, "**אסור כל שבעת ימים**" שהם רמז לשבעים שנה. אמנם "**בשמיני עצרת מותר**" - דהיינו עד זקנה ושיבה לשמונים שנה מותר. וכן הוא הדין מי שהוא זקן או חולה או בעל ייסורין ומגיס דעתו ואינו נוטל - הרי זה שופך דמים.

"**הפריש ז' אתרוגים וכו'**" - כבר נתבאר בפסוק "**הבל הבלים**" כי זמנים ימצא לכל אדם. ולכן יאמר שאם האדם זה עשה הפרש בזמנים הללו, כי "**בכל יום**", דהיינו הרמז לעשרה שנים, היה לו אתרוג לכל יום, דהיינו לב אחד לא ראי זה כראי זה. לכן "**כל אחד**" יוצא בו מאותו הרהור שהיה בלבו "**ואוכלו למחר**", כי אחר כך כבר קנה לו לב יותר מוכן לעבוד להקב"ה כפי שניו. "**אבל יומו אסור**" - כך אמרו חז"ל לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. וזה הלב הוקצה לאותו היום כלו לעשר שנים, לא נכון לאכלו, רצה לומר לאבדו. ומה גם לעניין עסק התורה והמצוה - אם קנה והפרש שבעה אתרוגים - שבעה ענייני לימוד "**לשבעה ימים**", הם שבעים שנה על דרך ששנינו "**בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה וכו'**", כך הפריש אדם זה לשבעה ימים שלו. או יהיה כפי פשוטו ימים ממש שהפריש ענין לימוד בכל יום ויום על דרך מה שאמרו חז"ל "**לעלום ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. ומי ידע איניש כמה חיי? לא צריכא ליומי**". וכך עשה אדם זה הפריש שבעה ענייני לימוד לשבעה ימים - "**כל אחד יוצא בו**" מן החיוב שלו. וכן נמי מן החובה של העון כנזכר לעיל. "**ואוכלו למחר**" - רצה לומר אוכל שכרו של הלימוד לעתיד הנקרא 'מחר' על דרך מה שאמרו חז"ל "**היום לעשותם ומחר לקבל שכרן**". וכמו שאמרו חז"ל אמרה תורה כתיב "**בשמאלה עושר וכבוד**" - מפני מה בני הם עניים? אמרו לה "**להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא**". ולכן אוכלו למחר. "**אבל ביומו**" שהוא רמז לעולם הזה שנאמר "**היום לעשותם**", "**אסור ליהנות**" מן התורה ומצוה, "**מפני שהוקצה לכל אותו היום**" דאפילו חיה אלף שנים אסור לאדם ליהנות מדברי תורה בעולם הזה לכל אותו היום אתקץ שנאמר "**היום לעשותם**" ולא היום ליטול שכרם. עד למחר - לעולם הבא כנזכר.

פירוש שני לצד עילאה

עוד לאלוה מילין לצד עילאה ימלל. כי אמר "**אתרוג בשביעי אסור**" מיוסד על הנזכר לעיל, כי האתרוג הוא מדת המלכות. ולכן אין להפריש אותו מהצדיק, הוא "**יום**

השביעי" כדאיתא בזוהר פרשת בראשית דף מ"ז (ח"א מז, א) וזה לשונו: "**וישבות ביום השביעי - דא יסודא דעלמא וכו**'". ולכן הוא אומר כי "**אתרוג זה**" מאחר שהוא דבוק עם הצדיק, הוא יום השביעי כאמור, "**אסור לטלטלו משם שהרי הוקצה לכל שבעה**" - הם שבעה מדות עליונות. לפי דאף על גב כי הייחוד הוא ביום השביעי הוא הצדיק כאמור -- מכל מקום גם השבעה מדות כולם מתחברים עם מדה האחרונה מקבילות הלולאות אחת אל אחת.

"**ואפילו נפסל אחר שעשה בו מצוה**" לפי כי בכל יום מן השבעה ימים של חג נעשה ייחוד ואחר כך חוזרת כמתחילה בבחינת האחור בסוד זנב או פרצוף -- עם כל זה "**אסור כל שבעה הימים**" לפי כי לעולם אין בחינת האתרוג נפרד מן הצדיק כדאיתא בזוהר פרשת פקודי בפסוק "**ובזה הנערה באה אל המלך**", כי לעולם לא אשתבקת.

אמנם "**בשמיני עצרת מותר**" האתרוג בגשמי לאכול אותו לפי שכבר עבר מצותו ואינו צריך למעלה לעורר השורש שלו לפי כי אז נגמר התיקון ונעשה הייחוד כדאיתא בזוהר. ולכן מאז ואילך מותר האתרוג שהרי כל השנה נעשה הייחוד על ידי דיבור בלבד ואין צורך למעשה זולת ימים הללו כנזכר.

"**הפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים**" - מאחר שאדם זה עשה מעשה הנראה לעין כל שהוא משובח לפי כי על ידי כך מדת המלכות היא נקשרת עם כל מדה מן השבעה ימים שנאמר בהם "**לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וכו**'" - ולכן אז "**באותו היום אסור**" לאכול אותו אתרוג, לא תגע בו יד שהרי "**הוקצה**" לאותה מצוה. אמנם "**למחר מותר**" לפי שהרי עשה את שלו ואין בו עוד צורך כי הנה בא רעהו וחקרו, ולכן אוכלו למחר. אמנם באותו היום אסור לפי שהוקצה לכל אותו היום.

סימן תרסו

פירוש ראשון

כבר הנחנו למעלה מהו הרמז בענין הסוכה בעצם האדם לתת לו רמז כי כל ישיבתו בעולם הזה אין לה קבע אלא כסוכה עשה(?) נוצר ופתאום יאמרו לו צא מדירה זו שהיא אצלך קבע ושכן חררים במדבר תחת חרול יסופח. ומי יודע אם ישלים שנותיו למדת שבעים כמו שאמרו חז"ל "**אם חרוצים ימיו**" - משעה שברא הקב"ה את העולם חרץ ימיו של כל אחד. זכה - משלימין לו. לא זכה - פותחין לו. ולכן האדם מניח בית והון ויוצא לעשות לו סוכה כי נמצא בזה מהרהר במעשיו וישוב אל ה'. ובזה יזכה שהקב"ה יעשה לו לעתיד צל וחופה בגן עדן שנאמר "**כי בצל החכמה בצל הכסף**". ומה גם יעשה

לו הקדוש ברוך הוא סוכה מעורו של לויתן כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**התמלא בסוכות עורו**" - עתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק סוכה מעורו של לויתן.

ולכן חזר והגיד "**אף על פי שגמר מלאכול ביום שביעי שחרית לא יסתור את סוכתו**" - דהיינו כי בזה בא ענין הרמז לאותו הרגיל לחשוב מחשבות טהורות, וכאשר יושב בתוך הסוכה דומה בעיניו כי כבר עבר ובטל מן העולם, עוד לא יראה פני הבית אלא קרבם בתימו לעולם. ולכן "**אף על פי שגמר מלאכול ביום שביעי שחרית לא יסתור סוכתו**" אבל עדיין יש לו לחשוב כאילו הוא באהל ארעי. אבל "**מוציא הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה**" - הם האיברים שלו. מוציא אותם מהרהור זה "**מן המנחה ולמעלה**", בזמן שהעריב שמשו לפי כי די לו בזה להכניע את יצרו ומעתה אין לו צורך עוד בענין זה ומתקן את הבית שלו שבגן עדן לכבוד יום טוב האחרון. דאילו יום טוב ראשון הוא אצלו יום המיתה כנ"ל, אמנם יום טוב האחרון הוא לזמן התחיה באותה סעודה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים.

"**ואם אין לפנות כליו**", הם האיברים שלו כאמור, והוא רוצה להשתמש בהם "**ורוצה לאכול בה בשמיני**", כי מאחר שעברו רוב ימיו אינו חושש להיות נזהר במאכל. לכן "**צריך לפחות בה באותה סוכה מקום ארבעה על ארבעה**" - כלומר ידע נאמנה כי כל מה שהאדם נהנה מן העולם הזה הוא פוחת מן הטוב הגנוז לו בגן עדן כההיא דרבי שמעון דיהבו ליה מן שמיא אבן יקרה והראו לו בחלום השולחן שעתיד לאכול עליו שהיה חסר רגל אחד. ולכן הוא פוחת מקום ארבע להיות לו למזכרת כי יפחתו לו ממקום שלו שבגן עדן, או לפחות יפחתו לו מארבע רגלי השולחן שלו. ולכן כאשר יתן אל לבו בענין זה ימנע, כי כן צריך לעשות בה היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה שלא יהא נראה כמוסיף על מה שהיה רגיל לעשות.

"**ואם הוצרך לסעוד בשאר היום**" שלו בזמן ימי חייו, "**צריך לאכול בסוכה**", רצה לומר על ידי המחשבה הנזכר "**שמצוה על שבעה**" כל ימי שבעים שנה ימי חייו מצוה להיות מחשב בדעתו כי אין לו דירה קבועה לפי כי אדם להבל דמה.

"**ובחוצה לארץ שצריך לישב בה בשמיני גמר מלאכול וכו'**" - היינו מה שאמר הכתוב "**ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה**", כי במספר זה ימצא מקום להתאחז במדות העליונות. אמנם מכאן ואילך "**ורהבם עמל ואון**". ולכן יאמר רמז "**לחוצה לארץ**" שהם ט' ימים יעשה תקנה לפי שצריך ליישב בה בשמיני, ולכן "**כשגמר מלאכול ביום שמיני**" שהוא רמז לימי הגבורות שנאמר "**ואם בגבורות שמונים שנה**", "**מוריד כליו**", האם האיברים שלו המיוחדים להנאות הזמן, ומציא ומפנה אותם

"**מן הסוכה**" - מאותם המחשבות. כי גם שרוצה ליהנות מהם בעולם הזה אין לו ספק שיתגאה היצר על ידי כך מתוך קופה של בשר.
"**ואם אין לו מקום להוריד כליו**" - כלומר אם לא בא למקום שהיה צריך להוריד "**כליו**", הוא כלי הלב לפי שלא היה גאה. וכן כלי העין - לא הוצרך להוריד אותו לפי שהיה שח עינים ולא גבה לבו ולא רמז עיניו. ורוצה לאכול וליהנות בה בתשיעי - עם כל זה "**אינו יכול לפחות בה**" בסוכה זו, הוא החשבון שבלבו שאין לו בית קבע אלא סוכה, לפי כי כן נמי לא יפחות בסוכה שיש לו בגן עדן בצל החכמה בצל הכסף, ולא בסוכה שעושים לו לעתיד מעורו של לוייתן "**מפני שהוא יום טוב**" שלו באותה סעודה. כי על ידי יום טוב זה הוא סיבה לאותו יום טוב כנזכר לעיל.
"**ומה יעשה להיכרא**?" שלא להפסיד ולהתחסר מטוב הצפון לו לעתיד, "**אם היתה קטנה שאסור להניח בה הנר בשאר הימים**", כלומר כי הנה נתבאר בהלכות סוכה כי סוכה קטנה שהיא שבע על שבע (היינו שאדם זה מקיים שבע מצות של בני נח שחזר הקב"ה ונתנם לישראל), "**ותו לא**", והיינו במצות לא תעשה. ולענין מצות עשה היה מקיים "**שבע ביום הללתיך**". ואף על גב שאמרו חז"ל כי המקיים "**שבע ביום הללתיך**" כאילו מקיים "**והגית בו יומם ולילה**" -- מכל מקום אינו דומה. ולכן נקרא "**סוכה קטנה**". ובשאר הימים אסור להניח בה נר ה' נשמת אדם, כי לא יזכה לנשמה. לכן עתה "**יניחנה בה**" - רצה לומר כי כאשר יתן אל לבו כי לפי רוב השנים אשר חי ראוי היה להיות בו נר (דהיינו נשמת רוח - ראשי תיבות **נר**), אז יחדל מאותה סברא.
"**ואם היא גדולה**" סוכה שלו, כי הוא בן תורה ושלם במצות "**שמותר להכניס בו נר**" נשמה ורוח, יחשוב כי באותה סוכה "**קדרות וקערות**" מדברים המכוערים על ידי מה שנתאוה "**כדי להזכיר שהיא פסולה**" הסוכה שלו שבגן עדן ושלעתיד על ידי כך. "**ושכבר נגמרה מצותה**". אז ימנע מלהיות נהנה מן העולם הזה כדי שלא להפסיד מה שטרח כל ימיו כדבר האמור.

פירוש שני לצד עילאה

מאחר שהנחתי למעלה כי כל מעשה התחתון עשה את שלו בעצם העולם העליון - לכן כך הוא אומר:
"**גמר מלאכול**" האדם הגשמי "**ביום השביעי שחרית**", דהיינו כי אז נתקיים על ידו "**אכלו רעים - לעילא**", "**לא יתיר סוכתו**" אשר פעל ועשה הסוכה עליונה להיות מתחברת עם בעלה כי חיבור שניהם נקראים סוכה (דהיינו כ"ו לזכר, ה"ס לכלה, כדאיתא בזוהר). "**אבל מוציא הוא את הכלים ממנה מן המנחה ולמעלה**" כי לכן נמי

מוציא אדם עליון כליו מסוכה עליונה "**ומתקן את הבית**" שלו, היא כנסת ישראל, ומכניס בה הכלים שלו "**לכבוד יום טוב האחרון**" כי אז השמחה שלהם שלימה כדלקמן. "**ואם אין לו**" לאדם הגשמי "**לפנות כליו ולאכול בה בשמיני צריך לפחות בה ארבעה על ארבעה**" להורות כי אותה סוכה נמי נפחת בה בחינת ארבעה הנרמז בה שהוא בסוד "**שני שערים**" שנאמר בהם "**אוהב ה' שערי ציון**", והם שני שערים המצויינים בהלכה להורות כי נתחסר מבחינת סוכה "**ד' על ד'**" - סוד אותם שני דלתות שנאמר בהם "**לשקוד על דלתותי יום יום**" ונעשית בסוד 'בית' שהוא מדרגה יותר מעולה קיימת. כך אמרו חז"ל אין בית אלא אשה. והבן.

ובזה יהיה "**היכר שאינו יושב בה לשם מצות סוכה שלא יהיה נראה כמוסיף**", ואמרו חז"ל "**כל המוסיף גורע**" לפי כי לא יתכן להיות זולת 'שבעת ימים' שנאמר "**בסוכות תשבו שבעת ימים**" והם 'שבעת ימים' עליונים, ותו ליכא. ולכן אין להוסיף. אמנם "**אם הוצרך לאכול בשאר היום צריך לאכול בסוכה שמצותה כל שבעה**", ובכל אכילה שהוא אוכל גורם למעלה לקיים מה שאמר הכתוב "**אכלו רעים**".

"**ובחוצה לארץ שצריך ליישב בה בשמיני - גמר מלאכול ביום שמיני מוריד כליו ומפנה אותם ממנה**" כי על ידי כן נמי מפנים הכלים מן הסוכה עליונה ומכניסים אותם למקום הנקרא 'בית'. "**ואם אין לו מקום לפנות ורוצה לאכול בה בתשיעי אינו יכול לפחות בה מפני שהוא יום טוב**" וכבר נעשה בחינת 'בית' למעלה בסוד מדה זו. "**ומה יעשה להיכרא**?", שאין צורך עוד לבחינת סוכה. "**אם היא קטנה שאסור להניח בה נר בשאר הימים - יניחנו בה**" לפי כי כן מורה למעלה דפעמים סוכה העליונה היא 'קטנה' שנאמר "**עיר קטנה ואנשים בה מעט**". איתא בזוהר פרשת אחרי מות דף ס"ח (ח"ג סח, א) וזה לשונו: "**ר' אבא פתח: עיר קטנה - זעירא היא דהיא בתראה מכלא וכו'. ובא אליך מלך גדול - דא קב"ה לאזדווגא בה ולמשרי בה וכו'**".

ואמנם בזמן שהיא קטנה דהיינו שבעה על שבעה אין מכניסין בה הנר כי הנר הוא מעלה יותר גדולה ולא יוכל להכנס שם. והוא כאמור בזוהר פרשת תרומה דף קס"ו (ח"ב קסו, א) וזה לשונו: "**כי נר מצוה וכו' אמאי אקרי נר? אלא כד מקבלא מבין תרין דרועין רמ"ח שייפין עילאין ואיהי פתחא לגבייהו תרין דרועין דילה כדין אתכלילו תרין דרועין בהו ואקרי נר**", עכ"ל. הנה נתבאר מזה המאמר כי בחינת נר הוא חיבור עליון של רמ"ח איברים ותרין דרועין ולכן אינו נכנס בסוג של "**סוכה קטנה**" בחינת הנר. ולכן כן יעשה האדם הגשמי להכניס הנר להורות על סוד עליון זה דלא איפשר.

"**ואם היא סוכה גדולה שמותר להניח בה הנר**". וכן נמי למעלה אם מדה זו בסוד הגדלות כי אז בא לה ייחוד הנר זה אל נכון, "**מה יעשה? מכניס בה קדרות וקערות וכו**'" - כי אז מתראה שהיא פסולה ושנגמרה מצותה. וכן מתראה למעלה נמי כי אז מורה כי בחינת הסוכה זו היא תהיה מורה בסוד העולמות למטה ולכן מכניס לתוכה קדרות וקערות שהם סטרא אחרא אשר נמצא בעולמות התחתונים. לא כן למטה. וכן נמי מורה שנגמרה מצותה דאלו היה עדיין צורך אליה היתה עולה למעלה. כך צריך לעשות "**מפני כבוד יום טוב האחרון**" לצורך החיבור עליון כנ"ל.

סימן תרסז

פירוש ראשון

הנה נתבאר למעלה כי האדם אשר יעשה הסוכה הוא לטוב לו, לחשוב מחשבות טהורות. כי מה האדם? פתאום יבא אידו וישכב וירד שלכן נאמר "**בכל עת יהיו בגדיך לבנים**" (קהלת, ט). היינו מה שאמרו חז"ל בפסוק "**אפריון - זה העולם. עשה לו המלך שלמה - מלך שהשלום שלו. מעצי הלבנון - בעצת התורה המלובנת בדבריה ובעצת התשובה המלובנת במעשי**'". נמצא כי חכמים זכרונם לברכה דרשו "**לבנון**" על שני עניינים של לובן. וכן נמי זה יהיה כונת מה שאמר "**לבנים**" על התורה ועל התשובה, כי "**בכל עת**" צריך האדם ללמוד בתורה ויפשפש במעשיו אם חטא יעשה תשובה כי אדם אין צדיק בארץ.

ולכן יוצא האדם מדירת קבע ויוצא במחשבת הלב גם כן, לדירת עראי כי גם ידמה כי למחר יצא לשכון חררים במדבר תחת חרול יסופח אל קוצי המדבר ואל הברקנים. ובזכות הכונה טובה זאת, ואם מעט היא, יזכה לסוכה שעתיד הקב"ה לעשות לו בגן עדן ויזכה לסוכה של עתיד בזמן התחיה שנאמר "**וסוכה תהיה לצל וכו**'". וכך אמרו חז"ל עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל בעלי תורה שנאמר "**כי בצל החכמה בצל הכסף**". ועוד יזכה לאותה סוכה שעתיד הקב"ה לעשות לכל אחד מעורו של לויתן כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**התמלא בסוכות עורו**". וכבר נתבאר למעלה המצות שמהם יעשה האדם דפנות של הסוכה כי דופן בגימטריא מצוה עם הכולל של דופן. ועל ידי כן ממצות הגדולות הנזכר לעיל נעשה הסכך. ובכן יזכה האדם לאותה עטרה שאמרו חז"ל עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק שנאמר "**ביום ההוא יהיה ה' לעטרת צבי לשאר עמו**" לפי כי **מצוה** הם אותיות **הויה**. כי אותיות **מץ** מתחלפות באותיות י"ה ונעשה **הויה** בראש הצדיק - הוא הנוי של הסוכה.

ולכן בגשמי "**סוכה ונוייה אסורים גם בשמיני**". כלומר לא מבעיא שבעים שנה אלא "**ואם בגבורות שמנים שנה**" אין לאדם ליהנות מהם. כך אמרו חז"ל "**שכר מצות בהאי עלמא ליכא**".

"**ובחוצה לארץ שהם עושים שני ימים טובים אסור גם בתשיעי שהוא ספק שמיני**" לפי כי בני חוצה לארץ אינם חיים עד שבאים לארץ ישראל ושם מקבלים נשמתם. והיינו מה שאומר הכתוב "**יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו**" (הושע, ו). כי מה שאמר "**יחיינו מיומיים**" היינו שני ימים שהם מתגלגלים תחת הארץ ובאים. והמלאך מקרר לפניהם הדרך כדאיתא בזוהר בפסוק "**התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך**". "**וביום השלישי יקימנו**" ממש ונחיה לפניו בארץ ישראל. ואמנם מה שאמר "**מיומיים**" ולא "ביומיים" -- הענין הוא כי אות **מ**' היא הסיבה. כלומר בעבור אותם שני ימים שנאמר בהם "**וזכור את בוראך** [**בימי בחורותיך**][84]" - מיעוט רבים שנים הם, והם שני זמנים שהאדם מתחייב לשמור ולעשות. ראשונה - יום שהיה בר מצוה בן שלשה עשר שנים ויום אחד, כי אז מתחייב בבית דין כאשר לא טוב עשה בקרב עמיו. גם כשהגיע לעשרים שנה כי אז מעניש בית דין העליון על שני זמנים הללו. הוא היה אומר "**וזכור את בוראך בימי בחורותיך**". ולכן בעבור כך יחיינו מיומיים אלו מתגלגל, וביום השלישי יקימנו.

והרמז שלהם הם שני ימים שעושים בחוצה לארץ כאמור כי גם בהם נאסר האדם ליהנות ממעשיו הטובים. הרי גם בשמיני אסור. ובתשיעי שהוא ספק שמיני - כי מי יאמר כי כל האדם הם מתגלגלים בשני ימים, ושמא יזכה להתגלגל ביום אחד בלבד.

"**ואם חל שבת במוצאי יום טוב האחרון של חג נוהגים שלא להסתפק בנויים עד מוצאי שבת, ויש מתירים**". כי כך אמרו חז"ל "**הנוי והכח והעושר והחכמה והזקנה נאה לצדיקים ונאה לעולם**". ולכן הם מתירים נויי סוכה.

פירוש שני

הלא כתבתי לך שלישים, דברים משולשים כולם קדושים בענין הסוכה הרומז למה שאמרו חז"ל מזמן הבריאה עשה לו הקב"ה סוכה בירושלים והוא מתפלל ואומר יהי רצון שאראה בבנין ביתי. ובלי ספק כי כמו שיש ירושלים למעלה כנגד ירושלים התחתונה כמו שאמרו חכמים ז"ל ** מכוונת כנגד העליונה שנאמר "**וזה שער השמים**". וכן נמי ימצא סוכה בתוכה למעלה שהצדיק דר בתוכה וזה יהיה נויי סוכה העליונה. הוא סוד מה שאמרו חז"ל כשהצדיק בעיר "**הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה הוא שבחה וכו**'" (מאמר). מה שאמרו "**הוא**" בכל החלוקות לומר דאף על גב כי דברים הללו - זיוה

[84] מילים אלו לא מופיעים בדפוס והוספתים על פי סברא והמשך הדברים - ויקיעורך

הדרה הודה - הם בחינות המתחברים לכלה בעבור הצדיק שהוא בעיר; הודה - מדת ההוד; הדרה - הוא בחינת הנצח כדאיתא בזוהר בפסוק "**הוד והדר לפניו**"; זיוה - הוא המשכת הימין עליון כמו ששנינו משמת ישמעאל בן פיאבי בטל זיו השכונה; שבחה - בסוד התפארת. כי כל מדות הללו מתחברים עם הכלה השושביני' נצח והוד וימינו תחבקני עם בעל נעוריה תפארת ישראל. אמנם הצדיק עיקר - כי כולם הם נכללים בו תחילה ואחר כך כולם באים אצל הכלה. ולכן בכל חלוקה מהם אמר "**הוא**" כאמור, כי הוא העיקר.

ולכן יאמר "**סוכה ונוייה אסורים גם בשמיני**" - שהרי נתבאר למעלה כי 'שבעת ימים' כנגד שבעה מדות שנאמר "**בסוכות תשבו שבעת ימים**" ולא אמר "בשבעת ימים". ויום השמיני הוא רמז לכלה שהוא דרגא תמינאה כדאיתא בזוהר פרשת שמיני דף ל"ו (ח"ג לו, א) וזה לשונו: "**כד מטו לכנסת ישראל דאיהי תמינאה אתפקד אהרן וכו'**".

"**גם בתשיעי שהוא ספק שמיני אסור**". וסוד הדבר מפני כי מדה זו פעמים נמנית עם המדות העליונות והיא בסוד "**בת שבע**", פעמים נמנית שמינית כאמור, פעמים נמנית תשיעית. ובאמת היא עשירית. ולכן "**אם חל שבת במוצאי יום האחרון של חג נוהגין שלא להסתפק מנויי סוכה עד מוצאי שבת**" שנאמר "**העשירי יהיה קדש**". "**ויש מתירין**" לפי שהיא יורדת למטה כנזכר לעיל.

סימן תרסח

פירוש ראשון(?)

אמרו חז"ל היה צריך להיות עצרת זה כעצרת של אחר הפסח אלא מפני שהוא עונת גשמים, משל למלך שבאה בתו אצלו ועכבה יום אחד וכו'. והנה הדבר מובן מעצמו. אמנם אות הוא לבית ישראל דמאחר כי כבר נתבאר למעלה כי שבעת ימי הסוכה הם רמז לשבעה צדיקים שהם הולכים מסוכה לסוכה והם הנקראים "**אושפיזי דמהימנותא**" כדמוכח מן הזוהר פרשת אמור הובא למעלה כמא דאת אמר "**בסוכות תשבו שבעת ימים**" רמז לשבעה צדיקים -- לכן הוצרך להיות יום שמיני עצרת תכף. כי לא כימים של חג המצות הללו לפי כי אז עדיין לא נטהרו ישראל ולא עשו פריעה משום אונסא דאורחא. ולכן נתרחק מהם חג העצרת ונתינת התורה. אמנם בימים הללו שלמים הם כי הוא משל לבת מלך שנזדווג עם בעלה והלכה לעשות מועד רדופים אצל אביה. כך ישראל כבר קבלו את התורה ועתה עולים לראות לפני הקב"ה. ולכן מעכב אותם יום אחד.

ולכן נאמר "**עצרת תהיה לכם**" על דרך מה שאמרו חז"ל "**להנאתכם**", הוא ענין הקדושה הניתוסף באדם. ולכן יאמר נא ישראל "**ותתן לנו**" דווקא "**את יום שמיני חג עצרת הזה**" כי המצוה המיותרת במועד זה שהוא "**חג**" בפני עצמו ונמצא בו כמה פרטים - כל אלו הם שלימות הניתוסף בעצם האדם. ומה גם בחוצה לארץ שעדיין הם אוכלים בסוכה, היא צלא דמהימנותא, להיות צל על ראשו ממלכות שמים. ואף על גב כי "**אין מברכים על ישיבתה**" - מכל מקום ניתוסף בו הארה ולכן "**מקדשים**" כי הקב"ה מקדש את ישראל. ואומר "**זמן**" לרמז על העתיד כי יבא זמן שעתידים לומר מלאכי השרת לפני איש הישראל "קדוש" שנאמר "**והיה הנשאר בציון וכו' קדוש יאמר לו**". וכל זה בעבור קיום המצות. ולכן אומר "**מקדש ישראל והזמנים**".

"**שחרית מוציאין שלשה ספרים**", והם רמז לאותם שלשה ספרים שהם נפתחים בראש השנה; אחד של צדיקים גמורים וכו'. והרצון להעיר כי הנה כל העדה כולם קדושים, כי הנה חלק הרשעים שלא עשו תשובה כבר נמסרו הפתקין שלהם למיתה. וכל העומד להעשות כעשוי דמי. וכבר אמרו חז"ל "**כפלח הרמון רקתך**" - אפילו רקנין שבך מלאים מצות כרמון. וכאשר קבלו דין שמים על ידי המיתה נתכפר להם שלכן בא הסמיכות **מצורע אחרי מות קדושים אמור**. והבינוניים בודאי עשו תשובה שלכן הם חיים. נמצא כי כל העדה כולם ברורים. ולכן מאחר שהם צדיקים ובתוכם ה' - ראויים לברכה כי מי גוי גדול אשר מקיימים חקים ומשפטים צדיקים כישראל. וזאת הברכה בה נאמר "**אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה**'". ולכן "**בשני קורים בראשית**" והסמיכות שאין אומרים קדיש לתת רמז כי זאת הברכה תהיה כאשר היה בתחילת הבריאה כאשר הקב"ה נתאוה לעשות דירה בתחתונה.

"**וקורא עד אשר ברא אלהים לעשות**" - הוא הנרצה כי כל ענין הבריאה צריך לעשות עדיין. הוא הענין "**שקורין בספר שלישי עצרת תהיה לכם**" ולא לעכו"ם. אלא שגרם החטא "**ויהי אחרי מות משה**" שנשתמשו ישראל על ידי מלאך. אמנם סוף כי יהי ה' אלהינו עמנו ונהיה בסוד מרכבה לו כאשר היה עם אבותינו אברהם יצחק ויעקב. וכן הוא אומר "**ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם**", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם של כל אחד. "**ובמקום שעושים שני ימים טובים אין מוציאין ביום הראשון אלא שני ספרים וקורים באחד "כל הבכור**"" לומר כי כשם שנאמר בתחילה "**בני בכורי ישראל**" ובעבורם הרג הקב"ה כל בכור במצרים מבכור אדם עד בכור בהמה -- כך יהיה לעתיד שכן נאמר לרחל "**ויש תקוה לאחריתך ושבו בנים לגבולם**", כלומר ישובו לגבולם הראשון להיות נקרא 'בנים', ובעבורם יפקוד ה' על צבא המרום במרום וכל מלכי האדמה על האדמה.

"**ואם הוא שבת קורא עשר תעשר**" - רמז למה שאמרו חז"ל כל מה שמלכות הרשעה מכנסת ליושבי' לפני ה' יהיה סחרה ואתננה קדש לה'. וכמו שאמרו חז"ל כל אותם דורונות שנתן יעקב לעשו עתידים אומות העולם להביא למלך המשיח שנאמר "**מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו**" - "יביאו" אינו אומר אלא "ישיבו". ולכן שלח "**גמלים מניקות וכו**'" לתת רמז כי עתידים לשלם פירותיהן. וז"ש "**היוצא השדה שנה שנה**" - כלומר כדרך שיוצא בשדה בכל שנה כך נפרע מהם.

ועוד אמרו חז"ל "**עשר בשביל שתתעשר**" - הוא לעתיד נמי. כך אמרו חז"ל ערגות(?) שבו זורע הקב"ה הצדקה שישראל עושים. והיינו "**היוצא השדה**" - הוא שדה תפוחים. "**שנה שנה**" - כי שם זורע הקב"ה הצדקה של ישראל. והיינו מה שאמר הכתוב [85]כן ה' יצמיח צדקה ותהלה של ישראל נגד כל העמים כנזכר במקומו.

"**ומפטיר ויהי ככלות שלמה**" - לומר כי לכן נחרב שנאמר "**אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו**". אמנם עתיד הקב"ה להוריד בית המקדש בנוי מלמעלה כמו שאמרו חז"ל, גם ירושלים הבנויה. "**ומחזיר הספרים**" - כי עתיד הקב"ה לישב בגן עדן ולדרוש בתורה תורה חדשה. "**ואומר קדיש**" זרובבל בן שאלתיאל וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, "**ומכריז משיב הרוח ומוריד הגשם**" להודיע כי הקב"ה עתיד לקיים מה שאמר "**והורדתי הגשם בעתו**", גשמי ברכה יהיו, וסביבות גבעתי ברכה.

פירוש שני(?)

ואיתא בזוהר פרשת אמור דף צ"ו (ח"ג צו, א) וזה לשונו: "**תא חזי כתיב ביום השמיני עצרת - מאן עצרת? אלא בההוא אתר דכלא מתקשרן כחדא אקרי עצרת. עצרת כנופיא. ואי תימא הכא דאקרי עצרת מאי טעמא? אלא בכל אינון יומין יומי סועדתי דענפי אילנא הוו ועל דא שבעים פרים אינון. לבתר חדוותא דאילנא ממש וחדוותא דאורייתא ובגיניה הוא יומא חד עצרת חדוותא דאורייתא חדוותא דאילנא דהוא גופא. ועל דא לית חולקא בהאי יומא אלא לקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל וישראל בגין כך עצרת תהיה לכם וכו**'".

והנה דברים הללו סתומים וצריך לפרש בהם קצת לבא אל הענין מה שאמר "**ואי תימא הכא דאקרי עצרת מאי טעמא?**". והרי בתחילה פירש כי עצרת איהו כנופיא, ואיך ישאל אחר כך "**מאי טעמא**"? ועוד צריך להבין כי הוא מה שהשיב - היינו מה שאמר בתחילה "**עצרת כנופיא**" ולא השיב דבר מחדש.

[85] כֵּן אֲדֹנָי יְהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם (ישעיהו סא, יא)

אמנם הענין הוא כי בתחילה שאל "**מאן עצרת?**", כלומר איזו מדה היא הנקראת 'עצרת'? דמאחר כי שבעת ימי החג כבר נתבאר שהם שבעה ימי בראשית - איפשר כי ביום השמיני הוא "**אם הבנים שמחה**" עמהם כדאיתא פרשת קרח "**קדש עילאה זמין לכל כתרי מלכא**". ולכן אמר אלא עקר סברא זו ואומר "**בההוא אתר דכלא מתקשרן כחדא**" שנקרא גם כן 'דרגא תמינאה' כדאיתא פרשת חקת אקרי 'עצרת'. אם כן הבנת "עצרת" אינו כמו שהבין מתחילה שרוצה לומר עצורים למעלה ומזומנים כל הימים, אלא עצרת כנופיא.

חזר ושאל "**ואי תימא הכא דאקרי עצרת מאי טעמא?**" - רוצה לומר נהי כי הבנת מלת "עצרת" כך היא כנופיא שנעצרים כל המדות שם, אבל בענין זה ביום השמיני מאי טעמא נקרא 'עצרת' דהא ליכא למימר כי כל המדות עליונות באים אצלה שהרי נודע כי הם מזומנים לקדש עילאה. והשיב - אלא אין ההבנה של כינוי 'עצרת' שנכנסים אצלה אותם שבעת המדות אלא נהפוך הוא - לפי כי עד עתה בכל אינון יומין יומי סעודתי דענפי אילנא הוו ועל דא ע' פרים אינון לבתר חדוותא דאילנא ממש - הוא עץ החיים. וחדוותא דאורייתא דבעל פה. ובגיניה הוא יומא חד זה ניתוסף. ופירש לעצרת חדוותא דאורייתא דבעל פה, חדוותא דאילנא דהוא גופא. וזה כונת "**עצרת**" - "**כי עצור עצר ה' בעד כל רחם**", שמתחברים יחדיו. "**ועל דא לית חולקא בהאי יומא**", קרבנות לזולת, "**אלא לקב"ה**", ומתחברים יחד קוב"ה החתן וכנסת ישראל הכלה וישראל המעוררים הייחוד. בגין כך עצרת תהיה לכם ולא לזולת.

ולכן "**ליל שמיני אומר בתפילה ותתן לנו את יום שמיני עצרת**" לנו הוא לבנינו. "**ובחוצה לארץ אוכלים בסוכה כי עדיין הוא ספק שביעי**" ואיפשר שהוא בסוד העטרה. "**ואין מברכים**" לפי כי אינה מדה בפני עצמה. "**ואומרים זמן**" נמי.

"**שחרית מוציאין ג' ספרים**" כנגד ג' ספרים שנפתחים בראש השנה. "**ומקום שעושים שני ימים טובים**" דהיינו כדי לשמח כנסת ישראל שהוא בגלות אין מוציאין זולת שנים ביום הראשון, ומניחים השאר ליום השני. ואילו לדידי צייתי היינו עושים בראשון גם בשני לענין השמחה כי כן העיקר של הייחוד למעלה הוא בשמיני ומסירת פתקין בו ביום. אלא שאין למדין מן הקטן.

סימן תרסט

מאחר שכבר הנחנו כי כל המעשים אשר צוה ה' לעשות הוא לטובת האדם והנאתו להיות לו אחרית ותקוה טובה בגן עדן ולזמן התחיה, גם לעולם הבא. ואיתא בתיקונים

ע' דף קכ"ט וזה לשונו: "**תא חזי כד בר נש מתעטף בעטופא דמצוה ומניח תפילין וקרי קריאת שמע - הא תקון ליה כרסייא בעטופא דמצוה והא אוקמוה והוכן בחסד כסא. ובתפילין איהו מעטר ליה הדא הוא דכתיב פארך חבוש עליך. וקרא ליה דישרי על כרסיא דתקין ליה שמע ישראל. הכי קוב"ה מתקן ליה בההוא עלמא וכו' כרסיא וכתר מלכותא ואמליך ליה על כל מלאכין ומשריין דתמן. הדא הוא דכתיב וירדו בדגת הים ובעוף השמים וגו'. ורזא דמלה כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו וכו'**".

והנה הדבר מפורש מדברי המאמר כי כפי מה שהאדם עושה מן המצות הוא נותן כבוד לשמו יתברך. ולכן הקב"ה עושה לו הדבר הזה בעצמו. ולכן יום זה הנוסף "**שעושים שני ימים טובים ליל תשיעי מקדשין**" כי בלי ספק ניתוסף קדושה בעצם אדם. "**ואומרים זמן**" כי כן עליהם חיו יחיה. ומה שאמרו חז"ל "**וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים בל יחיו בהם**" על יום טוב שני של גליות. וכן אמרו סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שניהם ואיני מקבלת שכר אלא על אחת מהם. וכיוצא במדרשות. והנה כל אלה הדברים ודומיהם היינו למי שעושה היום השני שהוא משום ספק כי לא ידענו בקביעות ראשי שנים וכו'. והא ליתי דהא אנן קים לן בקיבוע דירחא אלא מפני שהוא מנהג אבותינו הקדושים אנחנו עושים הדבר הזה. ולכן ראוי לכל מקדש יום שני ומענג אותו לקבל שכר בערך יום הראשון בכל ענין של שני ימים טובים של גליות.

ונוסף עוד כאשר יעשה האדם יום זה לשמו של הקב"ה על עיקר מ"ש בזוהר פרשת אמור דף צ"ח (ח"ג צח, א) וזה לשונו: "**ובכל יומין טבין צריכין תוספת דמוספין דקרבנין כגון תוספת כתובתא ומתנתא דאוסיף חתן לכלה וכו'**". ונמצא שהוא מתכוין לשמח האבל זה מאבלו שהוא בגלות כמו שאמרו חז"ל "**גלו לבבל - שכינה עמהם**" עד "**גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר ושב ה' אלהיך ושב וקבצך מכל העמים**" בודאי לאיש אשר יעשה יום טוב שני של גליות על כונה זו שכרו מרובה. צא ולמד מהנהו תרי בדיחי שהעיר עליהם אליהו ז"ל שהיו בני העולם הבא מפני כי זה דרכם לשמח כל איש אשר היה נעצב, מכל שכן המשמח אלהים ואנשים שכרו מרובה לאין קץ כנזכר בתיקונים.

"**מוציאין ג' ספרים**" - והרמז לזה הנה הוא יובן ממה שנתבאר למעלה והם סוד מה שאמרו חז"ל ג' ספרים הם נפתחין בראש השנה, הם הג' מדות עליונות שהם בסוד 'ראש'. וכל אחד מהם מאיר במדות התחתונים ומשפיע בהם. ולכן "**באחד קורין וזאת הברכה**" - רמז למדה אחרונה הנקרא 'ברכה' לקשור אותה במדה הנקרא "**עמק ברכה**". "**ובשני בראשית**" - על דרך נעוץ סופן בתחילתן בסוד "**ה' בחכמה יסד ארץ**". "**ובשלישי קורא המפטיר**" בסוד הצדיק. "**ומפטיר בנביא**" לקשר תורה בנביאים והיה המשכן אחד.

ואיתא בזוהר פרשת פנחס דף רכ"ו (ח"ג רכו, א) וזה לשונו: "**וביום השמיני עצרת פר אחד איל אחד - הא אוקמוה מארי מתניתין למלך דזמין אושפיזין לבתר דשלח לון אמר לאילין בני ביתא דאיליה אנא ואתון נעביד סעודה קטנה. ומאי עצרת זה יעצור בעמי ולית עצר אלא מלכות מסטרא דשכינתא עילאה עביד סעודתא רברבא ומסטרא דמלכותא סעודתא זעירא. ונוהגין ישראל למעבד עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרן לספר תורה בכתר דיליה**", רמז ס"ת לתפארת שכינתא עטרת תפארת וכו'.

ועוד הדבר מפורש בתיקונים דף מ"ח וזה לשונו: "**ושכינתא תתאה איהי סוכה וכו' וכד נטלא מאימא עילאה דאיהי שמחת תורה שמחת בית השואבה ואיהי חופה דיליה אתקריאת שמיני חג עצרת בההוא זמנא דשמחת תורה שויין עטרה בריש כל צדיק לעילא. כמה דאת אמר בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו. ביום חתונתו - דא שכינתא תתאה. וביום שמחת לבו - דא שכינתא עילאה. והכי צריכין ישראל לאתעטרא בכולא בעטרא על רישייהו ביומא דשמחת תורה וכו'**".

והנה מבואר מכל זה כי המעשה של ישראל כמה טובה גדולה הוא גורם למעלה. והשבע הקפות שעושים בשמחת התורה סביב התיבה היינו כנגד ז' הקפות דהושענא רבה שממשיכים למדה האחרונה - היא סוד התיבה. והעטרה שנותנים בספר תורה הוא העטרה אשת חיל עטרת בעלה לפי שהרמונים(?) הם סוד התרין עטרין דירית ברא קדישא לאבא ואימא ונטיל תרין חולקין. אמנם העטרה הוא סוד מ"ש בזוהר פרשת פנחס במאמר הקודם ושם נאמר זה לשונו: "**עלת תמיד - דא שכינתא דסליקת לעילא וכו'. ואיהי סליק בעמודא דאמצעיתא דאיהו תדיר עמה בלא פירודא. ולאן סליקת? לאתר דאתגזרת מתמן דאיהו אין סוף. ואיהו גבוה מכל ספיראן**".

הנה מבואר מזה המאמר שעולה הכל למעלה ממנו ומכל מקום לא נעלם ממך מ"ש פרשת בלק דף ר"ט (ח"ג רט, א) וזה לשונו: "**תאנא מסטרא דאימא כד איהי מתעטרא נפקין בעטרה' אלף ות"ק סטרי גליפין וכו'. האי עטר' נהירא בדילוגין דאופיק בגין יקרא דמלכא דכתיב אוקיר אנוש מפז וכו'. כד מזדווג מלכא ומטרוניתא סלקא עטרא דא ואתיישבת ברישא דמטרוניתא וכו'. לבתר אתהדר עטרא ומעטרא ליה אימא עילאה בההוא עטרא ופרישת עליה ועל מטרוניתא לבושי יקר בההוא עטרא. כדין קלא אשתמע בכולהו עלמין צאינה וראינה וכו'. כדין חדוותא איהו בכל אינון בני מלכא. ומאן אינון? כל אינון דאתו מסטרייהו דישראל וכו' כדין ברכאן דנפיק מנייהו דישראל הוא וכו**'".

הנה מבואר כי התכלית הוא להמשיך ברכות בעולם ואותם הברכות זוכים בהם ישראל - הוא הנרצה מבריאת העולם שעשה לו הקב"ה סוכה בירושלים ומתפלל ואומר יהי רצון שאראה בבנין ביתי. כי הרצון לברך את ישראל שנאמר "**בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך**". ובכן י"קיים ה"תפלה ו"יעלה ה"סוכה הנפלת בזמן כל הכתוב לחיים בירושלים.

סליק הלכות לולב

סימן תרע

י"תגדל ה"בורא ו"יתקדש ה"עושה נסים לנו כי זה יהיה כונת מה שאמר הכתוב "**אוצר נחמד ושמן בנוה חכם ואיש כסיל יבלענו**" (משלי כא, כ). והענין כי הנה יש דברים נגדיים הם זה הפך מזה - הגאוה והשפלות. ולפי שהאדם השפיל עצמו כשאמר ואתה מה שמך אמר "אדם" למה שנבראתי מאדמה - ולכן הכניסו לגן עדן לעבדה ולשמרה. אחר כך נתגאה כמו שאמרו חז"ל "**אל תבאני רגל גאוה**" וביארתי כיצד נתגאה דקאמר ליה הנחש "**לא מות תמותון**" אלא כי יודע אלהים ומאילן זה אכל ונברא העולם - אם כן אדעתא דהכי אכל מן העץ. הרי שנתגאה על בוראו.

וכאשר ישראל תקנו העון כשעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן ונבחרו להיות המעט מכל העמים, שהם ממעטים עצמן כמו שאמרו חז"ל. וכן כשעמדו לפני הר סיני היו מצמצמין עצמן שנאמר "**לבבתיני באחת מעיניך**". חזרו ונתגאו במ"ש "**עשה לנו אלהים**" - הרי "**אוצר נחמד**" - הוא "**יראת ה' היא אוצרו**" - "**בנוה חכם**" זה אדם, "**וכסיל**" אדם כאשר נכנס בו רוח של שטות "**יבלענו**" ונתגאה. וכן ישראל "**אדם אתם**". ונתקן מאז על ידי אהרן שקשר חבל במתניו והיה מחזר במחנה ישראל ומלמדם תורה ועושה שלום בין אדם לחבירו. חזרו ונתגאו - "**ואוכלי כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק...השותים במזרקי יין**" (עמוס ו', ד'-ו') כי זהו הגורם הראשון כמו שאמרו חז"ל אדם היה מסיב בגן עדן ומלאכי השרת צולין לו בשר ומצננין לו יין. ולכן נמי נגזר "**לכן עתה יגלו בראש גולים**" כמו שנגרש אדם הראשון מגן עדן. חזרו והשפילו עצמן וכו' בע"ה(?) ונתגאה עע"ז ורצו לבטל המילה עד כי אדם הראשון היה מושך בערלתו. וכן אמרו חז"ל שבט אפרים בטלו המילה שנאמר "**בפרוע פרעות בישראל**". עתה נתקן בימים אלו הכל.

והרמז בזה הוא ענין מעשה הנס הזה שנעשה בימים האלה כי זה היה על ידי השמן כאשר יבא הענין לקמן. והנה מתבאר מחז"ל היות כל החדשים כל אחד נעשה בו ענין של קדושה. והנה אמרו חז"ל כי בחדש חשון כלה בניין הבית ובחדש כסליו היה ישועה

זו לישראל. ויש לתת רמז לענין על דרך מה שאמרו חז"ל "**מאי חנוכה**?" רוצה לומר **חנו בכ"ה** - כי הנה בדבר זה נאמר "**כה תברכו את בני ישראל**" מפני כי היה אהרן עצב כי כל הנשיאים הקריבו קרבנות לחנוכת המזבח והוא לא הקריב. אמר לו הקב"ה לגדולה מזו אתה מתוקן כי אלו בטלים אמנם הנרות שלך של חנוכה הם קיימות לעולם כמו שאמרו חז"ל. ולכן סמך הכתוב לחנוכת הנשיאים "**כה תברכו**" - ר"ל כי הנה **כ"ה** בכסליו תברכו את בני ישראל. והוא על ידי הנס הנעשה בזמן מתתיה ובניו.

וכדי לתת רמז לענין הנה תמצא ג' תיבות כה תברכו את בגימטריא מתתיה ובניו כסליו כי נעשה נס זה על ידם. והנה להיות כי באותו זמן גברה מלכות יון הרשעה, סוד הערלה, כדאיתא בזוהר פרשת פקודי דף רנ"ח (ח"ב רנח, א) וזה לשונו: "**ולבתר כד גרמו חובין ואתעדי שולטנותא דהאי בית שני ואע"ג דשלטנא דיליה לא הוה בבית ראשון דהוה ביה שלמא תדיר בגין דאיהו מלכא דשלמא דיליה תדיר, ובית ראשון הוה בשלם, בית שני לא הוה ביה שלם הכי בגין דערלה הוה בגויה וקטרגא ביה תדיר. ועל דא הוו כהני זמינין בגויה לקטרגא בהאי ערלה ולהו אצטריך מלה לקטרגא בהדה ולאגנא על בית שני. וכלא ברזא כדקא חזי**", עכ"ל.

הנה מבואר מן המאמר כי מלכות יון היה בסוד הערלה ולכן גזרו לבטל שבת ראש חדש ומילה כדי להגביר כח של הערלה. ולכן מסרו עצמן הכהנים מפני כי להם מכוון לקטרג עם הערלה ולהעביר אותה כאמור במאמר. וכן איתא במדרש: מי עומד כנגד **יון**? **לוי**. זה ג' אותיות וזה ג' אותיות. הללו עובדי עבודה זרה שהיא חשך שנאמר "**עינים להם ולא יראו**" ונאמר "**כמוהם יהיו עושיהם**". והכהנים עובדים להקב"ה שהוא אור העולם. ולכן הם אור. וכן הנס נעשה על ידי האור.

ולפי כי הסיבה לזה היה אהרן שהיה דואג בקרבו שהנשיאים הקריבו קרבנות לחנוכת המזבח - לכן נתו לו הקב"ה חנוכה זו תמורת זו. וכמו שאהרן נתכהן בשמונת ימי המלואים - כך בניו אלו בא להם גדולה זו בשמונה ימים. הרי נתקיים מה שאמר הכתוב "**אוצר נחמד ושמן בנוה חכם**". הוא מה שאמרו חז"ל מיראה שנתייירא אהרן מלפני הקב"ה. ועליו נאמר "**אשרי איש ירא את ה'**". ולפי כי היראה נקרא 'אוצר' שנאמר "**יראת ה' היא אוצרו**" - לכן נאמר "**אוצר נחמד**" (שהיא היראה) "**בנוה חכם**" (זה אהרן) "**ושמן**" שנמשך בשמן המשחה, וכל בניו אחריו כמו ששנינו "**כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה**".

אמנם מזמן שהקריבו הנשיאים לחנוכת המזבח נתיירא אהרן כי אמר אוי לי כי בעבורי נדחה השבט שלי ולכן מאז הבטיח אותו הקב"ה על הנרות כאשר נתבאר אצלי בפסוק

"**בהעלותך את הנרות וכו'**" אמר לו דע כי "**אל מול פני המנורה**" זו יאירו לעתיד שבעת הנרות. הרי כי הנס של השמן היה מוכן בנוה חכם. אבל "**וכסיל אדם יבלענו**" - מלכות יון הרשעה שטמאו כל השמן עד שמצאו צלוחית בחותמו של כהן גדול והדליקו ממנה שמונה ימים.

וכאשר אתבונן בדברי המאמר מה שאמר בית שני לא היה ביה שלם הכי בגין דערלה הוה בגויה -- הוא הפך מן המובן. כי הנה הנראה הוא כי מפני שהיה שולט הערלה באותו זמן לכן לא היה להם שלום ותמיד היה להם מלחמה עם מלכות יון. אמנם אין העיקר כך אלא כי מפני העון שלהם נתגבר מלכות יון, סוד הערלה. הוא מה שאמרו חז"ל בית שני מפני מה נחרב מפני שנאת חינם. והיינו מה שאמר במאמר "**בית שני לא הוה ביה שלם הכי**" שהיה בהם קטטה. והסיבה "**בגין דערלה הוה בגויה וקטרגא ביה תדיר**". וזה היה להם מפני שנאת חנם.

ולכן נאמר "**אוצר נחמד**" יש "**בנוה חכם**" - היא חכמת שלמה כי יש בתוכה אוצר נחמד מלא כל טוב, והוא "**נחמד**" כמה דאת אמר "**ונחמד העץ להשכיל**". "**ושמן**" נמצא שם לפי שהצדיק כתיש כתישין מאינון זיתין עילאין ונותן באותו אוצר. אבל "**וכסיל אדם יבלענו**" כי הנה האדם הגשמי על ידי מעשיו כאשר נכנס בו רוח של שטות וחוטא - יבלענו לשמן זה מפני כי נכנס שם שורש הערלה ונפסד השמן. וכך היה בזמן מלכות יון כי אדם בליעל הנקרא כסיל יבלענו. ולכן נטמא כל השמן. וכאשר גבר חשמונאי ובניו, שושבינא דמטרוניתא, תיקן אוצר זה על ידי השמן עצמו שנמצא טהור - אותה צלוחית - הוא סוד האוצר עצמו פנימיות שלו. והדליקו בו המנורה - היא אות לכנסת ישראל מה שאמר הכתוב "**ראיתי והנה מנורת זהב כלה**".

ולכן "**הימים האלה אסורים בהספד**" מפני כי הוא נותן כח בסטרא אחרא ומה גם באותם מאריהון דיבבא ויללא. "**ואסורים בתענית**" לפי שהתענית הוא להחליש כח החומר שורש הקליפה, ובימים אלו נחלש מאליו. ואם הוא יום ענות אדם נפשו אין זה מן הראוי להיות גורם עצבות למעלה.

"**אבל מותרים בעשיית מלאכה**" כי ימי שמחה הם אבל המלאכה נוהגת בהם לפי כי המלאכה הוא בעולם התחתון, עולם המעשה, אשר שם צ"ו אלף עלמין שאמר בזוהר. ולכן מלאכה בגימטריא צ"ו. ולפי כי שם תגבורות הקליפה על דרך מה שאמרו חז"ל "**אין צו אלא עבודה זרה**" - ולכן אין להם מנוחה בימים הללו.

"**ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות**". ונראה לתת טעם לענין מטעם שאסור ליהנות מהם כדלקמן מפני כי הנה נתבאר כי כל הפגם שנעשה באותו

הזמן של מלכות יון היינו שנתגברה הערלה. והנה זה הפגם הוא בסוד אשה יראת ה' כאמור, שהוא "**אוצר נחמד**" הנזכר. וכן הנס שנעשה אחר כך על ידי השמן להדליק המנורה גם היא נרמז לכנסת ישראל הנקראת "**מנורת זהב**". ולכן מאחר כי הנס הוא נוגע שם והוא השורש של הנשים, כי מאשה יראת ה' הם מושרשים -- ולכן מנהג יפה הוא שלא לעשות מלאכה שהוא על מלאכות שנאחזים בהם סטרא אחרא. וזה יהיה "**בעוד שהנרות דולקות**" כי אז הוא תוספת קדושה נמשך לכנסת ישראל מאור עליון היורד אצלה. ולכן "**יש מי שאומר שאין להקל להם**" ואמת הדבר כאמור.

"**ריבוי הסעודות וכו**'" - לא נעלם מעין כל קורא ספר כי הנס זה לפי שנעשה על ידי השמן שנתרבה לכן התקינו להרבות נרות על ידי הדלקת השמן. ולכן לא קבעום למשתה. אבל ביום פורים מפני כי הנס נעשה לאחר התענית שעשו כל ישראל, ומה גם כי נפילת המן היה מתוך המשתה שעשתה לו אסתר - לכן קבעום להיות ימי משנה. ואמנם עיקר הדבר כי על ידי המעשה הוא מתעורר השורש שלו. והנה בזמן חנוכה כאשר הדליקו השמן במנורה לכן היה סיבה כי נתעורר שורש השמן למעלה להריק על שני בני היצהר, והם הדליקו המנורה של זהב. אמנם ענין אכילה נוספת לא נמצא בהם שלכן נאמר "**אכלו רעים**" אינו נמצא בזה. ולכן "**ריבוי הסעודות**" שהאדם מרבה בהם "**הם סעודת הרשות**" שאין תלמיד חכם רשאי ליהנות מהם, "**שלא קבעום למשתה ושמחה**" מן הטעם האמור.

"**אין מספידים בהם אלא לחכם בפניו**" - מפני כי בזה נמצא תרתי לטיבותא. ראשונה מפני כי החכם יש לו נחת רוח מן ההספד כמ"ש לשם[86] (שבת קנג, א) "**אחים לי הספדא דהתם קאימנא**". ואמרו חז"ל מהספדו של אדם ניכר מה מעשיו לפי כי יחם לבבו של האדם בשעת ההספד ותנוח דעתו של החכם. זאת ועוד תועלת אחר נמצא לעומדים שם שמכפר עליהם לפני ה' ועל הדור כולו כמו שאמרו חז"ל למה נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה ללמד שמיתת הצדיקים מכפרת. ופירש רש"י ז"ל מכפרת על כל הדור, כלומר דומיא של פרה אדומה שהיתה כפרה על כל ישראל. ולכן הספד זה לא הותר אלא "**בפניו**" להורות מה שאמר "**דהתם קאימנא**".

סימן תרעא

סעיפים א-ד

אשר חז"ל הגידו כי הזהיר בנר חנוכה הויין ליה בנים תלמידי חכמים. והענין מובן כי מאחר שהנר זה נעשה על ידי השמן. ונאמר "**אלה בני היצהר**", וכי הזית יש לו בנים?

[86] לא ברור מה המילה הזאת ולמה מופיע בדפוס - ויקיעורך

אלא הם שנים שנמשחו בשמן זית. ולכן זה שהוא זהיר להדליק חנוכה על ידי שמן זית יזכה לבנים שהם תלמידי חכמים כי התורה בה נכללים שני בני היצהר - כתר כהונה וכתר מלכות הנמשחים בשמן זית כנזכר.

ואמנם להיות כי שני בני היצהר הסוד שלהם הם הנצחים של חכמה העליונה המתפשטים למטה, והשמן הוא נודע משם כמו שאמר הכתוב "**אוצר נחמד ושמן בנוה חכם**" - ולכן הזָהיר בנר חנוכה הוא הממשיך אור של שמן זה מלמעלה, כי הוא בסוד ההוא דכתיש כתישין ואפיק משחא עלאה ומאיר על המנורה הטהורה (הם בסוד נרות חנוכה) - לכן יהיה לו בנים בסוד "**וכל בניך למודי ה'**" ויהיו תלמידי חכמים כי כן הנצחים הם תלמידי חכמים.

ולכן "**צריך ליזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה**", כי מפני התועלת הגדול הגורם במדות עליונות שהוא ממשיך אור העליון על כל המדות עליונות ונמשך עד למטה במדה האחרונה - לכן "**אפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ומדליק**" מפני כי כן הוא ממשיך אור עליון על הצדיק שהוא בזמן הגלות עני, שנאמר "**צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור**". דאין לך פחיתות גדול מזה כדאיתא פרשת תצא מן הזוהר "**לית דרכא דמלכא למרכב על חמרא וכו'**". ולכן בא החיוב על העני כל כך כי "**שואל או מוכר כסותו**" מפני כי כן נמי למעלה הצדיק שואל מלמעלה כדי להתפרנס ומכר כסותו בזמן הגלות כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**מעדה בגד ביום קרה**" - יום שנזדווג נבוכדנצר לישראל העדה מהם שני לבושים, בגדי כהונה ובגדי מלכות. וכבר ביארתי מאמר זה כי בגדי כהונה הוא בסוד תפארת ישראל שהוא כהן גדול וכמו שאמר המין "**אלהיכם כהן הוא שנאמר ויקחו לי תרומה**". ובגדי מלכות היינו מלכות בית דוד כמשמעו. ולכן כדי לתקן ענין זה מוכר כסותו ולוקח שמן ומדליק.

ומאחר כי כבר נודע כי כל מעשה המצות הוא תועלת לאדם הגשמי העושה אותם שנאמר "**אשר יעשה אותם האדם וחי בהם**", וכתרגומו "**וחי בהם לחיי עלמא**" שהוא חיים לעולם הבא - מה נעים גורלו העושה כן וחי בהם לחיי עלמא. ומה גם כי יעשה לעצמו לבושים טובים מאלו והם חלוקא דרבנן כמו שאמרו חז"ל. ואיתא בזוהר פרשת ויקהל דף ר"י (ח"ב רי, א) וזה לשונו: "**זכאה חולקוהי מאן דזכי להני לבושין דקאמרן דמתלבשן בהו צדיקייא בגנתא דעדן. אלין מעובדין טבין דעביד בר נש בהאי עלמא בפיקודי אורייתא. ובהון קיימא נשמתא בגנתא דעדן לתתא ואתלבש בהני לבושין אחרנין יקירין כד סלקא נשמתא בההוא פתחא דרקיעא לעילא אזדמנן לה לבושין אחרנין יקירין עילאין דאינון מרעותא וכונה דלבא באורייתא ובצלותא דכד סלקא**

מתעטרא ההוא עטרא מאן דמתעטרא ואשתא' חולקיה להההוא בר נש ואתעביד מניה לבושין דנהורא לאתלבשא בהו נשמתא לסלקא לעילא. ואף על גב דאוקמוה דאינון לבושין בעובדין תליין - אילין לא תליין אלא ברעותא דרוחא כמה דאתמר לקיימא גו מלאכין רוחין קדישין. ודא איהו ברירא דמלה".

ולכן מה נעים גורלו העושה מצוה בכונה זו.

"**כמה נרות מדליק וכו**'" - הנה בענין ההדלק אין להשגיח על מנין אנשי הבית כי אין זה ענין כופר נפש שהוא חיוב על כל אחד שנאמר "**ונתנו איש כופר נפשו**". אבל בענין מצוה שחז"ל תקנו אותה בבית משום פרסומי ניסא. ואין זה חובת הגוף. ולכן עיקר ההדלקה יהיה על עיקר הנס אשר נעשה מתחילה בשמן שהספיק לשמנה ימים. ולכן "**בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה**". ועיקר הדבר כאשר נתבונן כי זה הנס שנעשה בימים אלו אע"פ כי לפי הנראה לעיני בשר זה היה לשמנה ימים מפני [כי] על ידי השיעור זה היה זמן לעשות זתים בטהרה ולהביא שמן זך כתית למאור - אמנם מכל מקום אין מספיק טעם זה כי הנה היה איפשר שיהיה הבאת שמן טהור חדש בפחות מזמן זה שיהיה בדרך השגחה, ונודעה יד ה' את עבדיו העושים מלאכת הקדש. או יהיה באופן אחר, כי השמן יהיה ביותר שיספיק לעשרה ימים - כי לא קצרה יד ה'. מי שעשה להספיק לשמנה יעשה גם כן לעשרה ימים. ונקל זאת בעיני ה'. אמנם הענין הוא כי הנה נתבאר בזוהר פרשת פקודי דף רנ"ח (ח"ב רנח, א) וזה לשונו: "**בית שני לא הוה ביה שלם הכי בגין דערלה הוה בגויה וקטגרה ביה תדיר ועל דא הוו כהני זמינין בגויה לקטרגא בהאי ערלה ולהו אצטריך מלה לקטרגא בהדה ולאגנא על בית שני. וכלא ברזא כדקאי חזי**", עכ"ל. ואיתא בזוהר פרשת שמיני דף מ' (ח"ג מ, א) וזה לשונו: "**ותא חזי שמן לכהני וכו**'". הנה מבואר מזה כי מוכרח היה הנס זה להיות על ידי הכהנים, ומוכרח היה להיות זה הנס על ידי השמן כמ"ש "**שמן לכהני**". אמנם מה שהיה הנס לשמנה ימים לא פחות ולא יותר - הוא הדבר שאמר במאמר כי כי באותו זמן הערלה התגברה על המילה ולכן מפני כי שורש הגיד הוא למעלה ומה גם הטיפה הנמשכת ממנו השורש שלה הוא מן המוח. ולכן כאשר הסכימו חשמונאי ובניו ואזרו כח להעביר הערלה אז נעזרו מלמעלה כענין "**כל הבא ליטהר מסייעין אותו**".

ונמצא כי לשתי סיבות נעשה זה הנס על ידי השמן. סיבה ראשונה מפני כי המקום שגברה עליו הערלה שהוא אות ברית צריך לסיוע ממקום השורש שלו להעביר ממנו הערלה והשורש שלו - הוא הראש שממנו נמשך השמן כמו שאמר הכתוב "**שמן ראש**

אל יניא[87] **ראשי**" (תהלים קמא, ה).
והואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא כי אקח לימוש ממה שאמרו חז"ל שוחר טוב (מאמר) וזה לשונו:
בשעה שהלך דוד ליבוסי לעשות עמם מלחמה התחיל אומר כל מכה יבוסי בראשונה יהיה לראש ולשר. מה עשה יואב. הביא רענן אחד וקבעו בצד החומה וכפף ראשו שהיה רך, ואחז בו דוד, וקפץ יואב על ראשו של דוד ונתלה בברוש. אמר דוד "**יֶהֱלְמֵנִי צַדִּיק חֶסֶד**" (תהלים קמה, ה). מה עשה הקב"ה? קצר החומה ועלה אחריו דוד שנאמר "**ובאלהי אדלג שור**" (תהלים יח, ל). עכ"ל.
והנה תדע מה ערבים דברי חז"ל ומתוקים מדבש. כי הנה להיות כי יבוס הוא בסוד הערלה שהיתה כבושה על ירושלים אות ברית קדש - לכן היה צריך מי שיודע לתקן הדבר כמ"ש בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ג (ח"ב רג, א) וזה לשונו: "**מאי חשמל וכו**'? **כד ערלה שרי על קיימא קדישא ולסאבא מקדשא - כדין ההוא מקדשא אתעכב מלאתגלאה רזא דאת קיימא מגו ערלה. וכד האי נוגה על לגו ואפריש בין ערלה ובין מקדשא - כדין אתקרי חשמל. חש ואתגלייא. מל וכו**'". ולכן כדי להעביר הערלה צריך מי שימשיך שפע לאות ברית בתחילה ולכן דוד שהוא בסוד אות הברית מרגיש בענין - לכן היה שונא עובדי עבודה זרה מפני השורש שלו שנאמר 'העורים והפסחים שנואי נפש דוד' (שמואל ב ה, ח עיי"ש). כי בחינת הנפש שלו שונא אותם. ולכן אמר "**כל מכה יבוסי**" (ש"ב, ה) שהוא סוד הערלה, "**יהיה לראש**" כי כך מוכרח להיות ממשיך שפע מן הראש כאמור.
ולכן בא **יואב** כי שמו מוכיח עליו שהוא מבחינת הראש כמ"ש האשה החכמה "אתה הוא יואב"[88] (שמואל ב כ, יז עיי"ש), שר"ל אב לישראל. ואז מה עשה? קבע רענן בצד החומה לתקן הדבר כי החומה הוא סוד אשה כשרה כמו שאמרו חז"ל שרוי בלא אשה שרוי בלא חומה שנאמר "**נקבה תסובב גבר**". ו'רענן' הוא בסוד הצדיק כדמוכח מן הפסוק. וקבעו שם לדחות משם הערלה שהיתה חופפת על ברית קדש. ואחר כך עלה על ראש דוד בסוד מלכות בית דוד, ונתאחז בראש הרענן - הוא סוד הראש עליון. והוריד אותו למטה. וזה גרם להמשיך שפע ראש הרענן עליון למטה ואז דלג על החומה ונתקן הדבר. ולכן נעשה נס וקצרה החומה לפני דוד כי כן האשה כשרה ממעטת עצמה לפני בעלה כדאיתא פרשת בלק בפסוק "**שחורה אני**" שנעשית בסוד נקודה אות **י**'.

[87] בספרים שלנו מופיע ללא 'א' - ויקיעורך
[88] בספרים שלנו "**האתה יואב**" - ויקיעורך

ולכן אמר דוד המלך ע"ה פסוק "**יהלמני צדיק חסד**" מכוון אל המעשה ומכוון המדה שלו כי אמרה "**יהלמני צדיק**" כי על ידי כך עשה עמי "**חסד**" וממשיך לי חסד מסטרא דאברהם שנאמר "**והוא יושב פתח האהל כחום היום**" כדאיתא בזוהר. "**ויוכיחני שמן**" בעז אמר לרות אל תלכי ללקוט בשדה אחר. ואני אומר כך אע"ג כי ממשיך לי שמן ראש כמאן דאמר "**חכמה בראש**". "**אל יניא ראשי**" - לא יהיה נע ומתפרש מראשי תמיד אני צריכה לשמן ערב זה מפני כי עוד "**ותפילתי וכו**'", ר"ל כי עדיין אני צריכה לשמן זה ותפילתי אליו תמיד שנאמר "**אלהים אל דמי לך**" ונאמר "**צדק יקראהו לרגלו**". מפני כי "**עוד אני ברעותיהם**" - טמועה תמיד בסטרא אחרא. וגם כן ירצה כי עוד עדיין אינה ניצול' מן הקליפה כי עוד עדיין הבחינה האחרונה שלי שהיא נקראת "**תפילתי**" טמועה "**ברעותיהם**" - מיעוט רבים שנים - ס"מ ונחש. כי מזמן הבריאה בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא על דרך מה שאמרו חז"ל ביעל "**והא קא מתהנייא מעבירה?**". ומסיק "**כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים. מאי היא? משבא נחש על חוה וכו**'".

הנה למדנו מזה סיבה אחת להיות הנס על ידי השמן להיות שמן ראש.

ועוד סיבה אחרת מפני כי הישועה נעשית על ידי חשמונאי ובניו הכהנים. והרי נתבאר כי "**השמן לכהני**". ולפי כי השמן בא יבא מן החכמה שהיא בראש כאמור - לכן היה הנס במספר שמנה ימים, לא פחות ולא יותר. כי כן נמשך במספר המדות העליונות מן חכמה העליונה עד מדה האחרונה הם שמנה. ויהיה מה שאמרו חכמים ז"ל "**אם הבנים שמחה**" - זו מילה שניתנה בשמיני. והבן.

ולכן "**אפילו בני הבית מרובים לא ידליקו יותר**".

"**נר שיש לו ב' פיות וכו**'" - מפני כי נמצא באדם ב' פיות עליון ותחתון. וכבר נודע כי מדה האחרונה נקראת 'נר' כדאיתא פרשת תרומה בפסוק "**כי נר מצוה**". ויש לה פה עליון לשבח להקב"ה. ויש פה תחתון שנאמר "**אכלה ומחתה פיה**". ולכן להודיע כי שניהם שוים לטובה ועברה הערלה - "**שניהם עולים למנין**".

"**מלא קערה שמן וכו**'" - הנה סוד הקערה זו הוא מלכות בית דוד כמו שאמרו חז"ל במדרש פרשת נשא. ולכן "**אם הקיף אותה פתילות**" שמורה על המדות שלה שכולם נתמלאו משמן עליון ולכן הם מורים ומשבחים. אמנם "**אם כפה עליה כלי**" שהוא מורה על שהיא מסטרא דקדושה ובה מדת הצניעות ותור' כלי עליה מחזקת ברכה העליונה - לכן אז "**כל פתילה עולה בשביל נר אחד**". כלומר כי הפתילה הוא כינוי על דרך מה שאמרו חז"ל נחתם גזר דין של החרבן על שני פתילות בנר אחד, כאשר יבא לקמן בעזרת השם. ולהיות כי כפה עליו כלי שמורה על הצניעות שצריך בשעת הייחוד - ולכן "**כל**

פתילה עולה לנר אחד" כי זה מורה כי "**אל מול פני המנורה**" האירו הנרות. ולכן נקרא 'נר' מדה זו כאשר היא בחיבור עם דודה כדאיתא פרשת תרומה דף קס"ו (ח"ב קסו, א) וזה לשונו: "**מאמר**(?) **אקרי נר אלא כד מקבל' מבין תרין דרועין רמ"ח שייפין עילאין ואיהי פתחת לגבייהו תרין דרועין דילה - כדין אתכלילו אלין תרין דרועין בהו ואקרי נר**", עכ"ל. ולכן נלמד כי כל מדה ממנה נקראת 'נר'. ולעומתם מתחברים חלק הפתילות מצד הזכר. ולכן נחשבים לשמנה נרות כי כך הוא כפי האמת.

אבל "**אם לא כפה עליה כלי**", שהוא ענין הצניעות. "**אפילו לנר אחד אינו עולה**" מפני כי אין דרך של סטרא דקדושה להשתמש בגלוי כאמור. ולכן אין זה אלא סטרא אחרא "**שהוא כמדורה**" כדאיתא פרשת ויקהל דף ר"ג (ח"ב רג, א) וזה לשונו: "**תא חזי בשעתא דמטא יומא שתיתאה זמנא דערב וכו' וההוא מדורא דאשא משיך לגביה גוונין אחרנין וכו' וקריב לגבי ההיא נקודה טמירא למיטל נהורא**", עכ"ל. הנה מבואר כי מדורא דאשא הוא בסוד הקליפה שנאמר "**כי נופת תטופנה שפתי זרה**" כנזכר שם. לכן אינו נחשב לנר שהוא מסטרא דקדושה כדבר האמור.

[כאן בדפוס מוצג המשך הסעיפים של הסימן בשו"ע]

סעיפים ה-ח

אשר חז"ל הגידו לעולם יכנס אדם שיעור ב' פתחים ואחר כך יתפלל שנאמר "**לשמור מזוזות פתחי**". והטעם נתבאר אצלי מפני שנאמר "**אוהב ה' שערי ציון**" והם שני שערים המצויינין בהלכה. ואמנם "**נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים**", הוא הפתח החיצון, משום פרסומי ניסא. ואמרו חז"ל אימתי שמו של הקב"ה מתעלה בעולם בשעה שהוא עושה דין ברשעים שנאמר "**נודע ה' משפט עשה**" ואומר "**והתגדלתי והתקדשתי וגו**'", כי לכן בא החיוב בסיפור הניסים ומה גם בענין יציאת מצרים. ונוסף עוד היות סיפור הנס בלילה כדי שיהיה נכנע סטרא אחרא.

וכן נמי בענין נר של חנוכה מניחו על פתח החיצון "**הסמוך לרשות הרבים**" שהוא סטרא אחרא כמה דאת אמר "**כי אתם הרבים**" (מלכים א יח, כה). וזה יהיה מבחוץ לעשות פרסום יותר להיות מכניע הקליפה (היא הערלה) שנתגברה בזמן מלכות יון כנזכר. ולכן "**אם היה הפתח פתוח לרשות הרבים מניחו על פתחו**" לפי כי גם למעלה השער החיצון של המדה האחרונה הוא פתוח לרשות הרבים, הם סטרא אחרא. "**ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר**" - לפי כי כן נמי נמצא למעלה כי הפתח של ירושלים עליון הוא פתוח לחצר שנאמר "**פתח החצר הפנימי וכו'**". ונאמר "**נכספה גם כלתה נפשי לחצרות בית ה'**". וגם הפתח לרשות הרבים הוא פתח שהוא למטה אשר שם שרי

האומות שהם רשות הרבים ולכן שם מניח נר חנוכה כדי להיות מכניע אותם כאמור ע"ש "**ותרא אויבתי ותכסה בושה**".

"**ואם היה דר בעליה שאין לה פתח פתוח לרשות הרבים מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים**" כי כן נמי למעלה נמצא דר בעליה. והענין מ"ש פרשת בראשית דף ו' (ח"א ו, א) וזה לשונו: "**אמרו ליה הא שמך לא אמרת לן אתר בית מותבך מאי הוא? אמר לון אתר בית מותבי איהו טב ועיילא לגבאי ואיהו מגדל חד דפרח באוירא רב ויקירא ואינון דדיירין ביה בהאי מגדלא קוב"ה וחד מסכנא וכו**'".

ולכן יאמר "**ואם היה דר בעלייה**", הוא בסוד האי מגדלא דפרח באוירא כי מקום זה "**אין לו פתח לרשות הרבים פתוח**", ולכן "**מניחו**" נר זה "**בחלון הסמוך לרשות הרבים**" מפני כי כך נמי נמצא למעלה חלון פתוח לרשות הרבים. והענין הוא מ"ש בזוהר פרשת בלק דף ר"מ (ח"ג רמ, א) וזה לשונו: "**ותאנא מבין חולקהון דשאר עמין נפיק חד שביל דקיק דמתמן אתנגיד חולקא לאינון תתאי ומתמן מתפרש לכמה סטרין. ודא קרינן ליה תמצית דנפיק מסטרא דארעא קדישא. ועל דא עלמא כוליה מתמצית דארץ ישראל קא שתי וכו**'". והנה נלמד מן המאמר כי יש שביל דקיק שיורד משם השפע מארץ ישראל העליונה הקדושה, ומשם ניזונים כל השרים העליונים. והיינו "**חלון הפתוח לרשות הרבים**". ולכן שם מניח נר חנוכה לפרסם הנס הגדול זה.

"**ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצות**" כההוא חברא דנעל שרגא מלפני רבי יוחנן מפני שהיו אז מכבים את הנרות ביום אידם. אז "**מניחו על השולחן**" מפני כי זה מורה שהקליפה גברה למעלה ולכן אין יכולת לאיש הישראלי למטה להתגבר. ולכן בהכי סגי כי כן נמי למעלה האור העליון אינו מתפשט עד למטה.

"**וצריך נר אחר להשתמש לאורו**" מפני כי נר חנוכה קדש ולכן צריך נר אחר והוא דרך חול למטה.

ועתה אודיעך סוד יותר למעלה והוא דרך קצרה והמשכיל יתן אל לבו לגמור הענין.

והוא כי הנר סוד מ"ש "**נר חנוכה מניחו בפתח הסמוך לרשות הרבים**" היינו כאשר כבר נתבאר כי נר זה הוא אור עליון שמתפשט ויורד למשונה מדות עליונות בסוד "**שמן ראש**" כאמור. וכאשר יחנו אורות אלו למטה בכנסת ישראל נקראים **כ"ה**, הוא סוד ייחוד מ"ש(?) ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כי יש בזה כ"ד אותיות. והכונה בזה להשלים אותה לכ"ה שלכן מגיע לכנסת ישראל חצי האורות של חמשים שערי בינה כדאיתא בזוהר ובתיקונים. והוא סוד "**ושמתי כדכד שמשותיך**" - ב' פעמים **כד**.

ולכן כאשר נעשית בסוד כ"ה היינו מלת **חנוכה** - נוטריקון **חנו כ"ה** אורות אצלה כאשר יבא לבע"ה.

אמנם אור עליון זה כאשר עדיין לא נתפשט לירד למטה הוא מתגלה לרשות הרבים - היינו סוד פרשת דרכים שלכן יעקב אבינו ע"ה לא הוליך רחל לאפרתה אלא נאמר "**ואקברה שם בדרך אפרת**". והודיע הפסוק כי אפרת "**היא בית לחם**", כלומר ולכן לא הוליך אותה יעקב לשם מפני כי שם הוא מקום שלה ודאי. ושמו מוכיח עליו "**בית לחם**" - בית שאוכלים שם לחם בסוד "**הלחם אשר הוא אוכל**". אמנם "**ואקברה שם בדרך אפרתה**" שהוא פרשת דרכים שלכן מקבלת אור העליון המתגלה שם כאמור.

ולכן בא החיוב בגשמי להניח "**נר חנוכה על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ**" - רמז לאותו אור המתגלה שם כי לכן יפיץ ענן אורו לרשות הרבים. וכן נמי "**אם הבית פתוח לרשות הרבים**" שהוא מורה על כנסת ישראל שהפתח שלה פתוח למעלה למקום זה הנקרא "רשות הרבים" לפי שנאמר "**שער החצר הפנימי יהיה סגור וכו' וביום השבת והחדש יפתח**". וכן נמי בימים הללו.

"**ואם יש חצר לפני הבית**" - סוד הענין כי הבית הוא מקום שנכנס שם החתן, אבל החצר הוא מבחוץ כדאיתא בזוהר בפסוק "**טוב יום בחציריך**". ובזה יהיה הרמז לעולם הבריאה הנקרא 'חצר'. והבית הוא בעולם האצילות. ולכן "**מניחו על פתח החצר**" כי לכן בזה יהיה אור העליון מאירה לעולם הבריאה.

"**ואם היה דר בעלייה שאין לה פתח פתוח לרשות הרבים**" כי זהו מ"ש רשב"י ע"ה ראיתי בני עלייה והם מועטים. אמנם מכל מקום "**מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים**". וסוד הדבר הוא מ"ש בזוהר כי ה' עילאה נקרא 'אשה' מפני כי היא בעולת בעל תמיד דלא מתפרשאן כדאיתא באדרא. אבל ה' אחרונה נקראת 'בתולה'. ונמצא כי עלייה זו אין לה פתח פתוח לרשות הרבים לפי כי הוא סתום תמיד והיא בעולת בעל. אמנם יש לה "**חלון פתוח לרשות הרבים**" - הוא הנקב של אות **ה** שהוא מקום צר וזה הוא סמוך וקרוב לרשות הרבים הנזכר. ולכן שם מניח הנר מפני כי כן משם יוצא האור סוד ה' פעמים אור הנזכר במעשה בראשית כדאיתא פרשת תרומה.

"**ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצות**" - כי זה מורה כי האור עליון אינו מתפשט ומתגלה למטה ולכן "**מניחו על השולחן**" - היא המדה האחרונה הנקראת 'שולחן' כנודע מהזוהר פרשת תרומה, כי כן אור עליון מתפשט עד מדה האחרונה בלי ספק.

"**וצריך נר אחד להשתמש לאורו**" מפני כי האור הנמשך למדה האחרונה הוא ממקום הנקרא 'קודש' ולכן כל מעשיו יהיה קדש כשאר יבא לקמן. והיא עצמה נק' קדש כדאיתא

פרשת קרח הובא לעיל המאמר קדש עלאה קדש תתאה. אמנם האור הנמשך למטה אע"ג שהוא ממנ' הוא דרך חול. "**ואם יש מדורה אין צריך נר אחר**". ועניין זה יובן עם מ"ש בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ג (ח"ב רג, א) וזה לשונו: "**תא חזי בשעתא דיומא שתיתאה מטי זמנא דערב - כדין ככבא חד מסטרא דצפון נהיר ועמים(?) ע' ככבין אחרנין וכו'. וההוא ככבא אתפשט ואתעביד במדורא חדא להיטא בכל סטרין וכו'. והאי מדורא דאשא משיך לגביה גוונין אחרנין דלגו מיניה**", עכ"ל.

ולכן אם יש בגשמי גם כן מדורה בבית אין צריך נר אחר. אמנם "**אם הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה**" מפני כי שורש המדורה זו הוא בעולמות ואין משתמש לאורה רק למטה, אמנם למעלה הצדיק שהוא 'אדם חשוב' אין משתמש לאורה כדאיתא שם פרשת ויקהל דף ר"ג וזה לשונו: "**בהאי נוגה מפתי לאתתא לנטלא נהורא ועל דא כתיב וחלק משמן חכה וכו'. תא חזי ביומא שתיתאה כד מטא זמנא דערב דליג מגו ההוא נהורא דאשא וסלקא לעילא לאעלא גו גוונין וכו'. כדין חד שלהובא נפיק ובטש בההוא מדורא. כיון דבטש ביה מתגלגלין ההוא שלהובא וההוא מדורא ועאלין בנוקבא דתהומא רבא וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי אף על גב כי מדורה זו עולה למעלה ומשתדלת בכל כחה להדבק למעלה, וחלק משמן חכמה -- עם כל זה לא יעלה בידה ונדחית למטה. ואין משתמש בה הצדיק אלא מעלים אותה בנוקבא דתהומא רבא. ולכן נמי בגשמי מי שהוא חשוב אין דרכו להשתמש במדורה ולכן צריך נר דוגמא כי למעלה גם כן אין משתמשים בה אלא בנר כאמור.

"**מניחו למעלה מג' טפחים**" - הנה נתבאר בהלכות פסח כי כינוי 'טפח' הוא מורה על ספירה אחת הנקרא 'טפח' שלכן כוס של ברכה מגביהו מן הקרקע טפח. והנה ימצא כי ג' טפחים הם שיעור ג' ספירות. והענין כי הנה כבר נתבאר כי גוף החנוכה הוא מורה על המדה האחרונה, הכלי שלה. אמנם האור נמשך עליה מלמעלה מפני שהיא נקראת "**אספקלרייא שאינה מאירה**". ואמנם צריך להעלות אותה כדי לקבל אור מהזכר וזה יהיה בג' ספירות שלו שהם סוד נצח הוד יסוד. כי להיות שמתחילה הגיע בהם הפגם כי נגע בכף ירך יעקב - ולכן על ידי שתעלה לשם אשה יראת ה' גמלתהו טוב (כמו שנתבאר בענין ביעור החמץ שהוא למעלה מג' טפחים[89]).

אמנם "**מצוה להניחו למטה מעשרה**" שהרי נתבאר מן הזוהר פרשת תרומה הובא למעלה וזה לשונו: "**מאי נר? אלא כד מקבלא מבין תרין דרועין רמ"ח שייפין עילאין**

[89] אולי כוונתו אל טור ברקת/תלג - ויקיעורך

ואיהי פתחא לגביהו תרין דרועין דילה - כדין אתכלילו אלין תרין דרועין בהו ואקרי נר", עכ"ל. והנה מבואר מן המאמר שהמדה האחרונה נקראת נר מפני שהיא מקבלת מבין תרין דרועין של הזכר. ונודע הוא כי הידים הם למטה מהראש שהוא סוד ג' ספירות עליונות. ולכן למטה מהם - שם יהיה העליה שלה, דהיינו "**למטה מעשרה טפחים**" שהוא למטה מעשר ספירות.

"**ואם הניחו למעלה מעשרה טפחים יצא**" - אע"ג שהיא אינה כולה לשם - מכל מקום מפני כי זה האור נמשך לה מלמעלה לכן יצא. "**אבל אם הניחו למעלה מעשרים אמה לא יצא**" מפני כי למעלה הוא בסוד 'אמות' ולמטה הוא סוד 'טפחים'. כאשר מתבאר בענין הסוכה שהיא למעלה מעשרים אמה פסולה מפני כי עשרים אמה הסוד שלו הוא באות יוד במילוי - הם כ'. ולא יתכן למדה האחרונה לעלות יותר למעלה מכ' כי אפילו בשבת שעולה ביותר - לא תוכל לעלות יותר מעשרים - סוד יוד עילאה שהוא חכמה. ולכן נמי בזה לא יצא כאמור.

"**מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי "**טפח**" הוא בסוד ספירה אחת הנקרא "**טפח**". ולכן נר חנוכה המצוה שלו הוא להיות בתוך ז' טפחים ולמעלה מעט כי הנה להיות שהיא עולה בסוד הזכר - לכן עולה שיעור ז' מדות כמו שנתבאר מן המאמר הנ"ל מן הזוהר "**אמאי אקרי נר? אלא כד מקבלא מבין תרין דרועין רמ"ח שייפין עילאין וכו**'". והנה מבואר כי בזמן שהיא מקבלת מן הזכר מבין תרין דרועין שהם חסד גבורה שלו נקראת 'נר'. ולכן עתה צריך להעלות אותה לעומת תרין דרועין דיליה ולכן צריך להעלות אותה למעלה מז' ספירות.

ואמנם מפני כי תכלית כל עלייה זו היינו לעשות לה ייחוד עם הזכר תפארת ישראל - ולכן צריך שתהיה "**סמוכה אצל הפתח**" כי הנה העלייה שלה הוא ב**כותל** - היינו נוטריקון **כ**"ו **ת**"**ל** שהכל פונים בו. תפארת ישראל הנקרא הויה בגימטריא כ"ו. אמנם הוא "**בטפח הקרוב לפתח**" לרמוז על מדת הצדיק שהוא קרוב לה אצל הפתח שלה. וזה יהיה "**משמאל**" מפני כי כן הצדיק הוא נוטה לשמאל כנודע. וכדי לעוררו בסוד "**שמאלו תחת לראשי**". ומה גם לתקן השמאל - הוא סוד ספירת ההוד כי שם היה הסוף כי נגע בכף ירך יעקב בספירת הוד. ומה שאמר הכתוב "**והודי נהפך עלי למשחית**".

"**וכדי שתהיה מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל**" - כי הנה מצות המזוזה הוא לתקן מדת הנצח ולכן נתונה בימין שהנצח הוא בימין כנ"ל במאמר שנאמר "**בימינך נצח**". ונר חנוכה משמאל לתקן מדת ההוד כאמור. "**ואם אין מזוזה בפתח**" מפני כי אינה חייבת מכמה דברים שצריך להיות בפתח עד שיהיה חייב במזוזה כנזכר במקומו - ולכן "**מניח**

נר חנוכה מימין" כדי לתקן מדת הנצח ולקבל מצד הימין דעדיף טפי. "**ואם הניחו בדלת עצמו יניחנו מחציו של כניסה לצד שמאל**" כי התכלית הוא כדי לתקן מדת ההוד כאמור.

"**ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום**" לפי כי הנה בית הכנסת הוא רומז למדה האחרונה כנודע, ולכן מניחו בכותל דרום שהוא בחינת הימין בסוד "**וימינו תחבקני**", ומה גם לתקן מדת הנצח שהוא בימין שנאמר "**הולך אל דרום**". "**ומדליקין ומברכים משום פרסומי ניסא**" והיינו תיקון לכנסת ישראל - פרסום הנס.

"**חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי החצר הוא מורה על "**חצרות בית ה**'". ומשם יורד השפע למטה. ובלי ספק כי כל אחת "**יש לה שני פתחים**" כי הפתח שיורד משם השפע לעע"ז הוא יהיה בסוד "**משעול הכרמים**" כדאיתא בזוהר פרשת בלק. ושם נאמר "**ויוסף מלאך ה' עבור ויעמוד במקום צר וכו**'". וזה הוא הפתח שיורד ממנו השפע לשרים העליונים של אומות העולם, דהיינו מן התמצית. אמנם לישראל הוא יורד ממקום אחר בסוד "**לחם אבירים אכל איש**" - לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו כמו שאמרו חז"ל. ולכן נמי בענין הגשמי - "**חצר שיש לה שני פתחים משני רוחות להדליק בשתיהן מפני החשד**". אמנם "**אם שני הפתחים הם ברוח אחת די לו באחת מהם**".

סימן תרעב

פירוש ראשון

להיות כי מצות חנוכה הוא נוגע למדה האחרונה והיא הנקראת "**מדת לילה**" כנודע מן הזוהר - ולכן "**אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה**" שלכן נאמר "**ולילה בעמוד אש להאיר להם**", ואמרו חז"ל כששקעה חמה היה עולה עמוד הענן ומתעלה למעלה ועמוד האש היה צומח ומתחיל לעלות. כך הוא הענין בנר חנוכה כי אין מדליקים אותה אלא "**עם סוף שקיעת החמה**". "**לא מאחרים**" כדי להאיר לה תכף מלמעלה שיהיה נר עליון מאיר בה, "**ולא מקדימים**" דלא מבעיא כי אינו מועיל להמשיך בה אור העליון לפי כי אין הזמן מכוון לכך, אלא דאפשר שהוא מקלקל על ידי שמברך לבטלה.

"**ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק**" - ולא ידעתי מה ענין תקנה זו לתת בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק לענין מעשה המצוה שלא בעונתה? ומה גם לברך ברכות שהם קרוב

לבטלה! אמנם אם הוא טרוד - ימתין הדלקתה לעת שיפנה שהרי מצותה כל הלילה כמ"ש לקמן.

"**שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה וכו**'" - הנה כבר נתבאר כי הטעם של הדלקת נר חנוכה עם שקיעת החמה הוא ענין הנוגע לכנסת ישראל. ואיתא בזוהר פרשת ויצא יעקב וזה לשונו: "**רבי חייא פתח ואמר זורח השמש וכו' אמר ר' חייא כד אזיל שמשא למערב האי מערב אקרי מקומו דשמשא, כרסייא דיליה, אתר דשריי' עליה. הדא הוא דכתיב ואל מקומו שואף זורח הוא שם. דאזיל לגבי' לאנהרא עליה. ונטיל כל נהורין וכניס לון לגביה וכו'. ר"א אמר תפארת ישראל נטיל כולא וכד אתמשכא כנסת ישראל לעילא נטלא אוף הכי כלא**", עכ"ל לענייננו.

והנה מובן מן המאמר כי עיקר הארה עליונה הנמשך לכנסת ישראל הוא כאשר בא השמש כי אז נאמר "**ואל מקומו שואף זורח הוא שם**". אמנם ר"א ע"ה הוסיף לפרש כי גם כנסת ישראל עולה למעלה ולוקחת אותם הארות הנזכר. אמנם לא כל העתים שוים. ולכן דקדק בלשונו במ"ש "**וכד אתמשכא כנסת ישראל לעילא נטלא כולא**" - משמע כי באותו זמן שעולה למעלה מגיע לה אורות אלו אך לא בכל זמן. אמנם כאשר נתבונן הכל הולך אל מקום אחד מ"ש ר' חייא ומ"ש ר"א. רק כי ר' חייא נקט כאשר כנסת ישראל היא למטה במקומה ותפארת מאיר לה. אמנם ר"א יאמר כי הפסוק מדבר על תועלת יותר גדול עצמו והוא כי היא עולה למעלה כנסת ישראל ולוקחת כל אותם האורות לעצמה. והנה בזמן הזה עלה היא במעלה שלכן אנחנו משימים אותה בפתח למעלה מז' טפחים כאמור. ולכן נמי הדלקה שלה יהיה בזמן שבא השמש כדי להאיר עליה לקיים מה שאמר הכתוב "**ואל מקומו שואף זורח הוא שם**" כנזכר.

ולכן "**אם שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה**", כי אז נאמר "**אל מקומו שואף זורח הוא שם**", "**מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק**" כי הנה יש לך לדעת כי האורות העליונים שבכל עולם הם יורדים ומאירים בעולם שלמטה ממנו. והנה האור של עולם האצילות יורד ומאיר בעולם הבריאה. והנה זה האור שיורד למטה בלי ספק כי הוא סוף של האורות כולם כי לכן הוא ראוי להקראת 'רגלים' של עולם העליון מפני כי הוא דוגמא לרגלי האדם שהם בסוף הגוף שלו. ומה גם לפי שהוא מהלך בהם - כך אלו האורות היורדים מעולם האצילות למטה הם סוף האצילות והם הולכים למטה כאמור. ולכן בערך זה נקרא עולם של הבריאה "**שוק**" לגבי העולם העליון. ואמנם אורות אלו היורדים למטה להאיר בבריאה הם חוזרים ומסתלקים למעלה לעולם העליון. ולכן בא השיעור

זה של הדלקת נר חנוכה "**עד שתכלה רגל מן השוק**" כי מאחר שאורות הללו הם יורדות למטה לבריאה משום פרסומי ניסא - לכן אחר כך הם חוזרים ומסתלקים למעלה.
ולכן נמי בענין הגשמי בא השיעור הזה לפי כי האור עליון אינו מתגלה רק לעת הצורך ואחר כך חוזר ומסתלק. וכן נמי בגשמי באותו שיעור בני אדם מהלכים בשוק ואחר כך נכנסים לבתיהם. הילכך צריך ליתן בה שמן בזה השיעור שהוא "**חצי שעה**". "**ואם נתה בה יותר מזה יכולה לכבותה**" מן הטעם האמור כי אז למעלה נסתלקו האורות עליונים כמ"ש "**בא השמש**" ולכן לאחר זה הזמן יכול לכבותה. "**וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן**" מן הטעם האמור כי כבר נסתלק האור למעלה.
"**ומיהו הני מילי לכתחילה וכו'**" - מאחר שהגיד ענין ההדלקה כהלכתה וכזמנה דאע"ג שהוא מזיד יכול לקיים המצוה מפני שעדיין הוא בזמנה, "**אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק**" - מאחר כי הלילה הוא מכוון למדה זו כי עליה נאמר "**אל מקומו שואף זורח הוא שם**" - "**מדליק והולך כל הלילה**". ומה גם כי לעולם אור העליון כאשר הוא חוזר ומסתלק למעלה נשאר ממנו רושם למטה. "**ואם עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין**" כי הלילה שניה בא אור מחדש לה.

פירוש שני

וכאשר אתבונן לפרש דינים הללו על הדוגמא הנמצא באדם על דרך שביארתי בדיני חג הפסח יהיה מכוון נר חנוכה לתועלת הנמצא בנפש אדם. דמאחר שנתבאר מן הזוהר פרשת פקודי כי בזמן מלכות יון גברה הערלה, וכאשר מסרו עצמן על המילה וראש חדש ושבת כנודע נעשה להם הנכס. ולכן בלי ספק כי זה היה להם פדיון נפשם מיד שונא, דוגמת פדיון הגוף, כי זה מקביל לזה. ולכן נעשה להם הנס זה על ידי שמן ששון בהדלקת **נר** דהיינו נוטריקון **נפש רוח**, וכדאיתא פרשת משפטים נשמה רוח.
ואיתא בתיקון דף מ"ד וזה לשונו: "**נר איהו ה' וכו' מאינון חשוכין מכסין על עייניין דלית לון רשו לאסתכלא בקב"ה ושכינתיה. ואור ונר דנהרין בהון אתמר בהון וחשכו הרואות בארובות כמה דאמר קהלת עד אשר לא תחשך השמש והאור וכו'. ואור ונר עלייהו אתמר כי נר מצוה ותורה אור. ואמאי אתחשכן בהון? בגין דלא הוו משתדלין באורייתא ומצוה בדחילו ורחימו דאינון יה. ומיד משתדלין בהון בדחילו ורחימו אומאה איהו וכו' לאעברא לון מן עלמא בגין דאינון חשוכין אפרישין בין יה ובין וה. ובההוא זמנא דמתעברין חשוכין מנשמתא מיד "כל הנשמה תהלליה". ומאן אינון אלין חשוכין? אלין ס"מ ונחש וכו'. בההוא זמנא מה דהוו שלטין חשוכין על נהורין דעיינין מתהפכין נהורין ושלטין על חשוכין וכו'**".

ובזוהר פרשת פנחס דף רמ"ז (ח"ג רמז, א) וזה לשונו: "**ובחוביהון דישראל מתתרכין חשוכין בנהורין וכגוונא דדש בר נש תבואה ולבתר איהו בורר לה כבורר אוכל מתוך פסולת - כך ישראל צריך למעבד ברוחיהון כד אתערב בהון חשוכין וכו**'. **ובזמנא דיתבר בר נש רוחיה בכל אברין דיליה קדם ה' - מה כתיב - "לאמר לאסירים צאו ולאשר בחשך הגלו וכו**'"".

הנה מבואר ממאמרים הללו כי התורה והמצוה הם מאירים לנפש ורוח ולכן בא הענין בקשר אמיץ, דמאחר דאתקש הערלה שבלב לערלה שבגוף שנאמר "**ערל לב וערל בשר**" -- לכן כאשר גבר מלכות יון וכסה אות הברית פשוט הוא כי גם נפשם בהם תתעטף והיו חשוכים. וכן כאשר בא להם הגאולה ונעשה הנס האיר עליהם אור תורה ומצוה ונתגלה אות הברית. ולכן האירו כל הבחינות שלהם - נפש רוח ונשמה. ולכן ראוי לתת רמז לזה במלת **חנוכה** כי השם הוא מורה על הנזכר, כי הנה מלת **חנוכה** הוא לשון נוטריקון כמו שאמרו חז"ל "**מאי חנוכה? בכ"ה בכסליו וכו**'" - כלומר שהרצון לומר שהם שתי מלות - **חנו בכ"ה**. והנה **חנו** עם רמז לנפש רוח ונשמה שמאיר בהם כ"ה. והנה על דרך האמור במלת **נר** כי אות **נ**' משמש לשנים שהם נפש נשמה כנ"ל - כך במלת **חנו** אותיות **ח"ו** הם מן **רוח** ואות **נ**' משמש נפש נשמה. ומאיר בהם תורה ומצוה - הם סוד שני שמות של ברכת כהנים שהם בגימטריא כ"ה. וכבר הובא למעלה מה שאמר בזוהר "**שמן לכהני**". ולכן זה השם **כ"ה** שנאמר "**כה תברכו**" הוא המאיר לאדם.

ולכן "**מניחה בפתח**" דהיינו להורות על שני מקומות שהיו סגורים חותם צר ונפתחו. פתח הגוף כי נתעברה הערלה והאיר האבר הקדוש. והלב שהיה סגור בפתח מה שהיה ערל לב וערל בשר מאיר בו אלו האורות. ואמנם "**מניחה בטפח הסמוך אל הפתח**" להורות על כי פתח הגוף עיקר, כי אי אפשר להעביר ערלת הלב כל זמן שהוא ערל בשר. ולכן העיקר אחד הוא כדבר האמור כמו שאמרו חז"ל "**לעולם יכנס אדם שני פתחים ואחר כך יתפלל**" שהסוד הוא כנגד שני בחינות הנזכרים. ולכן פריך "**שני פתחים סלקא דעתך**?" - כלומר וכי תעלה על דעתך כי שני בחינות הללו הם נפרדות? פתח הגוף לחוד ופתח הלב לחוד? היתכן כי באחת משני פתחים הללו תתקבל התפילה אע"ג כי יחסר האחד מהם? לא יתכן. שהרי גם אם יהיה האיש הישראלי מהול - מאחר שאין לו לב פתוח להתפלל אין מתקבלת תפילתו. כך אמרו חז"ל תפלה(?) בלא כונה כגוף בלא נשמה. "**אלא אימא שיעור שני פתחים**" - אבל אחד לבדו לא יועיל. ולכן על עיקר זה "**מניח בטפח הסמוך לפתח**".

אמנם "**צריך להניחה משמאל כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל**" כדי לברר וללבן הלב ומחשבות הנמצאות בקרבו. אמנם המזוזה להיות שהוא דבר קיים - לכן הוא ניתן בצד הימין, אמנם נר חנוכה אע"ג שאינו דבר קיום מכל מקום הוא דבר חשוב בריבוי אורות ולכן נתן בשמאל שהוא מקום הלב אשר שם נתון היצר שנאמר "**לב כסיל לשמאלו**". ולכן על ידי ריבוי הארות הללו נתקן היצר ומתגלה הקדושה שבלב האדם.

"**אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה**" - כי הנה כבר נתבאר כי ענין הארות הללו אשר נמשכים מלמעלה ומאירים בעצם אדם הם בסוד **כה** והם השמות המאירים בברכת כהנים. כי הנה אמרו חז"ל כי מזמן אהרן הכהן ע"ה שהיה לבו דואג בקרבו מפני שלא הקריב קרבנות בחנוכת המזבח עם שאר הנשיאים אז אמר לו הקב"ה לגדולה מזו אתה מתוקן ונתן לו הקב"ה נרות חנוכה שאינם בטלים לעולם כמו המנורה שנגנזה. ולכן בא הטעם זה מכוון אל זמן הדלקה זו משני סיבות.

זה יצא ראשונה מפני כי כן המנורה היה מדליק אותה לעת ערב ולכן גם כן מצוה זו שניתנה לאהרן מן הקב"ה בערך המנורה צריך להדליק אותם לעת ערב "**עם שקיעת החמה**". והטעם השני עם הישר הולך, כי מאחר שהשם המאיר בברכת כהנים הוא **כה** כאמור, והוא המאיר בנר זה בלב האדם -- אם כן כל זמן שאותו אור של 'כה' הראשון הוא קיים ומאיר למטה אינו צריך להאיר על ידי נר חנוכה כי הנה מטעם זה אין צורך לומר ברכת כהנים בתפילת המנחה מפני כי הנה אותו האור הנמשך בבקר בתפילה שחרית יעיר בבוקר בבוקר להאיר לעולם והוא קיים כל היום עד אשר לא יחשך השמש והאור. ולכן "**אין להדליק נר חנוכה קודם שתשקע החמה**" מפני כי עדיין אותם האורות עליונים שנמשכו מלמעלה בבקר הם מאירים עד שתשקע החמה. ולכן "**לא מאחרים**" שלא לאחר הארה זו המועילה בקרב איש ולב עמוק. וגם "**לא מקדימין**" מטעם האמור כי עדיין אותו האור העליון שהאיר בשעת התפילה עודינו עומד.

וצריך "**לתת בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק**" - סוד הענין מ"ש פרשת תרומה דף קע"ג (ח"ב קעג, א) וזה לשונו: "**מלאכי עילאי וישראל לתתא כולהו דחקי מההוא סטרא אחרא. מלאכין עילאין כד בעאן לאתאחדא במלכיהון לא יכלי עד דדחיין לה לבר. מה עבדין? נחתין שיתין ריבוא דמלאכי קדישי ואפילו שנתא על כל בני עלא. וכד איהי נחתא דקא דחיין לה לבר ויהבי ליה כל עלמא דא בההוא שינתא - כדין איהי שלטא עלייהו ומקבלין מסאבו מינה וכו'. כיון דאיהי אתפרשא מנייהו עאלין לקמיה מאריהון ומשבחן ואודן קמיה**", עכ"ל.

הנה מבואר מן המאמר ב' דברים כאחד. ראשונה כי בתחילת הלילה דוחים לסטרא אחרא מלמעלה ויורדים לעולם הזה. וזאת שנית היות באותו זמן המלאכים הקדושים מתכנסים לשבח ולפאר ליוצרם. ולכן מ"ש "**עד שתכלה רגל מן השוק**" - השיעור זה הוא על דרך הנזכר. והיינו מה שאמרו חז"ל "**יש רגל מברכת ויש שאינה מברכת**" (מאמר). והם מיוסדים על עיקר זה כי הרגל שאינה מברכת היינו הרמז לסטרא אחרא שהם רגלים ממהרות לרוץ לרעה לרדת בעולם הזה ולטמא בני האדם כנזכר במאמר, ולהביא עליהם ייסורין. ויש רגל מברכת - היינו המלאכים מסטרא דקדושה שנאמר בהם "**ורגליהם רגל ישרה**" שנכנסים לשבח ולפאר ליוצרם.

ולכן בא זה השיעור "**עד שתכלה רגל מן השוק**" כי זה השיעור משמש לשני צדדין הנזכר. ראשונה צריך שתהיה נמשכת הארה זו למטה מן העולם העליון עד זמן שתכלה הרגל של סטרא אחרא מן השוק העליון של הקדושה. ולכן אז מלאכי השרת הם נכנסים לאתאחדא במאריהון ונהנין מן האור של השכינה, ואין צריכים עוד להיות נשפעים מאור זה דקים ליה בדרבא מיניה. ולכן בא השיעור הזה בנר הגשמי לתת דרך ישר לפני איש ועצה טובה למנוע עצמו מלהלך בלילה כי אז הרוחות הם שולטים. וכאשר יתן אל לבו על מה עשו חז"ל שיעור זה "**עד שתכלה רגל מן השוק**" יתבונן כי אז הקליפה שולטת בארץ הלזו ושורה על כל בשר אשר בו רוח חיים. וביותר על איש הישראלי. אז יבין יראת ה' להיות נשמר מן החטא ומהרהור רע כדי שלא יטמאוהו אלו הרוחות. עוד יושב ויראה כמה רחמנות של הקב"ה על עמו ונחתו שגילה להם כל הנסתרות לענין לא יכשלו בהליכתם ויהיו קדושים לפניו.

סימן תרעג

פירוש ראשון

כבר נתבאר למעלה כי נר חנוכה הוא אור עליון הנמשך למטה אצל המדה האחרונה ומאיר על המנורה הטהורה באותו שמן שנאמר בו "**שמן ראש**" כנ"ל. והנה זמן זה הוא זך עד מאד, שהנה נתקן על ידי הכהנים. ולכן ימצא הפרש זה בין נר של שבת ובין נר של חנוכה. וההפרש הוא כפי פשוטו דאילו בנר של שבת צריך שיהיה שמן זית זך כדי שיהיה נמשך מאליו - חיישינן שמא יטה. אבל בנר חנוכה לא כן הוא.

וכן נמי הסוד שלו כי להיות אותו שמן עליון נמשך ומאיר למדה האחרונה לכן אנו חוששים שלא יהיה דבר של עיכוב באופן שיטה אותו אור העליון קדוש הוא ויאיר לזולת מסיבת(?) העון שלא נתן לתוכה שמן זך. ונמצא שנהנים מאותו אור בחוץ בסוד

קליפת נוגה שנאמר בה "**ונוגה לו סביב**", כי תמיד מקטרג להתאחז בקדושה כדאיתא פרשת ויקהל דף ר"ג (ח"ב רג, א) וזה לשונו: "**פתח ואמר וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון וכו' בהאי נוגה מפתי לאתתא לנטלא נהורא ועל האי כתיב וחלק משמן חכה וכו'. תא חזי ביומא שתיתאה כד מטא זמנא דערב דליג מגו ההוא נהורא דאשא וסלקא לעילא לאעלא גו גווני וכו'**".

הנה מבואר מזה המאמר כי קליפת נוגה "**דליג וסליק לאעלא גו גווני עילאין**", ומפני כי יודעת לפתות לאשת חיל שנאמר "**וחלק משמן חכה**" - לכן אז אנו צריכים להיות זהירים בנר שבת להדליק אותו בשמן זית שיהיה נמשך ומאיר, גזרה שמא יטה אותו האור ויאיר לחוץ אל קליפה הנזכר. אבל לא כן הענין בנר חנוכה דמעיקרא הרצון בזה הוא כדי להאיר מאותן האור למטה ולכן שיעור השמן שצריך לתת לתוכה הוא "**עד שתכלה רגל מן השוק**" כנ"ל.

ולכן "**כל השמנים כשרים לנר חנוכה**" דליכא למיחש שמא יטה שהרי נאמר "**הטתו ברוב לקחה**" ומקבלת אור ימינו מזמן שנגע בכף ירך יעקב, ומכל שכן בזמן החרבן שנאמר "**כל היום דוה**" "**והודי נהפך עלי למשחית**". וכן הוא לענין הפתילות - כאשר כבר נתבאר למעלה כי הפתילה הוא כינוי כמו שאמרו חז"ל "**למה נחתם גזר דינם של החרבן? על ב' פתילות בנר אחד**".

ולכן בשבת כי הייחוד הוא על ידי הצדיק דכתיש כתישין וממשיך אותו שמן עליון מאותם הזתים כדאיתא פרשת פנחס - אז צריך ליזהר בפתילה שלא יהיה ממנה עיכוב לענין שיהיה נמשך השמן (כאשר מתבאר בענין שבת בע"ה). אמנם בזמן זה כי הוא דרך חול - אין מזה העדר גם שלא יהיה הפתילה מושכת האור כראוי - אין העדר. נמצא בזה כי אין זה מעכב לאור להאיר למטה ולכן "**כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה**" מן הטעם הנזכר, "**ואף על פי שאין האור נתלה יפה באותם פתילות**" - הרי אין בזה חששא שמא יטה כאמור, כי אדעתא דהכי מדליקין נר חנוכה.

ולכן מפני זה הטעם עצמו בא הדין "**ואפילו בליל שבת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק בנר חנוכה השמנים והפתילות שאסור להדליק בהם נר של שבת**" שהנה נר של שבת קדוש הוא ואין לעשות מעשה למטה שיהיה סיבה להמשך האור זה למטה. אמנם נר של חנוכה אף על פי כי הודלק ביום השבת -- מכל מקום לא ראי זה כראי זה; כי נר חנוכה מאיר למטה מעולם האצילות כאמור.

ומה שנתן טעם "**לפי שאסור להשתמש לאורה**" - הענין הוא כי הנה זה האור של נר חנוכה כבר נתבאר שהוא מתפשט ויורד ומאיר בעולם הבריאה דהיינו השיעור "עד שתכלה רגל מן השוק". אבל אינו מתפשט יותר למטה. ולכן אסור להשתמש בנר חנוכה "**ואפילו לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור**" מפני כי עולם היצירה הוא דרך חול, כי שם על ידה מתנהג כל העולם בשית יומין דחול. ואור חנוכה אינו מגיע עד שם להאיר בה. אמנם בעולם הבריאה קדש הוא, וכדאיתא בתיקונים דף ג' וזה לשונו: "**וזכאה איהו מאן דלביש מלכא ומטרוניתא בעשר ספיראן דבריאה וכו' דביומי שבתות ויומי טובי איהו לביש לבושי מלכותא דאינון עשר ספירות דבריאה וביומי דחול לביש עשר כיתות דמלאכיא דמשמשי לון לעשר ספירן דבריאה**", עכ"ל.

הנה מבואר מזה המאמר כי היצירה היא דרך חול ולכן נמי אסור להשתמש לאור חנוכה. ומה שאמר "**ואפילו תשמיש של קדושה**" הוא מן הטעם האמור למעלה, כי האור המתפשט ויורד מן האצילות ומאיר בעולם הבריאה אין זה כל הלילה רק עד שתכלה רגל מן השוק שהוא שיעור חצי שעה כאמור. ומאחר כי הארה זו מועטת והזמן מועט שהוא מאיר בעולם הבריאה שהוא "**תשמיש של קדש**" כאמור כי קב"ה בשבתות וימים טובים לביש לבושין דבריאה -- ולכן יש מי שאומר דאפילו תשמיש של קדושה אסור להשתמש לאור נר חנוכה. "**ויש מי שאומר כי תשמיש של קדושה מותר**" מן הטעם האמור שהרי אותו האור מאיר למטה אותו זמן.

"**ונוהגים להדליק נר נוסף כדי שאם ישתמש לאורה יהיה לאור הנוסף שהוא אחרון**" - שהנה בא הרמז שלו לאותו האור עליון כי הוא מתפשט ויורד למטה ולכן "**יניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה**" כי לעשות היכר כי אין זה מכלל האור העליון אותו שהוא נמשך למטה בבריאה רק אור שני שהוא ממשיך על ידי מעשה להאיר נמי ביצירה, ואין זה מכלל הנרות של מצוה כאמור.

"**הדלקה עושה מצוה וכו**'" - אף על גב דקים לן כי מעשה גדול ולכן כאשר האדם מניח הכלי של אורות החנוכה במקומה, ומה שגם שעורך אותה ונותן לתוכה שמן ופתילה, ולכן יש סברא לומר כי יהיה זה עיקר. ואין הדבר כן. שהרי נאמר "**טוב אחרית דבר מראשיתו**". ואדרבא נהפוך הוא כי אם אינו גומר המצוה כתקנה אדרבא הוא פוגם שלכן אין המצוה נקרא אלא על שם גומרה. ועל כיוצא בזה נאמר "**גם מתרפה במלאכתו חבר הוא לבעל משחית**" (משלי, יח), כי כונת הפסוק להעיר על ענין זה כי האדם שהוא מתחיל במצוה לעשות אותה הנה הוא מעורר כך למעלה. ונודע כי מלת **מצוה** הם אותיות **מץ** חילוף **יה**, ואותיות **ו"ה**. כלומר כי על ידי מעשה המצוה מחבר שני

אותיות **ו"ה** הנקראים 'חתן וכלה' ומתחבר עמהם אותיות **יה** שהם של איש ואשה כמו שאמרו חז"ל "**איש ואשה זכו שכינה שרויה ביניהם**", אות **י'** באיש ואות **ה'** באשה. ולכן כאשר התחיל למעשה המצוה - אז נעשה התעוררות עליון, והכלה תעדה כליה. וכאשר מתרשל האדם ואינו גומר לעשות המצוה ומתרפה במלאכתו, מלאכת שמים שנאמר בה "**ויבא הביתה לעשות מלאכתו**" -- אז "**חבר הוא לאיש משחית**", הוא הנחש דשארי בחיבורא וסיים בפירודא. כדאיתא פרשת בלק בפסוק "**אשר הלך חשכים - אשר הלכו מבעי ליה**?". ולכן הגיד כי הלך הוא לפי שמתחיל לעשות חיבור וכאשר נפרדים תכף לכן אמר "**חשכים**" בלשון רבים.

ולכן "**הדלקה עושה מצוה**" שהוא גמר הדבר. "**לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה**" מאחר שכבר נעשה בה מעשה והדליק אור העליון בה ונעשית בסוד **נר** כאמור למעלה. "**ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום**" וכבר נתבאר למעלה כי זמן הדלקתה הוא לאחר שקיעת החמה -- אף על פי כן מאחר כי כבר הדליק אותה "**אינו זקוק לה**".

([כאן בדפוס מוצגים ציטוט של סעיפים ג' וד' של שו"ע])

הנה נתבאר למעלה בדיני הפסח בענין הגעלת הכלים וטהרתם, ושם נאמר כי הכלים הם רמז לאיברי האדם שהם כדמיון כלים להכנס בתוכם הנשמה. וכן נמי נתבאר על כלים העליונים ועליהם נאמר "**וככלה תעדה כליה**". ולפי כי הצדיקים הם מתקנים האיברים שלהם על ידי מעשה המצוה ומוכנים לתקן הכלים עליונים - לכן הצדיקים נקראים 'כלים' כמו שאמרו חז"ל שנאמר "**ויאבדו כלי מלחמה**" ונאמר "**הברו נושאי כלי ה'**".

ולכן יאמר "**נר של חרש**" שהרמז שלו על איברי האדם כאמור, כי מפני שהאיברים הם בלתי שלמים מכונים אל 'כלי חרש'. וכדאיתא פרשת בהעלותך דף קנ"ג (ח"ג קנג, א) וזה לשונו: "**ואית נשמתין חמריים דאינון כמאני חרש שבירתן זו היא טהרתן, כמה דאת אמר נשברו נטהרו. ורזא דמלה זבחי אלהים רוח נשברה**", עכ"ל.

והנה כבר נתבאר כי מלת **חנוכה** בא הרמז אל תיקון האדם והארת נפשו רוחו ונשמתו בקרבו אור בו. ולכן צריך לתקן הכלים (שהם האיברים) כדי שעליהם ישכון אור הנזכר. ולכן אם הדליק האדם נר של חרס, דהיינו אבר של נתקן שלכן מכונה לכלי חרש, שהנה חז"ל אמרו "**אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות**", ולכן כלי של חרס זה האבר שהדליק בו "**לילה אחת**" ועשה מצוה "**נעשה ישן**" לפי שהתכלית הוא לעשות חבילות של מצות והאבר של זה האדם מכונה לחרס מפני שהולך אחר החומר

כאמור. ולכן "**אין מדליקין בו לילה אחרת אלא לוקחם חדשים**" מפני כי התכלית הוא לזכך האיברים של האדם בכל יום תמיד.
ולכן "**אם אין לו אלא ישן**", כי אין בו כח להיות מחדש מעשיו בכל יום ויום, עדיין יש לו תקנה כי "**מסיקו בכל לילה**" כי יחם לבבו על מעשיו ובזה נתקן בתגבורת האש הטיבעי אשר בלבו. אמנם "**נר של מתכת אין צריך חדש**" מפני כי המתכות הם מכונים אל ניקוי האיברים. "**וכן של זכוכית וכו**'". ולכן "**אין צריך חדש**".
"**אין חוששין לפתילות להחליפם**" - כי הנה הפתילה הוא רמז לנפש האדם שנתלה האור העליון בה, ולכן אין צריך להחליף אותה, "**עד שתכלה**" מעצמה כי זה הוא התיקון ביותר נאות לה.

פירוש שני

ולענין הכלי הנוגע למעלה הנה יש להודיעך כי בכל לילה צריך לחדש כלי לכלה העליונה כמו שאמר הכתוב "**וככלה תעדה כליה**" (כאשר נתבאר בהלכות פסח בסוד פסוק "**מקדש ה' כוננו ידיך**"). ולכן בא דין זה בענין הגשמי: "**נר של חרס שהדליק בו לילה אחת נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה אחרת אלא לוקחם חדשים**" כמו שנתבאר כי כן צריך כלי זה בכל לילה מחדש.
אמנם להבין הענין מפני מה מכונה אל 'כלי חרש' אקדים מ"ש בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ט (ח"ג רנט, א) וזה לשונו: "**אם יתן איש את כל הון ביתו וכו' איש דא סמאל, באהבה דישראל למהוי ליה חולקא בהדייהו וכו'. בוז יבוזו לו וכו'. סימנא דאינון מים בוז יבוזו לו ודאי דהא כולהו אתחשיבו לגבן חרש נשבר דלית ליה תקנה לעלמין וכו**'". והנה ממאמר זה ממנו נקח ללמוד כי חרס הוא סטרא אחרא. ובדברי חז"ל נמשלו עובדי עבודה זרה לחרס שנאמר "**ושברה כשבר נבל יוצרים וכו**'".
ולכן יאמר: "**נר של חרס**", כלומר כי לפי שהמדה זו עליה נאמר "**דודי ירד לגנו**", היינו לעולם הזה, כמו שאמרו חז"ל עולם המעשה. וזה לצורך שני דברים הבאים כאחת דהיינו "**לרעות בגנים**" וגם "**ללקוט שושנים**". הוא מה שאמרו חז"ל למלך שהיה לו בן והיה לו פרדס נאה. כל זמן שהבן עושה רצונו רואה איזה נטיעה יפה עוקרה ונוטעה לתוך הפרדס וכו' כגון יתרו ורחב וכו'. והנה הדבר מבואר כי זה הוא התכלית לירידת מדה זו למטה בעולם המעשה לראות בגנים של עובדי עבודה זרה, לראות נטיעה יפה עוקרה ונוטעה בפרדס שלה. וגם כן "**ללקוט שושנים**" - הם ניצוצות מאותם עלמין קדמאין דאתחרבו.
והנה בועז צוה לרות "**הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר**" מפני כי שם נמצא אותו איש הבליעל, איש שדה. ואנו חוששים שלא יתאחז בה שנאמר "**צעקה הנערה**

המאורסה ואין מושיע לה כי בשדה מצאה". ולכן צריך להיות לה עדות שהיא בתולה ואיש לא ידעה. ולכן צריך לחדש בה כלי בכל לילה האמור מפני שהיא בתולה. אמנם להיות כי אותם ניצוצות מלקטת אותם משדה אחר שהוא בסוד 'חרס' כאמור -- לכן מכונה כלי זה שלה ל"**נר של חרס**". ולכן "**מפני שהדליק בו לילה אחת**" וכבר נעשה הייחוד שם, "**נעשה ישן**" כי אינה נקרא בתולה, ולכן "**אין מדליקין בו לילה אחרת אלא לוקחם חדשים**" כאמור.

"**ואם אין לו**" שהרי פעמים אינה יורדת למטה דהיינו בשבת שנאסרה המלאכה ואין שם מחצדי חקלא - ולכן "**אם אין לו מסיקו בכל לילה באור**" כי כן על ידי אותה שלהבת יה מוריד הקליפה למטה ומלהב ומעורר הייחוד בסוד "**שמאלו תחת לראשי**".

אמנם "**נר של מתכת**" שהוא הרמז אל כלי עליון הנעשה משבעה מתכות שהם סוד הקצוות של תפארת ישראל, כי מסיבתם נעשית כלי המדה האחרונה. הלא אלה דברי חז"ל "**אין האשה כורתת ברית אלא למי שעאה כלי**". "**אין צריך חדש**". "**ושל זכוכית**" ושל אדם מצופה באבר נמי אין צריך חדש "**ודינו כמתכת**".

"**אין חוששין בפתילות להחליפם**" - הנה הפתילה שנותנים לתוך הנר הוא בסוד צדיק חי עלמין, כי בו נתלה האור שנאמר "**אור זרוע לצדיק**". וכדאיתא פרשת תרומה בסוד ה' פעמים "**אור**" הנזכר במעשה בראשית. ובלי ספק כי כאשר מתחבר הצדיק עם כלתו הקדושה הוא מאיר בה בכל בחינות שלה מזה האור כמו שאמר הכתוב "**אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות**".

אמנם בחינת הצדיק הוא דבר קיים ואינו כמו האור שלו כי האור נמשך לו מלמעלה ולכן בכל יום ויום צריך להאיר בנר חנוכה מחדש כאשר יבא לקמן. אבל הצדיק אינו כן. דאע"ג שנאמר בו "**הצדיק אבד**" - אינו נאמר "נאבד". והבן. ולכן דוגמא לזה בא ענין זה כי "**אין צריך להחליף הפתילות**", ולא אחד בהם, רק "**מדליק והולך עד שתכלה**" כאמור.

סימן תרעד

פירוש ראשון

אחר שהנחנו למעלה כי מעשה המצוה הוא עושה רושם בעצם האדם כי לכן תיקנו חז"ל נוסח הברכה "**אשר קדשנו במצותיו**". ומה גם הוא מועיל להיות נותן האדם בכל בחינות האדם כי לכן נקרא **חנוכה** על שם שמאירים באדם נפש רוח נשמה על ידי שמדליק נר חנוכה מאיר לעצמו בכל הבחינות הנקראים **נר** כנ"ל. אמנם עדיין לא שמענו רק התועלת הנמצא לאדם והוא עודינו חי, אבל אחר המיתה לא שמענו.

ולכן בא ענין דין זה ש"**מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה וכו**'". והענין כי הנה נמצא מחלוקת בין החכמים המאמינים בסוד הגלגול - נפל ביניהם ספק איזה גוף הוא שיש לו תחיה. דהא כוליה עלמא מודים שהאדם מתגלגל שלשה פעמים שנאמר "**הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר**". אמנם מספיקא להו איזה גוף מן הג' יקום. יש מן החכמים שיאמרו כי הגוף הראשון עיקר והוא יקום לזמן התחיה. לא כן השאר. ויש מהחכמים שיאמרו כי העיקר הוא הגוף האחרון שנתקן, והוא אשר יחיה לזמן התחיה ושאר הגופות כלא היו.

והנה סברא זו נמצא נמי בין התנאים הלומדים עם הרשב"י ע"ה כדאיתא פרשת חיי שרה דף קל"א (ח"א קלא, א) וזה לשונו: "**א"ר חזקיה אי תימא דכל גופין דעלמא יקומון ויתערון מעפרא - אינון גופין דאתנטיעו בנשמתא חדא מה תהא מנייהו? א"ר יוסי אינון גופין דלא זכו ולא אצלחו הרי אינון כלא הוו. כמה דהוו עץ יבש בהאי עלמא הכי נמי בההוא זמנא. וגופא בתראה דאתנטלי ואצלח ונטל שרשוי כדקא יאות יקום. ועליה כתיב** "**והיה כעץ שתוך על מים וכו**'". **ועל ההוא גופא קדמאה דלא זכה ולא אצלח כתיב** "**והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב**" **- דא תחיית המתים וכו'. וכדין אינון גופי קדמאי להוו כלא הוו. א"ר יצחק זמין קוב"ה לארקא עלייהו על אינון גופין רוחין אחרנין ואי זכאן בהון יקומון בעלמא כדקא יאות וכו'. וכלא אתקם ואתעתד קמי קוב"ה, וכולהו במניינא הוו כמה דאת אמר** "**המוציא במספר צבאם וגו**'"".

ואיתא פרשת משפטים דף ק"ו (ח"ב קו, א) וזה לשונו: "**ההוא גופא קדמאה דשבק - מה אתעביד מניה? או האי בריקניא או האי בריקניא? לפום סכלתנו דבר נש אשתמע דהא קדמאה דלא אשתלים בקדמיתא אתעביד הואיל ולא זכה. אי הכי למגנא אשתדל בפקודי אורייתא או אפילו בחד מנייהו. והא אנן ידעינן דאפילו ריקנין שבישראל כולהו מליין מצות כרמון. וגופא דא אף על גב דלא אשתלים לאתדכאה ולמסגי בעלמא פיקודין אחרנין דאורייתא נטר דלא אתאבידו מניה. וכי למגנא הווא? חבריא חבריא פקחו עינייכו דהא אנא ידענא דהכי אתון סברין וידעין דכל אינון גופין ציו*ין(?) אינון בריקנייא דלא אית לון קיומא לעלמין. לאו הכי. וחס לן לאסתכלא באלין מלין וכו**'".

הנה מבואר ממאמרים אלו השתי סברות הנ"ל. יש מי שמבין כי הגוף האחרון הוא אשר מתקיים לזמן התחייה ושאר הגופים כלא הוו, ויש מי שמבין בהפך כי העיקר הוא הגוף הראשון ושאר הגופים הם כלים. אמנם המסקנא הוא כדברי הסבא דמשפטים כי כל הגופים יהיה להם תחיה חוץ ממי שלא כרע במודים והשאר אשר מנו חכמים.

ולכן יאמר נא: "**מלדיקין נר חנוכה מנר חנוכה**", דהיינו כי הוא ירמוז על הזמן התחייה לומר כי כל אותם הגופים יקומו ויחיו והם כדוגמת מדליק נר מנר. וכבר נתבאר כי נר חנוכה הרמז שלו על שלשה בחינות שבאדם - נפש רוח נשמה. והסיבה שנקרא **נר** היינו להגיד מ"ש בסבא דאפילו לא עשה האדם זולת מצוה אחת שנאמר "**נר ה' נשמת אדם**" - הוא יקום לזמן התחיה.

"**ודווקא להדליק זה מזה בלא אמצעי**". והענין יובן עם מ"ש בזוהר פרשת וישב דף קפ"ז (ח"א קפז, א) וזה לשונו: "**תא חזי זכאה שלים דהוו כל אלין ביה ואשתלים כדקא יאות ומית בלא בנין - והא קא ירית דוכתיה בההוא עלמא - אתתיה בעיא ליבומי או לא? אי תימא דלבעי ליבומי - הא בריקניא איהו - דהא אתריה קא ירית בההוא עלמא. אלא ודאי בעיא ליבומי בגין דלא ידעינן אי איהו שלים בעובדוי אי לאו. והיא אי אתייבמת לא הוי בריקניא בגין דאתר אית ליה לקוב"ה דהא בר נש הוה בעלמא ומית בלא בנין ופרוקא לא הוי ליה בעלמא. כיון דמית האי זכאה שלים ואתתיה אתייבמת והוא אתריה ירית - אתא ההוא בר נש ואשתלים הכא וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי יש נפש שמתגלגל בסוד ייבום אע"ג כי אינו גואל. ולכן יאמר "**מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה**", דהיינו בסוד גלגול או יהיה בסוד עיבור או יהיה בסוד יבום. על שלשה אופני קדש אלו הגיד כי כך היא המדה "**ודווקא להדליק זה מזה בלא אמצעי**" כי סבירא ליה כי שני הצדדים הנזכר כך היא המדה להתגלגל הנפש מזה לזה. וכן נמי בסוד העיבור - מתעבר מזה לזה. אמנם כל זה יהיה "**בלא אמצעי**". לא מבעיא כי על ידי העיבור הוא בלא אמצעי ודאי שהרי לא בא על ידי אשהש כלל. אמנם אפילו שיהיה בסוד גלגול או יבום - יצדק שהוא בלא אמצעי מפני כי אותה האשה שמתגלגל בה לא תקרא 'אמצעי' רק היא קרובה לאותו שמתגלגל בה.

"**אבל להדליק זה מזה על ידי נר של חול אסור**" - דהא אותו מגולגל יבא על ידי אותה אשה של צדיק שנפטר בלא בנים אמנם הרי נאמר "**עד מות הכהן הגדול**" כי צריך שיהיה האדם הלוקח אותה צדיק כדי שיוכל להביא אותה נשמה. על ידי אדם שהוא חול - לא יוכל להביא נשמתו בעולם. "**ויש מתירים גם בזה וכו**'".

וענין זה שייך נמי בלוקח אלמנה כי כן נמי הוא מדליק נר מנר. "**ודווקא להדליק זה מזה**" שמוליד בן מאותה אשה "**בלא אמצעי**" כי הנה אותו הרוח דשרי בגווה בעלה הראשון הלך לו. "**אבל להדליק מזה לזה**" (הם בעלה הראשון והשני) - יתכן זה להיות על ידי אדם צדיק, "**אבל על ידי נר של חול אסור**" אם בעלה השני הוא חול, אין בו תורה ומצוה. אסור. לפי שקוברתו כדאיתא בזוהר שנאמר "**ולא ידע כי בנפשו הוא**". "**ויש מתירין גם**

בזה" - אף על גב כי בעלה הראשון היה אדם חשוב והשני לא כן - מותר לישא אותה דילמא היא בת זוגו כנזכר שם.

"**אלא אם כן הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר חנוכה אחר**". והענין כי הנה שם נאמר כי הנושא האלמנה מעותד אל המיתה וזה יהיה קודם שהוליד בן מן האלמנה מפני כי אותו רוח של בעלה הראשון דשרי בגווה מקטרג עם רוח בעל השני דאעיל בגווה. ואיפשר שיהיה גובר הרוח של בעלה הראשון ונדחה השני ומת. אבל מאחר שנתעברה מן השני אז ניצול מן המות מפני כי רוח דשרי בה בעלה הראשון נדחה ויצא והלך לו.

ולכן יאמר "**ויש מתירים**" גם בזה להנשא באלמנה אע"ג שהוא חול ובעל הראשון היה קדש. אלא אם כן יש לחוש שיכבה הנר של חול (הוא בעל השני), "**קודם שידליק נר אחר של חנוכה**", דהיינו קודם שיוליד בן - אז ודאי אין להנשא באלמנה. וזה יהיה מפני כי בעל השני הוא "**חול**" גמור - אין בו לא תורה ולא מצוה - כי אז מתגבר ההוא רוחא דשרי בגווה בעלה קדמאה ונדחה השני מפניו כאמור.

"**יש מי שאומר כי נר של בית הכנסת ושל שבת ושל חנוכה כולם של מצוה הם**" - כלומר בין שיהיה ממשכימי לבית הכנסת, או "**של שבת**" כולו קדש לענין עסק התורה, "**ונר של חנוכה**" - הוא ענין העושה מצות. כולם שוים לטובה. "**של מצוה הם ומדליקים זה מזה**" בכל ג' אופני קדש בגלגול ויבום ועיבור - הכל מותר כאמור.

פירוש שני לצד עילאה

ועתה אשוב לבאר הענין למעלה ואמר:

"**מדליקים נר חנוכה מנר חנוכה וכו'**" - לבא אל הביאור יש להעיר בתחילה מהו זה שאמר "**מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה**" - כי מה צורך תמצא בענין זה להגיד כי הוא מותר דמהיכא תיסק אדעתין לאסור מאחר כי זה וזה קדש, עד שהוצרך לומר "**מדליקין וכו'**"? אמנם הענין יובן עם מה שנתבאר למעלה במאמר של פרשת תרומה מ"ש "**נר**? **אמאי אקרי נר**? **אלא כד מקבלא מבין תרין דרועין רמ"ח שייפין עילאין ואיהו פתחת לגבייהו תרין דרועין דילה - כדין אתכלילו אלין תרין דרועין בהו ואקרי נר**", עכ"ל לענייננו. הנה למדנו ממאמר זה מפני שהכלה הקדושה מקבלת האור מאותם רמ"ח איברים ותרין דרועין - לכן היא נקראת נר.

ולכן יצא לנו ספק זה לענין ההדלקה מנר חנוכה, כלומר כי כאשר נמצא שאור של חנוכה בא אליה מלמעלה ומאיר בה - לכן האור היוצא ממנה הוא נוקבי', ולכן ימצא כי המדליק מנר של חנוכה הוא בסוד נוקב' לפי שממנה נמשך האור. ואינו דומה המדליק

נר חנוכה מתחילה למדליק נר חנוכה מנר חנוכה לפי כי המדליק מעיקרא הוא מושך אליה אור מלמעלה מאותם רמ"ח אברים ותרין דרועין ונעשית בחינת 'נר'. ומכל שכן אם מדליק נר חנוכה על ידי נר של שעוה כי הוא עשה בה הארה גדולה להיות כי **שעוה** הוא נוטריקון שע ואותיות וה. כלומר כי הוא ממשיך סוד ש"ע נהורין עילאין שהם בסוד הפנים (כדאיתא באדרא רבה) וממשיך אותם אל אות **ו**', הוא תפארת ישראל. ומשם הוא ממשיך לאות **ה**' אחרונה אלו האורות. פשוט הוא כי הוא עושה פעולה גדולה.

וזהו סוד מה שאמרו חז"ל "**פעולתי השמיני. מאי פעולתי? שעשה פעולה גדולה שהיה מדליק לפני הארון נר אחד שחרית ונר אחד ערבית**" (מאמר). והנך רואה כי מה ששיבחו חז"ל אדם זה היינו על שעשה פעולה שהרי כמה בני אדם מדליקין כמה נרות ולא שבחן הכתוב. ולכן אמרו חז"ל זה שנקרא "**פעולתי**" - לא על ענין מה שהיה מדליק כי כמה בני אדם מדליקין נרות רבים, אלא נקרא "**פעולתי**" מפני שעשה פעולה גדולי - רצה לומר שהועילו מעשיו לפי שהיה מתכוין בהם, שהיה מדליק וכו'. ולכן כפל הדבר ואמר "**שעשה פעולה לפני הארון**" ולא אמר "שעשה פעולה להדליק נר אחד שחרית וכו'". אלא השבח הוא נקרא "**פעולתי**" מפני שעשה פעולה גדולה לפני הארון, כי הועילו מעשיו באשר היה מדליק נר אחד שחרית ונר אחד ערבית לפני הארון. שהרצון לעשות המדה זו בסוד נר להמשיך לה רמ"ח אורות מרמ"ח איברים ותרין דרועין כנזכר. ולכן נלמד מזה כי המדליק נר חנוכה עשה פעולה גדולה זו להמשיך לה כל אורות אלו מלמעלה למטה אצלה.

אמנם מי שהוא מדליק נר חנוכה אחר כך מנר חנוכה - הנה הוא ממשיך מן האור שלה שכבר נעשה בסוד נוקביה, ולכן קס"ד שהוא אסור לפי שאיפשר לומר כי יעשה פגם בנר חנוכה זה השני שמדליק עתה. ולכן צריכה למימר ש"**מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה**" לפי כי מאחר שעיקר אור זה הנמשך אל המדה האחרונה בא לה מלמעלה מעולם הזכר, ואין עיקר אור זה ממנה לומר שהוא אור נוקביי. ולכן ימצא כי כאשר הוא מדליק נר חנוכה השני מאור הנר הראשון הוי כאילו המשיך אותו האור מעיקרו מלמעלה ולכן מותר.

"**אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול אסור**" מפני כי הנר של חול הוא רומז בעולם תחתון והיינו מה שאמר פרשת תרומה דף קס"ז (ח"ב קסז, א) וזה לשונו: "**כי נר מצוה וכו' נר מצוה זו משנה כמה דאת אמר והתורה והמצוה וכו' והמצוה זו משנה דאיהי נר שרגא דקיימא לאדלקא וכו**'". הנה מבואר מן המאמר כי יש נמצא בחינת נר למטה במקום המשנה. והנה נודע כי המשנה היא נוקביה דמטטרון (כדאיתא בזוהר

ובתיקונים). וכל זה הוא בעולם היצירה כנודע. ולכן "**אין להדליק נר חנוכה מנר חנוכה על ידי נר של חול**" שהנה נר של חנוכה הוא קודש כי האור הנמשך עליו הוא מלמעלה והיה קדש. ואיך יתכן להדליק נר זה על ידי נר של חול שהוא למטה מכמה מדרגות בעולם היצירה? ונמצא שבמקום שראוי לתקן הרי זה מקלקל. ולכן אסור.

"**ויש מתירים גם בזה אלא אם כן הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכה**". והענין הוא דסבירא ליה כי מאחר שהודלק הנר של חול מצד של חנוכה נעשה קדש. והענין מה שאמר בתיקונים כי עוף השמים יוליך את הקול וכו' דא מטטרון. כי על ידו מתייחדים צדיק וצדק בשית יומין דחול. ואף על גב כי הייחוד זה(?) הוא לעת הבקר בתפילת שחרית -- מכל מקום הרי נמצא שם אותה הארה ובלי ספק שמועיל בכל עת ועונה. ולכן סבירא ליה כי מאחר שהנר זה של חול שהוא בעולם היצירה כאמור, מאחר כי כבר נמצא שם אותה הארה הנזכר הקודמת כי מטטרון יעיר בבקר בבקר לעשות אותו הייחוד -- ולכן כמו כן לעת ערב כאשר מדליק נר זה והוא דרך חול, אף על פי כן כבר נקדש קדש. ולכן נמצא בו כח להדליק נר חנוכה אחר ולהמשיך עליו מאותו אור עליון הנקרא נר שהוא חשבון רמ"ח איברים ותרין דרועין שהרי בבקר היה שם כח לעשות הייחוד העליון של צדיק וצדק כמדובר.

אמנם זה יהיה מותר בענין ש"**לא יכבה נר של חול קודם שידליק נר חנוכה**". כלומר כי הנה אף על גב כי כל היום הוא ממשלת מטטרון מפני כי ששת ימי החול הם הם מתנהגים על ידו (כדאיתא בתיקונים), אמנם בלילה דינין תתאין מתערין כדאיתא בזוהר ותרעין סתימין. ולכן יש לחוש לזה שאם "**יכבה הנר של חול**", דהיינו שנכנס הלילה וזה יהיה סיבה שאותו רשימו של אותו הייחוד עליון נסתלק ולכן אין שם כח להדליק נר חנוכה. ואף על גב כי נר חנוכה הוא מדליק לעת ערב מאחר שמשערין בנר של חול שיכלה קודם שידליק נר חנוכה - הרי זה דומה לזמן שהוא לילה כאמור. ולכן יהיה אסור להדליק בו נר חנוכה כאמור.

"**יש מי שאומר שנר של בית הכנסת ושל שבת ושל חנוכה כולם**" שוים לטובה "**ומדליקין זה מזה**" מפני כי כולם של מצוה הם. ואין בזה מקום להקפיד מפני כי זה גדול מזה, כי הנה אינו דומה קדושת נר שבת לנר שבית הכנסת ואינו שוה נר בית הכנסת לנר חנוכה -- אין להקפיד בזה אף על גב כי מעלתם אינו שוה - אין בזה ענין העדר מפני כי "**כולם הם של מצוה**" כנזכר.

סימן תרעה

פירוש ראשון

כאשר יתבאר הענין על דרך הנזכר למעלה כי דינים אלו דבר ידברו בראשונה על התועלת הנמצא לאדם העושה המצוה בו בעצמו. ולכן יתבאר הדין על פי הדברים האלה. וכך היה אומר:

"**הדלקה עושה מצוה ולא הנחה**" - לרמוז על מה שאמרו חז"ל "**העושה תשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכיות**". ולכן יאמר כי אלה הדברים צריכים תינאי אחר והוא יחשוב האדם כי כאשר יעשה תשובה בכל דרכיו לא יעשה אותם עוד ויעיד עליו יודע תעלומות בהכי סגי. אינו כן. דאף על גב שמקיים מה שאמר הכתוב "**סור מרע**" דהיינו הדמיון בערך של 'הנחה' - אין זה "**עושה מצוה**" כי אז אין העונות נעשות כזכיות רק דבהכי מתכפר לו. והיינו מה ששנינו "**תשובה כתריס בפני הפורענות**". אבל באמת צריך לעשות מעשה ועסק התורה. וכפי אשר תשיג ידו בטהרתו כך יהיה הערך שלו.

וכדאיתא בזוהר פרשת נשא בדף ק"כ וזה לשונו: "**ממ זהר ג קכ א**" וזה לשונו: "**כען צריך לאהדרא על פתח התשובה דעבדין בני נשא כולהו טבין אבל לאו כל אפייא שוין. אית בר נש דאיהו רשע גמור כל ימיו וכו' ומתחרט ומודה עלייהו ולבתר כן לא עבד טב ולא ביש. ימחול ליה קוב"ה וכו'. אית בר נש לבתר דתב אזיל בדרך מצוה וכו' דא זכי לתשובה תתאה וכו'. אית בר נש דלבתר דתב וכו' יתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקוב"ה ולא על מנת לקבל פרס - דא זכי לאת ו' וכו'**".

הנה נתבאר מן המאמר כי אין העושים תשובה הכל בהשואה אחת רק כפי מה שיעשה האדם אחר כך בתור' מעש' וכפי לימוד התורה. ולכן יאמר נא ש"**הדלקה עושה מצוה**" כי הרמז הוא לענין הלימוד שהתורה נקראת 'אש' שנאמר "**הלא כה דברי כאש**". מה גם מעשה המצוה שהוא הדלקה שנאמר "**כי נר מצוה**". "**ולא הנחה**" - כי אינו מספיק ענין 'סור מרע' "**לעשות מצוה**", כלומר שיהיה העון בערך המצוה.

ולכן נפקא "**שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה**", כי הדומה לזה הוא מ"ש הרמב"ם ז"ל היכי דמי בעל תשובה גמורה? באותו פרק באותו מקום וכו'. ולכן "**אם היתה מונחת במקומה אע"ג שאינה לשם מצות חנוכה**", דהיינו כי בא לידו אותה עבירה באותו מקום עצמו באותו אשה בעודו עמה באהבת', ופירש ולא חטה בה, אף על גב כי לא היתה כונתו לעשות תשובה רק שפירש אותה שעה ולא חטא, "**מדליקה שם**", כלומר משם ואילך מועיל בו ענין מעשה המצות ולימוד התורה לעלות במעלות רמות הנזכר. "**ואין צריך להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה**", כלומר מאחר שפירש

מתחילה מן החטא עלתה לו לשם תשובה גמורה "**ואינו צריך להסירה וכו**'", כלומר לחזור ולפרוש משם ולחזור להמצא שם עם הערוה כדי לפרוש ממנה פעם שנית לשם תשובה. שהרי פירש בתחילה.

"**לפיכך עששית שהיתה דולקת כל היום שהדליקה ערב שבת למצות חנוכה**", דהיינו הרמז לתורה ולמצוה שעשה האדם קודם שבא לידו זה המעשה. "**מכבה ומדליקה לשם מצוה**", כלומר דאע"ג שנאמר "**ולרשע אמר ה' מה לך לספק חקי**", שהקב"ה מואס בלימוד שלומד האדם בעודו ברשעו (וכדאיתא בזוהר שכחות הטומאה מטמאים אותה התורה) -- ולכן עתה השמיענו בזאת כי "**מכבה ומדליקה**", כלומר לא שתאבד אותה התורה ומעשה הטוב אשר יעשה הרשע לגמרי רק כל עוד שאינו עשה תשובה לא תועיל לו כלום. וכבר הקשו חז"ל מפסוק "**צדקת הצדיק לא תצילנו וכו**'" ומוקים לה "**כאן בתוהה על הראשונות**". נמצא כי לעולם לא תאבד לגמרי התורה והמצוה ואף על גב שהוא רשע.

ולכן הוא אמר "**מכבה ומדליקה**" - כלומר אע"ג שנאמר "**ולרשע אמר ה' מה לך לספר וכו**'", היינו בעודינו ברשעו - אז מכבה אותה תורה ומצוה ואחר כך חוזר ומדליק אותה ונחשב לו כאילו למד בלא חטא כאמור מאחר שחוזר ומדליקה "**לשם מצוה**" - שהיא התשובה שנאמר בה "**כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך וכו**'".

"**ומכל מקום צריך שידליקנה במקום הנחתה וכו**'" - חזר והגיד כי מכל מקום צריך העושה תשובה ואחר כך לומד בתורה ועושה מצוה שיעשה הכל לתיקון המעשה שעשה בתחילה, היינו "**במקום הנחתה**". ובפרט אם כך יעשה לתקן כל אבר שחטא בו. כי כאשר יפשפש במעשיו יתקן הכל. ולכן יאמר "**שאם הדליקה בפנים והוציא לחוץ**" - כלומר כי הנה אמר הכתוב "**אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי**" כי צריך האדם להיות צנוע במעשיו. וכך אמרו חז"ל כתיב "**אשרי נשוי פשע כסוי חטאה**", וכתיב "**מכסה פשעיו לא יצליח**". ומסיק "**כאן בחטא מפורסם וכו' דאמר מר חציף עלי מאן דמפרש חטאיה**".

ולכן "**אם ידליקנה**" התורה והמצוה לתקן מעשיו ונפשו שהם דוגמא לנר חנוכה כנ"ל, "**ויוצא לחוץ**" שמפרסם מעשיו, "**לא יצא**" מן העון שבידו לפי "**שהרואה**" מעשיו "**יאמר לצורכו הוא מדליק**", ר"ל על מנת לקבל פרס. וכן נמי מפני הרואים יעשה ככה את אלה.

"**וכן אם הדליק ואוחזה במקומה בידו לא יצא**" - הוא מה שאמרו חז"ל בפסוק "**יד ליד לא ינקה רע**" - העושה מצוה בידו ומבקש שכרו - רשע הוא וכו'. ולכן יאמר "**אם הדליק**" (היינו לימוד הורה ומעשה המצוה כאמור), "**ואוחזה בידו**" - שמבקש השכר יד ליד, "**במקומה - לא יצא**" מדי דופיו מפני "**שהרואה אומר לצורכו הוא אוחז**" התורה

ומצוה זו לטוב לו לקבל עליהם שכר, ולא יעשה את אלה מפני שפשפש ומצא וחזר בו. ולכן לא יצא כאמור.

"**יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה וכו**'" - הענין הוא סברא נכונה כי יאמר אחר שהנחנו שהדלקה עושה מצוה הוא ענין "**ועושה טוב**", ואין העיקר ההנחה שמניח דרך רע שהוא ענין "**סור מרע**" -- ולכן צריך מעשה הטוב "**שיהיה לו שיעור**", ואין מתקן האדם מעשיו בדבר קל רק צריך "**שיתן שיעור בנר שמן קודם הדלקה**", דהיינו שיהיה קובע עתים לתורה. וכן נמי המצוה יהיה על ידי שיעור ששיערו חכמים עד שליש המצות. והם ז"ל אמרו "**עשר בשביל שתתעשר**".

"**אבל אם ברך ואחר כך נתן שמן**", כלומר שלמד בתורה ואחר כך נתן שמן (הוא מעשה המצוה) וכל זה עשה לפי שעה על צד ההזדמן, ואחר כך נתן שמן, ר"ל בכונה נכונה הוסיף בתורה ובמצוה "**עד כדי שיעור**" שעשה מעשיו בדרך קבע, "**לא יצא ידי חובתו**" ולא נתקן העון שלו רק עד שיעשה כל מעשיו בכונה נכונה ודעת שלימה לעשות תיקון למעשיו הרעים כאשר צוני ה' אלהי. שהרי כולי עלמא מודו כי מצות צריכות כונה.

"**אשה מדלקת נר חנוכה וכו**'" - לענין הנוגע לדין(?) אין זה מקומו לבאר מפני מה מצות שהזמן גרמא נשים חייבות[90]. אמנם לענין נר חנוכה יאמר "**אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה**" ולכן מועיל מאד לה להעלות נר - נפש ורוח - שלה על דרך זה שנתגבר[91] באיש המדליק שמועיל לעצמו כך האשה מועילה לעצמה. אמנם "**חרש שוטה וקטן**" לא מהנו מעשיהם. "**ויש אומרים בקטן שהגיע לחינוך מותר**" - כי הנה מועיל לעצמו קצת. ובלי ספק כי מצוה גוררת מצוה. וכן הוא אומר "**ונער קטון נוהג בם**" כנ"ל.

פירוש שני לצד עילאה

וכאשר נשוב לפרש הדינים האלו לענין הנוגע לעולם העליון יהיה כונת מה שאמר "**הדלקה עושה מצוה ולא הנחה**" להיות כי כבר נתבאר למעלה כי כל מעשה אשר יעשה האיש הישראלי למטה כך הוא מתעורר למעלה ומתקן המדה האחרונה. ולכן חזר והגיד כי "**הנחה אינה עושה מצוה**", כלומר כי הנה נתבאר בזוהר ובתיקונים כי המדה האחרונה נקראת 'מצוה'. ולכן השמר לך אל תאמר בלבבך דמאחר כי הנחת נרות חנוכה במקומן כהלכתן שהרי נגמרה המצוה על ידי כך, שהרי העלה אותה בשבעה טפחים שהם סוד שבעה בחינות שבזכר. לכן תדע כי אין זה כלום אלא "**הדלקה עושה מצוה**" - ר"ל כי הנה הן אמת כי מדה זו האחרונה היא נקראת 'מצוה', אמנם יש לך להתבונן כי

[90] נראה דיש להגיה כאן 'פטורות' - ויקיעורך
[91] אולי יש להגיע 'שנתבאר' וצע"ע - ויקיעורך

לא בכל פעם נקרא 'מצוה' רק לסיבה ידועה שהוא נוטריקון **מ"ץ ו"ה**. ואיתא בזוהר כי אותיות **מץ'** הם אותיות **יה** מחולפות. והרצון לרמוז על ענין הייחוד על דרך מה שאמרו חז"ל "**איש ואשה זכו שכינה שרויה ביניהם**", יו"ד באיש ה"א באשה. אם כן מה שנקרא **מצוה** הרמז זה מורה על הייחוד הנמצא באותיות **ו"ה** שהם חתן וכלה. וזה שבאו בחילוף אותיות **מץ** תמורת **יה** - איפשר שיהיה דוגמת מה שאמר בזוהר פרשת תרומה דף קל"ד (ח"ב קלד, א) וזה לשונו: "**ועד הוא אחד בחילופי אתוון. אתוון דדכורא לא מתחלפי, אתוון דנוקבא מתחלפי. ודא שבחא דדכורא על נוקבא. ובגין דלא תשלוט עין הרע אנן מחלפי אתוון דלא אמרן אחד באתגלייא. ובזמנא דאתו דיתעבר עין הרע מעלמא ולא תשלוט בה דא - כדין יתקרי אחד באתגלייא**", עכ"ל.

הנה מבואר מזה המאמר כי בעבור מה ששולט סטרא אחרא בעולם עתה לכן מתחלפי אתוון, ואין להזכיר מלת **אחד** אלא אומרים **ועד**. וכן נמי מטעם זה יהיה מ"ש במקום אותיות **יה** אומרים **מצ'** ונעשה **מצוה**. אם כן כי מלת **מצוה** הוא מורה על ענין הייחוד של אותיות **ו"ה** שהם חתן וכלה. ולכן נכלל בהם אותיות **יה** שהם המייחדים אותם כאמור. לכן הוא אומר כי "**הנחה**" שמורה על שהעלה המדה זו למעלה - אינו גורם לעשות אותם בסוד **מצוה**, דהיינו לייחד אותה עם בעלה. כי אדרבא יחשב לו כמי שמתחיל לעשות המצוה ולא גמר אותה. כי זה דבר רע עד מאד. אמנם "**הדלקה עושה**" אותה "**מצוה**", וכדאיתא בזוהר "**דאתער שלהובין דרחימו**". וכן בתיקונים "**אתער שלהובין די"ה בין איש ואשה**". ולכן מזה נלמד שאם "**מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה - מדליקה**" כי לא המקום הוא הגורם ולא ההנחה זולת הדלקה לפי כי בזה הוא ממשיך אורות העליונים למטה אצלה ונעשית בחינת **נר** כאמור למעלה. "**ואין צריך להסירה ולהניחה לשם חנוכה**" לפי כי כאשר מדליק אותה מוריד האורות למצוה אצלה וממילא משתמע שהיא עולה אל גבולה לקבל אותם האורות.

"**לפיכך עששית שהיתה דולקת כל היום שהדליקה מערב שבת למצות חנוכה**", הרי נעשה מקום ההנחה כתקונו במקומ' אמנם אותם הארות שבאו לה מלמעלה בשבת כבר כלא חשיבין מפני כי על ידי קדושת שבת אז תעלה במעלות יותר רמות ונעשית בחינת 'נר' יותר עליון (כאשר מתבאר במקומו). ולכן ימצא כי מה שהיה דולק אין זה עיקר רק הערה בעלמא שנשאר אצל מדה זו מענין ההדלקה שהדליק בערב שבת. ולכן "**צריך לכבותה ולחזור ולהדליק אותה**" עתה מחדש כדי לחזור ולהמשיך למדה זו אותם אורות העליונים למטה כנ"ל. ולכן צריך להדליקה "**לשם מצוה**" - ר"ל לצורך ענין הייחוד שמורה מלת **מצוה** שהם אותיות **מ"ץ ו"ה** וכנ"ל.

"**ומכל מקום צריך שידליקנה במקום הנחתה**" במקום שבעה טפחים שהם כנגד מדות הזכר כנ"ל. "**אבל לא ידליק בפנים ויוציא לחוץ**" מפני כי זה מורה שמוציא המדה זו לחוץ. ואע"ג שאמרו כי שיעור של השמן צריך שיהיה עד שתכלה רגל מן השוק -- היינו ההארה של מדה זו הנמשך למטה בעולם התחתון ומאיר שם. אבל המוציא החנוכה עצמה לחוץ הוא מורה שמוציא המדה עצמה עם הארתה לחוץ לעולם התחתון למקום הדינים. ולכן "**לא יצא**" ידי חובתו כי אדרבא העון שהוא "**חובתו**" נדבק בו כנ"ל מפני שהוא גורם התעוררות הדינים להתאחז ממנה. "**והרואה אומר לצורכו הוא מדליקה**" כמו נר של חול שרומז למטה כנ"ל. "**וכן אם מדליק ואוחזה בידו במקומה**" ולא עשה לה הנחה במקומה "**לא יצא שהרואה אומר לצורכו הוא אוחזה**" ואין כונתו בזה לעשות "**מצוה**" שהוא הייחוד כאמור.

"**יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה וכו'**" - הנה נתבאר כי ענין ההדלקה הוא ענין המשכת האורות עליונים למטה אצל מדה האחרונה. וענין ההדלקה הוא התעוררות והתלהבות לשם מצוה כענין "**שלהבת יה**". וכיון שההדלקה עושה למדה זו בסוד 'מצוה' - לכן "**צריך ליתן בנר שמן בשיעור קודם הדלקה**" לפי כי השמן הוא סוד אור הנמשך מלמעלה מאותו אוצר נחמד ושמן בנוה חכם כנ"ל. אבל ההדלקה הוא ההתעוררות. ולכן צריך שיהיה מוכן שם אצלה השמן ואחר כך מדליק. "**אבל אם ברך**" (שהוא תשלום המשכת השפע) "**ואחר כך נתן שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו**" שהנה מלת **שמן** הוא לשון נוטריקון, ר"ל **שם ן**'. ומלת **שם** היא המדה האחרונה כנודע, ואות **ן**' ארוכה הוא סוד האור הנמשך למדת 'שם' דרך חמשים שערי בינה. ולכן אם אחר שברך והדליק "**הוסיף שמן**" לתשלום השיעור "**לא יצא ידי חובתו**" לפי כי מעיקרא לא היה שם שיעור באותה הארה לדחות החובה סוד סטרא אחרא.

"**אשה מדלקת נר חנוכה וכו'**" - דאף על גב כי זה האור הנמשך הוא מסוד הזכר כאמור, מכל מקום התיקון הוא לצורך הנקבה שתהיה בסוד **נר** כנזכר לעיל. ולכן "**אשה מדלקת**" כי כך אשה העליונה היא מתעוררת בתחילה להתחבר עם הזכר שנאמר "**צדק יקראהו לרגלו**". וזהו שאמר "**שאף היא חייבת בה**" שנאמר "**נקבה תסובב גבר**".

"**אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשו כלום**" לפי כי לא ידעו דרך ה' ולכן מאחר שאין בהם הבנה לא יהיה בהם כח לעורר הייחוד העליון. ומה הנאה ימצא ממעשיהם. ולכן מעשיהם אין זה כלום. "**ואף על פי שהניחה גדול**" - העיקר הוא ההדלקה כאמור. "**ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר**" כי על ידי הנער עליון נעשה הייחוד כנודע.

סימן תרעו

ענין הברכה נודע הוא כי הוא ענין המשכת אור מלמעלה למטה כנזכר בזוהר פרשת עקב דף רע"א (ח"ג רעא, א) וזה לשונו: "**פקודא בתר דא לברכא לקדוש ברוך הוא וכו' בגין דברכאן דבריך בר נש לקדוש ברוך הוא אתי לאשמכא חיין ממקור דחיי לשמיה קדישא ולארקא עליה מההוא משחא עילאה ואתי לאתמשכא מתמן לכל עלמא וכו'**". והנה כונת הברכה שם מבואר פרשת עקב וזה לשונו: "**כד סלקין אינון ברכאן מתתא לית פתחא ופתחא לעילא ולית ממנא לעילא דלא פתח כל אינון פתחין ומכרזי ואמרי בכל אינון רקיעין דא איהו דורונא דמלכא דשדר פלוני וכו'**".

וסוד המלות שם נאמר וזה לשונו: "**רזא דרזין לאינון דידעי חכמתא דמאריהון למנדע רזא דברכאן בפקודי אורייתא, ובכל הנאין וכיסופין דהאי עלמא לארקא ברכאן מעילא לתתא וכו' ברוך - דא רזא דמקורא עילאה מכלא לארקא ולאמשכא ולאנהרא כל בוצינין. ואיהו ברוך דלא פסקין מימוי וכו'. אתה - שירותא לאתגלייא לבר, ובגין כך אקרי אתה. ומאן איהו? דא רזא דימינא וכו'. ורזא דא "אתה כהן לעולם וכו'". הויה - דא רזא דאמצעיתא וכו'. אלהינו - דא סטרא דשמאלא דכליל בימינא ועד הכא אתקשרו ברכאן וכו'. וכד תבין לגבי ההוא אתר ואעלין תמן - כדין אקרי ההוא אתר מלך וכו'. והכא אקרי מלך ומאן איהו העולם וכו'**".

הנה מתוך דברי המאמר מובן מפני מה תקנו חכמים ז"ל נוסח הברכה בדרך נגלה ובדרך נסתר, לפי כי כינוי מלת "**אתה**" הוא תחילת של התפשטות המדות העליונות ולכן נאמר בדרך נגלה - "**אתה**". ואמנם אחר כך תקנו בדרך נסתר "**אשר קדשנו וצונו**" מן הטעם הנזכר במאמר כי לפי שאלו המדות הנזכר שהם **אתה ה' אלהינו** חוזרים לעלות אל המקור עליון הנקרא **ברוך** כנזכר שם -- לכן הם נסתרים שם.

ואמנם עדיין צריך להבין שאר הברכה מ"ש "**אשר קדשנו במצותיו וצונו**" כי הנה מה שאומרים "**אשר קדשנו במצותיו**" הם נצח והוד, ו"**צונו**" הוא מדת היסוד. ועתה צריך לתת לב מפני מה באלו המדות תקנו שמדבר בלשון נסתר שאומר "**קדשנו וצונו**" שלא לנוכח? שהנה כבר נאמר "**מלך העולם**" וחזרו המדות להתעלם למעלה. וכפי זה היה צריך לומר "**קדשתנו וציותנו**" בדרך נגלה. אמנם הענין הוא כי מ"ש במאמר "**וכד תבין להההוא אתר ואעלין תמן כדין אקרי ההוא אתר מלך**" - אין הרצון בזה כי מ"ש כינוי 'מלך' הוא מפני שהוא נעלם - אדרבא נהפוך הוא. כי לכן נקרא 'מלך העולם' לרמוז שעתה נגלה מלכותו עליהם. אמנם כונת מ"ש במאמר "**וכד תבין לגבי ההוא אתר ואעלין תמן כדין אקרי ההוא אתר מלך**" - הרצון לתת טוב טעם מפני מה זה העולם עליון נקרא

'מלך' ואנן קיים לן כי המלכות הוא במדה האחרונה שהוא מלכות בית דוד. ולכן המאמר הוא נותן טעם לשבח ואומר כי לא יצדק כינוי 'מלך' אלא כאשר רברבנוי מסתפקין וכו'. אמנם לעולם כי כינוי "**מלך העולם**" היינו בדרך נגלה כאשר המדות נעלמות בתוכו ונגלה עליהם מלכותו. ואמנם מ"ש "**וכד תבין לגבי ההוא אתר ועאלין תמן וכו**'" -- אין הרצון שהם חוזרים השלש מדות האמורות בלבד שהם **אתה ה' אלהינו** אלא הכל חוזרים לעלות ולהתעלם למעלה ואם כן מה שמדבר אחר כך הנוסח של הברכה בדרך נסתר - "**קדשנו וצונו**" - הוא להורות על התעלמות של המדות כולם שעלו למעלה.

והנה זה הפירוש הוא אמיתי. אמנם עדיין צריכין אנו למודעי מפני מה דבר בראשונות בדרך נגלה ואמר "**אתה ה' אלהינו**", ובאלו השלש מדות האחרונות מדבר בדרך נסתר "**קדשנו וצונו**" מאחר כי תכלית כונת הדיבור בשני בחינות בדרך נגלה ובדרך נסתר הוא להודיע הסוד הזה "**וכד תבין לגבי ההוא אתר ועאלין תמן כדין אקרי ההוא אתר מלך**" - אם כן יקשה לנו מפני מה חצי הברכה מדבר בדרך נגלה "**אתה ה'**", והחצי מדבר בדרך נסתר "**קדשנו וצונו**"? וקושיא זו אינה צודקת בענין הפשט כלל רק כפי מ"ש בזה המאמר כי במדות העליונות מדבר לנוכח בדרך נגלה ובמדות התחתונות מדבר בדרך נסתר - דבר קשה.

אמנם עיקר הדבר תבין בפירוש ברכות השחר כי שם ביתו. אמנם כדי שלא להוציא המאמר חלק - יש להשיב כי מאחר כי תכלית כונת הברכ' הוא כדי להמשיך האור עליון על המדות עליונות מההוא מקורא דחיי - לכן אין צורך להזכיר בברכה עד היכן הגיע התפשטות המשכת האור למטה, רק הזכיר ההמשכה עד השלשה שהם עיקר. הם **אתה ה' אלהינו**. ובתלתא הוייא חזקה שנמשך האור והשפע לכל שאר המדות עד למטה. אמנם הצורך הוא להזכיר הענין מה שהמדות חוזרים לעלות למעלה ולהתעלם שם כדי לקבל תוספת שפע מן הראשון, ולכן בזה מזכיר המדות האחרונות. ופשוט הדבר כי מאחר שהודיע שהמדות האחרונות עלו - הדבר מובן כי גם העליונות כבר עלו ונתעלמו שם. דאילו חזר והגיד אל ג' מדות עצמן שעלו היה מקום להבין כי אלה השלשה בלבד עלו ולא השאר מפני שכבר הוזכרו בענין המשכת האור וחזר לרמוז שחזרו ועלו. ימצא מקום לטעות ולומר כי מעיקרא לא נמשך האור רק עד ג' מדות הנזכר שהם **אתה ה' אלהינו**, ולכן הם שעלו למעלה פעם אחרת ותו לא. ולכן נעשה הפרש זה כי בתחילה לא זכר רק השלשה מדות ראשונות בענין המשכת האור, וענין החזרה רמז לג' האחרונות ולכן הדבר מובן מעצמו שכבר קבלו השפע עליון גם הם. שאלולי שקבלו לא היו יכולים לחזור למעלה שהרי נאמר "**ולא יראו פני ריקם**" כנזכר במאמר.

ולכן תקנו נוסח של הברכה באופן זה להמשיך האור העליון מההוא מקורא דחיי שנאמר "**תורת חכם מקור חיים**" לכל המדות עד למטה, ואחר כך מסיים בה הכי "**להדליק נר חנוכה**" כי מאחר שהגיע האור עד סוף המדות - הוא הצדיק - דהיינו מלת "**וצונו**". ומהו הצווי? "**להדליק נר**" זה של מדה אחרונה מפני שהיא אספקלרייא דלא נהרא. ולכן הצדיק מצווה להדליק נר זה, כמה דאת אמר "**ערכתי נר למשיחי**" כדאיתא בזוהר בפסוק "**בקר אערוך לך ואצפה**", כי המדה הנקרא 'בקר' (הוא הצדיק) - המדה האחרונה מלביש אותו, כמה דאת אמר "**ויצפהו זהב טהור**". ולכן אנו מתפללים "**ועריכת נר לבן ישי משיחך**". וכאשר המשכנו זה האור למטה בסוד 'נר' אנו רומזים אותו במלת "**חנוכה**" שרצה לומר מספר האורות שחנו למדת **כה** והמשכנו לה שלכן נקרא **כה** על סכום האותיות שבאו לה.

ואחר כך אנחנו חוזרים וממשיכים שפע ממקור החיים על המדות האמורות בברכת "**שעשה נסים**". אמנם זו המשכה יותר גדולה מן הראשונה שלכן נאמר בה "**שעשה ניסים לאבותינו**", כי מלת **שעשה** הכונה להמשיך **ש"ע** נהורין מן הפנים עליונים שהם 'בית אל' (כדאיתא באדרא רבה). והארה זו נמשכה "**לאבותינו**" - הוא סוד מה שאמרו חז"ל שהאב ממשיך לבן הנוי והכוח וכו'. וזהו ענין הנוי של ש"ע נהורין. וזה נמשך אחר כך עד למטה במדה האחרונה שהוא "**בזמן הזה**". והפשט לא יופשט כי גם זה הנוי נמשך לנו "**בזמן הזה**".

ואחר כך ברכה האחרת כדי להמשיך הארה על האדם הגשמי המברך כדאיתא במאמר ולכן אנו אומרים "**שהחיינו וכו'**". ועיקר ההודאה שהחיינו בחיי הנפש לעולם הבא. ומה גם בחיי הגוף לזמן התחייה. לא עשה כן לכל עכו"ם. "**והגיענו לזמן הזה**" - הוא סוד מ"ש בזוהר פרשת יתרו בפסוק "**ויבא יתרו אל המדבר וכו'**" כי הנר(?) אינו מגיע רק עד מדה זו, אמנם ישראל הם בגופא דאילנא (הוא הצדיק) כמה דאת אמר "**זה ה'**". ולכן יאמר נא יראי ה' שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הנקרא "**הזה**" מלמטה למעלה.

ולכן "**אם לא ברך ליל ראשון שהחיינו מברך ליל שני**" לתועלת שלו טוב להודות לה' שהגיענו לקדושה זו העליונה בעולם הזה כדי לזכות לזמן התחייה ולחיי העולם הבא.

"**מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק וכו'**" - הנה כבר נתבאר כי הברכה הראשונה הוא כדי לעורר המדות העליונות בתורת מעשה אשר יעשה האדם ועל ידי כן ממשיך האור מההוא מקורא דחיי דרך הצינורות עד למטה, ואחר כך חוזרים וממשיכים הארה אחרת בברכת "**שעשה ניסים**". ולכן "**מי שלא הדליק וגם אינו עתיד להדליק**" - אף על גב כי נתחסר ממנו אותו ההתעוררות של ברכה הראשונה והמעשה של ההדלקה -- אף על

פי כן ימצא בו כח להמשיך הארה הגדולה בברכת שעשה ניסים שהם סוד ש"ע נהורין עילאין על כל המדות.

אמנם מכל מקום אינו יכול להמשיך הארה זו אם אין שם הכנה הקודמת שכבר נעשית בסוד 'נר' דולק על ידי המעשה של ההדלקה כנ"ל, כי לכן המדה זו האחרונה נעשית בסוד **נר** שהם **רמ"ח** איברים ותרין דרועין. ואחר כך יבואו לה הארת הפנים העליונים שהם ש"ע נהורין עילאין כנזכר. ולכן הברכה זו אין לומר אותה רק כאשר רואה נר חנוכה מפני כי להיות שכבר נעשה בה שלימות הגוף ובלי ספק כי מי שהדליק כבר ברך גם כן עליה "**שעשה ניסים**" - ולכן הרואה אותה יש בו כח להמשיך בה פעם אחרת הארה גדולה זו דבראייה תלייא מלתא לפי שהוא סוד הארת הפנים עליונים.

"**וגם מברך אחר כך שהחיינו**" כדי להמשיך עליו מאותו השפע, ומה גם כי טוב להודות לה' אשר הגיענו לזמן הזה ולחיי העולם הבא הכל כאמור.

"**אחר שהדליק הוא אומר הנרות הללו אנו מדליקין על הניסים וכו**'" - תכלית דברים הללו ילמד סתום מן המפורש והוא כי מאחר שאנחנו אומרים בנגלה "**הנרות הללו קדש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותן בלבד**" - הנה מובן מזה כי כונת זו התקנה הוא ללמד לאדם דעת בכל היוצא מפיו יעשה ולא ישתמש לאור הנרות הללו ואפילו בתשמיש של לימוד. ולכן נמי גם לענין סוד הדברים כך הוא ממש. כי אנחנו מפרשים הענין ואומרים דאף על גב כי אנו משימים שיעור השמן עד שתכלה רגל מן השוק, דהיינו להורות כי מהארות הקדושות הללו העליונים מושך(?) נמי מהם למטה בעולם הבריאה שנקרא 'שוק העליון', ומאירים שם שיעור מה. ולכן אנחנו חוזרים ומפרשים כי "**הנרות הללו קדש הם**", כלומר כי מעיקרא הם נמשכים מן המדה הנקרא 'קדש', הוא קדש עליון, ונמשך עד למטה עד המדה הנקרא 'קדש תתאה' כדאיתא פרשת קרח בפסוק "**קריאי מועד**". ולכן מאחר שהם נמשכים עתה ממדה הנקרא 'קדש תתאה' שממנה מתאחזים כל העולמות התחתונים ומה גם כי כבר המשכנו אור משם ממנה לעולם הבריאה - אם כן איפשר שמא מתעוררים הדינים להתאחז משם וסטרא אחרא ליינק ממנה. ולכן אנו מודיעים ואומרים כי "**הנרות הללו קדש הם**" - בקדושתן הם עומדים, "**ואין לנו רשות להשתמש בהם**" דרך חול לעולמות התחתונים כלל מפני כי כן לעולם צריך לפרש כל הדברים כדאיתא בזוהר בפסוק "**הצילני נא מיד אחי**". וכי תימא שאר קריבין אחים אקרון -- לכן חזר ופירש "**מיד עשו**". ולכן אנחנו חוזרים ואומרים "**ואין לנו רשות להשתמש בהם**" - ואם אנו שנקרא "**קדש ישראל לה**'" כן - כל שכן

עכו"ם. "**אלא לראותן בלבד**" - רשאים להיות נהנים מן הראיה בסוד "**וישקף אבימלך בעד החלון**".
ובענין ההדלקה צריך להיות דרך ימין כי כך אמרו חז"ל "**כל פינות שאתה פונה יהיו דרך ימין**". וכן איתא בזוהר בפסוק "**ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה - כל מטלנוי הוו לצד דרומא**". והענין כדי לקשור המדה האחרונה וגם הימין בסוד "**אתה כהן לעולם**", כלומר המדה הנקרא 'אתה' האחרונה נקשרת עם "**הכהן לעולם**" - כי הכהן הוא שושבינא דמטרוניתא כדאיתא בזוהר. וזה הענין בעצם האדם המדליק להגביר כח הנפש שלו ולהגביר אותה ולהאיר בה מאותו אור עליון אשר הלך חשכים לאמר לאסירים צאו, כדאיתא בזוהר. והיינו התועלת הנמצא לעושה המצוה ומה גם כאשר הוא פונה לצד ימין גם כן הוא מרויח בעצמו כי על ידי כן הוא נכנע היצר ומגביר יצר הטוב עליו. ונמצא כי הוא חוזר וכובש שפחה תחת גבירתה, והעבד רע ס"מ תחת מט"ט.
וכאשר נעמיק יותר בענין הכונה הוא מ"ש בזוהר פרשת תצא אית חמשים שערי בינה מסטרא דשמאלא שעליהם נאמר "**דן אנכי**" ובהם יצאו ממצרים. אמנם יש חמשים מסטרא דימינא ועליהם נאמר "**וברחמים גדולים אקבצך**", ולזה אנו פונים לצד ימין סטרא דאברהם, ועל ידי כך האדם המדליק בכונה זו בלי ספק כי מאיר בנשמתו הארה גדולה ומשם מתפשט הארה על רוח ונפש שבו. ומה גם מהארת הפנים העליונים. ומתקיים בו מה שאמר הכתוב "**ישא ה' פניו אליך**". וכפי שיעור תוספ' הימים כך מתרבה הארה העליונה על המדות כאשר יבא במקום אחר, ובם ניתוסף באדם הארה עצומה בעצמו לפי רוב הימים בסוד "**יום ליום יביע אמר**". וכל יום משפיע בו יותר מן השורש הנמצא בו מלמעלה למטה.

סימן תרעז

פירוש ראשון באכסנאי

להבין ענין זה דין אכסנאי מהו אקדים מ"ש בזוהר פרשת עקב דף רע"ב (ח"ג רעב, א) וזה לשונו: "**ועוד אוקמוה דאורח מברך בגין דיברך לבעל הבית. ואורח רזא וכו' ואורח מברך ואורח צדיקים כאור נוגה**", עכ"ל. הנה מבואר מזה כי סוד האורח הוא במדת הצדיק. ואף על גב דאיכא למידק מה ענין פסוק "**ואורח צדיקים**" אצל ענין האורח - אמנם לא באתי לפרש מאמרי הזוהר זולת דבר המצטרך. ולכן מה שאיפשר להבין כי הרצון בזה הענין הוא כי משמעות כינוי **אורח** הוא מפני שהוא הולך ממקום למקום, אם כן מה שאמר הכתוב "**ואורח צדיקים**" משמע נמי כי כינוי אורח הוא מכוון אל הצדיק.

אמנם עוד נלמד מזה כי רצונו ללמוד נמי מ"ש כי האורח צריך לברך לבעל הבית, ולכן נקט פסוק זה ממ"ש "**ואורח צדיקים וכו' הולך ואור**" - כלומר כי כל מקום שהוא הולך הוא מאיר שם. ולכן נמי נלמוד כי האורח הגשמי צריך לברך לבעל הבית.

ולכן יאמר "**אכסנאי**", הוא האורח, "**שאין מדליקים עליו בביתו וכו**'" - כי הנה מאחר שלמדנו כי האורח הוא בסוד של הצדיק וצריך להאיר במקומו בביתו, כמו שאמר הכתוב "**וזרח השמש וכו' ואל מקומו שואף זורח הוא שם**" כדאיתא בזוהר פרשת ויצא יעקב כי השמש הוא בסוד הצדיק כי הוא מאיר אל מקומו, סוד הכלה העליונה, האחרונה שבמדות הנקרא 'מקומו'. ולכן "**אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו**" ואין מתקיי' מה שאמר הכתוב "**ואל מקומו זורח הוא שם**" - במה יהיה ממשיך הארת העליונה לביתו (היא הכלה הצנועה)?

כי "**צריך לתת פרוטה לבעל הבית כדי להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה**". והענין כי הנה פרוטה זו היינו בסוד פרט הכרם. גם הפרוטה שצריך לתת לעני ממוצא דבר זה תשכיל ותדע מה ענין פרוטה זו שצריך לתת לבעל הבית. והענין כי הוא המשכת אור עליון ושפע מההוא מקורא דחיי אשר משם הוא כל ענין של ההמשכות שאנו ממשיכים על ידי מעשה המצות. אמנם כל זה הוא רמוז במלת **פרוטה** עצמה שהוא לשון נוטריקון **פרט ו"ה**. והם אורות עליונים שיוצאים מאותו פטר רחם דאפתח רחמה, יוד עיאלה (כדאיתא בהקדמת בראשית), והם סוד רפ"ח ניצוצין דבוצינא דקרדינותא. ואלו הם באים בתחילה לאות **ו**' והוא נותן אותם לאות **ה**' שהם שני אותיות **ו"ה** דפרוטה.

ולכן מפני כי אורח העליון הוא נוטל אורות הללו שהם **פרט** ונותן אותם בבית שלו - אות **ה**' כאמור לברך אותה שנאמר "**ויבא דוד לברך את ביתו**" - ולכן בא דין זה בגשמי זאת תורת האדם לתת פרוטה לבעל הבית. ואמנם כפי דרך זה האמור במאמר ממה שאמר הכתוב "**ואורח צדיקים**" דמשמע כי הצדיק הוא נותן לכלתו ואם כן קשיא לרבנן איך אמרו אורח מברך כדי שיברך לבעל הבית, והרי אין הענין כן דהיינו הברכה לנקבה, אמנם ב"ה הא ליתי.

אמנם ענין זה מתבאר בברכת המזון עיין שם כי **בעל הבית** הוא בסוד תפארת ישראל. אמנם בזה נאמר כפי דרך זה המאמר כי המברך הוא האורח בסוד הצדיק כאמור. אמנם הברכה שהוא מקבל מלמעלה הוא נותן אות' לבנימן הצדיק שהוא בעל הבית ממש. ובכן בא אל נכון מ"ש "**ואורח צדיקים**" דלמה נקט "**צדיקים**" בריבוי? היה לו לומר "אורח צדיק" כמ"ש "**אורח לצדיק משרים וכו**'". אלא שהרצון לרמוז מה שאמרתי כי האורח

שהוא הצדיק עליון הוא משפיע הכל לבנימן הצדיק, הוא בעל הבית, בסוד "**צדיקים ירשו ארץ**" - שני צדיקי ה' - הם יורשים ארץ הקדושה, ארץ החיים כאמור.
ולכן נותן פרוטה זו להשתתף עם בעל הבית בהמשכת האור מלמעלה - השמן הנזכר - לפי כי על ידי זה השיתף הוא ממשיך אור מלמעלה אל המקום אשר הוא שם באותו החדר בסוד "**ובדעת חדרים ימלאון**" - מי שיש בו דעת להשכיל להטיב ממשיך מן הדעת עליון לאותו חדר שלו למעלה. ומה גם לעצמו בחדר הלב שלו. נמצא כי על ידי המעשה הגשמי שהוא בדעת בכונה טובה - חדרים ימלאו בריבוי חדרים עליונים בסוד החדר והפרוזדור. גם החדרים שבקרבו, חדרי הלב.
"**אמנם אם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו**" - כי הנה כאשר יש לאכסנאי מקום והוא בכלל הבית הוא מורה כי כן נמצא למעלה כמה בתים זה לפנים מזה, וכולם הם של בעל הבית השוכן בתוכם. ולכן אע"ג כי עתה בא אכסנאי זה - אין זה חולק רשות לעצמו לפי שהרי למעלה יש אותה מדה הנקרא 'אורח' כאמור, והוא נכנס לתוך הבית עליון ברצון של בעל הבית. ולכן כאשר משתתף עמו מספיק מפני כי כן נמי למעלה יעקב ויוסף הם יורשים הבית עליון ושוכנים בתוכו. או יהיה על דרך האמור בסוד[92] ובנימן.
אמנם כאשר "**יש לו פתח פתוח לעצמו**" הוא מורה על חילוק רשות לעצמו ולכן אינו מספיק בשיתוף עם בעל הבית להמשיך עמו אור העליון, אלא צריך הוא לבדו להדליק על זה הפתח ולהמשיך אורות העליונים על ידו עד הפתח בסוד מה שאמר הכתוב "**ופסח ה' על הפתח**".
"**אף על פי שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שולחן בעל הבית**" - שהנה ידוע הוא כי ענין האכילה הוא דבר גדול בסוד "**הלחם אשר הוא אוכל**". אמנם השינה הוא יותר לפי שהוא ענין ייחוד קבוע שלכן הוא יותר חביב שנאמר "**ונשים לו שם מטה ושולחן וכו**'". והיינו מ"ש בזוהר ריש פרשת בשלח מאי דחביב יותר הוא המטה.
"**והוא הדין לבן אצל אביו**" - משפט אחד יהיה להם, כי הבן הוא בערך אכסנאי והנה נאמר "**אלה תולדות יעקב יוסף**".

פירוש שני באכסנאי

אמנם עוד לאלוה מלין בדין זה האכסנאי - אדבר' ולא אראנו - לכן ידע עמי סוד המצות אשר צוה ה' אלהינו. והטעם שלהם כי אין זה בדרך הזדמן רק מפני כי כך הוא באמת למעלה. והנה אכסנאי זה הוא סוד מט"ט הנמצא עם בעל הבית בביתו - הוא הצדיק

[92] אולי צריך להוסיף כאן מלת "יוסף" וצע"ע - ויקיעורך

היושב בביתו עם הכלה הכלולה. כדאיתא בתיקונים בפסוק "**כי עוף השמים**" - דא מט"ט. "**יוליך את הקול**" - הוא בסוד הצדיק הנקרא 'קול' כנודע מן הזוהר והתיקונים. "**ובעל כנפים יגיד דבר**" - כי על ידי מט"ט נעשה הזווג של צדיק וצדק בשית יומין דחול כדאיתא שם.

ולכן בא דין זה, "**אכסנאי**" (הוא מט"ט) "**שאין מדליקין עליו בביתו**" לפי כי מט"ט יש לו בית שהיא אשתו בסוד המשנה אבל אין מדליקין עליו כי אין מגיע לו מאותו שמן עליון בהיותו מתייחד עם המשנה, ואין מגיע לו מאותם הארות העליונות. מה יעשה לזכות לו לעצמו?

"**צריך לתת פרוטה לבעל הבית**", הוא הצדיק הנזכר. ואמנם הענין הוא כי הנה נודע הוא כי המקדש אשה במלוה אינה מקודשת אבל מקדש הוא בפרוטה. והנה המלוה והפרוטה - הכל הוא ענין אחד - שלכן נאמר "**מלוה ה' חונן דל**". אמנם ההפרש ביניהם הוא הנראה לעין כל כי המלוה הם מעות שעתיד ליתן אבל הפרוטה הוא דבר הנתון מיד ליד. והנה עתה נאמר כי ענין המלוה הם הארות הנמשכים למט"ט מלמעלה בזמן שלימות הלבנה והם נקראים 'מלוה' על צד שנתן לו מזמן לזמן כי כאשר הוא נער קטון אין נמצא בו שלימות זה ובזמן המלוי אז נקרא "**זקן ביתו**" שנאמר "**נער הייתי גם זקנתי**". ולכן המקדש במלוה למטה אינה מקודשת לפי כי אין אורות עליונים הנזכרים באים זולת מזמן לזמן. אבל במקדש בפרוטה מקודשת לפי כי ענין פרוטה הנזכר כבר נתבאר שהם בסוד 'פרט הכרם' בסוד רפ"ח ניצוצין. ואלו הם נבררים בכל יום ויום מחדש כנודע. ולכן הדין הוא כי מט"ט הוא "**נותן פרוטה**" (שהם מענין בירורים הללו) "**לבית הבעל**" (הוא הצדיק) "**ומשתתף עמו**" להמשיך אורות העליונים אצלם ולעשות שם הייחוד הנעשה ביומין דחול על ידו כאמור. אמנם עתה יהיה בתוספת בלי ספק שממשיך מאותו שמן עליון על ידי הצדיק דכתיש כתישין מאותם זיתים עילאין (כדאיתא בזוהר פרשת פנחס, עיין שם).

"**ואם יש לו פתח פתוח לעצמו**", דהיינו כי זאת תורת הבית שלו היא המשנה אשתו, כאשר הוא משתתף עם בעל הבית (הוא הצדיק) -- אז בלי ספק כי ימשך הארה לבת זוגו מאותו השיתוף לביתו בת זוגו דמט"ט. אמנם כאשר יש לו "**פתח פתוח לעצמו**", כי זה מורה כי אשתו היהודיה התקינה עצמה להתייחד עמו - לכן "**צריך להדליק**". דאף על גב שבעל הבית הדליק - זה הוא לענין הנוגע לו לעצמו, הוא הייחוד של צדיק וצדק המתייחדים שם כאמור. אבל לענין הנוגע לעצמו צריך להדליק ולהמשיך לה מאותם הארות העליונות.

ולכן "**אף על גב שהוא אוכל עם בעל הבית**", דהיינו כי הנה כבר נהנה באותו הזווג הנעשה על ידו של צדיק וצדק הנקרא בסוד 'אכילה' כמה דאת אמר "**הלחם אשר הוא אוכל**" -- עם כל זה צריך להדליק לפי דאע"ג כי הגיע מזה הייחוד הבאה למט"ט, עדיין לא הגיע שום תועלת מזה לבת זוגו. ולכן צריך להדליק.

"**וכן הוא הדין של הבן אצל אביו**" בסוד יוסף הצדיק המתחבר עם יעקב. הנה זאת תורת הבית כאמור למעלה.

פירוש שלישי

ולענין הנוגע בעצם אדם העושה המצות - כך היה אומר:

"**אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו וכו**'" - הוא הדבר מ"ש בזוהר פרשת משפטים דף צ"ח (ח"ב צח, א) וזה לשונו: "**אם אחרת יקח לו - הכא רזא דרזין לחכימין אתמסר וכו**'. **תא חזי ביומא דשבתא בשעתא דישראל מקדשי יומא בבי כנישתא נפקין נשמתין מגו אילנא דחיי ומנשבן אינון נשמתין לתתאין קדישין ונייחין ביה כל יומא דשבתא וכו**'".

והנה מובן מדברי המאמר זה כי יורדים נשמות אחרות לישראל בערב שבת, וזה הוא ענין דין אכסנאי שבא אצל בעל הבית.

אמנם זה הוא אכסנאי שבא מערב שבת לערב שבת, אבל יש אכסנאי שבא בכל יום ויום אצל האדם הזוכה לכך - הוא הענין מה שאמר בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ד (ח"ב רד, א) וזה לשונו: "**תא חזי רזא עילאה דמלה כל אינון שית יומין קיימא מלה דכלא אתאחדא ברזא דחד נקודה קדישא וכולהו יומין אתאחדן בה. ואית יומין אחרנין דקיימין לבר בסטרא אחרא ואית שית יומין אחרנין דקיימין לגו מעגולא**(?) **קדישא ואתאחדן בנקודה קדישא. וישראל קדישין וכל אינון דמתעסקין בקדושה כל יומין דשבתא אתאחדן כל אינון יומין באינון שית יומין דלגו וכו**'".

הנה נלמד מדברי המאמר כי להיות המתעסקים בקדושה נאחזים באותם ימים קדושים לכן איתא בירושלמי(?) כי מצוה על האיש הישראלי למנות ימי השבוע מצורפים לשבת - "יום אחד בשבת" "שני בשבת" וכו'. ולכן יהיה מרויח אשר יעשה ככה את אלה להמשיך עליו תוספת נשמה כדרך שנמשך לכל אחד מישראל בערב שבת נפש יתירה. ולכך זה יהיה דין של אכסנאי זה אשר הוא סוד תוספת הנמשך על האדם על ידי מעשה המצוה שלכן תקנון חז"ל נוסח הברכה "**אשר קדשנו במצותיו**" לפי כי כן האדם מתקדש על ידי המעשה ניתוסף בו נשמה חדשה.

ולכן יאמר: "**אכסנאי**", הוא אותו רוח חדשה שבא לאדם מחדש, "**אם אין מדליקין עליו בביתו**" - הוא מקום אשר יחנה שם או יהיה בבחינת המוח או בבתי הלב כפי ערכו.

וכאשר זה האדם אשר הלך חשכים ואין נוגה לו ולכן "**אין מדליקים עליו בביתו**" - "**צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה**" - היא אותה הארה אשר משאיר שם בעצם האדם אע"ג שחוזר ומסתלק משם, עם כל זה נותן פרוטה, היינו דבר של פרט אחד ממנו נותן אותו לבעל הבית. ועל ידי אותה הארה שנותן בקרבו נמצא משתתף עם בעל הבית בענין הארת השמן אשר ממשיך על עצמו מלמעלה על ידי מעשה המצוה. ונמצא מתקיים מה שאמרו חז"ל "**בא לטהר מסייעין אותו**". מי מסייע אותו? זה האכסנאי שבא אצלו על ידי זה מעשה המצוה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

אמנם "**אם יש לו פתח פתוח לעצמו**" - דהיינו כי על ידי מעשה המצוה שעשה בעצמו רושם גדול עד מקום שנאמר בו "**לאמר לאסירים צאו**" כדאיתא בזוהר ובתיקונים. ולכן פתח לו פתח בקרבו אור בו(?) ומה שהיה הלב סגור עתה פתח בו פתח של חרטה לשוב אל ה', והאיר שכלו בתורתו יהגא. ולכן "**צריך להדליק בפתחו**" דמאחר דאהנו מעשיו צריך נמי להדליק לתת הארה למעלה בסוד אור חוזר בשלהובין דרחימו. ובכן נוסף בו גם כן הארה על פתחו. ולכן "**אף על גב שאוכל על שולחן בעל הבית**" והוא מעורר הייחוד בסוד "**אכלו רעים**" בשותפות בעל הבית הוא הנפש שלו, אף על פי כן צריך להדליק הוא לבדו.

"**והוא הדין לבן אצל אביו**" - כלומר כי כאשר האדם מגיע לי"ג שנים או לפרק עשרים שנה, כי אז נקרא 'בן' להקב"ה כדאיתא בזוהר פרשת משפטים שלכן נאמר "**ה' אמר אלי בני אתה**", ועל מי שהגיע לכלל עשרים נאמר "**כי בן הייתי לאבי**". ולכן יאמר ומה אם לענין אכסנאי שהוא תוספת שנמצא לאדם בימים אחרים נוהג דין זה -- מכל שכן הבן. דהיינו כאשר נמצא לאדם תוספת רוח או תוספת נשמה בסוד בן הנקרא עתה אצל אביו, כי תוספת זה הוא עיקר לא ימוט לעולם, מכל שכן כי צריך להדליק על דרך האמור.

"**קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק**" - הנה כפי הדרך האמור יהיה ענין הקטון מי שלא זכה עדיין רק בסוד הנפש. אמנם "**הגיע לחינוך**" כי כבר הוא מוכן להתקן לקנות נפש חדשה או רוח חדש. "**צריך להדליק**". וכן נמי יהיה זה הקטן בסוד מט"ט כמה דאת אמר "**ונער קטון נוהג בם**" כדאיתא בזוהר ובתיקונים. אמנם "**הגיע לחינוך**" - כבר התחיל להתמלאות האור שלו שנקרא 'זקן ביתו' - מאז "**צריך להדליק**" שהרי נעשה הייחוד העליון על ידו. ולכן נמי צריך להדליק בבית שלו כנזכר.

"**יש אומרים שאע"ג שמדליקין עליו בתוך ביתו וכו'**" - הנה זה חוזר לענין אכסנאי הנזכר, דאע"ג כי נמצא מי שמדליק עליו בביתו, דהיינו כי אין זה מכלל "**אשר הלך חשכים ואין נוגה לו**" אלא גם כן נמצא בו תורה ומצוה (כי נר מצוה ותורה אור) - ולכן

מדליקין בביתו. עם כל זה צריך להדליק מחדש להעיר האורות עליונות ולהמשיך אותם למטה בסוד כל הדרכים האמורים למעלה. ובלבד "**שהוא במקום שאין שם ישראל**" - היינו במקום הקליפות למטה. דאילו בעולמות העליונים - בכל מקום נמצא שם סטרא דקדושה וגם מישראל כדאיתא בתיקונים נפש מעשיה, רוח מיצירה, נשמה מבריאה. ולכן אין שייך לומר "**במקום שאין שם ישראל**" זולת בקליפות למטה. ולכן "**צריך להדליק**". וזה לדעתם כי כן העטלף תחשכנה עיניו מן האור. וזהו סוד מה שאמרו חז"ל תחשכנה עיניהם של רשעים (מאמר) שנאמר "**תחשכנה עיניהם מראות**", ר"ל מסיבת הראיה תחשכנה עיניהם.

"**הנותר מן השמן ביום השמיני וכו**'" - הנה נתבאר כי שמן זה הוא עליון ביותר שנאמר "**אוצר נחמד ושמן בנוה חכם**" כנ"ל. ולכן "**צריך לשרוף אותו שהרי הוקצה למצותו**". ואינו דומה לשמן של שבת כאשר מתבאר במקומו. ולפי כי גדולה מצוה בשעתה - לכן "**אע"ג שנתערב בשמן אחר ואין שם ששים לבטלו יש מי שאומר שאין מוסיפין עליו לבטלו**" כי הקדושה שלו מתגבר ועולה על הכל כדבר האמור.

סימן תרעח

כבר נתבאר למעלה כי ענין נר חנוכה הוא ענין האורות שמוריד אותם האדם מלמעלה למטה אצל אשת חיל על ידי המעשה המצוה, כי לכן נקרא **מצוה**, ר"ל נוטריקון **מץ ו"ה**. וכונת אותיות **מץ** כבר נתבאר שהם אותיות **יה** ורק שהם מחולפים. והתכלית כדי שלא יתנו לב המקטרגים על תכלית הרצון בזה שהוא כדי לעשות הייחוד. ולכן אמרו חז"ל "**הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המנבל פיו אפילו נחתם עליו גזר דין של ע' שנה לטובה נהפך עליו לרעה**" (מאמר). וכפי דרך הפשט דבר קשה הוא - מה חורי האף הגדול הזה? אמנם הענין הוא תלוי בזה כי מפני שהכלה עליונה כאשר מכניסים אותה למעלה לחופה הוא בצינעא, כדאיתא פרשת תרומה שהכרוז מכריז "**צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה**", ואיהי אזלת כמאן דמזדמן למחזי ביקרא דמלכא ואז נדחים למטה כל הקליפות כאשר נתבאר בענין הדין שמעבירין המת מלפני הכלה לפי כי כן הוא למעלה שמעבירים המת סטרא מסאבא ונדחה מפני הכלה העליונה. ולכן המנבל פיו גורם שחוזר ס"מ הנקרא "**נבל**" (כדאיתא בזוהר בפסוק "**נבל הוא ונבלה עמו**") והוא מעכב הייחוד. ולכן כך הוא עונשו. ולכן נאמר "**והצנע לכת עם אלהיך - זו הוצאת המת והכנסת כלה**". ולכן נתחלפו אותיות **י"ה** שהם בין איש ואשה - הס שלא להזכיר כדי שלא יבינו הקליפות. כי תכלית המצוה הוא כדי לעשות ייחוד למעלה ויהיו מעכבים.

והנה על ידי מעשה המצוה של הדלקת נר חנוכה האדם המכוין היטב הוא גורם שיורדים אותם האורות מלמעלה אצל הכלה הנזכר שהיא למטה בז' טפחים למטה מעשרה. ואמנם נר של שבת הכונה הוא שהכלה עולה למעלה ולוקחת אותם האורות. ולכן אע"ג כי לענין הנר זה וזה שוים באותיותיהם ובמספרם - אמנם יש הפרש גדול בין נר חנוכה לנר שבת. כי נר חנוכה הוא שיורדים האורות למטה אצלה, אמנם נר של שבת הוא שעולה הכלה למעלה ומקבלת האורות ואז רמ"ח איברים שלה נכללים בתרין דרועין (כנזכר בזוהר הובא למעלה).

ולכן "**מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת**" שניהם, "**נר של שבת קודם**" ויקנה נר שבת. וזה מפני "**שלום ביתו**" - סוד הענין בקיצור כי הנה נתבאר כי נר בגימטריא רמ"ח איברים ותרין דרועין. והנה בענין נר חנוכה אותם רמ"ח איברים שלה אינם מכוונים לעומת איברי הזכר לפי שהיא למטה כענין הננס שהוא לרגלי האדם אע"ג כי הננס יש לו רמ"ח איברים. אמנם נר שבת לפי שהכלה עולה למעלה - לכן באו רמ"ח איברים שלה מכוונים כנגד רמ"ח איברים של הזכר ואז שלום ביתו מכוון זה לעומת זה. ולכן "**נר שבת קודם**".

"**ואם יש לו לשל שבת, ואין לו לנר חנוכה וליין לקידוש היום - יקנה לנר חנוכה משום פרסומי ניסא**", כי על ידי כך נכנעים ביותר הקליפות כשהצדיק מתגדל כנזכר מ"ש בזוהר פרשת ויצא בענין הסולם כד נחית סלקין שרי האומות וכד סליק נחתין. והבן.

סימן תרעט

הנה דין זה מבואר הוא ממה שנתבאר למעלה בדין הקודם כי הנה נר חנוכה הוא שמוריד אותם האורות מלמעלה למטה אצל אשת חיל ונעשות בחינות **נר**. ואמנם ענין נר שבת הוא להעלות אשת חיל זו למעלה אצל דודה ואז נעשית בחינת **נר** כאמור. ולכן הדין מחייב כי "**בערב שבת מדליק נר חנוכה תחילה ואחר כך מדליק נר שבת**" מפני כי בנר חנוכה יורדים האורות למטה ולכן אם מקדים ומדליק נר שבת תחילה נמצא מפסיד אותה הארה של נר חנוכה היורדים למטה, ואותו הייחוד הנעשה על ידי כן מפני שמדליק נר שבת. כי כאשר תעלה למעלה אצל הזכר מה מועיל אחר כך הארת נר חנוכה - הרי בכלל מאתים מנה - וכבר עלתה למעלה. ונמצא מברך לבטלה. ולכן מדליק קודם נר חנוכה.

אמנם בערב שבת אין לדקדק אם בא השמש כנ"ל כי קדושת היום מסייע להיות הייחוד זה של נר חנוכה מוקדם קודם שקיעת החמה.

סימן תרפ

הנה דין זה תלוי בסברא. ואמנם אע"ג דקים לן אם כבתה אינו זקוק לה מאחר שכבר הניח בה שמן כשיעור "עד שתכלה רגל מן השוק" - אמנם טוב הדבר "**ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח בשביל הרוח**" לפי שידענו נאמנה כי השטן מקטרג לעכב המצוה ולבטל אותה לפי כי מעשה המצוה הוא מכניע הקליפה ומסלק כח המקטרג. ולכן לא ניחא ליה שתעשה המצוה. ואמנם מצינו שהמצוה נקרא **נר** כמו שאמר הכתוב "**כי נר מצוה**". והנה העבירה מכונה לרוח שלכן אמרו חז"ל "**עבירה מכבה מצוה**", להיות שהעבירה היא רוח שנאמר "**ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ**". ובהפך מזה אמרו חז"ל "**אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות**". ולכן צריך ליתן שום דבר לעכב הרוח, לא יכבה הנרות, כי כן הוא מעותד לכך.

"**ובערב שבת אסור לקבוע הנרות בדלת עצמה אחורי הדלת**" כי בזה הוא גורם כיבוי, כי מרחיק השמן מן הפתילה. "**ויש שמתירין**" מפני כי אין כונתו לכך. והמחמיר תבא עליו ברכת טוב.

סימן תרפא

אשר חכמים ז"ל הגידו כי אין עושים מצות חבילות. וטעם לדבר הוא אשר שנינו העושה מצוה אחת קנה לו סניגור אחד, כי הרצון בזה הוא להגיד כי על ידי מעשה המצוה נברא מלאך אחד ולכן אין עושים מצות חבילות לפי כי על ידי כולם נברא מלאך אחד ולכן בעשות האדם כל מצוה ומצוה לחוד הוא גורם שנבראים מלאכים רבים - אז טוב לו.

ולכן גם כן בנדון דידן "**אין מבדילים בנר חנוכה במוצאי שבת**" והטעם "**לפי שאין נאותין לאורו**" ואפילו לדבר מצוה כנזכר לעיל. והטעם הוא כאמור שאין לעשות מצות חבילות. או יהיה מטעם אחר כי הנה הברכה שאומרים על הנר במוצאי שבת הוא דרך חול כדאיתא בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ח (ח"ב רח, א) וזה לשונו: "**בההיא שעתא דקא מברכן על אשא אזדמנן ארבע רתיכין ארבע משיריין לתתא לאנהרא מגו ההוא אשא מברכא ואינון אקרון 'מאורי האש' וכו'. בכל יומא אנן מברכינן 'מאורי אור' כגון דאינון נהורין עילאין דקיימן בההוא אור קדמאה ונהרין כולהו כחדא. והני אקרון 'מאורי האש' וכולי**".

הנה מבואר מזה המאמר כי ענין "**מאורי האש**" אלו הם למטה ואין אלו "**מאורי אור**" הנזכר. וכאשר הם מברכים על הנר אז חוזרים אותם מרכבות ומחנות מלאכים שהם שולטים בימות השבוע (שהם ששת ימי החול), ולכן אין הדין נותן שיבדילו על הנר של

חנוכה שהוא נעשה קדש ונעשה בסיבתו הזווג הנזכר בסוד רמ"י אברים ותרין דרועין כמנין נר כאמור. ולפי דקים לן "**אין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו**", שר"ל שעל ידי כך נאותים לאור זה כל אותם רתיכין ומשיריין כאמור וחוזרים על מקומם ומשמרותם כמ"ש בזוהר. ולכן אין לברך בנר חנוכה שהוא קדש ואין נהנים ממנו אותם רתיכין ומשיריין כאמור.

"**מדליקין נר חנוכה בבית הכנסת קודם הבדלה**" לפי שהם מוכנים שם. אבל בבית לא יתכן עד שיתקן בתחילה ואחר כך ידליק כאמור.

סימן תרפב

הנה נתבאר למעלה מהו הפגם שהגיע למעלה במלכות יון וכיצד היה ענין של הגאולה להם. הוא הדבר מ"ש בזוהר פרשת פקודי דף רנ"ה (ח"ב רנח, א) וזה לשונו: "**לבתר גרמו חובין ושלטא ההיא ערלה ואדחיין מבית שני לבר, ונחתו מתמן לחמוקי ירכין לתתא עד דישכון לתתא ברגלים. וכד יחובון ברגליו כדין "ועמדו רגליו ביום ההוא וכו**'".

הנה מבואר מזה המאמר כי בזמן החרבן היה מסיבת העון של התחתונים שנגע ברגלים העליונים, ולכן נדחו מבית שני. ואין הגאולה באה עד שנתקנים אלו הרגלים ואז נאמר "**ועמדו רגליו וכו**'". ולכן תקנו חז"ל כי הודאה תהיה מקביל לענין מקום העון שנגע שם. ולכן בא הדין כי "**כל ימי חנוכה**" והם שמונה "**אומר על הניסים בברכת המזון בברכת הארץ**" להיות מקביל. והענין יובן עם מה שאמרו חז"ל זקנים שבאותו דור אמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה. ועוד אמרו משה תקן לישראל ברכה ראשונה "הזן את הכל", יהושע תיקן ברכת הארץ לפי שהנחיל הארץ לישראל. ולכן מפני כי בזמן היונים לקחו את הארץ מיד ישראל ושלטו בירושלים - ולכן כאשר שבר ה' מטה רשעים תיקנו ההודאה להקב"ה שתהיה בברכה הארץ. וכן נמי תיקנו להם שתהיה ההודאה זו בברכת מודים שהוא ענין הודאה שהוא לאחר שבאה עבודה כמו שאמרו חז"ל.

ואמנם זהו כפי פשוטן של דברים. אמנם עיקר הדבר הוא כאשר אמרו חז"ל כל מה שאירע לאבות הוא סימן לבנים. ולכן בא החלום ברוב ענין ליעקב אבינו ע"ה מ"ש "**והנה מלאכי ה' עולים ויורדים בו**" אשר חז"ל פירשו במדרש "**איכא דאמרי בסולם, איכא דאמרי ביעקב**". ואף על גב כי בדרך הפשט הוקשה להם מה שאמר ביעקב - אין זה קושי כלל. אמנם דברי חז"ל צריכים ביאור אמנם הכל אמת. ולמאן דאמר "**בו ביעקב**" - היינו לומר כי מלאכי אלהים העליונים גם ישראל הנקראים 'מלאכים' (כדאיתא בפסוק "**ברכו ה' מלאכיו**" בתחתוני הכתוב מדבר) - כולם עולים ויורדים בעבור יעקב.

וכפי דרכי ירצה כי כל מה שהגיע ליעקב היה סימן לבניו אחריו. ולכן כאשר נתפגש עמו המלאך ויגע בכף ירכו היה סימן לבנים - הוא דורו של שמד לחז"ל. אמנם גם זה היה הוראה על חרבן בית המקדש. ובדברי חכמים ז"ל כתוב כי נגע באחת, ולא נתברר אם בימין או בשמאל. ולכן נאסרו שתיהם. ולכן זה הוא אות לשני בתי ישראל שעתידים ליחרב. ולכן חרבן בית ראשון כנגד רגל ימין, וחרבן בית שני כנגד השמאל. ולפי כי כן היה זה הדבר מוכן מזמן יעקב אבינו ע"ה -- לכן אחר כך כאשר בעבור העון שלטה הערלה - נחתו לחמוקי ירכין לתתא עד דישארון ברגלים. ולכן כאשר נעשה להם זה הנס בזמן מתתיה ובניו ע"ה - התקינו לומר ההודאה להקב"ה באותה הברכה המכוונת לענין הפגם.

והנה מכוון לזה הוא ברכת הארץ בברכת המזון. והענין יובן עם מ"ש בזוהר פרשת תרומה דף קע"ח (ח"ב קעח, א) וזה לשונו: "**כד בריך בר נש וכו' הדר ואמר הזן את העולם כלו בטובו בחסד הדא הוא דכתיב נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו. הזן את הכל לצדיקי ולרשיעי לכלא - דא אקרי ברכת ימין. שמאל לאו איהו בברכת מזונא וכו' הא כתיב ונעים זמירות ישראל, ודא שמאלא. וכל שמאלא אתכליל בימינא. אבל הודאה אורי על ימינא לאחזאה דהא מניה נפק וכו**'".

הנה מבואר מדברי המאמר כי ברכת הודאה הוא כנגד השמאל רק שהוא נכלל בימין, ולכן נתקן הודאה זו שהיא בסוד בית שני שהוא נרמז בשמאל בברכה שהיא מכוונת כנגד השמאל. וכן נמי בענין התפילה נתקן בהודאה שהוא כנגד השמאל כי "**רצה**" ו"**מודים**" הם ימין ושמאל. אמנם באה ההודאה בכיוון בברכה שתיקון יהושע להיות כי עיקר הפגם וההעדר הנוגע למעלה הוא בבחינת הלבנה שלכן ישראל מונים ללבנה. ולכן כדי לתקן אותה מפגימתה תיקנו הודאה זו בברכת הארץ שתקן יהושע הנרמז בה כנזכר.

"**ואם לא אמר אין מחזירין אותו**" מפני כי תקנה זו ה** לשעה קלה אך אין התיקון לגמרי עד לעתיד שנאמר "**ועמדו רגליו**" כנ"ל. "**ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם אפילו בין 'אתה' להשם - חוזר**" כדי לעשות נחת רוח לקונו, וגם שהוא לשעה קלה.

"**גם במוסף של שבת ושל ראש חדש צריך להזכיר של חנוכה**" - כי הכל הוא מטעם אחד לצורך ענין תיקון בכל עליה שתעלה כנסת ישראל למעלה נוסף בה השבח וההודאה לענין התיקון.

"**אין אומרים כשם שעשית וכו' כן תעשה עמנו**" שלא לתת פתחון פה - כך אמרו חז"ל לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. "**ויש אומרים שאומרים אותו**" מפני שאין הדבר מפורש וכן נהגו שלא לאומרו כלל.

סימן תרפג

הנה ענין הלל גמור והלל שאינו גמור נתבאר כל אחד במקום הראוי לו - כי תדרשנו ימצא לך בהלל של ראש חדש ושל פסח ושל חג הסוכות - לא יעדר דבר. אמנם להוציאך חלק אי איפשר. ולכן זה הענין ממקומו הוא למד. כי הנה כבר נתבאר מן הזוהר מהו כונת מלת **נר**. ושם נאמר זה לשונו פרשת תרומה דף קכ"ו (ח"ב קכו, א) "**נר - אמאי אקרי נר**? **אלא כד מקבלא מבין תרין דרועין רמ"ח שייפין עילאין ואיהי פתחא לגבייהו תרין דרועין דילה - כדין אתכלילו תרין דרועין בהו ואקרי נר**", עכ"ל.

והנה מאמר זה נתבאר בהלכות פסח בענין הבדיקה שצריך להיות על ידי נר. אמנם הנלמד משטחיות דברי המאמר הוא כי להיות נמצא שהמדה אחרונה שלימה בכל איבריה שהם רמ"ח, ותרין דרועין דיל' כחשבון נר - לכן נקרא כך. נמצא שנחזור ונלמוד כי גם בענין חנוכה באלו השמנה ימים שמדליקין בהם הנרות בלי ספק היא נקראת נר בעבור שנמצא בה השלימות זה שהיא שלימה בכל האיברים שהם כחשבון נר. ואין אני בביאור ההפרש הנמצא בין הלל גמור זה להלל גמור הנאמר בשמונת ימי החג - כי שם ביאורו. אבל הנרצה בזה הוא כי בשמנת ימי חנוכה נמצא המדה זו האחרונה ענין השלימות בכל האיברים שלכן אנו אומרים בהם הלל גמור.

והענין כי הנה השלימות זה עצמו נרמז במלה ואין חסר כלום. כי הנה מלת הלל הוא עולה בגימטריא ס"ה שהוא בגימטריא אדני. כלומר כי ענין אמירת זה ההלל הוא לרמוז השלימות הנמצא בה. אמנם מפני כי מדה זו עולה ויורדת - פעמים היא חסרה פעמים הוא לבנה במילואה. ולכן כנגד שני זמנים הללו יש הלל שאינו גמור בזמן שלא נגמר השלימות שלה כתקנו. אמנם בזמן שהיא בסוד לבנה במלואה ואז נמצא בה ענין השלימות -- לכן אנחנו אומרים באותו הפרק 'הלל גמור' להורות כי מדה זו הנקרא הלל היא שלימה ונגמר הדסקוס שלה וכל רמ"ח האיברים שלה. ולכן לטעם זה בשמונת ימי חנוכה שנקראת 'נר' בעבור השלימות הנמצא בה - לכן אנו גומרין בהם את ההלל כאמור.

סימן תרפד

איתא במדרש אסתר כשהפיל גורלות המן הרשע לחדשיו יבקר בחדש כסליו עלה זכות מעשה המשכן שנגמר בכ"ה ימים בו. ולכן מאחר כי הנס זה נעשה גם כן באותו זמן ראוי לקראת בו בנשיאים מפני כי כן הם הקריבו בחנוכת המשכן ועתה הוא דוגמא לאותו זמן. מפני שהרשעים היוונים טמאו הבית, וכאשר היתה הגאולה נמצא כאילו נגמר בנין הבית באותו היום.

וכבר הובא למעלה דברי הזוהר כי לפי שבאותו זמן שלטה הערלה ולכן מקביל לזה היה ראוי ומכוון אל הכהנים לקנאת על זה ולנקום נקמת ה'. ומה גם כי הכהן הוא שושבינא דמטרוניתא ולכן אליו מכוון לקנאת על המילה. ולפי כי כן היה שקנאו מתתיה ובניו לכבוד שמו ומסרו עצמן על קידוש ה' ועלתה בידם -- לכן מן הראוי הוא להתחיל הקריאה בברכת כהנים.

כך אמרו חז"ל אלמלא נתנה תורה על ידי משה רבנו ע"ה ראויה היתה להנתן על ידי עזרא; כתיב הכא "**הוא עזרא עלה מבבל**" ושם נאמר "**ומשה עלה וכו**'" - כשם שעליה זו היא לקבל התורה כך היא זו. ולכן ראוי לקראת הענין כולו כמו שתקן להם עזרא ע"ה. ואמרו חז"ל משה תיקן שיקראו בשני ובחמישי ומה שתקן עזרא לישראל שיקראו י' פסוקים לתלתא גברי ונמצא כי בקריאה נעשה תקנת משה ומה שתקן עזרא ע"ה.

ועוד אמרו חז"ל כאשר הקריבו הנשיאים קרבנותם היה אהרן עצב. אמר בלבו אוי לי שמא בשבילי נתרחק השבט שלי. אמר הקב"ה לאהרן, כיון שעבר' חנוכ' המזבח אתם לעצמכם עשו חנוכה לכך נאמר "**בהעלותך**". מה כתיב למעלה מן הענין "**ויקריבו נשיאי ישראל**" חוץ מנשיאו של לוי. ומי היה? זה אהרן שנאמר "**ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי**". והיה אומר אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי. אמר לו הקב"ה אל תירא לגדולה מזו אתה מתוקן. הקרבנות בזמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות הם לעולם שנאמר "**אל מול פני המנורה**". וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם וכו'.

הנה נלמד מכל מאמרים אלו שכך הבטיח הקב"ה לענין הקרבנות ולענין הברכות. ולכן מנהג יפה הוא לקרא בקרבנות הנשיאים להניח דעתו של אהרן. ומה גם להתחיל בברכת כהנים לקיים מ"ש הקב"ה לאהרן שהברכות שנתן לו אינן בטלות לעולם.

ואיתא בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ז (ח"ב רז, א) וזה לשונו: "**בשני בשבתא ובחמישי בשבתא בגין דקא נחתין בדרגין לתתא דאינון כללא דאורייתא**". וכל אלו הדינים הם מבוארים כל אחד במקום הראוי לו והם דברים פשוטים, אין להאריך בהם כלל.

סימן תרפה

לא נעלם מעיני כל קורא מה שאמרו חז"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד היין לשקול ו' אלפים ככר כסף בעבור ישראל. ולכן הקדים הקב"ה השקלים דישראל דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים. וסוד הדבר הוא מ"ש פרשת בראשית דף י"ד (ח"א יד, א) וזה לשונו: "**כיון דאתקדש יומא אשתאר בריאה דרוחין דלא אתברוי לון גופא וכי לא הוה ידע קוב"ה לאעכבא לקדשא יומא עד שיתברון גופין להני רוחין? אלא אילנא דדעת טוב ורע אתע' ההוא סטרא אחרא דרע ובעא לאתתקפא בעלמא וכו' כיון דחמא כך קב"ה אתער מגו אילנא דחיי נשיבו דרוחא ובטש באלנא אחרא ואתער סטרא אחרא דטוב ואתקדש יומא וכו**'".

הנה למדנו ממאמר זה כי כל מקום דסטרא אחרא רוצה להתגבר מקדים סטרא דקדושה להתגבר כדי שלא יחרב העולם. והיינו סוד מה שאמרו חז"ל לעולם הקב"ה בורא רפואה לישראל תחילה ואחר כך מכה אותם. ולפי כי יש למעלה שקל הקדש שנאמר "**פלס ומאזני משפט לה**'", וכנגד זה הם מאזני מרמה בסטרא אחרא בסוד הטיקלא דעשיק' נשמתין (כדאיתא פרשת משפטים). והוא שורש להמן שרצה לחטוף נפשות של ישראל להשמיד להרוג ולאבד - ולכן זכר לדבר "**ראש חדש אדר הסמוך לניסן**", לאפוקי בזמן שהם שני אדרים, "**כשחל להיות בשבת קורים פרשת שקלים שהיא כי תשא**", כלומר פן תחשוב בלבך כי מאי דהוה הוה וכבר נשתתק המן ומה גם בית המקדש חרב ובטלו השקלים -- ולכן בא חיוב זה לנו לקרא פרשה זו לתת הערה בלב האדם דאף על גב שנחרב בית המקדש ואין עוד שקלים, ומה גם שנשתתק המן ואין עוד צורך להקדים לקראת פרשת שקלים - ולכן יש לך לדעת כי מאחר שכל הדברים הנעשים למטה בעולם הגשמי יש להם שורש למעלה - ולכן שים לבך כי עדיין שורש המן קיים. הוא מה שאמרו חז"ל בפסוק "**מלחמה לה' בעמלק מדור דור**" - אין לך דור שאין בו מאותו זרע פסול והקב"ה מאבדו מן העולם. וזה נמצא מפני כי השורש עדיין הוא קיים למעלה - סטרא אחרא. וכן בדומה לזה ענין השקלים הוא ענין פדות נפשינו מיד אויב ומהטיקלא הנזכר. ולכן על ידי קריאה זו מגביר סטרא דקדושה. והיינו מ"ש "**כי תשא את ראש בני ישראל**" כמה דאת אמר "**וה' בראשם**".

"**עד ועשית כיור נחשת**" שנעשה במראות הצבאות של הנשים הכשרות שהיו מתקשטות בהם ומתראות לבעליהן ומרבים פריה ורביה בישראל שהוא דוגמא אל השכינה - ההיא אבן טבא המתעוררת כלפי מעלה על ידי מעשה התחתונים כדאיתא פרשת אמור בפסוק "**ופועל צדק**" דצדיקייא עבדין תכשיטהא ומלבישים לבושהא ושויין לה עטרהא. נמצא

היות בקריאה זו התעוררות לסטרא דקדושה מזכר עד נקבה. ובכן נמצא פדיון נפש איש הישראלי, על כן ירים ראש לעולם התחיה. וזכר לכיור הוא מה שאמר הכתוב "**וזרקתי עליהם מים טהורים**".

"**ומפטיר ויכרות יהוידע את הברית להיות לעם לה'**" כמו שאמר הכתוב "**והסירותי את לב האבן מבשרכם וכו' ועשיתי את אשר בחוקתי תלכו**".

ולהיות "**יום שבת מוציאין ג' ספרים**" רמז לג' מדות שבהם נברא העולם שנאמר "**ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת**". "**ובאחד קורין פרשת השבוע**" לרמוז על ענין ההווה שהוא בשלימות ביום הזה שהנה מתחילה נפלה הקליפה כנזכר בהלכות פסח שנאמר "**כי נפול תפול לפניו**". והכפל הוא לרמוז כי בכל שנה ושנה נופל סטרא אחרא והולך ומתמעט כנודע ליודעי חן, עד זמן העתיד שנאמר "**יפקוד ה' על צבא המרום**" וכל צבאם יבול. ונאמר "**וחפרה הלבנה ובושה החמה**" - ס"מ ובת זוגו כנזכר בתיקונים. ולכן נמי מורה שלימות ביש'.

"**ובשני קורין בראש חדש**" להורות כי כאשר זה נופל זה קם כמו שאמרו חז"ל "**קיסרין וירושלים - אם יאמר לך אדם שתיהן נחרבו או שתיהן נבנו - אל תאמן שנאמר אמלאה החרבה**". ולפי שנפל סטרא אחרא נתעלה סטרא דקדושה ואז תהיה לבנה במלואה שנאמר "**והיה אור הלבנה כאור החמה**". וכן מלכות בית דוד שנמשל ללבנה כמו שאמרו חז"ל מתחדש ויהיה שלם כאשר ביארתי בפסוק "**הקטון יהיה לאלף**", ודוד הוא הקטן. וכן מורה התחדשות לישראל שנאמר בהם "**כי אתם המעט**".

"**ובשלישי קורא מפטיר בפרשת שקלים**" כאמור. ועל ידי כל הענין זה נכנע ונשבר מטה הרשעים ומזל ישראל מתעלה שלכן נקרא חדש אדר כי השם גורם כמו שאמרו חז"ל "**אשר שם שמות בארץ**" - אל תקרי שֵמות אלא שֶמות (מאמר). והיינו סוד מה שאמרו חז"ל שמות חדשים עלו מבבל ויש אומרים אף שמות מלאכים. ולכן מלת **אדר**, ר"ל כי אותו שנאמר "**כלו כאדרת**" מתמעט אות תי"ו שמורה מות (כדאיתא פרשת פנחס וכן פרשת בראשית בפסוק "**ותרא האשה**"), ונשאר **אדר** שנאמר "וַהֲוֹוֹ כְּעוּר מִן אִדְּרֵי קַיִט" שנאמר "**ובית עשו לקש**". ונשארה חטה נקייה לקיים מה שאמר הכתוב "**וממחיתה כי לא תקרב אליך**" כדאיתא פרשת בלק. והוא תבירו לסטרא אחרא וכדאיתא פרשת משפטים באורך. ולכן סטרא דקדושה נשלם ומתעלה - היינו אדר מלכות. ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. וחוזר להתחדש העולם כמו שאמר הכתוב "**ואד יעלה מן הארץ**" - היינו **אד** ממלת **אדר**. ואות **ר'** - רשעים יאבדו שנאמר "**כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' וכו'**".

"**בשבת שניה מוציאין שני ספרים. באחד קורין פרשת השבוע**" להורות השלימות בהווה כאמור. "**ובני קורין זכור את אשר עשה לך עמלק**". והענין מ"ש בזוהר "**במילין ובעובדא אתער מה דאתער לעילא**". ולכן אז מתקיים מה שאמר הכתוב "**יזכר עון אבותיו אל ה'**". מה שעשה עשו עם אבותיו וחטאת אמו אל תמח(?) מה שעשה עם אמו כמו שאמרו חז"ל יהיו נגד ה' תמיד ויכרת מארץ זכרם, ארץ העליונה, שנאמר "**ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ**". "**ומפטיר פקדתי אשר עשה עמלק לישראל**" - היינו לישראל עליון דבעא לאעקרא את קיימא מאתריה. ולכן נאמר "**תמחה את זכר עמלק**" וקרי ביה "זכר" נמי. ושם נאמר "**ולא יהיה שריד לבית עשו**".

"**שבת שלישית שהיא ט"ו באדר מפסיקין ובשבת רביעית שהוא כ"ב לאדר וכו' ובשני קורא פרשת פרה**" - כי יהיה מזה רמז לאדם בהווה ומה גם לעתיד ופנה למעלה. והנה בענין ההווה הוא מועיל לאדם לטהרו לפי כשם שאפר הפרה היה מטהר את הטמאים במעשה כמו כן עתה מועיל בנפש אדם שהרי נאמר "**זאת התורה לעולה וכו**'" כי קריאת התורה מועיל במקום של הקרבן. כך קריאת הפרשה מועיל בנפש אדם לטהר כמו האדם הנטהר על ידי אפר הפרה יהיה קדש. ומורה על העתיד שנאמר "**ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ**", ונאמר "**בלע המות לנצח**". ומה גם מורה על ארבע מלכיות. ונוסף עוד על מלכות הרשעה כדאיתא במדרש: "**ושרפו באש את עורה ואת בשרה ואת דמה**" - אלו דוכסין ואיפרכין ואיסטרטליטין שלה כמו שאמרו חז"ל. לפי שמתגאה שנאמר "**ומילין לצד עילאה ימלל**". ולכן נידונית באש שנאמר "**חזה הוית עד די קטילת חיותא וכו' ויהיבת ליקידת אשא**".

"**ומפטיר וזרקתי עליכם מים טהורים**". וכן נמי יהיה למעלה סוד מ"ש פרשת אמור דף צ"ח (ח"ג צח, א) וזה לשונו: "**למלכא דהוה ליה בר יחידאי. אתא לזווגא ליה במטרוניתא עילאה. מה עבדת אמיה? כל ההוא ליליא עאלת לגבי גנזהא אפיקת עטרא עילאה בשבעין אבני יקר סחרנהא וכו'. לבתר עאלת לבי כלה חמאת עולמתהא דקא מתקני עטרהא ולבושהא תכשיטהא. אמרה לון הא אתקינית בי טבילה דמיין נבעין וכל ריחין ובוסמין סוחרני אינון מיין לדכאה לכלתי וכו**'". ולפי שבא נחש על חוה ופירשה נדה נאמר "**כטומאת הנדה היתה דרכם לפני**". ולכן נאמר "**וזרקתי עליכם מים טהורים**".

"**יש אומרים דפרשת זכור ופרשת פרה חייבים לקרות' מדאורייתא וכו**'" - כי הנה ד' שבתות הללו בהם נעשה ענין התעוררות למטה כדי להעיר לב עם נדכה ונבזה שנפלנו מאיגר רם לבירא עמיקא כמו שאמרו חז"ל - ידעו כי יש מקוה לישראל ומאן דמאיך יתרמי, כי דיו לעבד להיות כרבו שנאמר "**נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל**", ונאמר

"**איך נפלת משמים הילל בן שחר**". ושם נאמר "**ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנפלת**" ונאמר "**ועבדו את ה' ואת דוד עבדי אשר אקים להם**".
ולכן יש להחמיר בשני פרשיות אלו פרשת זכור ופרשת פרה לקראת אותם בעשרה כי הנה פרשת זכור שם נאמר "**תמחה את זכר עמלק**" ואמרו חז"ל אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שיכרת זרעו. ובזה אנו בטוחים כי כן נשבע הקב"ה שנאמר "**כי יד על כס יה וכו**'". ואחר כך עתיד הקב"ה לטהר אותנו וזה יהיה אחר קיבוץ גליות והתחיה שנאמר "**בלע המות לנצח**", **י**'צדק **ה**'טהרה **ו**'תחזק **ה**'קדושה כל הכתוב לחיים.
סלייק הלכות חנוכה

סימן תרפו

י'תחייב **ה**'יודע **ו**'המשכיל **ה**'נס וענין זה התענית כי לא נעלם מעין כל קורא מ"ש בזוהר פרשת תרומה ענין האכילה שאוכל האדם כי הסוד שלה הוא העלאת האור מלמטה למעלה בסוד אור חוזר. וכן הוא מה שאמרו חז"ל כי האכילה הוא דוגמת הקרבן. ולכן מתחייב מזה כי כמו שבשעת הקרבת הקרבן נמצא שם ג' בחינות - כהנים בעבודתם, לויים בשירם, וישראל במעמדם. כך בשעת האכילה ימצא ג' בחינות אלו. כי ענין המעשה הנמצא באכילה צריך להיות בכוונה דוגמה שהיה מכוין הכהן בשעת הקרבת הקרבן. וכנגד שיר הלויים בא מזמור "**אלהים יחננו וכו**'". ואחר כך ברכת המזון לעומת ישראל במעמדם. ועל ידי כן נחשב האכילה בסוד הקרבן כי אותם אדים העשניים שעולים אל המוח הוא בסוד מה שאמר הכתוב "**ואד יעלה מן הארץ**", ואחר כך על ידי הפועל הנעשה במוח - "**והשקה את כל פני האדמה**" (בראשית, ב). ר"ל חיבור שני המוחין הנקראים **את כל** "**משקה פני האדמה**" על דרך מה שאמרו חז"ל "**האשה טוחה פניה בקרקע**".
ואמנם ביום התענית אותו חלק הנברר מן המאכל הקודם אשר נעשה חלב ודם - הוא המעלה הכח שלו למעלה והוא גורם הפועל הנעשה במוח ומוריד כח לכל האיברים. ולכן לפי שהמעור התחתון הוא דבר מזוקק ונקי, ולכן גם השפע הנמשך מלמעלה הוא ענין דק רוחני. ובזה יובן מאמר הנזכר פרשת תרומה בענין ג' מיני מזון הם עיין שם. ולכן התענית הוא חשיב יותר מן האכילה, דאילו האכילה הוא בסוד דין ופעולת התענית הוא בסוד החסד. ולכן נקרא 'חסיד' כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**גומל נפשו איש חסד**". הוא סוד מ"ש בזוהר "**אית איש שנאמר איש מלחמה ויש הנקרא איש חסד**".

ואמנם יש חילוק בענין התענית. כי הנה יש ארבעה תעניות שהם נעשים מפני הצרות שהגיע לאבותינו. ויש תענית שהוא לטובה כגון שמתענים הבכורות ערב פסח. וכן המתענה לאכול מצה לתיאבון. וכן המתענה קודם חג השבועות שהוא דוגמא מה שהתענו דור המדבר קודם קבלת התורה. וכן תענית אסתר - הגם כי כפי הנראה דרך אחר להם בענין התועלת הנמצא מהם -- מכל מקום יש הפרש ביניהם. כי הנה אותם התעניות הם לענין תיקון וכפרה על מעשים הרעים אשר נעשו בזמנים ההם. אמנם אלו התעניות הם זכרון לנס הנעשה בימים ההם. זהו כפי פשוטו. ולכן גם כן יהיה הסוד שלהם כפי דרך זה.

כי הנה אותם התעניות "**צום הרביעי וצום החמישי וכו**'" - התכלית שלהם יהיה להתכוין בהם להכניע החומר של האדם כי ממנו ימשך כל חטאת האדם ומזה ימשך תגבורת הצורה הקדושה. וכן נמי יהיה בערך זה הכנעת שורש החומר שהוא סטרא אחרא כדאיתא פרשת שלח לך "**רוחא מעם רוחא דקדושא וכו' בשרא מסטרא אחרא**". ולכן נאמר "**הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו**". ולכן הקדושה עליונה מתגברת ומתייחדת בשורשה. ואמנם שארי התעניות האמורים נמצא בהם תוספת טובה כי בעבור התענית נוסף עוד להטהר חלק החומר שלכן אז דור המדבר על ידי שהתענו נזדכך החומר שלהם, וכאשר קרבו לפני הר סיני פסקה זוהמתן. ומזה מובן לשאר התעניות הנזכר. ומה גם כי בזמן אסתר הוא דוגמא לקבלת התורה כדאיתא פרש' ר' עקיבה א"ד(?) ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית וכו'. א"ר אחא מכאן מודעא רבא לאורייתא. ואף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש שנאמר "**קימו וקבלו היהודים**".

ואם כן מכאן נלמוד בתחילה כי "**בחנוכה ופורים מותר להתענות לפניהם ולאחריהם**" כי הנה השפע וההארה הנמצא בהם הוא לפי שעה, וכאשר נתבאר בענין הפסח כי להיות ההארה עצמית וגדולה - לכן אין נופלים על פניהם ואין מתענין. אבל בזה מתענים. ולענין התענית שמתענין בי"ג באדם הדבר מובן דאע"ג כי התענית שעשו בימי מרדכי היה כדי למרק העון שנהנו מסעודת אחשורוש כנזכר במקומו -- מכל מקום נמצא שהיה דוגמא למה שהתענו ישראל דור המדבר לקבלת התורה כדאיתא בפרקי ר' אליעזר שהתענו ג' ימים, כמו כן התענו בתענית אסתר והועיל לקבלת התורה. ולכן "**יש מתענים ב' ימים והם זכר לתענית אסתר**". ובלי ספק כי העושה כן מנהג יפה הוא. ויש מתענין ג' ימים כי כן היו ג' ימים של תענית שנאמר "**ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות**".

סימן תרפז

שאלו בגמרא מפני מה אין אומרים הלל בפורים, ורבו בזה בעלי תשובה. ולמאן דאמר קריאת המגילה זה הוא הלולא - והנה על דרך זה היה במשמע כי אין ראוי לקראת המגילה בלילה והוא דוגמא אל ההלל שהוא נקרא ביום ולא בלילה. אמנם כאשר נתבונן מה שאמרו חז"ל כי כל המועדות הם בטלים לעתיד לבא חוץ מן הפורים שנאמר "**וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם**", והם ז"ל גם כן אמרו כי יציאת מצרים לא תעקר ממקומה רק שהגאולה העתידה תהיה עיקר ויציאת מצרים טפלה לה - ולכן בא ההיקש ביניהם כי כמו שבגאולת הפסח אנחנו אומרים הלל גמור בלילה (כדמוכח מן הזוהר פרשת אמור הובא במקומו) -- כך בפורים נמי צריך לקרות המגילה נמי בלילה במקום ההלל ולשנותה ביום.

ואמנם יש הפרש בין זה לזה. כי הנה ההלל שאנו אומרים בכל זמן צריך לאומרו מעומד כנודע. אמנם קריאת המגילה אינו כן כי אין חיוב לקראת אותה מעומד. והטעם לזה הוא מה שנתבאר בזוהר בכמה מקומות כי כל הדברים שהם מעלמא דדכורא אנו אומרים אותם מעומד, כי כן דרך הזכר להיות מעומד. ואמנם כל הדברים שהם מעלמא דנוקבא הם נאמרים מיושב (כאשר יבא לקמן). ולכן זה יהיה ההפרש בין קריאת ההלל ובין קריאת המגילה. כי הנה קריאת הלל הוא מעומד מפני שהוא מעלמא דדכורא כי משם אנחנו ממשיכים אור ושפע למטה משלש עשרה מדות של רחמים שהם נרמזים בפסוקים "**מן המצר קראתי יה וכו**'" כנזכר באדרא רבא הסוד שלהם. ולכן אנו אומרים אותם מעומד להמשיך אותם למטה.

אמנם קריאת המגילה הוא מעלמא דנוקבא, אור הנגלה ומתפשט משם לעולמות למטה. ולכן נקרא **מגילה** מטעם האור המתגלה שלכן נקרא **מגילת אסתר**, דהיינו כי מבחינת 'אסתר' שהוא לשון 'הסתרה' - מתגלה זה האור ויוצא משם אל שבע הנערות שלה (כאשר יבא לקמן). ולכן "**קריאה של לילה זמנה כל הלילה**" כמו ששנינו "**דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה**" מפני כי אותו האור המתגלה הוא מתמיד והולך כל הילה. וכן נמי "**קריאה של יום זמנה כל היום**" מפני כי כן אור זה המתגלה הוא מתמיד והולך כל היום. "**ואם קראה משעלה עמוד השחר יצא**" מפני כי כן נקרא אסתר "**אילת השחר**" כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**למנצח על אילת השחר**". והבן.

"**מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה**" לפי כי הנה אמרו חז"ל "**נובלת חכמה של מעלה - תורה**". אם כן החכמה של מעלה עדיף טפי. והנה ענין המגילה הוא מן החכמה של מגילה אשר מתגלה האור שלה למטה כאמור. ולכן מתחייב לבטל תלמוד

תורה מפני מקרא מגילה לפי כי מקרא מגילה הוא גורם הגילוי של חכמה העליונה, ולכן עדיף טפי. "**ומכל שכן המצות של תורה**" שכולם הם נדחים מפני מקרא מגילה מפני כי המצות הם בסוד האיברים של תורה דוגמת האיברים של האדם. ולכן כולם הם נדחים מפני מקרא מגילה. והוא כי הנה על ידי מקרא מגילה שהוא המשכת האור של חכמה העליונה הוא נמשך הארה לכל האיברים כי הנה זה הוא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע; חד אמר חכמה בלב וחד אמר חכמה בראש. ובביאורי על התורה ביארתי מאמר זה כי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. כי לעולם החכמה בראש במוח, רק שהוא מתפשט בלב מצד הפנים ומצד האחור. יורד בדרך חוט השדרה כנודע עד שיוצא מפי האמה. ולכן אסור ללמד תורה לערל לב וערל בשר.

"**ואין לך דבר שהוא נדחה מקרא מגילה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברים**". והענין בקיצור כי הנה שני מיני מתים הם הנרמזים בסטרא דקדושה. ואין אני בביאור מת של סטרא אחרא כי כבר ביארתי אותו בפירוש מגילת רות, היינו הוצאת המת שהוא קודם להכנסת כלה. אמנם בזה מתבאר ענין שני מיני מתים. האחד הוא "**מת שיש לו קוברים**" - הוא בסוד מה שאמרו חז"ל "**אין התורה מתקיימת אלא במי שממית את עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל**". ומת זה יש לו 'קוברים' רבים והם בניו. אמנם ימצא "**מת מצוה שאין לו קוברים**" - הוא מה ששנינו המשמש והרגישה האשה וכו' אינו פורש מיד וכו' אבל נועץ צפרניו בארץ עד שהאבר מת. ובזה יובן למה נקרא "**מת מצוה**", דמדקאמר מת שאין לו קוברים" מובן. אמנם הרצון לומר כי בענין המיתה נעשה מצוה ואז "אין לו קוברים" לפי כי מפני עון התחתונים נעשה ענין זה כדאיתא פרשת בלק דף קצ"א (ח"ג קצא, א) וזה לשונו: "**ובשעתא דאיהי סליקת למלקט תפנוקין ועידונין ואשתכחת בהו מומא בישראל - כדין מטי לה טיפה כחרדל ואעדיאת ויתיבת עלה יומין במנין וכו**'". ולפי כי מת זה הוא סיבה אל העדר גלוי האור של המגילה - ולכן "**הפוגע בו קוברו תחילה**" לפי כי על ידי מעשה המצוה הוא גורם תיקון למעלה כי לכן נעשה 'חי'. או יהיה בסוד מה ששנינו "**המשמש באבר מת וכו**'".

"**ואחר כך קורא**" להוציא ולגלות אותו האור המתגלה אחר כך.

סימן תרפח

לא נעלם מעין כל קורא כי זה שאמרו חכמים ז"ל בכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון כי כן תיקנו לתת כבוד לארץ ישראל לפי כי אז היתה חריבה. אמנם מכל מקום מאחר שידענו כי חכם עדיף מנביא - לא יתכן לומר כי כך תיקנו לסיבת דבר זה בלבד.

ומה גם שעדיין היה להם סנהדרין ולא נפסקה הנבואה מהם עד חרבן בית שני. ולכן צריך לתת טעם לתקנה זו כי לא דבר ריק הוא.

ולכן אקדים מה שאמרו חז"ל "**פני יהושע כפני לבנה**". והנה בזה ימצא שני פירושים והם אמתיים. זה יצא ראשונה - כי מאחר שהם מכנים יהושע ללבנה - לכן יהיה בערך נקבה המקבל מן הזכר, שכן הלבנה מקבלת אור מן השמש. ולכן יהיה מה שאמרו חז"ל "**שרוי בלא אשה שרוי בלא חומה שנאמר נקבה תסובב גבר**". ובכן יהיה מה שאמר "**כרכים המוקפים חומר מימות יהושע בן נון**", הם הבחינות של הזכר שהם מוקפים מן המידות של הנקבה. ומפני כי על הסתם תמיד הנקבה היא קצרת הקומה - כי לכן זה היה מדתה בזמן הבריאה (אפילו למאן דאמר "**פרצוף היתה**" -- הרי נאמר "**ויקח אחת מצלעותיו**"). ולפי כי לפעמים ימצא שהאשה היא ארוכה בהשואה אחת עם הזכר אשר לכן קטרגה הירח לפני הקב"ה ואמרה אי איפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד - ולכן נמי ימצא כי יש בדברים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון ויש שאינם מוקפים. והיינו כאשר הנקבה היא קצרת הקומה כי אז אינה חומה רק למדות האחרונות של הזכר. ויש בזמן כי הם שוים כאמור - שני מלכים משתמשים בכתר אחד - ואז נעשית חומה לכל המדות שלו והוא סוד מה שאמר הכתוב "**אחות לנו קטנה וכו' אם חומה היא וכו' ואם דלת היא**". והבן.

והנה כרכים הללו הם בסוד ארץ ישראל שהוא בעולם העליון. ואמנם גם ימצא ענין זה "**בחוץ לארץ**" כי הנה העולמות התחתונים הם בסוד 'חוצה לארץ' שהם עלמא דנוקבא. כי כמו שהירח הוא מאיר לעולם כך הירח העליון הוא מסבב ומקיף לעולמות כולם. ואם תבין סוד המעקה תשכיל על ענין זה.

והנה ענין "**עשרה בטלנים**" הוא דבר גדול. והענין מה שאמר בזוהר פרשת ויקהל דף ר"ד (ח"ב רד, א) וזה לשונו: "**תלמידי חכמים רזא עילאה דמלה, כל אינון שית יומין קיימא מלה דכולא אתאחדא ברזא דחד נקודה וכו'. תא חזי אית ימים ואית ימים ימי חול, כמה דאתמר. ואלין קיימין לבר לעמין. ימי השבת דאינון ימי השבוע קיימין לישראל וכו**'". ואיתא בתיקונים וזה לשונו: "**שית ספיראן מקננן במט"ט ביצירה**". ולכן הנלמד מזה הוא כי אלו השש ספירות עליונות אשר הם מקננים שם הם מתלבשים באותם המדות אשר ביצירה. והוא סוד מה שאמר הכתוב "**עיר קטנה ואנשים בה מעט**" כאשר ביארתי זה בפירוש קהלת.

והנה מפני כי העולם מתנהג על ידי המדות של היצירה שהם ימי החול - לכן הספירות העליונות אשר הם מתלבשים בתוכם (אף על פי כי הם עיקר) נקראים 'בטלנים' בערך, כי

ההנהגה היא נפעלת על ידי המדות החיצוניות אשר שם. ולכן אמרו חז"ל "**כל עיר שאין בה עשרה בטלנים אסור לדור שם**". ומכאן תלמוד כמה שכר הבטלנים המתעסקים עם הציבור שהם יונקים מאותם ימים פנימיים דקיימין לישראל. ולכן מזה תבין גם לעולם האצילות שלכן היה מצטער ר' יהושע בן לוי שלא עסק בצורכי ציבור.

ואמנם - היות עשרה ומאמר זה אמר "**שית ספיראן**" -- אין זה מקום ביאורו. אמנם כבר אמרו חז"ל אין קדושה פחותה מעשרה. ואמנם אף על גב שנתבאר בענין בעולם היצירה - כך הוא הענין בכל עולם; כי יש עשרה אורות שיורדים מלמעלה והם מתלבשים שם. והנה מבואר מזה כי הכרך שהוקף מימות יהושע "**אף על פי שאין שם עשרה בטלנים מאחר שהוקף ואחר כך ישב קורא בחמשה עשר**" כי אז לבנה במלואה. וכן נמי "**ישב תחילה על דעת להקיפו**" - כי כן העיקר הוא המקיף כי כן לעולם הוא שקדם בתחילה. אמנם "**ישב בתחילה על דעת שלא להקיפו**", כי זה הוא נקרא 'כפר' כדלקמן.

"**וכן כפרים הנראים עמהם וכו'**" - הנה נתבאר בהלכות הפסח כי בכל עולם יש שם ההיכלות של הקדושה כדאיתא פרשת בראשית ופרשת פקודי באורך. והנה על ידי הקדמה זו תראה כי הם שלשה בחינות: **כרכים**, **ועיירות גדולות**, **וכפרים**. והנה נתבאר כי הכרכים המוקפות חומה מן הראוי הוא שיקראו המגילה בחמשה עשר מפני כי אז הלבנה היא במלואה ואז הוא בהשואה עם השמש בסוד "**נקבה תסובב גבר**". והכרכים שאינם מקופות חומה קורים בארבע עשר מפני כי אין הם שלימים מחומה זו. אמנם "**הכפרים**" שהם בחינת ההיכלות אשר שם יש בהם הפרש; כי יש מהם "**הנראים עמהם**" של הכרכים המוקפים חומה כגון אותם ההיכלות העליונים, "**אפילו שאינם סמוכים כגון שהם בהר**" - היינו שהם עליונים כאמור. "**או שסמוך להם אפילו שאינם נראים עמהם כגון שהם בעמק קורין עמהם**" מאחר כי יש להם הנאה מכרך המוקף חומה. כי גם להם נמשך אותה הארה.

"**ובלבד שלא יהיו רחוקים יותר ממיל**". וסוד המיל נתבאר בענין תחום שבת כי משם ואילך שולטים הקליפות ואין שם היקף.

"**ובשושן אף על פי שאינה מוקפת חומה וכו'**" - הנה שושן יש בה תרתי לריעותא. אחת היא שהיא חוץ לארץ, ועוד כי אינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. ואף על פי כן "**קורין בט"ו**". והענין כי הנה נתבאר בתיקונים דף ל"ו וזה לשונו: "**כגוונא דאיהו מלכות קדישא כך איהו מלכות חייבא וכו'. באלין קליפין אתלב' קב"ה ושכינתיה לקיימא בשכינתי' "ומלכותו בכל משלה" ולקיימא ביה "כי מלך על כל הארץ אלהים**"", עכ"ל.

עוד לקמן "**קליפין דיליה לעילא אינון לבושין מכמה נהורין דמנהון אתפשט קב"ה ואתלבש באלין אחרנין בגין לנטרא לישראל דאינון מתלבשין באלין קליפין וכו'**".
הנה מבואר מזה המאמר כי השכינה מתלבשת באותם הקליפות כדי להגן על ישראל, והוא סוד אסתר הנמצאת בשושן להנקם מהמן ובניו כאשר יבא לקמן. ולכן ימצא לה שלימות זה שקורים בט"ו "**הואיל ושם נעשה הנס**" - לכן שם ימצא לה ענין שלימות רע שהיא למעלה. וזה יהיה כונת הפסור "**כשושנה בין החוחים כן רעיתי**" העליונה.
"**כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע**" - הדבר מבואר על פי ההקדמות הנ"ל כי מאחר כי כל הדינים אלו יש להם שורש למעלה לכן בענין שהוא ספק אין לברך דהוי ברכה לבטלה, ומה גם עתה.
([**כאן מובא בדפוס המשך הסעיפים של שו"ע, סעיפים ה'-ח'**])
כבר נתבאר למעלה בהלכות הפסח כי בכל העולמות העליונים יש מקומות ומושבות לבני האדם. ויש מקומות הנקראים 'עיר' כדאיתא פרשת פקודי דף רנ"ז (ח"ב רנז, א) וזה לשונו: "**בגזרת עירין פתגמא אמאי אקרון עירין? בגין דקיימי כולהו בהאי עיר - עיר ה' צבאות. כל אינון היכלין כל חד וחד אקרי עי' וכו**'". ובפרשת יתרו דף פ"ט (ח"ב פט, א) "**ונתתי להם בביתי וכו' שמא דקוב"ה בית אקרי ונאמר אשר תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתיך**". ולכן מזה מובן כי יש מקום הנקרא 'עיר' ויש הנקרא 'פרץ' וכן 'כפר'. וזה שייך בכל עולם. ומה גם מעולם לעולם כדאיתא בתיקונים, כי מושב הנפשות הוא בעולם העשיה ומושב הרוחות הוא בעולם היצירה, והנשמות הם בעולם הבריאה.
ובכן יבא הדין מבואר על הקדמה אמיתי' והכי קאמר: "**בן עיר שהלך לכרך וכו'**" - כי הנה איתא בזוהר פרשת ויקהל דף רי"א (ח"ב ריא, א) וזה לשונו: "**בההוא פתחא דאמצעיתא דרקיעא חד עמודא דקאים באמצעות גנתא. בההוא עמודא סלקין לעילא בגו ההוא פתחא דרקיעא, וביה סחרני' אית ענן ועשן ונוגה וכו'. אבל ענן ועשן אלין מלבר ונוגה מלגאו. ודא איהו לחפיא על אינון דסלקין לעילא דלא יתחזון מקמי אינון דיתבין לתתא וכו'. ואינון ד' אנפין יהבין קלא. ולית מאן דישמע ליה בר אינון נשמתין דאתחזון לסלקא, ואינון מתכנשין תמן ונטלי לון אילין ד' אנפין ועאלין לון לגו ההוא עמודא וכו'. כדין נשמתין סלקין בההוא פתחא עד דסלקין לגו עגולא דסחרא וכו'**".
ואיתא בגמרא בענין שמואל ע"ה עד י"ב חדשים הנשמה עולה ויורדת. ומזה תדין לשאר החלקים של רוח ונשמה כאשר נתבאר בהלכות הפסח בענין שכירות הבתים באורך.
ולכן יאמר "**בן עיר שהלך לכרך**", דהיינו שהלך מגן עדן הארץ למעלה, "**ובן כרך**" שהוא היה למעלה "**והלך לעיר**" לגן עדן הארץ, וכיוצא מעולם לעולם. וכמו שאמרו

חז"ל צדיקים אין להם מנוחה אלא מוליכים אותם מישיבה לישיבה שנאמר "**ילכו מחיל אל חיל**". ולכן הדין הוא "**אם עתיד לחזור למקומו בזמן הקריאה נתעכב שם**" לאיזו סיבה "**ולא חזר - קורא כמקומו**" כי הנה כפי כח המסו' בידו כך יכול להמשיך ולגלות אותו האור הנמשך ומתגלה בימים הללו. "**ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה**" - אז הוא "**קורא עם אנשי המקום שהוא שם**" כי זו כחו לאלהיו ותו לא.

"**יום טוב שחל להיות בשבת אין קורין וכו'**" - הנה נתבאר למעלה כי ענין המגילה הוא אור חדש המתגלה באותו זמן דווקא, מה שאין כן בשאר ימות השנה. ולכן אנו עושים קריאת המגילה ושאר המצות הנעשות בו ביום כדלקמן. ואמנם יום השבת לא יתכן להגלות אור זה מפני כי בזמן הבריאה אז חזרו אדם וחוה פנים בפנים שנאמר "**ויביאה אל האדם**", ואמרו חז"ל קשטה ככלה בכ"ד קישוטין כמנין ויבאה. ולכן זה הוא אות לבני ישראל כי כן למעלה כך נעשה בכל שבת. ונוסף עוד כי כן נקרא 'קדש' שנאמר "**ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם**". ולכן יום ט"ו אף על גב כי אז הלבנה במלואה, מאחר שהוא יום שבת אין קורין את המגילה דקים ליה בדרבא מניה. אלא ש"**מקדימין לקרותה בערב שבת**" מפני כי אז נעשה תועלת להוציא אותה הארה של המגילה.

"**וגובים מעות מתנות עניים ומחלקים אותם בו ביום**" לפי כי ענין הצדקה הוא מצוה שהוא מועיל בכל זמן, ומה גם עתה כאשר יבא לקמן במקומו בע"ה. "**וביום שבת מוציאין שני ספרים ובשני קורים ויבא עמלק**" כי כל זה הוא גורם תוספת גילוי הארה ביום השבת. ולכן "**אומרים על הניסים**" בהודאה כדי להמשיך שפע ואור מלמעלה עד שם.

אמנם "**אין עושים סעודת פורים עד יום אחד בשבת**". ולפי הנראה הטעם הוא כדי שלא לערב סעודה זו עם סעודת שבת על דרך מ"ש בזוהר פרשת אמור על ענין סעודת יום טוב כאשר הוא ביום אחד בשבת אם עושים סעודה שלישית של שבת מפני כבוד יום טוב. ושם נאמר כי אין נדחה סעודה שלישית. אמנם סעודה זו מאחר שאין נעשית בלילה כמ"ש סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא -- ולכן היא נעשית ביום אחד בשבת.

אמנם עוד יש טעם בדבר מפני כי הנה אותם הדברים שעושים בשבת כגון קריאת התורה פרשת ויבא עמלק, ומה שאומרים "על הניסים" הוא המשכת שפע ואור מעולם העליון למטה. ולכן נעשה ביום השבת. אמנם ענין של אכילה ושתיה הוא למטה. כך אמרו חז"ל עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה. ולכן מניחין מצוה זו לאחר השבת.

ועוד יש טעם שלישי לפי שחייב אדם לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, כי ענין זה הוא צורך לסטרא אחרא כאשר יבא לקמן כנזכר. ואז בשבת - בר יראה ובל

ימצא סטרא אחרא. ואין ראוי להקדים ביום ששי לתת להם כח זה לפי שהוא מתבטל תכף ביום שבת, ואין הרצון לבטל אותו לגמרי. ולכן המצוה הוא ביום אחד בשבת מכל הסיבות האמורות.

"**המפרש בים או היוצא בשיירה וכו**'" - הנה חז"ל למדו ענין זה ממה שאמר הכתוב "**בזמניהם**" כדאיתא במגילה. ולכן זמנים רבים תיקנו להם חכמים, והם חמשה כנגד אות **ה**' נוספת של "**בזמניהם**". והענין כי להיות כי המגילה זו היא נקראת **מגילת אסתר**, וכבר אמרו חז"ל "**אסתר קרקע עולם היתה**", וכבר נודע כי אות **ה**' כינוי אל הנקבה -- ולכן אות **ה**' זו של "**בזמניהם**" משמש לכל אלו הזמנים להמשיך אור משם לכל העולמות על ידי הקריאה. וגם שנאמר שאין כח בקריאה זו להמשיך כל כך שפע מפני שהוא יחיד, וגם שהוא שלא בזמנה -- מכל מקום הוא מועיל ומטיב לעצמו לשלימות נפשו, דלא גרע מכל המעשה אשר יעשה אותם האדם וחי.

אמנם "**קורא בלא ברכה**" לפי כי הברכה הוא המשכת אור יותר עליון בסוד מה שאמר הכתוב "**על כל מוצא פי ה**' **יחיה האדם**". ולכן "**קורא אפילו מתחילת החדש**" מפני כי כן יש הארה משנכנס ראש חדש אדר כדלקמן.

"**בן עיר שהיה בספינה וכו**' **ואחר כך נזדמנה לו מגילה קורא בט**"**ו**" מפני כי כן אז הוא זמן ההארה העיקרית כנ"ל.

סימן תרפט

הנה נתבאר למעלה ענין קריאת המגילה כי זה הוא המשכת אור העליון למטה לכל העולמות, כל אחד כפי מדרגתו. ולכן בא החיוב על הכל בקריאת "**אנשים ונשים וכו**'".

והענין כי הנה נתבאר למעלה בפסוק "**עיר קטנה ואנשים בה מעט**" כי הנה עיר קטנה מדבר על המדה האחרונה אשר המדות הנמצאים בה הם מכונים ל'אנשים' מפני כי הם בסוד עולם הזכר. אמנם משם ולמטה הם בסוד 'עלמא דנוקבא'. ולכן הם מכונים לנשים. ראשונה יהיה אות שהם בעולם הבריאה אשר שם הם שבע עולמתן דמטרוניתא (כאשר מפורש בזוהר בסוד שבע הנערות של אסתר). ונוסף עוד בעולמות למטה אשר הם מכונים לנשים כדאיתא בזוהר פרשת שמות בפסוק "**איש וביתו - מאן דמקבל מאחר**' **אקרי ביתא דיליה**". כי המשפיע הוא בסוד זכר והמקבל הוא בסוד הנקבה.

ואמנם בחינת "**הגרים**" יהיה בסוד עולם העשיה, והוא מ"ש בזוהר פרשת יתרו בפסוק "**ויבא יתרו וכו**' **אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים**". ושם נאמר דף ע' (ח"ב ע, א) וזה לשונו: "**תא חזי מה כתיב הכא ביתרו וכו**'. **כיון דכתיב אל משה אמאי כתיב**

אל המדבר? אלא עיקרא דכלא למה דהוה אתי אל המדבר, ומאן איהו? הר האלהים, דדא איהו אתר לגיורי לאתגיירא וכו'. אל המדבר הוו אתיין דאיהו הר האלהים למעבד נפשייהו וכו'". ונמצא שלמדנו ממאמר זה כי הגר הוא נאחז מעולם התחתון. וכן נמי "**עבדים משוחררים**" הם בסוד מט"ט, עבד טוב, שהוא משוחרר מסטרא אחרא.

כל אלו הם "**מחוייבים לקראת המגילה**" מפני כי אור נגה עליהם וכאמור לעיל דין כרכים ועיירות גדולות וכפרים. והנה האנשים האלו הם היושבים במקומות הללו ונהנים מן האור, ולכן הם חייבים בקריאתה.

"**ומחנכים את הקטנים לקרותה**" כי הנה קטנים אלו הם בסוד "**וכל בניך למודי ה**'". ולפי כי גם יש להם הנאה מאור זה - לכן ראוי לחנך אותם. ומה גם כי אלו הם בסוד "**ונער קטון נוהג בם**". ועם כל זה מחנכים אותם שנאמר "**חנוך לנער על פי דרכו**".

"**אחד הקורא ואחד השומע וכו**'" - הנה לפי הנראה כי השומע גרוע מן הקורא מפני כי הדיבור הוא עשה רושם, מה שאין כן בענין השמיעה. אשר לכן הדיבור של חול נאסר בשבת שנאמר "**ודבר דבר**", וכדאיתא בזוהר כי הדיבור אתער לעילא ועשה רושם, כדאיתא פרשת אמור בפסוק "**ה' נתן לי לשון למודים**" כי על ידי הדיבור אתערו קדישי עליון. אמנם כאשר נתן לב על ענין השמיעה רעה שנאסרה מאד שנאמר "**לא תשא שמע שוא**", והסיבה לזה מפני כי השמיעה היא נכללת בכל האיברים כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**שמעו ותחי נפשכם**", כי האזן הוא כמו קנקן לכלים. כי כולם מתגמרים בו. ובערך זה היא חשובה יותר מן הדיבור שלכן בקריאת שמע צריך להשמיע לאזניו כי הנה כח הדיבור הוא נכנס באזניו ומתפשט בכל האיברים ועשה בהם רושם כאלו דבר ידבר הוא.

כי הנה על ידי הדיבור מתקדש האדם דאיהו אתער קידושין עילאין עליה. אמנם בלי ספק כי אותו המברך וקורא הוא המעורר הקדושה העליונה והייחוד והתועלת הנמשך מקריאה זו. הוא הפועל באדם הקורא ובאדם השומע כולם בהשואה אחת. ולכן "**יוצא ידי חובתו**". אמנם "**צריך שישמע מפי מי שהוא חייב בקריאתה**" - כי הנה החיוב הוא ענין השראת אור הקדושה מזמן קבלת התורה שנאמר "**ועתה אם שמע תשמעו בקולי וכו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש**". וכאשר קיימו וקבלו היהודים עליהם תורה ומצות בא עליהם החיוב זה לעשות המצות וממילא משתמע שקנו אותה קדושה כי לכן הוא נוסח הברכה שתקנו חז"ל "**אשר קדשנו במצותיו וצונו**". ולכן מי שהוא חייב בקריאתה יש בו אותו כח של קדושה להיות פועל בקרב איש ולב עמוק כח הקדושה. ולפי כי לא ימצא אדם על הארץ מזמן חטא אדם הראשון בלי עון כמו שאמר הכתוב

"**כי אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא**", ומה גם כי ישראל שבו על חטאת האדם על ידי מעשה העגל כמו שאמרו חז"ל בפסוק "**והמה כאדם עברו ברית**" -- ולכן אין דבר המטהר את האדם מאותו עון כי אם מעשה המצות. ומה גם כי כל אדם הוא קרוב אל החטא כאמור.

ולכן חז"ל נשתמשו בלשון זה של "**יוצא ידי חובתו**" שהנה שיחת תלמידי חכמים צריכה תלמוד להודיע מתוך דבריהם כי על ידי מעשה המצוה "**יוצא ידי חובתו**" -- רצה לומר נמלט מן החוב של העון הנמצא בו חדשים עם ישנים. "**לפיכך אם היה הקורא חרש או שוטה או קטן**" כי אין בהם כח החיוב שהוא חלק הקדושה הנזכר, אין בהם כח "**להוציא את השומע ידי חובתו**" דהיינו לטהר אותו מן העון, שהרי על עצמו הלואי שיועיל מפני כי אלו יצאו מן הכלל של ישראל שאמרו נעשה ונשמע שעל ידי כן נתקדשו מאז במצות. ומאחר כי אלו אינו שייך בהם ענין זה שהרי החרש אין מתקיים בו חלק של "נשמע", ושוטה וקטן אין שייך לקיים בעצמו "נעשה" -- ולכן "**השומע מהם לא יצא**" כאמור.

"**ויש אומרים שהנשים אין מוציאות את האנשים**" מפני כי הוא יאמר כי חיוב הנשים הוא כי הנשים הם בסוד עולם העשיה. ואמנם במקומו יתבאר ענין מה שאמרו חז"ל מצות שהזמן גרמא וכו'. ואמנם לפי שהם בעשיה - לא נמצא בהם כח מאותו אור שהם מקבלים מלמעלה להוציא את האנשים ידי חובתן מאחר שהנחנו כי התכלית הוא להוציא העון ממנו ולטהר אותו מחובתו. ואמנם מפני כי המדה העליונה אף על גב שהיא בסוד אשה כד אתכלילת בדכורא והם שוים, ופעמים שהיא בסוד אשת חיל עטרת בעלה -- ולכן היה איפשר לומר שמוציאות את האנשים ידי חובתן מפני כי האשה מכפרת על האיש. הוא סוד מה שאמרו חז"ל אצל "**למנצח על מחלת**" שנמחלים עונותיו, מפני כי שרוי בלא אשה לא ינקה מעון שהוא יניקת סטרא אחרא, שלכן אומרים חז"ל מצוה וגוף טהור ישא אשה ואחר כך ילמד תורה. ולכן קס"ד שמוציאה האשה לאיש ידי חובתו.

אמנם הלכה כיש אומרים מפני כי בענין הגשמי מי ומי יזכה לאשה מעולם האצילות. ולכן הצד השוה כי אין הנשים מוציאות ידי חובתן כמדובר.

"**אנדרוגינוס אינו מוציא למי שאינו מינו**" - הענין הוא כי הנה האנדרוגינוס הוא מין בפני עצמו. ומפני כי הוא כלול מזכר ונקבה, אינו מוציא אלא מינו בלבד. ואע"ג כי לפי הנראה היה ראוי להוציא את הנשים ידי חובתן דלא גרע מערך אשה לחוד -- אמנם כאשר נתבונן בעיקר הדבר תראה כמה עמקו דברי חז"ל כי כל דבריהם כגחלי אש. והענין

כי הנה מן[93] האנדרוגינוס הוא ענין עליון מאד. והוא בעולם הזכר כי על כן אמרו חז"ל אנדרוגינוס חייבים עליו סקילה כזכר. אמנם צד הנקבות הנמצא בו הוא ענין שלימות גדול יותר מן השלימות הנמצא באדם הראשון. דאילו אדם הראשון כבר נמצא עמו ענין נקבה אפילו למאן דאמר "**זנב היתה**" - מכל מקום היה דבר נוסף חוץ ממנו. אמנם מין זה צד הנקבות שבו הוא בעצמו. הוא סוד אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך בפסוק "**זכר ונקבה בראם**" והם כתבו "זכר ונקוביו". והוא רמז לסוד הגדול זה.

ולכן מתחייב מזה דאף על גב שנאמר באשת חיל "**רגליה יורדות מות**" - עם כל זה צד נקבות זה אין מתאחז ממנו קליפה כלל. אם לענין צד הזכר שבו אין מתאחז ממנו סטרא אחרא מפני כי הנה נמצא אתו כלול צד הנקבות שמציל אותו מן החטא כאמור. וצד הנקבות שבו לא יוכל להתאחז ממנו סטרא אחרא מפני כי היא כלולה עם הזכר ואינה פרצוף כדי להתאחז ממנה. ולכן הוא כעין "**זיל הכא קא מדחה לה זיל הכא קא מדחה לה**". ולכן אין מוציא לזולת מינו. וזה לגודל חשיבות שלו כי לא נמצא אתו שורש כח דין לדחות העון והטומאה מן הזולת כדבר האמור.

"**טומטום ומי שחציו עבד אפילו מינו אינו מוציא**". והדבר פשוט דפעמים הטומטום יהיה נקבה ולא יוכל להוציא האיש. וכן נמי מי שחציו עבד שהוא כפוף לאותו עבד רע - אינו יכול להוציא אפילו לעבד טוב מסטרא דמטטרון כי אין בו כח לכך.

"**השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו יצא**" - כי המצות לאו ליהנות ניתנו רק הם שלימות באיברי האדם. ולא יקשה לך כאשר האשה היא נהנית בקירוב בשר מגוף האיש שלכן אמרו חז"ל "**אשתו כגופו דמייא**", אמנם הנאה לזולת אין בהם. והבן.

"**מקום שאין מנין וכו**'" - דין זה מבואר מן הסיבות האמורות לעיל. כי הנה האיש המדבר ושומע ויודע ספר - יש נמצא בו כח להוציא מי שאינו יודע לקראת לפי שמשרה הקדושה בקרב השומע על ידי הברכות והקריאה. ולכן "**מקום שאין מנין**" אז אותו היודע קורא להם ומוציא אותם היחידים ידי חובתן. שאילו היו עשרה היה ראוי להם שאחד קורא להם מדין שליח ציבור שהוא מוציא את הרבים ידי חובתן. אבל מאחר שאין שם מנין - אותו היחיד היודע מוציא אותם ידי חובתן. "**אבל אם הם יודעים כל אחד קורא לעצמו**" כי על ידי כן הוא פועל בעצמו הארה יותר גדולה. ואינו דומה כמו ההארה הנמשכת לאדם מן הזולת שהוא נשפע ממנו כדמיון הנקבה הנשפעת מן הזכר.

"**מנהג טוב להביא קטנים וקטנות וכו**'" - ענין זה למדנו מרבי אלעזר בן עזריה ע"ה שדרש "**טף למה באים? כדי לתת שכר למביאיהן**" לפי שעדיין אינם בני חינוך. וסוד

[93] כך מובא בדפוס. ואולי יש להגיה 'מין', וצע"ע - ויקיעורך

הדבר בקיצור כי הנה נאמר "**ונער קטון נוהג בם**", ובדברי חז"ל "**תינוק יונק משדי אמו**" (מאמר). ולכן כל הבחינות שלו נקרא **טף** על שמו. ומאחר דלאו בני לימוד הם ואין יכולים לבא מעצמן למה באים? וסוד הענין יובן עם מה שאמר בזוהר פרשת קרח דף קע"ו (ח"ג קעו, ב) וזה לשונו: "**מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. ורזא דא כל אינון כתרין עילאין דשמא קדישא אתאחיד בהו כולהו זמינין מאתר דאקרי קדוש. הדא הוא דכתיב מקראי קדש. ואימתי? בזמנא דמועד זמין בעלמא וכו'. הכי נמי קדש תתאה זמין לחילוי לאעטרא ולאעלא להו וכו'. וכגוונא דחילהא קיימין לעילא הכי נמי קיימין ממנן דעמא דלהון לתתא וכו**'".

הנה מבואר מזה כי קדש תתאה זמנית לכל חילהא בזמן שהוא יום טוב ומעלה אותם למעלה. אמנם יש קצת שאין עולים - היינו ממנן דעמא כאמור. ומכן נלמוד לזמן חול המועד כי פשוט הוא שאין עולים למעלה. והנה מצות הקהל היה בחג הסוכות בחול המועד והוא שנת השמיטה כי אז אין עולים מדות אלו למעלה. אם כן למה צוה ה' להביא הטף מאחר שאין הדוגמא שלהם למעלה (שהם המדות הנזכרים) אינם עולים? אלא לתת שכר למביאיהם - ומרוב השפע הנשפע עליהם הם משפיעים על אותם המדות במקומם למטה. וכן נמי בזמן הפורים - טוב להביא אותם כי יש אור גדול נוסף שעל ידי כך הוא נמשך על בחינת הנזכר למטה על ידי מקרא מגילה שלכן פושטין אותה כדלקמן.

סימן תרצ

הנה ראוי לדעת כי דין זה הוא מתבאר עם מה שאמרו חז"ל כי המגילה נקרא 'ספר' ונקרא 'אגרת' כאשר יבא הביאור לקמן בע"ה. וענין זה אינו מן הספק אלא כי כן ימצא בה ענין ספר וכח אגרת אשר לכן נעשה הנס על ידי זכר ונקבה - מרדכי היהודי ואסתר המלכה. ושניהם כתובים בתוך המגילה. ולכן נפקא מינה כי "**קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב**". דאילו בקריאת ספר תורה אסור אפילו לסמוך את עצמו הקורא בו, מפני שהוא מעולם הזכר. אמנם המגילה לא כן. דמאחר שנקרא "**אגרת**" אם קראה מיושב הנה הוא ממשיך אור העליון למטה על ידי הקריאה. ואם קראה עומד פשוט הוא שגורם לה מעלה ועילוי יותר. וכמו כן הוא גומל לנפשו שפע והארה כדרך כל מעשה המצות. וזה יהיה בערך תפילה של יד שהיא נקשרת מיושב.

"**אב לא יקרא בציבור יושב לכתחילה מפני כבוד הציבור**" שהם מעולם הזכר, ובכן יהיה מגיע להם העדר. שהרי הכהנים הופכים כלפי ציבור אף על גב שאחוריהם אל ההיכל

(כנזכר במקומו). כי כבוד הציבור הוא נרמז למקום עליון שנאמר בו "**מלך הכבוד**", ואמרו חז"ל "**מלך שהוא חולק כבוד ליריאיו**". והבן.

"**אפילו שנים וכו**'" - ואף על גב דאית לן "**תרי קלי לא משתמעי**" ובקריאת התורה אחר קורא והכל שותקין -- בענין קריאה של המגילה "**אפילו שנים אפילו עשרה יכולים לקראתה ביחד**". ואפילו מתוך מגילה אחת. דבשלמא בתורה נאמר "**וידבר ה' את כל הדברים האלה**" ואז אפילו צפור לא קרא. אמנם המגילה נאמרה ברוח הקדש על ידי בני אדם ולכן יוצאים ידי חובתן בקריאה זו. "**והשומעים מהם**" - כי מאחר שנקרא 'ספר' יש בקריאה זו לדחות החובה מן השומעים מפני שהיא הארה גדולה שמתגלה באותה שעה, כי לכן נקרא **מגילה** לסיבת גילוי אור התורה העליונה.

"**צריך לקראתה כולה ומתוך הכתב וכו**'" - כבר נתבאר כי עיקר דיני המגילה מיוסדים על שתי סיבות האמורות. כי נקרא "**ספר**" ונקרא "**אגרת**". ולכן צריך לנהוג בה דוגמת חיוב הספר ולכן צריך "**לקראתה כולה ומתוך הכתב**" כי דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, דמשמע שהם מעלמא דנוקבא (דקיימא על פה כדאיתא פרשת ויקהל). ולכן "**אם קראה על פה לא יצא**" מפני כי העיקר של המגילה הוא מעלמא דדכורא. ולכן צריך נמי "**שתהיה כולה כתובה לפניו לכתחילה אבל בדיעבד אם השמיט הסופר באמצעה תיבות אפילו עד חציה וקראה הקורא על פה יצא**". ומה גם אף על פי שלא קרא הכל על פה יצא לפי כי אור זה המתגלה אינו מוכרח שמתגלה באלו כמו שהוא בשורש שלו; כי מוכרח הוא שיתמעט ממנו ונשאר למעלה.

אמנם "**אם השמיט מתחילה או בסוף פסולה**"[94] - מפני שהוא מורה העדר בגלוי האור או שאינו מתגלה עד סופו, ואינו כן. ומטעם זה עצמו "**אם השמיט יותר מחציה ואפילו הן מטושטשות ואין רשומן ניכר פסולה**" כי כל זה הוא מורה על העדר גילוי אור המגילה ואינו כן. ולכן פסולה.

([**כאן בדפוס מובא ציטוט שו"ע סעיפים ד' - ח'**])

מאחר שאין אדם יוצא ידי חובתו במגילה פסולה - לכן "**מי שתופס בידו מגילה פסולה לא יקרא עם שליח ציבור**". דאף על גב כי הפיסול אינו מענין הכתיבה וז"ש שאינה כשרה -- אף על פי כן לא יקרא מאחר שאין יוצא בה ידי חובתו למה יקרא. אלא שומע מש"ץ ושותק כשאר כל השומעים ויוצא ידי חובתו.

"**קראה סירוגין וכו**'" - הנה נתבאר כי קריאת המגילה הוא גורם גילוי אור העליון ונמשך להאיר למטה, ועל ידי כך הוא פועל בעצם הקורא כדרך כל מעשה המצות. ולכן כאשר

[94] מילים אלו מובאים בהגהות של הרמ"א בשו"ע שלפנינו - ויקיעורך

קורא אותה "**אע"ג שפסק ושהה כדי לגמור את כולה יצא**" - לא יהיה חמור מקריאת שמע דבהכי יצא.

"**הקורא את המגילה למפרע וכו'**" - הנה ענין הקריאה צריך שיהיה על הסדר מפני כי הענין הוא כדי להמשיך אור העליון למטה. וכן הוא ענין המשכת המזון הרוחני מן המוח אל האיברים. אבל הקורא למפרע הוא מורה לענין האור החוזר מלמטה למעלה. וכן מורה באדם דוגמא למזון הגשמי שעולה מן הכבד ללב ומשם למוח. וכן נתבאר כי המגילה נקרא 'ספר' מפני כי כן הוא אור המתגלה מן הזכר בסוד "**נובלת חכמה של מעלה**" שהיא התורה. והארה זו באה בדרך ישר מלמעלה למטה. ולכן אם פסק בה - אין בזה חשש מאחר כי זה מורה שהאור נשתהה מלהמשך למטה. אמנם כאשר חוזר לקרא' הנה נתקן הדבר כי הנה האור זה נמשך בדרך ישר. אבל כאשר הוא קורא למפרע - מאחר כי אין אור זה חוזר למעלה מפני כי הוא בסוד הזכר כי הוא משפיע למטה - נמצא כי הוא מורה ענין הסתלקות ועושה פגם למעלה. ולכן "**לא יצא**" שהרי דבק בו סטרא אחרא.

"**אלא כיצד יעשה**?" לתקן מה שדלג. "**מתחיל מפסוק ששכח**" כי על ידי כן נמצא שחוזר להמשיך האור ממקום הראשון "**וקורא על הסדר**" להמשיך האור למטה לעולמות, וגם מושך האור עליו מלמעלה על ידי הקריאה כנ"ל.

"**הקורא את המגילה על פה וכו'**" - הנה נתבאר בזוהר כי תורה שבעל פה היינו כי המדה האחרונה היא יושבת על העולמות וכו', ולכן מאחר כי המגילה נקרא 'ספר' מפני כי העיקר של אור זה הוא מעלמא דדכורא - ולכן אם קראה על פה שמורה שהיא בבחינת הנקבה, לא יצא ידי חובתו.

"**הלועז ששמע את המגילה וכו'**" - לא נפלאת היא ממך מה שאמרו חז"ל כשהיה הדיבור יוצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים קולות ושומעים ע' אומות שנאמר "**קול ה' שובר ארזים וכו'**", ונאמר "**כי מי כל בשר אשר שמע קול ה' מדבר כאשר שמעת אתה ויחי**". אתה שמעת וחיית אבל אומות העולם שמעו ומתו. ואל תדמה בדעתך שהיו שומעין הדיבור בלשון הקודש דאם כן למה השמיע אותם הקב"ה בלשון שאין מבינים בו? ועוד צוה לכתוב על האבנים התורה "**באר היטב**" בשבעים לשון. אם כן מה שאמרו חז"ל שהיה הדיבור מתחלק כפטיש יפוצץ - היינו מפני שנהפך לשבעים לשון ואיתא בב"ר התורה אמרה אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה בראשית, בי ראשית, שנאמר "**ואהיה אצלו אמון**". הרי כי כל העולמות גם היצורים כולם נתהוו באמצעות התורה כמו שאמרו חז"ל כל התורה הם שמותיו של הקב"ה. ולכן חז"ל מפרשים כמה מלות מן התורה בלשונות

אחרים כגון מלת "**יהבך**" לא הוו ידעי רבנן, וכגון "**וטאטטיה**". שאין הרצון שלא היו יודעים כונת המלה שהרי כל מלה חוזר לשורש שלה, אלא שהרצון דלא הוו ידעי הוא כי כבר נודע להם כמה מלות בתורה שהם מתבארים בלשון אחר ואלו לא ידעו מאיזה לשון הם. ותכלית הדברים שהכונה בזה הוא כדי שיהיה בתורה לכל הדברים שורש ולכל הלשונות.

ולכן "**הלועז ששמע את המגילה הכתובה בלשון הקדש**" אעפ"י שהוא אינו יודע הלשון "**ואינו מבין מה שהם אומרים יצא ידי חובתו**" כי זה כחו של לשון הקדש מאחר שהוא כולל כל לשונות העמים.

([**כאן בדפוס מובא ציטוט שו"ע סעיפים ט' - י'**])

דברי חכמים כדרבונות מה שאמר אל יהי קל בעיניך לשון תרגום, שהרי הקב"ה חלק לו כבוד בתורה "**יגר סהדותא**". כונת מה שאמר בלשון שלילה היינו ללמוד דעת דאף על גב שהוא מכלל שבעים לשון - אינו בערך שלהם. והראיה שהרי הקב"ה חלק לו כבוד בתורה. דאף על גב כי יש מלות בתורה כתובות על שאר הלשונות -- מכל מקום לאו בפירוש אתמר. אבל לשון תרגום מפורש "**יגר סהדותא**". ועוד חלק לו כבוד מפני כי דרך של המקרא לקצר וכגון "**וזה לכם**" (ויקרא יא, כט), כי מן הריבוי נפקא להו כי דם השרץ מטמא בבשרו. ובזה, אף על גב כי יעקב אבינו ע"ה קרא לו "**גלעד**" דרך קצרה, כתב הקב"ה "**יגר סהדותא**" והאריך לשון כדי לחלוק לו כבוד. ועוד חלק לו בסוד נוסף שהקדים אותו לגלעד שהוא לשון התורה.

אמנם חכמים זכרונם לברכה אמרו אדם הראשון בלשון תרגום סיפר. וכן אמרו ששמע קול בקדשי קדשים "**נצחו טלייא וכו**'". מכל מקום הוא מכלל שבעים לשון.

ולכן "**אם היתה כתובה בלשון תרגום לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר באותו הלשון בלבד**" דלא דאמי. בשלמא התם הקב"ה חלק לו כבוד דהיינו שכתב בתורה כמה מלות בלשון תרגום. ולכן לא יצא בקריאתה אלא המכיר באותו הלשון בלבד לפי שהוא כאחד מן הלשונות. דבשלמא לשון תורה מפני שנמצא בו כח מכל הלשונות - לכן השומע יצא אף על גב שאינו מבין, כי זה כחו להוציא ולדחות מן השומע יצר סמוך המקטרג אותו בשאר המצות. אבל שאר הלשונות מעיקרא הם באים מכח התורה כי נכללים בה ולכן המכיר באותו הלשון יעשה בו פעולה ומוציא אותו ידי חובתו. אבל מי שאינו מכיר בו אין בו הכח של התורה עצמה ולכן לא יצא ידי חובתו.

ולכן נמי "**אם היתה כתובה בלשון עברי וקראה ארמית לארמי לא יצא שנמצא זה קורא על פה**". וכבר נתבאר כי הקורא על פה הוא עשה פגם למעלה כי מסתלק האור ואינו

נמשך למטה. ולכן לא יצא ידי חובתו. ומכל שכן כי השומע גם כן לא יצא מדי דופיו וחובתו החטאים האלה בנפשותם.

"**מי שיודע לעז ויודע אשורית**" יש צדדין לכאו ולכאן. ומהיות טוב ראוי לו לשמוע אשורית ולקראת אשורית.

([**כאן בדפוס מובא ציטוט שו"ע סעיפים י"א - י"ד**])

מפני כי המצות צריכות כוונה לצאת ידי חובתו כדלקמן, לכן מסתברא כי אין ראוי לקראת לנשים במגילה הכתובה בלשון לעז מפני כי הנשים דעתן קלה והם נותנים לבם לדעת סיפור המעשה מן המגיע לאסתר ולא יתנו לב לצאת ידי חובתן, ולכן יש סברא למחות בידם כמדובר.

"**קראה מתנמנם וכו**'" - הנה ענין השינה נתבאר בהלכות פסח בענין של אפיקומן אם נרדמו או נתנמנו כי להיות מה שאמרו חכמים ז"ל ד' תרדמות הם בבראשית רבה זה לשונו: "**ויפל ה' תקדמה על האדם וישן - רב אמר שלש תרדמות הן. תרדמת שינה ותרדמת נבואה ותרדמת מרמיטא וכו'. ורבנן אמרי אף תרדמה של שטות וכו**'" (מאמר). והענין בקיצור כי הנה באדם נמצא בו שלשה מדרגות - נפש רוח נשמה. ולכן כנגד הסתלקות כל חלק מאלו יהיה כינוי לתרדמה. כי הנה חכמים ז"ל אמרו שינה אחת משששים במיתה. ולכן תרדמת שינה יהיה כנגד הסתלקות כח הנפש. ולכן אמרו חכמים ז"ל חלום אחד משששים בנבואה. ותרדמת מרמיטה שהוא בהלה כפירוש רש"י ז"ל הוא הסתלקות כח הרוח. ותרדמת הנבואה כנגד הסתלקות כח הנשמה למעלה כדי להשיג דברי הנבואה. ומזה תבין למעלה כיצד ימצא ג' תרדמות הללו והם בשלש אותיות **צלם** שהם כנגד נפש רוח ונשמה.

ולסברת רבנן שמנו תרדמה של שטות - זה יהיה למטה כמו שאמרו חז"ל אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח של שטות שנאמר "**איש כי תשטה אשתו**". והבן.

ולכן נלמד מזה כי מתנמנם הוא ענין יותר קל ואין שם ענין הסתלקות לגמרי כמו השינה. ולכן "**אם קראה מתנמנם הואיל ולא נרדם בשינה יצא**" מפני כי כן נמי למעלה לא יהיה ענין הסתלקות כח הנפש לגמרי. ולכן אותו האור הנשאר שם על ידי הקריאה יהיה נמצא בו כוח להוציאו ידי חובתו. "**אבל אם שמעה מתנמנם לא יצא**" מפני כי הנה מכח השמיעה הוא יוצא ידי חובתו, ומאחר כי אין השמיעה שלימה ואין כח הדיבור של המגילה נכנס בכל אבר ואבר שבו - אינו יכול לצאת ידי חובתו.

"**וכן אם היה כותבה שקורא פסוק במגילה שהוא מעתיק ממנה. וכן אם היה מגיהה. וכן אם היה דורשה שקורא פסוק במגילה שלימה ואחר כך דורשו**". בכולן "**אם כיוון**

לבו לצאת ידי חובתו" אם היתה המגילה כתובה כולה לפניו - "**יצא**" מפני כי על ידי כך מתגלה עיקר המגילה למעלה, ובכל פסוק שהוא קורא ומעתיק מתרבה האור ונמשך ומתפשט. וכן לענין הגהה. וביותר בענין הדרשה כי הוא התפשטות האור למטה אל כל העולמות ופועל בעצמו.

"**ולא יפסיק בה בעניינים אחרים כשדורש**", ומ"ש "**שאסור להפסיק בה בעניינים אחרים**" - אין הכונה להזהיר על דברי בטלה שהנה חז"ל אמרו הפוסק מדברי תורה על דברים בטלים מאכילים אותו שורשי רתמים שנאמר "**הקוטפים מלוח על שיח**" - דברים שניתנו על הלוחות פוסק עלי שיח של בטלה. שורשי רתמים לחמם. ולכן לא צריכה למימר. אבל מ"ש אסור להפסיק בה בעניינים אחרים - היינו אפילו לדרוש בעניינים אחרים שהם שלא מענין המגילה אסור להפסיק כדי שיהיה נמשך האור שלה ולא יהיה נפסק כלל.

"**הקורא את המגילה וכו'**" - מאחר כי העיקר הוא במעשה המצוה היות כל רצונו וכונתו לעשות המצוה כדי שעל ידי כך תהיה מעשה המצוה שלם בכל פרטיו במעשה ובדיבור ובמחשבה -- ולכן כמו שבענין הקריאה צריך הקורא לכוין דעתו לצאת ידי חובתו - כך צריך לו להיות מתכוין בזמן ששומ' המגילה מפני אחרים צריך לכוין כי על ידי שמעה זו יצא ידי חובתו. ומה גם הקורא המגילה לזולת צריך כך לכוין "**להוציא השומע ידי חובתו**" כדי שיהיה כח בקריאה זו שקורא לדחות החובה מן השומע כאמור.

"**ואם הקורא הוא שליח ציבור**" - אין צריך לפרט לכל איש ואיש רק הוא מתכוין בדרך כלל מסתמא כי דעתו על כל השומעים המגילה מפיו להוציא אותם ידי חובתן. ולכן "**אפילו הם אחורי בית הכנסת**" והוא אינו רואה אותם, מאחר שהם מתכוונים לצאת, "**יוצאים ידי חובתן**".

"**אין מדקדקין בטעיותיה**" שהרי אין המגילה כמו ספר התורה. שהרי נקראת 'אגרת'. "**ויש אומרים דווקא בטעות הלשון והענין אחד כההוא עובדא דתרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרב, חד קרי יהודים וחד קרים יהודיים ולא אהדר חד מנייהו, אבל טעות אחר לא**" שהרי נקרא גם כן 'ספר' וראוי לחוש בענין הזה.

([**כאן בדפוס מובא ציטוט שו"ע סעיפים ט"ו - י"ח**])

הנה נתבאר למעלה כי עשרת בני המן הם מושרשים בעשר קליפות דסטרא אחרא כנזכר בתיקונים תיקון כ' דף ן' וזה לשונו: "**ובגין האי קנאה דקני קב"ה באות דיליה על אסתר דאיהי קדושה דיליה דלא איהי קדושה פחות מעשרה, אתלבשו עשרה כתרין תתאין**

בעשרה בנין דהמן דתמן 'אל אחר'". הנה מבואר ממאמר זה כי עשרת בני המן הם מושרשים למעלה בעשר קליפות סטרא אחרא דאל אחר כנזכר.
והנה כבר נתבאר למעלה כונת מה שהיה נחלק הדיבור לע' קולות כדי להשמיע לשבעים אומות. ועוד צוה לכתוב על האבנים שבעים לשון באר היטב התורה לתת להם מקום בתורה. ומה מאד נמצא שורש לשבעים אומות בענין הלשון מה שאמרו חז"ל "**טטאתי**(?) **לשון תרגום, יהבך לשון ערבי וכו**'" (מאמר). להורות כי נמצא להם שורש בתורה. וזה יהיה כונת י"א ארורים הנזכר בתורה כדי לתת להם אחיזה ויניקה כדי שיוכלו להתקיים. ובזה מסתלק הספק למה לא נכתבו י"א ברכות? (מאחר כי כך הוא החיוב כמו ששנינו "**הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה**"). אמנם להיות כי הברכה אין צריך לכתוב אותה מפני כי התורה כולה ברכה וכן כל סטרא דקדושה הנאחז ממנה הם ברוכים - לכן לא צריכא למימר. אבל הקליפה סטרא אחרא שהם הקללה והם מחוץ לעולמות למטה - הוצרך להזכיר אותם לתת להם ענין אחיזה בקדושה להחיות אותם.
וכנגד אלו י"א ארורים הם המן ובניו שהם י"א והם הפך מן הקדושה. כי "**יהו"ה אחד**" - ראשי תיבות י"**א** והם תכלית האחדות. והקליפה תכלית הפירוד - י"א ארורים אלו.
והנה המן הוא כנגד ארור ראשון ובזה יובן מה שאמרוחז"ל במדרש דקאמר מרדכי זה הרשע עשה עצמו עבודה זרה וכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וכו' (מאמר). כי הנה מרדכי הבין כונת מה שאמר הכתוב "**ארור האיש וכו**'" כי מלת "**איש**" מיותר. היה לו לומר "ארור מי שיעשה פסל". ומדקאמר האי הוא לרמוז על איש אחד הידוע הנקרא 'איש' שנאמר "**איש צר ואויב המן**". ומה שכתוב "**אשר יעשה**" - קרי ביה "**יעשה**", שעשה עצמו פסל וכו'. "**ושם בסתר**" נקוד בהרחבה להגיד כי שם גנות ח"ו ביושב בסתר עליון, כמו שאמרו חז"ל "**אמר כבר הזקין**". ולכן יהיה כונת הפסוק דרך הודעה מה שאמר הכתוב "**ארור האיש אשר יעשה פסל**" - כלומר יש לכם לדעת כי ארור הראשון מאלו הוא האיש אשר יעשה עצמו פסל, סימן זה מסור לכם כי השורש שלו הוא כנגד ארור זה, והוא בסתרו של עולם.
ואמנם הם אחד עשר על דרך מה שאמרו חז"ל "**כל המוסיף גורע**", כי הנה בסטרא דקדושה הם עשר קדושות כדאיתא בספר יצירה "**עשר ולא אחד עשר**". שלכן בעשרה מאמרות נברא העולם, והתורה בעשרת הדברות. אבל סטרא אחרא הם י"א - עשר קליפות והקדושה המחיה אותם - הרי י"א שנאמר "**ואתה מחיה את כולם**". ולפי שאין הקדושה מתערבת עמהם - לכן נחשבת לבחינה אחת מפני כי רשעים בחייהם קרוים מתים.

ולכן "**צריך לומר עשרת בני המן בנשימה אחת**" לרמוז כי ניצוץ אחד של הקדושה היה בתוכם. וצריך לצרף גם כן מלת "**עשרת**" עמהם לרמוז כי כאשר נתלו הללו למטה כמו כן נכנע השורש שלהם למעלה - הם עשר קליפין הנזכר. כי הנשימה המחיה אותם נסתלק ולכן התחתונים נתלו כאחד.

"**צריך שיאמר ארור המן ברוך מרדכי**" - גם זה הדין מתבאר על דרך הנזכר. דמאחר כי כבר הנחנו כי אחד עשר ארורים הכתובים בתורה הרמז שלהם כנגד המן ובניו - ולכן הצד השני מובן מעצמו. כי מה שאמר ברוך האיש אשר לא יעשה וכו' יהיה כנגד מרדכי הצדיק הנקרא 'איש' שנאמר "**איש יהודי היה וכו**'". ומאחר כי שם נאמר "**וענו כל העם וכו**'" ושנינו "**אלו ואלו עונים אמן**" - ולכן נלמוד כי צריך לומר "ארור המן" אף על גב דקים לן דאסור להזכיר שם הרשע - מכל מקום מדכרין ומשחקין "ארור המן" ומדכירין ומניחין "ברוך מרדכי". ואלו ואלו עונים אמן. ואמרו חכמים ז"ל מנין כי כאשר זוכרין הצדיק צריך לברכו שנאמר "**המכסה אני מאברהם**" וסמיך ליה "**ואברהם היה יהיה לגוי גדול וכו**'". וכן כשיזכור את הרשע צריך לקללו שנאמר "**ושם רשעים ירקב**" (משלי, יא). ובגמרא: "**מאי היא? דלא מסקינן בשמייהו**". והענין כי התכלית הוא על השורש שלהם למעלה, שהוא "**שם רשעים**", שהוא הפך "**כתר שם טוב**".

"**וצריך לומר ארורים עובדי עבודה זרה ברוכים כל ישראל**" - כי כך אמרו חכמים ז"ל כשהקב"ה זוכר לישראל מברך אותם שנאמר "**ה' זכרנו יברך וכו**'". וכד"א "**כמוהם יהיו עושיהם**".

"**וגם חרבונה זכור לטוב**" - אמרו חכמים ז"ל חרבונא היה רשע וכיון שלא נעשתה עצתו ברח. אמנם חרבונה זה היינו אליהו ז"ל שנדמה לאחשורוש בדמותו. ולכן "**חרבונא**" הראשון כתוב באות א' - לומר ארור הוא. אבל "**חרבונה**" האחרון כתוב באות ה'. ולכן אין לומר חרבונה ברוך (דמאחר שנאמר "ברוך מרדכי" נאמר "וגם חרבונה ברוך"), אלא לתת רמז כי על אליהו שנדמה כך אנו מכוונים, לכן נאמר "**וגם חרבונה זכר לטוב**" בסגנון שאנו אומרים "**אליהו זכור לטוב**", כי חי הוא.

ועל ידי כל הדברים האלו שאנחנו עושים במעשה ובדיבור ובכונה טובה נתקן סטרא דקדושה ומתעלה ומתקדש ונמשך שפע בכל העולמות. ומה גם למטה בעולם המעשה. ומוסיף כח וגבורה שנאמר "**תנו עז לאלהים על ישראל גאותו**". ובכן מתקדש האיש הישראלי וכן נמי נכנע סטרא אחרא. כי כאשר זה קם זה נופל שנאמר "**והמן נופל**", ועובדי עבודה זרה הם נכנעים.

ולכן "**מנהג כל ישראל לקראת המגילה ולפשוט אותה כאגרת**" על עיקר זה כדי לגלות אור עליון מעיקרו ולהמשיך אותו שיהיה מתפשט למטה. ואחר כך "**כורך המגילה ומברך**" כדרך שעושים בתורה שגולל התורה בתחילה ואחר כך מברך כדי שלא יאמרו שהברכות הם כתובים שם. וסוד הענין להודיע אין שם הברכה בדרך קבע, אף על גב שכתוב שם בתורה ברכות וקללות -- היינו מסיבת ישראל שאם הם זכאים הנה מתקיימים בהם הברכות וכאילו הם מתקיימים בתורה העליונה כמה שאמר הכתוב "**תנו עז לאלהים על ישראל גאותו**" - היא אותה עטרה שנאמר "**בעטרה שעטרה לו אמו**" על ידי אומתו. שלכן קראם "**אמו**" כמו שאומרים חכמים ז"ל. וההפך מובן כשאין ישראל זכאין נאמר "**צור ילדך תשי**". ואמרו חז"ל יוד זעירא רצה לומר תש כח הצייר. דבר גדול אמרו. כי הנה הצייר הוא צר צורה בתוך צורה כדאיתא באדרא רבא שנאמר "**יוצר ה' אלהים את האדם**". ומאחר כי מסתלק כח הצייר ופנה למעלה - נשאר אות **י'** זעירא. פירושו כי הנה שני אותיות של **י'** יש בשני שמות "**יהוה אלהים**", והם ב' יודין של מלת "**וייצר**", כי בהם נוצר האדם הנזכר. וכאשר מסתלק כח שלהם למעלה נשאר אות **י'** זעירא בלי התפשטות. ולכן עשר מדות של האדם הנזכר שהיו בסוד עשר נעשה זעירא בסוד **ו'** של "**וייצר**". והבן. ולכן כשיגמור לקרא המגילה כולה גוללה בתחילה ואחר כך מברך כדי להמשיך האור עליון להורות כי שם צוה ה' את הברכה.

"**מגילה בי"ד וט"ו צריך לחזר אחר עשרה וכו'**" - עיקר הדברים מפני כי המגילה נקרא 'ספר' כנזכר לעיל, ולכן צריך לחזר אחר עשרה. ולפי שנקרא גם כן 'אגרת' - לכן אם לא יתכן קורין אותה ביחיד. וסוד הדבר מפני כי ספר התורה היא כולל עשר קדושות כדאיתא בזוהר פרשת נשא דף קל"ד (ח"ג קלד, א) וזה לשונו: "**ואפילו ספר תורה שבהיכל דמתעטר בעשר קדושות לא נפיק מכלליה עם שאר קדושין**", עכ"ל. ולכן אין קורין בתורה אלא בעשרה. אמנם המגילה נמצא בה צדדין שנקרא 'ספר' ונקרא 'אגרת'; דהיינו כי נמצא בה שלימות דוגמת ספר התורה שנמצא בה עשר קדושות, ונקרא 'אגרת' להיות כי לפעמים אינו כן.

ולכן בזמן י"ד וט"ו כי אז לבנה במלואה והוא בחינת המגילה בסוד אסתר כמו שאמרו חכמים ז"ל, וסימן לדבר "**ואני לא נקראתי לבא אל המלך זה שלשים יום**" - ולכן בזמן זה צריך לחזר אחר עשרה. אמנם בזמנים אחרים שהיא סוד **ה'**, כמו שאומרים חכמים ז"ל "**בזמניהם**" - **ה'** נוספת - להורות על זמנים הנזכר, ואז נקרא ביחיד. והיינו מה שאמר בזוהר ט"ו יום דהיינו **י'** על **ה'**.

גם אם נאמר בהפך כי יותר כח הוא לקראת אותה ביחיד והיינו מ"ש פרשת אמור דף ק"כ (ח"ג קכ, א) וזה לשונו: "**ובחמשה עשר יום וכו' - האי עשור מכנסת ישראל אינון וכו' וחמשה יומין אחרנין דמלכא הוא וכו**'". ולכן "**בי"ד וט"ו צריך לחזר אחר עשרה**" לקיים "**אל יחסר המזג**". "**ואם אי איפשר קורין אותה ביחיד**" שהרי בלאו הכי בקדושתה עומדת לבנה במלואה כדבר האמור.

סימן תרצא

פירוש על הסימן

אשר חז"ל יגידו כי התורה היתה כתובה אש שחורה על גבי אש לבנה, ומפני כך "**אין כותבין המגילה אלא בדיו**". ואיתא בזוהר פרשת תרומה **דיו** היינו **יוד**, והוא סוד ג' אותיות **יהו** משם הויה כאמור בענין ספר תורה.

וענין הגויל והקלף הוא מתבאר שם לפי שהעור הוא נחלק לשלש חלקים - חיצון אמצעי פנימי. וכן היה בסוג האדם דאילו מתחילה העור של אדם הראשון נאמר "**ויעש ה' לאדם כתנות עור וילבישם**", ואיתא בחז"ל "**בתורתו של רבי מאיר כתוב "כתנות אור**"". ואחר שחטא עשה לו כתנות עור. וכאשר עמדו לפני הר סיני ישראל פסקה זוהמתן ונזדכך העור שלהם, וכדאיתא פרשת שלח לך. הרי שהיו שלשה מיני עור.

אמנם אין אני בביאורם עד יזכני ה' לפרש כתיבת ספר תורה כי שם מקומו. אמנם שים לבך כי כך היא למעלה גם כן שלש לבושים שלובש תפארת ישראל מאור עליון הנקרא 'עור'. וכנגד זה ימצא לאדם שלשה מיני לבושים כשהולך לבית עולמו כאשר מתבאר היטב בברכת "**המלביש ערומים**", עיין שם.

והנה המגילה מפני שנקרא 'ספר' - לכן אין כותבין אותה אלא "**על הגויל או על הקלף כמו ספר תורה**". וסוד הדבר הוא מה שאמר הכתוב "**ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור**" - הנה כי הודיע הכתוב כי הלבושים אלו שעשה ה' אלהים היו בהשואה אחת ממקום אחד לאדם ולאשתו. ולכן מכל מקום ראוי להיות הכתיבה של המגילה בערך ספר תורה אם מפני שנקרא 'ספר'. וגם שנקרא 'אגרת' שהוא בסוד הנקבה כאמור - הנה בענין הלבוש זה של עור אתקש לאדם.

אמנם "**אם כתבה במי עפצה וקנקנתום כשרה**" אף על גב שאינה בדיו מפני שנאמר "**שחורה אני ונאוה**". אמנם "**אם כתבה בשאר צבעונים פסולה**" - כי מאחר שהנחנו שהמגילה נקרא 'ספר' ומפני שנמשלה לאשת חיל נקרא 'אגרת' - והנה נודע כי כל שינוי מראה הוא פסול בין באיש בין באשה. ולכן בענין הדיו אין קפידה אף על גב שכתבה

במי עפצה וקנקנתום מפני כי הגוון הוא שחור, ואין הפרש בזה. אמנם בשאר צבעונים הנה משתנה המראה לגוון אחר ולכן פסולה שהרי השבח שנמצא בהקב"ה הוא מה שאמר הכתוב "**דודי צח ואדום**", וכן בכנסת ישראל נאמר "**יפה כלבנה ברה כחמה**". ואומר "**שחורה אני ונאוה**". אבל שאר גוונים הם שינוי מראה ולכן פסולה. ואף על גב כי בעינים שייך גוון אחר - מכל מקום ענין הכתיבה הוא מורה על כל הגוף בכלל ולכן "**כתבה בשאר צבעונים פסולה**".

"**וצריכה שרטוט כתורה עצמה**" - הנה סוד של השרטוט הוא לעשות קו שיהיה הכתיבה ביושר. וזה הוא להורות כי סוד התורה העליונה נעשה בסוד קוים כאשר מתבאר במקומו בע"ה. ואמנם דין זה ימצא למגילה אף על גב שנקרא 'אגרת' בסוד אשת חיל כאמור מפני כי כן נמי הבחינות שלה נעשו קוים כדאיתא פרשת תרומה דף קס"ו (ח"ב קסו, א) וזה לשונו: "**האי אור זרע ליה קדוש ברוך הוא בגנתא דעדנוי ועבד ליה שורין שורין על ידא דהאי צדיק דהוא גננא. ונטיל להאי אור וזרע ליה זרועא דקשוט ועבד ליה שורין שורין בגנתא וכו'. הדא הוא דכתיב אור זרוע לצדיק וכו' וכתיב וכגנה זרועיה תצמיח**". וכאשר ביארתי בסוד משנה (משנה, כלאים ג, א) "**ערוגה שיש בה ו' טפחים זרועים בתוכה ה' זרעונין**" - ה' פעמים אור במעשה בראשית (משנה). ארבעה בארבע רוחות הערוגה וכו' להורות כי זה האור הוא נעשה בה בסוד קוים כי כן זורע אותו ההוא גננא דגנתא שנאמר "**אור זרוע לצדיק**" - רצה לומר כי הצדיק עליון זורע זה האור ונותן אותו לצדיק אחיו בנימן שנאמר "**וטרב משאת בנימן חמש ידות**" (בראשית, מח). ולאחר שניתן לצדיק גם כן מתפשט לישרי לב(?) בסוד קוים כי ישרים דרכי ה' הנקרא לב כמו שאמרו חז"ל מנין שהקב"ה נקרא לבן של ישראל שנאמר "**צור לבבי וכו**'".

ולכן מטעם זה "**המגילה צריכה שרטוט**" כאמור.

"**ואין העור שלה צריך עיבוד לשמה**". וענין העיבוד נימא ביה מילתא הואיל ואתא לידן. מה שנצטער אותו הצדיק מה זכה הכלב לעבד העורות בצואה שלו והשיבה לו מפני שנאמר "**ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו**". אמנם תשובה זו נכונה לענין כי זהו לומר שירה על ידי הלשון מדה כנגד מדה, אמנם עיבוד העורות הוא מטעם אחר ממה שאמרו חז"ל **כלב - כולו לב**. והוא תמורת בחינת לב שבקדושה. ונאמר "**עקוב הלב מכל אנוש הוא מי ידענו**" (ירמיהו יז, ט) - רצה לומר כי בלב לפי כי נמצא בו ההרהור לכן נמצא בו עוקבא בצד השמאל שבלב, לכן "**אנוש הוא**" כי נמצא בו היגון שהוא שורש לסטרא אחרא. ולכן בתמורה הוא הכלב. ולהיות השורש שלו יונק מלמעלה - לכן יהיה זה עיבוד העור קצת הנאה לו לפי שהעור הוא של בהמה טהורה כמו שאומרים חז"ל

מפסוק "**למען תהיה תורת ה' בפיך**" - מן המותר בפיך. והנה חלק הבהמה, אף על גב כי הוא נרמז במדה האחרונה (הוא הלב הנזכר) - מכל מקום היא למטה כמו שאמרו חז"ל אותה בהמה שהיא רבוצה על אלף הרים והיא טהורה (כמו שאמרו חז"ל). ולפי שהיא רבוצה על הרים אלו - סוד הרי אררט - לכן העור שלה צריך תיקון להעביר השער ממנו. ולכן הכתיבה צריך להיות על מקום של השער לאחר שנתקן. והתיקון שלו יהיה על ידי צואת הכלב שהוא מזדכך ביותר כמו ששנינו שהמאכל שוהה במעיו ג' ימים מעת לעת. ולכן מה שנראה לעיני בשר כי זה יהיה תיקון לכלב - אינו כן - אלא התיקון הוא לעור הבהמה. אמנם זכות הוא לו מפני הסיבה. ולכן כאשר זה העור הוא לספר תורה ודאי שהוא צריך עיבוד לשמה כי קדוש הוא לאלהינו. אמנם לענין המגילה שיש בה שני צדדין - נקרא 'ספר' ונקרא 'אגרת' - לכן מפני שנקרא 'ספר' דהיינו שנמצא בה כח הספר עליון, יסוד הדבר מ"ש בספר יצירה "**ספר וספר וסיפור**". והנה תורה שבכתב הוא מן הספר עצמו כמו שאמרו חז"ל "**נובלת חכמה של מעלה - תורה**". אמנם המגילה הוא אור ממנו המתגלה למטה שלכן נקרא 'אגרת' שהוא בסוד הנקבה כנ"ל. ולכן "**יש אומרים שאין צריך עיבוד לשמה**" מפני כי מוכרח להיות מתאחז ממנה סטרא אחרא שנאמר "**רגליה יורדות מות**". ואף על גב שנאמר "**ויצא לך שם בגוים ביופיך**" כמו שאמרו חז"ל בנות ישראל אין להם שער -- אמנם לאחר החרבן שער שחור צמח בו כאשר ביארתי במגילת איכה במאמר "**תולה שק על פתחו**" עיין שם. והמגילה נתקנה לאחר החרבן. ולכן אין צריך עיבוד לשמה שהרי אע"ג שמעביר השער חוזר ונאחז.

"**ויש אומרים שצריך עיבוד לשמה**" מפני שנקרא 'ספר' כאמור. ואע"ג שנמצא בה כח של אגרת כנזכר - סבירא ליה שצריך עיבוד לשמה מפני כי מועיל הכונה טובה זו לפי שעה ולא הפסיד העושה כך.

"**היתה כתובה על הנייר וכו**'" - הנה ענין הכתיבה צריך להיות על העור כי זהו סוד הפסוק "**ואחר עורי נקפו זאת**" (איוב יט, כו). כי כמו שנשמת האדם בכח שלה האותיות בולטות בעור הפנים שלו - כך פנימיות האור הוא היוצא לחוץ ומתגלה האותיות והוא סוד הכתיבה תורה שבכתב. כדאיתא בזוהר פרשת שמיני דף מ' (ח"ג מ, א) וזה לשונו: "**אשר כתבתי להורותם וכו' - ומתמן נפקא תורה ועל דא קרינן תורה שבכתב וכו'. ואל חדר הורתי - תורה שבעל פה דקיימא על פה וכו**'". ובזוהר פרשת תרומה קנ"ט (ח"ב קנט, א).

ולכן "**אם כתבה על הנייר פסולה**". וכן נמי מאחר שהנחנו כי עיבוד העור הוא תועלת גדול לעור ופנה למעלה - לכן "**אם אין זה העור מעובד פסולה**". "**וכן אם כתבה עכו"ם**

או אפיקורוס" הבלתי מאמינים - מה מועיל הכתיבה שלהם, ומה גם שהם עושים פגם ח"ו. ולכן פסולה לקראת בה.

"**ודינה כספר תורה לענין הקף גויל**" שהוא סוד אור המקיף - וכל פרטי דינים אלו יתבארו במקומם בעזרת הבורא יתברך שמו.

"**וצריכה עמוד בסופה**" כי הנה ספר תורה צריך שני עמודים להורות דאע"ג שנאמר "**ויגע בכף ירכו**" ונאסרו גם שניהם (מפני שהם חשובים כאחד, ובהדי הוצא לקי כרבא) -- זה יורה שכבר נתקנו. ומה גם כי שני עמודים אלו הם בסוד "**וכל בניך למודי ה'**" שהם הבל שאין בו חטא. והבן. אבל במגילה אין צורך רק עמוד אחד בסופה. דאע"ג כי שלמה המלך ע"ה הקים שני עמודים - יכין ובועז - היינו בזמן שבית המקדש היה קיים. אבל בעבור החרבן - רגליה יורדות מות. אמנם חז"ל אמרו שקר אין לו רגלים, כלומר שאינו מתאחז רק ברגל אחת של אות **ה** שלכן אינו דבק למעלה כי אז נעשה **ח**' בסוד "**נפש כי תחטא**". לכן "**צריכה עמד אחד בסופה**" להורות כי האחד נתקן אבל האחר יונקים ממנו לעולם, דלא סגי בלאו הכי.

ולפי מה שאמרתי כי העמודים של ספר תורה הם עליונים ואין נאחז בהם סטרא אחרא - נמצא כי מה שנצרך לעשות במגילה עמוד אחד היינו מפני שנקרא 'ספר' ולכן סוד זה העמוד הוא בסוד הזכר להורות דאף על גב כי הגיע הפגם בשני ירכים דיעקב -- מכל מקום האחד כבר נתקן שנאמר "**וגם נצח ישראל לא ישקר**". אבל אותו שנגע בו עדיין לא יצא מדי דפיו לגמרי שנאמר "**והודי נהפך עלי למשחית**", ונאמר "**כל היום דוה**".

"**וצריכה חלק בראשה כדי להקיפה**" כנגד אור המקיף שמקיף כולה.

ולענין "**התגין**" שהם אורות שעל האותיות - "**יש אומרים אינה צריכה**" מפני שהיא כאגרת ואין מועילים בה. "**ויש אומרים צריכה**" מפני שנקרא 'ספר' ואורות אלו מועילים בה קצת. וכן עיקר.

([**כאן מובא בדפוס ציטוט שו"ע סעיפים ג'-י"א**])

נודע הוא כי גם זה לעומת זה עשה ה'. ואיתא בתיקון י"ח דף ל"ו וזה לשונו: "**כגוונא דאיהי מלכות קדישא הכי איהו מלכו חייבא. כגוונא דמילה - איהי ערלה דתמן סמאל ערל ובת זוגיה ערלה וכו' לקבל תרי ירכי קשוט וכו**'". ובתיקון ב' דף ן' וזה לשונו: "**ובגין האי קנאה דכסי קב"ה על אסתר באות דיליה דאיהי קדושה דיליה דלא איהי קדושה פחות מעשרה, אתלבשו עשרה כתרין תתאין בעשרה בנין דהמן דתמן 'אל אחר' וכו**'".

ולכן "**עשרת בני המן צריך לכותבם כשירה**" להיות כי זה לעומת זה כאמור.

אמנם צריך להיות הפרש בין זה לזה. כי הנה "**שאר השירות יש בהם חלק על גבי הכתב**" להורות דאפילו קודם השירה שהיה עת צרה יש שם ריוח והצלה לישראל בודאי מפני שכבר נאמר "**בכל צרתם לא צר**". ונתבאר אצלי כי מלת "**לא**" קרי וכתיב כדאיתא בגמרא. ומשמע הכי ומשמע הכי. להורות כי לא צר לישראל - אין צרה - מפני כי צרה של ישראל כביכול לו צר מרגיש בה ולכן כמאן דליתיה דמי. וכן נמי יש "**חלק בין כתב לכתב**" להורות מה שאמר הכתוב "**וריוח תשימו**" כי התפלל יעקב אבינו ע"ה שיהיה ריוח בין צרה לצרה. ולכן מחוייבים אנחנו לומר לפניו שירה על כונת הבטחות טובות אלו.

אבל ברשעים אלו - לא כן היה. שהנה בטלו בנין בית המקדש כאשר כתבו שטנה ותכף ומיד השתדלו לעקור שם ישראל להשמיד להרוג ולאבד. ולכן אינו מניח "**חלק על גבי כתב**" מפני כי בענין זה לא היה ריוח, לא ישראל ולא לפני הקב"ה(?) דאיתא במדרש בפסוק "**בלילה ההוא נדדה שנת המלך**" - מלכו של עולם. "**מניח חלק בין כתב לכתב**" לתת רמז כי היה ריוח בין צרת ביטול מלאכת בית המקדש לגזרה כמה שנים כמו שמבואר מן המקרא.

"**ואם לא עשה כן פסולה**" שנראה שמכחיש מה שאמר הכתוב "**וריוח תשימו**". ובישראל נאמר "**כי נפלתי קמתי**", אבל ברשעים אין תקומה למפלתם.

עוד תשוב ותראה טוב טעם. כי הנה הרמז של השירה הוא במדה האחרונה, הובא בכמה מקומות ובזוהר פרשת וילך דף רפ"ה (ח"ג רפה, א) וזה לשונו: "**אז ישיר משה וכו' את השירה הזאת ליהו"ה - שירתא דמטרוניתא. למאן? ליהו"ה. ובגין כן ויכתוב משה את השירה הזאת וענתה השירה הזאת**", עכ"ל. הנה מבואר מן המאמר כי השירה היא במטרוניתא ופנה למעלה לתפארת ישראל.

והנה כתיבת השירה על דרך זה הוא מורה שנעשית בסוד קוים, כי הנה נתבאר כי צריכה שרטוט מפני כי זה מורה להיות קוים - מכל שכן בכתיבה. כי הנה השרטוט הוא צורך מפני הכתיבה ולכן צריך חלק למעלה מפני כי כן הוא מורה על אויר עליון שהוא למעלה מן הקוים. וזהו השבח דמשבח' מטרוניתא למלכא כמה דאת אמר "**ראשו כתם פז**", ונאמר בשבח שלה "**ראשך עליך ככרמל**". ובענין השירה יש ענין אחר שנכתב אריח על גבי לבנה שמורה על היות כדמיון סגול כדמיון זרועות - אחד מכאן ואחד מכאן וגוף באמצע. אין זה מקום ביאורן.

אמנם לענין רשעים אלו אין מניחים חלק למעלה להיות כי חלק ה' עמו, אבל סטרא אחרא חלק לבם מבלי דעת שנקרא "**מלך זקן וכסיל**". ולכן "**מניח חלק בין כתב לכתב**"

להיות הפך מסטרא דקדושה כי הוא אריח על גבי לבנה מן הטעם כי יש מכריע בין שני הקוים וזה מורה ענין הייחוד והחיבור. אבל בסטרא אחרא - אין להם חיבור (כדאיתא פרשת בלק: "**אשר הלך חשכים - דשארי בחיבורא וסיים בפירודא**"), ולכן "**אם לא עשה כן**" חלק באמצע שמורה על פירוד שלהם - "**פסולה**" לפי כי כאשר נעשה קשר של רשעים מורה היות נמצא העדר כביכול במגיל' שטר' דקדושה ולכן פסולה.

"**צריך להאריך ו' דוייזתא**" - דאף על גב כי יש מי שאומר כי היינו בענין הקריאה - גם בכתיבה יש להאריך אותה מפני שמורה על הזקיפה שלהם, ואיתא בתיקונים דף ן' וזה לשונו: "**ואיהו עבד עץ גבוה חמשים אמה, וקב"ה נטל נוקמ' מניה ומבנוי בשכינתא עילאה דמחת למצראי חמשים מכות**".

"**וצריך לכתוב "איש" בראש דפא**" - להורות כי זה הוא שעליו נאמר "**אדם בליעל איש און הולך עקשות פה**" (משלי ו, יב) כמו שאמרו חז"ל "**לית דידע למימר לישנא בישא כהמן**". ואמר "**הולך**" כי כן הלך ליעץ לאחשורוש לבטל מלאכת בית המקדש וגם להשמיד וכו'.

"**וצריך לכתוב "ואת" בסוף**" - היינו בסוף עשר שטין כי כן הם עשר קליפות כאמור ומלת "**עשרת**" בסוף הדף לרמוז כי כאשר נעשה נקמה באלו הגשמיים כך שבר ה' מטה רשעים למעלה, עשר קליפין שלהם כנ"ל. כי הם השורש של עשרת בני המן. ולפי שאמר בלשון של התיקונים כי הנקמה שעשה הקב"ה לאלו היה בשכינתא עילאה דמחת למצראי חמשים מכות, ואלו המכות היו על הים כמ"ש רבי עקיבה ע"ה "**על הים לקו וכו**'" שהוא מאות **ה'** - לכן נאמר "**שברת ראשי תנינים על המים**" (תהלים, עד) - ראשי תיבות **עשרת ה'**[95] - אלו עשרת בני המן והשורש שלהם שלקה מאותה שעה על המים.

"**אם הטיל בה ג' חוטים גידים**" - אין מקום להאריך בדין החוטים כי אם בהלכות ספר תורה. ואמנם בדרך קצרה הוא כי **הגיד** הוא ענין המחבר כנראה לחוש. והוא סוד הגיד עצמו המחבר המדות עליונות. ולפי שנמשך מן הראש דרך חוט השדרה צריך להיות משולש, והם שלשה, מפני כי השורש שלו למעלה. ושיעור אחר הוא בצלעות. וגם למטה.

"**ותפירה אחת בחלק הרביעי מצד זה ותפירה אחת בחלק התפירה שמצד האחד**". סך הכל חמשה תפירות - הוא סוד חמשה בריחים. והביאור שלהם מפורש בזוהר פרשת

[95] כאן הגהתי על פי סברא. ובדפוס נכתב "ראשי תיבות עשרת הם" כאילו הראשי תיבות לא כולל את האות ה' של מלת "המים". כך נלע"ד - ויקיעורך

בלק - הוא סוד מהלך עץ החיים ת"ק שנה. ולעומת זה הם חמשה פעמים אור הנזכר במעשה בראשית כנזכר במאמר לעיל בפסוק "**אור זרוע לצדיק**".
ולכן צריך כל דינים אלו במגילה שהוא בסוד הצדיק הנקרא "**ספר**" כנ"ל.
"**צריך להניח שיעור בראש היריעה וכו**'" - היריעות אלו וכן היריעות של ספר תורה, הכל הולך אל מקום אחד, סוד מה שאמר הכתוב "**אורך היריעה**". ובמשכן היו עשר יריעות חוברות אשה אל אחותה. והסוד לרמוז כי לאה ורחל הם חוברות. רחל הנקראת "**אשת יעקב**" מחוברת אל אחותה לאה. ולכן "**במשהו מן החיבור סגי**". והוא סוד מה שאמרו חז"ל "**מה שעשתה יראה עטרה לראשה עשתה ענוה סנדל לעקיבה**". והבן.
"**אין קורין בציבור במגילה הכתובה בין הכתובים וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי המגילה היא סוד המדה אחרונה. והנה נודע כי מדה זו היא מחוברת למעלה בסוד **ה**' שבשם. וגם הולכת למטה בעולמות תחתונים כי כולם הם מתנהגים על ידה. ולכן ימצא שהמגילה (סוד כנסת ישראל) מתפשטת בג' עולמות שהם דוגמא לתורה נביאים וכתובים. שהרי מבואר בתיקונים ה' תתאה מקננא בעשיה. ולכן כאשר המגילה "**כתובה בין הכתובים**" אין לקראת אותה בציבור, מפני כי הציבור הוא יורה בעולם האצילות, מקום העיקרי של כנסת ישראל. ו"**בין הכתובים**" מורה על זמן שהיא למטה בעשיה. והוא גנאי. אמנם "**אם היתה חסרה או יתירה**" הוא מורה דאע"ג שהיא שם - מכל מקום היא יש לה שורש מובדל מן הכתובים והרי יש לה היכר.
"**אבל היחיד יכול לקראת בה אפילו אינה חסרה ויתירה**" מפני כי קראית היחיד הוא יורה על אותה מדה ההולכת בעשיה רק היא יחידה, ולכן "**יוצא בה ידי חובתו**" מפני כי אפילו אותו חלק ממנה יש בה כח לדחות חובתו של אדם ממנו ולהכניע היצר שלו כנ"ל. "**ודוקא כשהיא כתובה בגליון כספר תורה**" כי זה מורה על פנימיות של מדה זו המתפשט בעשיה - יש בו כח לדחות הקליפה מעל האדם מפני כי גם למעלה בעשיה אין יכולת סטרא אחרא להתערב עם פנימיות מדה זו מפני שהיא "**בגליון כספר תורה**" - בערך היותה למעלה בסוד **ה**' דבק לתורה שבכתב. וכאשר לא כך היא - אינו יוצא ידי חובתו מפני כי כן מורה על בחינת חיצוניות שבה כי מתערבה סטרא אחרא ואיך יתכן שמוציא האדם ידי חובתו.
"**מגילה שהיא נקודה וכו**'" - איתא בזוהר פרשת [ויקהל] דף ר"ה (ח"ב רה, ב) וזה לשונו: "**רזא דספר תורה ביומא דא הא אוקמוה. תנינן כתיב ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש בשום שכל ויבינו במקרא והא אוקמוה - רזא דאינון פסוקי טעמי ומסורת. וכל אינון דיוקנין ורזין עילאין כלא אתמסר למשה מסיני. אי בכל הני דיוקנין אתמסר**

אורייתא למשה - ספר תורה דאיהו בכל אינון קדושאן אמאי איהו חסר מכל הני תיקונין ורזין דאתמסרו ליה למשה באורייתא?! אלא רזא דא כד כורסייא קדישא מתעטרא ואתכלילת בתורה שבכתב - כל אינון דיוקנין וכל אינון טעמין ומסורות - כולהו עאלין בגניזו ואתרשימו בגו כורסייא קדישא וכו' כאתתא דאתעברא מן דכורא ואשתארו אתוון עילאין לחודייהו בקדושתייהו כדקא חזי", עכ"ל.

והנה מבואר מזה המאמר כי זהו כבודו של ספר תורה שאין בו נקודות ולא טעמים. ולכן הוצרך ללמד כי בענין המגילה אע"ג שהיא נקודה אינה נפסלת בכך. נהי כי יותר טוב הוא כי לא יהיה שם כתוב שום דבר מן הטעם הנזכר, וביותר מפני כי ספר תורה כאשר הוא בלתי נקוד הוא מורה על כמה עניינים, לפי דאיפשר לקרא המילה בכמה שינויים ויובן כמה דרשות מחולפים על דרך מה שאמרו חז"ל "**מנין להמן מן התורה שנאמר המן העץ**". ואילו היה מנוקד לא היה איפשר ללמד ממנו זולת הבנה אחת. ולכן ימצא כי כאשר המגילה מנוקדת ימצא כי הוא ענין הערה כאמור. ולכן בא ללמד דאעפ"י כן היא כשרה מפני כי כן נקראת 'אגרת', ובענין זה אין שם רק הבנה אחת וזה נמצא לה מפני כי אין שם הויה מתגלה בתוכה.

"**אם אין מגילה כשרה וכו**'" - הנה נתבאר למעלה כי הקריאה שאדם קורא בתורה עושה רושם, ואותו ההבל היוצא מפיו מקיים העולמות. וזה יובן עם מה שאמר בזוהר פרשת אמור דף ס' (ח"ג ס, א) וזה לשונו: "**פתח ר' חזקיה ואמר ה' אלהים נתן לי לשון למודים וכו' זכאין אינון ישראל דקב"ה אתרעי בהו מכל שאר עמין ויהב להו חולק שמא קדישא. ובמה אחידו י"ש בשמא קדישא בגין דזכו באורייתא וכו'. וכד נפיק מתמן בההוא דרגא דאקרי יסוד להוא חכמה זעירא - כדין אתקרי 'לשון למודים', ונפיק לאתערא לאינון קדישי עליונין וכו**'".

ולכן "**אם אין מגילה כשרה**" נמצא כי אותה הקריאה נפגמת באותה מגילה פסולה, ולכן "**טוב לקראת אותה בחומש**" שמורה על התפשטות שלה בעולם העשיה כאמור. אמנם "**לא יברך**" מפני כי אין עושה רושם שם ענין הברכה שהוא סוד אור המקיף.

"**אם קרא במגילה גזולה יצא**" - מפני כי אין עושה פגם במגילה קריאה זו ולכן נמצא במגילה כח להוציא אותו מחובתו. וכבר שנינו הגזלנין שהחזירו אין מקבלים מהם.

פירוש שני על כלל הלכות מגילה

ועתה הנני מודיעך אחי כי יש דרך עמדי ואמנם אעיר אותך בקצת ממנה, ואתה דע לך להיות כי יפלא ממך הדבר אשר הקדמתי בביאור דיני חג הפסח כי הביאור זה הוא סובב על שלשה אופני קדש. אחת הוא על האדם הגשמי בעשותו אחת מכל מצות ה'

- הוא ידע הפועל הגורם בעצמו. והשנית הוא התועלת הגורם לנשמתו בשורשה בכל העלמות העליונים. והשלישית יותר בה מה שמתקן המדות עליונות על ידי מעשיו.
ולכן יקשה בעיניך ביאור זה דינים של המגילה כי לא נתפרשו הדק היטב על הקדמות אלו. ולכן הנני מודיעך כי לא מהעדר הביאור הוא הסיבה - אלא מאהבת הקיצור. ולכן הנני מוסר לך ראשי פרקים ועל ידי כן יהיה נקל לפניך להבין פרטי הדינים אלו. כי הנה אע"ג שנתבאר למעלה "**בן עיר שהלך לכרך**" על ענין הנשמות של בני האדם - מכל מקום ביאור זה היה לפתוח דרך ישר כללי בדינים הללו - כולם נכוחים למבין.
והענין, מאחר כי כבר הנחתי לפניך למעלה כי סוד המגילה הוא סוד כנסת ישראל אשת חיל - לכן הקורא בה הוא יהיה החתן שלה, תפארת ישראל, שעל ידי שקורא בה "**יוצא ידי חובתו**" - הוא מה שביארתי במה שאמרו חז"ל "**המשביע עצמו מדברי תורה אינו רואה חלום רע וכו**'" (מאמר) כי כאשר תפארת ישראל משביע עצמו מדברי תורה שבעל פה שהיא משדלתו בדברים ערבים שנאמר "**צדק יקראהו לרגלו**", ומשביע עצמו ממנה, אינו רואה חלום רע שהוא מאותה אשה זרה שגורמת לאדם להריק קרי. וזה שכתוב "**בל יפקד רע**" כי כן נקרא 'רע' כדאיתא בזוהר אצל "**ויהי ער בכור יהודה רע**". ולכן כאשר קורא במגילה בלילה וחוזר לקראת אותה ביום "**יוצא ידי חובתו**" - ניצול מאשה רעה שהיא 'חובתו'.
ואמנם צריך שהכלה תהיה שלימה בכל פרטי הדברים שלה, לא יעדר דבר, כדי שתוכל להתחבר עמו. לא ימצא בה שמץ פיסול חלילה. ושם נאמר "**ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה**", ואחר כך "**ויביאה אל האדם**", ואמרו חז"ל שקשט אותה בכ"ד קישוטין. ונוסף על זה יש נמצא זמן קבוע לענין גילוי הארות אלו והייחוד הנעשה בהם, והם ה' זמנים כמו שאמרו חז"ל ממלת "**בזמניהם**" - **ה**' נוספת לרמוז על ה' זמנים אלו. וסוד הענין הוא מפני כי מדה זו נמצא בה ה' בחינות; ד' מהם נרמזים במלת **נקבה** שראשי תיבות שלה **נ**ערה **ק**טנה **ב**וגרת אות **ה**'. ויש זמן יותר בזמן שנקרא **יה** בסוד **י**' על **ה**', היינו כנגד **ט**"**ו** **וי**"**ד** לאדר וכו'. ולכן ימצא הפרש והוא בן עיר שהלך לכרך.
והענין יובן על ידי הקדמה אחת פשוטה בזוהר ובתיקונים, והוא כי כמו שמדה האחרונה היא מתפשטת בכל העולמות התחתונים - כך הוא בסוד תפארת ישראל. ובהקדמת התיקונים זה לשונו: "**כצפר - דא שכינתא, נודדת מקינה - דאיהי מתתרכא מאתרהא וכו'. כן איש - דא קב"ה דאתמר ביה ה' איש מלחמה. נודד ממקומו - דאתתרך אבתרייהו**".

ואמנם כל אלו הבחינות אלו הם הגולי' הם בסוד שם ב"ן, והוא מבואר אצלי במאמר למלך שהלך הוא ובניו וחתניו למדינת הים ובאו ואמ' למטרוניתא באו בניך ואחר כך באו חתניך וכו'. שם נתבאר איזה חלק נקרא 'בנים' וכו'. אמנם דרך כלל יאמר "**בן עיר שהלך לכרך**" היינו הבחינות של הזכר הם נקראים 'כרכים' כנ"ל שהם מוקפים חומה מימות יהושע בסוד "**נקבה תסובב גבר**". ו'עיר' הוא בסוד מדה האחרונה הנקראת "**עיר ה' צבאות עיר אלהינו**". והנה כל אחד מבחינות אלו עתיד לחזור למקומו. דאע"ג שנאמר "**צפור נודדת מקינה כן איש נודד ממקומו**" - עתידים לחזור למקומם במהרה בימינו שנאמר "**ובאו האובדים בארץ אשור**" - הם שנים שנאמר "**הצדיק אבד**" ונאמר "**אבדה האמונה**". ומה גם עתה הם חוזרים למקומם.

אמנם אין זה בדרך קבע רק בזמן התפילה שנאמר "**סמכוני באשישות**" כדאיתא בזוהר לפי שנאמר "**נפלה בתולת ישראל**" - לכן ישראל על ידי מעשיהם מעלים אותה למעלה בעתים ידועים כדי להתייחד עם דודה. ולכן "**אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו, ואם לאו קורא עמהם**" מפני כי זה מורה על זמן שהוא הולך לעולם היצירה ושם נעשה הייחוד של צדיק וצדק על ידי העבד מט"ט, כדאיתא בתיקונים "**כי עוף השמים - דא מט"ט, יוליך את הקול - דא צדיק וכו**'". כי על ידו מתייחדים צדיק וצדק בשית יומין דחול. ולכן "**קורא עמהם ויצא ידי חובתו**" מן השפחה אשר שם. ובהקדמה זו תבין כל אשר לפניך. ונחזור לענין על דרך הנ"ל.

סימן תרצב

"**הקורא את המגילה וכו**'" - ענין הברכה הנה מפורש למעלה כי המצוה צריך לעשות אותה שלימה בכל הפרטים - מחשבה דיבור[96] מעשה. וכנגד זה הוא נברא המלאך שיעשה שלם בכל פרטיו. ואמנם הברכות הללו ימצא בהם שלימות בנפש האדם. וגם בענין המגילה כי לא נעלם ממך מ"ש בברכות שאמר הקב"ה לר' ישמעאל ע"ה "**ישמעאל בני ברכני וכו**'". ונענע לו ראשו. מאי קא משמע לן? אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך. ואיתא בזוהר פרשת עקב דף רע"א (ח"ג רעא, א) וזה לשונו: "**פקודא דא לברכא ליה לקב"ה וכו' בגין דברכאן דבריך בר נש לקב"ה אתי לאמשכא חיין ממקו' דחיי לשמיה דקוב"ה קדישא ולארקא עליה מההוא משחא עילאה ואתי לאתמשכא מניה לכל עלמא. וכתיב ואכלת ושבעת וברכת ה' אלהיך. ואינון ברכאן אריך בר נש באינון**

[96] כאן הגהתי עפ"י סברא. ובדפוס כתוב 'דיסוד' - וזה רק מצביע על האיכות הגרועה של דפוס אמשטרדם זו - ויקיעורך

מלין מההוא מקורא עילאה ואתברכאן כל אינון דרגין ומקורין ואתמליין לארקא על כל עלמין ואתברכאן כולהו כחדא. ועל דא אצרטיך בר נש לשואה רעותיה ברזא דברכאן בגין דיתברכון אבהן ובנן כלא כחדא. כיון דשמא דקוב"ה מתברך מתמן נחית ושרא על רישיה חולקא קדמאה וכו'. בשעתא דאינון ברכאן נחתין מתעטרן גו חקל תפוחין קדישין וכו'. כיון דהאי דרגא אתמליי' אריק להאי כלה ומתמן נגדין ואתמשכן לתתא. כד סלקין אינון ברכאן מתתא לית פתחא ופתחא לעילא ולית ממנ' לעילא דלא פתח כל אינון פתחין ומכרזי בכל אינון רקיעין: דא איהו דרונא דשד' פלוני דא הוא דורונא בקיומא כדקא יאות. ומאן איהו ברכה דאתיבו עלה אמן וכו'".

הנה מבואר מזה המאמר כמה מועיל ענין הברכות לאדם המברך גם מה מועיל לכל העולמות, גם מה מועיל לאבהן ובְנִין. ולכן מתחייב מזה כי "**הקורא את המגילה**" שהוא מתעורר לתקן בזה סוד מגילה העליונה, הכלה הקדושה, להמשיך בה ג' הויות - כל אחד עולה כ"ו - הם בגימטריא ע"ח, וכן עולה מגלה ע"ח[97]. שהרצון לבנותה על ידי ג' מדות שבהם נברא העולם שנאמר "**ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו**". וכן מעשה המשכן נעשה על ידי ג' מדות אלו שנאמר "**בחכמה בתבונה ובדעת**". ולכן נמי "**מברך עליה ג' ברכות לפניה**" כי כן ג' מדות הללו הם "**לפניה**" למעלה ממנה. ואמנם זהו כונה בכלל אבל לענין הפרט יש כונות רבות מהרב האלהיי ורבי זלה"ה.

ולפי כי "**ברכת שהחיינו**" הוא מורה על המשך חיים העליונים בסוד הדעת הנמשך עד הצדיק - לכן ברכה זו "**אינה נאמרת ביום**" כי היום הוא בסוד האור שהוא חיים כנודע. "**ולאחריה נוהגים לברך "הרב את ריבנו""** - והם ה' מטבעות, כי זה יהיה רמז לזמן שהיא באחור ויונקת מאחורי התפארת שהם ה' מדות תנהי"ם, כי אז יונקת מכח הגבורות כנודע. "**ואם לא ברך לא לפניה ולא לאחריה יצא**" - מפני כי העיקר הוא הקריאה לצורך התיקון ולענין המשכת האור שלה על התחתונים.

"**אין לשוח בעת שקורים אותה**" - שהרי נאמר "**הוגעתם ה' בדבריכם**" כי הנה בענין הקריאה בתורה כאשר הוא מתייגע עליו נאמר "**אשרי מי שעמלו**" כמו שאמרו חז"ל "**זאת התורה אדם כי ימות באהל**" - במי שממית עצמו על דברי תורה, כך **אשרי מדת מי כי עמלו** הוא **בתורה** לקיים אותה.

אמנם בדברי בטלה יש יגיעה לפניו כביכול והיינו "**יגיעת בשר**". ואיתא בבראשית רבה מפני מה כל החלומות אין מייגעים את האדם וזה מיגע, היינו מה שאמר הכתוב "**ולהג הרבה יגיעת בשר**". ואמרו חז"ל (עירובין כא, ב) הלוהג בדברי תורה טועם טעם בשר,

[97] כך מופיע בדפוס ולא הבנתי אותיות אלו - ויקיעורך

היינו בשר היורד מן השמים שנאמר "**ובשר מבשרי**". והמלעיב נדון וכו' (מאמר). והיינו מה שאמר הכתוב "**עני ורוכב על חמור**", היינו מה שאמר הכתוב "**אשר בשר חמורים בשרם**". ולכן אין לשוח כלל בעת שקורין אותה שלא לעשות פגם ח"ו כאמור.

"**אף על פי שיצא כבר מברך להוציא אחר ידי חובתו**" מפני שהרי נתבאר כי יש כח מסור ביד האדם על ידי הדיבור להפקיע סטרא אחרא ולהכניע אותה בכל ענין שיהיה, שנאמר "**ואתה תמשול בו**". ולכן אע"פ שברך לעצמו יכול להוציא אחר. וכבר נתבאר כמה מועיל ענין הברכה לאיש המברך ולזולתו.

"**מי שהוא אנוס קצת ואינו יכול לילך לבית הכנסת**", דהיינו כי מפני האונס הוא אינו יכול לקראת המגילה בעשרה מאחר כי יש שם אונס נראה שיכול לקרא אותה ביחיד. ונוסף עוד כי האונס יהיה מפני כי אינו בריא ולכן "**קשה עליו ליישב בתענית כל כך - יכול לשמוע קריאתה מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה**". זה הענין הוא כפי מה שכתוב בתרומה הדשן. אמנם עכשיו שנוהגים בכל הצומות להתפלל מבעוד יום כי אין זה התענית רק לצער עצמם - ולכן אין ממתינים עד צאת הכוכבים - יכול להתפלל ולטעום כלום ואחר כך ילך לבית הכנסת וישמע המגילה כי המצוה בעשרה. והאכילה אינה מעכבת מדתנן "**כל הלילה כשר לקראת המגילה**". ולענין תפילת ערבית שנינו ר' יהודה אומר מפלג המנחה ולמעלה.

סימן תרצג

מה שמתחילין "**ואתה קדוש**" ואין אומרים "**ובא לציון גואל**" -- היינו מפני כי אין עיקר הגאולה בלילה. אמנם אל זה אביט כי הנס הנעשה בפורים לא היה בלילה אלא ביום. דאף על גב שנאמר "**בלילה ההוא נדדה שנת המלך וכו' וימצא כתוב וכו**'", והוא היה התחלת הגדולה למדרכי הצדיק והוא היה הסיבה לגדולת הנס שנעשה להצלת ישראל -- מכל מקום עיקר הנס שנעשה למרדכי ביום היה, שנאמר "**ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ועטרת זהב גדולה וכו**'". גם מפלת המן היה בו ביום. וכן הנס שהיה בכתיבת הספרים ואשר שלטו היהודים בשונאיהם - ביום היה. ולכן אין לומר ובא לציון גואל בלילה.

וסוד הדבר הלא תדע כי עיקר מה שאנחנו אומרים "**ובא לציון גואל**" בכל יום אף על גב כי הרצון לומר כי אנחנו מצפים הגאולה בכל יום ויום - מכל מקום יש סוד בדבר לפי התחדשות הנשמות הוא באותה שעה. ואמרו חז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. ואם כן ראוי להזכיר ענין הגואל מפני כי נמצא חידוש אל הנשמות. אמנם בלילה

אין שם התחדשות כלל בתפילה של ערבית ולכן אין לומר זולת "**ואתה קדוש**" דהיינו כי אנחנו ממשיכים אור מלמעלה מעולם העליון למטה על דרך מ"ש בזוהר פרשת תרומה "**איש אלהים קדוש הוא**". ומאותה קדושה עובר עלינו תמיד כך מסיבת האור שניתוסף בעולם העליון בזה הלילה - לכן אחר התפילה אנחנו אומרים "**ואתה קדוש**", ר"ל גם כן זה העולם נקרא 'קדוש' מפני המשכת האור עליון לשם, כשם שעולם העליון איש האלהים קדוש הוא גם כן בעולם שלמטה ממנו. ואתה קדוש תהלות ישראל.

ואיפשר לומר נמי כנגד מה שנמשך מן האור עליון והשפע לעולם היצירה יהיה הרצון בפסוק זה על דרך מה שמתבאר בשחרית "**ואתה קדוש**" שבא הרמז בזה להודיע כי נמשך ובא השפע לעולם היצירה. ולכן בתחילה אנו אומרים "**ובא לציון גואל**" לענין המשכת האור עליון לעולם הבריאה, ואחר כך אנו אומרים פסוק "**ואתה קדוש**" שהוא כנגד מה שנמשך מן הקדושה ואור עליון אל עולם היצירה. ולכן אמר הפסוק "**ואתה קדוש**" - כלומר כדרך שיש קדושה למעלה בעולם האצילות (כמ"ש "**איש אלהים קדוש הוא**"), וזה הענין נמצא על ידי שמתחברים ו"**ה** שהם סוד צדיק וצדק, כי חיבור שניהם ונקראת **ואתה**, כי כן איתא בזוהר פרשת תרומה בפסוק "**ואתה ה' אל תרחק**" דף קל"ח (ח"ב קלח, א). וזה לשונו: "**ואתה ה' - רזא דחברותא חדא בלא פירודא**", עכ"ל לענייננו. הנה מבואר מזה המאמר כי מלת "**ואתה**" רומז בצדיק וצדק שהם בחברותא חדא. כי צדק נקראת **אתה** כדאיתא בזוהר. **ו**' נוספת הוא בצדיק. וחיבור שניהם נקראת **ואתה**.

ולכן יאמר "**ואתה קדוש**" כנגד מה שמגיע מן השפע לעולם היצירה בסוד מט"ט שהוא מלך שם כדאיתא בתיקונים. ולפי כי צדיק וצדק מתלבשים בו כדאיתא בתיקונים "**כי עוף השמים - דא מט"ט. יוליך את הקול - וכו' דהא על ידו מתייחדין צדיק וצדק בשית יומין דחול**". לכן יאמר **ואתה** גם כן קדוש על ידי כי הוא מייחד הצדיקים אלו. ופירש הכתוב למי יאמר קדוש זה? ל"**יושב תהלות ישראל**" - הוא מט"ט - היינו מ"ש פרק אין דורשין "**מאי חזא אלישע? חזא מט"ט דהוה יתיב וכו' אמר גמירי אין למעלה ישיבה שנאמר וכל צבא השמים עומדים וכתיב שרפים עומדים. אם כן שמע מינה ב' רשויות הן. ולא היא. אלא מט"ט דאית ליה רשו ליישב גם**(?) **ג' פעמים ביום לכתוב זכויותיהן של ישראל**". ולכן הפסוק מפרש תדע מי הוא זה שנאמר עליו כי גם כן הוא קדוש - "**ואתה קדוש**" מי שהוא "**יושב**" על ידי "**תהלות ישראל**" ג' פעמים ביום כאמור.

ולכן אומרים בלילה "**ואתה קדוש**". "**ואם חל בשבת אומר ויהי נועם קודם**" שהוא שפע הנמשך למטה ממקום הנקרא 'נועם'. ואחר כך אומר "**ואתה קדוש**" לומר כי גם כן קבל(?) מאותה קדושה עליונה כנזכר.

"**אומר על הניסים ביום ובלילה**" - דאף על גב כי כבר נתבאר כי זה הנס לא נעשה בלילה, ולכן אין אומרים "**ובא לציון גואל**" -- מכל מקום אומרים על הניסים בלילה נמי לפי כי הרי נאמר כי בענין הנס התחיל להיות מן הלילה שנאמר "**בלילה ההוא נדדה שנת המלך וכו**'".

"**אין קורים בו הלל**" מן הטעם שאמרו חז"ל. דבשלמא בגאולת מצרים אמרנו "**הללו עבדי ה**'" ולא עבדי פרעה. אבל בזה מה נאמר "הללו עבדי אחשורוש" - אכתי עבדי אחשורוש אנן. ועוד כי קריאת המגילה זה הוא הלילא. רצה לומר כי כדרך שקריאת ההלל הוא גורם המשכת האור עליון למטה שנאמר "**מן המצר קראתי יה וכו**'" - כך קריאת המגילה. ופושט אותה - היינו המשכת אור העליון וגילויו למטה.

"**ואין נופלים על פניהם**" כי הנה התועלת הנמשך מזה הוא נעשה מעצמו על ידי קדושת היום.

"**מוציאין ספר תורה וקורין בו פרשת ויבא עמלק**". לענין רמז הוא להודיע כי מי שנפרע מעמלק הוא נפרע מהמן. והענין כדאיתא פרשת בשלח כשיצא יהושע למלחמה על עמלק יצא גם כן למעלה המלאך הקדוש, ועל ידי כן "**ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו וכו**'". וכן נמי נפרע מהמן המלאך כמו שאמרו חז"ל "**והמן נפל על המטה**" - מלמד בא מלאך והפילו.

"**ואף על גב שאין בה עשרה פסוקים**" - והוא תקנת עזרא - הציבור משלימין. "**וקורין המגילה ואחר כך סדר הקדושה**" - להמשיך האור לעולמות כנזכר.

סימן תרצד

ענין מעשה הצדקה מפורש מחז"ל ובזוהר כי השכינה היא דלה וענייה מפני הגלות והחרבן, ולכן נקרא **צדק**. אמנם על ידי מעשה הצדקה ניתוסף בה אות אחת ונעשית **צדקה**. הוא כונת הפסוק "**שמעו אלי רודפי צדק וכו**'" (ישעיהו נא, א), ר"ל הבינו ישראל שהם רודפי אחר המדה הנקרא 'צדק' מפני כי הם "**עם מבקשי יהו"ה**", ר"ל מבקשי מדת צדק שתהיה **ה**' לפי שניתוסף בה אות **ה**' כאמור. ולכן הגיד הכתוב מהו התקנה לעשות כך: "**הביטו אל אברהם אביכם**" מה היה עושה ולמדו ממנו שנאמר "**כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה**".

אמנם בצדקה שנעשה ביום הפורים יש בה כונה אחרת - הוא מה שאמר "**ומתנות לאביונים**". והסוד מה שאמרו חז"ל 'אביון' כי הוא תאב לכל דבר (מאמר). התבונן כי דבריהם נוקבים ויורדים עד התהום לפי כי כינוי **אביון** הוא בסוד הדרך, והוא "**תאב**

לכל דבר" מפני כי הירכים הם השושבינים המסייעים לדבר מצוה. וז"ש **תאב** למדה הנקראת **כל** וגם למדה הנקראת **דבר**. לחבר אותה יחד. ובזה ימצא להם הנאה.
ולכן "**צריך לתת שתי מתנות לשני עניים**" - הם סוד הנצחים שהם נקראים עניים. ועל ידי מה שנותן האדם שני מתנות לשני עניים - לכן גם כן למעלה מתקיים בהם מה שאמר "**ונחל עדניך תשקם**". אינו אומר "עדנך" דמשמע עדן אחד אלא "**עדניך**" - מיעוט רבים שנים - משם נמשך השפע לנצחים. והעיקר מאותם ד' מאות שקל כסף עובר לסוחר - זה יוסף הצדיק. והוא סוד אות **מ**' של **מנות**. ואות **ת**' שבסוף - היינו אותיות **מת**. כלומר ממדת מי שממית עצמו על התורה - משם נמשך שפע זה לנצחים אלו.
וזה הוא הטעם עצמו כי "**אין משנין מעות פורים לצדקה אחרת**" - מן הטעם האמור. כי הנה הצדקה אחר' המעשה שלה הוא ענין תיקון לכנסת ישראל והמשכת האור עליון אצלה כאמור. אבל הצדקה של מעות פורים הוא תיקון אל הנצחים והמשכת אור עליון עליהם לקיים כל דבר שהם תאבים. ולכן אין משנין המעות.
"**אין מדקדקים במעות פורים וכו**'" - גם בזה בחר ה' דאף על גב כי בעלמא הנותן צדקה הוא נותנה לגבאי צדקה לקיים מה שאמרו חז"ל "**נותנה ואינו יודע למי נותנה. נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה. היכי עביד? נותן אותה לארנקי של צדקה**". אמנם ביום פורים נותן הצדקה לעני מיד ליד. והטעם מפני כי בכל זמן כנסת ישראל מקבלת על ידי "**הגבאי**" - הוא הצדיק (כדאיתא בזוהר בפסוק "**יש מפזר ונוסף עוד**"). אמנם ביום פורים ההארה אשר באה לכנסת ישראל אין זה על ידי הצדיק יוסף אלא מלמעלה שנאמר "**פזר נתן לאביונים**" (תהלים קיב, ט), ר"ל אותו הצדיק עליון הנקרא 'פזר' מפני כי הוא מוכן לעשות פיזור תמיד. וזה "**נתן לאביונים**" - הנצחים הנזכר לקיים "**ומתנות לאביונים**". לכן "**צדקתו עומדת לעד**" כמה דאת אמר "**בנימן וכו' בבקר יאכל עד**". וגם "**קרנו**" (היא כנסת ישראל) "**תרום**" ותנשא מלכותו "**בכבוד**" - דקראן לה כבוד (כדאיתא פרשת פנחס).
ולכן "**אין מדקדקין במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו**" - כי על ידי כן נותנים למלכות שמים ומשפיעים עליה ברכה עד בלי די ובלי שיעור.
"**ובמקום שנהגו ליתן אף לעכו"ם נותנים**" - כמו ששנינו "**מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום**", כלומר כי הנה **השלום** (הוא הצדיק) יש בו שני **דרכים**, רוצה לומר שני צינורות. אחד שיוצא משם טיפת הזרע ואחד שיוצא ממנו התמצית. ולכן יאמר כי מאחר שמדת השלום נמצא בו שני דרכים - יש לפרנס עניי גוים מפני כי כן מאותו הדרך מתפרנסים עכו"ם כדאיתא פרשת בלק בפסוק "**במשעול הכרמים**" שהוא שביל דקיק היורד משם לשרי אומות העולם, דהיינו חלק התמצית. ולכן נמי ביום פורים

כי ההארה הגדולה באה מן הצדיק כאמור. לכן נותנים גם כן לעניי עכו"ם מפני כי כן מאותו תמצית של צדיק זה הם מתפרנסים תמיד כאמור.
"**במקום שאין עניים מצויין יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו**" כדרך הזוכה מן ההפקר. אמנם אחר כך "**נותנם במקום שירצה**" מפני כי כאשר מעכב המעות בידו ודאי הוא כי כן הוא גורם למעלה עיכוב האור העליון ואינו מתפשט למטה בכלה הכלולה. ולא נכון לעשות כן. וכאשר נותנם אחר כך הוא גורם כי כן כל אותם האורות והשפע שנתעכב למעלה בעבורו חוזר ונמשך למטה לכנסת ישראל. ולכן המעכב אותם ביותר - לא טוב עשה. אלא תכף יתן אותם לטוב בעיניו מאחר דקים לן "**כל הפושט ידו נותנים לו**".

סימן תרצה

הנה נתבאר למעלה היות ענין פורים משונה מכל המועדות, ויש נמצא בו צדדים. כי בצד אחד הוא יותר מן המועדות ובצד השני הוא גרוע מהם. ולכן נמצא בו שינוי זה דאילו במועד נאמר "**ושמחת בחגך**", וענין השמחה הוא כמו שאמרו חז"ל "**אין שמחה אלא בבשר ויין**". ואמנם חיוב שמחה זו הוא נוהג ביום גם בלילה וכמ"ש רבי אליעזר ע"ה י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה. מכל מקום יש מצוה לאכול לילה הראשון. וכן נמי מצוה לאכול כזית מצה בליל הפסח אשר לא כן בענין סעודה זו שראוי לומר עליה "מה נשתנה". והטעם מפני כי במועדות יש קדושה נמשכת בהם מלמעלה מה שאין כן בפורים. כדאיתא בזוהר פרשת קרח דף קע"ו (ח"ג קעו, א) וזה לשונו: "ר' **שמעון אמר קריאי מועד - קראי מועד כתיב, חסר יו"ד. אמאי? אלא הכי הוא מלכותא דארעא כעין מלכות דרקיעא. ורזא דא כל אינון כתרין עילאין דשמא קדישא אתאחיד בהו כולהו זמינין מאתר דאקרי 'קדש'. הדא הוא דכתיב "מקראי קדש". ואימתי? בשעתא דמועד שרייא בעלמא. וכגוונא דאינון כתרין עילאין זמינין מקדש עילאה -- הכי נמי קדש תתאה זמין לחילוי לאעטר ולאעלא להו. קדש עילאה ידיעה. קדש תתאה - חכמת שלמה וכו'**".
והנה מבואר מזה המאמר כי בזמן המועד יש עלייה למדות העליונות ונוסף עוד לכל העולמות. ולכן מצוה לאכול בלילה וביום מפני כבוד הנכנסים שם. כי האכילה הנעשית ביום יהיה הסיבה שלה על אותם שהם מזומנים מבחינת קדש עילאה שהוא 'יום'. וגם המזומנים הם בסוד 'יום' כי הם נקראים "**ששת ימי בראשית**" כנודע. גם בלילה ענין האכילה הוא לפי כבוד הנכנסים כי הנה קדש תתאה היא מדת 'לילה' כנודע. גם כל

העולמות התחתונים ממנה הם בסוד 'לילה' והם מעלמא דנוקבא. ולכן אנחנו מצוה עלינו לשמוח ביום ולילה בבשר ויין.

אמנם ימי הפורים אין בהם ענין הזמנה זו מקדש עילאה, ולכן נמי קדש תתאה לא זמין לחילוי להכנס אצלה. ולכן מטעם זה לא היה מקום לעשות סעודה אפילו ביום. אמנם אל זה נביט היות אור העליון נמשך למטה בסוד המדה האחרונה כנ"ל, ולפי כי זה האור הנמשך בה למטה הוא יסוד[98] קדש עילאה - לכן הסעודה צריך להיות ביום לפי כי זה הוא מדת יום כאמור. אמנם אם עשה הסעודה בלילה נמצא נותן השבח למדה האחרונה מדת לילה ולא היא מפני כי השבח הוא מפני כי ה' צדיק בקרבה. וזה עיקר. ולכן אף על גב כי ממנה יצא אור ושפע לתחתונים - אינו דומה למועד כי אז הם מזומנים ועולים למעלה. אך עתה אין עולים רק נמשך להם שפע לפי הראוי להם, וכל אחד ממקומו לא ימיש.

ולכן "**אם עשה הסעודה בלילה לא יצא ידי חובתו**" על דרך הנ"ל כי אין כח לדחות חובתו ממנו באופן זה.

הנה נתבאר למעלה כי בכונה נכתבו אחד עשר ארורים בתורה כדי לתת מקום אחיזה לסטרא אחרא כדי שיהיה להם חיות וקיום בעולם, כי כן לצורך העולם ולתיקון שלו נבראו. ולכן בא הדבר הזה בדרך חיוב לתת להם מקום הנאה מסעודה זו כמ"ש בזוהר פרשת פקודי דף רל"ז (ח"ב רלז, א) וזה לשונו: "**אמר ר' שמעון אע"ג דכל הני מילי כדקאמרן קב"ה יהב ליה שולטנו וכו'. תא חזי להאי אתר דאיהו רוח מסאבא יהיב ליה קב"ה שולטנו למשלט בעלמא בכמה סטרין ויכיל לנזקא, ולית רשו לאנהגא ביה קלנא דבעינא לאסתמרא מיניה דלא יקטרג עלן בגו קדושה דילן. ועל דא רזא חדא אית לן דבעינן למיהב ליה דוכתא זעיר בגו קדושה דילן, דהא מגו קדושה נפיק שולטנו דיליה דבעינן גו רזא דתפילין לאצנעא חד שערא דעגלא דיפוק לבר ויתחזי וכו**'".

והנה מזה המאמר נלמוד שני עיקרים. אחד הוא כי סטרא אחרא יצא מגו קדושה דילן, ולכן צריך לתת לו חלקו. וזאת שנית למדנו כי כן הראוי לעשות לו כבוד לתת חלק כדי שלא יקטרג עלינו. והנה באה המצוה זו להרבות בשתיה מפני כי כך אמרו חז"ל בזמן שהיה בית המקדש קיים המצוה היה בבשר שנאמר "**והבאת שלמים ואכלת שם**". ועכשיו עיקר השמחה ביין. ואמנם בימי הפורים נוסף עוד החיוב מן היין כמו שאמר הכתוב "**אכלו רעים שתו ושכרו דודים**". ואיתא בזוהר פרשת ויקרא דף ד' (ח"ג ד, א) וזה לשונו: "**ר' יהודה אמר אכלו רעים שתו ושכרו דודים - אלין כל מארי דיבבא**

[98] אולי יש להגיה כאן 'סוד' וצע"ע - ויקיעורך

ויללה דאתבסמו כולהו ואתברכו כחדא. דהא מסעודתא דמלכא מתהניין כלא וכו'. רבי שמעון אמר כולא שפיר, אבל רזא דמלה אכלו רעים לעילא, שתו ושכרו דודים לתתא וכו'. תא חזי באינון עילאי כתיב בהו אכילה בלא שתיה. מאי טעמא? מאן דאית ליה גרבי דחמרא אכילה בעיא. ובגין דתמן שרייא חמרא דמנטרא כתיב בהו אכילה וכו'" (מאמר).

דיש להבין מה ששאל "**באינון עילאי כתיב בהו אכילה מאי טעמא וכו'**" - מה ענין שאלה זו? אמנם הרשב"י עליו השלום הקשה דמאחר דקים לן כי שתיה היא בכלל אכילה, וראינו כי בזה חלקן הכתוב - משמע כי כונת הכתוב לדייק אכלו רעים דווקא. ולזה שאל טעמא והשיב "**מאן דאית ליה גרבי דחמרא אכילה בעיא**". כלומר לעולם כי שתיה היא בכלל אכילה לעולם אבל כונת הכתוב ליתן את של זה לזה כי למעלה מפני כי שם הוא שתיה מרובה - לכן נקט קרא "**אכלו רעים**" לומר אכילה בעיא. אמנם בדודים אשר שם אכילה מרובה - נקט "**שתו ושכרו דודים**". הילכך נקטינן כי למעלה יש אכילה ושתיה אלא שהשתיה מרובה ומשם נמשך למטה כמ"ש ר' יהודה דמיירי כינוי רעים ודודים אלין מאריהון דיבבא ויללה ואתברכו דהא מסעודתא דמלכא מתהניין. והודה ר"ש לדבריו כי כן אמר "**כלא שפיר**". ולכן בסעודה זו צריך להיות השתיה מרובה לבסמא מאריהון דיבבא ויללה שיהיו נהנים מסעודתא דמלכא שהוא אוכל ושותה עם כנסת ישראל.

ואמנם החיוב זה ש"**מצוה לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי**" - זה נלמד מהנ"ל שהנה הקב"ה נתן לסטרא אחרא אחיזה בתורה בי"א ארורים כדי שיהיה להם חיות בסוד "**ואתה מחיה את כולם**". ונחזור ללמוד זה מקל וחומר ממ"ש במאמר כי יש חיוב לשים שער בתוך התפילין להודיע כי כן יש חפץ להקב"ה שנתן להם שלטנו והם נשרשים בתוך הקדושה למעלה. וכדי שלא יקטרג עלינו מכ"ש בשעת אכילה שמרבים יין שראוי ליירא ממנו כי ארי נוהם מתוך קופה של בשר ויין, מכל מקום אין החיוב לומר מפיו "**ברוך המן**" חלילה ולא "**ארור מרדכי**". רק החיוב הוא בריבוי השתיה עד שלא יהיה דעתו מכוונת עליו להבחין ההפרש שבין ארור המן לברוך מרדכי. וזה מפני כי ביום זה שם נפל שְׁדוּד המן שנאמר "**והמן נפל על המטה**". ובא הריבוי באות ו' - "**והמן**" - לומר כי באותה שעה השר שלו למעלה ס"מ, שרו של עשו.

וזהו הסוד מה שאמר הכתוב "**כי נפל תפול לפניו**", כלומר כמו שנפל ס"מ מתחילה (כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר, כי כאשר החטיא לאדם הראשון הפילו הקב"ה ממקום קדושתו) - כך עתה תפול לפניו. ולכן צריך לתת לו מקום בסעודה זו מעט כדי שלא

יקטרג. ומה גם כי אין הקליפה נעקרת לגמרי עד לעתיד שנאמר "**ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ**".

"**אומר על הניסים ביום**" - וכבר נתבאר למעלה מפני כי עיקר הנס היה ביום. ולכן למאן דאמר בתר התחלת סעודה אזלינן אומר על הניסים שהרי בתחילה היה ביום. אמנם לדברי "**יש אומרים שאין אומרו**" מפני הטעם הנזכר כי לא נעשה הנס בלילה. וכפי הסוד הנזכר כי בסעודה זו מתבסמין מאריהון דדינין - לסברת מי שאומר בתר התחלת הסעודה אזלינן ואז היה ביום - ולכן אף על גב שנמשכה הסעודה ונתבלל דעתו מן השתיה - אין להקפיד מזה. ואמנם למי שאומר אין לאומרו מפני כי אין ראוי לתת מקום לבעלי הדין מאחר שהשליטה שלהם בלילה, כי יקטרגו עלינו כשנזכיר מעשה ניסים אשר שברה מטה רשעים, המן ובניו, ופנה למעלה בשורש שלהם. ומאחר כי קיום המצוה הוא עד דלא ידע - פשוט הוא כי לא יזכור על מעשה הניסים.

"**חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר וכו**'" - והוא על יסוד הנזכר מה שאמר הכתוב "**אכלו רעים**" דמשמע שני רעים, שלכן נאמר "**ומשלוח מנות איש לרעהו**", כי כן איש עליון שולח לצדיק רעהו שתי מנות. ומסתברא שגם יין בכלל שהרי גם כן למעלה כך הוא הסעודה בבשר ויין. ולכן "**המרבה לשלוח לרעים משובח**". "**ואם אין לו מחליף עם חבירו**" מפני כי כן נמי מחליפים יוסף ובנימן של זה לזה בסוד אור חוזר ואור ישר כנודע. ומה גם עתה כי צדיק עליון אוכל לשובע נפשו.

סימן תרצו

הנה ביאור כל דינים הללו כולם נכוחים למבין עם מה שנתבאר למעלה במאמר מפרשת קרח כי במועד אז קדש עילאה זמין לכל אינון כתרין עילאין דשמא דקב"ה אחיד בהו. וכן נמי קדש תתאה זמין לכל חילוי לאעטרא להו ולמיעל להו. ולכן במועד נאסר בעשיית מלאכה מפני כי כל העולמות מזומנים הם לתת להם פרנסתם בתוספת על ימות החול. ואם יעשה האדם מלאכה עושה פגם לפי שהמלאכה הוא להכין לאדם די סיפוקו ולא יחסר לחמו. ועל ידי המלאכה הוא מורה כי כן נוהג למעלה - ולא קצרה יד ה' לתת למזומנים כל צורכם.

אמנם בימי הפורים כבר נתבאר כי אין הזמנה ועלייה כלל. קדש עילאה לא זמין לכתרין עילאין וקדש תתאה לא זמין לחילוי. ולכן "**מותר בעשיית מלאכה**" לפי כי כך המדה למעלה כי ט"ל מלאכות הם פועלים מלאכתם. "**ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושים**" מאחר שכבר קבלו כך עליהם הרי גם כן למעלה מתקיים כן שהרי כבר נתבאר כי כל

מעשה האיש הישראלי כך הוא נוהג למעלה. ולכן "**העושה אין רואה לעולם סימן ברכה מאותה מלאכה**" מפני כי שביתת המלאכה הוא נחת רוח לכנסת ישראל כי בו שבת מכל מלאכתו. וההפך מובן כי המלאכות אלו הוא יגיעה לפניו כביכול, ולפי שעשה זה רושם בה לכן גם היא מונעת הברכה מאותה הפעולה לפי שהיא סוד הברכה כדאיתא בפסוק "**ברכת ה' היא תעשיר**", וזה "**אינו רואה סימן ברכה לעולם**".

"**אלא אם הוא בנין של שמחה כגון בית חתנות וכו**'" - כי זאת המלאכה הוא של שמחה וגורם שמחה לכנסת ישראל שנאמר "**ימי משתה ושמחה**".

"**אפילו במקום שנהגו - לא נהגו אלא ביום מקרא מגילה**" מפני כי אז נמצא סברא קצת לאסור המלאכה כי בי"ד וט"ו אז לבנה במלואה. "**אבל לא לאסור את של זה בזה**" כי אין זה מנהג.

"**יום י"ד ויום ט"ו אסורים בהספד ותענית לכל אדם בכל מקום**" מפני כי דברים הללו הם נמצאים בסטרא אחרא דרך קבע, יען כי הם בחינת המות והיגון. ולכן אין לעורר אותם בימים אלו שהם של שמחה כי כן כנסת ישראל נקרא "**שמחה**", (כדאיתא בזוהר בפסוק "**כי בשמחה תצאו**"). וזה "**בין לבני עיירות שהם עושים י"ד בין לבני כרכים שעושין ט"ו**".

"**אבל הנשים מענות ומטפחות**" כדתנן "**נשים במועד מענות ומטפחות**", דהיינו דבר קל מפני שהוא בענין יחיד. "**אבל לא מקוננות שאחת מדברת וכולם עונות אחריה**" מפני שהוא מעורר הבכיה ביותר, ומתהנה מזה הקליפה. אבל "**משנקבר המת**" שכבר נדחה השטן, "**לא מענות ולא מטפחות**" שלא יהיה לו נחת רוח כי כן דרכו להמצא בין הנשים שנאמר "**רגליה יורדות מות**" ואזניו אל ההספד כדאיתא בזוהר פרשת ויקהל עיין שם.

"**כל דברי אבילות נוהגים בחנוכה ופורים**" מפני כי אין סטרא אחרא נדחה ממחיצתו ולא נמנע ממנו שמץ משליטתו כמו בחול המועד כאשר מתבאר שם.

"**אם חל פורים במוצאי שבת**" - דין זה הוא למי שנוהג שלא לצאת מפתח ביתו. אמנם הנוהגים לבא לבית הכנסת בכל יום - פשוט הוא שיבא. וגם לנוהגים שלא לצאת מפתח הבית - למה לא יבאו לבית הכנסת לקרא המגילה שמצותה בעשרה? אלא אם כן נמצא אתו מתפללים שישמע אותה בעשרה כסברת הרמב"ם ז"ל.

"**וכן יהיה חייב האבל לשלוח מנות**" כי הם דברים שבפרהסיא ומצוה ומצוה מדברי קבלה. וכן נמי "**האונן מותר בבשר ויין**" כאמור. "**ומותר לישא אשה בפורים**" כי אין בזה שמחה שבעת ימים לומר אין מערבין שמחה בשמחה.

סימן תרצז

תנן אין בין אדר הראשון לשני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים. ולכן "**יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון אין נופלים על פניהם**". והטעם יובן ממה שאמר בזוהר פרשת תצא דף רע"ז (ח"ג רעז, ב) וזה לשונו: "**פקודא דא למחדי חתן באתתיה שתא חדא דכתיב נקי יהיה לביתו שנה אחד. ואינון י"ב ירחין אינון מדילה דהא שנה איהי כלה, ולית כלה בר בי"ב ירחין וכו'. ועל דא יעקב כתיב ביה ויקח מאבני המקום - אבני המקום י"ב הוו. ומאן דחדי לכלה חדי לעולימתא ועולימתא י"ב הוו**", עכ"ל.

והנה מבואר מזה המאמר כי כל החדשים י"ב הם מכללות הכלה הקדושה. ולכן כאשר צריך החתן לשמח לכלה צריך להיות נוהג בשמחה י"ב חדש. ונלמד מזה כי חדש אדר הוא אדר מלכות שבה. ולכן כולו הרב ומזל של ישראל מתגבר ועולה. ולכן אין מעברים את השנה אלא באדר מפני כי בו הוא סוד העיבור ומפני כי עיקר השמחה נמצא בה. לכן בימים אלו שכבר הם קבועים לענין שמחה, ועוד שניתוסף שמחה מחדש העיבור - לכן "**אין נופלים על פניהם בימים הללו**" כי הנה נפילת אפים הוא מורה על שני דברים. אחד הוא לומר כי שחה לעפר נפשנו. ועוד מורה כי הוא צורך לענין הייחוד הנמצא בתפילה לקבל עלינו מיתה כדי לעשות הייחוד זה. ולכן "**אין נופלים על פניהם**" מפני כי שני דברים הללו אין צורך בהם באלו הימים. כי לענין שנראה כי שחה לעפר נפשנו - אין זאת בימים אלו כי אז היא לבנה במלואה. ואם לענין כי צריך לקבל עלינו מיתה - גם זה אינו צריך כי בימים אלו הייחוד עליון נעשה בתפילה כמשפט הראשון.

ולכן אין אומרים וידוי מאחר כי אין נופלים על פניהם. כי הוידוי קודם לקבלת המיתה ואין בו צורך. ומטעם זה "**אין אומרים יענך ה' ביום צרה**" לפי כי ביום זה אין בו צרה מן הקליפה, אלא שמחה, שמתגבר סטרא דקדושה.

"**ואסור בהספד ותענית**" כי כל זה הוא נותן כח לקליפה. ואין ראוי לעשות כן, גם לא להתענות, אם לא שצריך לתענית, מפני כי כבר נתבאר כי תכלית התענית הוא להחליש כח החומר שהשורש לו הוא מסטרא אחרא (כדאיתא פרשת שלח לך). ובימים אלו אינו צריך להתענות שהרי סטרא דקדושה, חלק הנשמה והצורה, מתגבר.

כלל הדברים - אל ימעט בעיני בשר חשיבות ימים הללו מאחר כי כל השלימות הנמצא לישראל במעמד הקדוש הר סיני נמצא בהם. כי הנה אז עשו תשובה ותענית שלשה ימים. ונוסף עוד שק ואפר יוצע לרבים. ואחר כך קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם התורה כדאיתא בשבת "**הדור קבלוה בימי אחשורוש**". ונוסף עוד כך אמרו חז"ל "**כל המועדות בטלים לעתיד וימי הפורים אינם בטלים שנאמר וזכרם לא יסוף מזרעם**".

ולכן הימים האלה הם נזכרים ונעשים בכל דור ודור כי כן יש מלחמה לה' בהם מדור דור. ולכן הם קיימים לאחר התחייה, כל הכתוב לחיים בירושלים. אמן.

י'בנה ה'דחויה **ו**'יקים ה'עטרה.

נשלם טור ברקת ממקור חיים

שבח והודאה לחי החיים